

Les Planches de W. Duvigne sont gravées sur bois par Bloemaert
D'après l'œuvre de Portone

11 29

11 429

En

2

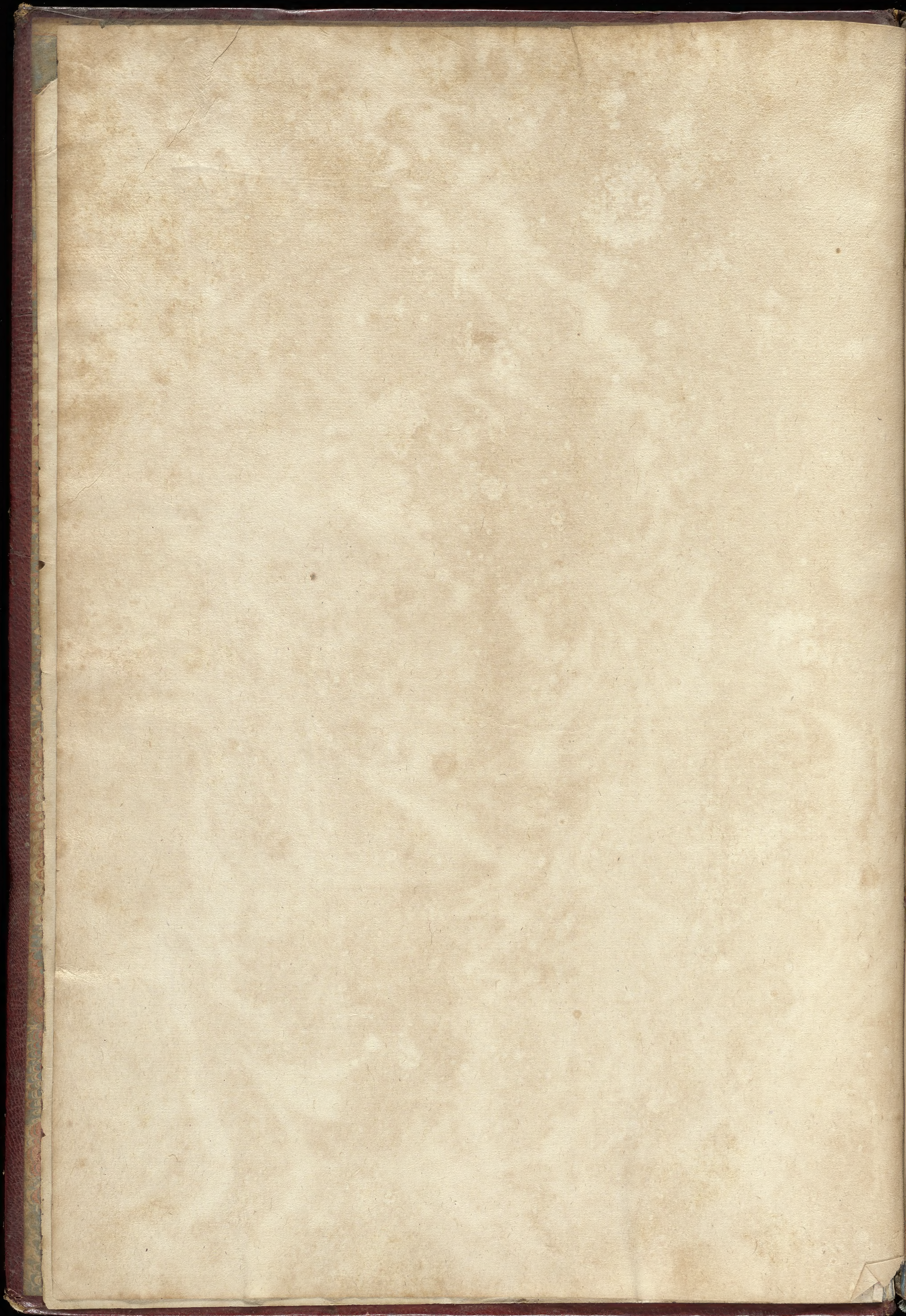
22

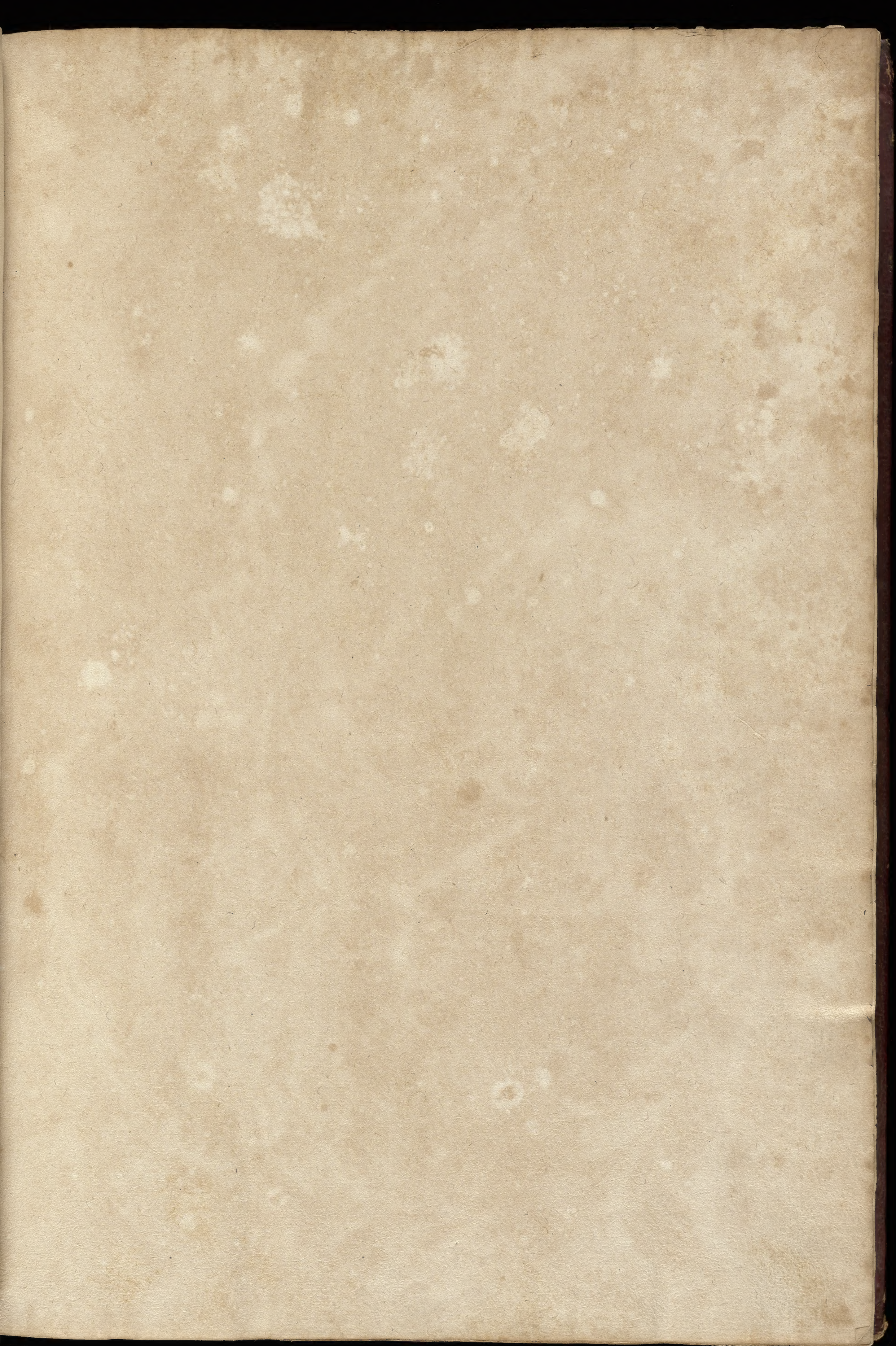
422 H

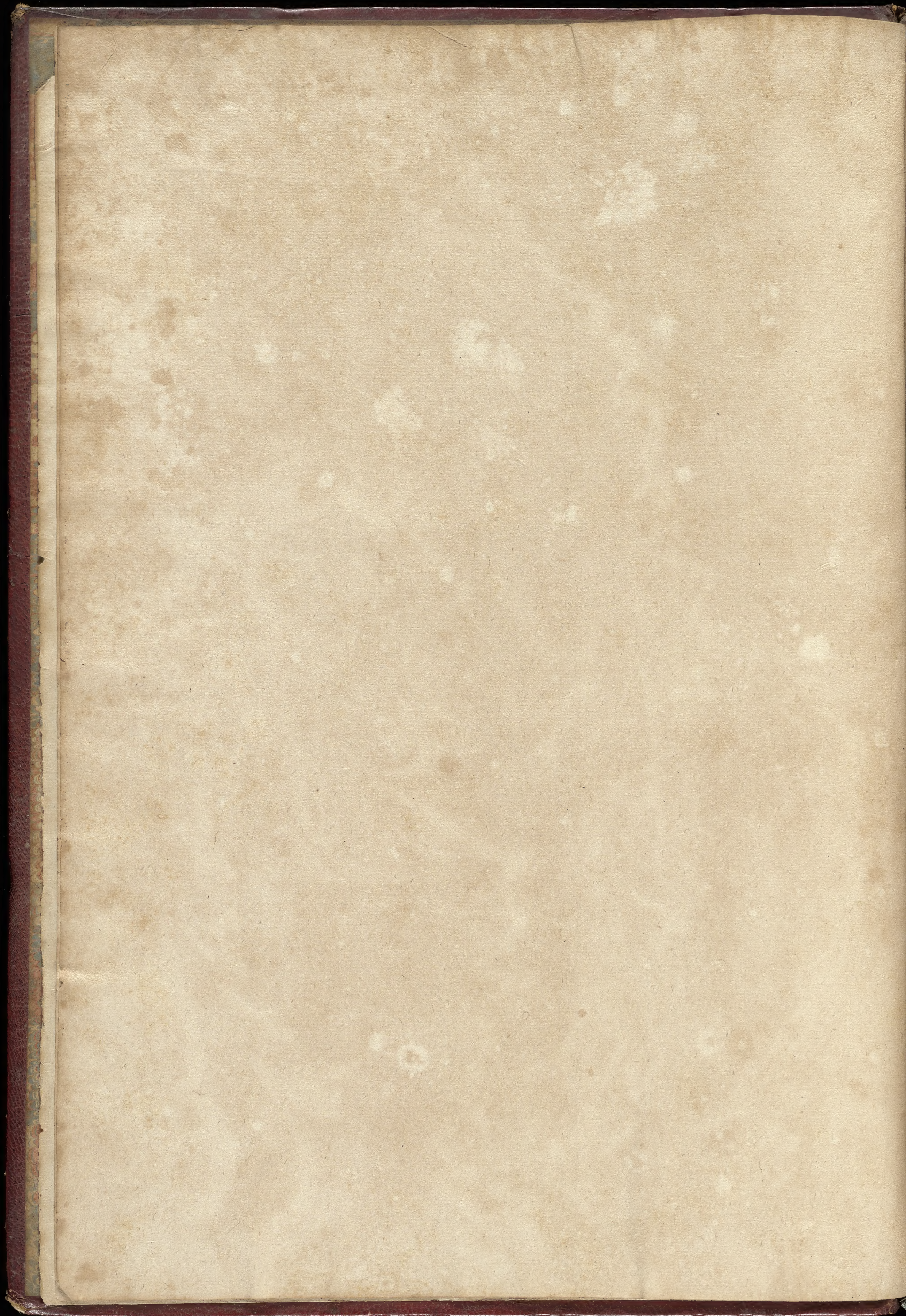
En

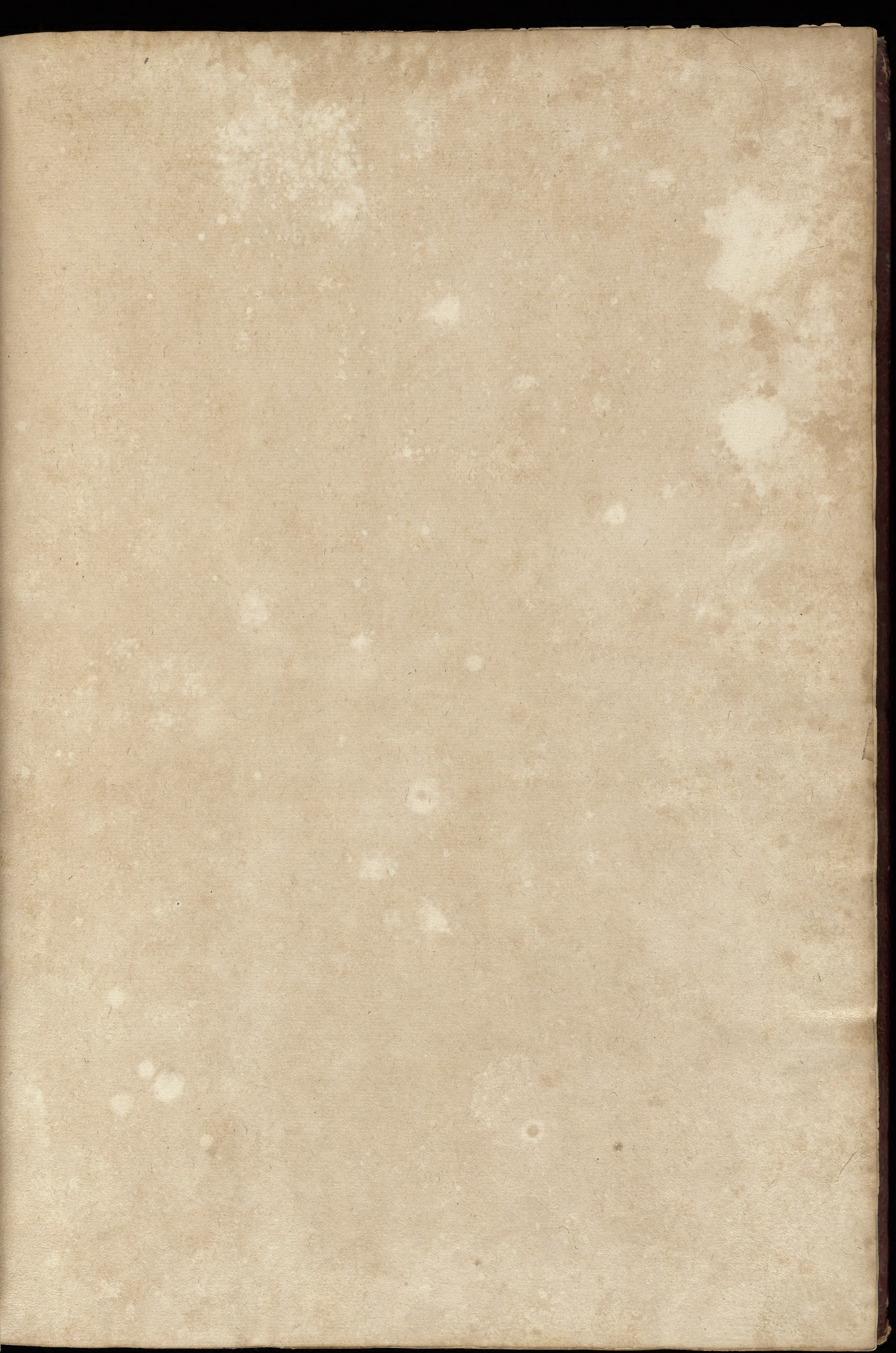
dupl. near

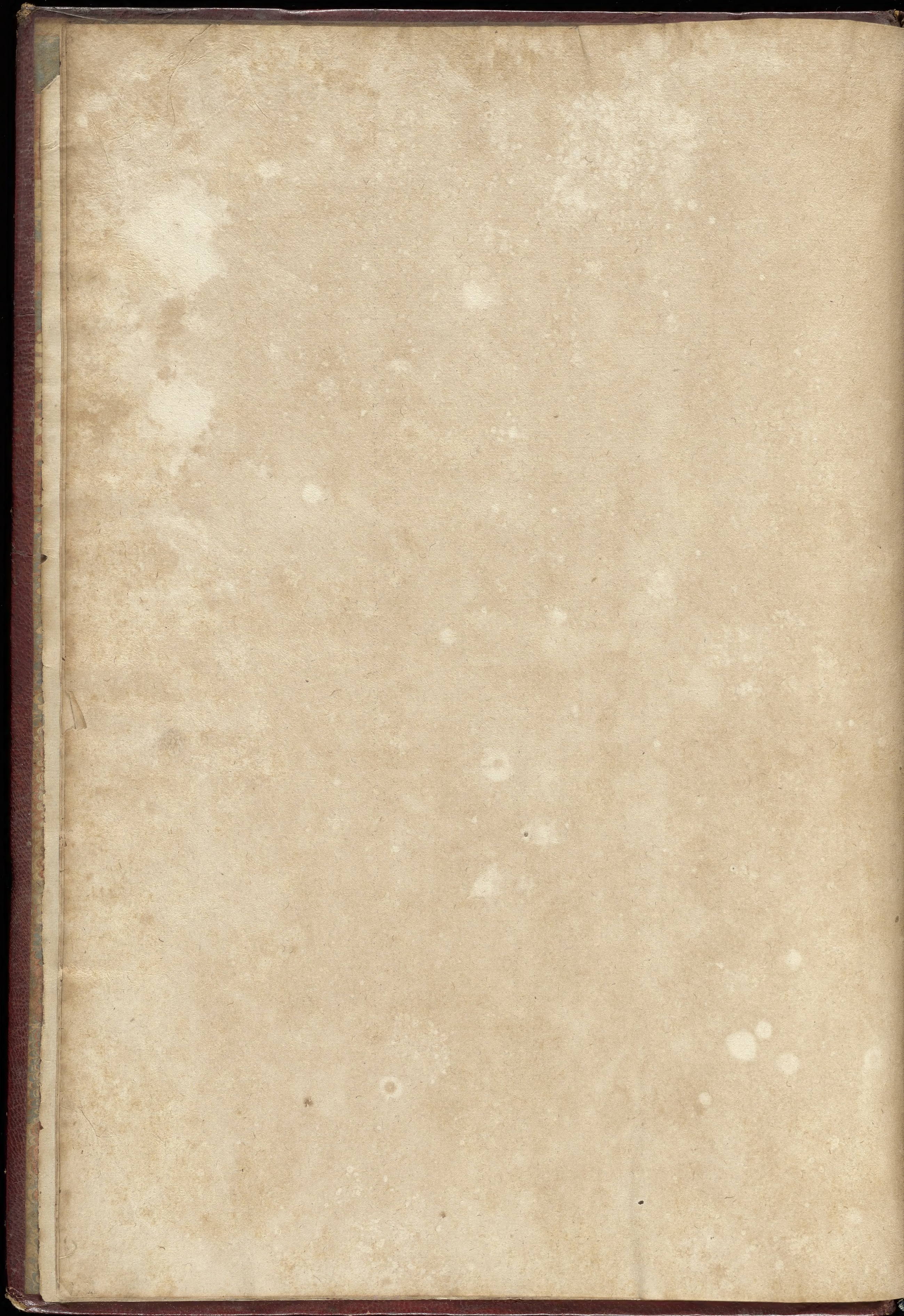
CDG 100/-

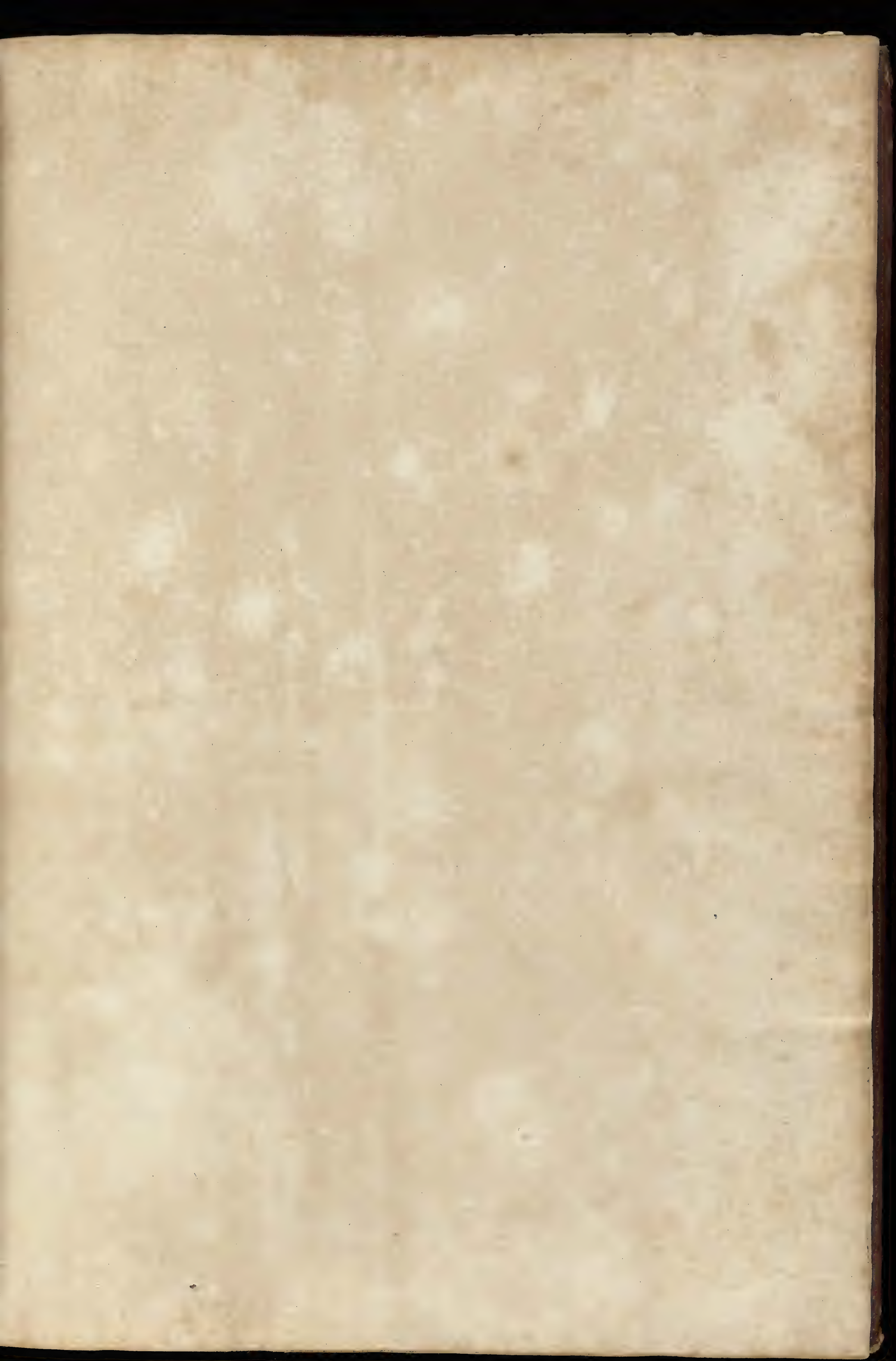

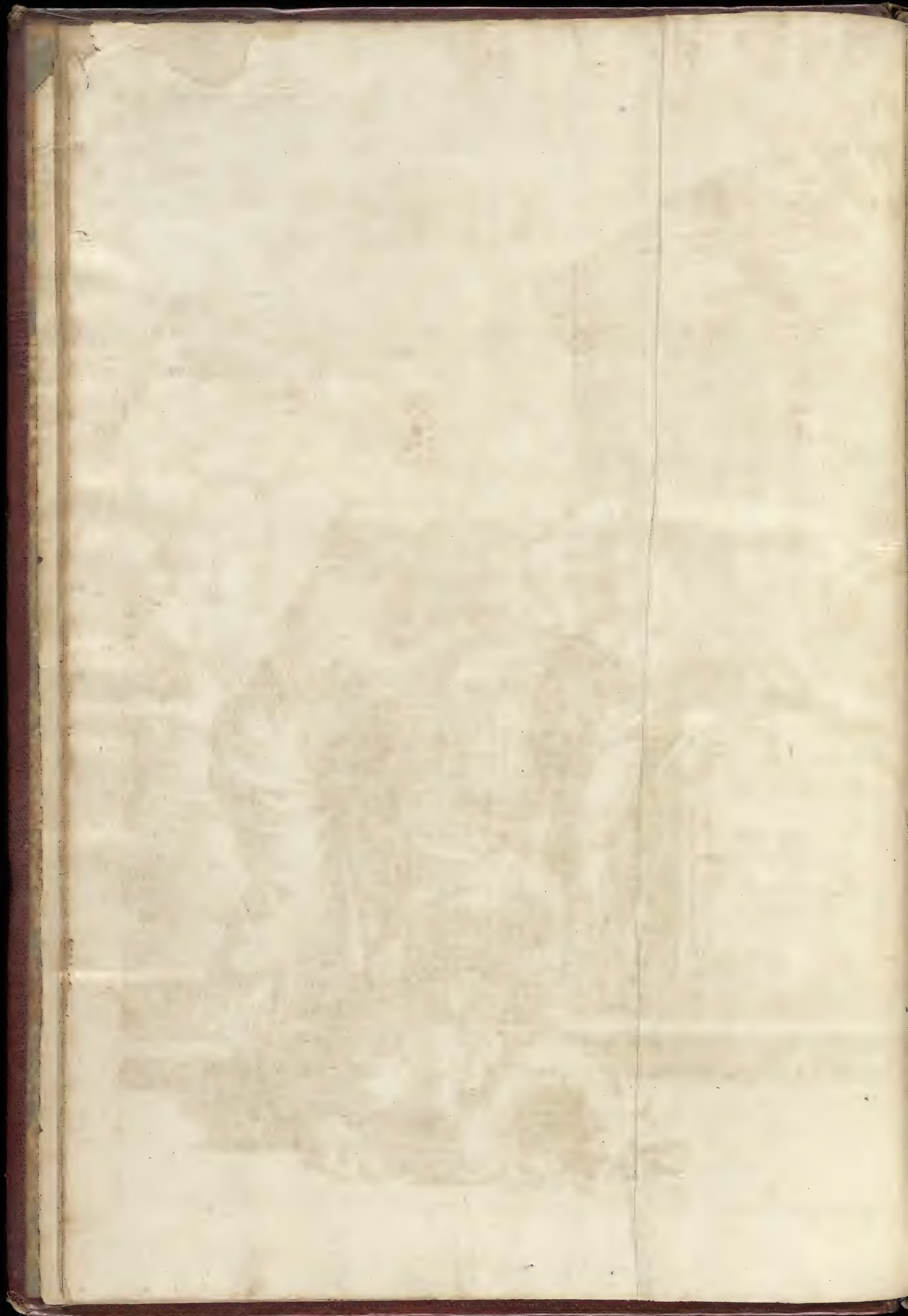

HESPERIDES
SIVE
MALORVM
AVREORVM
CVLTIVRA
ET VSVS

PETR. BERRETTIN. CORTON. DELIN.

E. GROVER INCID.

HESPERIDES

S I V E

DE MALORVM AVREORVM

CVLTVRA ET VSV

Libri Quatuor

IO: BAPTISTAE FERRARII SENENSIS

E SOCIETATE IESV.

R O M A E,
Sumptibus Hermanni Scheus.
M D C X L V I.

SVPERIORVM PERMISSV.

RECTOR

OF THE UNIVERSITY OF

OXFORD

LIBRARY

OF THE UNIVERSITY OF

OXFORD

LIBRARY

OF THE UNIVERSITY OF

OXFORD

OF THE UNIVERSITY OF

ANTIQUISSIMAE
NOBILISSIMAEQVE
SENARVM
CIVITATI

IO. BAPTISTA FERRARIUS F.

TEMPVS est, vt matura iam ætate
fructum aliquem, ò Patria, præ-
beam obseruantiae in te meae. Hunc
in Hesperidum hortis natum dedo
te dignum, quippe aureum. Ex iisdem olim Hercu-
les hortis poma trina retulerit ad Eurystheum, du-
ra imperantem tyrannum. Ego Hercule fortunatior
totum Hesperidum pomarium, modico inclusum,
volumine, tuum in obsequium transfero, Senensis
Patria humanissima, nempe parentis Romæ simil-
lima filia: vt iam exuberet pomis aureis vniuersis.
Et sanè nusquam decentius auriferæ collocentur ar-
bores, quàm ea in vrbe, quæ ciuiliū decorum au-
reum viridarium est. Ciuium nobilitas vrbis anti-

quitati coæua: indoles pacatis bellicisque studiis incluta, & citra fabulam Pallas: comitas, & hospitalitas orbem terrarum ciuitate donans: sanctitas numerosè aucto Cælitum numero terris omnibus præfulgens, Hesperidum auro præclariùs renident. Ut meritò suis cum hortis Hesperides Senensi gloriæ fecerim tributarias. Si studium hoc meum probaueris, si parentis affectu scribendi vitia condonaueris: nã ego huius operis mala verè aurea putabo, veterisque Mecœnatis benignitatem tuo mihi beneficio reuixisse gratulabor. Vale: interque poma vitam prorogantis auri, sempiternos & aureos dies viue.

M V T I V S V I T E L L E S C V S

Societatis Iesu Præpositus Generalis.

CV M opus, cui titulus Hesperides, siue de malorum aureorum cultura, & vsu, P. Ioannis Baptistæ Ferrarij nostræ Societatis Sacerdotis, tres eiusdem Societatis Theologi recognouerint, & in lucem edi posse probauerint: facultatem concedimus, vt typis mandetur, si ita ijs, ad quos pertinet, videbitur. Datum Romæ 6. Septembris 1644.

Mutius Vitellescus.

Imprimatur, si Reuerendissimo Magistro S. P. A. videbitur.

Alphonsus Sacratius Episc. Comacl. Vicesg.

M Andante Reuerendissimo Patre Magistro Sacri Apostolici Pal. perlegi librum P. Io. Baptistæ Ferrarij è nostra Societate Iesu, inscriptum, *Hesperides, seu de malorum aureorum cultura*. In eo autem nil orthodoxæ fidei, nil probis moribus aduersum deprehendi. Quin in summa rerum exponendarum difficultate, ac nouitate insignem dictionis perspicuitatem, atque elegantiam, & in argumento sua sponte rudi atque agresti nihil non eruditum atque vrbani. Quocirca, nulli, ne veterum quidem, qui soluta oratione rem rusticam persequuti sunt, secundum annumerauerim.

*Ita censeo Sfortia Pallauicinus in Collegio Romano Societatis Iesu
Sacra Theologia Professor.*

Imprimatur
*F. Hyacinthus Serronius Magister, & Socius Reuerendissimi
P. Mag. Sacri Pal. Apost. Ord. Prædic.*

SYLLABVS SCRIPTORVM.

Qui citantur in Opere .

A

FRICANVS.

Albricius .
Alciatus .
Anatolius .
Andreas Cæsalpinus .
Angelus Sala .

Antonius Musa Brasauola .

Antonius Nebrissenfis .

Apollodorus .

Apuleius .

Aratus .

Asclepiades .

Athenæus .

Auerroes .

Augustinus Gallus .

Auicenna .

B

B Althaffar Pisanellus .

B Bredaddinus Arabs .

C

C Ælius Calcagninus .

C Cælius Rhodiginus .

Carolus Clusius .

Carolus Stephanus .

Castor Durantes .

Cato .

Christophorus Georgius de Honestis .

Cicero .

Claudius Deodatus .

Claudius Minoës .

Claudius Salmasius .

Columella .

Constantinus Pogonatus .

Cornelius Gemma .

D

D Aniel Sennertus .

D David Ferrerius .

Diodorus Siculus .

Diophanes .

Dioscorides .

Dominicus Marius Niger .

E

E Mmanuel Ramirez .

E Etymologicum magnum

Eustathius .

F

F Eftus .

F Festus Auienus .

Flavius Iosephus .

Florentinus .

Franciscus Baro de Verulamio .

Franciscus Citefius .

Franciscus Martinus Vitæus .

Franciscus Sanchez .

G

G Alenus .

G Germanicus Cæsar .

Guido de Cauliaco .

Guido Petinus .

H

H Adrianus à Mynsicht .

H Hermolaus Barbarus .

Hieronymus Cardanus .

Hieronymus Reusnerus .

Homerus .

Horus .

Hyginus .

I

I Acobus Boutonus .

I Iacobus Conradus Parmensis .

Iacobus Dalecampius .

Iacobus Syluius .

Iacobus Vvecherus .

Ioannes Baptista Montanus .

Ioannes Baptista Pius .

Ioannes Baptista Porta .

Ioannes Fernelius .

Ioannes Goropius Becanus .

Ioannes Heurnius .

Ioannes Langius .

Ioannes Palernus .

Ioannes P. à Moya .

Ioannes Renodæus .

Ioannes Ruellius .

Ioannes Trifstanus .

Ioannes Tzetzæ .

Iosephus Quercetanus .

Iouianus Pontanus .

Isaacus Causabonus .

Isidorus .

Iulius Cæsar Scaliger .

Iulius

Iulius Capitolinus.

Iulius Pollux.

L

L Aurentius Valla.

L Leo Imperator.

Leonardus Episcopus Sidonius.

Leuiticus.

Lexicon philologicum, & etymologi-

cum.

Liuius Sanutus.

Ludouicus ab Alcasar.

Ludouicus Septalius.

M

M Acharius Christianus.

M Macrobius.

Manlius.

Marius Schipanius.

Marfilus Ficinus.

Martialis.

Mefue.

N

N Auius.

N Natalis Comes.

Nauigationes Batauorum.

Nicolaus Monardus.

Nicolaus de Nicolais.

O

O Ppius.

O Ouidius.

P

P Alæphatus.

P Palladius.

Pamphilus.

Paulus Aegineta.

Paulus Zachias.

Petrus Andreas Matthiolus.

Petrus Bellonius.

Petrus Pintor.

Petrus Victorius.

Phædrus Augusti libertus.

Phanias.

Philibertus Guibertus.

Philippus Ferrarius.

Philostratus.

Pierius Valerianus.

Pius Aeneas Caprileus.

Plinius Senior.

Plutarchus.

Pomponius Mela.

Ptolemæus.

Pyrrius Ligorius.

R

R Aphael Volaterranus.

R Rafis.

Raymundus Mindererius.

Rembertus Dodonæus.

Rodericus Fonseca.

S

S Ebaftianus Berrettarius.

S Serapion.

Seruius.

Simon Paullus.

Solinus.

Sotion.

Strabo.

Suidas.

T

T Heophrastus.

V

V Alerius Cordus.

V Varinus Phauorinus.

Varro.

Vidus Vidius.

Vincentius Alfarius Crucius.

Virgilius.

INDEX CAPITVM.

LIBRI PRIMI.

De aditu ad Hesperides.

Cap. I.	 PERIS consilium.	pag.	1
II.	Partitio.		3
III.	Pictura ornatrice.	pag.	4
IV.	Hesperidum fabula.		5
V.	Hesperidum fabule vestigia in antiquis simulacris.		10
VI.	Earundem Hesperidum historia & allegoria.		33
VII.	Hesperidum arboris pomique nomina varia.		36
VIII.	Nominum etymologia.		41
IX.	Mala, quæ ab acore nominantur, antiquitati cognita.	pag.	46
X.	Horti Hesperidum in Italiam translati.		48

LIBRI SECVNDI.

De malo citreo.

Cap. I.	Rerum ordo tradendarum.	pag.	55
II.	Mali citrei genus multiplex.	pag.	55
III.	Malum citreum vulgare.		56
IV.	Malum citreum dulci medulla.		72
V.	Malum citreum digitatum seu multiforme.		75
VI.	Citrei situs.		92
VII.	Terra & latamen.		100
VIII.	Mali citrei satus.		101
IX.	Insitio.		103
X.	Propagatio.		113
XI.	Consitio.		115
XII.	Translatio & collocatio.		118
XIII.	Pastinatio & stercoratio.		122
XIV.	Irrigatio.		125
XV.	Putatio.		127
XVI.	Artis in citro miracula.		133

XVII.	Frigori calorigue remedia.	pag.	138
XVIII.	Citri morbis noxisque medicina.		156
XIX.	Mali citrei maturitas, lectio, conseruatio.		158
XX.	Vtilitas citri vulgatior.		160
XXI.	Vtilitas citri occultior.		172

LIBRI TERTII.

De malo limonio.

Cap. I.	Limonis origo & varietas.	pag.	187
II.	Limon vulgaris.		191
III.	Limon Ligusticus.		195
IV.	Limon Caietanus & Amalphitanus.		203
V.	Limon pusillus Calaber.		209
VI.	Limon, qui vulgò nominatur à Rio seu Riua.		213
VII.	Limon Laure.		217
VIII.	Limon incomparabilis.		221
IX.	Limon imperialis.		221
X.	Limon dulci medulla.		227
XI.	Limon pyri effigie, vulgò Perretta siue Spatafora.		231
XII.	Limon Spatafora Rheginus.		239
XIII.	Limon, cui à racemo nomen.	pag.	239
XIV.	Limon striatus.		245
XV.	Limon Sbardonius.		251
XVI.	Limon Rosolinus.		Ibid.
XVII.	Limon Barbadorus.		257
XVIII.	Limon scabissus.		Ibid.
XIX.	Limon citratus primæ notæ.	pag.	263
XX.	Limon citratus secundæ notæ.	pag.	279
XXI.	Limon ponzinus.		289
XXII.	Limon sponginius.		299
XXIII.	Pomum Paradisi.		305
XXIV.	Pomum Adami.		309
XXV.	Limon, qui dicitur Lumia.		317
XXVI.	Limon, qui Lima nuncupatur.	pag.	331

Ar-

XXVII.	Arboris limoniae situs .	341
XXVIII.	Terra & fimus .	346
XXIX.	Satio & insitio .	346
XXX.	Consitio, propagatio, translatio, & collocatio .	348
XXXI.	Stercoratio, rigatio, putatio .	350
XXXII.	Ab iniurijs caelestibus, morbis- que defensio .	351
XXXIII.	Limonis legendi seruandique ratio .	352
XXXIV.	Vtilitas apud nostrates .	353
XXXV.	Vtilitas apud externos .	360

LIBRI QVARTI.

De malo aurantio.

Cap. I.	Smilitudo in aurantijs.	367
II.	Mala aurantia genere va- ria .	374
III.	Aurantium vulgare .	374
IV.	Aurantium femine carens.	381
V.	Aurantium geminum, & crispo folio, & flore duplici .	387
VI.	Aurantium stellatum, & ro- seum .	393

VII.	Aurantium virgatum, stria- tumque .	397
VIII.	Aurantium foemina siue fo- tiferum .	403
IX.	Aurantium hermaphroditum, siue corniculatum .	407
X.	Aurantium callosum multiforme .	407
XI.	Aurantium distortum .	413
XII.	Aurantium citratum .	422
XIII.	Aurantium Olyssiponense .	425
XIV.	Aurantium Indicum in insulis Philippinis .	429
XV.	Aurantium Sinense .	430
XVI.	Aurantium dulci cortice .	430
XVII.	Aurantium maximum .	437
XVIII.	Aurantia situs .	443
XIX.	Terra, fimus, satio, insitio .	450
XX.	Consitio, propagatio, transla- tio, & collocatio .	451
XXI.	Stercoratio, fossio, irrigatio, putatio .	452
XXII.	Medicina ac tutela .	454
XXIII.	Maturitas .	466
XXIV.	Vtilitas arboris .	467
XXV.	Vtilitas pomi .	477

HERCVLES

SIVE

ADITVS AD HESPERIDES

LIBER PRIMVS.

Operis consilium. Caput I.

SECRETVM iam erat mihi hortensium rerum humili scriptione humi vltra non repere: sed erectiore argumento cælum aliquando suspicere, arduoque conatu eruditum volatum attentare: cum laboriosa Herculis gloria, ab aureis Hesperidum spolijs nitidissima, perstrinxit ac pupugit animum ad hortos iterum aggrediendos simili æmulatione facinoris. Neque verò, dum gloriøsè facere nitor, fabulas æmulor. Hercules profectò nequaquam fabulosus est cultura recentior, fabulæ inuolucris, quasi Leonis exuijs personata: quæ labore omnia peruincente, tanquam domitrice claua, magis metuendum excubitoris Diaconæ, diu ineluctabilis difficultatis monstrum ita infregit, atque maßtavit: vt Hesperidum pomaria, eduli auro spoliauerit: & felici malo nobiles Medorum filuas, exterò in solo pridem indociles hospitari, totius iam ferè terrarum orbis effecerit inquilinas: imò verò quot auriferas conseruit arbores, totidem victoriæ suæ splendida & pretiosa trophæa statuerit. Quare culturam eandem, propagato tam frugifero nemore beneficam victricemque, gratulabundæ Hesperides, triplex aurei pomi genus pari numero significantes, peculiari arborum suarum laurea, coronant. Contra verò Africa mœstissimæ sub imagine sacerdotis singularem aureorum gloriam pomorum ereptam dolet. Eadem herculeo vultu cultura incumbit aræ, iuxta Hesperidum hortos Herculi quondam ad gloriæ monumentum excitatæ: vt exhausti præclari laboris nullum esse solatium iucundius interpretemur, quàm collatum in homines summo dignum honore beneficium. Hunc igitur Herculem aggredior exhibere. Hercule dignum hortensem laborem, mihi quoque decorum reor. Ergo quem ille faciendo ex-

Hercules apud Hesperides cultura est malorum aureorum.

Vnde natum scribendæ huius culturae consilium.

A

haufit,

Hesperidum

Petrus Ber-
rettinus.

Aulam in
Quirinali Bar-
berinam pin-
xit.

Alia scriben-
di causa.

hausit, ego scribendo exantlabo: nobilissimæ scilicet experimen-
ta culturæ digeram in præcepta. Erit pro claua calamus: cuius
quanuis exigui ac perleuis pondus & vis in rebus arduis profligandis
herculeam clauam exæquat. Nec mihi deerunt coronariæ frondes,
quarum arbores colo. Mea quoque cultura decenter aræ innititur
& inscribitur: quandoquidem labores meos mortalium vtilitati di-
catos, diuinoque Numini consecratos volo. Atque hoc mihi confi-
lium pulchrè iniecit is, quem animus sibi meus appinxit: validè au-
tem confirmavit idem, quem summo pictor artificio in huius fronte
operis expressit, Herculis aurea mala rapientis illustris labor. Tam
enim graphicè Petrus Berrettinus Cortonensis herculeam in Hesper-
ridum hortis victoriam representauit: vt ad consimilem scriptura-
laudem æmulandam, suo me vehementer Hercule roborarit. Et fa-
nè nullum ille mihi potuerit argumentum delineare congruentius:
vt animo meo conceptum opus lineis suis decorum, & luce dignum
formaret in partum: vtque simul picturæ suæ dotes eximias sine co-
loribus perfectissimè expingeret. Etenim torosa & robusta, pla-
néque herculea delineandi ac pingendi arte sic valet, vt, profligata
Draconis instar mordacissima inuidia, immortalis gloriæ spoliū au-
reum reportarit. Quin etiam herculeo & lacertoso pingendi generi
adiungit raro alioqui commercio venustatem, Hesperidum, nem-
pe hortensium Gratiarum, pulchritudine adumbratam. Testis est
Barberinorum aula Quirinalis: cuius concameratio efficaci Petri pe-
nicillo mutata in cælum est: quoniam inde cælestium chorus virtu-
tum, fugato vitiorum agmine, cum aureo melleoque regnantium
Apum sæculo in terras remigravit. Sic autem reduces inter virtu-
tes pictura ipsa eminet, sic viuit, & insolito vigore spirat: vt cum
ijsdem cælo delapsa videatur. Sed ad rem meam vt redeam, ita
præterea me blanda ratiocinatio, fluctuantis pectoris intima Siren,
inuitat. Age, inquit, hortensis culturæ scriptor genialis præcipuum
hortorum decus, nimirum poma, & quidem aurea, floribus adiun-
ge. Caue, ne Floræ Pomona publicam lucem, plausumque familiari
fœminis vitio inuidens, iras in te dirasque conuertat. Cusum è fer-
ro cognomentum tuum, ac recentis argumenti volumen splendido
Hesperidum nomine, flauoque pomo inaura. Aetate aurea inter
hortos auriferos innocenter frui: dum reliquo in orbe terrarum
ferreum sæculum nocentissima rubigine mores inficit, & commu-
nem exedit felicitatem. Complures, quæ sanguinis quæ sapientiæ
splendore clarissimos, nostrates Cyros imitare: qui felicissimas eiuf-
modi arbores sua manu satas esse, cultasque gloriantur: &, quod illi
cultione docent, tu dictione commonstra: quin etiam Regum om-
nium sapientissimum Salomonem laudabiliter æmulare. Nam si
diui-

Reg. lib. 3.
64.

diuinatum² ille præconio litterarum in cælum extollitur, quòd à cedro infructuosa Libani ad herbulam vsque hyssopi demisso regio stylo disputauit: quidni tibi decorum planèque regium fuerit, ab hortensibus flosculis ad arborem cedro Libani cognominem, sed esculenti auri feracem transcendisse scribendo? Neque hìc verere, ne pulcherrimo fœcundissimoque in argumento tibi fuerit admirandæ nouitatis gloria prærepta: cum Iouianus Pontanus, alijque per pauci pomiferæ huiusce rei scriptores, ad maiora fortasse properantes, hanc siluam cursim obierint, non curiosè perlustrarint, multumque tibi parandæ ab hac vmbra lucis reliquerint. Quòd si flores, etiamnum amores tui, non acri spiculo, sed suauis spiritu penetrabiles, medullitus dominantur: habes in vno, quem excolis, beati nemoris huius flore floreas venustates omnes, verisque Veneres vniuersas. Hic enim anima, ver totum redolente, animat: buccula, vernum in risum dehisciente, hilarat: & (quod caput est) vtile dulci permiscens, non sterili specie solùm delectat; sed, candidus dum flauescit in fructum, argento in aurum transeunte opulentat. Vides, vt Apes, florum arbitræ prudentissimæ, aurei mali argenteo flore potissimùm delectantur: dum vectigalis ab eo suauitatis multum exigunt, atque exugunt: dum opifices dulciariæ, tanquam acidi pomi dulce condimentum confecturæ, melleam dulcedinem è floris amaritie delibant. Ergo sequere iucundo in opere mellificas Musarum volucres: Troianique Herois, imbelles columbas sequentis, notas preces meliùs vsurpa, Este duces. Tam prospero auspicio suauiter scribes, quòd Apes imitaberis. Ad huius ego arcanæ, ac sine voce nutuque argutæ Sirenis flexanimam & verticordiam suadelam non aures præclusi: sed manus dedi, non vinculo, sed calamo feliciter occupandas.

Partitio. Cap. II.

VREA mala, vt in veteri horto, sic in recenti volumine Hesperidum nomine decet inscribi. Vniuersum verò volumen distingui placet in libros quatuor, singulosque nomen à personis ducere, pomorum aureorum seu cultu, seu raptu inclytis. Quoniam igitur Hesperides antea inaccessible primus adiit Hercules: liber primus, non-

nulla in eorundem cultura vsuque pomorum prænoscenda complexus, meritò Hercules, siue Aditus ad Hesperides nominatur. Cæterùm ipsæ etiam Hesperides, sua triplicis generis poma numero æquant, tribus reliquis libris suum pomique nomen ita impertiunt, vt

Inscriptionis
causa.

Voluminis
diuisio qua-
druplex.
A personis
denominati
libri.

Ordo cuius-
que libri.

secundum librum *Ægle*, siue malum *Citreum*: tertium *Arethusa*, siue malum *Limonium*: quartum *Hesperthusa*, siue malum *Aurantium* inscribat. Cum enim communi scriptorum usu vulgatissimum sit, fabulosa numina pro rebus ijs, quibus præesse putarentur, usurpari: non ab re visum est tres ipsas *Hesperides* ad aurea, triplicis generis designanda mala transferre, quorum illæ creditæ cultrices & custodes fuerint. Quoniam verò triplex horum genus pomorum complures in species fœcundo naturæ atque artis ingenio ramosum est: culturam ego scribendo exequar accuratissimam singularum. Et primùm quidem vt pomarij multiformis indolem, variam, & inter hortensia statua merentem, bonæ frugis arborum hunc populum suum cultor, Cæsare melius, non solum nomine tenus, sed intus & in cute cognoscat; diligenter describam arborum conformationem ætatemque: foliorum florumque faciem & colorem: pomorum globos & integros & dimidiatos: sic enim singulæ partes, colono prædiscendæ, quibus, tanquam elementis hi orbes aurei conglobantur, palam fient. Ad hæc subijciam, quam postulet quæque species culturam: quæ medicamenta cum ægrotat. Ad extremum, quo fœnore vtilitatis, & voluptatis hæc pomaria colantur, enarrabo. Neque id ægrè consequar: cum, antequam aggredier ad scribendum, regionum diuersarum multiplicem in eiusmodi felicibus excolendis arboribus usum, atque adeo mundi hortensis mores diuturna inuestigatione collegerim. Vt, quoniam cultæ multum descriptionis deerit in hoc opere, alienæ saltem culturæ quàm minimum desideretur.

Pictura ornatrix. Cap. III.

ED vt quæsitis vndique ornamentis illustre dignumque aureis malis opus, nempe aureum Ferrarius extunderem: quos oratione depinxi auriferæ siluæ partus, auxiliaris artificio picturæ describendos curauim. Ad eiusdem siluæ umbram & iucundam & salubrem detinere sæpius lectorem placet fabulis, rei seriæ subseruientibus. Hæc quauis ruditer à me narratæ, præstantissimis tamen à pictoribus graphicè descriptæ ita in conspectum veniunt: vt ipsi testes simul ac iudices oculi fictum à facto non secernant. Quare post fabulæ cuiusque linearem picturam pictoris ego gratam commendationem, ex ipso picturæ argumento natam, subijciam: quemadmodum initio præstare cæpi.

Hespe-

Hesperidum fabula. Cap. IV.

ESPERIDVM, aureis malis diuites hortos colentium, fabula vulgatioꝛ est, quàm vt præcone me indigere videatur. Eam tamen referre hîc placet, ne quid abeat indictum, quod in rem meam faciat; neue priscum dicar aurum contempſisse, quod operi nouo decus, & lucem possit asferre. Vnde autem meam ordiar telam illustrius,

quàm ab auro? Sed antequam fabulam hortensem narrando peragam, nondum satis compertam scenam loci conuenit aperire.

Erudita inter scriptores, & quidem adhuc sub iudice, lis est, quamnam orbis terrarum partem Hesperidum horti auro semper autumnante ditarint. Pluribus enim peregrinatur locis hæc fabula, & patriæ quoque fide vacillat. ^a Est, qui nobis propiore locare videtur in Caria, ^b Est, qui sublimem statuit in hyperboreo Atlante. Insularem alij faciunt, quippe natam in Hesperidum insulis: quæ putantur esse, quibuscum Caput viride, nempe oppositum promontorium, nomen communicat. Nam cum idem antiquitus Hesperium cornu appellaretur, suam ad illas appellationem facile transmisisse creditur. Et Hesperidum quidem insulæ rem hortensem ipso videntur nomine sibi vindicare: quod ab earum domicilio Sororum loco inditum ^c Strabo, & ^d Pomponius Mela significant. Plerique tamen in Africæ continenti mendacij, quàm auri feraciores hosce hortos constituunt: quanquam hic etiam de situ ingeniosè litigant. Ex edita ingenij specula cæli, terrarumque inspector & mensor Alexandrinus ^e Ptolemæus pro comperto affirmat, Hesperidum hortos in ora Cyrenaica fuisse, ad magnæ Syrtis extimum cornu: vbi postmodum ^f Berenice, tertio Ptolemæo nupta, munivit urbem primò dictam ^g Hesperidum, vel Hesperides, vel ^h Hesperiam, vel ⁱ Hesperida: eandemque suo de nomine nuncupauit. Hæc suis è ruinis in illo ipso ^l lybico sinu deinde renata non procul est: & manente nominis vestigio, appellata ^m Bernichus. Iuxta veterem urbem ad orientem Lethe fluuius, infernæ originis & obliuionis fabuloso latice memoratus: & ibidem lucus sacer, vbi Hesperidum horti prædicantur. Eos tamen ab intimo Syrtis recessu quatridui videtur itinere ⁿ Strabonis taxatio seiungere. Quinetiam è lacu Hesperidum, quem cum influente fluuio Ladone in hac Africæ parte ^o Geographi locant, ea fortasse manauit opinio, vt in citeriore Africa horti essent Hesperidum, quos custos coleret serpens, vocabulo Ladon. Fauent huic sententiæ veteris recentisque memoriæ siue testes, siue astipula-

Hortorum.
Hesper.locus
incertus.

^a Palephat.
in fab. narrat.
^b Apollodor.
lib. 2.

^c Geograph.
lib. 4.
^d De situ
orb. lib. 3.

^e Geograph.
cap. 4.

^f Solin. Polyhist. c. 29.
^g Plin. lib. 5.
c. 5.

^h Pomp. Mel. l. 1. c. 4.
ⁱ Steph.

^l Pomp. Mel. l. 1. c. 3.
^m Philipp.

Ferrar.
Lexic. Geogr.

ⁿ Geograph.
lib. 17.

^o Idem ibid.

Probabilior
sententia.

pulatores eruditi: præsertim verò apud ^a Plinium Theomenes, idem ^a 437. c. 2.
quoque ^b Plinius, ^c Dominicus Marius Niger & ^d Liuius Sanutus. ^b 1. 5. c. 5.
Veruntamen valeat cum suis asseclis & astipulatoribus Ptolemæus. ^c Geograph. Afric. côm. 3.
Is enim, quanuis astrologus, & ab astrorum perspicuis conspicijls ^d Geograph. Afric. l. 5.
alioqui perspicacissimus, (pace tanti viri dixerim) hîc hallucinari vi-
detur, longèque aberrare à vero fabulæ loco: ipsam verò fabulam
vagamtem facere, ac nimis à solo patrio extorrem. Placet igitur sen-
tire cum pluribus & optimis quâ poëtis, quâ mythologis, quâ geo-
graphis, qui hortos Hesperidum in Tingitana Mauritania, siue in
Æthiopia ad occasum spectante collocant, vbi recentia Fessæ ac Ma-
rocchi regna sunt iuxta Lixum, & amnem & vetus oppidum. No-
uum huic nomen ^e Larassa seu Laracha, illi Lussus aut ^f Luccus. Nec ^e Phil. Ferr. ibid.
ita multum eosdem hortos ab Atlante monte, qui minor dicitur, ^f Liui. Sanut. l. 4.
sejungunt: vt Hesperides à patre, seu patruo prope absint. Quare
non est, cur auream fabulam vel inter ignobiles Cares vilescere veli-
mus: vel hyperboreis niuibis obruamus: vel ob nominis leuissimam
coniecturam remotissimas in insulas deportemus: vel à probabili
patria diuulsam, alieno in Africæ angulo exulare, atque ad Syrtes
naufragium facere cogamus. Licet enim concreta mendacio fabula
fide poëtica vbique habitet: iucundior tamen atque vtilior hæc ma-
gistra veritatis peruadit in animos, si partibus omnibus verisimilis
mentiatur historiam. Hinc latinus Apollo, & Virgilius, canoro pro- ^g Aeneid. 4.
nuntiat oraculo, Hesperidum viridarium, flauentibus pomis aureum,
præfuisse in vltima Æthiopia

: Vbi maximus Atlas

*Axem humero torquet, stellis ardentibus aptum,
Oceanî finem iuxta, solemque cadentem.*

Subscribit ^h Higinus, in fabulis serius author, non fabulator: dum, ^h Cap. 30.
custodientem hortos Draconem prope Atlantem montem ab Her-
cule mactatum tradit, vt illos ab Atlante non longè abfuisse intelli-
gas. Eosdem naturæ arbiter & historicus Plinius licet ⁱ ad maiorem ⁱ lib. 5. c. 5.
vsque Syrtin in Cyrenaicam regionem, facile vagantibus fabulis,
transmigrasse affirmet: primò tamen in Mauritania è fabulæ vestigijs
deprehendit, ^l ad Lixum: vbi affuso maris æstuario, Draconis in- ^l lib. 5. c. 1.
star custodis flexuoso, hortense solum circundari narrat, & ad her- ^l lib. 19. c. 4.
culei facinoris memoriam cultumque aram Herculis extare, siue de-
lubrum. Eandem assignat hisce hortis aream ^m Solinus: eandem ^m Polyhistor. c. 26.
(vt complures omitam) cum ⁿ Liuius Sanutus ⁿ Geograph. Afr. l. 4.
Marii Niger: ^p qui ^p Geog. côm. 1.
præterea subiicit, ab Æthiopicis Hesperidum hortis longè diuersos
esse Cyrenaicos. Ista probabiliter animaduersio tribuitur etiam per- ^p Comm. 3.
spicacissimo, quippe diuersa simul contuenti, ^q Straboni: qui, si cla- ^q Geogr. l. 3.
rius

Liber Primus .

7

rius Æthiopicos notasset, rectius vidisset. Iam verò fauete oculis animisque lectores. Dubitationis reducto sipario, suam fabula pro-
dit in scenam: non vno tamen narrationis vultu simplex & sibi con-
stans, at multiformis. Sic enim mendacem decet. ^a Cum denube-
ret Ioui Iuno: vniuerso Deorum Senatu muneribus eloquenter gra-
tulante, magna mater, miro consilio fœcunda Tellus, eloquentif-
simam non auribus, sed oculis manibusque gratulationem attulit,
nempe auream: degenerante in bonam frugem, & lentescente in-
edules pomorum delicias metallo. Fuere id genus poma planè nu-
ptialia: ^b quæ de more commorsa nubentium animam auro, Dijs
etiam bene olente, inodorarent. Adulari nouit iners ac brutum
elementum: dum pro puerilibus humanarum nuptiarum nucibus
aurea mala in Deorum nuptijs effudit. Dicitur præterea Iuno con-
nubium splendide celebratura vel ^c muneris loco mala hæc aurea,
vel ^d dotis nomine arbores verè frugiferas, quippe auriferas, Ioui
dedisse: credo, ne nimium profusus, auroque pluuius decoquere vir
posset, cui fœcundior vxore dos quotannis pretiosè fœtaret. ^e Est
qui perhibeat, easdem felicitis mali arbores Iunonis iussu transpositas
fuisse in hortos, quos ad Atlantem, nuper monstrato videlicet loco,
parauerat illa sibi pulcherrimos. Ad rapinam verò diuitijs hortensi-
bus defendendam custodes ab Iunone additas Hesperidas: quas &
constantior, & (vt in fabulis) probabilior fama vulgavit, vel ex He-
spero Atlantis fratre, vel certè ex Atlante Africæ Rege, necnon
ex ^f Hesperide, Hesperii filia, Atlanti nupta, natas numero tres, ap-
pellatasque singillatim Æglen, Arethusam, Hesperthusam: vniuersè
autem à parentum nomine vel Hesperides, vel Atlantides. Miror
hïc ego Reginae Iunonis improuidam prudentiam, vt aurum fœmi-
nis, nempe seuum mustelis, ouem lupis commiserit. Sed corrigo
me. In aulicis ad fallacem aulae lucem discernendis falli Principem,
mirum non est. Illæ igitur, vt genere, sic ingenio sorores arboreas
opes tenui nexu matri leuiter hærentes, & in casum raptumque
pronas, ne quis surriperet, sedulo præripiebant: nobilissimi quoque
metalli vile suspendium indignantes, pretiosum cadauer arcularum
sepulcro suarum plusquam hospitaliter dignabantur. Non tulit Iu-
no, tot elatis subinde funeribus, pomarij sui viduitatem, & insatia-
bilem illam sepulturam. Quare formidabilem apposuit custodiam
Draconis immensi, dies noctesque capitibus (vt aliqui liberaliùs fa-
bulantur) centenis, duploque pluribus, quàm Argus vigilauerit,
oculis excubantis. Norat enim, satis aurum non posse vno capite cu-
stodiri. Nequid autem multorum capitum fabulæ deesset, multi-
formi animantium omnium voce bellua centiceps obstrepebat. Di-
gni bellua parentes, adultus in monstrum gigas Typhon, & Echid-

Fabula He-
per. varia.

Aurea mala
Telluris do-
num in Iouis
& Iunonis
nuptijs.

Iunonis Hor-
ti ad Atlan-
tem.

Hesperides
ijs additæ cu-
stodes.

Hesper. nu-
merus & no-
mina.

Draco etiam
custos appo-
situs.

^a Germanic.
Cas. in Arat.
Phenom. ini-
tio.
^b Asclepiad.
apud Athe-
na 1.3. c.5.

^b Plutarch.
Coniug.
Præcept.

^c Apollod. Bi-
blioth. 1.2.
^d Io. Tzet.
hist. chil. 2.
De Hercule.
Natal. Com.
1.17. c.1.
^e Arat. ibid.

^f Diodor. Sic.
Rev. antiq.
lib. 2.

na.

Cur auri custodia Draconi credita,

Sacerdos Hesperidum
templi custos,
& alitrix Draconis.

na: nomen Ladon. Sed vnus Pisander indubitatum diuinavit serpentis genus, cum communis eum parentis, nempe Terræ filium appellauit. Et congruenter quidem tributæ Draconi pro auro excubiæ: ^a tum quia illi acies acerrima & peruigil: vt propterea græcam videntis appellationem sortitus, quoddam Solis, hoc est acutissimi sideris, terrestre simulacrum sit. ^b Tum etiam quia mirus eadem in aurum amor: id quod non auriferi tantum horti, sed aurei quoque velleris credita Draconi custodia, & Palladis Draco Atheniensium populum, aureis cicadis cincinnatum, obseruans ex arce, testantur. Enimuero non indiget priscis ætas nostra Draconibus, homines nacta magis auro excubantes incubantesque: nec tam publica lucis, quàm aurei lucri vsura perfruentes. Cæterum eò profanæ pietatis progressa est fabula, vt ^c Sacerdotem, Hesperidum templi custodem, crearet: quæ feram sæuissimam curaret, ac Draconi ab epulis & ab offis esset. Neque verò vno hætenus circumfertur sermone mendacium. Etenim ^d alij hortos hosce non Iunoni, sed Veneri dicatos aiunt. ^e Vnius alij conditoris Atlantis, & colentium Hesperidum meminere. Illud quoque subiiciunt, eorundem hortorum aditus omnes & ianitore Dracone, & coronarijs montibusque fuisse ab Atlante præclusos: quòd Iouis filium ad aurea mala diripienda venturum à Themide didicisset. Sic enim hæc Atlantem dicitur allocuta:

*Tempus, Atla, veniet, tua quo spoliabitur auro
Arbor, & hanc prædæ titulum Ioue natus habebit.
Id metuens solidis pomaria clauserat Atlas
Montibus, & vasto dederat seruanda Draconi:
Arcebatque suis externos finibus omnes.*

Neque verò in hortis hisce (quæ fabulatorum est inter se dissidentium narratio arbitraria) ipsorum duntaxat pomorum aurum virentibus arborum frondibus intermicabat: sed liberaliore mendacio

*Arboreæ frondes auro radiante nitentes
Ex auro ramos, ex auro poma tegebant.*

Hercules
Euristhei iussu
migrat ad
Hesperides.

Vt Hortos
discat, varios
consult.

Breui tamen perspexit Atlas, nullam esse inuiam audaciæ viam. Nam Hercules ab Rege Mycenarum Eurystheo, Iunonis odijs obsequente, iussus pretiosam superauit ærumnam, hoc est ad eam se hortensem auri fodinam, an aream furinam? penetrauit. Fuerit olim aurum furari herculeus & rarus labor: nunc valentioribus ad flagitia mortalibus publicus, atque adeo diurnus est nocturnusque ludus. Ignotam ^h hortorum sedem vt prædisceret, longè latèque peregrinatus

^a Festus
Macrob. Saturnal. lib. 1.
cap. 20.
^b Philostrat.
Icon. 1.2.

^c Virg.
Aeneid. 4.

^d Sern. in 4.
Aeneid.
^e Palaphat.
ibid.
Albr. de Deor.
imag. in Herc.

^f Ouid. Metamorph. 1.4.

^g Ouid. Metamorph. lib. 4.

^h Diodor.
ibid.

natus est Hercules: & Nymphas primum, Iouis ac Themidis filias, consuluit ad Eridanum. Harum ille consilio consopitum Nereum, suis aquis magis lubricum, vinculis impediuit: & multarum alternatione formarum tergiuersantem adegit, ut locum indicaret. Exinde transgressus in Caucasum, cum Prometheus, vel cardiacum vel hepaticum, lancinante aquila sagittis confixa, sanasset: cum eundem aut oleagino vinculo soluto, aut suffigentibus clavis refixis, ligni ferriue mancipium manumississet: eam promethæi consilij mercedem retulit, ut aurea ipse mala ne decerperet: sed Atlantem pro se summitteret, mundique onerosæ sarcinæ vicaria interim ceruice succollaret. Igitur Hercule tantisper mundi baiulo, suarum ex hortis Hesperidum aurea tria mala legit Atlas, & attulit. At Hercules rotundo sub onere ægrè gibbus, & in alterum prope mundum rotundatus, cum redire idem, nempe rectus, in patriam vellet, tanquam cesticillum capiti facturum, ut mollius oneraretur, mundanam sarcinam atlantæis in humeris reposuit: raptimque lectis è terra malis aureis profugit. ^a Sunt etiam, qui mala hæc ab ipsis accepisse Nymphis, Dracone custode interfecto, Herculem asseuerent. Vulgatiore tamen fabula ipsemet Hercules hortos inuasit: & centum excubante capitibus monstro, aut medicata offula consopito, aut potius validè incussa claua æternum somnum dormire iussu, tria tantum poma, opima videlicet modesto victori spolia, reportauit. Vtique adeò in hortensi rapina posse temperare, herculeum est. Quamquam ^b alij diuites hortos parco trium duntaxat malorum auro clauisse commenti sunt. Ut hinc etiam præclara omnia esse rara discamus. Ea victor ad Eurystheum mala detulit: isque victori condonauit: hic verò Mineruæ, quæ natalibus hortis restituit: quod nefas esset eadem alibi collocari. Cæterum non eodem hunc ordine laborem numerant scriptores: quorum alijs ^c quartus est, alijs ^d vndecimus, aut ^e duodecimus: & alius alijs. Veteri poetæ ^f Arato vnus è primis ac iuuenilibus videtur.

Aurea poma
ad Eurystheum
defert.

*Nam dura immodici memorant sub lege tyranni
Amphitrionyaden primæuo in flore iuuentæ,
Quæ cedunt medijs longè secreta diei,
Hesperidum venisse locos, atque aurea mala,
Inscia quæ lenti semper custodia somni
Seruabat, carpsisse manu: postquam ille nouercæ
Insaturatæ odijs serpens victoris ab ictu
Spirarumque sinus, & fortia vincula laxans
Occubuit.*

^a Io. Tzetza
ibid.

^b Athena.
lib. 3. c. 5.

^c Albric. de
Deorum
Imag.

^d Apollod. Bi-
bliothec. l. 2.

^e Io. Tzetza
hist. Chil. 2. de
Herc.

^f Hygin. in
Fab.

Diodor. rer.
antiq. l. 4.

^f In Engonast
ex Festi Auie-
ni transl.

Hesperidum fabulae vestigia in antiquis simulacris.
Cap. V.

Hercules inter Hesperides Romae in hortis Mediceis.

HEROPPORTVNE me admonet, quæ suis adhuc in cadaueribus erudita spirat antiquitas, ut veteris huiusce fabulae monumenta nobiliora proponam. Nec enim minus illam argute, quam inscriptæ paginae, cum æra tum marmora, herculeo cælata simul & animata vultu, eloquuntur. Illud autem prædiscere conuenit, varia Herculem ætate aurea poma affectantem aut referentem exhiberi: quod in hoc eiusdem labore numerando variant, uti diximus, fabulatores. Palam est in hortis Mediceis, non minus erudita effigiatorum marmorum antiquitate, quam æterna vernæ amœnitatis iuuentute florentibus, veteris fragmentum marmoris, opere anaglyptico, nempe figuris leuiter eminentibus in Hesperidum fabulam (ut probabilis est coniectura) cælati. Nam Hercules iuuenili vultu & inuestibus genis saxo infidet. Dexterò brachio suppositæ clauæ incumbit. Leoninum sinistro spoliū sustinet; quod inde pendulum, sedenti extrema parte substernitur. Imminent Herculi assurgentis à tergo arboris rami pomis nonnihil oblongis onusti: quos ingens multiplici serpens volumine ligat implicatque. Læua præterea manu lorum suspendit pharetræ iacentis ad pedes. Astat ex aduerso mulier more veteri tunicata: capite prope in totum calantica velato: dextera, velut in cogitationem vel attentiores ad contuitum sese intuentis Herculis, mento admota: læua eiusdem arboris ramum pomis prægrauem gestante. Ut Hesperidum aliquam, aureis pomis donaturam Herculem, à consopito serpente victorem, probabiliter suspicaris. Iuxta Herculis latus alterius fortasse Hesperidis vestigium extat, pes videlicet & crus, veste consimili opertum.

Hercules inter Hesperides Romanis in hortis Mediceorū

Sed age à Mediceis hortis in Capitolium ascendamus, Herculem^{Hercules tria mala referēs in Capitolio.} illic iuuenili pariter ætate visuri, ab Hesperidum pomario reducem, eiusque cum spolijs aureis triumphalem. Hic intimo in Conseruatorum conclauī ex ære multum auri habentē conflatus, vt exuijs ipse suis non min⁹ aureus effulgeret: consueta mortalium statura maior, ac prorsus heroica spectabilis: vultu quāuis imberbi vir: corpore quidem nudo, at lacertoso planēque pugnaci, hoc est se ipso armatus: torosa dextera, nodosaque clauā bis robustus: læua manu pretiosum aurei pomi triplicis triumphum præferens, insistit basi: cuius in summa fronte imminet leuis cælaturæ leoninū caput: geminæ vtrinq̃ clauæ surriguntur: sub leonis capite intercurrit encarpus, & clauæ vtriusque fastigijs appenditur. Encarpo subiicitur area scutulata, atque in hunc modum inscripta.

S. P. Q. R.
SIGNVM HERCVLIS ANEVM
IN FORO BOARIO
AD ARAM MAXIMAM
EGESTIS RVDERIBVS REPERTVM
ET XYSTO IIII. PONT. MAX.
IN CAPITOLIVM TRANSLATVM
NOVA COLLOCATVM BASI
REPOSVIT GREG. XIII. P. M.

* Philolog.
l. 26.

Porro statuam hanc sua * Raphael Volaterranus ætate inuentam effossamque asserit, tria tenentem manu cotonea, siue (vt idem ait) chrysomela. Equidem non vnius duntaxat in Herculis Capitolini, sed in aliorum quoque complurium simulacris id genus poma spectari facile dederim: quod arbitrariam secuti sententiam veteres artifices mala cotonea, citreis quippe notiora & imitationi opportunitiora, prætulerint.

1

1877

1878

1879

1880

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

1888

1889

1890

1891

1892

1893

1894

1895

1896

1897

1898

1899

1900

1901

1902

1903

1904

1905

1906

1907

1908

1909

1910

1911

1912

1913

1914

1915

1916

1917

1918

1919

1920

1921

1922

1923

1924

1925

1926

1927

1928

1929

1930

1931

1932

1933

1934

1935

1936

1937

1938

1939

1940

1941

1942

1943

1944

1945

1946

1947

1948

1949

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

1957

1958

1959

1960

1961

1962

1963

1964

1965

1966

1967

1968

1969

1970

1971

1972

1973

1974

1975

1976

1977

1978

1979

1980

1981

1982

1983

1984

1985

1986

1987

1988

1989

1990

1991

1992

1993

1994

1995

1996

1997

1998

1999

2000

2001

2002

2003

2004

2005

2006

2007

2008

2009

2010

2011

2012

2013

2014

2015

2016

2017

2018

2019

2020

2021

2022

2023

2024

2025

2026

2027

2028

2029

2030

2031

2032

2033

2034

2035

2036

2037

2038

2039

2040

2041

2042

2043

2044

2045

2046

2047

2048

2049

2050

2051

2052

2053

2054

2055

2056

2057

2058

2059

2060

2061

2062

2063

2064

2065

2066

2067

2068

2069

2070

2071

2072

2073

2074

2075

2076

2077

2078

2079

2080

2081

2082

2083

2084

2085

2086

2087

2088

2089

2090

2091

2092

2093

2094

2095

2096

2097

2098

2099

2100

2101

2102

2103

2104

2105

2106

2107

2108

2109

2110

2111

2112

2113

2114

2115

2116

2117

2118

2119

2120

2121

2122

2123

2124

2125

2126

2127

2128

2129

2130

2131

2132

2133

2134

2135

2136

2137

2138

2139

2140

2141

2142

2143

2144

2145

2146

2147

2148

2149

2150

2151

2152

2153

2154

2155

2156

2157

2158

2159

2160

2161

2162

2163

2164

2165

2166

2167

2168

2169

2170

2171

2172

2173

2174

2175

2176

2177

2178

2179

2180

2181

2182

2183

2184

2185

2186

2187

2188

2189

2190

2191

2192

2193

2194

2195

2196

2197

2198

2199

2200

2201

2202

2203

2204

2205

2206

2207

2208

2209

2210

2211

2212

2213

2214

2215

2216

2217

2218

2219

2220

2221

2222

2223

2224

2225

2226

2227

2228

2229

2230

2231

2232

2233

2234

2235

2236

2237

2238

2239

2240

2241

2242

2243

2244

2245

2246

2247

2248

2249

2250

2251

2252

2253

2254

2255

2256

2257

2258

2259

2260

2261

2262

2263

2264

2265

2266

2267

2268

2269

2270

2271

2272

2273

2274

2275

2276

2277

2278

2279

2280

2281

2282

2283

2284

2285

2286

2287

2288

2289

2290

2291

2292

2293

2294

2295

2296

2297

2298

2299

2300

2301

2302

2303

2304

2305

2306

2307

2308

2309

2310

2311

2312

2313

2314

2315

2316

2317

2318

2319

2320

2321

2322

2323

2324

2325

2326

2327

2328

2329

2330

2331

2332

2333

2334

2335

2336

2337

2338

2339

2340

2341

2342

2343

2344

2345

2346

2347

2348

2349

2350

2351

2352

2353

2354

2355

2356

2357

2358

2359

2360

2361

2362

2363

2364

2365

2366

2367

2368

2369

2370

2371

2372

2373

2374

2375

2376

2377

2378

2379

2380

2381

2382

2383

2384

2385

2386

2387

2388

2389

2390

2391

2392

2393

2394

2395

2396

2397

2398

2399

2400

2401

2402

2403

2404

2405

2406

2407

2408

2409

2410

2411

2412

2413

2414

2415

2416

2417

2418

2419

2420

2421

2422

2423

2424

2425

2426

2427

2428

2429

2430

2431

2432

2433

2434

2435

2436

2437

2438

2439

2440

2441

2442

2443

2444

2445

2446

2447

2448

2449

2450

2451

2452

2453

2454

2455

2456

2457

2458

2459

2460

2461

2462

2463

2464

2465

2466

2467

2468

2469

2470

2471

2472

2473

2474

2475

2476

2477

2478

2479

2480

2481

2482

2483

2484

2485

2486

2487

2488

2489

2490

2491

2492

2493

2494

2495

2496

2497

2498

2499

2500

2501

2502

2503

2504

2505

2506

2507

2508

2509

2510

2511

2512

2513

2514

2515

2516

2517

2518

2519

2520

2521

2522

2523

2524

2525

2526

2527

2528

2529

2530

2531

2532

2533

2534

2535

2536

2537

2538

2539

2540

2541

2542

2543

2544

2545

2546

2547

2548

2549

2550

2551

2552

2553

2554

2555

2556

2557

2558

2559

2560

2561

2562

2563

2564

2565

2566

2567

2568

2569

2570

2571

2572

2573

2574

2575

2576

2577

2578

2579

2580

2581

2582

2583

2584

2585

2586

2587

2588

2589

2590

2591

2592

2593

2594

2595

2596

2597

2598

2599

2600

2601

2602

2603

2604

2605

2606

2607

2608

2609

2610

2611

2612

2613

2614

2615

2616

2617

2618

2619

2620

2621

2622

2623

2624

2625

2626

2627

2628

2629

2630

2631

2632

2633

2634

2635

2636

2637

2638

2639

2640

2641

2642

2643

2644

2645

2646

2647

2648

2649

2650

2651

2652

2653

2654

2655

2656

2657

2658

2659

2660

2661

2662

2663

2664

2665

2666

2667

2668

2669

2670

2671

2672

2673

2674

2675

2676

2677

2678

2679

2680

2681

2682

2683

2684

2685

2686

2687

2688

2689

2690

2691

2692

2693

2694

2695

2696

2697

2698

2699

2700

2701

2702

2703

2704

2705

2706

2707

2708

2709

2710

2711

2712

2713

2714

2715

2716

2717

2718

2719

2720

2721

2722

2723

2724

2725

2726

2727

2728

2729

2730

2731

2732

2733

2734

2735

2736

2737

2738

2739

2740

2741

2742

2743

2744

2745

2746

2747

2748

2749

2750

2751

2752

2753

2754

2755

2756

2757

2758

2759

2760

2761

2762

2763

2764

2765

2766

2767

2768

2769

2770

2771

2772

2773

2774

2775

2776

2777

2778

2779

2780

2781

2782

2783

2784

2785

2786

2787

2788

2789

2790

2791

2792

2793

2794

2795

2796

2797

2798

2799

2800

2801

2802

2803

2804

2805

2806

2807

2808

2809

2810

2811

2812

2813

2814

2815

2816

2817

2818

2819

2820

2821

2822

2823

2824

2825

2826

2827

2828

2829

2830

2831

2832

2833

2834

2835

2836

2837

2838

2839

2840

2841

2842

2843

2844

2845

2846

2847

2848

2849

2850

2851

2852

2853

2854

2855

2856

2857

2858

2859

2860

2861

2862

2863

2864

2865

2866

2867

2868

2869

2870

2871

2872

2873

2874

2875

2876

2877

2878

2879

2880

2881

2882

2883

2884

2885

2886

2887

2888

2889

2890

2891

2892

2893

2894

2895

2896

2897

2898

2899

2900

2901

2902

2903

2904

2905

2906

2907

2908

2909

2910

2911

2912

2913

2914

2915

2916

2917

2918

2919

2920

2921

2922

2923

2924

2925

2926

2927

2928

2929

2930

2931

2932

2933

2934

2935

2936

2937

2938

2939

2940

2941

2942

2943

2944

2945

2946

2947

2948

2949

2950

2951

2952

2953

2954

2955

2956

2957

2958

2959

2960

2961

2962

2963

2964

2965

2966

2967

2968

2969

2970

2971

2972

2973

2974

2975

2976

2977

2978

2979

2980

2981

2982

2983

2984

2985

2986

2987

2988

2989

2990

2991

2992

2993

2994

2995

2996

2997

2998

2999

3000

3001

3002

3003

3004

3005

3006

3007

3008

3009

3010

3011

3012

3013

3014

3015

3016

3017

3018

3019

3020

3021

3022

3023

3024

3025

3026

3027

3028

3029

3030

3031

3032

3033

3034

3035

3036

3037

3038

3039

3040

3041

3042

3043

3044

3045

3046

3047

3048

3049

3050

3051

3052

3053

3054

3055

3056

3057

3058

3059

3060

3061

3062

3063

3064

3065

3066

3067

3068

3069

3070

3071

3072

3073

3074

3075

3076

3077

3078

3079

3080

3081

3082

3083

3084

3085

3086

3087

3088

3089

3090

3091

3092

3093

3094

3095

3096

3097

3098

3099

3100

3101

3102

3103

3104

3105

3106

3107

3108

3109

3110

3111

3112

3113

3114

3115

3116

3117

3118

3119

3120

3121

3122

3123

3124

3125

3126

3127

3128

3129

3130

3131

3132

3133

3134

3135

3136

3137

3138

3139

3140

3141

3142

3143

3144

3145

3146

3147

3148

3149

3150

3151

3152

3153

3154

3155

3156

3157

3158

3159

3160

3161

3162

3163

3164

3165

3166

3167

3168

3169

3170

3171

3172

3173

3174

3175

3176

3177

3178

3179

3180

3181

3182

3183

3184

3185

3186

3187

3188

3189

3190

3191

3192

3193

3194

3195

3196

3197

3198

3199

3200

3201

3202

3203

3204

3205

3206

3207

3208

3209

3210

3211

3212

3213

3214

3215

3216

3217

3218

3219

3220

3221

3222

3223

3224

3225

3226

3227

3228

3229

3230

3231

3232

3233

3234

3235

3236

3237

3238

3239

3240

3241

3242

3243

3244

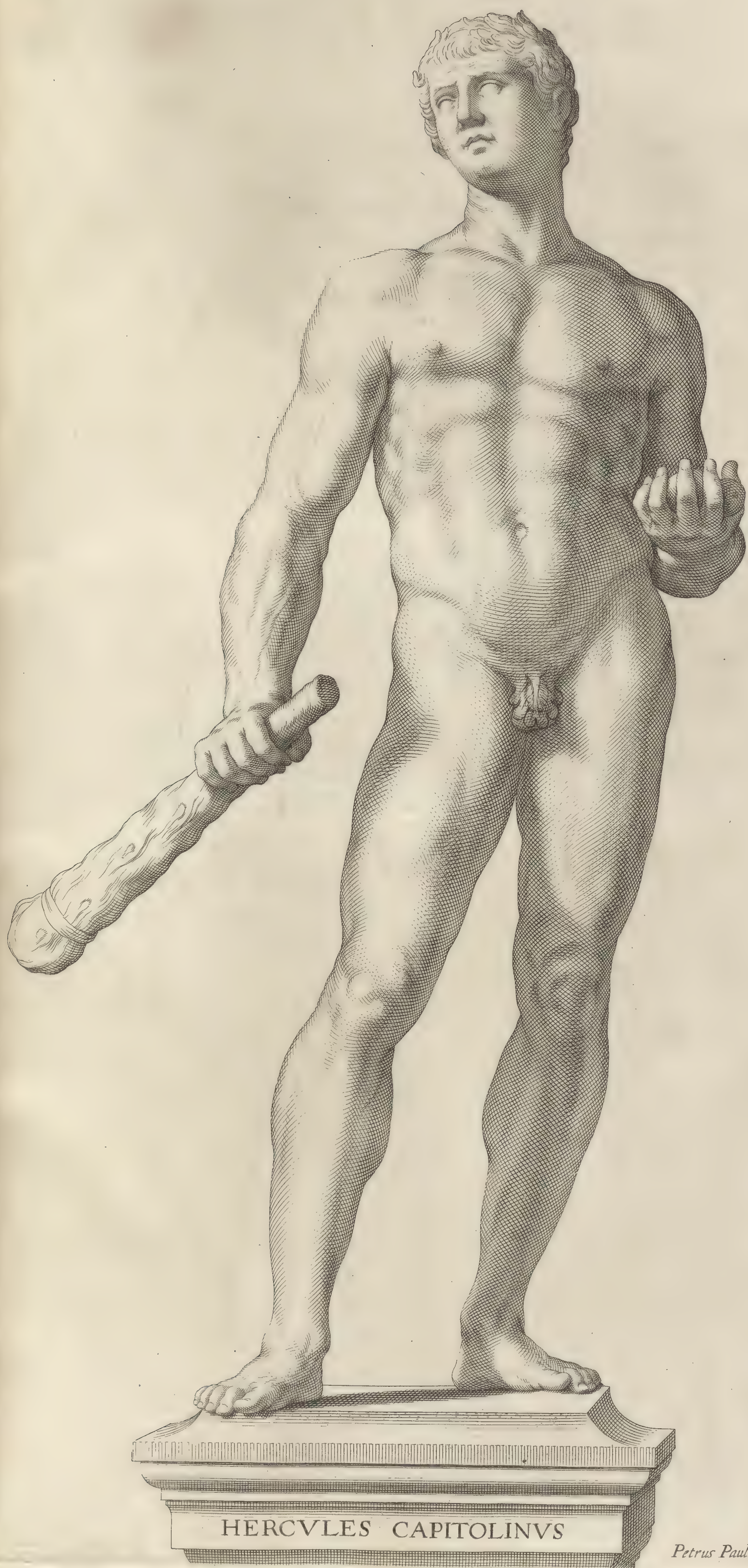
3245

3246

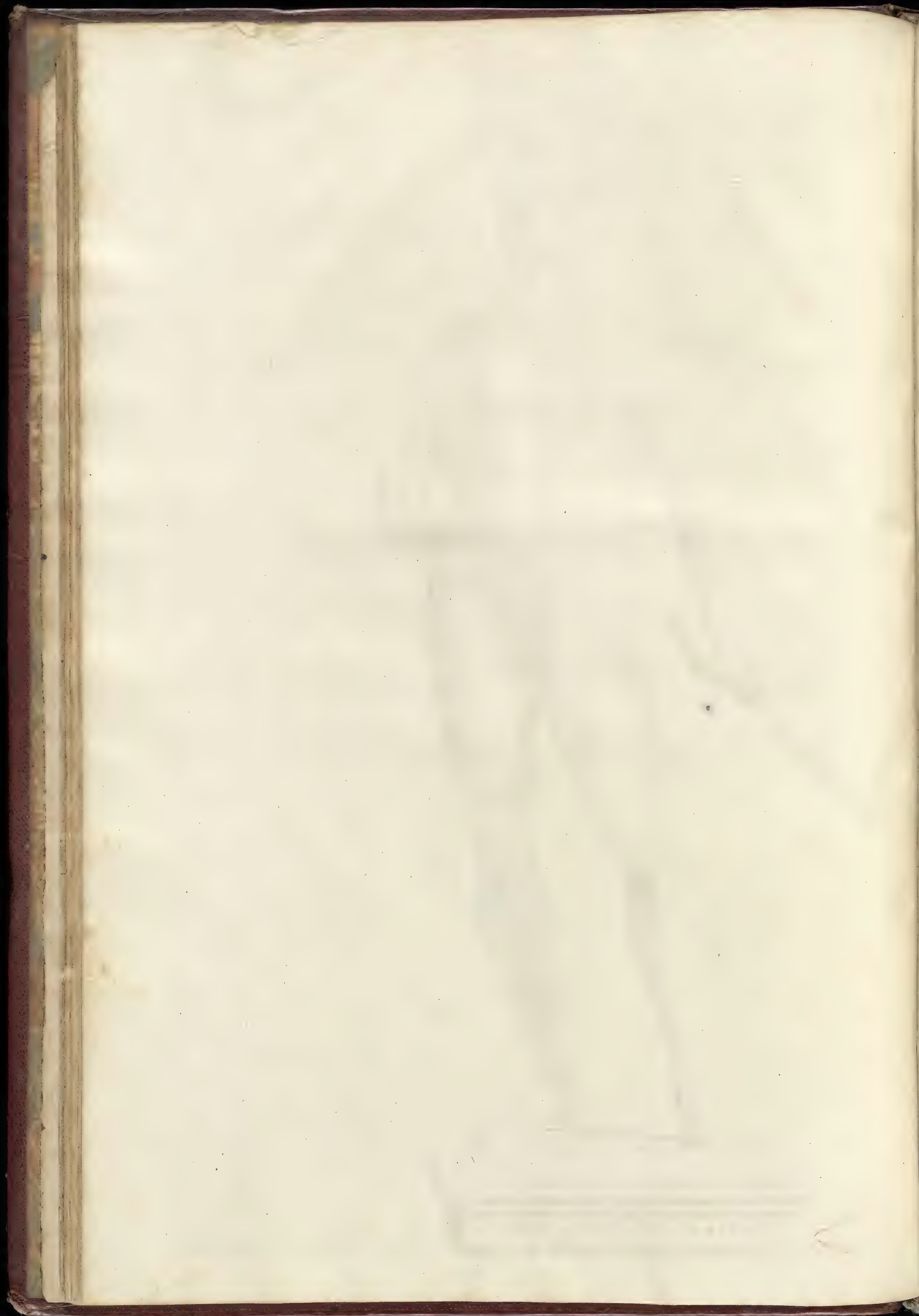
3247

3248

32

Petrus Paulus Vbaldinus del. C. Bloemaert sculp.

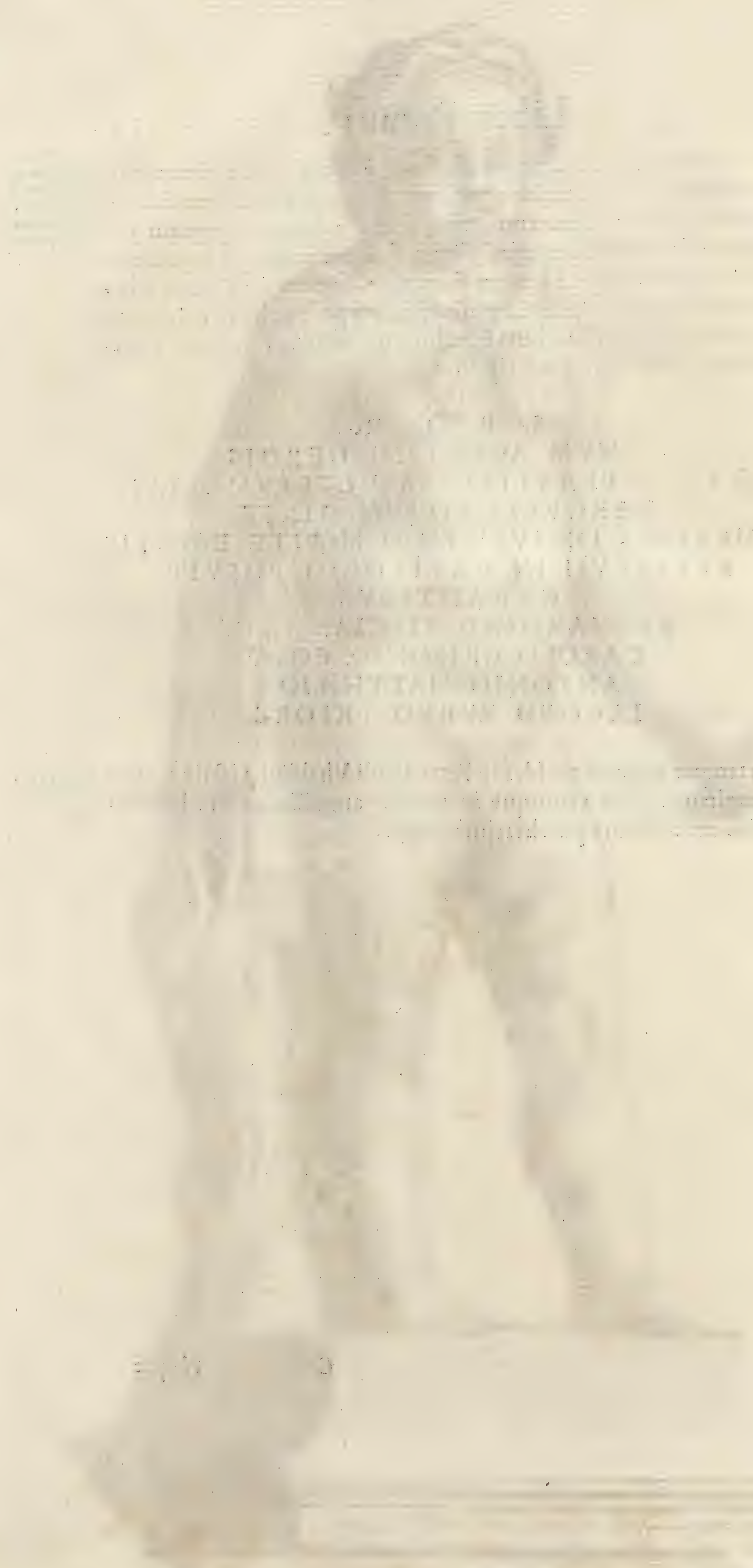
Proximo in cubiculo cernere alium est è nigro lapide Herculem Auentinum, siue (vt in alunt quidam) Herculis filium a ex Rheæ sacerdote genitum, paterno leonis spolio galeatum, priorum pedum exuuijs mento subnexus, reliquo firmate in læuum brachium reflexo dependuloque: dextera sceptrum, sinistra verò poma tria gestantem: eundem præterea tam vberi corpore ac bene habito, vt Hercule personatus Bacchus, Bacchiue fraterculus videatur. Cæterum hæc in basi legitur inscriptio

Heros Auentinus cum tribus malis aureis itidem in Capitolio.

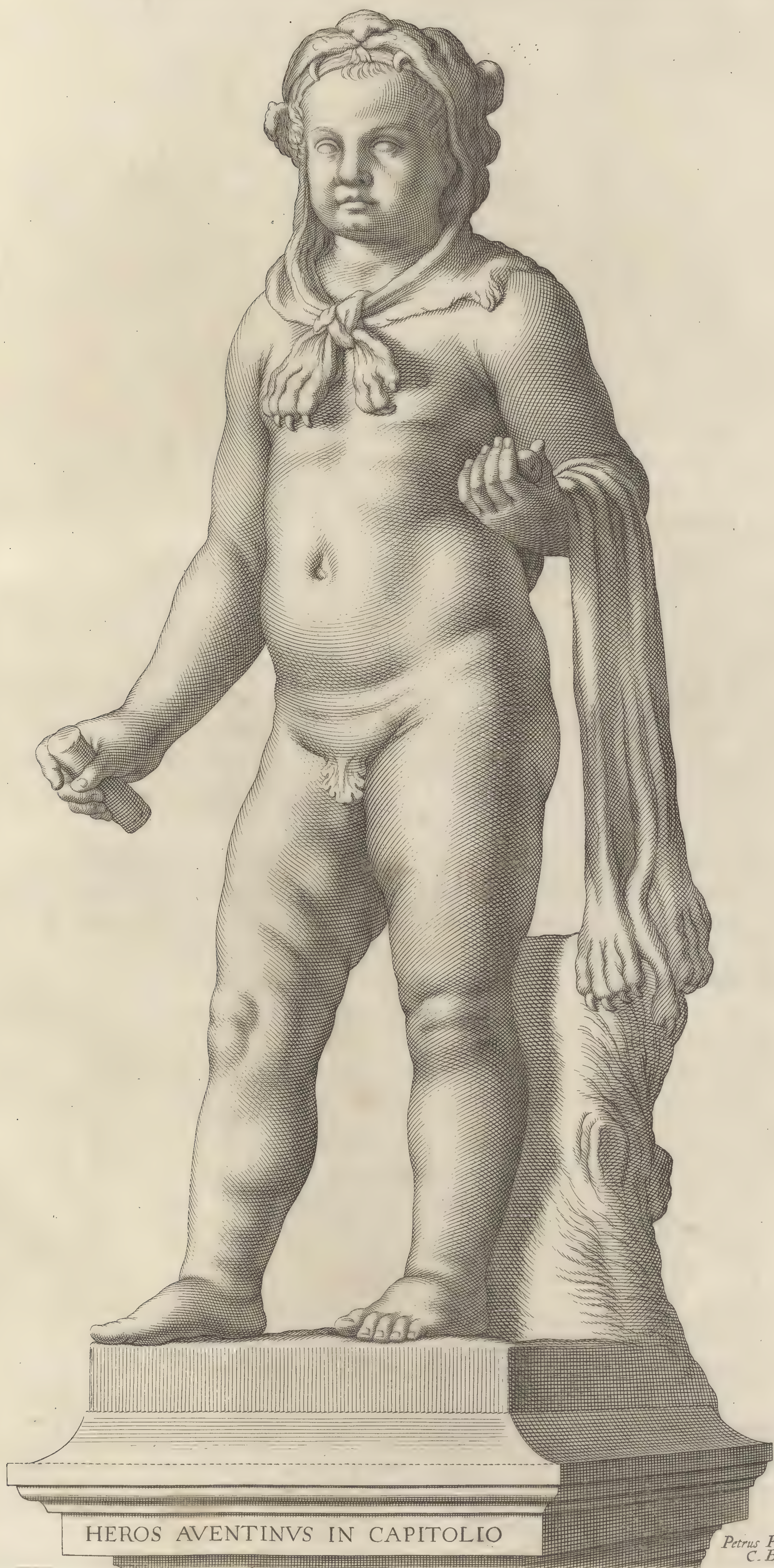
S. P. Q. R.
SIGNVM AVENTINI HEROIS
QVEM SVPERSTITIOSA VETERVM ÆTAS
HERCVLIS FILIVM DIXIT
RVDERIBVS IN AVENTINO MONTE EGESTIS
REPERTVM IN CAPITOLIO POSVIT
CVRANTIBVS
BERNARDINO BISCIA. A. C.
CAROLO GRIFONIO. COSS.
ANTONIO MATTHÆIO
IACOBO RVBEO PRIORE

De vtroque Capitolino Heroe Petri Pauli Vbaldini victrix pictura triumphauit: dum vtrunque in paginæ angustias contractum volumini meo seruire pulcherrimè coëgit.

Petrus Paulus Vbaldinus.

THE
LIFE
OF
JAMES
MILN
BY
JAMES
MILN
ESQ.
OF
GLASGOW
IN TWO VOLUMES
VOL. I
LONDON
PRINTED BY
J. JOHNSON, ST. PAULS CHURCH-YARD
1791

HEROS AVENTINVS IN CAPITOLIO

*Petrus Paulus Vbaldinus del.
C. Bloemaert sculp.*

Neque vero vnum Auentinum filium paternæ virtutis hæredem, verum etiam Alexandrum Magnum, & præfatos Cæsares, atque in primis Commodum, Gallienum, Probum, & Maximianum hæc tetigit ambitio, vt Herculem & habitu & nomine mentirentur, tanquam herculeo robore orbi terrarum maximè salutare. In hanc illi ostentationem cufis è duraturo metallo nummis innumeris laudabilis famam imperij de tota posteritate coëmere affectarunt. Hos nummos Franciscus Angelonus Interamnæ cum alijs permultis, quibus lectissimis abundat, nuper typis impressos exhibuit in augusta Cæsarum historia. Huius autem præclari viri domus vniuersa, naturæ atque artis erudita supellectile prædiues, romanum Musæum est, cum ciuium tum exterorum hominum concursu & admiratione celebratissimum. Vidi ego præterea Romæ apud Franciscum Gottifredum, & generis dignitate & antiquitatis peritia nobilem, vidi, inquam, id genus præstantissimos maiores nummos complures, & præsertim Commodi Cæsaris Augusti vnum, inuentu sanè rarum, ita inscriptum, Herculi Commodiano. Rarissimum quoque numisma idem obtinet Gottifredus, quod ab græcæ cuiuspiam vrbs Neocoris, siue Æditimis, Getæ Cæsari adulantibus videtur excusum. Aduersa numismatis pars ipsius Getæ iuuenilem exhibet vultum cum his vocibus compendiarijs :

Alex. Magn. & Cæsares herculeo habitu, & aurea mala gestantes.

Franciscus Angelonus.

Franciscus Gottifredus.

Rarum Getæ Imp. numisma.

ΑΥΤΟΚΡΑ ΚΑΙΣ ΠΟΠΛΙΟΣ ΣΕΠΤΙΜΙΟΣ ΓΕΤΑΣ

idest ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΑΙΣΑΡ ΠΟΠΛΙΟΣ ΣΕΠΤΙΜΙΟΣ ΓΕΤΑΣ.

IMPERATOR CÆSAR PVBLIVS SEPTIMIVS GETA.

In auerso numismate visitur Hercules, læuo duntaxat brachio leoninis exuuijs induto, propemodum nudus: dextera manu clauam incutiente serpentem perimens, Hesperidum arbori circunuolutum. Et hæc litterato additamento imago ita vocalis est, sui que ipsius interpretres. Ante ipsum Herculem ac propè arborem legitur

ΕΠΙΣΤΑΤΗΣ ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ

PATRONVS ANTONINI.

Proximè ac ponè eundem Herculem

ΣΒ ΝΕΟΥ ΠΟΡΤΑ ΜΗΝΙΑΙ

idest ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΟΡΤΑΚΟΣ ΜΗΝΙΑΙΟΥ

AVGVSTI IVNIORIS IVVENCII MENSTRVI

Hæc denique ad pedes

B. ΝΕΩΚΟΡΩΝ

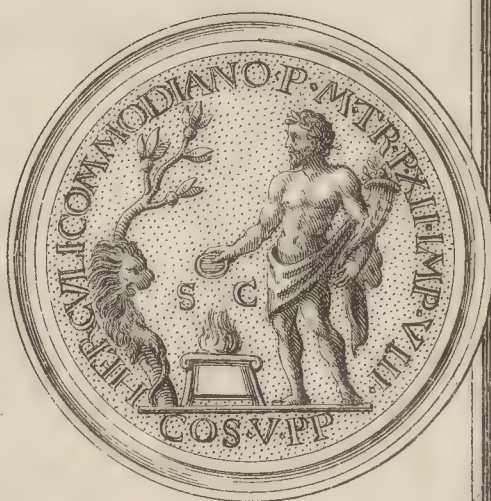
idest ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΝΕΩΚΟΡΩΝ

REGIS ÆDITIMORVM.

Ita præclaram aureæ prædæ gloriam; robustissimo prædatori Herculi ere-

li ereptam, in Cæsarem Getam græca transtulit adulatio. Vt heroicas Herculis trinas virtutes, iræ videlicet moderationem, voluptatum abstinenciam, largitionem opum, ternis Hesperidum aureis pomis expressas: & eiusdem Getæ adhuc adolescentis herculeam vi appetitu, tanquam dracone, superato comparatas, cum Sebastiano Ericio interpretemur.

ANTIQA PRINCIPVM HERCVLEM AFFECTANTIVM NVMISMATA

QVA SVPPEDITAVIT FRANCISCVS GOTTIFREDVS PATRITIVS ROMANVS

*a Antiquit.
par. 3. lib. 36.*

Eiusdem Herculis , sed barbati atque ætate prouecti , anaglypta marmorea duo , alterum Anagninæ , Beneuenti alterum inuentum graphicis lineamentis imitatus est ^a Pyrrhus Ligorius , antiquarij , pictoris , & architecti laude triplici singularis : idemque duobus iam editis , & quadraginta præterea conscriptis publica luce dignissimis voluminibus memorabilis : in quibus romanam antiquitatem , quam graphicè delineat , doctè declarat . Porro hæc ipsa volumina , donec typorum beneficio in lucem prodeant , eruditas inter Sabaudi Ducis gazas in Taurinenfi bibliotheca splendidè latent . Igitur è gemino supradictò Hercule prior erecto statu ad prædam expeditior : suo Leone pellitus à tergo : nudus cætera : fortique dextera digno , nodosæ clauæ gestamine armatus : compellanti rogantique similis , læua papillam Hesperidis contingit : quæ prioris consimilem ramum videtur offerre . Ponè arbos attollitur , iisdem pomis frugifera : cuius trunco prælongus anguis intortis amplexibus circunuoluitur . Herculi autem Regi dicatum id opus fuisse summo marmori adiuncta , significat græca inscriptio : quam ego cum alterius marmoris comparere sic exhibeo , sicut accepi , nempe non satis fideliter descriptam , propter vocum quarundam obscuritatem

Hercules inter Hesperides Anagninus , & Beneuentanus .

ΗΡΑΚΛΗ ΒΑΣΙΛΕΥΣ

Herculi Regi

Λ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΣ

Lucius Antonius Libertus

ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΚΟΣΜΟΠΛΟΚΟΣ

Augusti , ornamentorum concinnator

ΑΝΕΘΗΚΕΝ .

posuit .

In alia idem tabula marmorea Hercules reiecto læuum in humerum penduloque tegumento prope nudus : at hirsuto impexoque barbitio vestitissimus : sinistro clauæ robore metuendus , sua ipse dextera poma eligit ex eadem pomo : quæ spiris pariter anguineis custoditur , iacente interim ad radices , formosumque ac ridibundum somnum dormiente puella , à femore ad pedes porrecto amiculo semi-amicta . Huic etiam Herculi sua imminet insculpta dedicatio .

ΗΡΑΚΛΗ

Herculi

ΣΩΤΗΡΙ

Seruatori

Π. ΙΟΥΝΙΟΣ

Publius Iunius

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

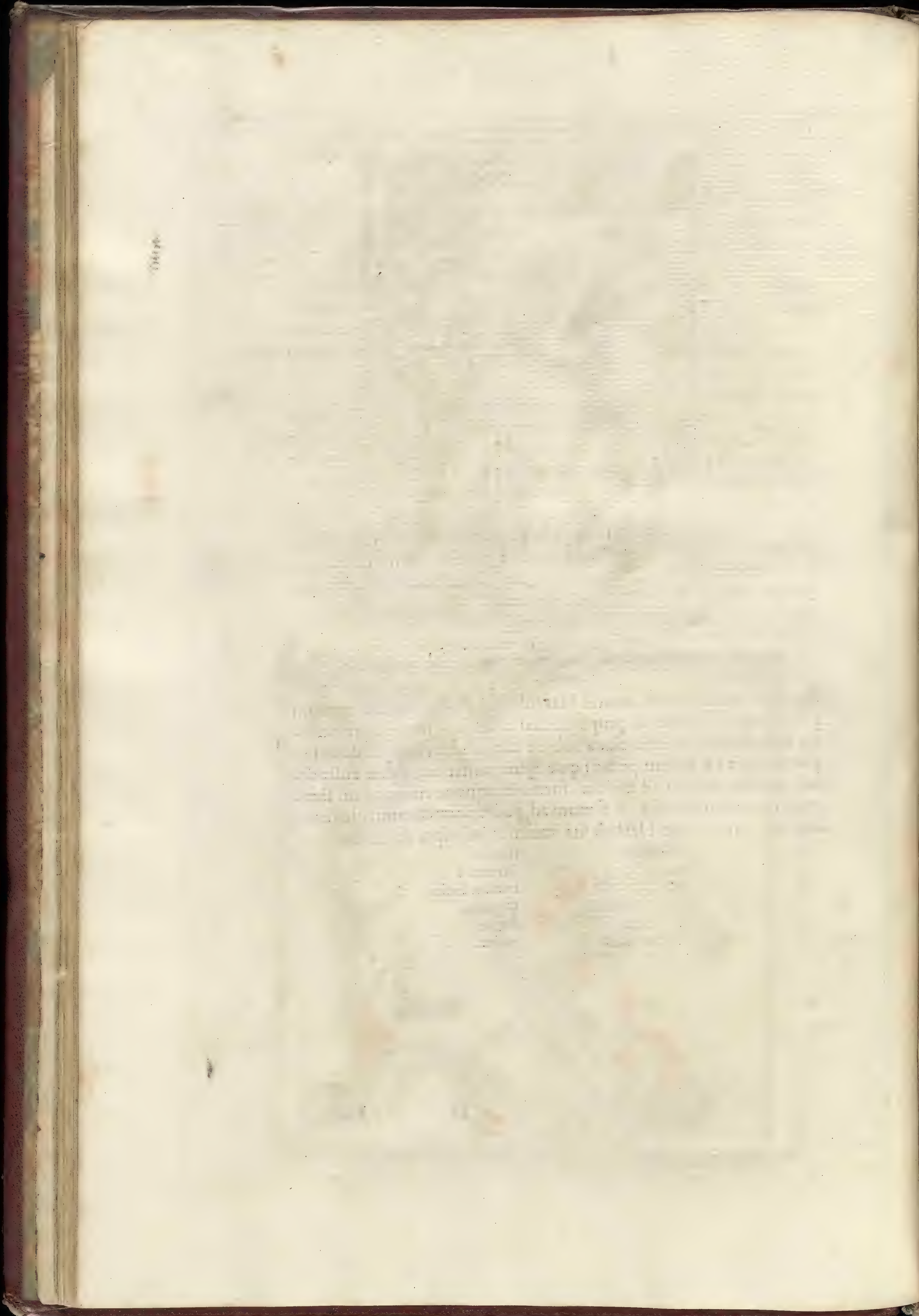
Ianuarius

ΑΥΓΟΥΡ

Augur

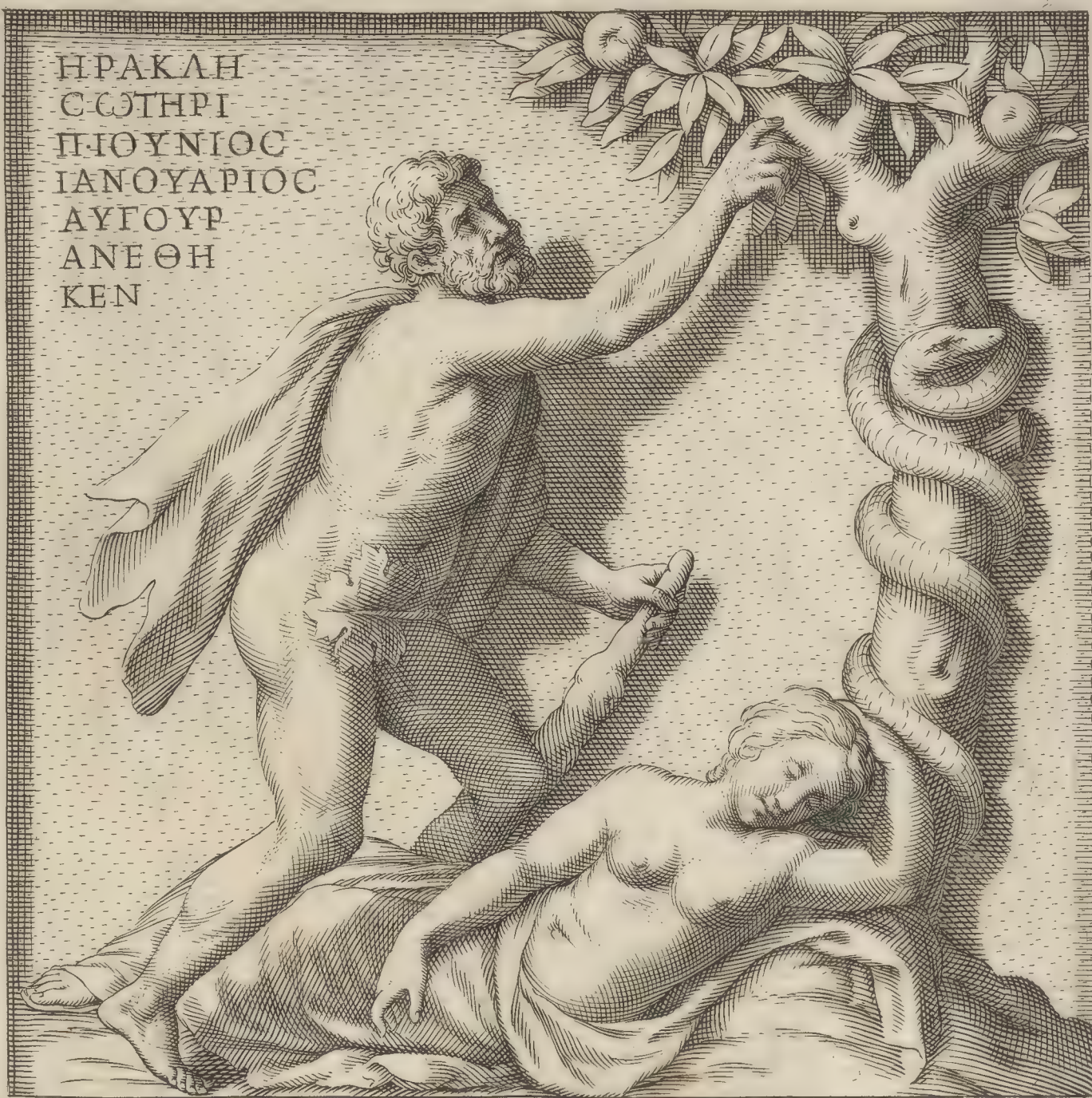
ΑΝΕΘΗΚΕΝ .

posuit .

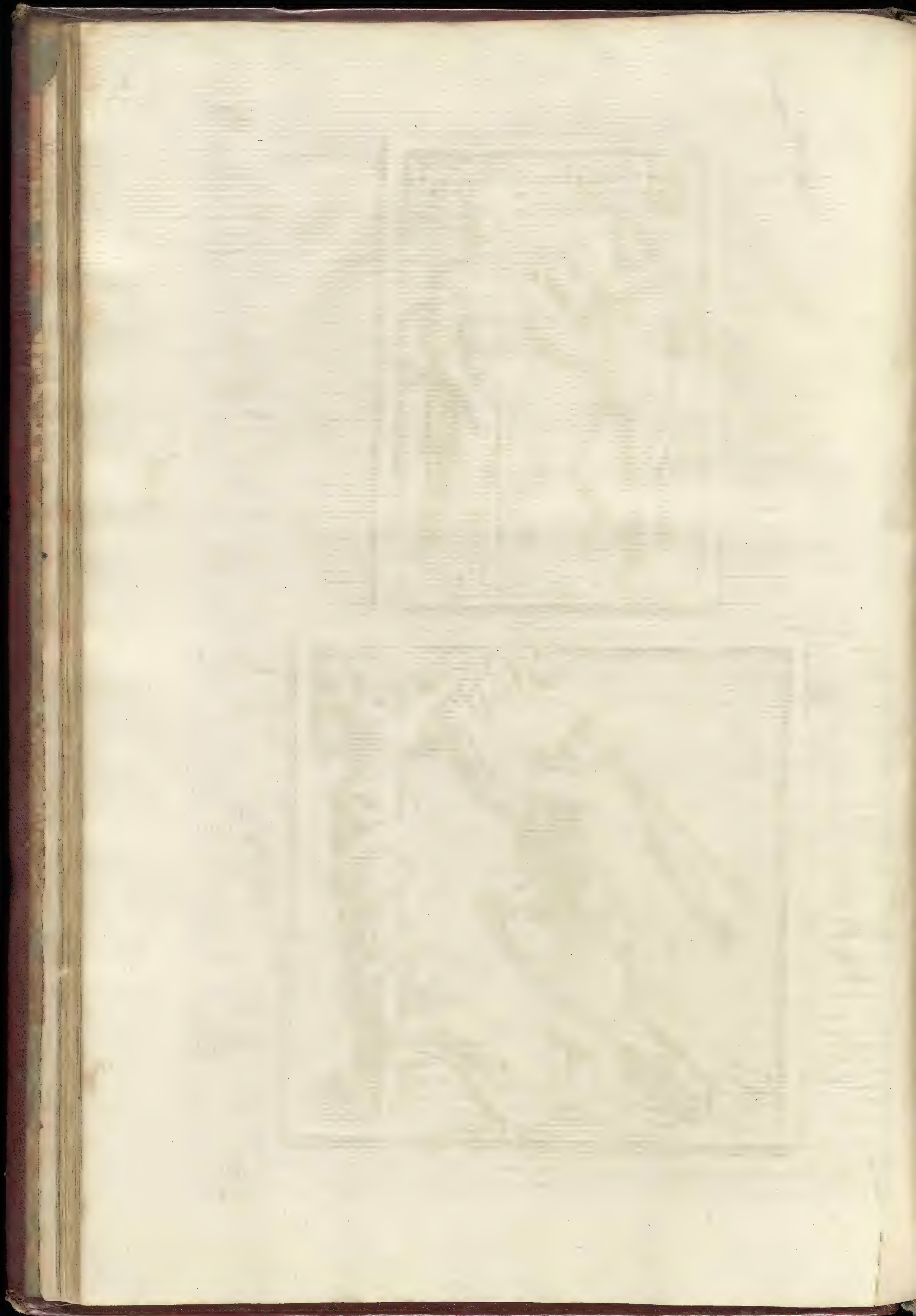

Hercules cum Hesperide Anagninus

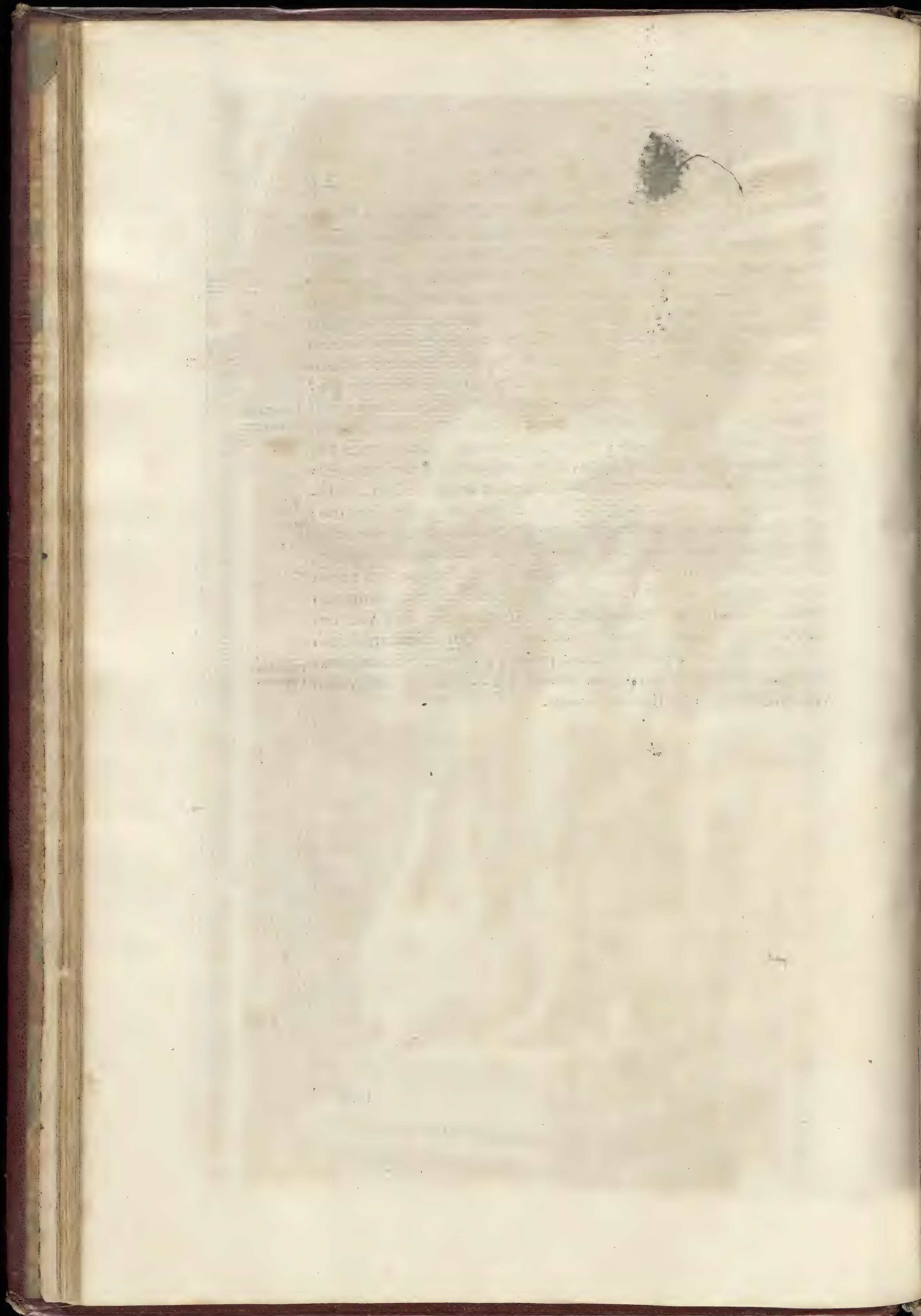
Hercules cum Hesperide Beneventanus

Vides in propositis cœlaturis, vt eadem Hesperidum fabula Proteo mutabilior in varios sese vultus transformet. Tam ipsa sibi discors est fabulorum licentia. Nam præter eiusdem fabulæ narrationem in superiori capite multiformem, nunc priscis in simulacris producit^r Hercules inter Hesperides modò iunior, modò senior: aut, serpente duntaxat sopito, ab vna Hesperidum aurea poma excipiens: aut etiam, vtraque serpentis & Hesperidis consopita custodia, suo poma eligens arbitratu. Multa præterea Romæ visuntur victoris Herculis, aurea poma referentis, cum ex ære, tum è marmore præclara simulacra. Sed ille præstat, ille se ipsum alibi expressum vincit notissimus Hercules: qui regię domus, à Paulo Tertio Pontifice Maximo & sumptu & artificio planè regali excitatæ in atrio, inter cætera miræ artis marmorea signa, atheniensis artificis Glyconis cælo plusquam humano renatus è saxo, sic læuam axillam claua, leoninis exuuijs conuestita, suffulcit, languidè interim pensili brachio: reflexamque dexteram, tria Hesperidum mala continentem, sic lateri applicat: vt à sudata ærumna respiret. Sic frontem contrahit, & incultè barbatum vultum in cogitationem declinat, vt novos labores meditetur. Sic toto denique corpore athleticè compacto carnosos lacertorum toros exertat: vt è marmore cum vita durius & magis herculeum robur collegerit. Quinetiam artificioso Francisci Perrieri, præstantissimi pictoris, miraculo Farnesianus Hercules in hac perbreui pagina marmoreus colossus est: imò vitam viuit robustam & prorsus herculeam.

Hercules Farnesianus.

Franciscus Perrierus.

ΓΑΥΚΩΝ
ΑΘΗΝΑΙΟΣ
ΕΠΟΙΕΙ

HERCVLES FARNESIANVS

F. Perier del. C. Bloemaert sculp.

a Suidas.

Iam verò non ab re fuerit, quando herculeis de pomis agimus, cur Hercules sit Pomarius appellatus, enarrare. ^a Cum rustici quidam vellent Herculi sacrificare: admotus iam aræ taurus, maxima victima, eo se maximo indignum honore ducens, immanissimis è manibus violenta fuga euasit: obscuramque vitam purpureæ morti prudenter prætulit. Quare illam rusticis decoram hominibus mentem necessitas iniecit, vt quaterna pomo furculacea crura suffigerent, idemque taurinam ita in faciem transfiguratum vicariam sine cæde victimam efficerent. Vnde natum Herculi nomen Pomarij. Cæterum eiusdem historia sacrificij apud ^b Iulium Pollucem sic variat. Stata quædam Herculi aderat in Bœotia solemnitas: iamque sacrificij tempus vrgebat. Sed arietem ad victimam transmittendum Asopus fluuius, repentino aquarum auctu imperuius, morabatur: moram rupere, qui festo intererant, pueri etiam inter seria ludentes. Maturum enim pulchrumque pomum, quatuor furculis suffixis quadrupes, duobus autem præfixis cornigerum, nempe ludicram ouis imaginem, imò græco nomine tenus malum simul & ouem obtulerunt. Creditus est ea summopere puerili Hercules victima delectatus esse: vt eiusdem propterea sacrificij ritus anniuersarius permanferit. Hinc porrò à Thebanis Bœotijsque malorum Hercules dicebatur. Iamque vulgato & communi prouerbio in eum vsurpatur, qui potentiæ succo destitutus nomen inaniter magnificum gerat.

Hercules Pomarius.

b Onomast.
lib. 1. cap. 1.
sect. 27.

Earundem Hesperidum historia & allegoria.
Cap. VI.

c De fabul.
narrat.

AREORVM mendacio pomorum locum fecit ipsa veritas vel vnus variatim narratæ, vel certè multiplicis historia. Vt autem cum vetere scriptore ^c Palæphato exordiar: Hespero cuidam milesio duæ fuerunt filia, quibus nomen fecit Hesperides. Abundabat hic ouibus & formosis & fecundis: quas vulgo aureas propterea nuncupabant; quia rerum omnium censetur aurum esse pulcherrimum. Eas oues cum propter mare pascentes vidisset Hercules, paulatim abigendo paratam compulit in nauim: vnâque pastorem, nomine Draconem, abduxit. Sic pecuarius ille prædator non Hesperum, qui iam decesserat, sed superstites Hesperides opulentiæ lana spoliauit expilauitque. Quoniam verò græca vox, ^d κήλον, est arboris malo cum oue communis: hinc aureorum malorum ab Hercule direptorum, custodisque Draconis contrucidati fabula pullulauit. Plerique ta-

Hesperii Milesij, & Hesperidum aurea mala oues formosæ.

d Varro de re rust. l. 2. c. 1.

E

men

Aur potius
Hesperii Afri-
cani, vel At-
lantis.

Quas Hercu-
les abduxit.

Busiris He-
sperides ra-
pit.

Hercules in
libertatem
asserit.

Præmium re-
fert ab At-
lante cogni-
tionem astro-
rum.

Atlas consu-
lit Hercule.

Consilij mer-
ces tria aurea
mala, nempe
tres oues.

Aur ijs Her-
culé Hesper-
rides remu-
nerant ob in-
terfectum in-
humanum
pastorem.
Aurea mala
in celo.

men ad Hesperum alium, Atlantis fratrem, aut certè ad ipsum Atlan-
tem, vtrunque Africæ Regem, pertinuisse dicunt mala hæc aurea,
idest oues, aurei coloris vellere speciosè pretiosèque vestitas. Re-
gias enim opes oues putabat antiquitas. ^a Vnde antiquissimum æs
flatum est pecore, pecore est notatum: ipsumque pecuniæ nomen à
pecore. Hesperides minimùm tres numerant: & (quicquid non-
nemo sentiat) Æglen, Arethusam, Hesperthusam nominant. ^b Ex-
cubitorem Draconem pastorum vigilem curam interpretantur: aut
certè vnicum, plurimorum instar, pastorem commemorant, cor-
pore immanem, viribus præferocem, moribus morosum, & planè
inexorabilem, ipsoque Draconis nomine consternantem: quo inter-
fecto, Hercules arboreis meliora & maiora græci vocabuli mala, oues
nimirum exportauit in Græciam. Inanem alij fabulam hac historia
suffarciunt & suffulciunt. ^c Busiris, Ægypti Rex, cum Hesperides
Diodori computatione septem, forma & prudentia excellere publi-
co ex nuntio, nempe ex vulgi rumore inaudisset: piraticam legatio-
nem ad Virginum rapinam expediuit. Sudabat ea tempestate in sic-
co Africæ hypocausto suos labores Hercules: iamque Antæum, ho-
spites palæstra superantem, arctissimo brachiorum hospitio occupa-
uerat: & sine resti, complexu solo suspendiarium fecerat. Inde Busi-
ridem, humanis hostijs inhumaniter nocenterque Ioui litantem,
securitati publicæ ultor gratuitus immolauit: ipsos piratas feliciter
asssecutus, diuturnis ac laboriosis ab excursionibus properato suppli-
cio liberauit: denique captiuas Virgines in patris libertatem asseruit.
Ea beneficij fuit amplitudo, vt Gigantem arctè obligarit atque ob-
strinxerit. Quamobrem præter alia, quibus Atlas Herculem cumu-
lauit, munera, etiam astrologiam vsuque ab se inuentæ docuit ma-
thematicæ sphæræ. Vnde factum est, vt idem Atlas, fabulis inge-
nium è capite ad humeros transferentibus, orbem baiulasse crede-
retur. Simili de causa, ob inuectam videlicet græcas in academias
eiusdem sphæræ disciplinam, Herculem fabula, vicarium Atlantis
baiulum, orbi supposuit sustinendo: eundemque cum aureorum po-
morum præda, comparatam siderum scientiam indicante, reduxit
in patriam. Secus alij. Cum Atlas, inquit, summi ponderis ma-
gistratum gereret, difficillima super re consuluit Herculem, eius æta-
tis sapientissimum virum. Re feliciter transacta, consultissimi con-
silij præmium, ea tempestate honorificum, fuere tres oues, quæ,
cum ambiguo Græcorum vocabulo *κίλα* sint, in aureorum malo-
rum fabulam degenerarunt. Alij tamen existimant Hesperides ip-
sas aureis malis, nempe pulchrè lanosis ouibus fuisse remuneratas
Herculem: quòd is Draconem, idest pastorem inhumanum & effe-
rum occidisset. ^d Alij quoque in Hercule solem, in aureis malis

^a Varr. *ibid.*
Plin. l. 18. c. 3.
Colum. l. 6. in
præf.

^b Diodor. Si-
cul. *rer. antiq.*
lib. 5.

^c *Id. ibid.*

^d Macrobi-
us *sa-*
turnal. l. 1.

astra,

*Eustath. in
Olyss. 7.
10. Tzetza
ibid.
Natal. Com.
lib. 7. c. 1. &
c. 7.*

*a Albric. de
Deor. imag.*

*b Comment.
de Citrio.*

*c Pier. Vale-
rian. Hiero-
glyph. lib. 14.
cap. 2.*

*d Plin. lib. 5.
c. 1.
Solin. Poly-
hist. c. 26.*

astra, in Dracone signiferum circulum, siue finitorem agnoscunt. Herculis enim instar illustre sidus, quippe efficacissimum, sol, duodecim labores exantlat, dum signa totidem obit, ac splendida monstra superat. Lucidi verò stellarum globi, tanquam aurea cæli poma, apud Hesperides, vespertino nimirum tempore in occidente præfulgent, quia solis in occasu nascitur eorum fulgor. Draconis demum aduigilantis ingentem spiram finientis aut signiferi circuli obliquus ambitus repræsentat. ^a Alijs mendacium vtiliter enucleantibus videtur fabula docere, animi vim non ante aureo virtutis fructu potituram, quàm herculeo conatu malitiam, ad nocendum Dracone vigilantio rem, interfecerit. Verùm enimvero per nimis longas & nominis, & similitudinis, & allegoriæ ambages ab ouibus, à stellis, à virtutibus aurei mali petitur interpretatio. Equidem ita, ^{In Africa.} planius interpretor, fuisse olim in Africa citra poëticum fucum & fallaciam pomaria, quæ citrei generis pomis aurescerent: eaque esse hortos Hesperidum appellata, quòd in hesperium siue occidentalem oceanum spectarent: à serpente custodiri credita, quòd affusi maris in anguineam spiram sinuata vertigine cingerentur: occiso demum Dracone, pomorum auro ab Hercule spoliata, quòd interfluentis ille interfurentisque oceani detumescere per vices ac refluxo æstuario tempestiua transmissione superato, flauentibus malis auriferas arbores in Græciam ex Africa transportarit. Quanquam possumus cum Cælio ^b Calcagnino, viro in primis erudito, sentire prudenter, arbores easdem ex Atlante, atque ex Anchorario, Mauritaniæ montibus, primò in Mediam, deinde in Italiam fuisse transuectas: vt ipsum admonet Medicæ mali antiquissimum nomen, quo diu Græcia, & Latium id genus arbores appellauit. ^c Hic habeo subijcere, esse præterea, qui serpentis custodia ipsarum arborum radices, meatu serpentino & flexuoso porrectas, notari existiment. Nam ijs saluis incorruptisque arborea vita & alitur, & sustinetur: ijsdem verò aut recisis, aut inarefactis, ipsa cum arboribus poma deperdi necesse est. ^d Fuere tandem, qui scripserint, ex narrato aurifero nemore (quæ temporis est, rerum formam deformantis, inuidia) aliud nihil extare, præter oleastros, aram illic Herculi sacram vmbra sterili coronantes.

In animo.

In Africa.

*Serpens ar-
borum cu-
stos, radix.*

Hesperidum arboris pomique nomina varia.

Cap. VII.

ARBORVM nulla, vt pomorum, sic nominum. Hesperidum arbore fecundior. ^a A Varrone citrus Lybica nuncupatur: ^b à Palladio citrus, & citrius: apud ^c Macrobiū à Cloatio, & Oppio malus Citrea & Perfica: à ^d Plinio malus Assyria, & Medica. ^e Sunt enim, qui putant, ex Mauritania primum, atque ab Atlante & Anchorario, mauris montibus, in Mediam, ac proinde in finitimas illi prouincias fuisse translata: vnde prouincialia nomina retulerit. Hinc vulgatissimo ^f Virgilij carmine arbori pomoque Mediæ regio sic nomen impertit.

*Media fert tristes succos, tardumque saporem
Felicitis mali: quo non præsentius ullum,
Pocula siquando seuæ infecere nouerca,
Miscueruntque herbas, & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipsa ingens arbor, faciemque simillima lauro:
Et, si non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat: folia haud ullis labentia ventis:
Flos apprime tenax. Animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & senibus medicantur anhelis.*

Iam verò auriferis Medorum siluis terræque ditissimæ Italia non inuidet, hoc etiam Mediæ arboris auro ditata. Cæterum hanc ipsam arborem idem videtur ^g Plinius cum ^h Phania Eresio Cedrum appellare, ob alteram contra vitia omnia incorruptam, ambigui nominis. Cedrus enim (vt idem Phantias affirmat) circum folia spinas exerit. Eas autem in citrea malo eminere qui non videt, dignus est qui contrectet. Veruntamen apud ⁱ Plinium alibi cedrus & citrus, vt re, sic nomine dissident: vbi vtraque suorum fruticum fumoso nidore veriùs, quàm odore, vetusta dicitur sacra vaporasse. Allicit hic me locus peropportunos ad peculiarem Asiæ cedrum, genere multiplicem, obiter intuendam. ^l Hæc maior & minor. Minoris duo genera, Lycia & Phœnicia. Nam Phœnicia instar iuniperi aculeata, instar myrti baccifera, ramosa, & nodis infesta, durum, acutum spinosumque folium habet: eaque de causa Oxycedros vocatur. At verò Lycia, quanuis densiore, breuiore tamen ac minùs aculeato folio, baccisque minusculis inferior, odore præstat.

Dulcis

Cedrus multiplex.

^a Apud Non. Marcel.
^b In Jul. tit. 3.
^c Saturnal. lib. 3. c. 19.
^d Lib. 12. c. 3.
^e Cal. Cal-cagn. comm. de citro.

^f Georgic. 2.

^g Lib. 13. c. 16.
^h Apud Athenæ lib. 3.

ⁱ Lib. 13. c. 1.

^l Plin. l. 13. c. 5.
Dioscor. lib. 1. c. 89.
Matthiol. ibid.

Dulcis utrique fructus. Et maioris cedri genus duplex. Quæ floret, fructum non fert. Fructifera non floret: & antecedentem in ea fructum occupat nouus. Baccæ cupressinis plerunque grandiores. Semen cupresso simile. Ipsa verò arbor altitudinis præcipuæ, atque in Libano monte frequentissima. Quod abietem refert, cedrelate nominatur. Ex hac cedria, nempe resina laudatissima. Materiæ ipsi æternitas. Hinc auocamur ad Mauros, quibus inter pauca veteris luxus instrumenta Cedrus^a Atlantica, cupresso fœminæ similis folio, odore, caudice: crispioris elegantia vena, & mensarum infania, nobilis: quam olim fœminæ viris contra margaritas regerent. Eam videtur à Thyia non secreuisse^b Plinius, utpote dotibus ipsæ inclytam. Satis iam ex hisce, quas inspeximus, arboribus constat, cedrum ac citrum esse inter se maximè diuersas. Vtraque tamen nomine promiscuè permutato mutuam sibi apud authores operam præstant. Hinc cedrina^c Plinij mensa citrea dicitur à^d M. Tullio. ^e Apud Varronem & ^f Martialem citrum pro eiusdem citri ligno legitur. Medicam verò arborem citrum cedrumque scriptores complures vocant. Ut meritò mirari habeam Cælium Calcagninum & Iouianum Pontanum, viros alioqui accurata scriptione memorandos. Quippe à^g Calcagnino arbor Medica sic citrius appellatur, ut non à cedro tantum, verum etiam à citro, tanquam solam arborem ligneis maculis pretiosam significante, distinguatur: cum tamen (sicut ante demonstraui) pro Medica sæpius arbore id nominis usurpetur. At verò inusitata^h Pontani & arbitraria interpretatione citrius à citro differt: quòd ea sit malus aurantia, hæc citrea. Id autem in Palladio, prædictum semel nomen usurpante, non legas. Porro suam ita Pontanus sententiam fusiùs canit, nec tamen probat.

Arbor Medica dicitur citrus, & citrius.

*Hoc verò differt citrio citrus. Illa superbos
Sese agit in ramos, procero et stipite surgit:
Termite at hæc fragili, lentoque cacumine terras
Prona petit, fixisque cadens incumbit in hastis.
Huic maior folijs odor est, et fœtibus: illi
Floribus: æterna silua vestitur uterque
Stipes, et æternam ducit sub fronde iuuentam.
Flos illi albescens, medioque interlitus auro:
Hunc inspersa notat postremo purpura limbo.*

Ad hæc non video, cur Medicam malumⁱ Rembertus Dodonæus alijque citri duntaxat nomine interpretentur: Assyriæ verò arboris vocabulum referant ad lumiam. Cur præterea solam aurantiam^l Carolus Clusius & ^m Io: Baptista Porta nuncupet malum auream.

Siquidem

^a Plin. l. 13. c. 15.

^b Ibid. c. 16.

^c Hist. nat. lib. 13. c. 15.

^d Agr. 6. in Verr.

^e De re rust. lib. 3. c. 2.

^f Epig. l. 9.

^g 60. lib. 10:80.

^h Comm. de citr.

ⁱ De herb. hesper. lib. 2.

^l Rarior. Plac. hist. l. 1. c. 4.

^m Vill. l. 5. c. 7.

Thya est ci-
trus.

Citrus est
Hebræorum
arbor pul-
cherrima.

Siquidem ista veteres nomina iisdem arboribus appellandis indi-
scriminatim adhibebant. Cæterum ^a Plinij Thyam alteram, feren- ^a Lib. 13. c.
tem pomum execratum aliquibus odore & amaritudine, sapore vi- 16.
delicet acri acidoque: alijs verò expetitur, domos etiam decorans,
fatis claris ex indicijs malum Medicam esse coniecit ^b Iacobus Dale- ^b Annot. in
campius. Exciderat prope iam mihi, nequaquam omittenda, apud ^{Plin.}
Mauros arboris huius populares & conterraneos, eademque apud
Arabes vsurpata recentior appellatio. Vtrique cum arborem tum
pomum ^c Atrogi vocant, nomine, vt existimat ^c Hermolaus per ^c Coroll. l. 1.
antiphra- ^{sim} deducto à græco verbo ^{ἔσθω}. quod est comedo, quia ^{coroll. 176.}
non erat id pomum veteribus esculentum. Sed Hebræorum diuinæ
litteræ memorabile nomen addiderunt. ^d Vbi enim diuinitus iu- ^d Genit. c. 23
bentur Hebræi, ad memoriam recolendam auiti populi è vastissi-
mæ solitudinis tentorijs in vberrimæ terræ domicilium euocati, per
solemnes Tabernaculorum ferias virentium arborum ramos & po-
ma exultim & cum tripudio circumferre: princeps nominatur ar-
bor ^{הדר} Hadâr: quæ vox hebraica grauissimorum consensu inter-
pretum decor, siue decorus est, & per antonomasiam citrum signifi-
cat. Quare chaldaica interpretatio pro arbore pulcherrima arborem
citrei substituit quod (vt ferè Arabes) ^{אתרוג} Etrûg appellat. Iure
autem pulchritudinis præconio cæteris præfertur arbor, quæ fructu
aureo præfulget. Cæterum in peruetusto volumine ^{רבית} Rabbôt,
nempe magnarum Pentateuchi explanationum, grauis inter He-
bræos author & magister, cui nomen Chijà, pulchram vocari asserit
citrum, quod singulari laude idem sit ligno pomoque sapor. Alius
tamen luculentus interpret, qui eodem in codice Azai filius dici-
tur, existimat, nomini ^{הדר} Hadâr litteram ^ה h, seu potius afflatum
spiritumue sic præponi, vt gemino pronomini respondeat, quod an-
tecedens & relatiuum vocant: ^{דר} Dar verò participium esse, siue
benoni verbi ^{דור} Dur, quod est habitare. Vt hæc diuini præcepti
interpretatio sit. Sumetis fructum arboris, eum qui habitat: aut
certè, sumetis fructum toto anno in arbore habitantem. Atqui cer-
tissimum est, quouis anni tempore citrum esse pomiferam. Pulchrè
igitur malum citreum suæ dicitur arboris habitator. Hoc appositè
loco exponam, quod antehac priuatæ domus in latebris plerosque
latuit. Inter ea, quæ manu exarata reliquit Ioanni Habelæ Cano-
nico Melitenfi patruus Leonardus, Episcopus Sidonius, ad orientis
populos Apostolicus Nuncius à Gregorio Tertio decimo Pontifice
maximo legatus, hierosolymitana seruat historia, quam Iacobus
Conradus Parmensis, Rolandi Leucadiensis Episcopi amanuens ac
tabellio, eiusdem iussu scripsit anno post Christum natum millesi- ^e Lib. 1. c. 81.
mo ac trecentesimo nono. ^e Hæc igitur narrat, in eius vrbis felicis- ^{de arbor.}
fimo ^{orient.}

fimo agro cum alias nobilissimas arbores, tum præcipuè Medicas, ac citrum in primis prouenire: illamque vulgò cenferi arborem pulcherrimam, cuius fructum prima scenopegiæ die Iudæis sumendum diuina fuerit lege sancitum. Cæterum antiqui & antiquati ritus etiamnum præposterè tenax Iudæorum posteritas ijsdem Tabernaculorum septembribus ferijs citreum adhibet. Quare ad eam Liguriæ oram, cui nomen est ab oppido Sancti Romuli, quem vulgò Sanctum Remum transnominant, Augusto mense ineunte confluunt ex Polonia, Germania, Mantuaque mercatores Iudæi complures, in eum vsum mala citrea ramosque palmarum in tempore coëmpturi. Sed illum pertinacissimè custodiunt morem, vt suis ipsi manibus poma eligant, quæ planè integra, & sine macula pulchrè turgeant. Quin etiam in insula Corcyra incolarum Iudæorum ditissimi (quod ego nuper didici ex epistola corcyræa) mala citrea supraddicta, integritate ac læuore conspicua, sedulò conquirunt, & magno emunt: vt festis deinde Tabernaculorum diebus eiusmodi pomum manu singuli præferentes adeant Synagogam. Eadem quoque poma, in capsulis supra stupam aliudue substramen composita, in Italiam, in Belgium, aliasque diffitas in oras ad amicos permagni loco muneris mittunt. Neque verò mirandum est, vniuersam Iudæorum nationem non voce solùm, sed vsu quoque fructus arboris pulcherrimæ prò malis citreis interpretari: cum è Iudæis magistris, quos Rabbinos vocant, non desint, qui præterea censeant, citrum esse arborem illam percelebrem, cuius formosa poma ne comederet, fuerit Adamo diuinitus interdictum. Quid, quòd & nos inter aureos eiusmodi fructus & Adami & Paradisi pomum agnoscimus? Cæterum quærenti, cur vetitæ arboris nomen sacro Moses in volumine vulgandum non censuerit, disertè respondet Salomon, Rabbiorum facilè princeps, ne scilicet arborem eandem, humanæ calamitatis originem, posteritas vniuersa detestaretur. Sed vt eò reuertar, vnde sum digressus: non ignoro controuersam esse ac dissensionis plenam supraddictæ arboris pulcherrimæ significantiam. Etenim ^a Ludouicus ab Alcasar, societatis nostræ vir eruditione doctrinaque clarissimus cum eruditis authoribus nonnullis ad oleam refert. Nolo tamen inter felices arbores, interque pacis amicos hortos cum sapientibus viris altercari: sua cuique arbitraria esto sententia. Satis mihi superque est citro suffragari & complurium testimonia interpretum, & vetustissimam Iudæorum ad hæc vsque tempora transmissam in Tabernaculorum festo adhibendi pomi huiusce consuetudinem. Reuocat mihi in memoriam prædicta hebraica nomenclatura ^b Homeri vocem. Is enim malum arborem vocat ἀγλαόκαρπον, idest fructu decoram, quo citrum nomine significari, ^c Petri Victorij, viri erudi-

Citrus arbor
pomi Adamo
vetiti.

^a Volum. 2.
in Apocal.
opuscul. de Mal.
Med. 5. 2. & 3.

^b Odyss. 4.

^c Var. lect.
l. 32. 6. 5.

eruditissimi coniectura est. Nouit enim cæcus poëta, vt veteres grammatici volunt, Medicam suo cum pomo arborem, licet alio nomine, nempe ^a *Θύον* appellarit, vbi de insula Calypsonis loquitur. ^a *Odyss. c.* Sux fauere coniecturæ putat Victorius Tryphonem quendam: qui, ^b *Sympos. l. 5. q. 8.* cum in cœna doctorum virorum apud ^b Plutarchum sermo de hoc nomine homerico incidisset, ac si malum hanc intellexerit, disertè dixit, id eam nominis sortitam, quòd parua admodum & exilis aspectu pomum gignit formosum & prægrande. Vt mirum sit, è tam humiligracilique matre partum adeo spectabilem & ingentem existere. Nulla enim fortasse tam exigua est arbor, quæ pomum æquè magnum ferat. Neque verò vulgaris malus quanquam formosè parit, tam breui tenuique statura est, vt ipsius pomo speciosum illud possit epithetum congruere. Sed coniecturæ huic perquam ingeniosæ pomi magnitudo atque formositas non comparatè, sed simpliciter præstabilis ipsius etiam confessione Victorij refragatur. Iam verò suæ pomum arbori de nominum vbertate non concedit. Hoc ^c veteres poëtæ comici, & Iuba Mauritaniæ Rex doctissimus in ijs, quas de Lybia scripsit, commentationibus siue a vera, siue a fabulosa patria nuncupant malum Hespericum, vel Hesperidum. ^d Alij nuptiale pomum, quod, nuntiato Iouis & Iunonis connubio, Tellus officiosa edidisse fingitur. Felicis quoque mali nomine, medicatis ipsius viribus decoro, ^e Virgilius designat. Malum ^f Assyrium atque cum ^g Græcis Medicum vocat Plinius. At verò ^h Eresius Theophrastus quod non in Media solùm id genus mali, verùm etiam in Perside proueniret, & Medicum & Persicum nominauit. Sed nomen hoc alterum ad pomum aliud significandum frequentius vsurpatur. Idem ⁱ Latini vocitant malum Citreum, seu teste ^k Dioscoride Citrium, ^l Pamphili etiam testimonio Citrum. ^m Dioscorides Cedromalum, ⁿ Phantias Eresius malum Cedrium appellat. ^o Galenus autem familiari vulgatoque nomine malum Citreum mauult appellare, quàm peregrino iamque antiquato Medicum, quod nemo (vt idem ait) intelligat. Quanquam est, qui Galenum secus interpretatus censeat, idem Citrei nomen, quippe a Latinis nouissimè inuectum, displicere, ac vetus vnum mali Medici vocabulum probari. Sed alienæ præposteræque interpretationi reclamatione author, satis ipse sibi clarus ac disertus interpret. Si ^p Macrobio credimus, Thyum dicitur ab ^q Homero malum Citreum. ^r Plerique id pomi a colore malum aureum appellant. Quo circa ^s Eustathius, dum nonnulla mali huius nomina congerit, Citra, inquit, romanè dicuntur Citria: quæ poma etiam Hesperica, ab Hesperidibus, & ab aureo colore aurea nominantur. Sed hoc illustre nomen mala Cydonia, siue cotonea cum pomis alijs ad aurum inclinatis certatim sibi vsurpant. Litigiosa enim uero res est aurum, de cu-

Mali citrei
nomina varia.

^c Apud Ath.
na l. 3. c. 5.

^d Io. Ruell. l.
1. c. 20. & 69.
Hermol.
Barb. Coroll.
176. l. 1.
^e Georg. 2.
^f L. 11. c. 53.
^g L. 15. c. 14.
^h Hist. Plant.
l. 4. c. 4.

ⁱ Plin. lib. 15.
c. 14.
Pallad. in
Martio tit. 10
^k L. 1. c. 167.
^l Apud Ma-
chiol.
^m Ibid.
ⁿ Ibid. orig. l. 17.
^o Vol. 5. de
Plant.
^p De alim.
facult. lib. 2.
c. 37.

^q Saturnal.
l. 3. c. 19.
^r Odyss. 4.
^s Apud Athe-
naibid.
^t In Catal.

de cuius vel ficta specie, falsoque nomine etiam poma concertant. ^a Nec verò defunt qui ex ^b Diphilo & Aristophane grammatico eadem Medicæ arboris poma græco prunorum nomine appellant Coccimala, siue pruna Persica, & ab acido sapore Oxymala, nec non adrya Persica. Sed controuersa istæc nomina tricas verborum amantibus relinquamus. ^c Denique citreum nonnemi est amoris fructus & nota: quòd vterque aurea specie, iucundoque gustu, non sine amaritudinis mistura blanditur. Vt propterea res amara dicatur amor: quia moritur, quisquis amat. Cum autem sit amor voluntaria mors, dulcis est & amara res.

Malum citreum amoris fructus.

Nominum etymologia. Cap. VIII.

DACE iam, & sanè decet non satis explorati hortensis huius Nili caput græcis in fontibus inuestigare. Cum igitur cedrum ^d Græci, quia ^e *κέντρον* δὲ *ῥίζη*, nempe aculeata est, *ῥίζη* τὸ *κέντρον*, quod est punco: siue, vt ^e Varinus Phauorinus ait, *ῥίζη* τὸ *κέντρον*, quod est aculeus, deducant: sunt qui citrum ab eodem verbo non absimili vocis affinitate oriundum velint. Vt enim *κέντρον* ab ea radice pullulat: ita citrum, quia spinosa res est, indidem propagatam esse probabiliter existimant. Accedit ad hanc sententiam ^f Phantias Eresius, qui citrium à cedro dici asserit: quòd arbor vtraque spinifera est circum folia. Græciæ consonat Lusitania, quæ id arborum pomorumque spinæ arbores, & poma spinæ communi vocabulo indigitat. Sed Athenienses (vt author est Horus) à loco, quem tamen haud nominant, pomum nomen impositum arbitrantur. ^g Hunc autem esse urbem opinor, quæ dicta est *κίτρως*, siue Citrus, à Thessalonica Episcopatu olim percelebri secundam. Et fortasse, vt oppidum Cerasus nomen cerasis fecit, sic Citrus patria malis citreis. Cæterum ^h Isidorus arborem ipsam *κεδρόμηλον* à latinis citriam dici autumat: quia cedrum odore mentitur. Si ⁱ Ioannem Goropium Becanum sequaris, auocabit ille te primùm ad Arabas & Afros, vtranque cedrum, tam resina quàm materia celebrem, seu verius cedrinam ipsam resinam patria voce *قطران* Chitràn, siue, (vt idem ait) etiam *قطران* Chitràn appellantes: vnde pomiferam citrum simili appellatione deductam affirmat. Inde suos traducet ad Cimbros, apud ^l quos primigeniam ille vocum omnium scatebram ingeniosè comminiscitur. Vt mortalitatis vniuersæ tritauum, & humanæ familiæ caput, Adamum non hebraicè, sed cimbricè locutum asserat, planèque Cimbrum faciat in Mesopotamia. Citrum igitur appellari

Mali citrei etymologia.

F

putat,

^a Hermol. ibid.
^b Apud Athēna 1.3. c.4.

^c Apud Claud. Mitoem. in emblem. Alciati.

^d Etymolog. magn. in voce κέντρον.
^e In lexic.

^f Ibid. in voce κίτρον.

^g In iure Græco-Rom. Leon. Imp. Nouell. lib.2. ord.16.
^h Origin. lib.17. cap.6.

ⁱ In Verum.

^l Hermath. lib.2.

putat, quod magna potoria vasa honore præcipuo defraudet: dum, succo suo frigidissimo restincta siti, non finit eadem apud siticulosos & bibaces eo in pretio haberi, quo haberentur, si mortales malo citreo carerent. Cimbrico enim sermone Chit grande poculum è ligno, siue obbam significat: Eer honor est: Hoon fraudare sonat. Quare tribus istis è membris nomen coagmentatur Chiteerhoon, & syncopis beneficio citron siue citrum, nempe grande poculum honore suo defraudans. Sed (pace dixerim plus æquo patriæ adulantis viri) vis & succus citrei nominis è cimbricæ prælo etymologiæ nimium tortius & inuitus fuit. Quis enim ignorat, toto citreorum frigore adhuc inextinctum esse vinolentæ bibacitatis ardorem, qui pocula, quanuis immania, honore siccante non fraudat? Quidni nos etiam regionum felicitati nostrarum eiusdem interpretatione, nominis non longè petita, sed obuia gratulemur? vt citrum à citra, loci aduerbio, deducamus: suumque nunc citro nomen prædicemus conuenire vt cum maximè: quod arborem hanc diu transmarinam, ^a irritò veterum labore sæpius tentatam transferri ad nos, atque indocilem hospitari, ^b Palladij tandem solertissima cultura, late propagato per Italiæ pomaria nemore, citeriorem fecit. Recentissimum limonis nomen patriam habet magis incertam. Attamen (quæ communis est affingendæ nouis obscurisque natalibus vetustæ nobilitatis ambitio) antiquæ originis dignitatem probabilibus coniecturis à Græcia Latine deducit. Etenim græcam vocem, ^c λειμών, quæ usurpatione vetustissima pratum irriguum, locumue humentem sonat, ad sui appellationem transtulisse creditur id arboris, quæ præ cæteris consimilibus humore plurimo, atque irrigatione vberima lætatur. ^d Sunt etiam, qui existiment appellari malum limonium à viridi colore, quem eadem græca vox exhibet. Nam λειμών est pratum, λειμώνια prati viror: Vnde ^e limoniates gemma denominatur: quod indidisse smaragdo nomen viriditas videtur. Atqui limones, si alijs narrantibus, si nobis intuentibus fidem habemus, in luteo virent. Idem præterea nomen duplici ^f Pontanus ex causa impositum esse, ita coniectat:

Quod verò aut viridem trahit à radice colorem

Fronibus ac fructu, aut acuit sensumque palatumque,

Hinc nomen dubia certum sub origine mansit.

Et prima quidem origo satis iam explicata: sed altera obscurior. Ea fortassis est vel græcum aliud vocabulum, λιμός, quod famem sonat: vel certè latinum, lima. Vt inde pomum hoc dicatur Limon, quod acri sapore cibi auiditatem facit, suauisque asperitate instar limæ palatum exacuit. Ab alio quoque Græcorum vocabulo, μήλων, quod

Limonis.

^a Plin. lib. 11. cap. 3.
^b Pallad. lib. 4. tit. 10. de citreo.

^c Lexic. philolog. & etymolog.

^d Io. Ruell. lib. 1. cap. 69.
^e Lexic. philolog.
^f Plin. lib. 37. cap. 10.

^f De horti. Hesper. lib. 2.

quod Latinorum malum est, concinnare limon putatur per methatesim nomen suum: quia inter mala, & quidem pulcherrima numeratur. Sic latinum sal à græco *αλς*, litteris de more transpositis, componitur: & *μορφη* transformatur in formam. In hoc etiam nomine ^a Cimber interpretis pugnat pro patria, & nugas loquitur eruditus. Aut enim limon, inquit, primigenium eius pomi vocabulum est: & viscum defraudo significat: quia Lim viscum dicitur à Cimbris. Nullum autem glutinoso humani corporis humori æquè aduersatur, ut hoc acerrima incidendi facultate præditum pomum. Aut certè ab hispanica lima idem limon deducitur, vocabulorum ritu apud Hispanos miro auctu grandescentium: & eodem recidit simillima interpretatio. Nam Lim Hat, & mitiore sono lima idem est, ac viscum odio habens. Ita peregrinæ interpretationis auceps hæret in visco. Inter acida postremum poma sagacissimi coniectores recentiore nomine appellant vel ^b Arantium ab Arantia, pomorum feracissimo Achaia oppido: quò mala Hesperidum primum Hercules tulisse credebatur. Vel ^c Aranium, quasi Arianum, idest Persicum: est enim Aria, ut ait Hellanicus ^d alijque, Persidis regio. Vel certè rantium, tanquam raudum, hoc est æris colore fuluum. Vel à Neratio inuentore neratium. Vel cum veteri ^e Nicandri scholiaste nerantzion. Vel (quod etiam ^f Hermolao placet) narrantium à Narrantia, quæ Ptolemæi videtur esse Naranga: ex qua idem cum Pausania existimat ab Hercule id pomi fuisse in Græciam asportatum. ^g Vel demum quia, ut modò diximus, relucet auri colore, aurentium, malum aurantium, vnaque expuncta littera arantium, & aureum malum: quod veteres hespericum etiam vocauere. Sed nondum potuit malum aurantium auri, quod nomine præfert, luce suos satis demonstrare natales. Et quanquam inter cognata coloris aurei poma singularis prærogatiua vocabuli aurescit: ambigitur tamen, an illustris nomenclatura sic cæteris illud antiquitate præire significet, ut idem olim fuerit malum aureum, quod iam dicitur aurantium. Atqui grauis author in medicina, ^h Nicolaus Monardes epistola de malis citreis, aurantijs, & limonijs ad Quadram amicum scripta ex agricolarum testimonio disertè ait, id pomum recentioris esse culturæ inuentum: insitæque in punicam citri talea prouenisse. Nostri tamen coloni de mirabili hac origine dubitant: atque, ut ne pro insitionis miraculo facilè insitium sese mendacium insinuet, ipsum inferendi periculum in oculorum certissimum iudicium vocant. Prima certè hoc anno peritorum periclitatio colonorum suffragata non est: insitum quippe nullum coaluit. Istorum interim natalium infirma est fides, quòd cum apud remotissimos Indos, tum apud Sinas, reliquorum à commercio mortalium pridem segregatos,

Aurantijs.

Malū aurantium ē citro in punicam insitū. Refellitur.

^a In Verum.

^b Hermol. Barb. coroll. lib. 5. coroll. 922. ^c Brasauol. in Pref. exam. simpl. ^d Plin. lib. 6. cap. 34. ^e In Alexi-pharm. ^f Ibid.

^g Io. Ruell. ibid. Remb. Dodon. Stirp. pemp. lib. 3. cap. 2.

^h Apud Carol. Glus. in Exot. Simon Paulus Quadripart. claf. 3.

Aluarus Se-
medus.

Apud Sinas
ante hospi-
um cōmer-
cium mala
aurea.

Franciscus
Caruallius.

Indiæ mala
citrea.

gatos, id genus pomum nostrates aduenæ inuenere. Neque simile videtur veri eandem hominibus nostro penitus ab orbe diuisis industriam venisse in mentem, ut citrum punicæ infererent, vnde ipsarum aurantium extiterit. Cæterum illius quoque orbis vastissimi, exterisque hominibus antea inaccessi, natiua esse, non aduentitia poma aurea, qui remigrant inde, nostrates homines contestantur. Narrauit mihi sapius, & chirographo etiam affirmauit ordinis nostri sacerdos, Aluarus Semedus Lusitanus, qui ex ipsa Sinarum ora sociorum nostrorum, in Euangelij salubri semente facienda strenuam illic operam nauantium, Romam nuperus, hæc dum scribo, Procurator aduenit, in Sinensi tractu aurea mala natales habuisse ante externa commercia vetustissimos: & in alijs quidem Sinarum prouincijs ob inclementius cælum mala citrea non progigni: sed in Cantonio cæli mitioris agro Medica omne genus poma vberrimè prouenire: nominatim verò multiplicis generis aurantia omnium optima, quæ aliubi nascantur: visendæ magnitudinis citrea: limas etiam & limones, cum plurimi argutique succi pusillos & calabricis simillimos, tum grandiores & ad mensarum delicias expetitos, quos nuper Vlyssiponem inde translatos Lusitani Conemos vocant. Sic autem pleraque poma, quorum ipse nomina memoria teneat appellari: aurantium maius Can çu, minusculum Kin Kiù: limonium magnum Ta li mum, pusillum Sia li mum: sponginum siue lusitano vocabulo zamboam yeu çu. Denique arbores easdem Sinensi cultu, nostratis persimili, feri semine, insito, propagine, ramo: & in pomarijs excelsius, in fistilibus demissius, ad parietes effusius educari. Sed quando in India sumus, placet in alias indicas oras diuertere, non minus aureis malis, quàm auri fodinis illustres. Ignoto in itinere præeuntem sequor Goanum nostro ex ordine Procuratorem, Franciscum Caruallium, cuius narratione malum citreum Brachmanæ Maulingam vocant. Duplex eius fastigium, maioris alterum incrementi, minoris alterum. Visitur Goæ pomum citrei cute, sed carne ac sapore pomi eius, quod ab inquilinis Indiæ lusitanis Manga, ab indigenis autem Ambò nominatur. Videtur in eiusdem arbore citro insita sic miscuisse genera insitio, ut alterius partem extimam, cum alterius intima composuerit. Aliud Æthiopia procreat mali citrei genus à nostrate diuersum: quippe acris medullæ loco carne suppletur minus densa, quàm quæ illi cohæret, cæterum eiusdem, atque illa, rationis. Nec solum in Æthiopia, verumetiam in vniuersa India multa proueniunt mala citrea, sapore, teneritudine, ac dulcedine præcipua. Eadem Indi saccharo incocta dulciora faciunt, eoque dulci sale condita in longam seruant ætatem. Semina illic etiam habentur medicatissima, & cordi salutaria, ut eandem illis inesse vim putent medici,

medici, quam lapidi Bezahar. Denique aliud genus est rotundiore forma, quod instar prædicti mali citrei & crudum ibi manditur, & sacchari condimento incoctum. Illo etiam in Indico tractu varij generis reperitur limon, qui Brachmanarum lingua vocatur Nimbuò. Limonia. Alio enim, quem Lusitani gallicum appellant, succi multum habente cibos condiunt: crassioris alio carnis crudo vescuntur, eundemque, ut ferat ætatem, decoctum cum saccharo componunt. Alium Lusitani Callaicum vocant: qui præterquam quod in condituram expressus gratiam cibis aspergit, morbis quoque pluribus efficacissimè aduersatur. Malum aurantium dicitur à Brachmanis Naringa. Aurantia. Et huius in India varia sunt genera. Salsetana Insula Goæ proxima, parui quidem incrementi, sed scitissimi saporis aurantijs abundat, præsertim verò eiusdem Insulæ pagus, quem vocant Luttuly. Locus est in Trauancorensi regno, ubi ea maiora, & aspectu gustuque gratissima. In Insula Ceilano, & apud Sinas numero plurima, corpore magna, sapore optima. Quin etiam Sinarum solum alia fert perpusilla, quorum arbusculæ habentur in vasis, & ad ianuas apponuntur nanæ ianitrices. Aureorum arbores malorum semine taleaque feruntur: neque ibi frequens est vsus operis topiarij. Iam vero ^a Iacobus Boutonus è nostra itidem familia scriptor stabilitæ à Gallis sedis in Insula Martiniana, vna ex Insulis Americæ adiacentibus, eò nos auocat. Quæ habet, inquit, ea regio poma cum Gallia communia sunt mala citrea, limonia, & aurantia, magno sanè prouentu grandia & præstantissima. Citrei mali, ac limonis arbores ferè biennio à satum ferunt, aurantij triennio. Prouenit ibi præterea, citrus pusilla, sepibus hortorum utilis. Fructum ea præbet incrementi minuti, cute satis tenera, quique succo exuberet æquè, ac fructus grandior. Nullus illic vel inferendi, vel inoculandi vsus: nam semine, ramoue posito citra curam, vel artem aliam hæ feliciter arbores profiliunt. Siluas iam alit Brasilia earundem arborum, à Lusitanis, ^b Sebastiano Berrettario teste, Societatis nostræ scriptore, importatarum, mansuescente illic facilius ad culturam solo, quam ad pietatem hominibus. Iam verò si cupidus est aurantij conditio- nem minutatim nosse, cum egregio sectore Goropio nomen ipsum frustillatim examina. ^c Illo præmonstrante disces, nerantium in- cimbrica frustra dissectum, nempe in Ner, & Rants, infimi limbi vel ordinis nuncupationem esse. Siue enim refrigerandi, siue incidendi vim spectes: id malum longè citreo, longè est vniuerso limonum ge- neri posthabendum. Ita luxuriantis in poma hortensis auri gradatum pretium cimbrica lance à Goropio trutinatur. Illud hinc tandem ut probabile, ex ^d Hieronymo Cardano, & ^e Antonio Nebrissenfi di- scendum, hæc in plura nomina ramosas ac discretas arbores po- morum

^a Cap. 50.

^b In vita
Iosephi An-
chietæ.

^c In Vertum.

^d De subtil.
lib. 8.

^e In præm.
dictionar.

Aurea poma
Insulæ Mar-
tinianæ.

Brasiliæ.

Ignotum an-
tiquitus ci-
trei, limonis,
& aurantij di-
scrimen.

morum genere non differre: imò vnum olim genus arboris fuisse, leui confusaque notitia non satis antiquitati exploratum. Manifesto esse indicio commune mali Medicæ nomen antiquitus vsurpatum: & ignotam vetustiori Græciæ Latioque citrij, limonis, & aurantij appellationem. Hoc ipsum ostendere consimiles in triplici pomorum partitione partes, cutem videlicet, carnem, medullam, semen: ad hæc omnes id genus arbores aculeatas, perpetuo virentes folio, & bene olentes: poma similiter aurea: dilutiorem tamen esse in citreo malo colorem à magnitudine, in limonio à frigida constitutione. Argui præterea genus idem mutua faciliq; per insitionem citra- poëticum miraculum transformatione: florum, foliorumque, ac materiæ ipsius prope indiscreta similitudine: frigoris ferè pariter me- tuente, calorisque peramante arborum indole: acidi saporis com- muni nota, & nomine: denique in omnes propemodum regiones felici nemore diffuso: vt vniuersus terrarum orbis hortus Hesper- idum vocari iam posse videatur. Illa etiam coniectura persuadet, malum citream & aurantiam fuisse veteri sæculo indistinctas, quòd eodem vtrunque Arabes nomine, hoc est *نارنج* Narange Rraphe- lengio interprete, appellant. Huc accedit, quòd eo iam vocabulo aurantium Liguria nuncupat, quo prisca etiam Græcia citreum vo- cavit, nempe citronem. Perinde quasi nostra etiam oculatior ætas vtrunque pomum facie diuersum, genere non secernat. Hoc etiam addo ex ^a Simone Paulo Medico Rostochiensis, malum citreum & limonium ab imperita multitudine non distingui. Sed quanquam è Cardani sententia vnico genere ac nomine complexa est Medicas arbores rudis antiquitas: attamen callidior posteritas species com- plures & obseruatione peruidit, & cultione inuenit. Quocirca sunt, qui malum citreum naturæ vetustissimum inuentum, limo- nium verò & aurantium cultricis artis recentius imitamentum esse, probabiliter arbitrentur. Vt propterea solum veteres norint mali aurei, siue Medici, siue citrei nomen.

Malum limo-
nium, & au-
rantium re-
centis artis
inuentum.

a *Quadrupar.*
de *simpl. med.*
dic. *facult.*
clas. 3.

Mala, quæ ab acore nominantur, antiquitati cognita. Cap. IX.

His, quæ hactenus diximus, planè sequitur, fal- sos esse, qui sentiunt, quæ ab acore dicuntur po- ma, priscis fuisse temporibus incomperta: & He- speridum hortos non alio fulsisse auro, nisi quod cydonia mala, siue cotonea mentirentur: inui- ctam quoque cursu Atalantam hæsisse eorundem, illustri remora cydoniorum, quæ, Cypri pariter auriferis in hortis lecta, proiecerit Hippomenes. Nam sine dubio
acida

^a Geog. 2.
^b Hist. plant.
l. 4. c. 4.
^c Nat. hist.
l. 12. c. 3.
^d Athenæ l. 3.
c. 4. & 5.

^e Pallad. l. 4.
tit. 10. de ci-
uitate.

^f In Vertum.

^g Eclog. 3.

acida hæc poma nouit antiquitas, quæ diuersis nominibus notauit: quæ certis lineamentis & partibus apud ^a Virgilium, ^b Theophrastum, ^c Plinium, ^d aliosque veteres scriptores expressit: quæ licet non manderet, vestibis tamen odorandis, arcendisque animalium noxis interponebat: quorum grana apud Parthos esculentis incoquebat, commendandi halitus gratia: quibus aduersus venena medicatissimis utebatur: quæ iucundissimè olentia Dijs apud Lacedæmonios apponebat: quorum arbores propter remedij præstantiam tentauit aliò transferre fictilibus in vasis, dato per cauernas radicibus spiramento: quanquam nisi apud Medos & in Perside olim nasci noluerunt, donec solerti cultura ^e Palladius ante annos circiter mille ac ducentos in Sardinia & in territorio Neapolitano in fundis suis propagauit: quæ denique in africanis Hesperidum hortis regio Afri Iubæ testimonio collocauit, & nominauit hesperica. Hoc loco iniuria obstreperet veridico Regi Democritus: &, quòd in Africa nulla censet extitisse mala citrea, si hæc, inquit, Iuba scripsit, valeat cum suis scriptis lybicus, & Hannonis erroribus. Nuperi enim Romæ hospites, Æthiopes sacerdotes duo, & nuperrimus aduena, Hieronymus Lobus Lusitanus, nostro ex ordine sacerdos, Æthiopæ, Goæ, atque Cocini Procurator, mihi disertè affirmarunt, in Æthiopæ solo, cultu propemodum nullo, nasci poma citrea, rara ea quidem, sed visendæ magnitudinis, & præcipui saporis: aurantia verò, acri tantum sapore arguta, vberius prouenire: vberissimo etiam prouentu existere perexigua limonia, nullo ferè vsu, nisi oculis aurea specie oblectandis: ipsas demum arbores non elegantibus in pomarijs artificiosè cultas nitescere, sed in rudibus septis incuriosè satas siluescere. Vt hinc interpretemur, horum auro pomorum feliciter fulsisse olim cultissimos Hesperidum hortos: quando iam eadem poma sine sedula cultura vno loci ingenio facilè progignuntur. Putat præterea ^f Goropius, Iubæ Regis commentum fuisse, quòd mala citrea vocarentur ab Afris hesperica, & quòd Hercules aurea mala inde abstulerit: quia nullam Theophrastus Hesperidum & aureorum malorum mentionem fecit, cum tamen accuratissimè mala Medica descripserit. Ego verò persuadere mihi non possum, Regem sapientissimum natali solo gloriolam conquisiuisse pomi mendacio: & cum eodem oculato teste scriptores plurimos, qui subscribunt, hallucinatos esse: ipsum verò, perspicaciorem nempe, Goropium acu rem tetigisse. Neque negotium Theophrastus facit: quia philosophus grauissimus de rerum causis, non de nominum syllabo laborauit. Miror præterea, quæ languidè flauent, mala cydonia videri aurea Goropio: mala verò citrea, limonia, & aurantia, quæ ardentius aurefcunt, aureo nomine non dignari. At inquires ^g Virgilianus Menal-

Palladius ci-
trum primus
in Italiam
transtulit.

Hieronymus
Lobus.
In Æthiopia
mala aurea
nullo ferè
cultu.

cas au-

Aurea mala
etiam alia
poma in auri
colorem in-
clinata.

cas aurea mala decem misit, & altera promisit, pastorale videlicet ac vulgare munus; cuiusmodi non fuissent mala citrea, quæ id temporis, Augusto scilicet imperante, pretiosa erant & rara, quippe necdum in Italiam translata. Equidem fateor eo loco (quanquam est, qui mordicus illic etiam mala citrea tueatur) aureis malis cotonea, seu quævis alia viliora, atque (vt idem cecinit pastor) siluestri ex arbore lecta poma, vtcunque in aurum inclinata, minùs propriè significari. Aio tamen, sola, quæ scribimus, ab acrimonia nomen italicum deinde sortita mala, Hesperidum auro splendere.

Quamobrem audiendi nequaquam sunt, qui pro arbore Medica, malum aureum ferente, rhododaphnen, siue roseam laurum intelligendam putant; nempe qui rosam pro pomo, laurum pro auro venditant. Nemo etiam, hortatore me, ^b Apuleio subscribat, Medicam arborem & citrum inter se longè diuersas esse pugnaciter contendenti: cum eidem consimiles vtriusque descriptiones, & omnium ferè interpretum mira consensio apertissimè refragentur. Neque tandem ^c Oppio credendum, quanuis apud ^d Macrobium confidenter affirmet, malum Medicam & Afsyriam, idest Virgilianam, citrum à nostrate differre: credo, propterea quòd ingens illi statura, tribuitur à ^e Marone, statu hæc modico humiliter assurgit. Sed animaduertere debuerat accuratus alioqui scriptor, non æquè locis omnibus arbores adulescere: ideoque citrum patrio sub cælo, calidæque temperie amico in solo maxima capere incrementa: frigidior in plaga timidiùs ac demissiùs eminere. Sin autem (quæ probabilis etiam est interpretatio) æuo eiusdem Oppij mali Medicæ species tantùm aliqua, velut aurantia, in Italiam translata fuerit: necdum quæ propriè dicitur citrus, procul à patrio solo cæperit peregrinari: appositè scripsit Oppius, alteram in Italia generari malum citream, in Media verò alteram.

^a Io: Baptista
Pius in an-
not. prior.

^b Lib. de ar-
bor. apud
Seru. 2. Geor-
gic.

^c Lib. de Sil-
uest. Arbor.
^d Saturnal.
l. 3. c. 19.

^e Georg. 2.

Horti Hesperidum in Italiam translati. Cap. X.

Hesperides
Africam re-
linquunt.

MONET me recens Italiæ citrum generantis mentio, vt exponam, quæ factæ Italæ sint Hesperides Africanæ. Postquam hostilis barbaries Africam obrinuit: obbrutescere cæpit in ciuitatibus humanitas, & siluescere in agris amœnitas. Cultissimos quoque hortos Hesperidum vastitudo & calamitas sic deformauit: vt alter peruigil non ad custodiam, sed in exitium Draco: alter etiam non triplicis pomi raptor, sed vniuersi decoris hortensis euersor Hercules extitisse videretur. Quare vt sibi suisque aureis malis consulerent Hesperides, vtque aptam reparando pomario

mario sedem conquirerent : cum arboreis reliquijs , tanquam cum Dijs penatibus , clandestina fuga euaserunt : & visendæ amplitudinis concha prouectæ hortorum triplices Gratia , vndarum Veneres ter-geminæ , maritimo errore diu velificarunt , non sine alludentium obsequio Tritonum . Denique immensa æquorum spatia , diuersasq; oras minùs hospitales emensis mundi lepor , Italia obijcitur , inter su-peri maris inferique fluctuantem inconstantiam cruris humani stabili vestigio procurrens , interq; naufragas vndas formosæ peninsulæ aspe-ctu supernatans . Arridet errabundis sororibus inclytæ regionis lon-ginqua facies : iamque ad propiorem contemplationem vicariam cymbæ concham appellentibus ecce splendida cæli scena panditur . Ecce radijs solito nitidioribus cæsariatus siderum Cæsar , cuius floret in vultu semper inuestis , & nuda genas , hoc est sine spinis rosea pul-chritudo : cui nulla , (vt planius loquar) æternæ iuuentæ imberbi de-core integro , barba nouam dedit ore formam : musicæ Musarumque fœdere suauissimè canorus , nempe non oculis modò , verùm etiam auribus formosus , totoque corpore musicus ab eleganti membrorum harmonia : omnium denique decorum solus in siderum collegio Sol , de Capricorni astro , vnde italicas hiemes propitio calore mitigat , pro-pensas ad Italiam Hesperides hoc oraculo inuitat .

*Regales Nymphæ , astriferi formosa Gigantis
Progenies , patrijs feliciter exul ab hortis ,
Quam regno possedit Auus , quam nomine regnat ,
Hesperiam petite , Hesperides . Vos nomine amico ,
Vbere sed gleba melius cæloque salubri
Extera terra vocat . Procul à natalibus oris
Hic patriam , hic regnum , simul inuenistis & hortos ,
Silua ubi fœcundum maiore regerminet aurum .*

Ea vix elocuto Apolline , ventorum è familia gemini fratres , iuuenili ab aspectu decori , ad Italiæ feracitatem conspirantes , Auster & Ze-phyrus : vterque leniter pluuius , ille aquis , hic floribus , aduenas Nymphas , per marinam planitiem ad optatam portus metam prope-rantes , hortantur sibilo , flatu incitant . Oraculo afflatuque prospero hilaratæ sorores cælo tam erga ipsas beneuolo grates agunt : commu-nemque repertæ demum sedis felicitatem inuicem gratulatæ , ad bea-
Ad Ostia ti-berina appel-lunt .
tum littus , animo quàm vento vehementiùs impellente , conten-dunt . Interim Ægle , Hesperidum maxima , salue , inquit , pulcher-
rima terrarum , Italia : opportunus nobis portus , quia tota hortus es . Tuo dignas felici solo stirpes , quippe auriferas , importamus . Tu nos arboresque nostras benigna excipe , ac foue . Parem illæ hospi-tij mercedem rependent , quæ pretium in fructu , nempe aurum fe-
G runt .

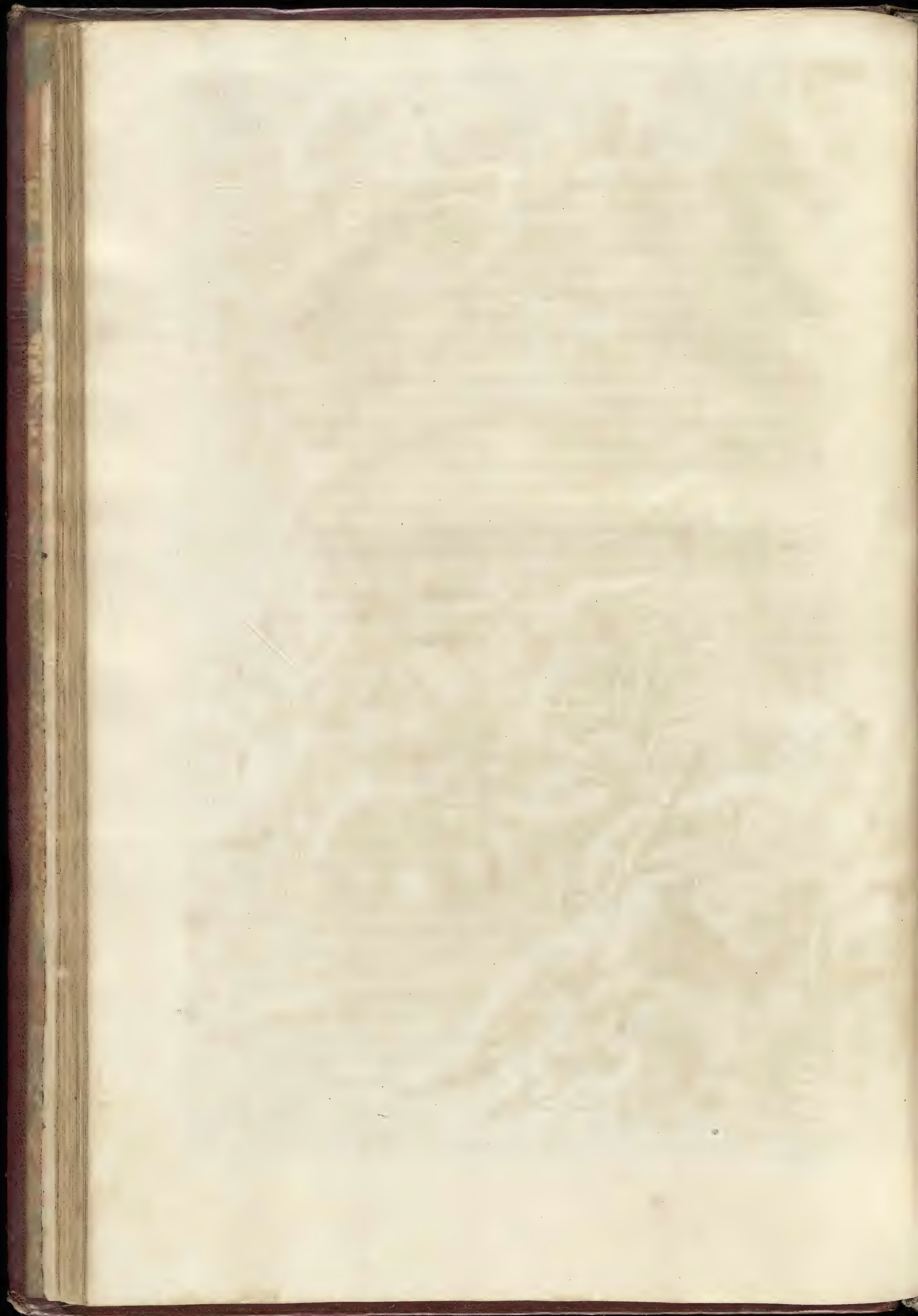
runt. Cum hæc dixisset, ad Ostia tiberina portum iniit Ægle cum sororibus. Marinæ tum fortè amœnitatis aspectu fruiturus, inclytus Neptuni tributarius Tiberis, candida in canitie viridi robore visendus senex: & in vndarum annorumque lapsu constantissimæ perennitatis fluuius: florum frugumque omnium pleno cornu prædiues, gemina inter Ostia, nauigero commercio patentissima, confederat: vnde suarum dulce aquarum mare deuoluit in falsum. Ergo iam littus tenentes aduenas ille Nymphas, & sua & suorum formositate pomorum gratissimas, hoc excipit sermonis humanissimi blandimento. Et optatæ nobis, & nostro debitæ littori adestis, arbore-scentis auri nobilissimæ cultrices. Vestra vos, consanguineus Hesperus, Cynosura non magis in præuio noctis sidere, quàm altero in Italiæ nomine præfulgens, ad cognominem vestram, Hesperiam, vocat ac ducit, Hesperides. Soli benignitas huc vos vrget, non feriente hoc, sed offerente cornu copiam hortensium deliciarum: quibus si pomorum aurum vestrorum addideritis, suas ego aurarias Indiæ non inuidebo. Agite igitur beatæ regionis huius vrbes & rura, obite: stationes opportunissimas deligite: vtque cum sænore vnum, in Africa pomarium reliqueritis, innumerabiles in Hesperia horti numerentur Hesperidum. Cæterum auriferis vestris siuis educandis fluuiorum fontiumque italicorum liquidissimum argentum ambitiosa irrigatione famulabitur. Hesperides perhumaniter exceptæ gratias plurimas egerunt, cumulatiorem breui gratiam aureo fructu relaturæ. Exinde vnà omnes ad locorum delectum progressæ, regionem vniuersam diligenter curiosæque lustrarunt. Ea demum fuit omnium sententia, vt Italiam tripartito colerent: suæ vt quæque arbori educandæ partem aptissimam deligeret: vtque suas inuicem arbores communicarent. Igitur in agrum Salodij fertilem & iucundum, fluctuosi Benaci oceano appositum, cum sua citro concessit Ægle. Ligusticam in oram, perpetuo veris tepore sæcundam, transtulit malum limoniam Arethusa. Denique Hesperthusam, aurantiæ mali cultricem, cum Brutia tellus, tum Campania felix, delicijs omnibus portuosa, pellexit. Licet autem suum singulæ pomarium discretis locis destinarint Hesperides: Regiam tamen hortosque communes in Vrbe Roma, decorum omnium patria, statuendos esse decreuerunt.

Italiam tri-
partito co-
lunt.

Franciscus Albanus del.

C. Bloemaert sculp.

Iam verò quis numeris omnibus absoluta in graphide ipsum non intelligit ac miratur authorem? Quauis enim auribus muta, oculos tamen sic alloquitur, argutè lineata pagina. Cælum ego, mare, terram graphicè complector: vt in Francisco Albano vniuersam pingendi scientiam, rerum vniuersitati parem, ingenioso miraculo contractam interpretemini. Si mundus græcè latinèque merum ornatum sonat, neque re ipsa mentitur: in Albani pictura mundum agnoscite, qua nihil est ornatius atque concinnius. Possuntne corpora symmetria castigatione formari? filo venustiore definiri? decentiore positu vel contrahi, vel extendi? suauiore colorum distributione distinguui? Porro sic eminent in vnoquoque vultu argutiæ, in capillo elegantia, in ore venustas ac dignitas: vt Albani loco ipse pingere Gratiæ videantur. Vbi pictor corpora denudat, carnem à natura suffectam credas: vbi conuestit, vestes arte quidem, sed vestiaria, fatearis inductas. Tantus est autem exquisitissima operum absolute: vt, nisi suum ipse nomen ijs ascribat, meritò substitui possit illud, Diligentia faciebat. Sux illum minuto grandique genere picturæ, bono in gloriæ lumine sparsim conspicuæ, declarant magnum in paruis, & maximum in magnis. Multus fuerit, opera qui percenseat vniuersa: qui romana inter miracula numerandum omiserit, mancus. Visitur in ædibus Verospiorum ambulatio, cum signis ornata pulcherrimis, tum cælo ipso Albani coloribus obsequente concamerata. In medio fornice signiferum intra circulum Apollo nuda formositate tam blandè radiat: vt omnium oculos intuentium infatiabili voluptate inconniuentes reddat, ac penitus aquilinos. Apollini subiiciuntur humi insistentes, hinc Flora & Ceres, illic Bacchus & Vulcanus, ad quatuor anni tempestates significandas. Tam eleganter mendax imitatio est: vt asserant oculi, anni quadripartiti vices hominum vitam viuere: quæque alibi alternant, coniunctis hinc delicijs perennare. Extrema fornicis crepusculum duplex, matutinum vespertinumque illustrat: alatus vtrunque stellatusque puer: ille natalitias prodeuntis in lucem diei lacrimas, phiala exceptas, salubriter terris irrorans: hic verò nouissimis lucis occiduatel is feroculus in hominum capita sagittarius. In altera ambulationis eiusdem fronte Aurora sibi concolores rosas pleno è sinu verè spargit. Possent manibus excipi, nisi cælestes flores oculis tantum decentiùs contingerentur. Auroram præit, limboque trahit facem præferens puer: cui tanta in peruenusto lucet venus corpore, vt etiam sine face Lucifer sit. Alata nox in altera fronte soporiferis papaueribus coronata, geminosque complexa infantes perbellè consopitos, tam placidè, tam arctè dormit: vt intuentibus somnum simul efficaci exemplo, simulque vigiliam suadeat formoso spectaculo. Circunstant

Franciscus
Albanus.

Eius pictura
Verospiorum
in ædibus.

cunstant gratissimo humani vultus mendacio reliqui Planetæ certis quibusdam spatijs, tanquam cælestibus domicilijs, discreti. Ut ad Verospia domus virtutem cum Vaticana purpura, tum cæteris bonis omnibus fortunandam astra ipsa è cælo delapsa, iamque in domesticum cætum ascita, humano benignoque aspectu conspirasse videantur. Et inficietur quisquam, suum esse apud Verospios Elysium? quando priuatos intra parietes solemque suum, & sua sidera norunt. Cæterum summa licet Albani decora summatim ex parente colligere. Nec enim suos ad gloriæ mediocritatem alumnos parit educatque Bononia. Ex quo manifestè sequitur, congruenter factum, ut ad Italiam appellentes Hesperides auriferas auro speciosior Albani graphis in hoc ipsarum volumen induceret. Ita spectatores alloquitur expicta pagina. Qui picturæ argutias non exaudit, næ ille surdus oculis est. Et nos quidem iam satis operis locupletissimi aureas opes otiosè contemplati sumus. Illud iam superest, ut pretiosum lecturi fructum cum Hercule, tradendæ culturæ laboribus manum sedulam admoueamus: primùmque ad Æglen, inter citros ingenuè rusticantem, transeamus.

AEGLE

SIVE

MALVM CITREVM

LIBER SECVNDVS.

Rerum ordo tradendarum. Caput I.

T aurea citreorum silua & oculis & animis iucundius vtiliusque perlustretur: tripartitò ac velut in quincuncem ordinanda est. Primum igitur horum genera pomorum, deinde communem eorundem propriamque culturam, postremò ad humanam vtilitatem voluptatemque excogitatum vsum membratim exponemus. Et quanquam vnanimi quà nostratium, quà externorum suffragio colonorum vnā ferè eandemque cultionem postulant mala Medica vniuersa, parique studio colitur, quicquid aureum videtur: citreis tamen colendis potissimum placuit communia præcepta præscribere. Nam quæ prima sunt ac generalia, priore loco tractantur opportunius: & omnium publica in principe citro congruenter præmonstrata cultio ad auriferas cæteras arbores facile traducetur. Pleraque igitur, quæ de citrea malo dicemus, de consimilibus dicta arboribus existima. Quæ priuatim in ipsam conuenient, deserto monitu excipiemus. Si quam præterea singularem curam limonia malus & aurantia desideret, in earundem peculiari tractatione docebimus.

Cur Medicorum malorum cultura in citro.

Mali citrei genus multiplex. Cap. II.

N plura non obscuri discriminis genera malus citrea discedit. Diuersitatem generis arguit facies arboris, pomique diuersa. Mira hæc, atque grata varietas fieri creditur & naturæ ingenio, & artis mangonio. Sed super hac etiam varietate variant, ac de more dissentiunt mortalium sententiæ: suosque dissensio in arborea re facile ramos habet, dum quisque genera ex indicijs

Vnde in citro generis diuersitas.

indicijs non æquè coniectat: eaque solùm numerat, quæ patrio peculiari feracitatis videt in solo. Hinc alius binas, alius plures id pomi partitur in species. Nos quicquid citreorum vario vultu aurescit, cum colonis experientissimis partitione amplissima complectemur.

Malum citreum vulgare. Cap. III.

Describitur
citri arbor.

Flos.

LLA olim contumax hospitari, nostrorum iam tandem ciuis hortorum, citrea malus, quanquam sua satis de facie cognoscitur, alienis tamen lineamentis & comparatione describitur. Ac^a Theophrastus quidem adhuc externam vnedomis & adrachnes folio conuestit: acutæ spinæ pyrique læuibus, sed mucrone infestis validisque aculeis intercurfantibus obarmat.^b Ioannes autem Ruellius cum^c Andrea Cæsalpino alijsque iam inquilinæ pallidum lauri truncum & oblongam frondem, molliorem tamen, productiorem, & odoratiorem attribuit. Sic illa mutuatis adumbratur: sic eadem suis arbor coloribus expingitur. Arboris modus nostratibus in hortis ferè modicus est. Radix ramosa, quippe altè latèque diffusa, & summo solo erratica: lignosa & corticosa: foris lutea, intus albicans. Truncus gracilis, nempe staturæ arboris par: ligno albo duroque: cortice coloris è viridi pallentis. Rami sursum versum rarò nemore fruticantes, prolixi, tenues, ductilique lentitia obsequentes. Ex his vetustiores diluto virore flauentes, pallidisque aculeis armati: recentiores verò læta viriditate nitidi. Summa ramorum foliorumque teneritas rubente virore fusca. Folium persæpe obtusum, interdum etiam acuminatum: triploque ferè in longitudinem, quàm in latitudinem, porrectius: supina parte, quàm prona, viridius: oris leuiter incisus serratum: fibris à medio crassiore neruo excurrentibus venosum: nonnunquam corrugatum, & veluti bullans: spisso ambitu ramos conuestiens: bene odoratum: gustatu amarum. Spina foliorum plerisque supernè contigua, gemmæque finitima, acumine subrubens, cæterò viridis: apprimè rigida, & satis longa: prolixior autem & frequentior mense octobri: quippe tunc ipso cum pomo adultior. Flores confertim summis ramulis velut odorarium in fasciculum frequenter cohærentes: carnosus folijs, persæpe quinis, per ambitum resupinatis, in duos circiter digitos repandi: foris interfusi rubore, cæterum candidi: albescentibus flauo sub apice crocis bene capillati: languidè olentes: primò subdulces, mox amari: partim frugiferi, extante inter crocos longulo infantis pomi rudimento, pistilli effigie: partim citra hoc indicium infœcundi: & hi quidem citò

^a De hist.
Plant. lib. 4.
cap. 4.

^b De mor.
stirp. lib. 1.
cap. 69.
^c De Plant.
lib. 3. cap. 59.

citò decidui; at illi tenaciùs hærentes. Hoc me loco ^a Petrus Victorius erudita quæstione interpellat. De Medicæ, inquit, arboris flore non satis diligenter locutus videtur ^b Virgilius, dum eum apprimè tenacem vocat. Duo nanque in ea sunt genera florum: alterum ^c Theophrasti appellatione *ἀγρον*, siue sterile, atque ornatus tantum gratia à natura institutum: alterum, ut idem nuncupat, *ὄνιστον*, quippe frugiferum, & proinde stabile ac diuturnum. Quare non prioris, sed posterioris flos iure dicitur à poëta tenax. Sed non triumphat de Virgilio Victorius: quia florem ille describit non imperfectum & abortiuum, nempe infructuosum planèque spadonem: sed quem natura propositum habet, idest bona fruge probabilem. De cætero pomorum figura sæpius oblonga, ventre plerunque tumido, nonnunquam etiam substricto interpressoque: fastigio autem aliàs mucronato, aliàs retuso. Quinimò sine artis operamirè diuersas hoc in pomo formas natura ludit. Magnitudo varia: pondus pariter diuersum. Calabri pomi pondus consuetum sex aut nouem librarum, insuetum verò triginta: quod & compertum inligustico. Salodiensis ab libra in sexdecim: & si quosdam audiamus, in quadraginta. Romani nonnunquam ad vicens vsque libras. Præterea malis iisdem citreis recens natis, & adhuc pusillis corium rubens: adolescentibus virens: iam adultis aureum, rugosum, & quodammodo verrucosum: interdum etiam inoffenso læuore mollius, leuissimè amarum, & aromatum odorem vibrans. Caro plurima, solida, & candida, subdulcis, & leuiter odorata. Medulla subalbida, succi plena, & suauiter acida: contracto sæpiùs ambitu definita: & membranis intercurfantibus distincta, interdum quaterdenis, à fungoso alboque meditullio, digiti semissem crasso, profectis. Denique semina cuique pomo complura: & alicui quinquagena supra centena: hordeaceo grano simillima, sed grandiora: duriuscula & membranacea cute vestita: carne albida referata & amara. In eadem arbore visitur omnibus horis tempestiuum, & pulchrè confusum floriferum ver cum pomifero autumno, pomis alijs cadentibus, alijs maturescentibus, alijs subnascentibus. Sed per autumnum prouentus vberior. Hæc est peregrinæ primùm, deinde, ^d Palladio suum in fundum sardoum & neapolitanum transferente, nostratis citri expressa verbis effigies. ^e Attamen sunt, qui se cernere acutiùs putent: genusque triplex in vulgari citreo dignoscant. Primùm nominant salodianum, quod videlicet in ora Salodij, Benaco irrigante vberata, numerosè prouenit, folio cæteris non absimili, flore peramplo, & ob delicatam temperiem peridoneo ad effusionem stillatitij liquoris, & ad recipiendam sacchari conditutam: magnitudine mirabili: forma sæ-

Reprehenditur à Victorio Virgilius.

Defenditur.

Pomum describitur.

Triplex malum citreum vulgare apud aliquos.

H

piùs

^a Var. lect. lib. 32. c. 5.

^b Georg. 2.

^c Hist. Plant. lib. 1. c. 22.

^d Pallad. de rust. lib. 10. de citro. ^e August. all. Agri. lib. 7.

piùs oblonga, in medio tumida, in longitudinem striata: cutē verucosa, languide flaua, odoris suauiter vibrantis: duum digitorum carne, præter cæterorum morem prætenera, iucundèque vesca: medulla in decem ferè spicas diuidua, densa, leniter acri, seminibus perpaucis, & magnam partem inanibus aspersa: denique ad cibi delicias, & ad cordis auxilium accommodata. Huic alterum magni quoque incrementi genuense citreum adiungunt, dulcius illud quidem, at odoratu gustuque postferendum. Tertio numerant loco citreum vulgare paruum, bonitate primum, ex arbore proueniens humiliore: cui folium breuius & viridissimum: flos item contractior. Ipsius autem pomi cutis ardenrer lutea, satis læuis, odoratissima. Medulla modicè iucundèque acris, concretione tenuis, denis ferè nucleis coagmentata, seminum ferax. Ita nonnulli: quibus equidem cum colonis alijs, & sanè peritissimis, non assentior. Nam & in seminum regionumque diuersam temperiem, & in insitionis efficientiam ista reiici varietas potest: & eadem sæpe arbor, matrum instar nostrarum, inæqualis incrementi foetus enitur, eorum duntaxat aliquo mediocris inter staturæ fratres enormiter grandescere. Vulgaribus ego citreis accensuerim alterum Corcyrae, Cretæ alterum peculiare: leuis vtrunque pretij, quanuis inuentu rarum: quippe (vt ego cum alijs interpretor) siluaticum, nempe semine natum, nulloque insitu mitigatum. Et corcyraeum quidem modico incremento pineæ nuci par, sed oblongius, à cortice asperrimè rugoso Crispum incolæ appellant: & carne insulsum, succoque defectum, medulla verò peracerbum, ædibus duntaxat odorandis ornandisque, aut vestibus à tinearum noxa tuendis adhibent. Sed cretensi perpusillo: scabritia, durezza, acerbitate illaudato, nomen indigenæ fecerunt mali citrei Mazzacanis.

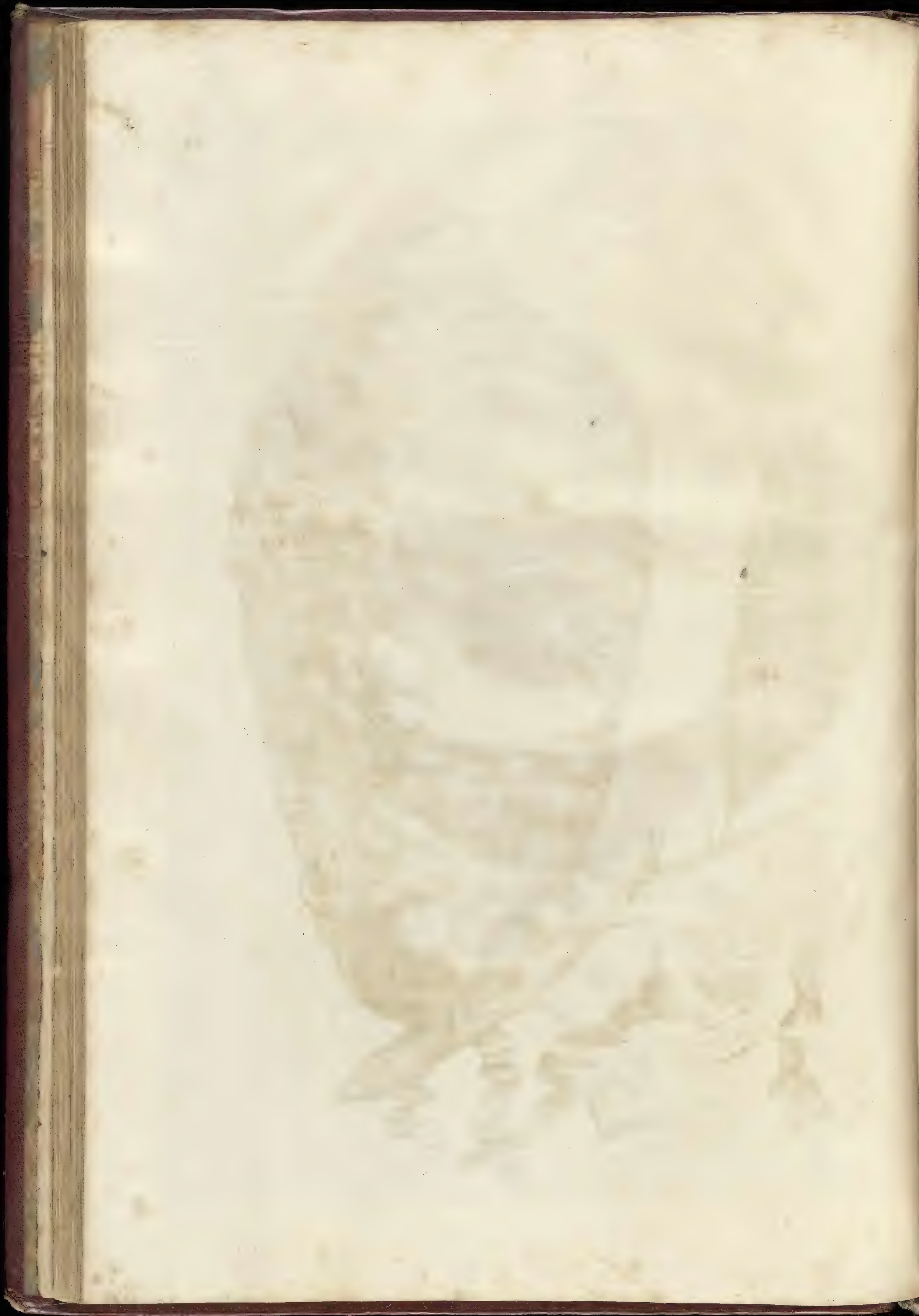
Verior sententia.

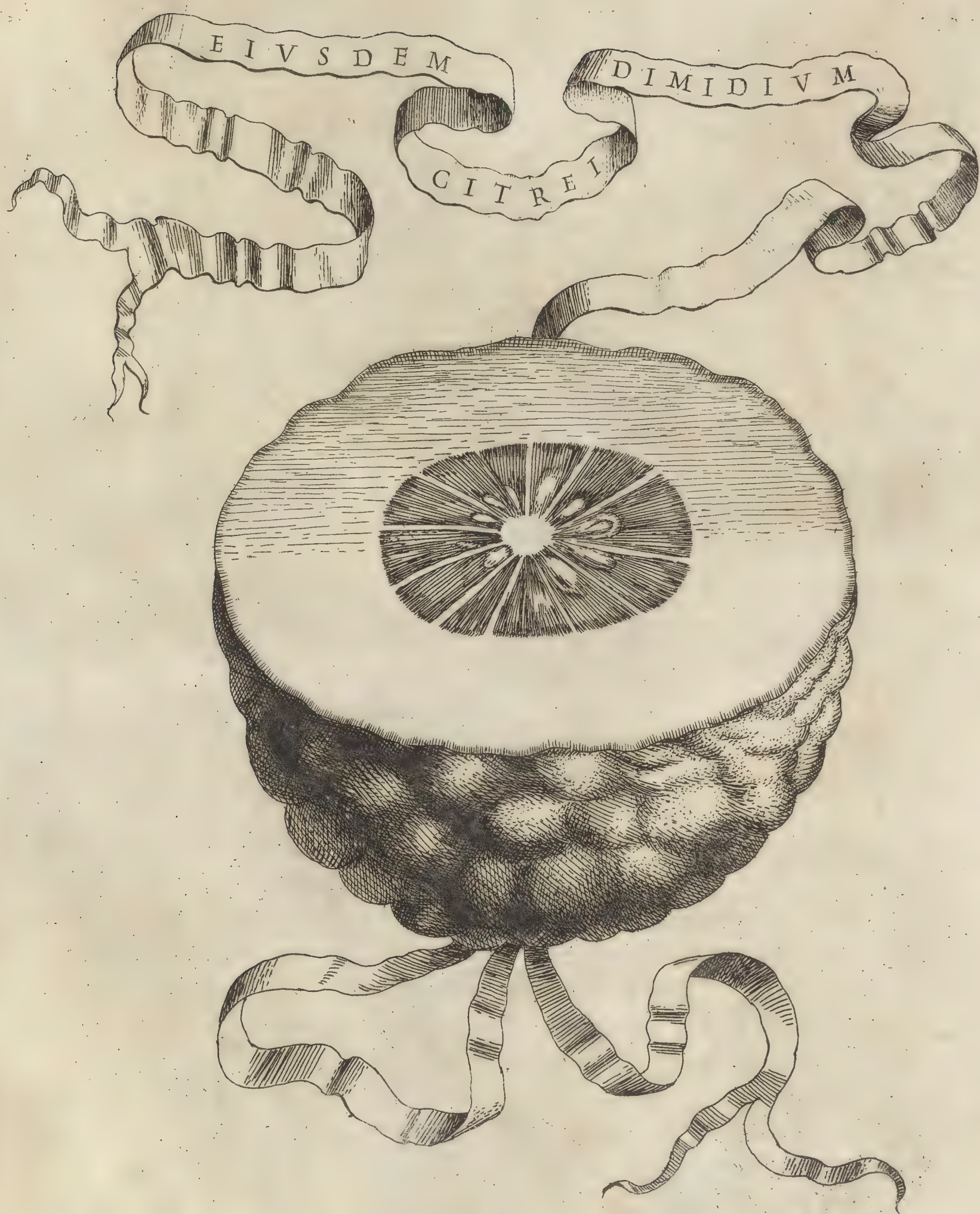
Corcyraeum, & cretense.

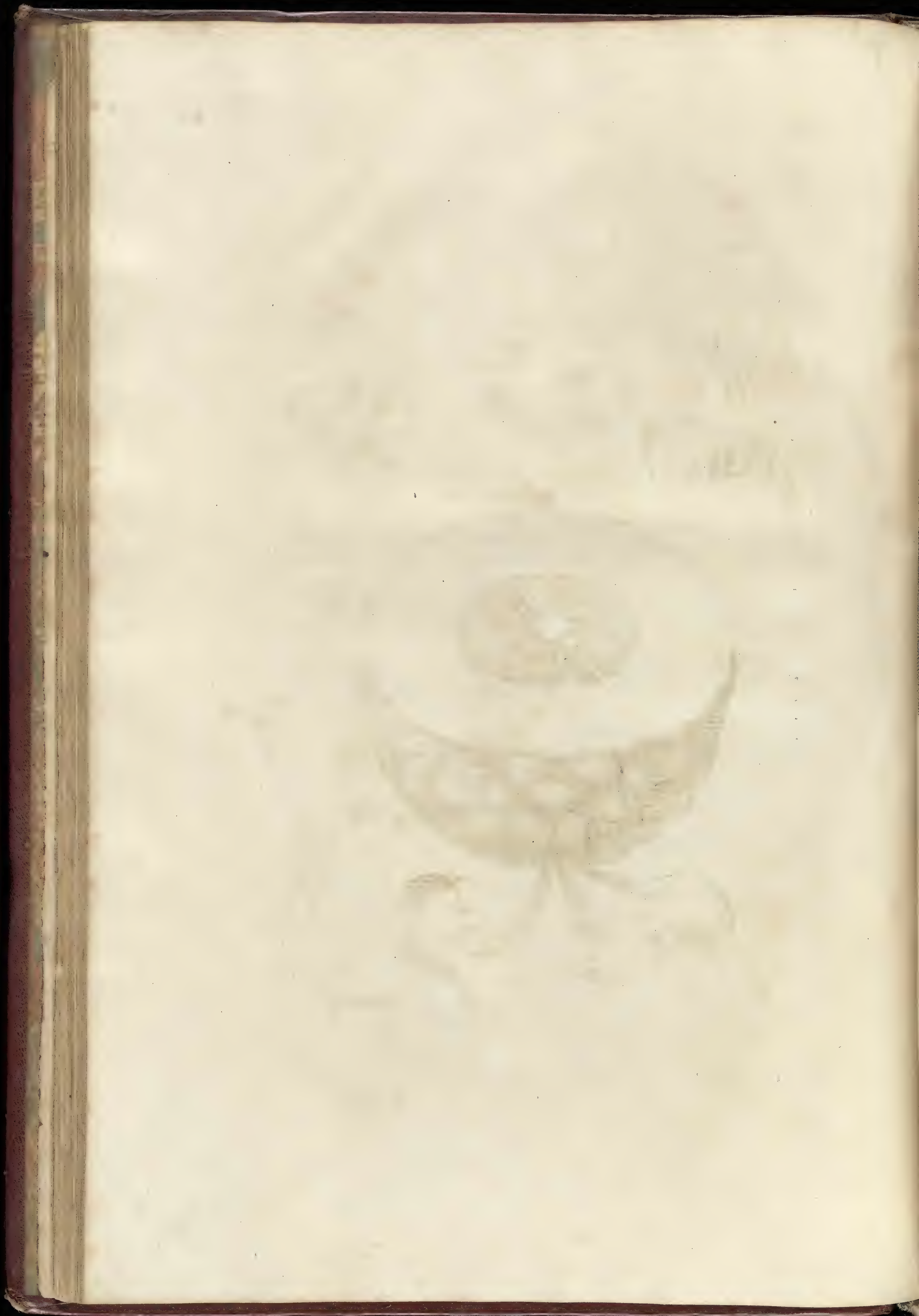

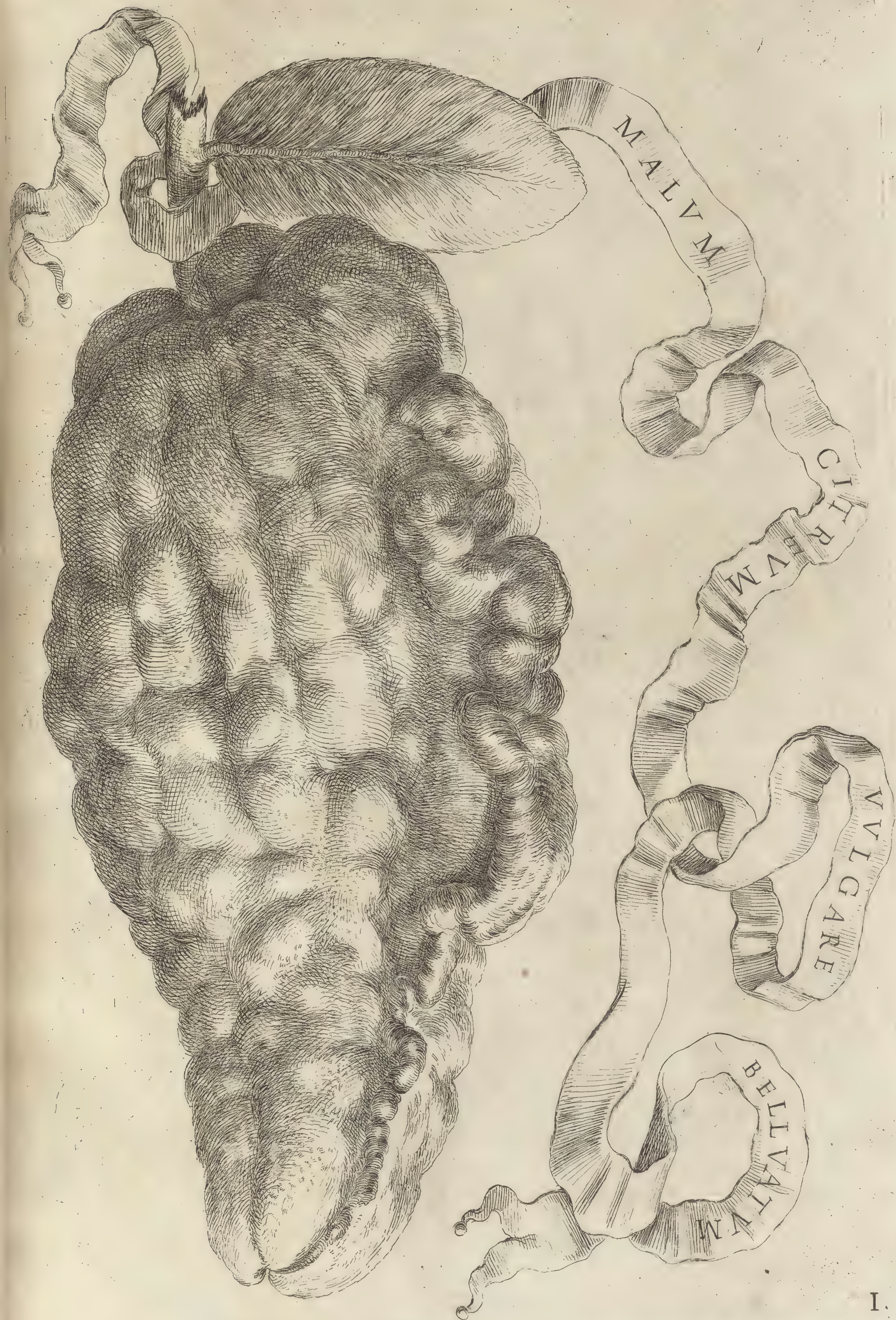

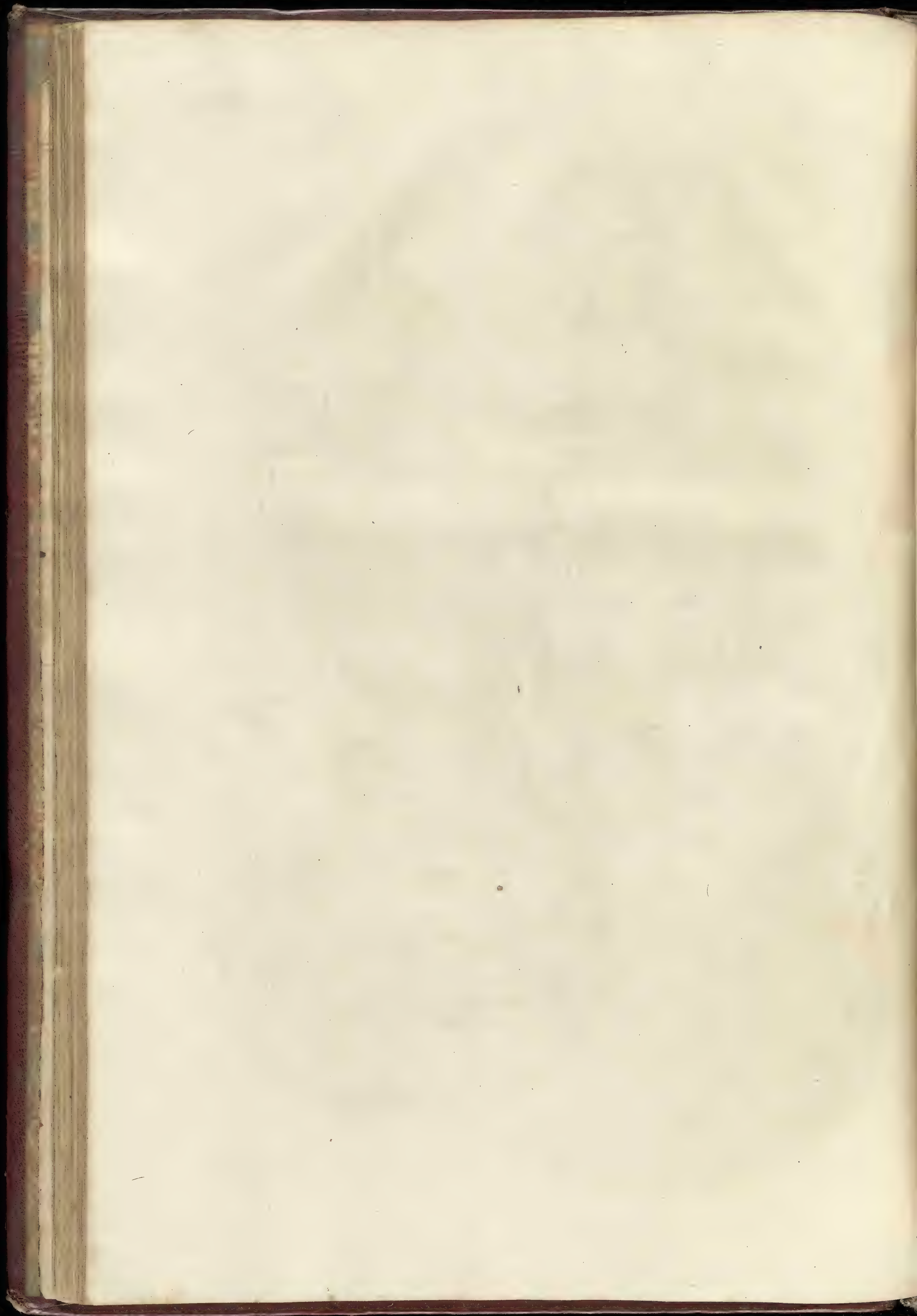

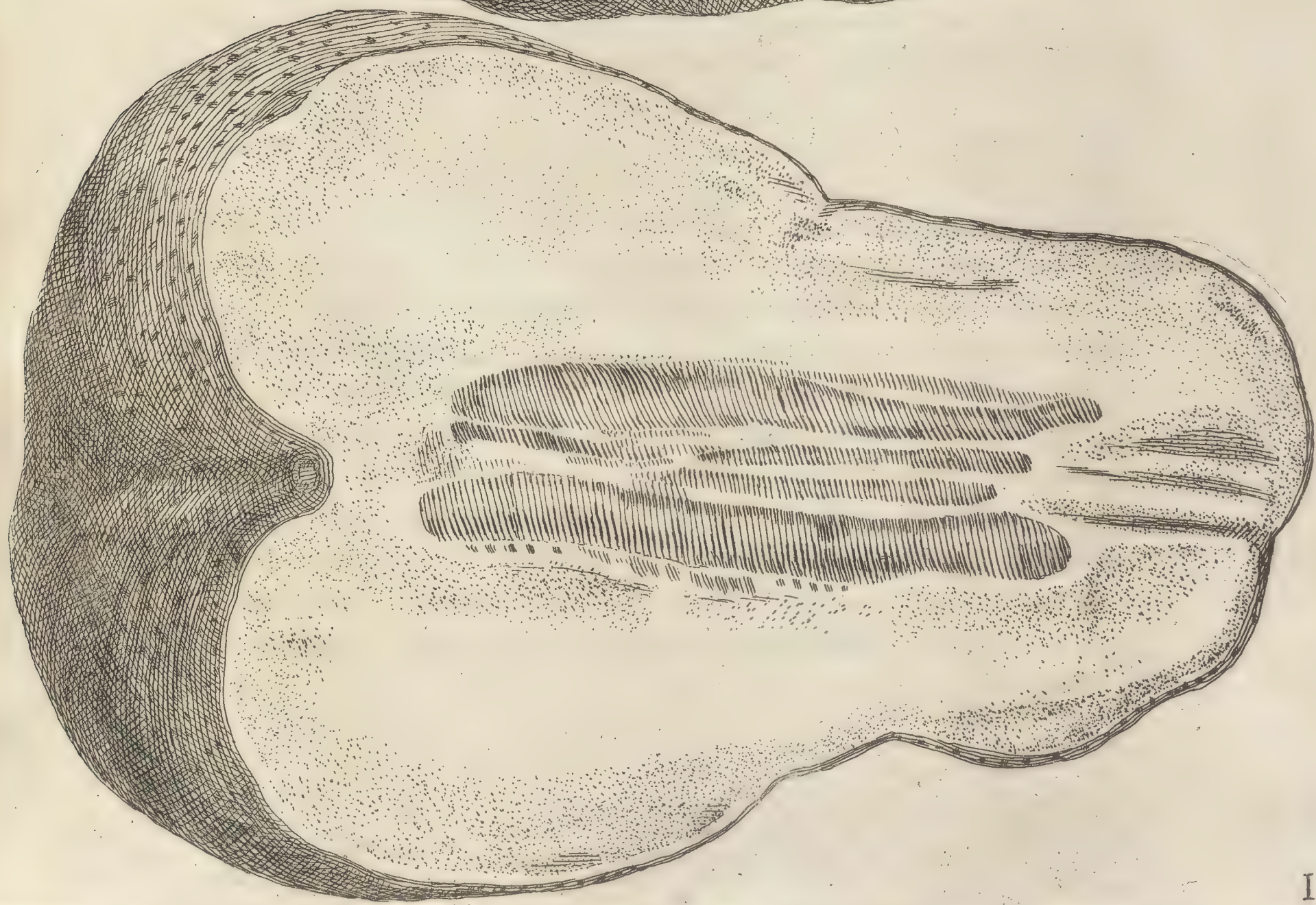
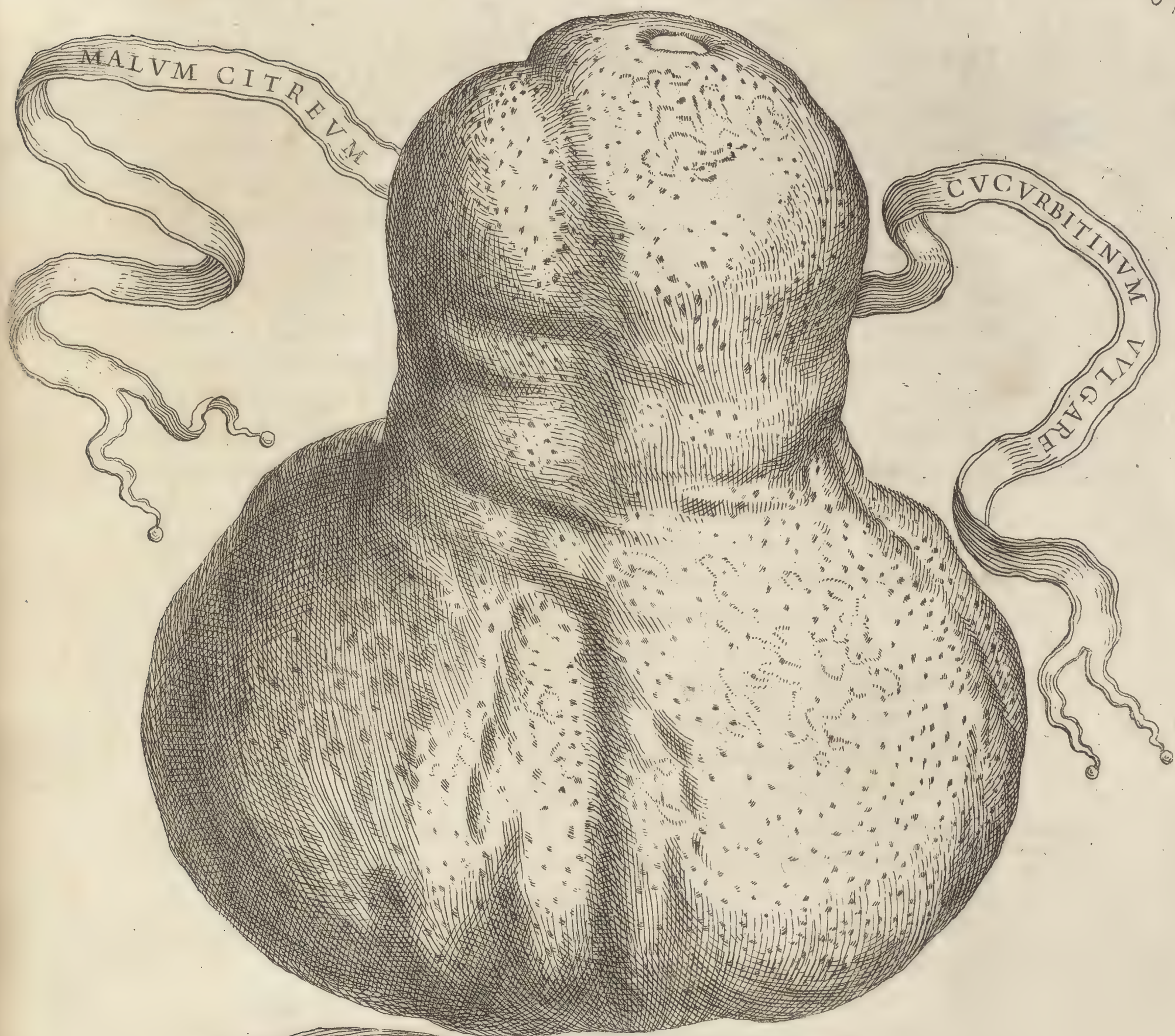

Naturam arte geminas, Vincenti, dum vera fingis, quæ volumini huic appingis poma: nouoq; prorsus miraculo efficis, ut æquè in papyro ac in solo nascantur. Quare cum volumine hoc grande pomarium leui labore circunfertur. Alterum hic miraculum est, ut, quæ leguntur poma, non auellantur. Soli enim oculi prægustant. Manu carpere, ore mandere non licet: ne mirabiles, ac digni æternitate fructus corrumpantur. Dum illi durabunt, frugiferum ingenium tuum contestabuntur. In prædictam vulgarem citrum vniuersa conuenit, quam fusè latèque subijciam, cultura: nec aliam illa præterea peculiarem à colono industriam requirit. Et quanquam id arboris toto ferme Italiae mitiore tractu curiosè colitur, magnoque habetur in pretio: in agro tamen rhegino propter miram soli benignitatem, cælique clementiam, citra cultum accuratissimum tam frequens, tam vegeta existit, ut, minuente pretium copia, ex eadem viuæ hortorum sepes vallo feris hominibusque impenetrabili prætexantur. Et hæc citrina hortorum munimenta produnt vbertatem citreorum sanè magnam. Veruntamen singularem omnino haud esse structuram istam, nec alibi inusitatam satis olim testabatur¹ Valentinum in Hispania pomarium, non solum à Regis sui potentissimi dominatu, verum etiam à conspirantium amœnitatum omnium famulatu planè regitum. Visebantur illic cætera inter voluptariæ magnificentiæ miracula viui parietes è citreis arboribus, quæ ad normam confitæ adultæque, contigua truncorum serie, ramorum rimas explentium interiectu, tonsili æquabilique frondium vestitu speciem exhibebant parietum solidorum, & virentibus peristromatis ornatorum. Hortensibus hisce parietibus hortine an ædes includerentur, incertum. Hortos certè repræsentabant arbores magno numero, multiplicique genere felices atque fructiferæ, artificiosa consitione digestæ. At verò ædes appellandas esse suadebant, quæ illic præterea continebantur, aula, conclauia, curia, sacella, aræ, Canoniorum subsellia, Episcopi solium, ipsumque pauimentum quadrato laterculo, perpicto, & vitrei læuoris crusta inducto, constructum. Ut appellari citra controuersiam locus ille meruerit hispanicum Elysium. Veteris adhuc vestigia remanent amœnitatis: & citrei parietis etiamnum reliquæ sunt parietinæ, siue hortensium ambulationum nonnulla è citri arboribus incultis intonsisque peruetusta sepimenta. Iam verò eandem extra urbem Valentiam in Christophori Cauanillæ ornatissima villa, cui nomen Troia, visuntur ad eundem modum è citro densatæ ambulacrorum sepes, & peramplus labyrinthus: cuius citrina dissepimenta, ambiguo flexu implicatissima, aptè materia omni cohærente, vsque adeo spissa sunt & crassa, ut aspectum nulla ex parte transmittant. Sed ut Rhegium

Vincentius
Leonardus.

Sepes è viri-
di citro apud
Rheginos.

Aedes ex ea-
dem apud
Hispanos.

¹ Laurent.
Vall. hist. Ferd.
Reg. Arag.
lib. 3.

Rhegini ma-
lis citreis co-
certant.

gium ex Hispania redeamus, pomorum eorundem citreorum af-
fluentiam prope infinitam arguit rheginorum ciuium concerta-
tio, quæ ludis bacchanalibus debæchans, & ferociter ludicra,
singulas per hiemes recalescit. Arma sunt, & nocenter liberalia,
missilia, saxorum loco prædura planèque saxeæ, quippe immatu-
ra, mala plurimum citrea, limonia etiam & aurantia, è suburba-
nis pomarijs in hunc vsum, an abusum? comportari solita. Prior
certaminis campus, verè Martius, vrbs mediæ quadriuium. Mar-
tiale tempus, horæ festorum dierum pomeridianæ. Belli diutur-
nitas ab decimo sexto calendas Februarij vsque ad solemnia Cinc-
ralia. Factiones in vrbe duæ: partis altera superioris, altera verò
inferioris. Prælij velites, pueri feroculi. Victoriæ signum, hostis
suos in fines citreo missili propulsus. Ergo dum puerilis velitatio
proludit ad pugnam, coit interim ad spectaculum plebeiorum pa-
tritiorumque promiscua multitudo: & suæ quisque parti oculis, ge-
stu, clamore suppetias fert, ac citra telum pugnat. Sed vbi pue-
rorum acies alterutra impulsæ cæperit inclinare, tum verò manu
succurritur: tum atrocissimum virilibus prælium viribus integra-
tur. Conspirans cum plebe nobilitas debacchanti furori militat.
Nulla in eo conflictu vel amicitia vel sanguinis ratio, amicis inui-
cem & consanguineis desæuientibus. Sæpe quidem conantur, nec
tamen valent, immodicè gliscentem pugnae calorem scæminæ im-
minentibus è fenestris aquæ largiter defusæ manuatio imbre restin-
guere. In aduersas vtrinque turmas poma creberrima vulnifico im-
petu sine alis inuolant, non vni palato, sed membris omnibus per-
acerba. Medica mala malo ægrè medicabili contusas malas affi-
ciunt. Præcipitantis more grandinis ruentium tempestas lapidea
citreorum tam efficaci verbere incidit, vt frequentibus asperatos
tuberculis hominum vultus in globos citreos deformat. Ita se ma-
lis appetunt, non veteri de more amantes, sed recenti licentia fu-
rentes. At corrigo me. Illa malorum coniectio ludus est amoris,
odio personati: quia postmodum ciues perinde inter se amant, per-
inde humaniter agunt, atque antea: patrioque prouerbio dicti-
tant, per ludos bacchanales seriò irasci non licere. Tanta igitur est
rheginæ vrbs fecunditas, vt in ipsa malis citreis pluat: eademque
mala, quæ patritijs alibi manibus gestari solent, illic triuium in-
star lapidum passim pedibus omnium proterantur. At verò citrus,
Rheginis ludorum æquè ac pomorum quotannis fecunda, olim
Taruisinis leui ex causa bellum sic peperit. Diuturna florebat pace
Taruisium: sed optimus flos improbum in fructum degenerauit, in-
otium videlicet, ac luxum. Inter cætera otij negotia, luxusque la-
bores castellum fuit, nouo artificis inuento voluptatis media in
vrbe

Bellum è ma-
lis citreis.

a Petr. Iust-
inianus Res.
Venet. Hist.
lib. 2.

vrbe excitatum, & aulæis purpuraque splendide præmunitum. Militum loco ab interiori parte propugnabant præfidiariæ puellæ, idest amabiles Amazones, floreis corollis galeatæ, pretiosisque monilibus thoracatæ: sed præsertim ipsarum expugnatrice animorum inermi forma armatæ. Diceret, arcem illam non ab vna, sed à multiplici arcium præside, & quidem vel Paride iudice formosissima, Pallade defendi. Forinsecus verò inuadebant pari ætatis formæque robore suauiter pugnaces adolescentuli. Iucundi vulneris tela, & missilia vtrinque conijciebantur mala citrea, & Adami poma, rosæ, lilia, & id genus aliæ palati nariumque deliciæ. Vt autem omnia consonarent, vicariæ tubarum fistulæ tenero clangore ad imbelle bellum hortabantur. Insoliti fama spectaculi multos mortales ex vniuersa ferme Italia, præcipuè verò è finitimis vrbibus, Patauio ac Venerijs exciuerat. Cum oppugnationem acriter iam inchoatam intentis omnes oculis animisque intuerentur, Venetorum iuuenum globus, occupata repentè castelli porta, infesta signa inferre cæpit. Id conspicati è Patauinis quidam, veteri subdente faces æmulatione, impetum in signiferum faciunt: deque illius manu vexillum Diui Marci effigie conspicuum, violenter abreptum ignominiosè dilacerant. Exasperatis protinus odijs mutua & magna cædes illius diei gaudium funestasset, nisi, qui præsidebant Ædiles, ludis edicto interruptis, prælium diremissent. Eo tamen postmodum acrius recrudescente, intellectum est, non solum Paridis æuo, sed etiam nostro bella de pomis nasci. Neque verò ista recentis videtur esse inuenti, sed ab antiquissimis vsque temporibus deducta citrea lapidatio. Vt enim ^a Flavius Iosephus affirmat, in Alexandrum, qui post Aristobuli fratris natu maximi obitum Iudæorum regno potiebatur, ipso Scenopegiæ siue Tabernaculorum festo die iam ad aram immolaturum, coorta furentis populi seditione, coniecta sunt citrea, quæ cum palmeis thyrsis solemni more gestabant: & iactata petulanter conuicia, quibus & captiuum, &, qui sacris operaretur, indignum notabant. Enimuerò in eo dedecore decorum hoc fuit, vt Rex lapidibus citreis, hoc est aureis appeteretur. Iam verò illud habeo subiiciendum, sicut omnia vulgari citro conueniunt, quæ de citreorum omnium cultura vsuque præcipiam: sic, vbi temperationis loci natura fauet, artem esse inertiolem. Quocirca in citro colenda minus adhibent industriæ rhegini siculique: minimum verò corcyraei & cretenses coloni. Quòd si naturam solertior iuuaret ars, inclytos hortos Alcinoi Corcyra sine fabula & fallacia instauraret: Creta quoque, ab eiusdem nominis nympha, Hesperidis filia, vocabulum sortita, cognatarum Hesperidum aureo nemore concinniore, flauesceret. Sed ijs regionibus innata & voluntaria flauentium pomorum

*a Antiquit.
Iudæic. lib. 13.
c. 21.*

Alexandrum
Iannæi Regem
ijdem appetunt
Iudæi.

Triplex vul-
garibus ci-
treis tempe-
stivitas, &
differentia.

morum vbertas ætatem auream, minimè laboriosam, sine operoso cultu ab ipsis colonis creditur aptius repræsentare. Scire hîc etiam par est, quæ Maio mense præfloreant mala citrea, parum habere acris medullæ, at seminibus abundare: quia genitali vere vegeta succique plena, puerpera natura floream pomorum infantiam in absolutissimam maturitatem feliciter parit alitque. Illa verò est citreorum, vbi maturuerint, absolutio, vt multo ad sobolem semine affluant: vtque idem semen concreto potius ac solido, quàm nimis raro teneroque corpore circummuniatur. Quibus deinde citreis vel Augustus vel September natalis est, plurimum succi, perparum seminum, eorumque inanium & exuctorum inesse, æstivis caloribus in succum soluta extenuataque densiore parte pomorum. Denique vel Octobri vel Nouembri, mensibus nempe frigidioribus & abortiuis, concepta & nata citrea cum succo tum semine prope destitui: sed ab humecto cæli statu admodum excrescere ac tumere.

Malum citreum dulci medulla. Cap. IV.

MÆ pomum pulcherrimum notæ, vulgari citreo cæteraqui persimile, discriminant: cortex, vt in aurantio malo, coloratior: apex non ita plerunque cuspidatus: caro gustatu suavis, satisque tenera, & in cibatu gratissima: medulla iucundè dulcis, duodecim ferè spicarum, & seminum paucorum: mediæ quoque medullæ sinu nonnunquam inclusum malum citreum alterum, nucis iuglandis magnitudine perpissillum, & pariter aureum. Rarioribus riget arbor aculeis: nimirum extimam spinarum sæuitiam interior succi dulcedo demitigat. Æquale vulgari folium dilutiore viriditate pallet. Tenerrima ramorum cacumina non vehementer, velut in superiore citro, rubent: sed languidè virent. Flores sine ruboris mistura lactei, pomorum dulcedinem pollicentur. Cæterùm Bedraddinus Arabs, Cadibæ Albechi filius, philosophiæ ac medicinæ laude præclarus, ^a qui anno hegiræ, siue à fuga Mahometis sexcentesimo & quinquagesimo quinto decessit, eo in libello, quem de animi relaxatione ac lætitia per corporis sensus percipienda conscripsit, se audisse testatur ex Aloysio quodam de Nerbais, indicis malis citreis dulcem medullam inesse: atque in insulis Fortunatis, quas etiam Canarias vocant, mala citrea inueniri, quorum alterum altero includitur: alterum tamen dulci, alterum acri medulla esse: verùm vtrius sit propria dulcedo, excidisse sibi.

Malum ci-
treum Indo-
rum dulce.

^a Machar. in
Chron. siue
epitom. Mo-
narch.

Malum

Malum citreum digitatum seu multiforme.

Cap. V.

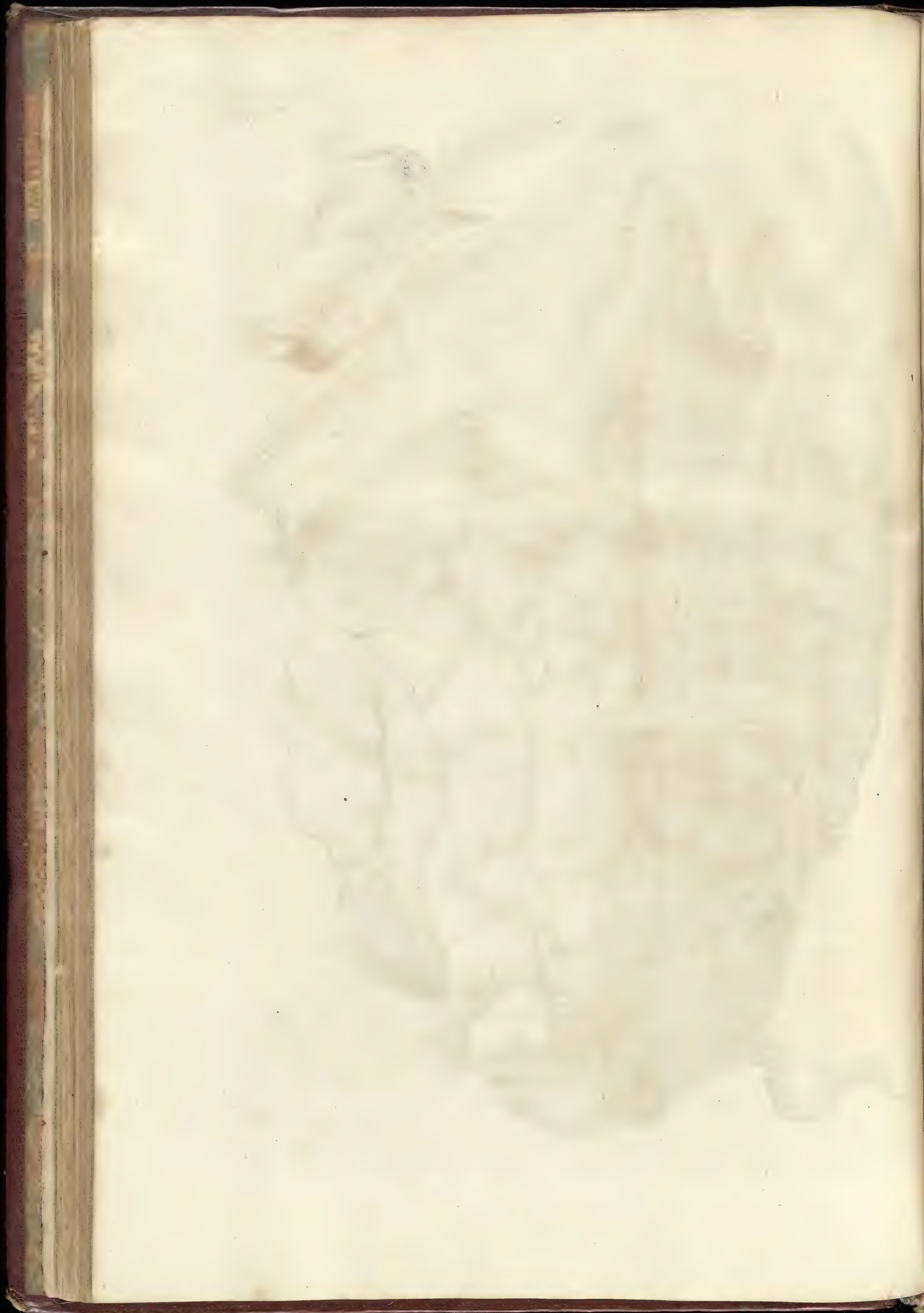

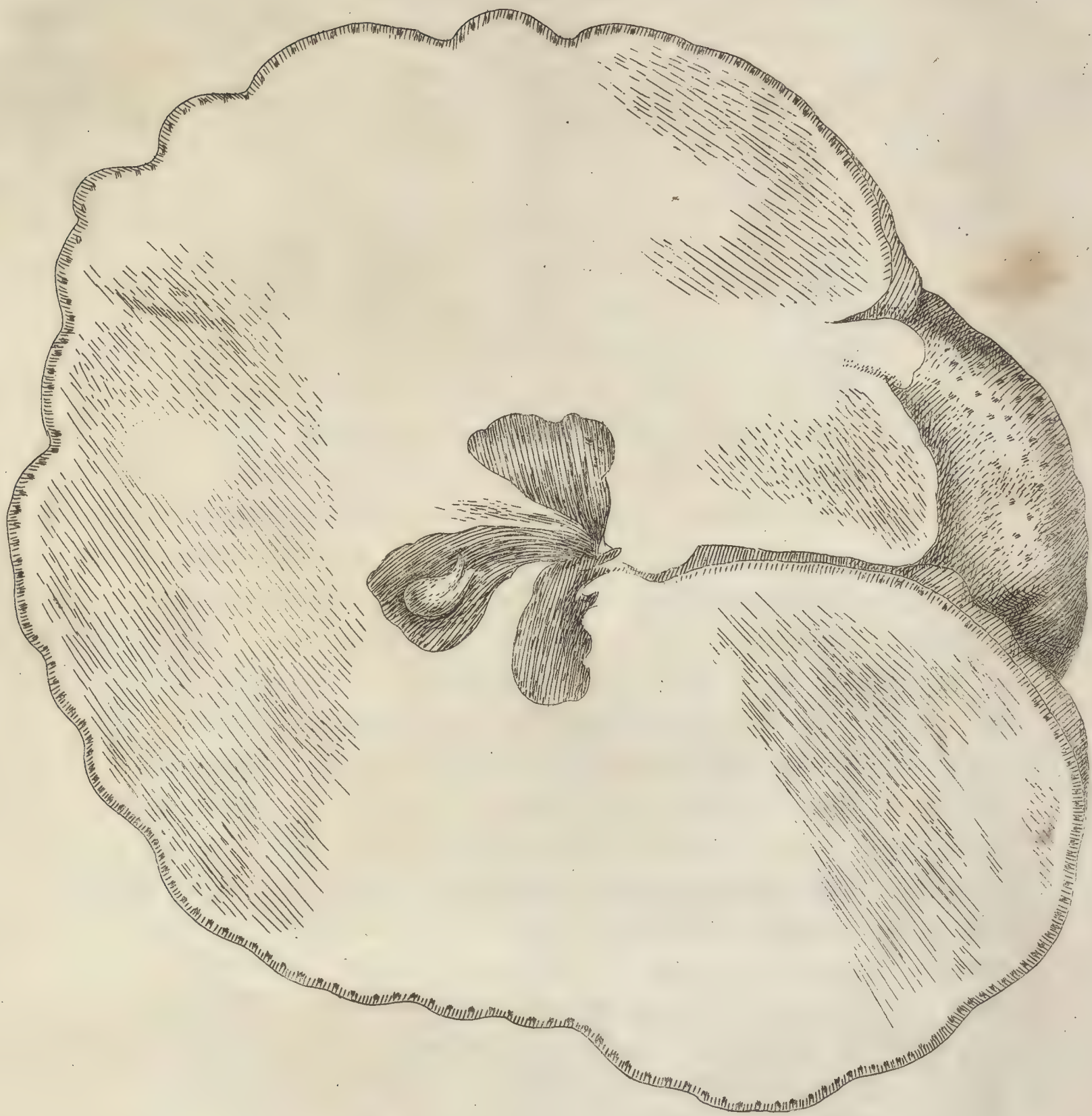
QUÆ pomum parit multiformi varietate mirandum citrus, citrei vulgaris arborem superat proceriore statura, crassiore trunco, densioribus ramis, folio spissiore, longiore, viridiorē. Cortice magis pallet. Aculeis breuibus, at frequentibus exasperatur. Cæterum nullo ludit in pomo natura licentiùs: adeoque varias mirè docile fingit in formas, vt hac in arbore natura eadem non artem pomariam, sed figlinam exercere videatur. Aliud enim digitatam expanditur in manum: aliud sororiantes extumescit in mammas. Visitur hoc auium ritu rostratum: illud facie gallinacea cristatum. Hoc hircino, illud bubulo more corniculatum. Sed quis omnium figuras pomorum, inexputabili numero diuersas, enumeret? Pomi cutis plerunque læuis ac tenuis, necnon odoris mollissimi, pallidoque flauens auro. Caro intus candida, iucundi saporis, & in gustu tenera. Nulla ei medulla, sed medullæ vestigium pertenuē. Pauca semina, quina senaue. Summum pondus libræ duodenæ. Pomum ipsum expetitur non tam palato cibi suauitate mulcendo, quàm oculis variantis formæ miraculo pascendis. Viuit arbor annos ad summum quadragenos. Æuo eadem primore modestior, & adhuc ludendi rudis, vnus vniversa vultus poma vulgari oblonga more producit. Senescente verò ætate licentior, pomorum varietate lasciuit. Quanquam non adeo constanter quotannis variat, quin aliquando, quasi nugarum pertæsa, foetus omnes eiusdem formæ, à nostrate citreo non abhorrentis, effundat. Rhegino solo summopere delectatur: ibique non instar vulgaris citri texendas damnatur ad sepes: sed inter speciosas arbores ad oculorum delicias accuratè ac liberaliter educatur. In alijs Italiæ citreis ob indolem delicatissimam cæteris morosior citris, minùs proficit. In ipsa Romana temperie (vt è scientissimo cultore, qui periculum fecit, comperi) triennio exacto degenerans, in oblongam vulgaris citrei faciem poma conformat: quippe varia cum affulgentis cæli temperatio, tum altricis terræ affectio ad immutandam pomorum figuram plurimùm valet. At vndenam poma hæc benigno in solo & amico sub cælo corpore sæpe diuiduo, vultuque vario proueniunt? An quia feminis imbecilla vis, cum pomis partes coniungere, consuetumque in citrei mali vultum conglobare non possit, in plures iucundèque monstrosas facies abortat?

Causa formæ multiplicis.

tat? An. potius quia vis eadem genitali primùm impetu multos simul fœtus enitur : eosdemque deinde viribus & fœcundo humore defecta, medio in conatu relinquit informes, graciles, medulla & semine aut prorsus aut prope destitutos? Et hactenus quidem philosophicas inter coniecturas cœcutisse sit satis.

Audite iam vniuersi, totoque determinati terrarum orbe mortales: audite viuentes & posterius mirabilis pomi originem planè miserabilem: veteremque cognoscite ac lugete sub inuolucro tragicæ fabulæ historiam. Cum ludi quondam Apollinis ederentur de more in vrbe Arcadum regia, cui nomen Palantium: interesse spectaculo dignatus est numerofo cum populo cumque Prætoris laureatis præfès ipse ludorum maximus, Apollo, canori certaminis victorem adolescentem manu sua coronaturus. Affidebant Apollini è festiua poëtarum & muficorum natione iudices incorrupti. Solemnibus ergo ludorum summa cum cerimonia, & in maxima celebritate iam peractis, pueros symphonicos, qui manibus inter fe amplexi, Apollinis laudes rite per urbem concinebant, erudito in confeflu astare & audiri placuit. Hos inter fortè aderat adolescens, non solùm nomine, verùm etiam voce, ipsoque silentio Harmonillus. Decor enim corporis inusitatus, eleganti partium consensione coalescens, perpetuam faciebat sine strepitu harmoniam. Eiusdem verò adolescentis forma & indoles eximia priùs de spectatorum omnium oculis, quàm de concertantium puberum cantu vox argutula, triumphauit. Vt, nisi iam adultus illic præfideret, in teneram ætatem remigrasse Apollo ipse videretur. Extimam puero lucem intimæ virtutes affuderant: animusque pulcherrimus in vmbra & nube corporis intermicabat. Facies enim cælesti filo decenter oblonga & augustior, quàm cerni inter humana consueuerit, ex magnifico placidoque præfulgebat. Spatiosam ingenuitas frontem constanti sereno hilarauerat. Liliū & rosam in eminulis genis virginalis pudor conseruerat. Vtrunque turgidulum supercilium, nullo tumida fastu, morum grauitas aurea lanugine tenuiter arcuauerat. Sed lætos oculis honores gemina certatim virtus afflarat. Cæsum ijs Mineræ colorem ingenij vis indulserat: eosdem viuido mitique igne alacritas generosa accenderat. Aures modicas ac teneras rosea temperie docilitas colorauerat. Nasum iusto rectoque ductu prudentia, & magnanimitas porrexerant. Os faberrimum facundia, opifex arguta, concinnauerat. Huius denique iunioris inter canoros ephēbos Apollinis tam præclarus vultus subrufi nitoris cæsarie, illustribus pueri curis simillima, radiabat. Reliquorum venustas membrorum liberali cum facie congruebat. Gemino præterea miraculo colucentes in puero decor & pudor indicabant natalem illi affulisse Venerem in Virgine. Nullum habuere Apollinaria illa spectaculum huius indole adolescentis iucundius aut mirabilius. Sed vbi post aliorum puberum cantiones liquidissimæ vocis, summo artificio modulatæ, miraculum accessit: tunc enimuerò sonorus totius theatri plausus cum iudicum sententijs victoriam illi adiudicauit. Mira-

Harmonilli
fabula.

tus indolis præstantiam Apollo, seuocato puberis duce ac moderatore Cleomede, (is erat peruetus Musarum cultor, ipsique charissimus Apollini) iuuenis eiusdem genus, nomen, ac studia scitatur. Tum ille, prius augustum Parnathi Casarem manu pectori admota, pronoque corpore deueneratus, qui celeres, inquit, Alphei vndas canora potentia sistebat: quique eadem rigidas Erymanthi filuas ducebat, Orpheo par, Leogenes ex Tirsenia, melioris ac pudicæ Floræ nobili nymphea, & cultrice florum eximia, suscepit hunc filium, & Harmonillum nominauit. Utque nomini responderet educatio, diligenter in musicis erudiuit: & adhuc tenerrimo paternas facile laudes impressit. Post Harmonillum Leonillam genuit, fratri quidem natu imparem, sed vultu gemellam: ut ipsa sese in vtrunque formositas transformasse videatur. Ea nunc puella inter Dianæ nymphas venatrix inclyta feras facile capit, formosissimi oris miraculo attonitas. Cæterum è vita cum præmaturè discederet Leogenes, septennem mihi Harmonillum custodiendum, & optimis disciplinis informandum extremis vocibus vnicè commendauit. Eum ego ad hanc Urbem, doctrinarum omnium domicilium, & Arcadicas Athenas, deductum, in celebri porticu magni Vigilantij bonis artibus imbuendum curauit sub excellentium accurato moderamine magistrorum. Tua ille in primis & Musarum gemella studia, poësim & musicen sic amauit & coluit, ut omnes breui superarit æquales. Quare hodierno in certamine perdifficilis alijs victoria, ludus ipsi est familiaris & gloria quotidiana. Ea mirum in modum narratione delectati Apollo totusque iudicum confessus, accitum adolescentem perhonorifico præconio decorarunt. Suas illico ad laudes virtus modestissima purpurauit: illamque decuit purpuram corona: & ambire debuit viriditas rosam. Igitur Apollo præconis voce victorem pronuntiat Harmonillum: & meritissima laurea lyraque inaurata donat. Deinde, perge, inquit, felicissimæ indolis adolescens ad gloriæ fastigium grassari amœnissima, quam insistis, Musarum via, non hortante solum Apolline, sed opem quoque præsentissimam pollicente. Iam coronatus, iam prouocatus ad maiora puer, Delij genua Principis amplectitur: & multas verbis agens, omnes vultu præferens gratias, hæc subiicit. Non improuisa mihi contigit victoria. Nemini enim concedo, vbi tu, mei quoque sol animi, Apollo, laudandus es: meruique cantu vincere, qui tui cultu cæteros antecello. Sed canorum obsequium meum tibi placuisse instar erat coronæ triumphalis. Qua iam comam obligasti laurea, simul animum obstrinxisti. Quare lauro tuæ viuacitate par honorarij beneficij memoria immortaliter virebit. Vnum oro, ut, quando ad sublimem gloriæ metam inuitas, tua, quam polliceris, ope tuoque munere mihi liceat

liceat Parnassi stadium inire : vbi, ascensu arduo superato , ad eruditum verticem victor euadam : interque muscos Musarum plausus triumphem , toto Apollinari nemore laureatus . Tunc Apollo iuuenem perbenignè complexus , digna enimvero est , inquit , ista indoles tam florida , quæ nobilissimo in Parnassi viridario adolescat . Ego te sine mora egregij compotem voti faciam : ego deductor optata in sede sistam . Cum hæc dixisset , in suam volucrem quadrigam Harmonillum & Cleomedem , theatro vniuerso plaudente , sustulit : aërioque cursu protinus transtulit in Parnassum . Locus est in Parnassia Musarum & Apollinis Regia situ & opere munitissimus : qui , quod ingenuos & ingeniosos ephebos , voluntaria dedicatione sibi & Musis vacantes , claudit , secretum Ephebeum appellatur . Pars ea montis editior propitio ab Apolline luce sinceriore vestitur . Solum Pegasei fontis poetificis aquis irriguum ebriumque , poetica licentia perpetuos vernat in flores . Eodem è fonte canoræ auiculæ poësim bibunt , quam deinde in siluulis numerofo garritu refundunt . Riuuli vaguli , doctæ scaturiginis filij garruli , musicè fluunt . Auræ ipsæ , poëtriæ volatiles , blando sibilo musicantur . Cæterum iuuentus , poëseos candidata , in hunc maximè modum educatur . Regimen est penes matronam aliquam ex ijs , quæ litteris & prudentia præstabiles in conuictu Musarum consenuerint . Hæc aliam adhibet eiusdem prouinciæ moderandæ sociam . Formandorum vtrique curam morum incumbit . Iuueniles socia noxas obseruat ac defert : rectorix autem dictis factisque castigat . Matronalis hic magistratus Apollinis arbitratu instauratur . Sed munus docendi Musis est demandatum . Harum singulæ eos sibi puberes suscipiunt erudiendos , quos disciplinæ suæ perdiscendæ cognouerint aptiores . Hoc Ephebeum , ex interuallo reuifens Apollo , epheborum quenque industria & virtute præcellentem debito præconio præmioque condecorat . In hanc idem amœnissimam virtutis palæstram iam transuectum Harmonillum sic dicitur allocutus . En sine laborioso ascensu , ductu volucris meo , gloriosi montis peroptatum fastigium tenes . Neque tamen , in hoc tibi fastigio sistendum crede . Quot enim ætate studijsque tibi æquales hinc vides , totidem montes æmulatione superandos putata . Sic perbreui transitu demum inscendes virtuti celsissimæ confine cælum . Hisce monitis in digressu instructum adolescentem præsidibus matronis Musisque vniuersis de meliore nota intimèque commendat . Exinde Cleomedem iubet inscensso Pegaso properare ad matrem , ac prudentissimum filij consilium , fortunatumque domicilium nuntiare . Quis hinc infinitas ab vtroque ætas Apollini grates enumeret ? Quis effusissimum Parnassi totius , egregio alumno decorati , gaudium angustâ narratione concludat ? In hoc vero &

secretiore Musæo tam laudabiles, tam celebres progressus habuit factus ad omnia decora Harmonillus, ut breui tempore longè condiscipulis anteuertens, publicæ admirationis & beneuolentiæ palmam retulerit. Accedebat animi ornamentis extima quædam expolitio & nitor in affectatæ modestiæ, quæ totius corporis motus habitumque non sine palæstrica elegantia composuerat. Sed ò miseras lectissimi adolescentis vices! Amor ac deliciæ Musarum, Harmonillus, displicere potuit, priuatoque odio pessundari. Moderabatur eo tempore Ephebeum astutissimæ prudentiæ, ac bilis efficacissimæ anus, arida & lurida, Læstrigonum popularis, cui nomen ab ingenio Vafronia Rabiria. Ea, quanuis moribus magis quàm natalibus barbara, quanuis omnis humanitatis indocilis; attamen propter priuatas arcanasque utilitates Thaliæ, comico facetoque ingenio Musæ, fauebat impensius; eidemque ex ephebis sibi subiectis sectatores quàm poterat plurimos conciliabat. Vni nunquam Harmonillo persuadere potuit, ut iocosam sectaretur Musam, qui studijs deditus grauioribus, cælestium disciplinarum magistrum, Vraniam, potissimum colebat. Hinc iuuenis ærumnæ, hinc exitium. Frustrata & à spe deiecta Rectrix implacabilem concepit rabiem, ut Rabiria; tamen dissimulabat, ut Vafronia. Quin etiam plurima, quæ pollebat apud omnes Harmonillus, gratia, è corporis animique gratijs nata, ingratisima erat fœminæ, rebus alterius prosperis intabescenti. Et hoc illa vulnus premebat, donec optatæ daret ansam vindictæ aliquod prolabi facilis ætatis teneræ delictum. Igitur accito Harmonillo, per speciem cohibendæ lubricæ adolescentiæ, nimiumque viuidæ indolis frændæ, linguæ propemodum & oculorum vsum interdicit. Deinde Tricruciam Triquetiam, animo vultuque agrestem ac truculentam, nempe dignam se præside adiutricem, deligit: quæ dicta factaque inuisi adolescentis attentiore speculatu animaduertat, sibi que sedula criminatione renuntiet. Nihil sanè potuit seueri sæuique ingenij fœminæ congruentius aut iucundius imperari. Paret illa perquam diligenter. Omnibus vmbra locis insequitur, musca improbior: sæpe voce, semper supercilio minatur. Perpauca roganti plerumque negat: interdum etiam annuit, sed vultu negantis. Additus præterea comes Harmonillo assiduus vaferrimæ sagacitatis adolescens, re magis quàm vocabulo Musculus Naserna: qui palàm fidus Achates, clam perfidus delator, ipsas eius cogitationes sagacissimè odoraretur. Sed nodus in scirpo quærebat: & ad multas exploratorum lucernas conspectior erat, nullo internigrans næuo, innocentia. Mirari omnes rei nouitatem: indignari superuacua seueritati: misereri vexatæ integritatis. Vna in omnium commiseratione Musarum lætari Thalia, & iuuenis peruicaciam culpæ. Tot inter angustias

gustias ægrescebat Harmonilli corculum : grauiusque ferebat , in regno Musarum sæuitia regnante virtutem seruiliter vapulare : seque à salubri absentis Cleomedis alloquio consilioque discludi . Quare , quam vnā poterat in penuria opis alienæ , prudentem ipse sibi Æsculapius faciebat medicinam , nempe constantem in agitatione , plusquam marina tolerantiam , spemque consecuturæ feliciori tempore tranquillitatis . Cum tantam Vafroia dissimulantiam ferre non posset , vulpinæ dexteritatis Musculum submittit , qui animi sensum , non eminentem in vultu , callidè in voces eliciat . Is æstiuo die Harmonillum rogat , simul vt in siluulam secedat : lusuque canoro familiariter cum amico suspirans , mitiget æstum caniculæ ac mordaciorum canicula curarum . Vt alienam faciliè prouocet conquestionem , simulatis ipse obtrectationibus præit . Suadenti tantum amico , quàm dolori silentium imperanti , potiùs indulgendum ratus Harmonillus , vnā concedit in secretissimi nemoris peropportunum vmbraculum . Interim ab delatore Musculo clam præmonitæ Vafroia & Tricrucia oppositi specus opacissimum latibulum occupant , inde quid rerum agatur dicaturue arbitraturæ . Sed misellus Harmonillus , insidiarum inscius , cum priùs sodalem Musculum ad silentij fidem iureiurando adegisset , amarissimum dolorem inquerelam suauissimam sic eliquauit .

*Heu quo dolorem carmine
Soleris Harmonille ?
Vtroque Præses nomine
Terretque vulneratque .
Vt vulnus vna duplicet ,
Rabiem dolosque iungit .
Meis colorat fuitiles
Pœnis dolosa causas :
Nullo nocentem crimine
Crudelis vsque vexat .
Heu quo dolorem carmine
Soleris Harmonille ?
Furoribus Vafronijs
Crudelior ministra
Ter cruciat ipso nomine .
Quid ore ? quid flagello ?
Heu quo dolorem carmine
Soleris Harmonille ?*

Nil

Nil Harmonillum carmina:

Succurre mi sodalis.

Tuque aura, nympba garrula,

Leuis aura, siluicultrix,

Miserata casus asperos,

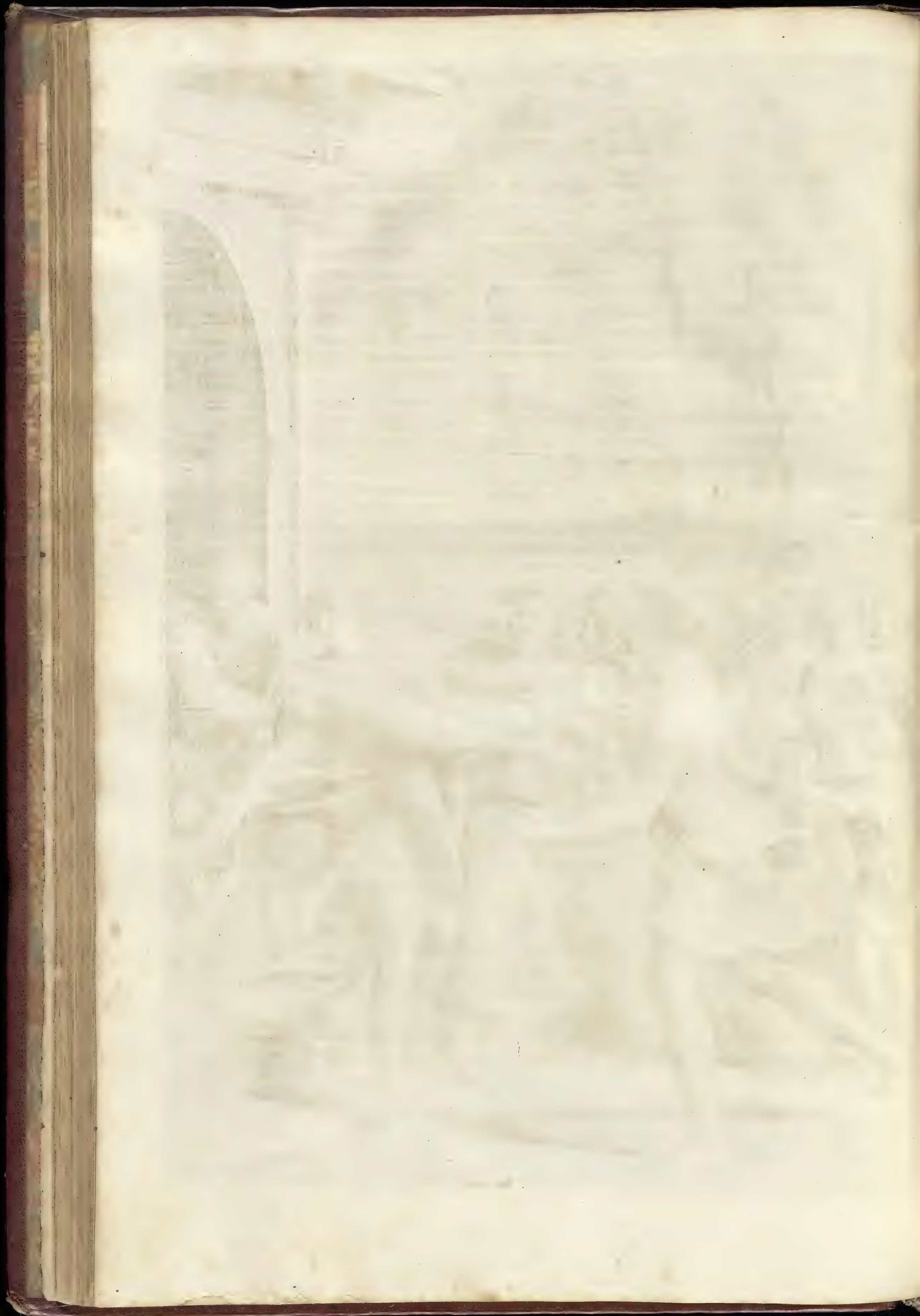
Mei esto fama luctus.

Ad canorum hunc miserandi adolescentis dolorem, velut miserans, aura suspirauit: flebilisque susurri rumusculo famæ vicem præstare cepit. Cum ecce tibi Vafronia & Tricrucia, præ impatientia diu suppressi furoris impotes animi planéque lymphaticæ, insidioso è specu erumpunt: & quasi bacchantes Mœnades, vultu minaces, voce contumeliosæ, manu vindices, in tenerum Orpheum impetum faciunt. Et Vafronia quidem furiosè exclamat, nil opus est fama. Me teste, bipedum nequissime, teneris. Maledicum venenum, quo salubrem Parnassi auram vitare tentasti, exul euomes. Sic elocuta trepidum Harmonillum se crudeliter à socio proditum, se pessundatum gementem: cælitum hominumque auxilium verbis & lacrimis æquè decoris & eloquentibus implorantem: inuocantemque frustra Cleomedem suum, violento impulsu ex Ephebei clauso protinus exturbat. Mirum sanè ac miserabile spectaculum! Exclusus foras Harmonillus, dum Vafroniæ ac Tricruciae procul abire minaciter iubentibus renititur, tenaciter in solo hæret; amissique chari domicilij desiderio contabescens, vberima lacrimarum irrigatione nouam adolescit in arborem. Molles pedum plantæ radices agunt. Candidum corpus, & plus habens lactis quàm sanguinis, tristi colore pallidum obdurescit in truncum. Brachia in preces porrecta rigescent in ramos, nitidi viroris prolixæque mensuræ folijs conuestitos. Hi contra cæteras Vafroniæ ac Tricruciae iniurias crebris sese aculeis obarmant. Sed maiore miraculo manus in poma prorsus digitata aurescunt: eas vt fuisse pulcherrimas interpretemur, quarum cadauer aureum est. Quin etiam poma eadem in digitos multifida varias exprimunt formas: factamque olim ad omnia decora ingeniosi puberis indolem ijs digitis demonstrant. Interea fœminarum exturbantium vociferatio, & iuuenis misericordiam flagitantis gemitus procul exauditus ex vniuerso incolas Parnasso exciuerant. Ad notam Harmonilli vocem Cleomedes, qui tum fortè ab eiusdem parente Tirsenia redierat, prior quidem, ferus tamen accurrit, illo iam arborecente. Ruentem in vltimos amplexus, & conqueri volentem efficax dolor & miseratio adeo profusas molliuit in lacrimas, vt demum tabefecerit in fontem: qui etiamnum perennante pristini doloris sensu dilectam arborem officiosè irrigat: &, quia brachijs nequit,

quit, lacrimis amplectitur. Vidit mutata nondum facie Harmonillus Cleomedis sui liquidissimum dolorem, exitumque lacrimabilem: & sui propemodum oblitus in lacrimas abeuntem paucis lacrimulis, quæ iam exhausto supererant, commiseratus est. Ramosa quoque brachia, quoad per rigorem licuit, in amplexum acclinavit. Sed ecce tandem elegantissimi vultus inaccessa formositas imparem deflorescit in florem: quanquam hic suauiter odoratus, & hispani gelsimini quina vel sena repandus in folia intus eximie albet, foris subrubet: vnusque lilium & rosam, nempe florum fastigia exhibet. Sic totus Harmonillus digitatam in Citrum degeneravit. Insolitus plerasque Musarum dolor diu attonitas habuit. Sed cum perfido atque periuro Musculo Thalia limis oculis, furtiuisque sussurris ultionem gratulata, clam triumphabat. Rem omnem rescit Apollo ex Musis, cum indignatione summa teneraque comploratione narrantibus; & illico ad ferale spectaculum cum eiulante Musarum comitatu mœstissimus perrexit. Admotis ad recentis arboris complexum manibus, sensit adhuc trepidare sepulti sub cortice puberis ligneum pectus: & in corpusculo extincto tepere humanitatis igniculum. Hinc arbor amplectentem Apollinem, quasi veneratura, visa est ramis annuere, & cacumen agitare. Tunc obortis Apollo lacrimis, ficcine, inquit, quam ex Parnasso sperasti, puberum optime, coronam refers? Heu miserabiliter extinctum, & in arborem duratum ipse tuis te frondibus, at sepulcralibus, coronas! Sed quoniam vates iam meus esse non potes, arbor certe mea eris, lauro mihi charior: meæque semper intonsæ, semper iuuenili comæ par, perpetuæ frondis honore capillaberis. Neque verò pessimarum vexationem scæminarum præterea formidabis; iam enim faxo, vt in earum ultionem dicaris merito digitata. Tuque post ipsum funus fidsime Cleomedes, qui deficientis in arborem alumni adhuc nutritius irriguum liquefcis in fontem, poëtico Aganippes humori celebrem efficaciam non inuidebis; quippe tuus liquor potoribus poësim insinuabit non de more furiosam, sed piam, tuæque simillimam indolis, quam pietas insolita liquefecit. Post hæc verba, nouellæ ramulum Citri decerpit: & Vafroniam ac Tricruciam, immanis facti conscientia trepidas, dolosumque obtentum arcana consultatione in intimo conclauis adornantes aggressus, grauissima primùm oburgatione castigat: deinde audentes pro se multa dicere vindice percutit ramo. Mirum dictu! Illæ, ceu Nemesis flagello cæsæ, celeri se fuga è Parnasso proripiunt: tantusque terror innocentis Harmonilli expultrices inuasit, vt vbique terrarum vagæ, exules, atque extorres, nusquam consistere auderent. Ad extremam tandem Italiæ Brutia littora deueniunt. Cum autem solum illud horrendis succussio-

cussionibus trepidans nocentissimas nollit fœminas sustinere: diuturnum exilium infelicemque vitam pertæsa, quando nos, inquit, tellus nulla recipit, vos maria saltem accipite ac demergite. Cumque se præcipientes deiecissent, noluit mare vel naufragas hospitio recipere. Quare inter vndas terrasque pendula in asperrimos scopulos, immanitate animi meritò lapidescente, obduruerunt. Adolescentem quoque proditorem vltix Apollinis iussu pœna pede non claudo infecuta est. Nam in atram bestiolam decresciente corpore, Musculus nomine crevit in murem. Eam fanè vindicem transformationem cum ipsius nomen, tum indoles exigebat: ut, qui clandestinam perniciem innocenti molitus erat, ad latebras damnatus, furtivè aliena corroderet: donec muscipulae supplicio vitam finiret. At verò Apollo citri recentis translatus ramum in Rhegino solo depangens, cresce, inquit, opportuno loco in arborem virga, maleficarum iustissimis fœminarum pœnis diutissimè fruitura. Paret illa, statimque spatiosa fit arbor. Exinde Rhegino in agro ad inimicorum invidiam scopulorum felicissimo se nemore citrus digitata propagavit.

Equidem hîc ego sum anceps , an debeam laudare pictorem , quòd Andreas
Saccus .
miserabilem Harmonilli exitum pingendo laudabiliter expresse-
rit . Sic enim eminent in vultibus mores , animique affectiones , vt pro-
pè credam hîc verè agi , quod pictores imitentur . O artem natura
personatam ! o lineamenta animata ! Vos viuidx indolis artificem ,
vitam coloribus immiscentem , Andream Saccum , proditis , dum
singulari naturam artificio simulatis . Cætera picturæ summa in eo
Viro decora præ isto decolorantur , quòd animos pinxit . Quam-
obrem congruenter varijs animi motibus vegetam fabulam colora-
uit , vt peculiare hoc artificij sui miraculum esse ostenderet , altissi-
mè colores inducere , qui nempè ad animum vsque peruadant : qui-
que dum pingendo fingunt , ficta in vera commutent . Vt corpo-
rum symmetria & elegantia , quæ celebris etiam nominis pictoribus
negotium exhibet , ludus illi sit , qui picturam calleat animorum .
Vos ab Andrea Sacco depictæ tabulæ complures , vos , inquam , pi-
ctoris vestri , quas ego ieiunè prædico dotes , enarratiùs testificami-
ni . Potestis enim : quandoquidem efficacibus ille vos coloribus ani-
mauit . Dicite , in eius operibus eminere operosissimam diligen-
tiam , dispositionem , ac mensuras , atque adeo corporum lineamen-
ta ex picturæ legibus ducta , membrorumque naturalem inter se
competentiam perfectè modulatam : lætam etiam floridamque co-
lorum temperiem : denique artis cothurnum & dignitatem . Sed illa
præstantissimi artificij virum testificatio luculentior cohonestauit ,
quòd Antonius Cardinalis Barberinus , cauti prudentisque delectus
Princeps , eum sibi architectum pictoremque deligendo , inter fir-
mamenta Urbis & ornamenta numerauit : nec satis domesticas ædes
Barberinas Vaticana purpura fulgere sine illius pigmentis existima-
uit . Et sanè quantum contulit ornamenti addita penetralis aulæ for-
nici pictura , quæ diuinam Sapientiam , orbi terrarum Amoris ac
Timoris alterno ministerio moderantem , è cælo deduxit in terras ,
& Barberino Principi contubernalem fecit ? Videas inter citimi cæli
serenum formosissimam augusta in sede Reginam , auri lucisque du-
plici corona præradiantem : læua speculum ad perspicuæ cognitionis
indiciu , dextera oculatum sceptrum ad vigilantis regiminis argu-
mentum præferentem : circumfuserum agmine sodalium Virtutum
stipatam , diuino Amori pariter ac Timori salubria subiecti terrarum
orbis vulnera imperare . Alacrem vtrunque imperata facere . Et
Amorem quidem pulchrè nudulum , & blandè feroculum stellantis
Leonis equitem aureo telo pretiosum vulnus iaculari : Timorem ve-
rò , pallidæ formositatis iuuenem , Leporis astro insidentem , argen-
team minoris pretij lagittam iacere . Credas eas pulchritudinis hu-
mana maioris figuras , quippe artis eximix partus , consentaneam sibi

vitam viuere, videlicet non vulgarem, sed cælestem: nec tamen voces edere, quia cælites silentio loquuntur. At bene habet. Vocalis est hæc pagina in laudes eiusdem, cuius à lineamentis vitam ducit, & fabulam exhibet. Hic enim verò non simplex fama, sed multiplex canit, vbi musarum singulæ canoræ Famæ sunt. Hic Parnassus reuifescit, vnde Pictoris inclyti meritis laurea contexitur. Hic denique Harmonillus meus, elegantem in arborem transfiguratus, folijs floribusque odoratam, & aureo fructu illustrem vmbra gloriosâ laboribus respiranti commodabit.

Citreti situs. Cap. VI.

Ad Meridiem conuersus.

A demum conditione maura citrus apud nos voluit hospitari, vt meridiano lateri, mundoque feruidiori aduerteretur. Igitur domicilij mutatione quanuis nostra iam ciuis, non tamen à se ipsa degener, cælum, non indolem mutauit: vtque cum^a Pontano canam

^a De Hort. Hesp. lib. 2.

: Sole suo, gaudetque calentibus aruis:

Et patriam æthiopem meminit, maurusque arua.

Defensus à ventis aquilonaribus.

Vsq̃ue adeo ipsas quoque stirpes ac stipites amor patriæ tangit, vt aurei nemoris africana filia natalem exigat plagam, quanuis remota, spectare. Caterùm torridæ regionis æstiuis ab ardoribus oriunda, hiemis aquiloniæ impatientissima est. Quare naturæ artis munimento à Septentrione debet auerti: cuius si frigidis afflatibus inspiratur, expirat: gelidaque anima exanimatur. Ergo si sapias, eundem audi^b Pontanum, canoro eleganter oraculo sic monentem:

^b Ibid. lib. 1.

*In primis fuge sithonij mala frigora cæli,
Afflatus caue threicios boreamque niualem,
Quique lycaonio spirant de vertice cauri.
Quod si non alia poteris ratione malignum
Frigus, & odrysijs compescere flamina venti:
Obiicibus cohibe, ac summi molimine muri,
Aut olea, & multa prudens circuntege lauro,
Aut valle occulta vastique crepidine saxi,
Aut ubi celsa suis obstant fastigia tectis.*

Hæc ille. Quæ quidem in aurantiæ tutelam præscripta tenerioris ad indolis

indolis citrum tuendam iustius traducuntur. Cæterum aliorum
noxam ventorum vt citreo caueas , sic ^a idem canit

: tu flatibus euri

Ne noceant , memor anteueni , siue obijce firmo

Præruptorum operum , longiue crepidine saxi :

Aut aduersa procul depulset verbera laurus :

Aut circum ramosa abigens testudine cinge .

Atque austro tueare vna , atque vredine salsa .

Ab euro etiã
& austro ve-
hementiore .

Sed in carminis extremi falebra hæremus . Cur enim ab austro tuen-
da citrus , quæ omnium consensione colonorum meridianæ siue au-
strali plagæ debet aduerti ? qua conferendus ipsius ^b Pontani monitu

: apricum ad solem ventosque tepentes

Vergat ager ?

quæque arborum sola , vt asserit ^c Florentinus , mirè iuuatur austro ,
calidis humectisque afflatibus grauidante , & boreæ spiritu affligitur ?
Equidem hoc explanationis ponte falebrosum Pontani locum trans-
mitto . Auster ventum significat , & meridionalem regionem , vnde
ille spirat . Hæc citro spectanda : is verò summouendus , cum præ-
sertim violentior halitu flammeo totam patriæ sole perustæ vredi-
nem inhalat . Quanquam romano sub cælo non admodum illum
arbores Medicæ reformidant : neque coloni nostri , nisi fortè delica-
tioribus velorum vel tegetum obtentu , cauent : quòd eo afflatu folia
solùm contrahuntur ac decolorantur : breui tamen reualescunt . Iam
verò cum ^d Palladio subiicimus , locis quidem calidis gaudere ci-
trum , at simul irriguis , & maritimis maximè , quibus humor exun-
dat . ^e Porro quia citrus caloris quærit humorisque multum : depressa
potiùs conuallium amat camporumque plana , quàm edita collium .
Quòd si citreta propter mare sint , quò tamen salis noxiæq; spumosi
fluctus aspergines non pertineant : assiduo fertilis humoris halitu
amœniora & vegetiora , maiore fructu exuberabunt . Non vacat hic
per orbis terræ maritimas oras omnes , ob austrini spiritus marinique
complexus teporem citretis vestitissimas , peregrinari . Quare omit-
to cum in indico tum in nostrate mundo continentis littora com-
plura citro siluosa , insulasque infinitas malis aureis fortunatas . Inter
quas æthiopici maris insula , sanctæ Helenæ vocabulo insignis , læto
amœnitatum omnium conuentu , formosoque Medicarum arborum
populo frequentissima , nulla vult ab hominum natione inhabitari :
vt excipiendis recreandisque nationum omnium hominibus , longa
oceanî nauigatione defessis , amœnitatem vniuersam indulgeat , toti
mundo portuosa , barbaro in orbe hospitalis , & sine vrbibus vrbani-
ssima .

^a Apud Con-
stant. Pagon.
Agric. lib. 10.
cap. 7.

^d Lib. 4. tit.
10.

^e 10. Bap-
ta Porta.
Vill. lib. 5.
cap. 5.

Depressus , &
campestris .

Ad mare .

nissima. Melita etiam candido è saxo concreta & solida, pomorum aureorum ad fecunditatem ita mitescit, vt in argentea gleba credas aurum siluescere. Porro frugum feracitate inclytam Siciliam, in poma quoque maturescente vbertim auro, appellare cum ^a Catione possumus cellam penariam, sed auream. Corcyra verò citrorum, nullo mortalium colente, prægrandibus pomis onustarum crebro nemore formosè opacatur: dum bono in solo, propitioque sub cælo vna culturam exercens natura, hortenses Alcinoi Regis delicias feliciter dominanti Venetæ Reipublicæ perpetuat. Creta demum, centum olim vrbibus, nunc mali felices, quippe aurei, nemoribus quamplurimis illustris, vt longinquam regnatricem Venetam ciuitatem propius adueneretur, pulcherrimæ viriditatis umbram porrigit obsequentem. Cæterum non magis maris, quam lacus vicinia citretis fauet. Id enim verò non fugitiua voce, sed constanti spectaculo iucundè testatur littoralis ora Salodij: quæ proximis alpinorum montium claustris aduersus frigorū ventorumque noxam circunquallata, quæ Benaco alluitur & fecundatur lacu, orientis & meridiani solis illustri beneficio patet: ideoque amœnissimis citretis aurea, nutritorem lacum liquidè argenteum ditat & coronat. Non ea tam felicium pomorum vbertas proximis concessa regionibus æquè frigidis;

^a Apud Cic.
orat. 2. in
Verr.

Ad lacum.

Nec verò (teste ^b Pontano) Insubrium campis, Ticinide terra, ^b Lib. 1.

Quaque Pado alniferis infert sese Addua ripis,

Ausit se riguis committere citrius horiis:

Benaci tamen ad ripam, Charidæque recessus

Læta nitet, ramisque exultat adonias arbor:

Sic horti Hesperidum ad Benacum.

Hic Hesperidum hortense aurum tutò fulget sub excubijs inconniuentibus non terra geniti abiectique ad reptandum serpentis, sed magnanimi ac regnantis Leonis. Huius originem cultus & ornamentum, culturæ, quam tradimus, diuturnam attentionem hilaratura, insitiua narratio sic exponit. Ægle, sororum princeps Hesperidum, non ita pridem africanum domicilium ad salodiensem agrum, Benaco imminentem, transtulerat: deductaque citri suæ atque congenerum, arborum colonia, ornatissimo in pomario peregrinæ formositatis arboreum populum cultu prouido præses ipsa maxima moderabatur. Iamque primò maturam hospitis pomi cum sororibus adiutricibus factura vindemiam, Benacum, suo latè regnantem in lacu, ad hortense gaudium inuitauit. Aduenit quàm citò cum suo comitatu inuitatus spectator nobilissimus, & ipse spectabilis. Etenim ab imo specu profundi gurgitis emerfit, candidissimo senio verendus: capillo barbaque productissimis vbertim guttantibus, in ipsa serenitate pluuius:

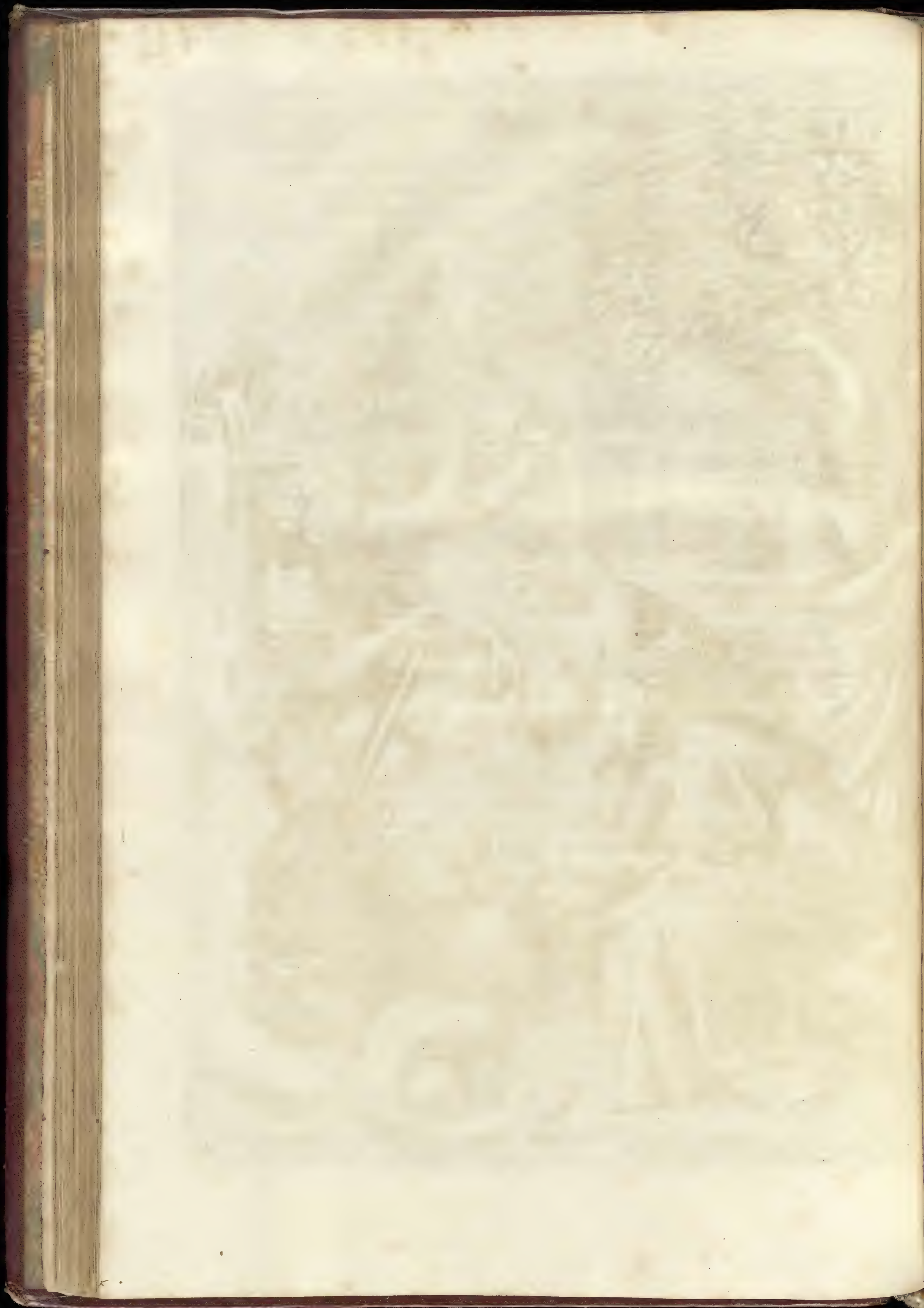
pluvius: & promiscuis floribus ac pomis, quæ fertili procreat humore, meritò coronatus. Vnum è plurimis, quos ille progenerat liquor, molis enormis & monstrosæ frenatum piscem inequitabat: & viuum illud, ac suoapte impetu mobile nauigium grandi, quod manu præferebat, gubernaculo ad novos Hesperidum hortos dirigebat. Et huic Neptuno sui non deerant Tritones, nempe influentes ac tributarij fluuij, qui officiosè deducerent. Quin etiam squamosa natantium natio circum exultans, liquido inter aquas gaudio diffuebat. Vbi caput è lacu extulit humidus Dynasta, illico venerata demisit vnda procellosam audaciam, & effusissima tranquillitate subrisit. Magnum hospitem exceperunt Hesperides omni comitatis & obsequij genere. Ut recentium hortorum amœnitatem coniungere iam ille posset è cultricibus humanissimis. Sed vbi auriferæ siluæ scena patuit corusca: tum sanè nouus ille fulgor sic oculos animosque perstrinxit, vt diu spectatores tenuerit admiratione pariter ac voluptate defixos. Vtranque demum his verbis Benacus expressit. O me vestro, Hesperides, munere prædiuitem ac perbeatum! quandoquidem flauum thesaurum, latebris alibi obrutum altissimis, hinc ego habeo manibus obuium, & porrigentibus ex arborum brachijs tenui fragilique nexu pendulum pronumque capturæ. Quin imò (quod Midæ, ob efficacem contactum regio sanè aurifici, non licuit) mihi concessum est auro vesci: ac sine auaritiæ nota, Crasso felicius, auro expleri. Huc adde, subiecit Ægle, quòd vno hoc Medico malo mortalium malis innumeris, adeoque morti ipsi medeberis: quòd eiusdem pomi halitu vitali reuiuifces. Tum Benacus, abiecta capitis corona, valeant, inquit vniuersa, quibus incingor, cum floribus poma, mihi iam vilia præ aureis malis. Hoc equidem peregrino auro in posterum coronatus, nec Floræ vernam, nec Baccho aut Pomonæ autumnalem, nec immortalem Apollini coronam inuidebo. Cum hæc dixisset, accepti ab Ægle citrini ferti viridem iuuentutem candido capitis senio pulchrè conseruit. Confluxerant ad spectaculum proximis è siluis montibusque pinea Fauni, cupressina Siluani, pampinea Satyri fronde coronati: omnes cornipedes: omnes (si dicere id, quod est, liceat) cornifrontes. Nec mora. Quia propiorem accessum rusticæ conditionis conscientia, coetusque nobilioris frequentia prohibebat: plerique circumstantium arborum cacumina, nonnulli vicinorum collium culmina, imminentium alij tetorum fastigia celeri ascensu occuparunt: vnde vel inter ramos semiconspicui, vel cautibus dependuli, vel è suggrundijs exporrecti aureum siluæ hortensis miraculum prospectabant: ac stupore nouitatis elingues, ad summam vsque frontem arcuato supercilio, rictu variè distorto, manibus totoque corpore incomposite gestuosis admiranda-

mirationem intimam ridiculè prodebant. Postquam certatim or-
 nantium naturæ artisque conatu visendum spectatores egregij po-
 marium otiosè contemplati sunt: suas Hesperidum quæque aureas
 primitias lactei candoris manibus, vescum aurum suavius facienti-
 bus, legit: & grandæuo Principi tributarias obtulit argenteis in qua-
 fillis. Prælibatas ille oculis ubi narium etiam palatique iudicio pe-
 regrina iucunditate præstare sensit: digna ea profecto esse poma di-
 xit, quæ Iunonis, regio nomine maximæ, in pomario præfulserint:
 quibusque insomnes ac perpetes ageret excubias Rex inter angues,
 Draco. Sibi verò se Iunoniam felicitatem gratulari. Denique pol-
 liceri non pomorum modò, verùm etiam ipsarum, quæ tantum at-
 tulerint boni, vigilantissimam tutelam: ut optaturæ nequaquam sint
 vigilantiam Draconum. Cumulatè gratias egerunt Hesperides, quip-
 pe Gratijs ipsis ut numero, sic forma pares. Tum hæc adiecerunt.
 Non deest pomario huic nostro finitimus melior oceanus, nempe
 dulci fluctu illud allambens, & irriguas peregrinis arboribus blan-
 ditias faciens, tuus immensi æquoris lacus, Benace: qui marino vn-
 darum tumore Neptuno æqualis assurgis. Nam quid veterem cum
 recenti custode conferamus? Horrenda tunc & nobis exosa bellua
 hortis inuigilabat: nunc eosdem hortos nosque pariter prudens &
 amabilis humanitas tua custodit. Quare nostris quoque ex animis
 fructum vberimum, & quidem aureum colliges, nempe amorem
 & obsequium. Hic epilogus fabulam bellè clausit, spectatoresque
 suauiter dimisit.

Nicolaus Poussinus delin.

Cornelius Bloemaert sculp.

Hortos Hesperidum salodienses, quibus se totam indulgit amœnitas, Nicolaus Pusinus. quis decentius expinxit, quàm Nicolaus Pusinus, cui pingendi se totam infudit ars? Magna enim pictoris huius eximij cum ijs hortis affinitas est. Tria illos adiumenta reddunt amœnissimos, clemens inter frigora cisalpina cælum, fertilis Benaci liquor, docilisque soli cultura. Totidem præsidia Pusinum ad singularem picturæ laudem prouexerunt, nempè cælestis ingenij temperies, affluentis disciplinæ corruatio, exercitationis indefessæ diuturnitas. Quis in eius pictura non suspicit numeris omnibus absoluto pictori pernecessariam historiæ fabularumque, optices & architecturæ omni cura perquisitam cognitionem, rerum expingendarum decoram dispositionem, idem ad punctum figurarum accuratam deductionem, & gradatam corporum colorumque imminutionem, constantem symmetriam, inductos naturalis temperaturæ colores, extantia in æquo corpora, restitutam veteris artificij dignitatem? Credas ab illo pictas fluere vndas, germinare terras, euentilari siluas, ipsas viuere animantes, ædes vrbesque habitari. Cæterum adhuc sub iudice lis est, vtrum elegantius corpora nudet, an conuestiat: adeo vtroque præstat. Nam pingi ab eo, quæ non possunt, perturbationes animi, omnium, qui eiusdem opera viderint, est confessione vulgatum. Roma miratrix hospiti mirandam orbi picturam eius Vaticana in Basilica proposuit. Sed nullum habet admiratorem laudatoremque liberaliorem, quàm Equitem Cassianum à Puteo, cum eruditione vniuersa, tum æstimandæ picturæ prudentia clarissimum, & alienæ virtutis præconio ac patrocinio sua decora cumulantem. Neque verò solùm commendat pictorem præstantissimum, sed etiam compluribus eiusdem picturis domum suam perornat, eximiorum pictis tabulis artificum, omnique alia elegantissima supellectile instructissimam. Sed illa pictoris huius par meritis gloria, quòd Ludouicus tertiusdecimus Galliarum Rex è romano theatro patriam in Galliam suamque in aulam litteris amplissimis reuocatum, summorumque virorum ocursu perhonorifico exceptum, ad regias picturas euexit, præfecitque pictoribus aulæ vniuersis: ne Gallico Alexandro suus deesset Apelles.

Cassiano à Puteo multa egregie pinxit.

A Rege Galliarum ad regias picturas accersitur.

Terra & latamen. Cap. VII.

VT locis pluribus sese citrus indulgeat, quolibet solo contenta est, dummodo ne effæto aut lapidoso, sed elapidato ac stercoreato. Neque tamen è numerofo cultorum senatu defunt, qui nonnihil à communi sententia discedant: alio terram argillosam, fabulosam alio, alio è rudibus erutam præferente. Mollem riguamque, nec oppidò tenuem tribuit illi ^a Theophrastus. Rarioris eandem naturæ mauult ^b Palladius. Multiformis ^c Pontano placet ijs in carminibus

^a De hist. Plant. lib. 4. cap. 4.
^b Lib. 4. tit. 10.
^c Lib. 1.

*: Putres glebæ, quæque æquora rastris
Molle sonent, fluidum facile admissura liquorem:
Nec mihi displiceat salebrofi glarea ruris,
Quæque solo tenui graciles imitatur arenas:
Si modò sæpe fimo spargas, si promior vnda
Diluat ipsa super, lætusque instillet & imber.*

Quod solum
magis probe-
tur.

Varius pro
regionum
varietate si-
mus.

Accedit Pontani sententiæ ^d Calcagninus: additque, prædictum solum bipalio bene subigendum, redigendumque ad maximam raritatem. Neapolitano sub cælo, vt asserit ^e Porta, citri arbores in solo quocunque proueniunt: in pingui tamen proficiunt & valent: poma quoque lætiora & vberiora pariunt: sed in arenaceo, argilloso, infirmarumque virium tristes & ægrotæ squalent cum abortiua pomorum fœtura, cumque folijs velut icteritijs, pallidaque aurigine deformiter aureis. Melita insula, natiuo lapide candida, ex proximo importatum vtiliter citro substernit rubricosum solum. Equidem, si optimi soli eligendi sit optio, cum experientissimo cultore Genuensi leue malim & rarum, quàm graue ac prædensum: propterea quòd, ob aëris raro leuique solo inclusi vim acore mitescente, mitius acida illic existunt poma: sicut apertè ostendunt cum leuioris terræ loca non pauca, citri pomarijs ornatissima, tum in primis Genuæ proximus, ad Rapalli sinum ager maritimus oppidi, cui nomen est à Diua Margarita. Quanquam grauis humus ac densa, concepti humoris viginisque tenacior, illud confert, vt concreditæ plantæ minùs sitiant. Quicquid humum pinguefacit, perutilis vsus obtinet lætaminis. Veruntamen diuerso quæque fimo, pro eiusdem vtilitate seu copia, fauet natio: & olida vilisque res gentium patrocina distraxit. Genuenses ouillum celebrant: cum solo tamen duriore arenosa ædium & viarum purgamenta commiscant, quibus

^d Comment. de citrio.

^e Vill. lib. 5. cap. 5.

quibus eius concretio nimia densitasque rare scat. Præstabilis quoque fimi vice sufficiunt vel humanum capillum vel corneam scobem, quam cultellorum opifices, mahubria elimando, suppeditant: Ita nouo miraculo non è solido, vt olim, sed è minutatim comminuto cornu copia pomorum aurea profunditur. Vtraque autem res idcirco habetur vtilissima, quòd ijs oleoso succo præditis mirè terra pinguescit. Oleo confimili vnguina corij ressegmina, Neapolitanus: setas verò suillas, itidem oleosas, Siculus plurimùm cultor vsurpat. Salodiensis vaccino lætamine, probè macerato, copiosèque ingesto, libentiùs citreæ fœcundat. Apud Florentinos efficacissimæ vim stercorationis exhibet pingui carne lupinus, in aqua primùm candente, ne in frugem exeat, inferuefactus. Romani demum ac plerique omnes coloni, qui equis abundant, equino fimo citri prouocant fœcunditatem.

Mali citrei satus. Cap. VIII.

VLTIPLICI ratione malus citreæ prouenit, femine videlicet, insito, propagine, stolone, claua, talea, ramo. Pleraque hæc genera veteres numerant græci latinique scriptores. ^a Didymus enim ait, citrium conferi stolonibus, ramis, ac taleis; ^b Anatolius non talea solum, verùm etiam claua; ^c Florentinus & Diophanes insitione; ^d Plinius autem grano, & propagine: ^e Palladius femine, ramo, talea, claua. De singulis iam rebus capitulatim videndum, quo quæque tempore modoque fiant. Si ^f Theophrastum audias, semen vere detractum in sulcos diligentissimè cultos depones: quarta quintaue die adaquabis: iam grandiusculam plantam molle in solum riuumque, nec admodum tenue transpones: ritu præterea palmæ confères in vasis fictilibus perforatis. Si ^g Palladij, cultoribus Italis præeuntis, vocem & exemplum sequaris, terram fodies in duos pedes: cinerem admiscebis: angustas areas facies, quæ per canales influentem aquam vtrinque potare possint. In hisce areis palmares manu scrobes aperies: terna mali citrei grana, deorsum verso acumine, coniunctim statues: obruta nullo non die rigabis. Vt citiùs eueniant & conualescant, aquam tepentem affundes: vbi germina prorepserint, proximam runcabis herbam: plantam denique iam trimam tutò transferes. Sin autem experientissimo vtaris magistro, ^h Ex vfu recenti: semina è pomis electa integris, generosis, maturisque, plena & solida in vase fictili vnum altè digitum solo committes pingui

Quot modis
citrus proueniat.

Serendæ citri ratio ex Theopraſto.

Ex Palladio.

Ex vfu recenti.

^a Apud Cōſt. Pōzon. Agric. lib. 10. cap. 3.
^b Ibid. cap. 8.
^c Cap. 7. p. 76.
^d Lib. 17. cap. 10.
^e Lib. 4. tit. 10.

^f Hiſt. Plant. lib. 4. cap. 4.

^g Ibid.

guissimo minutéque succreto, mense Martio vel Septembri, si regio tepeat aut ferueat: si frigeat, exitu Martij vel Aprilis. Per lunæ auctum id facies, ac pridie præsertim biduoue ante plenilunium. Quidam prædicta semina salubriter eluunt aqua liquida, quæ adhærentis medullæ sordidas reliquias abstergat, & cutem ad faciliorem germinatum emolliat: deinde siccata deponunt. Cæterum vas ipsum aprico & austrino loco statuetur, aquilonibus imperuio. Frequens ministrabitur aqua, ne vnquam sitiat. Salubriter quoque de ^a Calcagnini consilio satiuæ citri adhuc tenera ita lactabitur ætula. Calix aqua plenus appendetur: ex eo pensilis in citrum tænia irriguum pro lacte rorem iugiter instillabit: vnde properatum hæc incrementum & robur exuget. Biennio post in vasa perampla, vel in terram laxiorem nouellæ plantæ, interuallo ad constitutum vsum accommodato inter se distantes, transferentur. Etiamnum imbecilla earundem ætas contra ventorum incursiones paxillorum adminiculis acquiescet. Ita post annum decimum duodecimumue poma existent, agrestia quidem pleraque & abortiua: nonnulla tamen felicitis genituræ miraculo varia solitoque pulchriora. Sed quia rarissima varietas expectationem plerunque fallit, à tertio quartoue factionis anno, vbi digiti crassitudinem impleuerint arbusculæ, præstiterit insitionis vulnere feritati facile abortienti mederi, speciosamque feracitatem insinuare. Fiet enim, vt annis circiter quatuor euolutis insitiuæ citreorum primitiæ, sapore ac magnitudine præstabiles, colligantur. Verum infelix ista & siluatica fecunditas, necnon fructus mora diuturnior, geminæ sunt causæ, quamobrem cultores non pauci mali citrei sementem vel improbent vel negligent. Eam tamen inter ætatis nostræ scriptores eruditus in primis author ^b Ioannes Baptista Porta sic tradit, vt partim cum Palladio sentiat, partim etiam dissentiat cum ab illo, tum à recentibus colonis. Ait enim ad semen grana ponderosiora, grandiora, & illæsa perfectioribus è pomis deligi oportere: posse præterea scrobem in altitudinem bipedaneum vel tripedaneum excavari: pinguis iniectu terræ fecundum cubile præsternendum esse: illic tria semina collocanda: vbi verò nouellæ plantæ satis exierint, imbecilliores eximendas, vt, quæ relinquitur, vegetior eualescat: aggesti demum soli beneficio felicia incrementa prosequenda, ne sit opus arbusculam transferre. Sed pace dixerim viri de re cum vrbana tum rustica egregiè meriti, satiuæ citri planta in solo natali deses & immota non æquè proficit, vt hospes in alieno, atque translatitia: propterea quòdatrix terra, succi plena, vberius, quàm partu exhausta mater, prolem educat: neque maternas vires instaurare satis possunt aduentitij soli extimæ suppetiæ. Ad extremum duo illa curare debes in transferendis

Ex Ioanne
Baptista Por-
ta.

Satiua citrus
transferen-
da.

^a Comment.
de citr.

^b Vill. lib. 5.
cap. 5.

rendis citri limoniæque seminibus radicatis, quæ de aurantia præcipit Pontanus, nempe

De Hæro.
Hesper, lib. 1.

: vellens fosso de gurgite plantam,
Rursus & infodiens, dextra faultrice videto
Cum tenera radice simulque haurire, simulque
Natiuæ infodere & multum telluris, ut hærens
In patria possit melius consuescere terra.
Altera confestim subeat te cura, valenti
Sistere eam vallo, socijsque adiungere truncis:
Ne venti excutiant teneram, ne verberare torto
Auferat inducto Boreas immanis hiatu,
Et sublimè volet rapidis iactanda procellis.

Insitio. Cap. I X.

Agri-
die 7.

MNIS Medica malus insitione citrum admittit & concorporat. Qui tamen citri fructum iucundiores grandioresque desiderat, citrum citro committat. Qui mauult arborem perenniores, aurantiæ, quæ iunior sit, vegeta, enodis, & recta, inferat. Salodienses coloni antequam citre- ta instituant, multas, vt ^b Augustinus Gallus affirmat, arbores conferunt, quæ poma ferunt, de Adami nomine nuncupata: non quod ea pretiosi saporis sint: sed vt easdem in arbores citrum inferant, aliamue malum congenerem. Ait enim is author, longo esse compertum experimento, insitiua eiusmodi poma celeri vberique prouentu, gustu, magnitudine, ac formositate præstare. Quin etiam ad ramos insitione adoptiuos hæreditarium à secunda matre robur frigorisque patientiam cum adoptione transmitti. Vulgatior tamen vsus obtinuit, vt ad vberiores fœturam, vitamque diuturniorem affines rami aurantijs denubant. Prisci cultores in generis quoque diuersi arbores citrum inferebant: ^c Auicenna teste in cydoniam, in salicem, & in punicam: in hanc & in morum ^d Florentino ac Diophane: ^e Palladio etiam in morum & in pyrum. Sed insiti furculi qualo, vel fictili vasculo desuper muniebantur. Hanc porrò insitionem idem Palladius hoc repetit carmine ad Pasiphilum.

Quas in arbores citrus inferatur.

Apud Io:
Bapt. Porz.
Vill. lib. 5. c. 5.
d. Const. Po-
gon. Agric.
lib. 10. cap. 7.
e. 76.
f. Lib. 4. r. 1.
10.

Nec non & citrij patiuntur mutua rami
Pignora, quæ grauido cortice morus alit:

Pomaque

Pomaque pasturi blando redolentia succo

Armaus mutant spicula nota pyris.

Inoculatione
potissimum
gaudet.
Quæ duplex
est.

Sed istum antiquavit morem posteritas: quia, ut opinor, animaduer-
tit, Medicas malos mutuis insitionibus inter se libentiùs nubere, ac
feliçius parere. Eadem citrus quolibet insitionis genere coalescit,
faciliùs tamen inoculatione, quam etiam emplastrationem vocant.
Duplex autem inoculandi ratio: altera priscis, nostris altera cultori-
bus vsitator. ^a Illi ex qua arbore inferere vellent, eius ramum no-
uellum ac nitidum, fertilique tumore bellè gemmantem eligebant:
ex eodem gemmam exigui corticis mediam, acuto scalpello in qua-
drum circuncidente, sumebant. Deinde quam arborem inferere
vellent, eius nitidissimum ramum sic delibrabant, ut delibratæ parti
adiuncta cum libro gemma aptissimè quadraret. Circa gemmam
bene vinciebant, ita ne læderent: commissuras & vincula luto mu-
niebant: arboris insitæ sobolem & superiores ramos præcidebant, ne
succus aliò dissiparetur: post vnum & vigesimum diem insitum suo
nexu captiuum vinculis liberabant. Hoc insitionis genus æstiuum
dicebant: & Iunio mense Iulioque vsurpabant. Hi verò in arbore
citri, de qua inoculare volunt, gemmam obseruant, præsertim in
orientali latere, quippe feracior, quæ bene appareat, quæ certam
spem germinis habeat, quæque spinosa non sit: quia spina vel diffi-
cilè reciditur, vel conuestientis cum parte corticis incommodè re-
linquitur. Adnatum præterea gemmæ folium præcidunt, exiguo
pediculo relicto: corticem oblongi trianguli forma ita circuncidunt,
ut inuersa basis sursum versùs, aduersa pars cuspidata deorsum ver-
gat: ipsa verò gemma summæ sit parti propior, quàm ima. Dein-
de arborem inferendam quadrata circuncisura non delibrant, sed ni-
tidissima in parte rami, quæ trunco proxima vberiùs alitur, & in
qua ferax ac præcipua viret hilaritas, transuerso scalpelli ductu cor-
ticem, citra materiæ noxam, incidunt: à medio incisû alia, eaque
recta & paulò productiore incisione ita descendunt, ut nostram lit-
teram T vulnere inscribant. Ad hæc ima scalpelli parte, quam li-
gulam vocant, instar oricularij specilli modicè patula tenuique, vtrin-
que abiuncto à materia leuatoque libro, rectam litterati vulneris ri-
mam ad extrema vsque capita transuersæ incisuræ aperiunt: in eum
sinum corticem insititium cum germinis mamma diligenter infer-
tant: diuiduum librum ad inclusi aduenæ corticis complexum mu-
nimentumque de more obligant: relictoque spatio, vnde gemma
liberè germinet, vndique astringunt. Vno præterea vel altero cu-
iuscunque Medicæ arboris folio deorsum versò, & insuper gemmam
pressè alligato noxium insito æstum imbremque defendunt. Ipsum
hospi-

a Colum. de
re rust. lib. 5.
cap. 11.
De arborib.
cap. 26.
Pallad. lib. 7.
cap. 5.

hospitalem ramum iuxta insitum, ne succum distrahat, decacuminant. Post decimum diem aut quintum decimum, integumento foliaceo sublato, in insitiui libri viriditate seu pallore felicem insitionis vel infelicem exitum prælegunt. Tempestiuum insitioni huic habetur semestrem tempus ab ineunte Aprili ad extremum usque Septembrem, cum videlicet facile liber à materia seiungitur, gemmaeque in germina turgescunt. Lunare senium recentior amat inoculatio: quia senescentis astri filia non luxuriat iuueniliter in frondes, sed per adolescentiam velut senilis hæres prudentiæ maturius pomis exuberat: perque fideris damna insitum proficit, genitali fertilique succo in priorem foliorum inutilemque ostentationem parcius incitato. Eandem ob causam insitionibus cæteris (quicquid alij censeant) senescens, quam adolescens luna, commodior. Integrum præterea colono est siue truncum, præsertim recentem ac tenerum: siue ramum, nec è ramis vnum tantummodo, sed plures quoque de vno, vel de multiplici pomorum genere inoculare: imò singulos ramos binis ternisue inditis oculis oculatissimos, & arboreos Argos facere. Ramorum crassitudo & bonitas de numero admonebit. Curandum verò est, vt extrema ramorum pars inoculetur: sic enim insitum liberalius insolatur, & arboris interior silua pulchrius utiliusque rarefcit. Tam accurata insitio tempestiuam irrigandi, fimoque lætificandi curam, alio tradendam loco, reposcit. Sic augusta cultrix, & magnum exemplar gentium, Roma, dum regias interdum curas ad vrbana inter hortos rusticationem Cyro elegantius Rege demittit, sic, inquam, inserit: & ad omnem prudentiam oculata, vt, partu meliore perspecto, animentur ad fecunditatem arbores, callidè inoculat. Quare perspicacior noster cultus ostendit, hallucinatam esse rudem adhuc in citro educanda veterem culturam: quæ, quod falsò putauit, voluminum monumentis consignatum reliquit, ^a citrum videlicet inoculatione sterilefcere: ^b neque inferi debere sub cortice, vtpote prætenui, sed fisso circa radices trunco. Equidem illud hîc vniuersè affirmandum habeo, in parte arboris duriore insitionem furculo, in teneriore autem oculo esse faciendam: priori tamen alteram præstare. Id autem vt palàm sit, furculariæ insitionis formam conuenit aperire. Primum igitur, quæ inferitur, arbor ferra diligenter ac rotundo vulnere execatur ea parte, quæ maximè nitida & sine cicatrice est: daturque opera, ne liber lædatur. Deinde præcisi trunci plaga scalpello peracuto læuigatur. Ipse truncus tribus infra secturam digitis arctissimo taniæ nexu præligatur: mediusque acuto cultro in eam rem facto ea fine diffinditur, vt fissura trium digitorum sit, coercente vinculo libertatem dehi-scendi. Adacto cuneo, siue osseo, siue ligneo, fissura custoditur.

Inferitur
quoque fisso
in trunco.

O

Postea

^a Conf. Pagan. lib. 10.
cap. 7. & 76.
^b Pallad. lib.
4. tit. 10.

Postea furculi ad insitionem de ramis anniculis aut bimis, qui nempe modicè induruerint, sumuntur, summa teneritudine attonsa, ferè palmares & integri, atque, vt quidam sentiunt, ab humeris arborum orientem solem spectantibus. Hi porrò furculi tantum ex vtraque parte in speciem cunei deraduntur, quantum demissus cuneus spatij dederit, sed ita ne medulla nudetur, neue lateris exterioris cortex detrahatur. Sic parati deprimuntur in rimam, vt eorum liber libro arboris vtrinque ac supernè fiat æqualis, gemmis extantibus duntaxat binis ternisue, ima verò gemma summo à trunco vix abiuncta. Duos vna furculos arbor admittit; quibus demissis, cuneus eximitur. Tænia deinde soluitur: quaque parte fissus est truncus, cannabe vel non torta, vel in funiculum tortili astringitur. Ipsi verò plagæ illitu ceræ cum terebinthi aut laricis resina permistæ pluuiæ, folijsque circundatis & subligatis solis æstus defenditur. Post quintum ac decimum diem folia remouentur; quippe tunc, si furculi ceperint, mouere se gemmæ incipient. Exacto bimensi tempore, quo satis insitiua solet arbor cum insita coaluisse, vinculum demitur supradictum. Vsurpatur hæc insitio vernis mensibus, Martio, Aprili, Maio; cum arbores Medicæ fertili succo prægnantes in germinationem turgent. Qui de longinquo petuntur furculi, rap aut succulento malo, aut potius argillæ ex melle subactæ globo insixi, necnon arboreo musco inuoluti, succum creduntur optimè custodire; seruarique opacis & humectis locis, præsertim proximè riuos & piscinas, conditorio binos intra imbrices pyxidato. Neque tamen sic habendi per diu; sed à recenti matris vberè adhuc succidi vegetique nutricis in sinum arboris matura insitione deponendi. Iam si quæras, quid causæ sit, cur vtilius citri gemmam inciso cortici, quàm fisso ligno surculum inferamus: plures habeo, quas afferam, causas. Nam id arboris delicatissimæ, nostro quondam sub cælo indocilis habitare, cultorumque tandem blanditijs mansuefactæ, grauiora insecantis ac diffidentis insitionis vulnera incommodè tolerat, quibus nostrates ingenij durioris arbores proficiunt: inoculationis verò leuiorem scalpturam faciliè patitur. Et summatim quidem innocenterque cortex inciditur; at penetrabili grauique vulnere materia finditur, quæ dura cum sit, aut nunquam, aut serò rimam coagmentat: lentèque obducta callosa cute, secturæ fissuræque plaga ægre consanescit: imò arbor ipsa non rarò noxæ vel exitio patet. Ad hæc totus cum gemma liber vberi succo glutinosus hospiti ligno facilius coalescit: at verò surculus minima sui parte minus adhæsura, quippe lignosa & aridiore, in arborem sæpè fallaci exitu inferitur. Ipsa quoque furculi gemma supra diffissæ arboris nutritium sinum & complexum extans, ob interuallum non ita com-

Surculi quæ
ratione pe-
regre peten-
di.

Cur inocu-
latio citri
congruen-
tior.

modè

modè alimentum trahit. Huc adde, quòd arbor eadem ramis præcipuis inoculatis plures gemmas, fisso autem ligno vnum alterumue furculum recipit. Ex quo fit, vt maturius, vberius, & pulchrius inoculatione poma, quàm furcularia insitione, proueniant. Alia tamen est notissima insitio, vulgari nomine coronalis, probabilior & frequentior, quippe innocentior & felicior: qua, sine altero fissuræ vulnere, arbor solùm resecta, inter corticem & lignum furculos pro amplitudine plures paucioresue, digitis minimum binis interuallatos, accipit in coronam. Hæc autem commoda est insitio, cum vastior arboris truncus calamos complures admittit: vnde ordinata & elegans ramorum silua succrescat. Eadem tandiu tempestiua est insitio, quandiu inoculatio: cum videlicet cortex à materia facilè recedit. Alterum quoque insitionis genus meritò nomen obtinet à corona. Irresecti enim crassioris rami trunciue cortex litterato incisu, qualem ipsa exigit inoculatio, triplici aut quadruplici in orbem finditur. Deinde totidem citrei calami duriusculi, excepturo nempe duro cortici conuenientes, sub ipsam gemmam cuspidatim decisi, vnaque tantùm ex parte derafi, more gemmati corticis, diductas demittuntur in rimas, & vinculis astringuntur. Si scabra fuerit extimæ partis cuspidatæ cutis, leui rasura læuigatur. Est, qui eandem litteratam rimam in arboris libro inuersam incidit, & in eius ima parte imprimit ligno crenam, in qua furculus demissus infideat. Hanc porrò insitionem ab illo crenæ veluti gradu scalarem nostri vocitant insitores. Sed alterius huius generis insita coronaria vel non tenent, vel diu durare non solent, hospitali arbore succi copiam suis potius, quàm alienis germinibus ministrante. Longè aliam vidi Florentiæ, in vrbe nominis à ciuium indole vernantis, vsurpari solitam insitionem, quam alij Genuensem, alij iure nominant à latrocinio. Etenim quæ sic inseritur, insititium furtum tam peritè dissimulat arbor: vt auriferi rami opibus non furtiuus, sed natiuis aucta videatur. Hoc autem innocens licitumque latrocinium sic exercetur. Ab ineunte Maio ad exeuntem vsque Sextilem bini arborum, insitione committendarum, rami modicè crassi deliguntur. Is, in quem inferere quis vult, ramus decacuminatur: eiusdem summa pars canaliculato scalpello medulla tenus excauatur: medullæ nonnihil eximitur: caua plaga, latum digitum longa, vsque ad summum resectum ramum paulatim depressior porrigitur. Eius autem rami, quem inferere quis vult, inferior pars, æquali incisu delibrata, sic alteri excauatæ aptatur, vt pars cælum visura corticem cum cortice exæquatum habeat. Illud etiam curatur, vt, qui inseritur, rami cacumen quoad eius fieri possit, directum sit ad cælum. Cannabino deinde, vinculo insitum validè obstringitur: resinata cera resectæ partis plaga

Inseritur præterea inter materiam & corticem bifariam.

Et commissis ramis.

oblinitur: & vtriusque rami gemmæ, præter illas, quæ supra insitum extant, digito detergentur, vt ad reliquas totus germinationis impetus euocetur. Vbi corticis vtriusque commissuræ concalluerint, ramum ramo coaluisse indicio erunt. Id bimestri circiter spatio fiet. Tunc infra insitum duum digitorum interuallo ramus insertus leui crena primùm inciditur: altero deinde ac tertio incisu tres intra hebdomadas à matre deiungitur: aut certè, interiecto palmo, vnico vulnere succiditur: ipsumque palmare residuum, prout inarescit, particulatim attondetur: & vsque ad recepti rami locum refecatur. Ita ramum alienum arbor sæpe floribus pomisque onustum, & simul biferum, breui furata, conspirante veris autumnique ditescit annona. Hæc inferendi ratio, si ramos coniungat arborum in vasis consistarum, exigit, vt vas eatenus vasi admoueat, quâ ramus ad ramum traduci possit: aut certè vt exempta è vase arbor, mox reponenda, alteri propius adiungatur. Sed hoc genus insitionis quippe nimis operosum, sæpè fallax, insitique deuexo vel prono plerumque incubitu distortum & inelegans, colonis compluribus non probatur. Hanc porrò insitionem nostra fortassis ætas ^a à veteri deduxit, vites, quæ inter se contingerent, contrario latere in obliquum, derafas, iunctis medullis colligante: ^b aut certè arborum ramos ad propinquas arbores deflectente, atque in earum ramo truncoue, præciso ac diffisso eisdem ex vtraque parte abrasos extenuatosque, sicuti matri cohærent, implicante. ^c Verus præterea per terebrationem fieri solita in vitibus insitio posteritatem docuit, malos Medicas in obliquum terebrare: ramumque proximæ citri, veluti traducem inhærentem matri, attrahere & per foramen transmittere: aut certè, si traducis huius non est facultas, furculum decisum, leuiterque circumrasum, vt cortex tantùm detrahatur, foramini aptare: superficiem insitæ arboris vsque ad receptum furculum obtruncare, plagam luto ceraue oblinire. Sed hoc scitu, quàm vsu, pulchrius artificium ijs relinquimus adhibendum, qui obliquo magis, quàm recto insito, delectantur. At verò negligenda non est insitio illa, qua citrei corticis tubulus alienæ virgæ inferitur, tanquam digito digitale. Igitur quibus facilè mensibus separari librum diximus à materia, in orientali arboris parte ramus deligitur teres, sine cicatrice, nitidæ viriditatis, solidi corporis, satis crassus, gemmisque frequentibus vberatus. In huius media parte rami cortex supra subterque in trium ferè digitorum tubulum ad materiam vsque circumciditur, qui binas ternasue gemmas, easque ab aculeis inermes, obtineat. Deinde quæ superest à superiore incisu, rami pars, amputatur. Circuncisus autem cortex molli leuique manu circunvertitur, vt meliùs abiungatur à ligno: sed cautio est, ne gemmæ lædantur.

Posthæc

Et inserto
per terebra-
tum trun-
cum ramo.

Et citrei cor-
ticis tubulo
in alienum
ramum in-
dito.

^a Cato de re
rust. c. 44.
Plin. lib. 17.
cap. 19.
^b Varro de
re rust. lib. 1.
cap. 40.
Colum. lib. 5.
cap. 11.
^c Cato de re
rust. cap. 42.
Colum. lib. 4.
cap. 29.
Pallad. lib. 3.
tit. 17.
Plin. lib. 17.
cap. 15.

Posthæc tubulatus cortex materiæ detrahatur, & in alterius generis Medicam arborem sic inseritur. Æquè crasso integroque in ramo, in orientem prono, pars inferendo tubulo æqualis observatur. Eiusdem pariter summa rami pars resecatur ad inchoantem vsque partem proximam, alieno quæ debet cortice vestiri. Sed prius hæc ita nudatur suo. Ad inducendi commensum tubuli subtus ille circumsignatur; &, quatuor incisuris ad subsignatum vsque circulum productis, in totidem quasi tæniolas seiungitur: quæ tamen ima in parte non resectæ reliquo cortici continentur. Citreus deinde tubulus aptè inseritur, vt is delibrato ligno penitus conueniat: ac superinductis ad munimentum circa pendulis tæniolis, ima parte summaque stringitur: de aliorum præscripto, mihi quod minùs probatur, illita figulari creta, vel adalligatis frondibus alijsue inuolucris contra cælestem intemperiem circummunitur. Denique ad eandem tutelam resectorum plagæ ramorum resinata cera superteguntur. Porro autem cui placet accuratior insitio, licebit detractum tubulum, dum induendus ramus deglubitur, in aqua modicè insolata interim habere, ne siccescat; vel tenaciùs vt adhærescat, ficulneo lacte, siue aqua tragacanthæ succo gummata intus contingere. Semine quoque inferere aubus ventisque magistris docemur. Nam sæpe illæ, quod vorarunt solidum semen, alui tepore madidum cum sæcundo fimi medicamine abijciunt in mollibus arborum lecticis: vnde venti non rarò transferunt in aliquas corticum rimas. Hinc aliam ex alia videmus arborem proflire, simulque fructus existere generum diuersorum. Hoc igitur documento Medici mali semina inter lignum & corticem resecti trunci ramiue, aut certè vtroque irrefecto, in corticis ex transuerso incisi rimulas sic inferes, vt eorundem seminum acumina sursum versa duntaxat appareant. Sed illud custodies, vt antequam semina rimosum in arboris gremium demittas, supradictæ ligulæ alteriusue cuneoli ope modicè diducto cortice viam præpandas. Denique quod hiulcum aut vulneratum est, figuli creta ceraue resinata obstrues & operies: ac pluuiatilis aquæ illapsum insitis seminibus obice aliquo defendes. Cæterùm^a Pontanus quoque multiplicem è Parnassi laureto ad nostra citreæ insitionem, quæ præstat, poëtica felicitate traducit: & canora suadela pellicit ad legendum. Illud iam restat, vt, quando citrum inoculatione potissimum inferi diximus, instrumentum aptissimum commonstremus. Cultellus igitur, siue scalpellus, incidendo cortici accommodatus, acie non planè directæ, sed prope mucronem in auersum flexa, vtior: quia rectus mucro non potest nisi punctim imprimi, ac proinde non sine periculo vulnerandæ altiore pressu materiæ, ad eamque offendente ferro, vacillantis lapsu manus à recto salubrique incisu

Et semine
inter mate-
riam & cor-
ticem demis-
so.

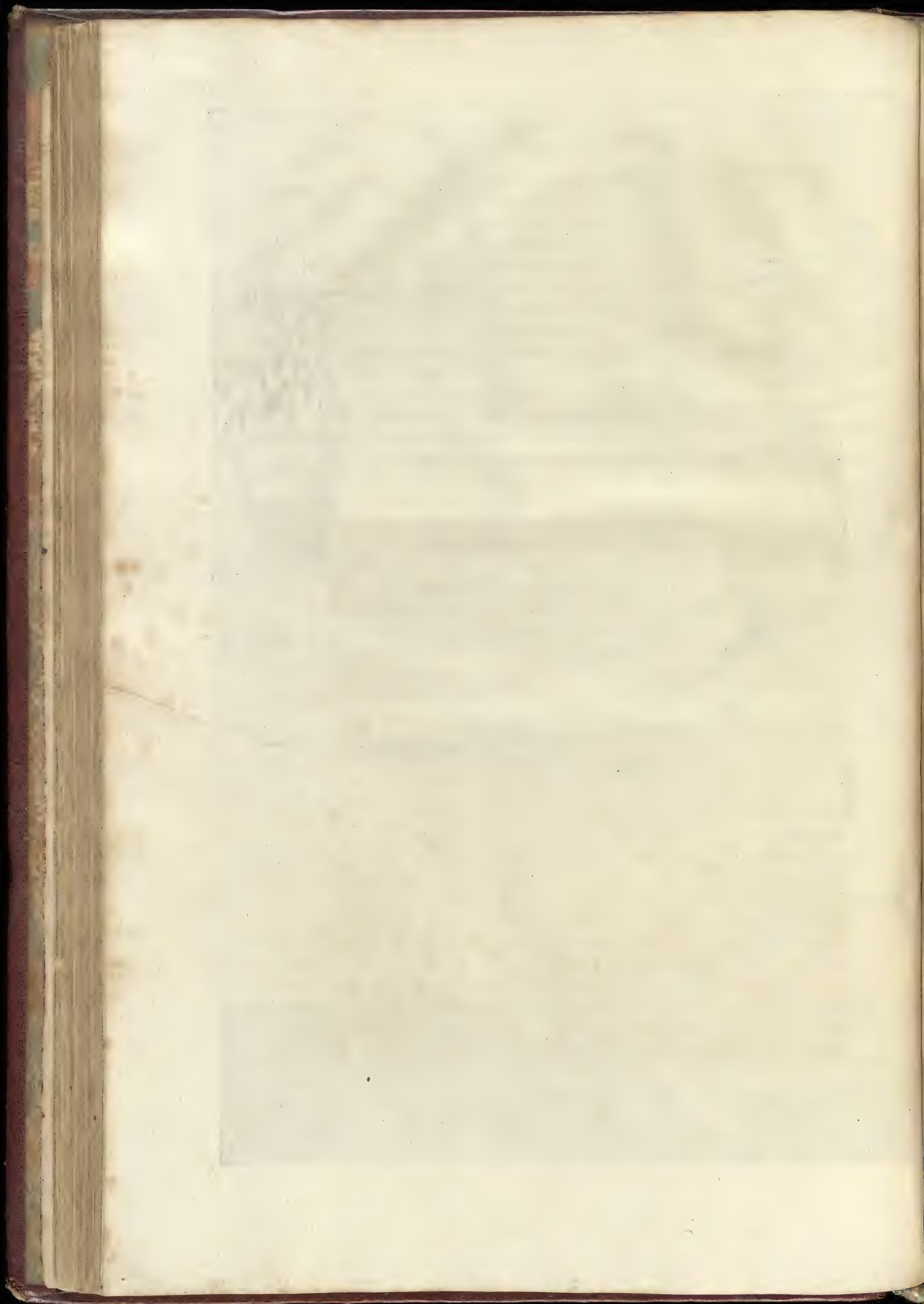
Scalprum ad
insitionem.

^a De herb.
Hesl. lib. 2.

deerrandi. Reflexus autem mucro, cæsim incidens, firmiore manu & vulnere innocentiore solam cutim arboream diffindit. Huiusce ferramenti corneum manubrium in lingulam siue specillum definit, summa parte prætenue, planum, rotundum, latumque circiter semunciam: inde crassius atque substrictius, totumque vnciali longitudine porrectum: quo inoculator incisum seiungit à materia librum. Innoxior enim cornei, quàm ferrei specilli putatur attatus: cum ferro, liquorum saporem coloremque sæpe mutante atque inficiente, fecundus libri gemmæque succus, ut aliqui putant, possit faciliè vitari: aut potius cum ferreum specillum, nisi caute leuique manu tractetur, vulnifico impulsu corticem laceret separandum, quem cornea lingula acie mitiore citra vulnus abiungit. Infectionum instrumenta reliquarum, minùs rei nostræ necessaria, ijs describenda relinquimus, qui de vniuersa præcipiunt agricultura.

SCALPRVM ENOCVLATORIS

Hoc ego loco laudare satis non possum prouidi cultoris nostri solertiam, qui teneris adhuc infitis, & hospitalis arboris nutritio in amplexu leuiter hærentibus rapidam ventorum imbriumque violentiam cancellatim confertis in pergulæ modum tigillis sic defendit, vt pergulano simplicis aut multiplicis quasi tabulati adminiculo infirma germinum incrementa suffulciat: qua deinde fultura consulit adultis quoque ramis, vberi pomorum sarcina degrauatis. Inter arbores ita suffultas aliquam Romæ nostris in hortis vidi septeni generis insitiua Medica poma inducentem, & in vna fertile pomarium.

Infei adminiculum.

Propagatio. Cap. X.

VI fruticant ab citri radice numerosi pulli, vbi iustam in staturam satis eualuerint, genus poterunt propagare: si de more curuati, octo circiter digitorum effosso scrobiculo, deprimantur in terram: si, surrecta primore parte, arcus propaginis in ima flexura pressu pollicis leuiter infringatur: aut certè si ab eadem inflectenda parte cacumen

Propagatur citrus ramo in terram depresso.

versus modicè producat obliqua incisio, lapillusque, ne plaga coëat, interponatur: quia quæ deorsum vergit, effigie scriptorij calami cuspidatim incisa pars, radicem capiet: si præterea binis ternisue, qui ad germinationem emineant, relictis oculis, teneriora cacumina tondeantur: si præter extantes istos, aliosque depressos, itidem binos vel ternos oculos, qui radices mittant, reliqui abradantur: si, prout vsus venerit, irrigatio ministretur: si denique ita sepulta soboles, iterumque nata ex sese, in terram aliam aut in fictilia transponatur. Sic propagare oportet vel à Quintili mense ad medium vsque Sextilem, quia radices id temporis citantur: vel, vt multi consueuerunt, mense Maio Iunioque, quòd anticipato terræ complexu, & illecebra diuturniore lignum magis emollescit ad fibras luxuria vberiore fundendas. Hæc autem tum maximè esset ex vsu propagatio, cum in topiario peristromate arbuscularum infrequentiam intersito supplemento densari oporteret. * Cælius Calsaginus sic è citro propagines instituit. Medium eius flagellum diffindit: adaçtoque lapillo discuneatum, summo capite in vas fictile qualumue coniecto incuruat: sesquipedalis deinde altitudinis feraci solo adobruit: & irriguam aquam superfundit. Quarto autem anno, vbi alimentis vtrinque ductis radices egisse, multumque conualuisse propaginem animaduertit, à matre refecat. Eiusdemque mox in arborem adultæ propaginis virgeam sobolem cogit simili

Eius capite tantum adobruit.

a Comment. de citrio.

P

propa-

Ramo in pē-
file vasculum
incluso.

propagatione stirpescere. Aliud propagationis genus pensile, mensuris iisdem tempestivum, ac sæpius usurpari solitum, quò plus diligentia requirit, eò plus utilitatis rependit. Ramus eligitur nitidus ac rectus; si libeat, in arbusculam ramulosus; si liceat, floribus pomisque simul vernus & autumnalis. Huius internodium sub ipsa gemma digitalis amplitudinis incisum in orbem delibratur. Delibrata pars, ne cui vitio pateat, aluta mollioris taniola circumdatur: hæc autem lino obligatur. Sed cautio est, ne superioris circuncisi corticis extremitati aluta superponatur: quippe radicibus esset obex in demittendis. Quòd si quis quærat, cur superior potius cortex decoratae parti contiguus, quam inferior, radices agat: ea causa succurrit, quia superioris corticis incisa & læsa pars, quod abunde nequit à stirpe, ducit è terra vasis fictilis iam describendi alimentum: cuius pars tenuior, ad corticem reliquum suppetias latura, facile transcendit: crassior autem in imo subsidens concrevit in radices; plus indies alibilis humoris hausturas. At verò imus cortex, supernè circuncisus, à stirpis radicibus ad summa transmissio pabulo abundè alitur satis tenui sibi que maximè accommodato, sed ad radicem concretionem minùs idoneo. Quare nutritium ab hærente humo succum trahere non indiget. Ita præparata propago in vas ligneum, seu vimineum, siue in huiusce usus fictile inseritur, quod utrinque ansum, & à summo ad imum, diffracto præsignati segmenti obice, adapertile, ramum laxè recipiat, immissaque tabella occludatur. Curatur etiam, ut eadem rami delibrata pars in medio fictili statuatur. Debet autem ipsum fictile, suoque alioqui pondere ventorumque impetu delapsurum, nisi proximo quopiam ramo validè statuminetur, utili suspendio stabiliri: aut certe (quod solet nonnemo) sub eodem fictili adhæse arcuque circumdati ramo linteoli stupæue nodoso volumine suffulciri, quod præterea pro ramentis fragmentisque idoneum sit imo foramini obturamentum. Sed postrema isthæc industria non admodum placet, quòd & ramum ineleganter coronat, & refecandæ propaginis locum occupat. Constabiliti vasis imum foramen ligneis ramentis, seu testaceis fragminibus frondibusque rare obstruitur, ut humorem superfluum ex facili transmittat. Vas olitoria terra impletur, calcaturque bene. Deinde frequentis blandimento irrigationis radices sollicitantur: quibus intra dies plurimum quadraginta impetratis, audaci facta ingenio longe à tellure arbor, telluri nititur, quanvis plerunque humilis, æria tamen & sublimis. Quòd si nimium distet à ministerio manuum ardua propago: notissimum est inuentum, ut impendentis vrnulæ vel cucurbitæ assiduo stillicidio irroretur. Sed, guttis in eundem semper locum incidentibus, æquabiliter humescere humus non potest. Itaque multò præstat la-

stat labori non parcere: & gradatim vectibilem pluuiam non de nube, sed è scala demittere. Illud autem solent coloni, vt humo summa circa oras vasis identidem & consideratè subducta, vel tabella remota, explorent, an propago satis fibrarum egerit: quas nisi prior annus euocarit, sedulis irrigationibus posterior eliciet. In vtraque propagatione permulti tempestiuos tantummodo menses, non etiam lunares dies obseruant: quòd illos plurimùm, hos perparum prodesse putant radicibus incitandis. Solertiores tamen coloni si plus pomorum, quàm ramorum desiderant, senescente luna propagant. Septembri mense vel Octobri sub ipso vase propago deciditur: cumque toto exempta cæspite superuacuis, quæ subsunt, radicibus tenuis cautè subsectis, aut etiam relictis rami reliquijs, in aliud fictile vel in aream transfertur. Aërium hoc propagandi genus veteres agricolæ suis in arboribus minùs quidem operosum, sed lentius efficax, vsurparunt, traiectis per vasa fictilia vel qualos ramis non delibratis, terraque circumpectis: ac biennij spatium abscissa propagine, & cum qualis illis fata. Possunt præterea breui trunco modicè assurgentium in fictilibus arbuscularum humiliores rami aliquatenus aggesta humo adobruui. Fiet enim, vt ex imis eorum inhumatis nodis oculisque radices existant, & Martio mense obrutæ propagines autumnò possint ineunte succidi. Quòd si mense Augusto propagatio hæc fiat, in alterum erit autumnum amputatio proroganda. Vt autem radices præfestinentur, proderit obruendam partem cultro sparsim ac leuiter vulnerare: quia fibras incisuræ properatas & plurimas emittent. Prudentis erit cultoris ex forma staturaque propaginum arbitrari, quæ spatiosam exigant aream, in arbores excitandæ: quæ vasa fictilia in arbusculas humilius educandæ: quæ proximos parietes in hortensia aulæ opere topiario explicandæ. In hocce vsus callida & accurata putatio mature illas conformare incipiet, cum actis iam radicibus tanquam sui iuris factæ, ne licenter ac temere siluescant, putatoria indigent disciplina.

Adimum ramum aggesta terra.

Consilio. Cap. XI.

VI placet in citri arboribus subinde substituentis curas agere sæculorum, de conferendis primùm nepotibus cogitet, à parentum radice pululantibus, quos alij stolones pullosque vocant. Hi minimùm anniculi cum ijs, quas egere, radiculis aut fimbriato cum segmine à matris corpore auulsi, summamque attonsi subactam & sterco-

Qua ratione infodiantur stolones.

ratam in terram transponuntur, vt arborum mortale genus æternent.

Vetus confi-
tio.
Rami.
Clauz.

Talez.

Recentior in
libero solo.

Ad hæc citream veteres posteritarem continuabant ramo, claua, talea, radicari & arborescere coactis. Ramus^a Palladij præscripto non amplius sesquipede debet immergi, ne putrescat. Clauam idem Palladius, crasso è ramo recisam, commodius feri posse affirmat, quæ sit manubrij crassitudine, longitudine cubitali, vtraque parte læuigata, nodis & aculeis resectis, sed integra summitate gemmarum, per quas spes futuri germinis intumescat: diligentioribus à colonis ad vtriusque plagæ tutelam etiam fimo bubulo adlini vtrinque, quod summum est: vel marina alga vestiri: vel argilla subacta partis vtriusque extrema cooperiri: atque ita in pastinato solo deponi. Taleam verò & graciliorem & breuiorem esse posse, & ad instar clauæ demergi: sed taleam palmis duobus extare debere, clauam omnem obrui. Taleam siue clauam eius calidissimis regionibus, & per autumnum poni: frigidissimis Iulio & Augusto positas, & quotidianis rigationibus animatas vsque ad poma & magna incrementa perducere. Aliter ex^b Anatolio citrum claua nonnulli conserunt, incuruato videlicet ramo. Ita duo rami capita in scrobem demittunt & adobruunt. Quare fornicato è flexu germen existit. Sunt etiam, qui apud eundem Anatolium nodosas citri taleas, quæ curuari non possunt, inuerso capite infodiunt, & cucumerum cinere lætificant. Illud hic est animaduertere, licet clauam nonnemo taleamque, vt nomine, sic re discriminet, ab alijs tamen promiscuo significato vocabula confundi. Et^c Plinius quidem in talearum satu inter cætera seruandum ait, ne tenuiores sint, quàm vt manum impleant: qua crassitudine clauam Palladius à talea distinguit. Cæterum nulla hoc æuo in citretis instituendis industria melior & frequentior, quàm ramos ritè concisos depangere: vbi tamen vel natiuorum, vel ex propinquo transmissorum abunde ramorum est. Quanquam octo etiam dierum viaticam illi moram innocenter ferent, ope interim aliqua humecti, vt succum custodiant: feruidoque solis radio subducti, ne perarescant. Bimos cæfioni tempestiuos, & positioni optimos diuturnus probauit vsus, quippe confirmata iam satis ætate validos & robustos, vt effusis radicibus celeriter arborescant. Anniculos quoque cædunt & infodiunt, minùs tamen vtilis: quia teneriore adhuc robore lentius in arbores proficiunt. Præcipuæ illorum dotes nitida rectitudo, vegeta proceritas, læuisque rotunditas. Multiplici hac dote præstabiles ramos in taleas concides, plurimùm bipalmes. Vtiliter etiam (quod accuratè nonnemo solet) cæsuram ab ipsa rami gemma cuneatam duces, vt exacuta faciliùs humi talea defigatur: vtque (quod in propagine diximus) pars ima feliciùs radicescat. Nouellam summamque cacuminis teneritudinem præcides. Imas partes, vtpote vetustiores durioresque medijs præfe-

^a Lib. 4. tit. 10.

^b Conf. Plin. lib. 10. cap. 8.

^c Lib. 17. cap. 17.

præferes. Sic autem depones. A Martio mense ad inchoantem usque Sextilem, atque (ut Ligures consuevere) autumnali etiam tempore: prima cum quibusdam luna, cum alijs quacunque: austrino situ, cælo libero, in olitoria terra, bene subacta benèque tenera, patientes sulcos ligone facies. In utroque alueatorum latere sulcorum, siue media in accliuitate porcarum taleas, palmaribus discretas interuallis, eatenus offiges, ut bini terniue oculi emineant: manuque diligenter easdem circunculcabis. Aculeos & folia detrahare aut relinquere perinde commodum & usitatum. Ad hæc sulcis immissæ frequentis aquæ corruatione facies, ut solum semper humeat: hiberna verò frigora & gelicidia tegumentis breui tradendis recenti filuulæ defendes. Consitionem hanc ex ^a Pontani sententia tempestiue rectèque ut facias: ubi citrum putaueris,

*Tum fragmenta lege, & ramos secerne valentes,
Obliquosque infige solo, tamen ut capite extent:
Stipitis aut truncum gladioque & falce dolatum
Infode, & in tenui nudatum contege sulco.
Continuò ingentem vicino ex amne paludem
Elice, diluuioque comas immerge salubri.*

Citrinas ^b Porta clauas sic pangit. Martio mense & Aprili, per lunæ adolescentiam ramos eligit nitidos, crassitudine manubrij vel pollicis, longitudine bipedali: atque ita in terram defigit, ne plus semipede extent. Tenuiorem, quæ inhumanda est, partem non oblique, sed rotundè iuxta nodum recidit, ex quo radices sperantur. Ramos defodit binos, ut altero depereunte, alter eualescat. Quod si vterque inoleuerit, infirmiolem dextra eruit, sinistra manu alterum interea deprimente, ne vterque conuellatur. Ramos hosce, à concisura plantarios, in agris citro frequentibus, velut in ^c Salodiensi ad fertilem Benaci ripam, magno cultores numero conferunt: quos deinde cum in suis pomarijs disponunt, tum in omnes orbis terræ partes vberi compendio transmittunt. Iamverò breuiore in fictilibus taleas, palmum scilicet cum dimidio longas, ipsorum coctili gremio fictilium adhæsè applicitas defiges, apprimesque terram, & rigationibus iuuabis. Si pusillæ maximèque frugiferæ placent arbusculæ, inuersas taleas oculis deorsum spectantibus depanges. Retardatus enim in stirpibus fertilis impetus assurgendi, & ambitio coercita sublimitatis compactam in latitudinem, vberemque in fructum bipartitò erumpet. Ita feraces rami surculique, bonæ videlicet spei semina, è matris vmbra latebraque in apricum & illustre seminarium transducti, damno & cæsione intra biennium hortensem in filuulam stirpescunt, perutili documento, magnæ indolis adolescentiam

^a De hort.
Hesp. lib. 2.

^b Vill. lib. 5.
cap. 5.

^c Aug. Gall.
Agric. die 7.

In fictilibus.

Vt arbusculæ nanæ proveniant.

tiam à parentum complexu & blanditijs salubriter abiungi, vt feue-
riore cultu educata, familiæ patriæque felicibus & planè aureis sua
pomis nomina referuet. Exempto biennio transformatos in ar-
busculam ramos tutò licebit vtiliterque transferre.

Translatio & collocatio. Cap. XII.

Collocatio
triplex.

Cur citrus
apud nos ple-
runque pa-
riete gaudeat.

Quæ vasa fi-
ctilia optima.

Quemadmo-
dum acci-
piendis stirpi-
bus præpa-
rentur.

TRIPLICI collocatione potest citrea malus edu-
cari, vel in fictilibus humilis, vel in area paten-
tiore sublimis, vel parieti accliuus. Et in fictili-
bus quidem id arboris in Italia frequentissimum
rarenter pangimus, quòd ea vasa stirpibus in-
uentu rarioribus reseruantur. Medijs quoque
pomarij spatijs perrarò eandem infodimus, quia
minùs commodè perniciofa illi frigora defendimus. Adde, quòd no-
strate sub cælo non satis rami crassescunt & roborascunt, grandium
pomorum oneri sustinendo prolixa gracilitate impares. Quare pa-
rietum opportunitate inuitante, propter eosdem citrum plerunque
asserimus: quia videlicet eo fabрили munimento frigoris noxam (quod
etiam Græcus præcauet^a Florentinus) faciliùs propulsamus: eoque
solido adminiculo caudicis & ramorum gracilitatem vexationi ob-
noxiam validè stabilimus, vt grandiores aureos fœtus arborea mater
educat, & quanuis ponderosos haud grauatè indefessa sustineat.
Nunc triplicis huius collocationis modum tradere conuenit explica-
tiùs. In priore igitur accuratissimi hanc exequuntur industriam co-
loni. Vasa fictilia comparant percocta, validæque cocturæ argumen-
to exalbida, vel ex viridi liuentia, stirpibus accipiendis accommo-
data, vel paulò etiam capaciora: imo demum foramine, simplici
multipliciue, superfluum rigationis humorem faciliè transmissuro
peruia. In hisce deinde vasis testacea fragmina glareolasue subster-
nunt, & pro ipsorum magnitudine vasorum adaggerant. Alta enim
trium seu plurium palmorum saxeum substramen in digitos quater-
nos excitatum exigunt: breuiora minore aggestu contenta sunt. Ve-
rùm ipsi foramini obstruendo sic testulas seu glareolas disponunt, vt
superfluo facilis humori exitus rima multiplici relinquatur. Itaque
cauam primum testulam super foramen statuunt: deinde alias cir-
cumque supraque ordinatè congerunt. Fimum postea superinge-
runt bene maceratum, & bene pinguem, quinos senosue digitos al-
tum. Huic pariter præpinguem, eiusdem altitudinis olitoriam ter-
ram superaddunt: mediamque in cumulum exaltant, nisi si transpo-
nendæ stirpis radicibus gleba vetus adhæreat, vt, cumuli apicem in-
fidente stirpe, fibrarum capillitium humerosæ decliuitati æqualiter
expli-

^a Conil. Pa-
gon. lib. 10,
cap. 7.

explicatæque circumfundatur. At verò exemptam cohærente cum solo arbusculam in terræ cubili molliter æquato collocant: optimaque terra vas replent eatenus, quâ sex alta digitis lacuna relinquatur: quam itidem pingui explent lætamine, ita ne codicem contingat: tum aquam largiter affundunt, & in opaco habent per dies aliquot, nempe quindenos aut videnos. Alij testarum fragmina sex altè digitos supra vasis fundum rarè congerunt, in aquæ superfluxæ cloaculam: his præterea supersternunt aut scoparum ramulos, aut sarmen-
torum furculos, nempe moram & obicem terræ, ne cum affuso li-
quore deuoluta, rimis & foraminibus obstructis, liquoris transitum, exitumque præcludat. Ad hæc terræ loco finum adhibent equi-
num, diuturno putrique situ interrestrem naturam prope resolu-
tum. Id genus finum cum sordibus alijs proiectitium tiberina ri-
pa Romæ suppeditat: vnde cultores nonnulli altè defossam præpa-
ratos transferunt in scrobes, eoque vasa parciùs replent, infra sum-
mas oras modicè subsidente: ne magna ex parte humor affusus exun-
det, sed vt cauo gremio exceptus in omnes se totum partes fertiliter
insinuet. Hæc tamen duplici nomine incommoda videtur educa-
tio. Excitator enim è testulis furculisque congestus debitam stirpi
sedem inuadit ac prohibet, ne radices altiùs porrectæ spatiataque ad
arbusculæ profectum vberiore pabulo saginentur. Fimus præterea,
quanuis requies ac putris, non adeo tamen deferbuit, quin absque
terræ mistura nudam arbusculam perurat. Eius autem arbusculæ
crus palmari, vel maiusculo rectoque incremento supra vasis oras
attollendum: à crure summo ramosa brachia paribus, quoad eius
fieri poterit, interuallis in orbem dispergenda: inter se iusto arctiùs
cohærentia arundinis vtrinque bifurcæ interpositu seiungenda: vltra
præstitutum ambitum porrecta robustiori eiusdem arbusculæ ramo
adnexæ resticulæ ligamine reuocanda: sic eatenus coërcenda, quoad
emendata teneritudo dure scat. Cæterum in fictili posita malus Me-
dica, siue recentem exigat terram siue maius fictile, altero quoque
tertioque anno sic eximitur. Inclinator in latus vas, modicèque pro-
num statuitur. Deinde fabili trulla in altitudinem ferè palmarem
circumducta, concretæ gleba terræ vasi adhærescens abiungitur: si-
niturque trullæ ductu comminuta terra foras excidere. Tum altero
genu læuaque manu vas suffulcientibus, dextera truncus apprehen-
ditur, suaque cum gleba facillè sequax arbuscula educitur. Summæ
radices in duos tresue digitos falcula aliove simili ferramento vndi-
que refecantur: simulque humus adiuncta decutitur. Deinde te-
stacea fragmina, quibus foramen imum oppilatur, remouentur, &
subsidente limo perpurgantur: quo sæpe conglutinata, radiculisque
productissimis irretita, planèque operta, humorem vel pluuium vel
irriguum

Quemadmo-
dum citrus
in fictili de-
ponatur &
educetur.

Quemadmo-
dum exima-
tur.

Quemadmo-
dum citreū
instituitur.

irriguum non sine graui noxa non transmittunt. Ad hæc, forami-
nis obturamento testaceo ritè reposito, paulum fimi, qui spatio mi-
nimùm annuo requietus flaccuit, ingeritur. Huic fimo arbusculæ
gleba imponitur: ac reliqua inanitas circumfusa eiusdem generis fi-
mo expletur. Quod si vastius plantæ incrementum prioris vasis re-
cuset angustias: in aliud laxitatis idoneæ vas modo consimili trans-
ponitur. Iam verò hac ex arbore sic disponitur arboretum. Ante
menses plurimùm ternos, vel ante dies minimùm quindenos, quàm
citri arbores ponantur, scrobes effodiuntur, vt solem pluuiasque
combibant. Ipsæ autem scrobes quadratæ sunt inter palmos senos
denos: citris grandioribus infodiendis altæ circiter senos, latæ qui-
nos. Quibusdam probantur ima, quàm summa parte, patentiores,
vt radices laxiùs euagentur, & minùs hiberni frigoris æstiuque ca-
loris angustiores per aditus admittant. Eum præterea scrobis mo-
dum translaticia malus Medica ex ^a Pontani præscripto requirit,

De hort.
Hesperid. lib. 1.

vt neque in altum

Desideat nimis, vt quantum radice profunda

Hæserat, hoc paulò iaceat plus: èque lacuna

Hauriat vt solitos imbres madidumque fluentum:

Qua ratione
citrus trans-
feratur.

De proximo.

Cæterùm cui placet ordo citreti speciosissimus, disponat is arbores
in quincuncem: qui in quancunque partem spectanti læto spectacu-
lo rectus est. Sed age iam videamus, quo sit effodienda modo,
quæ transponitur citrus. Si non exteris ab oris, at de proximo petitur:
curabitur, vt, quæ radices complectitur tellus, nisi recentibus hu-
meat imbribus, affuso humore madeat, quò tenaciùs adhærescat.
Deinde cæspes à trunco in orbem circiter bipalmis altè circuncidi-
tur, auerso & in exteriorem partem impulso bipalio: ne grandiores
ac præcipuæ radices aut præcidantur, aut vulnerentur. Gleba radi-
cibus cohærente, iam satis altè latèque circumsecta, paulatim arbor
demisso suppositoque bipalio attollitur: illique iam extractæ si quæ
radices enormiter prominent, resecantur. Præfosso deinde in scro-
be fimo bene putris & resolutus, binos palmos aut paulò ampliùs
altus præsternitur. Deinde palmaris altitudinis pingue solum super-
inducitur. Super hoc arbor locatur. Deinde humus itidem pinguis
eatenus ingeritur, quàm palmum distet à summo scrobe. Reliqua la-
cuna probè macerato lætamine expletur: & arboris profectus quo-
tidianis irrigationibus ad octauum decimumue diem sedulò prouo-
catur. Sunt, qui nonnullis, antequam conferant, diebus scrobes
paleis compleant & incendant: eoque sæcundo cinere radices ope-
riant. Sin autem (quod aliquando fit) imæ arbori gleba non hæreat,
expassæ nudæ radices super pingui solo statuuntur, operiunturque
more

more supradicto : ijs tamen , quas casus luxauerit læseritue , præcisīs ,
& promissioribus summam detonsis. Nouellæ citri arbores exteris De longin-
è citretis transmitti solent , radicibus figuli creta circumdatis , & inuo-
lucro herbaceo munitis obligatisque , vt humectæ frigidæque ser-
uentur . Hæ quoque consimili ratione deponuntur , deterfa prius
hærente creta , ita ne , quoad eius fieri potest , agglutinata fibræ con-
uellantur . Crediderim tamen cum experientibus colonis , si quæ
mensibus æstiuīs recipiantur , cum hærentis argillæ pila defodiendas
esse : ne posita per æstium nudæ radices ægrè tardèque comprehen-
dant , vel caloribus deusta perarescant . Sed vbi per autumnum an-
nus refrigerit , summa tellure bipalio cautè remota , circumiectam
interiectamque radicibus argillam diligenter detrahendam , bonum-
que solum reponendum : denique putrem finum , sicut prædiximus ,
adiiciendum .^a Cæterum perutile fuerit (quod etiam veteres con-
suevere) priusquam arbores transferantur , eas rubrica vel alia qua-
libet resignare : vt ijsdem ventis , quibus ante steterunt , constituan-
tur .^b Quin etiam , quò fuerint aduiores , eò diligentius curan-
dum est , vt ad eas cæli plagas aduertantur , quas ante spectabant :
nisi si pars aduersa vitio aliquo laboret . Illud alij satis habent , vt ar-
borem transferendam non plano vulnere , sed leuiter deuexo expu-
rent : illitamque resinata cera plagam austro aduertant , ne gelidus
septentrionis halitus officiat . Alij demum curam vtranque superua-
cuam putant , quòd peregre transmittuntur citri arbores nullam si-
tus pristini notam præferentes , rotundoque vulnere mutilatæ . Equi-
dem vt vulgarem hanc frequenti periculo comprobata non im-
probo consuetudinem , sic geminam illam industriam , quippe tu-
tissimam , prætulerim . Cæterum tempestiua est citrearum positio
arborum Octobri mense aut Nouembri , & rectius quidem senescen-
te luna . Sed fictilium arbusculæ quiduis mensis lunæque transponi
optimè possunt , quòd earum radices hærens humus satis tutatur à no-
xa . Quòd si arbor natu grandior sine adhærente gleba transponen-
da sit : vniuersi trunco tenuis rami præcidentur . At verò suo cum cæ-
spite senior , & nudis radicibus iunior , translatitiæ , non angustam il-
lam putationem , sed læuiorem tonsuram efflagitant , qua castigatæ
rotunditatis nemus effundant . Par aliquatenus industria citros pa-
rietibus , propitiam plagam spectantibus , applicabit . Etenim per-
petuam scrobem ducet , pariter altam latamque : alternum lætamen
ac terram subijciet : medias plantas , diuaticatis bellè radicibus , lo-
cabit : ritè adobruet : aquam tempestiuè irrigabit : adhæc vtroque na-
tos è latere generosæ vegetæque indolis ramos parieti sic adiunget .
Clauos quaternis fere digitis longos , bene crassos , & bene capita-
tos adiget in parietem : ad eos clauos deligabit ipsos ramos hispano

Q sparto

^a Colum. lib.
de arbor. cap.
20.

^b August.
Gall. Agric.
lib. 7.

Quo tempo-
re .

Quemadmo-
dum ad opus
topiarium
adhibeatur.

sparto prætenui, nempe aridi soli iunco: qui retextis è sportis hispanicis, vtilem cinerem ad saponis lixiuiam transferentibus, filatim colligitur. Alligatori præterea debet esse antiquissimum, citrorum brachia diuersas in partes rectà disponere, nec vnum alteri superponere decussatim: quòd ea res officit cum operis topiarij concinnitati, decussata parte ineleganter extante: tum ramorum incolumitati, mutuo pressu transmeans alimentum remorante. Frugiferi ramuli, quos idcirco vocamus orbos, quia summo carent procerum ad incrementum oculo, si loco sese exerant alieno ac præpostero, molli nexu ad muralem proximum ramum reuocantur: irreuocabiles reciduntur. Proderit quoque arundineos cancellos, digitorum ferè quaternum interuallo à pariete summos, prætexere, iisque topiariam citrum alligare: ne solis æstiuu repercussu propiore torreatur. Non dispari demum artificio architectantis hortensem amœnitatem dædalæ voluptatis cancellatim structiles ex asserculis ac rigillis parietes bene longos, & cameras tholosque decenter gibbos eadem citrus topiaria, planèque tectoria conuestiet. Ita recentes coloni, nempe noui Attali, viride hortorum aulæum opere ramoso attrexunt, veteri attalica veste felicius, quippe sine fuce & fallacia floridum ac pomosum: & apiculis aduolantibus, auiculis insidentibus, verè bellèque belluatum. Ita denique contra cælestem vim lauro citrus pugnacior, amœnissimis vmbraculis, tanquam hortensibus tentorijs, non rara Iouis fulmina, sed quotidiana solis lucida tela defendit. Huius quoque opacitate viridi simul & aurea poteris hortensia formæ cuiuscunque statua, ex asserculis cancellata, speciosè conuestire: poteris eandem in rerum effigies opere historiali trahere, consilem ac docilitate flexili obsequentem.

Pastinatio & sterco ratio. Cap. XIII.

Italix mos
in fimo spar-
gendo.

TERCORANDI vsus pro loci temperie variat, annuam calida, frequentiore frigida plaga stercorationem exigente. Vniuersa ferme Italia fimum sic adhibet. Per autumnum circumiectam citro terram quatuor latè palmos bipalio ita pastinat, vt eadem circa arborem adaggere-
tur, & intra spatium illud luxuriantes radiculæ reciduntur: quibus summatim præcisis, imæ in-
frigidam vdamque humum altius demersæ aritudinem sitimque non reformidant. Deinde, si regio frigeat, pastinato inijcit recentem ac præferuidum palmaris altitudinis fimum, ab ipso trunco palmo interuacante summotum. Verna denique repastinatione conuersum
permi-

*Agricult.
die 7.*

permistumque solo latamen adobruit. Neque tamen hic ego falsum dixerim. Augustinum Gallum, agrestis rei prudentem: qui more alio, salodiensibus citretis forsitan salubriore, ante fimum adiungi præcipit, quam terra pastinetur, arboresque coagmentatis in tegetes assibus aduersus hiemem protegantur. Quod si regionem frigora minus infestant, idem terræ spatium eodem ferramento subactum, & priori contrario gradu ad arborem usque ablaqueatam leniter decliue, fimo supertegitur, qui anno requietus iam deferbuerit: idemque trunco vtiliter admouetur, ut incidentibus pluuijs penetrabilem tabescat in succum, quem terræ decliuitas totum vndique ad radicem vber saginamque transmittat. Non absimili ratione aggesto latamine posita in fictilibus arbusculæ refouentur. Cæterum si necesse fuerit alieno tempore vires effæti soli reficere, fimus adhibetur admisceturque putri iam vetustate resolutus. Quoniam verò fictilibus inclusa vber terræ facilius & feruoribus æstiuis exiccatur, & irrigationibus eluitur, & radicem suctu exhauritur: idcirco illam conuenit identidem instaurare. Quare vel ineunte Maio, vel Augusto saltem exeunte non in totum, nisi si computruit, sed in palmum circa detrahitur: & recens ac bene stercoreata sufficitur. Calabrica Tropæa proximumque Rhegium, quod utrobique modicè feròque hiemat, Medicas malos fimi fomentis, Ianuario mense admotis, calefaciunt. Easdem Creta insula, suo sub Ioue sibi propitio per hiemem leuiter frigida, satis habet hiberno latamine præmunire. Maritima verò Siciliæ ora, quippe quæ gelu rarissimo infestatur, fimum circa citrum non aggerat: sed, effosso profundo scrobe, cælestes vbertim admittit aquas. Mense præterea Ianuario fuillas setas aut veteres calceos radicibus superadijcit, humoque palmari cooperit. Melitenses coloni nullo campos latamine conspergunt: illud enim feruidiore sub cælo terram (ut ipsi aiunt) inebriat & venenat. Qui tamen Magni Equitum Magistri pomario præest cultor primarius, exiguum fimi Ianuario mense cum terra permiscet: ut eadem, lapideam in duritiem facilis concreescere, rare scat. Lupini præsidium citreis malis latandis nunquam non tempestiuum est. Id autem bis anno citretis suis Florentia subministrat. Circa truncos breui bipalio sex altè digitos terra suffoditur: in effossum scrobem lupinus non confertim ingeritur, ne densior massa caducum è cælo vel manu affusum remoretur humorem: sed rare spargitur, ut solo permistus, ex facili putrescat: in suum denique locum fossilis terra reuocatur. Cæterum amat saturari citrus etiam suillo humanoque fimo, necnon hominum lotio. Quinetiam adobrutis duris ossibus pasci nouit & pinguescere. Ut autem vastioris incrementi poma ferat, proderit ad eiusdem radices occisi canis alteriusue non

Fictilia sapius fimo refouenda.

Stercorandus ritus apud Tropæenses, & Rheginos.

Apud Cretenses.

Apud Siculos.

Apud Melitenses.

Apud Florentinos.

Alia fimi genera citro vtilia.

disparis animantis cadauer infodere : quia pinguis & glutinosus resoluti cadaueris humor ut aptissimo arborem pabulo saginat, sic pomorum incrementum maius facit. Hanc ipsam stercoreandi curam, cateroqui sordidam, culto ^a Pontanus carmine sic exornat

^a De hort.
Hesp. lib. 1.

*Nec verò non illa tibi sit maxima cura,
Et pubi teneræ, & postquam sese extulit arbos,
Sordentes soleas, simul & præsegmina, terra
Illuviem immundam crassisque liquoribus haustam
Ingerere: humorem ut lentum radicibus imis
Instillent imbri atque ætis fluuiialibus undis.
Præcipue fetus grauidos nitidamque iuuentam
Præstabunt infossa canum tibi squalida tabo
Corpora, dum pingues gaudent vligine fibræ,
Luxuriantque hieme in media atque arenibus aruis.
Nec dubita aggestum cinerem, squalentiaque ossa
Mersa solo infodere, aut hominum excrementa suumue
Inferre, aut læus sparsim radicibus urnam
Fundere, & humani malè olentia flumina lotij,
Nocte tamen: ne te petulans vicinia damnet,
Nidore offensa & grauius spirantibus auris.*

Fossionis tempora.

Eadem citri arbor apud ^b Palladium, citrinæ indolis bonum interpretem, assidua fossione gaudet: unde maiora etiam poma proueniunt. ^c Augustinus Gallus Salodiensium exemplo colonorum fodiendi tempora clariùs definit. Ait enim, à mense Martio, siue cum remotis hibernis tegetibus cælo folique arbores ostenduntur, ad extremum vsque Septembrem circumfusam citro terram quotquot mensibus iterari fossione oportere. At verò Melitensis cultor quotannis extremo circiter Iunio suam altitudinis leuiter profundæ fodit humum: obrutas autem fragilis duritiæ saxeas glebas grandiore bellici tormenti pila, magniue ponderis claua eatenus contundit, latas ut rimas agant, & arborum radicibus & irriguis aquis peruias. Denique illud ego ^d recenti cum scriptore subscribo, pastinatione frequenti, stercoreatione, irrigatione citri quidem fœcunditatem augeri, at ætatem imminui, crebro partu parentis vires vitamque delibante. Hinc arbores quinto quoque anno vel decimo circumfossas vitam viuere diuturniorem.

^b Lib. 4. tit. 10.

^c Agricult. die 7.

^d Franc. Bar. de Verulan. in hist. vitæ & mortis.

Irrigatio. Cap. XIV.

ITICVLOSA è patria sitim citrus ducit immodicam, & aquam largiter potare desiderat: sed locis temporibusque diuersis non æquè sitit. In aprico, siccano, bibuloque solo æstiuus ac siccis mensibus crebras amat irrigationes, in opaco humectoque parciùs ministrandas. Quinimò per cæteras anni etiam hiberni siccitates ita rigari vult, vt in sicco elemento semper hu-

Citrus quatenus irriganda.

meat. Prouidendum tamen est, ne aqua restagnet, vel terra lutescat: quia radices humi natantes ac naufragæ computrescerent. Quare, vbi aquæ copia non suppetit, malus Medica frustra feritur: nisi si raro exemplo solum ariditas non infestat. Hac temperie beantur oræ ligusticæ, orienti soli propioris, loca nonnulla, in quibus aurei mali arbor densa & plurima, oleis interfita, citra opem aquationis, misto nemore feliciter adolescit: quippe solum illic nacta leue, profundum, frigidumque, nempe humoris aduentitij minimè indigum. At verò in aduersa occidentali ora, atque in ipsa vrbe Genua, propter soli diuersitatem, nisi rigationibus affatim propinatis, bibaculæ arbores non proficiunt. Hinc suæ cuiq; nationi certis repeti solitæ interuallis rigandi vices, quas arborum sitis regionumq; habitudo præscribit. Rigant per æstiuos tantùm calores altero quoque tertioque die Genuenses: post quindenos verò dies in ora, quæ vulgò dicitur Diui Remi, remotiores ad occidentem Ligures: Salodienses frequenter, & cum vsus venerit: Romani à Iunio mense, aut etiam sicca tempestate maturiùs ad Septembrem vsque quinto quoque vel sexto die: singulis per æstatem diebus Neapolitani: à Maio mense ad Octobrem nulla non hebdomada Tropæenses: octo etiam dierum spatio intercedente Rhegini: Cretenses nunquam ferè hiemali tempore, vtpote plerunque pluuiis: cætero binis vel ternis per hebdomadam vicibus. At verò Siculi maritima in ora, quippe bibula, & gelicidijs minimè opportuna, hibernas è fontibus irrigationes frequentissimè deriuant. Sic autem aqua in hæc additur pomaria. Si copia sit fontis, simplex ab illo vel multiplex pro simplici multipliciue arborum ordine sulcus ducitur, palmum latus altusque, recto inter arbores alueo, circum easdem rotundo ambitu, instar vnius palmi spatio à codicibus. Eo terræ interpositu cauetur, ne contiguo truncus madore vitium noxamque concipiat. Fontanus deinde liquor sulcatim corriuatur qui, vbi priorem arborem saturauerit, ad aliarum subinde poculum transcurrit. Quòd si rigandis vna

Vbi rigatione non indiget.

Cuique regioni variæ rigandi vices.

Citretum, quomodo irrigetur.

Quomodo
citrus parie-
taria.

Quomodo
defossi rami
taleæque.

Rigationis
tempora.

Vnde rigan-
di necessitas
coniiciatur.

Fictilium ir-
rigatio.

Quæ irriga-
tioni aqua
idonea.

dis vna stirpibus vniuersis dies non sufficiat; in plures ordinata vi-
ces irrigatio tribuitur. Sic enim arbores omnes ad præstitutam re-
currentium dierum intercapedinem potant. Consimilis recto tan-
tùm meatu immissus riuallis fluor citros, opere topiario murales, hu-
mectat. Rami quoque taleæque, spatijs angustioribus in semina-
rio dispositæ, satis vtrinque bibunt, si media rectus interordinia hu-
mor interfuat. Rigandi per æstatem horæ matutina, seu potius
vespera, ne inferuescat aqua sole: sed vt, noctis opacitate iuuante,
radicum sitim frigidior extinguat. Serena & siccissima hieme, ri-
uo ductilis aut manu vectibilis imber altera post exortum solem ho-
ra, ne congeliet, non ita frequenter suppeditabitur: cum videlicet
pallefcere humus incipiet, siue antequam eadem à complexu radi-
cum soluatur in puluerem. Manuaria irrigatio sulcum non exigit
intermedium, sed arboribus circumductum. Mos est nonnullis,
cuicunque vtiliter imitabilis, vt, ne supra quàm arbores quærunt,
aquam affundant, contactu folia consulant. Nam si natiuus eorum
lentescat rigor, intelligunt, eadem incipere necessario destitui suc-
co, ac proinde irrigationem tum esse maximè ministrandam. De-
pactæ in vasis fictilibus citri arbusculæ, angusto solo facilè siccescen-
te, cum toto anno frequenter ac salubriter irrigantur, tum præci-
puè vbi, è cellarum ac tegetum hibernis in hortorum æstiuâ produ-
ctæ, per diu apricantur. Sunt igitur semel aut bis quotidie frigidio-
ribus æstuantium dierum horis, sicut præmonui, vasis aquarij pla-
cido imbre ductim insuccandæ, non profusa eluione præcipitan-
ter ingurgitandæ: vt in omnes æquè partes immerfus, omnium aui-
ditatem expleat liquor. In hac etiam irrigatione de more cautio
est, ne viciante caudices aspergine contingantur. Curabitur præte-
rea, vt, quemadmodum^a supra docui, humoris affusi superfluitas
imo è vasorum foramine facilè defluat: quia restagnans in aluo fictili
aqua radices corrumpere. Humor ad ima transfusus emissusque
monebit, sat vasa bibisse. Cæterum obrutis citreorum seminibus,
donec in arbusculas conualescant, aquario vase multiformi minutus
ac lenis imber, qui superfusam leuiter humum non eluat, irrorabi-
tur. Superest aquæ ad irrigandum aptissimæ delectus, sic recenti
Pomonæ, vt nuperæ Floræ, necessarius. Dulcium aquarum è fonte
profluentium rigua præcipuè profunt: propterea quòd facili nego-
tio riuatim inducuntur, & ipse decurrentem vndam liquidus labor
extenuat ac defæcat, vt eadem terræ altricis vber penetrabilis im-
pleat & salubris. Huic proxima, quæ cisternis concipitur, cælestis
aqua, cæli halitu vitali, pluuioque cælo foeta. Tertio habenda loco
putealis, quippe sole, cum cætera vitia tum frigus nimium exco-
quenti, non ostenta. Minus vtilis palustris, quæ pigra repit. De-
terrima,

Lib. 3. cap.
12.

terrima, quæ penitus ignaua stagnat, crassitudine vtrunque dam-
nante. Salsam & sulphuream non crassitudo solum, sed inimico
latens in elemento incendiarius vapor infamat. Vt autem summa-
tim dicam: ea maximè aqua probatur, quæ perspicua sit: quam
nullus odor aut sapor vitiet, nullus inquinet limus: quæ frigus hi-
bernium tepore mulceat, æstiuum incendium frigore moderetur.
Vt interpretemur, salubrem ac iucundam æquè arboribus esse, at-
que hominibus, aquæ sinceræ ac simplicis potationem, cuius vo-
luptas aureo fructu exuberat.

Putatio . Cap. XV.

MULTA RVM instar arborum citrus vulnere
conualefcit: dumque mutilatur, ornatur. Sed
vti collocandæ, ita exputandæ ratio huius arbo-
ris triplex. Posita in vase fictili sic putatur. Ad
simplicem rectumque stylum redigitur: quic-
quid eminet supra palmarem paulòue produ-
ctiorem staturam, præciditur: circa summum

Ratio citri
putandæ in
fictili positæ.

truncum terni quaterniue rami ferè in palmum existere permittun-
tur, vltra quam mensuram cacuminibus demutilatis, è relictis ra-
mis ramosa vndique siluula sese fundet. Ea deinde, cum satis ado-
leuerit, putatorio artificio vel in turbinatam, vel in conuexam, vel
in æquatam supernè, vel in quancunque aliam elegantem superfi-
ciem attondebitur. Rami autem superuacui, gracilenti, distorti-
que, interlucata densitate, amputabuntur. Cura erit præcipua &
horis omnibus tempestiua, vt omnis foliorum & ramorum aritudo
refecetur: quia præterquam quòd vitiosa pars formositatem reli-
quam deformat, vim præterea genitalem delibat: vitioque facilè
proserpente, cognatam contiguamque viriditatem materna cum
stirpe interimit. At verò ramos, confirmata iam ætate crudoque
senio robustos, piaculum fuerit vulnerare: quòd ex ijs fructuarios
ramulos citrea malus inducit. Ita non est vnus ac subitariæ, sed
multiplicis accuratæque operæ vel in arboribus luxuriantem forma-
re adolescentiam, & salubriter sauciantis ferri artificii castigare cen-
sura. Quare ^a Palladium non audio præcipientem, nisi quæ arida
sunt in citro, rarissimè abscindi. Latioris etiam glebæ inquilina ci-
trus eandem ferè tonsuram subit. Etenim prior putatio virgæ, in
arboreum caudicem adulturæ, ab imo pullulantem agnatamque
sobolem, atque hinc inde fruticantes ramulos desecat: ad eam sta-
turam, quam quisque vult, iam satis adultæ cacumen præcidit al-
tera: circum plagam impulsos, ternos ramos aut quaternos tertia sic
decacu-

Arboreæ.

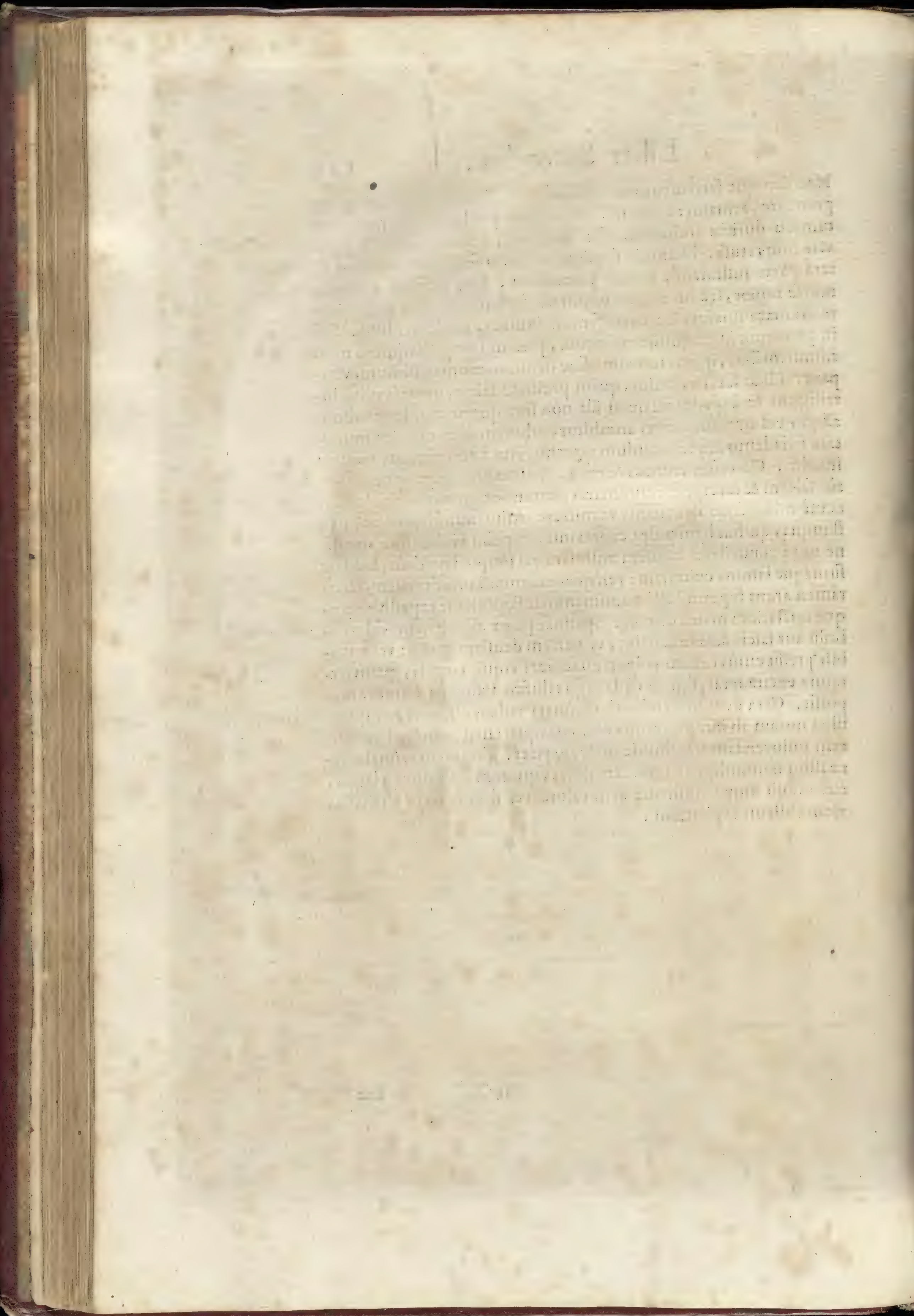
Parietaria.

Falcula putatoria.

decacuminat, ut bipalmes relinquat: ex ijs emicantes alij, iustumque iam incrementum adepti rami nouis subinde putationibus ita corriguntur, ut arbor tandem facie arbitraria figuretur. Et hic de more densior opacitas collucatur, & ex facili serpens præsecatur ariditas. Venio nunc ad applicitam parieti citrum exputandam. Eam igitur, si generosa germina maturius euenerint, post annum à consitione priorem deputamus: sin minùs, post alterum aggredimur via duplici putationem. Etenim si sequacem viriditatem volumus in altitudinem præstitutam citius educere, ab radice citatos vehementi germinatu pullos, ternos aut quaternos, parieti bellè sociabiles, cum ipsa matrice assurgere patimur: vbi metam transcendunt, cacumina intondemus: tum, fruticantibus vtrinque latæ indolis ramis ad viridem vestitum reseruatis, graciles, emaciatos, & abortiuos refecamus. At verò parieti aduersos auersosque maturissimè amputatos, quippe incommodos, non finimus eualescere: illi enim truncum parieti hærentem interiectu suo nocenter arcuant, hi turpiter prominerent, vtrique flexu ac distortionem sterilefcerent. Sin autem spissius quidem, at lentius totum parietem malumus præuelare: succisa, quæ in arduum euadit, virgea pullitie, felices (uti iam dixi) arboris ramos, hinc & illinc parietem conuestituros, prouocamus: ac topiariam densitatem paulatim & æqualiter promouemus. Vbi ductilis viror toto se pariete densauerit, subinde nascens prolixorum superflua posteritas ramorum demetitur: fructiferis tamen ramulis, plerumque palmaribus, parcitur: quos nisi natalis situs murales fecerit, molliter violentus (ut ante dixi) nexus efficiet. Veruntamen malè natos, flectique contumaces artifex animaduersio detruncabit. Illud autem super cætera curret putator, ut vno ictu amputet: ut æquali plaga leuique nihil irresectum, nihil eminens aut lacunosum, nihil scabrum relinquat: & præterea caueat, ne, quod præcidi debet, infringat: quia sic laniata citrus scabrataque putresceret humoribus, nec vulnus confanesceret. Quare laudatissima temperatura præduris & acutissimis ferramentis rem transigat. Notior est figura vsusque putatoriæ falcis, quam ut egeat interprete calamo vel penicillo: consulendum tamen tironibus est, atque externis hominibus nostri moris ignaris. Huius ergo ferramenti capulo proxima pars aciem prolixat rectam, aut etiam leuiter in medio tumentem, planèque cultellatam: ut viridem materiam in aduersum pressa manu infecet. Quæ consequitur, modicum flectitur in sinum: ut, cum retrahitur, teneriorem ramorum viriditatem ductim recidat. A flexu tertia scalpri aspectu procurrit: ut cæsurae plagas, nonnunquam asperas læuet. Quarta, verò aduncum desinit in rostrum ad incauandum accommodatum.

Hoc

Hoc denique ferramentum auersa securi, semiformem lunam exprimente, armatur: vt etiam à tergo more parthico vulnerans, contumacis duritiæ ariditatem ictu amputet, aduersæ interim partis acie non retusa. Nouo alij faciliq[ue] inuento forcipem adhibent al- Forceps.
 tera parte rostratam, & acie præacutam. Eius forcipis arctiore, morfu ramos, seu luxuriante viriditate superuacuos, seu proserpente ariditate noxios, seu sterili senecta inutiles, facile recidunt. Sed implexorum in angustijs ramorum, partem forcipis latiore non admittentibus, ipsum rostrum, sine dentibus mordacissimum, vsurpant. Hinc forcipis huius, quàm prædictæ falcis, opera vtilior intelligitur & expeditior: quòd illa non sine quassu motuque arboris aliquo vel imprimitur vel attrahitur, arborem hæc mordet immotam: illa lento atque interdum repetito, vno hæc celerique vulnere incidit. Cæterùm truncus & rami, crassitudine duritiæque aduersus Serra. falcem & forcipem contumaces, ferram exigunt ferè bipalmem, acutè minutèque dentatam: vt mitiore attritu minùs perurat, neustamina, quibus ligni pulpa contextitur, impulsu violentiore non sine noxa conuellat. Eandem postulant vel simplici quidem, sed lata firmaque lamina cultratam: vel, quanuis angustam ac tenuem, ferrei tamen arcus superinducti munimento inflexibilem: expeditæ denique tractationi manubriatam. Spatiôsæ plagæ asperitatem scalpri fa- Scalprum.
 brilis aut falcis acies allæuabit, vt partem deustam eradat: vt æquali pressu citiùs callum vulneri conciliet: vtque corrasa, quam serratura excitauerat, squamosa lanugo tabifico insuccari humore non possit. Cera demum terebintho resinata vulnus obducet, ne quam Cera resinata.
 illud noxam ab intemperantia cæli concipiat: neu, quod ad cicatricem inducendam transmittit arbor, expiret. Illo autem resinatæ ceræ illitu non indigent rami teneriores, quorum angustior plaga, circumfuso atque obsistente aëris calore vel frigore facile astricta, viam obstruit expirationi.

Et hac pagina hortensis optices, alijsque consimilibus à te adiungendis tuæ prospicis gloriæ, Philippe: breuibisque lineis longo prospectu fallentibus longissimam tibi lineam ducis memorabilis æternitatis. Fuerint alia opera tua sanè præclara, quibus amplissima spatia in angusto splendide mentiris, mundumque amplificas in arcto. Sed opus hoc cedro dignum, cui laborasti: ea, inquam, cedro, cuius aurum, quàm cedri alterius succus, efficacius, optimè de se meritis insignibus viris allinit famæ immortalitatem. Denique in hac aurea scena Medicarum arborum, te arma putatoria refecandis vitijs ministrante, perennantium, spectaculum exhibes perpetuò virentis nominis tui. Tempestiuitas interputandæ superuacua viriditatis vere autumnoque gemina: noxiæ aritudinis resectio nullo non tempore tempestiua. Solet igitur bis anno citrea malus exputari, præcipuè per autumnum, deinde etiam per ver. Etenim quæ præit calidior autumnum tempestas, multum elicit ramosæ luxuriæ, autumnali putatione corrigendæ. At verò quòd hibernis silet mensibus germinatio, soli supersunt, si qui fortè aruerint, rami verno tempore amputandi. Luna senescens putationi fauet: senioque curuatum in falcem sidus putatoriæ falcule præucet, ac putatores prosperum ad opus inuitat: quia per lunare damnum siccior citrus sine nimia humoris iactura, hoc est citra profusionem arbori sanguinis vulneratur.

Philippus
Gagliardus.

Putationis
tempus.

Lunaris in-
putatione
observatio.

Artis in citro miracula. Cap. XVI.

NERS est ars, quæ naturæ duntaxat ancillata, ingeniosæ superbix molimine supra naturam nihil audet. Viam ego laudabilis audaciæ præmonstrabo: siue nonnulla congeram, quæ solet ars in citro miracula patrare: vt & vetera quibus periclitari, & noua possit facile addere iam inuentis. Si velis acres citreorum medullas mutare, dulcibus, de Palladij consilio ponenda semina per triduum aqua mulsa vel ouillo (quod præstat) lacte macerabis. Aliter apud eundem Palladium alij, sed in citro iam adulta. Nam hieme præcipiti, siue Februario mense truncum obliquo foramine ab imo sic terebrant, ne parte altera exeat, Ex hoc humorem fluere patiuntur, donec poma formentur: deinde foramen luto replent. Sic acrimoniam dulcescere confirmant, ob eam (vt opinor) causam, quòd, crassiore succo, à terrena concretione acido, guttatim elabente, qui remanet defæcatus & ab aëre immisto subtilis, dulcem cogitur in medullam. Sed alteram hanc solertiam calidæ regionis citretis conuenire

Mala citrea
vt dulce-
scant.

uenire afferit * Calcagninus, qui tertiam præterea subiicit. Crassio-
rem enim citri ramum cædendum ait, & palmarem in altitudinem
cauandum: huic deinde mel instillandum, arcendosque soles imbri-
ce. Cum verò mel vniuersum cauus ramus exorbuerit, aliud rursus
infundendum; insuperque radicibus affundendum lotium: tum ex-
tuberantes gemmas, nisi qua parte mel fuerit ingestum, expungen-
das; cæteris autem parcendum. Sed quonam vberius è fonte con-
cilianda pomis acribus dulcedo, quàm è suauitate carminis, hauria-
tur? Audiendus igitur poëta melleus, ^a Pontanus, qui prædicta dul-
cissimè succinit præcepta.

^a Comment.
de cirr.

^b De hort.
Hesp. lib. 2.

*Quo non ars penetrat? Palmes cædatur & ipse
Crassior, in palmumque cauetur, & undique labris
In girum ductis, nec pollice crassius. Illuc
Infer mella liquata, & grandi contege saxo,
Quod solem auertat. Postquam arida suxerit arbor
Inclusum humorem, & sitiens noua pocula gliscit:
Mella cauo immersans flauentibus imbue riuis
Rursus, & euacuam thymbræo nectare cellam
Distende: ac latices humano è corpore fusos
Mollibus irroro radicibus. Interea ne
Neglige frondosas toto de stipite gemmas
Vellere: mopsopius ni quæ liquor implet, & ipsa
Labra trahunt dulcem mulsi de fonte liquorem:
Illas tu gemmas illaque & germina serua,
Et blandire manu, & ventorum auerte procellas,
Arce hiemes, funde hybleos & largiter amnes.*

Audienda præterea, quæ paucis idem versibus interpositis in ean-
dem rem canit.

*Sunt, qui lecta manu, solerti & semina cura
Contingunt mulsa, siculo aut madefacta liquore.
Postquam autem traxere ipsum ad præcordia rorem,
Sedaruntque suum medicato nectare: terræ
Infodiunt, & culta rigant. Ea denique fructu
Iam referunt tenerum, quem quondam hausere, saporem:
Quenque & arundineo duxere è palmite succum.*

Vt grande-
scant.

Vastioris erunt incrementi citrea, si non modò eorum arbores au-
thore * Palladio crebris fassionibus hilarentur; verùm etiam si ^d Flo-
rentini admonitu poma eadem vbertate nimia ramos onerantia,
dum increfcunt, interlegantur: maternus vt succus vniuersus ad pau-
corum

^e Ibid.
^d Apud Cui-
stant. Rogon.
Agric. lib. 10.
cap. 7.

corum augmenta vertatur: aut certè si fictilibus aut vitreis vasis, ut aër inspiret, perforatis, dum augescunt, includantur. Fiet enim, ut vasorum amplitudinem exæquent, & induant figuram. Quænam verò sint ad incrementum referuanda, docet^a Pontanus ad hunc modum.

*Si curæ tibi sit grandes educere foetus,
Et patulas implere manus: age, decute ramis
Crescentem prole: è multis ut pauca supersint
Poma, sed & maiora, loco & magis auspice nata:
Vberiore etenim succo latabitur hæres
Fraterni lactis, vacua & dominator in aula.*

Cæterum si citrus, & alia quævis medica malus se ipsam sæpius accipiat infitiam, poma præbebit incrementi maioris: singulis infitionibus fertilem succum, priorum amputatione ramorum auctiorem, in vnius recentis germinis pabulum vbertim conferentibus. Silentio præteruehi non debet huic opportuna loco, quæ mala citrea, mirè amplificat, recens industria, ingeniosi magistri, nempe casus, discipula. Cadit enim interdum, ut, quæ fortè inter se contingunt poma, cohærentibus corticibus vnum in corpus coalescant. Hinc agrestis ars didicit Medica præcipuè mala concorporare. Igitur in salodiensibus, & in Mantuæ Ducum modernensibus ad Benacum pomarijs Medicorum ita malorum coagmentatio celebratur. Extremo vere, cum eadem poma pollicari sunt magnitudine, arbor eligitur vigentis indolis robustæque ætatis, siue citrea siue limonia. Omnibus hæc folijs pomisque nudatur, præterquam ijs, quæ coagmentanda videantur. Ramorum quoque cacumina tondentur: ipsisque plagis refinata cera crassè allinitur, & vesicæ membranula superalligatur. Ita foecunda vis omnis, & alibilis succus arboris ad paucorum confluit coniugium saginamque pomorum. Quod si mutilare arborem pigeat, & caluam facere: imus cæterorum cortex ramorum materia tenuis in orbem inciditur, ut, interrupto leuiter meatu, succus vberior, quò præsens vocat vñus, auocetur. Bini deinde ramuli terniue ac plurimùm quaterni, quorum singulis singula illibatae integritatis lectissima poma inhæreant, molliter inflexi componuntur; sic tamen, ut, qua se parte contingunt, ea summam abradatur. Sed ipsorum consocianda pomorum latera, cute summa peracuto scalpello detracta, æqualiter vulnerantur. Ut eadem vulnerata latera inuicem sibi respondeant, leui nexu, nonnihil à pomis remoto, ramuli præstringuntur. Ut autem æqualia sint vulnera, decoriati prioris pomi corio pomis reliquis applicito, detrahendæ corticum partes circumsignantur. Verùm id consideratè peragitur:

agitur, ne quod incauto attrectatu pomum decutiatur. Exinde, ut in vnum quasi pediculum ramuli glutinentur, agninae alutae prateni caniola duum triumue digitorum spatio inuoluti, serico aut cannabino vinculo colligantur. Præterea decorticata pomorum latera inter se aptè committuntur; utque iunctis poma corticibus faciliè cohærescant, circumdatis tabellis coarctantur, ex abiegnâ aliaue, consimili materia subtilibus, duplè ferè quàm ipsa sint poma longioribus, binos ternosue digitos latis, Amittendo soli cæloque ad lineam multiforis, aut per se flexilibus, aut igneo vapore ad poma ouato complexu formanda curuatis, vtrinque funiculo vel salice obstrictis, denique doliâres costas imitantibus. Ne vincula læuigatis è tabellis excidant, illarum capita altiore vtrinque incisû crenata, saligneo vel potiùs cannabino ligamine crenis inserto circumueniuntur & connectuntur. Illud autem custoditur in primis, ut ipsi pomorum apices tabellarum pressu, quàm arctissimè coniungantur. Sic enim interiecta angustior inanitas succrescentis calloso facto corticis expletur: & absoluta sit vnitas in simplicis pomi speciem, ex pluribus mista corporibus. Porro id fieri luna solet extrema: ut ad efficax primæ augmentum glutinoso vbertim succo aucta poma citiùs confertis lateribus, inductaque communi cute, vnus in faciem corporis misceantur. Cæterùm luna quaque nouissima, prout res postulat, saligna seu cannabina magis laxantur ligamina. Quin, etiam, si aliquam poma fecerint vnitatem, quæ continuato ex cortice intelligitur, alia tabella interponitur, ut incremento liberiore crassescant. Cum autem summa tabellæ parte vinciri tam arctè nequeant, quin exitum satis laxum relinquunt: non ad plenitudinem tantummodo poma crescunt, verùm etiam in longitudinem. Ea propter, breuioribus tabellis remotis, pro incremento pomorum subinde prolixiores, & similiter foraminosæ substituuntur: interque corticis verruculas, è priorum tabellarum foraminibus recta serie impulsas, collocantur. Si cortices placeant litterati, pomis modicè adultis tabellæ admouentur arbitrarijs formis fenestratæ: ut ipsi cortices callo è foraminibus extuberante figurentur, & colorem à sole combibant. Vbi citrea mala pertinacem in vnitatem coierint (quod euenire spatio ferè trimestri solet) apprimentium compage tabellarum sublata, licenter augescere permittuntur. At, ne suo pte pondere ventorumque turbine deijciantur, bifurco statumine, aut simplici aut multiplici, sustinentur. Interea pabulares maternæ arbori suppetiæ feruntur, pingui terra ingesta, & aqua affusa immisto lætamine medicata. Ita citrus fœtum edit genere frequenter Geryonaceo tricorpore, enormique magnitudine gigantæum. Iamverò citrei mali, vultus omnes induentis, artificiosas metamorphoses, rem

Vt varias induant formas.

rem videlicet poëticam versuque dignam, ita poëticis docet numeris ^a Pontanus, inter cultores poëta cultissimus.

^a Ibid.

*Sin fortè in varias iuuet & te ducere formas
Nascentem citrum, mutato & corpore mala:
Tu faciem è ligno, argillæ aut de cæspite ductam
Subijce, & infantem tenerum nutricis amato
Conde sinu. Paulatim artus formabit, & inde
Ducet inumbratos signato in cortice vultus.*

^b Const. Pongor. Ibid. c. 9.

Sed istam ^b Africanus industriam prosa oratione distinctius tradit. Hoc igitur authore humanam seu belluinam ex argilla aliaue solida materia expressam similitudinem gypso lutoue iam siccescente crustabis. Hanc ipsam deinde acuto quopiam instrumento mediam in anticam posticamque partem secabis, vt aprè possit vtraque copulari. Tum in figulari fornace indurabis igni. Cumque pomum ad dimidium adoleuerit, in eos typos includes: eosdemque vinculis diligenter obstringes, ne pomi auctu dijungantur. Ita gradato citreum incremento inæquales typorum lacunas explebit: quodque primis infantiae natalibus pomum fuerat, iam adultum, fictili vtero recluso, nouam in faciem renascetur. Ad hæc facili gratoque periculo comperies insolitis formis visenda monstra in pomis prouenire, si, decussis floribus, quorum simplex foliorum series est, ij duntaxat in arbore relinquantur, qui foliosiores interdum existunt. Author est ^c Palladius, mala citrea toto propemodum anno posse in arbore custodiri: sed nullo melius præsidio, quàm si vasculis quibuscunq; claudantur. Accipe nunc ex ^d Pontano artificium duplex, quo arbor vna Medica diuersi poma generis simul ferat. Sic ille primum.

^c Ibid.

^d De hort. Hesper. lib. 2.

Vt toto anno in arbore pendeant.

Vt vna ex arbore Medica diuersi generis poma nascentur.

*Atque equidem memini (tantum se industria prompsit)
Qui diuersa quidem, parua, sed semina in urna
Condat, & educens collo breuiore stolones,
Subducatque ardetque manu, ac sub vincula cogat
Crescentes. Hi tandem vno se stipite miscent,
Atque vno obducunt se cortice: neuæ flagella
Dilabi finito: neu summa cacumina ventus
Diuellat, cera linito, aut diducat adulta:
Vnguine dum proprio corpus iunguntur in vnum,
Atque operit lentum sub eodem codice gluten.
Postquam altè steterit radice infossa, & opimum
Raptarit stirpes succum: mirabere poma
Plenaque grataque, non vno tamen vna sapore.*

Sic idem ille artificium alterum.

S

Sunt

*Sunt, qui diuersos ramos, sed cortice raso,
 Coniungant, stringantque simul, quo glutine misto
 Increcant æquè: ac fixo mox stipite iunctos
 Infigant pariter: tum vulnus rite coronent,
 Et fallax opus admota tueantur ab arte:
 Quò ramo ex uno, atque uno de palmite fructus
 Non uni veniant.*

Frigori calorigue remedia. Cap. XVII.

Medicarnum
 arborum cel-
 læ hibernæ.

NE Medicas inter malos mollissimi generis citrus febris algeat hiberna, ne ferueat æstiuâ, neque vtrique peruratur & pereat: varia cultores pro regionum varietate remedia excogitarunt. Neque enim omnis æquè friget plaga, vel calet. Cum Florentinis Romani citro in fictili positæ ut frigus defendant, cellarum tepida hibernacula sic architectantur. Earum amplitudinem vasorum numero definiunt. Meridiano tepori frontem aduertunt. In eadem ostium importandis exportandisque vasis per amplum, & fenestras pro loci spatio ingentes compluresque aperiunt. Fenestellas in aquilonio latere pauciores faciunt, unde frigida inspiratio fortè conceptum nimium temperet calorem. Ostio & fenestris indunt ligneas valuas, atque illis præterea foriculas linteatas. Ad orientem occidentemque conuersa latera plerunque non fenestrant, quòd emolumentum parum, vtrinque transmittitur. Pauimentum in meridiem à septentrione deuexum theatrales in gradus frangunt, ut singula æquè vasa ijs veluti gradatis sedilibus imposita solis hiberni grato salubriq; spectaculo perfruantur, & austrini tepore spiritus animentur. Ea verò gradata sedilia eatenus laxant, quâ ingredi etiam cultor possit, rem citream curaturus, ac præsertim, ubi usus venerit, irrigaturus. Concameratum tectum lacunato præferunt, quòd eius conuexitas maturius calorem concipiat, ac diutius foueat: densitas verò hibernorum imbrium stillicidia non transmittat. Iam verò quoniam annuis vicibus, constanti inconstantia variantibus, modò citius, modò ferius, nec rarò per autumnum alget annus hiematque: statuere certi quippiam non licet, quò potissimum tempore consita citro vasa sint in opertum referenda. Nec primum tamen ipsi citro frigusculum cauetur: quinimò non Roma solùm, clementiore sub cælo hieme vernans, verùm etiam Florentia, sub imminente niuoso Apennino gelidè perhiemans, citreos hortos suos in fictilibus ambulatiles sub primo-

primoribus pruinis semel aut iterum pernoctare ac modicè algere patitur : vt prætenerum lignum hiberno duretur incommodo. Tum non illico aperto cælo subducit , sed in australem porticum aliquam recipit , vel parieti admouet , qui sit soli ostentus , & imperuius aquiloni . Neque verò nimis maturè in cellæ latibulum eam reuocat : ne foliorum defluuio turpiter nocenterque caluescat . Primo enim vere folia vix renascuntur : at nullus eo flos anno , fructusque nullus inducitur . Quare circa idus Decembres in præscriptis hibernaculis collocat . Hic autem perplacet collocationis ordo . Arbusculæ vel ætate vel indole robustiores in editiore siue aquilonari : molliores in humiliore , nempe australi sede , quippe proximis è fenestris magis insolata , reponuntur . Obuersas austro fenestras patefieri conuenit serenis , apricis , & aquilonijs diebus : occludi verò vtroque obice , nempe linteo ligneoque , humentibus & nebulosis , necnon Africo spirante : quia meridianus hic ventus halitu igneo succum omnem vitamque stirpium absumit . Exitiales in primis citro nebulæ prohibendæ sic præclusis & linteis & ligneis fenestrarum valuis , vt ne rimula quidem peruia relinquatur . Si nebulæ maneant plures dies , sat erit fenestras habere linteatis foriculis opertas . Neque pigere cultorem debet sæpius interdiu , prout vsus euenerit , modò easdem claudere , modò aperire . Alit etiam inuito sub Ioue frigido cum cæteris Hesperidum pomis citreas malos Gallia , Regijs non modò floribus , verum etiam pomis aurea . Eas enim ab imo ferè caudice ramosas , & arboreo statu satis proceras habet intra vasa prægrandia , ex assibus conuadrata , ore quàm fundo laxiora , suffixis quaternis paxillis quadrupedia , & in translationem ansata . Hæc autem mense Octobri ex hortis transportat in cellas , hunc in vsum sic factas . Ostium & fenestræ in hibernum meridiem spectant . Hæ vitreis extrinsecus , papyraceis intrinsecus foriculis , necnon ligneis valuis intimis extimisque muniuntur . Ad hæc ferrea lamina perampla , fatisque crassa , vni è tribus reliquis cellæ parietibus ima adiungitur : eademque matutino ac vespertino igne , qui contigua cellæ postico in foco succenditur , incandescens vasorum conditorium excalefacit . Vbi præterea clementioris diei apricitas inuitat , cæteris fenestrarum valuis reclusis , per vitrea specularia cælestis cum luce calor admittitur . Gallia Belgium istam non inuidet gloriam , vt in glacialis oræ niuali squalore inclyti pomis aureis horti renideant . Et raras quidem eiusmodi felices arbores , aduersante natura , illic educat industria . Vt magis miremur Gulielmum de Blasere , Hellibusi dominum , inter consulares curas hortensis quoque rei consultissimum : quippe qui singulari solertia ornatissimis hortis suis Gandauenfibus inaurandis omne genus malos aureas , vt litteris ad me

Vas in Gallia Medicis malis alendis adhiberi solitum . Gallicum hypocaustum .

Gulielmus de Blasere .

daris testatur, ita comparat ac tuetur. E' ligustico tractu arbusculas semine fatas, & inoculatione varias accersit. Hæ trimæ quadrimæue, binos belgicos pedes longæ, digitum crassæ, insiti germine in pedis semissem extante, cætera exputatæ, radicibus pingui gleba vel argilla obductis, & herbacea seu cannabina tænia circumligatis, ligneis in cistis compositæ, trium quatuorue mensium terreno itinere transmittuntur: &, nisi tempestiua desit irrigatio, quanuis non nihil vexatæ, viuæ tamen sospitesque perueniunt. Exinde reualefcunt humatæ, nouaque germinatione reuirescunt. Sed cæli terræque benignioris filia delicatæ, belgici velut exilij rigorem pertæ, flores, nempe arborum gaudium risumque, parcius fundunt: ac poma, nisi decidua & abortiua, non ferunt. Quare illic semine feri cæptæ, ac frigora tolerare à teneris assuetæ, mutato in patriam exilio, prosperè adulescunt & roborascunt: donec sexennes aut octennes, insitione feritatem dedotæ, ad omnis aurei pomi fœcunditatem mansuescunt. Igitur à frigido cælo innoxium & florem & fructum inducunt: sed hic, nisi anno post florem altero, non maturefcit. Exitu enim Iunij flos prodit: mense Octobri fructus columbinum exæquat ouum, eaque paulatim capit incrementa, vt iustam impleat magnitudinem, & anno demum tertio ineunte flauescat: alijs subinde pomis assidua fœcunditate nascentibus, & ad similem biennij maturitatem lentè festinantibus. Nutrit autem idem clarissimus vir, Guilelmus, id genus arbusculas complures, quarum caudices intra annos triginta humanæ tibie crassitudine pares, in pedes minimùm ternos assurgunt. Per hiemalis inclementiam cæli non licet easdem vel patentibus in pomarijs depangere, vel opere topiario parietibus obtendere. Idcirco inhumantur intra rotunda vasa, ligneis costis compacta, ferreis circulis summis medijs imis astricta, forinsecus perpicta, & vtrinque ansata: pedes binos alta, totidemque ac semissem lata, paulatim vsque ad imum substrictiora, irriguæ satietati transmittendæ fundo multiforo peruia, & basibus fabrefactis imposita.

Belgarum
vas ad Medi-
cas arbores
educandas.

FIGVRA HORTENSIS VASIS AD PEREGRINAS ARBVSCVLAS EDVCANDAS 141
QVOD IN BELGIO ADHIBERI SOLET

Expositio litterarum

- G. Truncus arbusculæ
ABEF. Vas
AB. Vasis diameter superior
EF. Vasis diameter inferior
AC. Perpendicularum indicās differentiam summæ partis AB ab ima EF
ELEM. Ima pars vasis multis locis pforata humori transmittendo
POM. Circuli ferrei rubro picti
RSTVXY. Costæ vasis viridi pictæ
HINO. Basis e caruleo lapide

PES GANDAVENSIS VNDECIM DIGITORVM
PES GANDAVENSIS AD COMMENSVM HVIVS FIGVRA

Pinguioris terræ calido pabulo in ea ora perfrigida hæ potissimum
fouentur arbusculæ. Aqua verò vel pluuiatilis, vel fluuiialis iisdem
affunditur tertio quoque aut quarto per æstatem die. Sed cautio est,
ne, quoad eius fieri potest, truncus madefiat: quòd humor affusus,
insolatione postmodum inferuescens, eundem ex facili vitaret.
Mense Octobri exeunte apertum illæ cælum belgicum vltra non fe-
runt. Quapropter in porticum recipiuntur ad hunc vsum extru-
ctam, pedes ferè centum porrectam, & vndique occlusam: quæ,
sæuiente acrius gelu, appositis vtrinque focus, & lithantrace, nempe
saxeo carbone Leodiensi concalefactis, hypocausti more intepescit.
Si quando etiam per hiemem (quod accidit non rarò) aura belgica
mitescat, egelidique affulgeant soles: australibus fenestris ostioque
patentibus, in operto conceditur apricatio. Sic præstantissimi viri
locuples & ingeniosa efficacia duræ indolis arbores, ac delicata su-
perbia in Italiæ quondam solo contumaces hospitari, frigidaæ plagæ
filias planèque belgicas effecit. At verò citrus non in fictili vehiculo
mobilis, sed in pomarij solo stabilis, citra motum & fugam, sub alijs
hiemem declinat hibernis. E vulgari nimirum anguloso iunco, lo-
cis palustribus passim obuio, qui ^a Lobellij gramen cyperoides ma-
ius, siue ^b Dodonæi pseudocyperus esse creditur, factæ plerunque
romanæ tegetes citreti arboribus admouentur. Elegantiores Flo-
rentia prolixis nitidisque filiginis concinnat è paleis. Ipsarum verò
tegetum figura gemina est. Etenim qui sua quanque arborem, hoc
est partem eius ramosam, tegete protegere vult, arboris amplitudi-
ne paulò laxiores doliare circulos, ternos quaternos pluresue, si res
exigat, ab imo gradatim angustiores, & palmum ferè ac semissem in-
ter se distantes, cum arundinibus minimùm quaternis, in decussem
adiunctis saligno vinculo connectit. Nudum hoc tegetis rudimen-
tum prædicti iunci foliosis culmis in longum demissis, & in quater-
nos quinosue digitos aggestis, confertim inuestit. Iunceum hunc
vestitum extimis totidem, pariterque interuallatis circulis incingit,
quorum singulos triplici aut quadruplici nexu cum circulis intimis
colligat. Apice demum arctè astricto, inanis metæ, seu prægrandis
cuculli pileiue perficit figuram. Prælonga deinde statumina, pari-
bus interuallis discreta, vltra mediam vel ad summam vsque tege-
tem intrinsecus immissa, cum intimis circulis extimisque saligneo
vimine vehementer obstringit. Deinde vnam alteramue furcam
bicornem, arbore operienda nonnihil proceriorem, ad eiusdem
truncum alligat. Iunceum denique pileum sic imponit arbori, vt
summæ furcæ infixum, depactisque in terram statuminibus inniten-
tem, contra ventorum impetus furiasque confirmet. Sed licet hoc
pileo ramosum tantummodo arboris caput circumtegatur, crure
libero

Belgica por-
ticus.

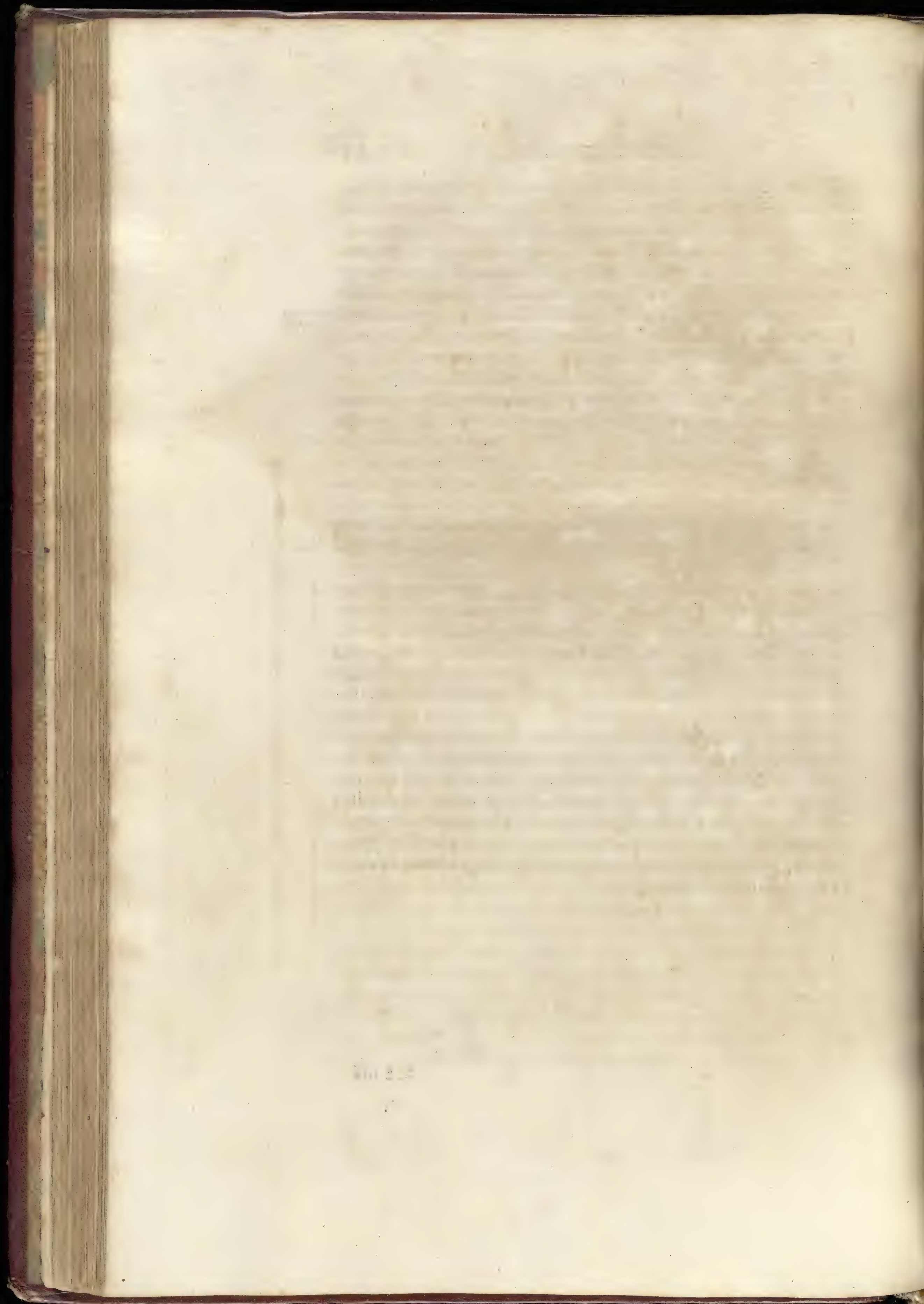
Italica tege-
tes.

^a In obser-
uat.
^b Scirp. hist.
pempt. 2. lib. 1.
cap. 14.

libero relicto, vnde salubriter inspiretur: arbor tamen sic pileata, non asseritur veteri more in libertatem: sed, nimis interclusa publici spiritus vsura, periculoso seruitio subditur, & in opacum veluti ergastulum includitur. Quare in orbem acuminatis planas prætulerim tegetes, ita concinnandas vsurpandasque. Arundines longitudine pares, crassitudine modicæ, quàm longæ sunt, inuicem applicitæ congeminantur: & oppositis earundem inter se cacuminibus, gracilior alterius arundinis pars cum alterius crassiore componitur, vt æqualiter vtraque roboretur. Sic geminatarum aliæ arrectariæ, transuersariæ aliæ, duum ferme palmorum interuacante spatio, decussantur in cratem. Ad hæc iunci eiusdem in longum digesti fartum quinos circiter digitos altum supersternitur. Par denique priori, & æqualiter decussata, arundinea crates altera iunco superimponitur: & salice vtriusque cratis decusses colligante iunceum fartum densatur, & in parietem ambulatorium stabilitur. Tegetis cuiusque magnitudo ea debet esse, quæ gestationi expeditæ non officiat. Quare octonos in palmos latitudo, longitudo autem porrigetur in denos. Id genus tegetes facili negotio sic adhibebis. Si tegere habeas citri arborem vnicam, eamque modicam, binas furcas à media vtrinque arbore, quanto ea spatio ramos porrigit, remotas, palmumque supra eiusdem cacumen extantes, defiges. Vtranque furcam pertica insuper posita iugabis. Perticæ capita in vtranque furcam inserta deuincies. Tum furcas alias quaternas constitues, arboris trunco paulo productiores, eodem spatio summotas ab arbore, eandemque positu quadrato circumstantes. Deinde transuersos totidem longurios superalligabis. Sin autem spatij multum diffusior arbor obtineat, furcarum numerum sic geminabis, vt quaternæ inter æqualia spatia extremæ ac mediæ triplici similiter directæ serie disponantur: ac totidem perticis iugatæ ad tolerandas tegetes confirmentur. Ad hæc binis quaternisue transuersarijs cannis perticarum interstitia densabis. Hac autem cautione tegetes, pro arboris amplitudine binas aut quaternas impones. Qua parte iuncus in longum extenditur, decliues locabis, vt aquam pluuiam sine mora euergant. Alteram non nihil alteri superpones, vt ne rimosæ commissuræ stillam sæuam transfundant. Ob eam ipsam causam summas vtriusque lateris tegetes in fastigio sic iunges, vt alteris alteræ incumbentes quaternis ferè digitis emineant. Easdem præterea ne pondus ventusue deiciat, crebro vinculo subiectas ad perticas alligabis. Hoc ipsum operimenti genus, æquabili serie continuatum, directos in citretis arborum ordines à frigore vindicabit. Quod si alterutra summa frons triangularis, quam tympanum vocant, gelidis sit aquilonibus obnoxia, triquetris & quadrangulis tegetibus aptè confertis obstruetur: ad austri
verò

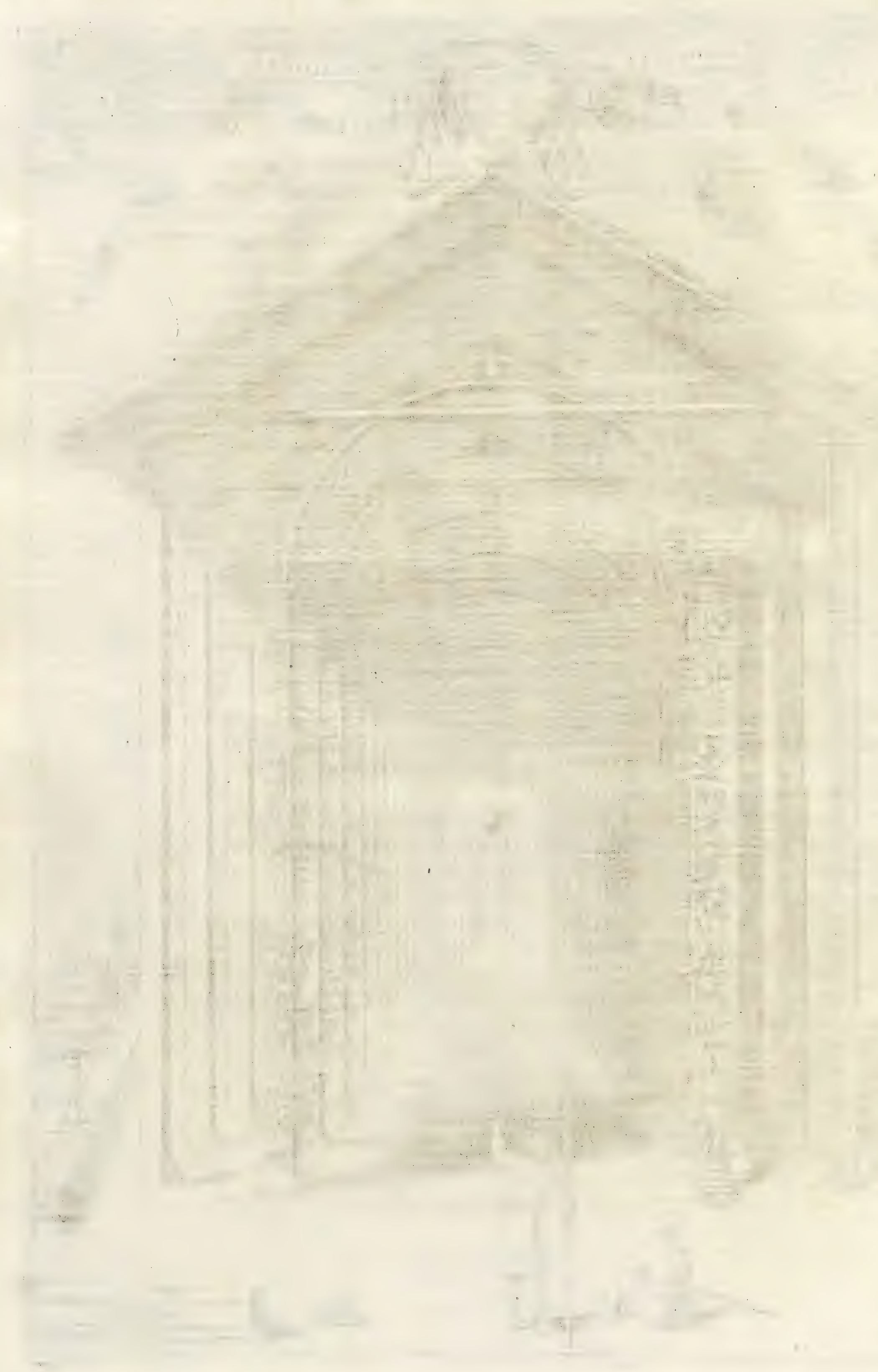
verò teporem obuersa salubriter altera oscitabit. Non vacat hoc loco vias omnes persequi muniendi tegetibus citreti. Magis tritas celebresque commonstrasse abunde est. Reliquam tegendi varietatem infinitam necessitas & industria, magistræ optimæ docebunt. Silentio tamen dissimulare non decet operosius & elegantius rectum, patritia imitatione dignum, aureis malis tuendis excitari solitum quotannis cultissimis in hortis Caroli Emmanuelis Cardinalis Pij, veterum certaminum voluptatem proximo amphitheatro non inuidentibus: quòd in ijs Pomonæ cum Flora innocens est & voluptarium perpetua de amœnitate certamen. Mediam illic palmis circiter ducentis longè procurrentem pergulam contexunt trabeculæ duæ ac triginta, in quadrum dolatæ, summa in parte circulo duplici præferratæ, atque opere cæmentitio stabilitæ: his præterea infixi ad sublimem concamerationem arcus ferrei, transuersique asserculi binos inter palmos cancellatim adiuncti. Hæc autem pergula, intermicantis aurei mali viridissimo vestitu nitidè opacata, sub tegetibus magnificè hibernat. Etenim utroque ab latere sena dena duum & viginti palmorum tigilla dedolata, in summo ad commissuras obliquè incisa, subducto præparatis è fossulis operculo marmoreo anulato, arrectaria statuuntur. Supra hæc fulcimenta canterij, nempe alia tigilla à culmine ad subgrundas porrecta, striatis in cochleam clauis infiguntur. Supra canterios asserculi transuersarij, bipalmi spatio discreti, religantur. Cæterum, ne postmodum sustinendo impares oneri canterij, nimio pressu plus æquo varicantes, stantia fulcimenta in diuersum impellant, affixis transtris fibulantur. Eadem præterea, quæ suffulciunt canterios, tigilla teretibus & aduncis fibulis ferreis cum pergulæ trabeculis nexa immobili stabilitate perstant. Hæc denique materiatura, siue contignatio tegetibus de more superpositis & colligatis integitur. Sub his autem hibernis non modo pomosæ viriditatis pergula, verum etiam vasa Medicis arbusculis confita inter obsidentem niualem brumam verno tepore perhiemant. Hæc tu quoque nobiliora planèque patritia tuguria, poteris, ut præmonui, ad citreti tui tuendas à frigore arbores decorâ vtilique imitatione transferre.

In hortis
Card. Pij.

PHILIPP. GAGLIARD. ROM. delin.
C. Cungiſ Incidit

Sed ista romanæ, vel non absimiles hiemes citro munimenta defendunt. Exteræ plagæ sæuiores frigora operosiore machina propulsantur. Quare Salodium, suo sub alpino Atlante frigidissimo æstuantis Africæ hortis aureis illustre, numerosa citretea, proceris arboribus pulchrè siluosa, & prægrandibus pomis fœcunda, maioris operæ hibernaculis ita includit. Positionem deligit ab aquilone auersam, pronamque austro, & quàm proximam Benaco: quia fertilis è lacu tepor inhalatur. In aquilonio latere parietem excitat altum ferè palmis quadraginta: palmorum verò triginta interuacante area, meridianis obiectum partibus parietem alium denos in palmos demissiùs attollit. Super hoc lateritias pilas, non ita crassas, denis itidem palmis interuallatas extruit: supra quas tigna, septentrionali à pariete porrecta, proclinat. In ipsa postmodum area binos citrorum ordines pangit. Ineunte hieme transuersis assibus, supra tigna gradatim regularum ritu ad euergendos imbres dispositis, tectum perficit. Pilarum interualla fenestris ligneis emunit: easque noctu ac diebus perfrigidis occlusas, tepidioribus apertas habet. Nonnullas præterea scutellas aliaue consimilia vasa opplet aqua, & in citreto sparsim, tanquam indices, nocturno tempore statuit. Ea si frigore inualescente glacauerit: grandibus lignis, citra flammam ignitis, locum vaporat. Subijciendum hîc habeo prudens cultoris salodiensis effatum. Laxiora, inquit ille, nostrate in agro citretea periculosè sunt, quia commodè protegi non possunt. Quare qui citros complures alere velit, eadem ab aquilone in austrum custodita latitudine, hortense spatium ab ortu longius porrigat in oecasum. Veruntamen si satis tepeat locus, licebit ab aquilonijs partibus in austrinas multorum capax ordinum laxare pomarium: simulque oportebit in vtrunque cæli verticem bipartitò tectum sic proclinare, vt septentrionem versùs incumbat solido cæcoque parieti: ad meridiem verò pilis, quemadmodum diximus, assurgentibus interstincto & fenestrato. Hactenus cultor ille. In cætera Gallia Cisalpina, diuturnis quâ niuibz quâ gelicidijs nimium algente, citretea rarissima. In ipsa vrbe Genua, ab impendente Apennino inclementiùs afflata, sub intentis velis obiectisque tegetibus citrus rara. Sed in eius ora maritima, ad orientem sita, cui vulgare nomen ab oppido Sancti Remi, spatiosæ citriorum siluæ vna per hiemem tepentis cæli tegete proteguntur. Quanquam ea quoque felix positio eiusmodi subdiales arbores tueri satis non potest, quin aquilonijs afflatibus, ac præsertim cæciæ glaciali spiritu perurantur, si post madorem pluuium inspirentur. Quare (quod intra annos sexaginta quater factum à prouectæ iam ætatis & peritiæ Genuensi viro. accepi) succidente ferro ijs illic succurritur, vt regerminent. Reliquæ pariter Italiæ tractus à

In hortis salodiensibus.

Fun*

Fundano ad extremum vsque Rheginum agrum, felicibus Hesperidum siluis inclytus, quod in meridiem deuexior benigniore naturæ halitu fouetur, artis hiberna fomenta non adhibet aut requirit. Ob eandem cæli temperiem Sicilia, Melita, Corcyra, Creta, compluresque insulæ, pomis aureis fortunatæ, necnon pronior ad austrum mundus, vt Hispania, Africa, India, spontè in poma emicantis auri oræ prædiuites, nullis arcenda tegetum propugnaculis, nempe repida planèque verna hieme beantur. Postrema iam superest cura, vt citrum, nostratibus in hortis parietes plerunque conuestientem, operiamus. Id etiam operis forma effici multiplici potest, aliquid semper inuentis sagaciter addente ingenio vel adimente. Satis ego habebo duplicem triplicemue, vulgò vsurpatam, eius transfigendi rationem tradere. Aut enim perticæ seu tigilla, ab imo pariete nonnihil summota, defiguntur in terram, & ad eundem parietem supra topiariam viriditatem inclinata, infixis clauis, aut affixis transversis asseribus illigantur; ac superiniectæ deinde tegetes adnectuntur, cubitali spatio à solo sublimes, vt sit quæ citius interspiret. Aut certè quinque palmorum paxillis modicè deuexis, & in parietem vehementer actis, necnon furcis arrectarijs ac transversarijs longurijs salice nexis, decliue tectum contignatur: impositisque postmodum & colligatis tegetibus absoluitur; aliæ denique ad furcarum crura tegetes alligantur, eadem intercapedine in imo relictæ. Quanquam ab aquilonibus auerso loco si displiceat ambulacra statutis furcis angustare, sat fuerit ipsis muralibus clauis illigatas tegetes in bicubitales paxillos parieti obnixos acclinare, ac de more vincire: totumque tectum quinos in palmos senosue proijcere. Sub iisdem iunceis turgurijs, dummodo in austrum conuersis, Medicæ arbores non parietariæ tantum, sed in vasis etiam depositæ nostrorum diuturno experimento colonorum percommode hibernant: vt sumptuosa cellarum munimenta non magnopere desiderent. Cæterum si fuerit arbor in fictili grandiore, quod ægrè propter amplitudinem transferri, & angustiore muralium tegetum tecto satis protegi nequeat: eam præstiterit iunceo pileo supradicto, tanquam depactam spatioso in solo arborem, seorsum operire. Hic suburbana Marcelli Cardinalis Lantis villa perelegans, ex aureo Ianiculi monte spectatrici & miratrici Romæ desuper impendens, amœnissimam topiariæ citri scenam aperit, densa foliorum smaragdo & frequenti pomorum auro coruscant. Vbi enim aurea poma decentius & liberalius, quàm in Aureo monte, prouenirent? vt romanorum collium pulcherrimus recenti fructu, quàm veteri nomine, præclariùs aurescat. Eadem verò citrea scena ipso etiam tegetum hiberno sipario decoratur. Et paries quidem, qui faberrimis ædibus arridentes hortos longo munit excursu,

In hortis
Card. Lan-
tis.

excursu, commissas sibi citros, diffusis latè brachijs hærentes, non amplexantis modò nutritoris sicco fulcit obsequio, sed mirè prodigius lactantis partes nutricis exequitur. Etenim crebros in fonticulos colliquescens, multiplex vber immulget: aggestique soli bipalmem puluinum molliùs innixuris substernit: lac denique fontanum, canali marmoreo riuatim deducente, partitur. Hiemale autem parieti tectum sic adiungitur. Tigilla videnos palmos alta, quindenis inuicem interuallata, intercedente viginti palmorum ambulatione, ipsi parieti aduersa consurgunt. Ab his transtra in parietem porrecta immittuntur. Transtris insistent affixi canterij, quorum capita æquo incisui commissa & fibulata decussantur ad columnen excipiendum, quod supra ipsa transtra denos in palmos attollitur. Impositi canterijs transuersi asseres contrignationem vtrinque deuexam per texunt. Iunceæ demum tegetes ritè superpositæ adnexæque tectum perficiunt, bicubitali proiectura vtroque ab latere in subgrundia prominens. Sub hoc tecto non modò citrus muro applicita, sed in fictilibus etiam posita, & suffulcientibus æqualia per interualla basibus sublimis, tutò hiemat. Sublatis redeunte vere tegetibus, lignorum fabrilis textura relinquitur, multas per hiemes non sine laboriosæ structuræ compendio vsui futura.

TOPIARIAM
CITRV M

SIC
MARCELLVS

TEGIT
CARD. LANTES

Aliud vtiliter imitabile in prædictis Caroli Emmanuelis Cardinalis Pij
florentibus viretis tecti genus, ex assibus coagmentatum & bene pi-
catum, muralem citrum munit ornatque: quippe ab ipso circumdato
pariete, cui cardine multiplici adiungitur, supra contiguam ambula-
tionem, supraq; mali aurei confimiles arbores, perpetua serie altero
ex latere ambulationis assitas, leniter proclinatum, ac propter stilli-
cidia proiectum, arrectarijs rigillis sustinetur. Præter enumerata con-
tra frigoris noxam vasorum receptacula, tegetum obiectacula, &
foculorum vaporaria, lætaminis quoque fomenta eo more, ^a quem
alio præscripti loco, admoueantur. Cæterum aduersus hiemes soli-
to gelidiores conducet paleis in palmi semissem dense circumdatis
truncum induere: ne siccum frigus librum hiulcans penetrabili no-
xa materiem adurat, neu ventosus imber ipsi trunco affusus perni-
ciosè congeliet. Iuuari quoque citreum credunt ^b Græci nostrique
scriptores nonnulli, si cultor septentrionis rigorem vel excitati pa-
rietis aut maceræ ^c (vt supra scripsi) vel assitæ cupressus & lauri,
perpetua coma virentium propulset obiectu: si viuam apponat cal-
cem: si proximè serat cucurbitas: si earum folijs truncum Octobri
mense præuelet: si earundem aut cucumerum combustis è vitibus
collectum cinerem aspergat. Aiunt enim id genus olus vi quadam
innata frigori obsistere, & arcana cognatione consensuque naturæ,
quam sympathiam vocant, malis citreis fauere. Vbi regelata hiems
defluerit, ac veris egelidi tempus genitale tenerioris citri nouella
germina cæperit impellere: tempestiuè vasa è cellarum latebris in-
hortorum aprica proferentur. Hæc autem solet incidere tempesti-
uitas vel in mensem Martium exeuntem, vel ineuntem Aprilem.
Hoc eodem tempore citrus vtræque reliqua, nempe sine murali
adminiculo arborea, & ad parietem applicata, tegetibus exuta,
aprica nuditate fertiliter incipient incalescere. Sed illa sit cautio,
ne ante producantur ex hibernis, quàm satis ver adoleuerit: pro-
pterea quòd familiaris inchoanti mutabilitas recidiuo frigore pro-
cellisque subitarijs citius expositas interimeret, vel affligeret. Qua-
re nostra cultor ætate diligentissimus prudenter asseruit, romano
confimilique sub cælo serò esse in opertum reuocanda Medicarum
arbuscularum vasa, seròque in apertum promouenda. Cæterum
quia nimios non algores modò, verùm etiam calores formidat ci-
trus: hisce commoda temperandis ^d iam præscripta irrigatio adhi-
bebitur. Quin etiam proderit (quod maximè Tropæa & Salodium
vsurpant) circumiectam citro humum menstruis per æstatem fos-
sionibus iterare, sic tamen ne radices lædantur. Etenim ijs & vber
terræ delibantes herbulæ voluntariæ, radicibus conuulsæ obrutæ-
que, vertuntur in fimum: & eiusdem terræ superficies minùs ex-

Alia frigori
remedia.

Quādo apri-
catio resti-
tuenda.

Æstiuo ca-
lori remedia.

^a Lib. 2. cap.
7. & 13.

^b Conr. Po-
gon. lib. 3. c.
13. & lib. 10.
cap. 7. & 8.
Pallad. lib. 5.
tit. 10.
Cal. Calcagn.
comment. de
citr.
Po. Baptista
Porta vill.
lib. 5. cap. 5.
^c Lib. 2. c. 6.

^d Lib. 2. cap.
14.

hausta & succosior, in radicum alituram ligone conuertente demittetur: & ad restinguendam sitim, æstumque mitigandum affuso via liquori laxabitur.

Citri morbis noxisque medicina: Cap. XVIII.

Gūmi mor-
bus arborum
Medicarum.

Eius reme-
dia.

MIRANDA non est humani generis imbecillitas, quando stirpes & robora ægrotant. En suus Medicas malos, ac citrum in primis morbus infestat, gummosa videlicet lacrima: quæ, quancunque contigerit partem, liquida vredine arefacit, vniuersamque non rarò arborem necat: siue quòd alibilis ac genitalis humoris pars aliqua vitiata, dum guttatim expuitur à natura, igneo contactu exulcerat, arborisque perniciem eiecta trahit. Siue quòd cum vitioso sincerus humor distillat, ipsiusque vis ac vita stirpis sensim dilabitur. Siue demum quia pinguioris pabuli lætitia exuberantem viuudum feruidumque succum calidæ habitudinis arbor exudans, suo se sudore amburit, seque ipsam persæpe nimium exhaurit. Succu affluentioris indicium erit plus æquo luxurians ramorum foliorumque silua. Quare proderit, suffecta macriore humo, saginam subducere. Cæterum gumminanti citro diuturna vtiliter consuetudo sic medetur. Sæuam gummx stillam, crudelemque lacrimam, non citò arefcentem, vt est in prouerbio, sed paulatim arefacientem, cultro diligenter abradit: deinde resinatæ ceræ illitu exitialem scatebram obstruit, & nocenter lippum oculum salubriter cæcat. Sunt, qui ceræ loco argillam, vtpote vtiliter frigerantem, adhibent, aqua mollitam, inductoque lentore ceream. Sed hoc alij argillaceum tectorium minus vtile coloni existimant: quippe facile siccescens dehiscit in rimulas, lacrimato liquori peruias. Quoniam autem nimio quæ frigore, quæ calore hiulcus & rimosus arboreus liber sic delacrimat: hibernis æstiuisque remedijs, quæ modò tradidi, hoc à morbo malum citream abstinebis. At dicet aliquis: si vitiosum noxiumque succum, & veluti sanguinem naturæ instinctu citrus egerit: cur eundem cultor ceræ argillæue obice remoretur, & in arboris viscera refundat? Id equidem propterea fieri reor, quòd vnà cum vitiato succus integer damnosè effluit: at contra incluso in arbore viuoque calore vitium ipsum sensim excoquitur & vanescit. Est, qui præterea lacrimantis citri radicem modicè diffindit, & lapillum indit in rimulam: vt inde vel noxium vel nimium, qui radicibus concipitur, humorem eliciat, priusquam in corpus reliquum diffundatur. Verum ista compluribus non placet violentior medicina cultoribus: quòd

(vt au-

(vt audio) licet priore anno reualefcat arbor, attamen exiguo post aut interit aut macescit. Ad maciem verò palloremque citri nulla res tantum posse creditur, quantum canis cadāuer iuxta radices obrutum, conciliandæ quoque, ^a vt supra docuimus, fœcunditati medicatissimum. Si quando citrus frigore immodico perusta exaruerit, ne statim seca, nec animum desponde: sed calcem asperge, & aquam irriga. Nam summi facilè stipitis aut imæ radicis læto germinatu propè exanimata reuiuifcet. Tanta nimirum est arboris huius viuacitas, vt ab ipsa ducat opes animamque morte, nedum à ferro & vulnere: natisque repentè folijs repubescat. Quòd si mitiore prouocata remedio viriditas non respondeat: emortuas aritudine partes, ne mors proserpat, ferro præseca. Vbi senio defecta citrus putatione renouellari exigit, palmari supra terram spatio mense Martio reciditur. Iam verò mus & formica, geminæ citri pestes exterminandæ, meritisque perdendæ supplicijs. Et sagacissimæ quidem naris formica citri florem procul odoratur: & sedulo reptatu inuadens, circumfusa folia medijsque pomi tenerum rudimentum, morfu creberrimo succidit: credo, vt arboris Medicæ medicatum florem depascens languenti stomacho medeatur. Minutum hoc & formicinum Harpyarum genus non ijs modò, quæ mea recens Flora præscripsit, verum etiam non absimilibus his, quæ mea itidem recentior adhibet Pomona, remedijs arcebis profligabisque. Etenim aduersus adrepentes è solo formicas imum arboris truncum aggesto cinere marinaue arena vallat: aut intorti gossypij funiculo incingit, qui grauissimi odoris oleo, cui nomen est à saxo, madeat: aut certè cum has, tum è pariete commeantes in contiguam citrum ad mellis vasculum, aliamue ipsis expetitam esculentam illecebram auocat, lentoque dolo conficit vniuersas. Cæterò mures, ^b in ipsis olim fodinis aurarios fures, in aureis pomis vescu[m] aurum facilius auidiusque deuorantes, ad vnum omnes implacabiliter interficies. Præter ea supplicia, quæ cæteroqui mitissima meorum natio florum congeffit, geminum illud vexata hæc poma suppeditant: alterum vulgò usurpatum, vt super exporrecta pensilique tabula scutellam statuas, quæ ferreo ligneoue stylo traiecta, fallaciterque suspensa suppositam ad escam aliciat: aureique furti reum subito caduca deprehendat. Alterum, vt suberis corticem in frusta concisum, frictumque in adipe aut in oleo, in quo fuerint frixi pisces, infestis locis exponas. Fieri enim, vt spongiosæ buccellæ, concoqui egerique contumaces, visceribus obstructis murinam animam præcludant simul, & excludant. Adeo medica vis inest suberi, vt inexplibilem auri sacram famem extinguat. Audaces nonnunquam in folia erucam, in poma limacem nocturnis & antelucanis temporibus vestigabis: vtque generis

Citro gracilentæ pallidæque medicina.

A frigore arida.

Senio defecta.

Remedia aduersus formicas.

Aduersus mures.

Aduersus erucas, & limaces.

^a Cap. 13.

^b Plin. lib. 8. cap. 57.

Folij araneosis & denigratis auxili-
um.

generis abiecti bestiolæ nobilissimum ad pabulum ambitiosa in posterum ingluvie non aspirent, decussas captasque mactabis. Nunc demum leuiori occurrendum est malo, quod ipsam quidem citrum non absomit: attamen turpi facie relinquit, & aliquatenus lædit. Fit enim sæpe, vt araneolus aut vermiculus araneoso textu nonnihil contracta folia conuelet, suaque sub tela textor sordidus delitescat. Id autem fieri creditur ex persidentibus pulueris atomis, quas modicus solis calor & largior humor in degenerem genituram coalitas, indecoram extendit in telam, & abortiuas in bestiolas animat. Mali huius remedium in manibus est, si folio digitis compresso inclusus hostis, celeri fuga labilis, celerius opprimatur: ipsumque iam inutile folium præcidatur. Loco præterea nequaquam insolato, penitusque opaco atomos easdem cælum impensè humidum denigrat: vnde folia velut fuligine quadam conspersa sordent. Ita sedis incommodæ tædium citrus atrata & sordidata testatur: & procul à luce ac sole vel interdiu noctis colorem induit. Remedium huic malo præsentissimum iam præscripsimus, ostentam videlicet folibus, tepidisque inspiratam afflatibus positionem.

Mali citrei maturitas, lectio, conseruatio.

Cap. XIX.

Mala citrea
ocyus alibi,
alibi ferius
maturescunt.

Matura mā-
di possunt.

Seruanda
quo mense
legantur.

Qua ratione,
& quo tem-
pore legen-
da.

BENE est, Hesperidum asseclæ, hortenses coloni. Vestrorum viridis laborum spes flauam adoleuit in messem: citrea smaragdus maturuit in aurum. Iam tempus est aurea mala, me monstrante, colligere, & in vsus lecta seruare. Pro diuersa locorum temperie ferius ea quidem aut ocyus, porro autem nostrate sub cælo annuo perfectè spatio maturescunt. Vbi verò tempestiua maturitas iustam citreis teneritudinem attulerit, mandi eadem iucundè possunt. Veruntamen in vetustatem seruanda prius leguntur, quàm omnem ceperint maturitatem, nono videlicet mense, vel decimo. Tempestiuitas hæc sufflauo & interuirente colore indicatur. Plurimum quoque ad horum perennitatem pomorum confert, vt suis cum pediculis legantur: & si fieri sine arboris noxa possit, foliatis etiam cum ramulis. Etenim qua illi parte pomis adherent, viam præcludunt, ne vitium eadem concipiant: sui que indidem succi nonnihil in pomorum alimenta transfundunt. Eo præterea nomine sunt amputandi cum pomis pediculi, ne nutritium iam inutiles humorem trahant, nocenterque robur arboris delibent. Eandem ob causam poma ipsa non debent

a Lib. 4. tit.
10.
b Comm. de
civ.

c Ibid.

d Const. Po-
gen lib. 10.
cap. 7. & 10.

e Ibid.

f De heres.
Hesper. lib. 2.

Quomodo
servanda.

debent in arbore ultra annum consenescere. Hinc sæpe cadiua-
malunt pessum ire, quam officere parenti. Eadem ^a Palladius mala
citrea præcipit nocte decerpi: hac etiam nubila ^b Calcagninus: la-
tente ille luna, hic silente. Recentiores tamen coloni plerique ista
rati præcepta superuacua, cum lubet vsusque venit, carpunt. Cæ-
terum eodem authore ^c Palladio, posteaquam lecta sunt, discreta
oportet ac rara disponere, ne ea vicissim tactus afficiat: aut singula
vasis singulis includere: aut oblinire gypso, & opaco loco ordinata,
custodire: aut in cedri scobe, vel in straminibus minutis, beneque
aridis paleis recondere. ^d Florentini verò & Sotionis sententia, si po-
ma hæc gypso illeueris, annuo tempore integra durabunt: si in acer-
uos hordei demiseris, non putrescent. Sed mirum est, quod con-
tra proditur, eadem calido pane superposito vitari. Si ^e Calcagni-
num audias, pensilia quoque seruabis, vbi tamen venti vexare non
possint. Pleraque hæc ^f Pontanus præcepta, magister sanè genialis,
carmine tam blando tradit, vt ex illo etiam audire perplaceat.

Si curæ tibi sit lecta è frondentibus hortis

Seruare, vt viridem teneant annosa vigorem:

Hoc age: carpe manu in tenebris, in nocte maligna

Frondentem ramum, frondenti & palmite mala,

Palmite cum valido frondem retinentia ramumque:

Et ubi nulla suas ostendat luna tenebras,

Luna soporiferis sub terras abdita bigis.

Mox illa in latebris unco suspende tenaci:

Et blandire manu, & ventorum auerte procellas:

Aut paleis strata & stipulis arentibus. Inde

Seruabunt nitidam propria cum fronde senectam.

Verum qui poma hæc mercaturæ gratia magno numero properan-
ter legunt, neque prædictæ maturitatis delectum habere, neque
præscriptam omnem adhibere diligentiam possunt. Illud autem
curant, vt mitiora proximis locis pretio distrahant: acerba verò
aceruatim composita peregre terra marique transmittant, maturita-
tem interim coloremque assecutura. Fieri autem non rarò solet, vt
mutuo multa pressu, marinaque aspergine corrumpantur. Quare,
qui velit innoxia, & quasi recens lecta procul mittere, arboreo mu-
sco singillatim inuoluat, pediculorum ramulorumque cæsuris cera-
vel creta superlitis: & leuiter laxèque, ne collidi possint, sique opus
fuerit, etiam tabulatim in arculis digerat includatque. Id verò,
quod aliqui faciunt, vt pro musco arenam adhibeant, minus oppor-
tunum est, multum illa ponderis addente.

Utilitas

Utilitas citri vulgatiore. Cap. XX.

Vetus citreo-
rus usus.

Vis eorum
contra vene-
na.

Palladius ci-
trum primum
in Italiam
transtulit.

V R E A mala pretiosis genus humanum bonis opulentant. Eorum benefica vis utilitasque multiplex paulatim comperta, hominum experimento per seculorum gradus proficiente. Rudis antiquitas poma hæc ad oculorum & narium delicias in ædibus exponebat: ^a condebatque vestia-

^a Athenæ
dipnosoph.
lib. 3. cap. 6.

rijs ad necandas odore tineas: ac, tanquam ingentis pretij res, in arcarum thesauris asseruabat. Corticis amaritudinem, carnis duritiam, & medullæ acrimoniam detestata, inter esculenta non habebat: sed pro medicamine usurpabat. Cæterum ^b Athenæus Naucratis, qui M. Antonini Principis ævo eruditus conuiuator sophistarum cænam elegantis lautitiæ volumine instruxit, aurum memoria suorum capisse in cibo esse citrea testatur. Horum præterea pomorum vim contra venena efficacem ætate sua in Ægypto fuisse compertam sic narrat. Sumptum citreum ante cibum quenlibet (siue is humidus sit, siue siccus) venenis omnibus resistere ex ciue meo didici, cui fuerat Ægypti administratio demandata. Quosdam hic facinorosos homines Alexandrino more ad serpentum morsus damnauerat. Illis ad locum sicariorum supplicio destinatum procedentibus muliercula quædam, cauponis vxor in ipsa via, quod in manibus forte habebat admordebatque malum citreum, miserata porrexit. Pomo illi commanducato, ingentibus ac fauissimis anguibus obiecti, citra noxam venenatos ictus excepere. Antonitus rei nouitate iudex, ab eo, qui custodiebat, milite quæsiuit, nunquid antidoti bibissent rei aut comessent. Vbi denique rescivit, absque dolo malo citreum illis fuisse datum, iussit postridie alteri tantum dari: deinde vtrunque anguibus obijci. Ex quo factum est, vt citreo pastus sospes euaserit: alter illico expirarit. Exinde crebra experimenta fidem fecere certissimam, venenis citreum omnibus aduersari. At verò ^c Plutarchus vno antiquior sæculo, quàm Athenæus, vix adhuc inter cibos receptum fuisse citreum significat: quia seniorum plerique, qui tum viuerent, cibi eius insolentes penitus abstinerent. Multa, inquit, quæ nemo aut gustare aut comesse, voluisset, suauissima iam sunt facta: velut cœnomeli, cerebrum, si- cyopepon, piper, & malum Medicum. Exeram citri arborem, soli nostratis diu recusantem hospitium, tandem Palladius Plinio posterior accurata felicique translatione Italicam fecit: ^d vnde in Hispaniam & in regiones alias iam mansuefacta transiit: sedulaque cultura obstetrice didicit multiformes sobolescere in partus, & in varios medi-

^b ibid.

^c Apud Can-
sab. in Athe-
na lib. 3.
Et apud Nic.
Monard. Epi-
stola ad Qua-
dr.

^d Nicol. Mo-
nard. ibid.

medicaminum, ciborum, ac deliciarum vsus mitescere. Ita veterum palato execrata amaritudinis malum citreum multiplici suauitate vescum fecit solertia posterorum: & ne fames auri reliquum damnetur in tempus, aurum natura maturat in pomum. Mitto hic infinitas enumerare opportunitates, quibus Medicæ arbores earumque poma in re medica, cibaria, voluptaria optimè de hominum genere merentur. Is enim esset immensi ac peculiaris voluminis labor. Quare hoc ego volumine præcipua complectar prædicti potissimum generis emolumenta, quæ luculenti scriptores prolixius commonstrarunt: vt id genus pomum summorum iudicio virorum, quàm sit humanæ salubritati pretiosum, quàm verè aureum, quiuis interpretetur. Verùm, vt eius vires planius intelligantur, qua idem polleat principum qualitatum gradata temperie, conuenit prædicere. Igitur malum aureum partibus constat quatuor, nimirum cortice, carne, medulla, semine, habitudinis inter se perquam diuersæ. In ea cuique statuenda mirè inuicem diffident doctissimorum effata medicorum. Summus citrei cortex apud ^a Galenum mediocritatem exuperat secundo siccitatis, vt Medici aiunt, gradu: caloris autem frigorisue nullo: sed temperatè se habet, aut paulò citra temperiem. ^b Paulus Ægineta sentit propemodum cum Galeno. Sed ipse sibi discors ^c Auicenna modò ait eundem corticem esse in primo calidum gradu, siccum in fine secundi: modò æquè calidum siccumque tertio. Idem præterea carnem in primo calidorum & humectorum ordine reponit. At Ægineta cum Galeno pituitosam facit: ac proinde nequaquam calidam, sed frigidam. Hoc ^d Rasis etiam, inter arabes medicos percelebris, affirmat: additque citreæ carnis frigus humori præpollere. Medullam verò, siue acidam partem in tertia refrigerantium & exiccantium classe connumerat Auicenna. Nullam partis huius falsò videtur nonnullis mentionem facere Galenus. Eam enim ab intimo, vt opinor situ, semen vocauit humidum acidumque, quo nucléus, hoc est verum semen includitur: eandemque partem gradu siccitatis ac frigoris itidem tertio à temperatis recedere affirmavit. Semen ^e Auicennæ testificatione tertio gradu, vel, vt alij codices habent, secundo calidum est ac siccum. ^f Sed idem alibi author eidem semini primum caloris, secundum siccitatis gradum ascribit. Vtrunque geminat Galenus. ^g Id genus semen Auerroes calidum esse fortiterque siccum pronuntiat. Cæterùm folia vim discussoriam ac desiccantem habere creduntur. Mitto hic, ne longum faciam, varias referre sententias medicorum. Vnam ^h Christophori Georgij de Honestis attexam: quòd hic non partibus modò, verùm etiam toti citreo peculiarem decernit habitudinem. Hoc ergo iudice cutis in fine gradus primi calida est.

Mali citrei habitudo.

^a De simpl. medic. facul. lib. 7. cap. 37.

^b Lib. 7. c. 3.

^c Canon. lib. 2. tract. 2. cap. 119. De virib. cord. tract. 2.

^d Apud Io. Costo. in Auic. can. ibid.

^e De virib. cord. ibid.

^f Canon. ibid. ^g Collig. 5.

^h In Io. Mes. Med. lib. 1. dist. 4. de cond.

Vfus ex Ga-
leno.

Ex Auicen-
na.

Citrosæ ve-
stes.

Caro vergit ad frigoris primum gradum, humoris peruenit ad eundem. Medulla friget in secundi gradus fine, sicca est in primo. Semen gradu caloris primo, & siccitatis secundo temperata exuperat. Denique vniuersi pomi temperies, è vario partium habitu coalita, primum frigoris siccitatisque gradum sic obtinet, vt hanc illud excedat. Iam verò ex oraculo Galeni citreus cortex parcè commanducatus roborando stomacho valet. Eiusdem corticis concisi expressique succus medicaminibus miscetur, quæ sumpta per supera ventrem soluunt & purgant. Caro ex aceto garoque manditur, vt faciliùs concoquatur, & hebetior eius acuatür sapor. Sed ^a Auicenna condito citreo stomachi languorem curat, cibique concoctionem adiuuat. Citrei cortice, ob innatum calorem theriacæ vim quandam habente, cor lætificat. Huius quoque adhibet loco, medicæ efficacitate proximum, tenuioris concretionis folium & florem. Acida verò parte, quippe frigida siccaque, feruidioris habitudinis cordi opitulatur: cardiaco morbo, quem nimius fecerit calor, & venenatis repentium bestiarum ac serpentium ictibus medetur. ^b Semine præterea, tanquam theriaca, vtitur contra venena omnia: putatque cor iuuari, eo firmitatem præbente facile vanescenti subtilissimo sanguini, quem spiritum vocant. Quin etiam ex ijs ait esse remedijs, quæ humanam intelligendi vim subleuant & serenant. Postremò docet (quod veteres, vt supra scripsimus, vsurpabant) interposita vestimentis citrea tinearum noxas prohibere. Inuitat hoc me loco, & ab inito medicinæ curriculo paulisper auocat peramœnum dignumque cognitu diuerticulum. Citrosas vestes à veteri poëta ^c Næuio appellatas censet ^d Macrobius: quia (vt est ab Oppio traditum) vestibis interiectum citreum malum odoratissimum tineas necat. Sed ^e Festus & ^f Isidorus citrosam vestem nuncupari existimant, quasi concrispam, ad citri alterius crispante materia inclytæ similitudinem. ^g Hinc de nonnullorum sententia interpretum Iulius Capitolinus in Pertinace citratis militares nominat: quas illi virgatas, crispamque citri elegantiam imitantes intelligunt. Veruntamen appositior eius interpretatio loci pro citratis cirratas mauult. Et hæc scinditur bipartitò. Nam cum Iosepho Scaligero Isaacus Causabonus cirratas chlamydes pro villosis siue hirtis accipit: quarum Spartianus in Seuero, & Lampridius in Alexandro meminerunt. Claudius verò Salmasius in Iulium Capitolinum fimbriatas interpretatur. Cirri enim (inquit ille) fimbrias significant, quæ per extimam vestis oram dependent. Hinc tunica cirrata ^h Phædro Augusti liberto in fabulis:

Ex alicinētis vnus atriensibus,

Cui

^a De virib.
cord. ibid.

^b Ibid. 6
can. lib. 4.
sen. 6. traft.
3. cap. 2.

^c Bello pu-
uic.
^d Saturnal.
lib. 3. cap. 19.
^e De verb.
significat.
^f Orig. lib. 19.
cap. 22.
^g Cal. Rho-
dig. lect. an-
tiq. lib. 16.
cap. 10.

^h Fab. 5. lib.
2.

Cui tunica ab humeris linteo Pelusio

Erat restricta, cirris dependentibus .

Oræ autem illæ , siue limbi , siue cirri vestium è pellibus plerunque ac loris prætexebantur . Equidem in hoc sentio cum Salmasio, cum ob eruditam eius coniecturam , tum quia in Traiani Cæsaris columna Romæ visitur eiusmodi chlamydis, cirris dependulis cirratæ, cælatura . Cæterum, vt ad rem medicam redeamus, ex eodem Aui-cenna citrea caro inflationes parit: easdem folia discutiunt. Floris succus subtilior est eis . Acida pars stypticam siue astrictoriam vim habet, & choleras inhibet. Ad hæc tradit ^a Auerroes, citrei corticem stomacho & iocineri prodesse: semen esse præstantissimum bezahar, siue præsentissimum antidotum contra omne genus venena: sed carnosâ parte crassos humores procreari. ^b Serapion eiusdem pomi medicas vires ita recenset. Citreum aduersus mortifera medicamina salutariter ex vino sumitur: aluumque laxat. Eius decoctum ori colluendo adhibitum commendat halitum: prægnantibus quoque auxilio est in malacia. Caro stomachum plus æquo calentem refrigerat. ^c Pars acris illita impetigines diluit: decocta cardiacos adiuuat: auiditatem ad cibos præstat: choleram incidit: ventrem sistit & vomitum: iocineris restinguit ardorem: tristitiam abolet. Eiusdem verò acidæ partis succo potissimum tribuitur hilaritatis effectus: sed pulmone ac neruis acritudine officit. Seminis grana pollent aduersus venena, si nummi vnus aurei, drachmæ videlicet ac dimidiæ pondo cum aqua tepida venenatis morsibus imponentur: aluum præterea molliunt. Ex acri medulla syrupus medicatissima est potio diebus æstiuis, pestilentem calorem calidumque venenum afflantibus: vertigini auxiliatur ex vino: & choleram efficacissime reprimat. Mesue quoque perspicax fuit in opportunitatibus citrei peruidendis, & liberalis in euulgandis. ^d Condita, inquit, citrea cor & ventriculum roborant: concoctionem iuuant: & oris animam iucundiores faciunt. Quare Iacobus Syluius ijs, quæ in Mesuen scripsit, commentarijs asserit, conditos citreos cortices cardiacis compositionibus adhiberi, quia cor excalfaciunt & refocillant. Duos præterea syropos idem præscribit ^e Mesue: alterum è citrei corticibus stomacho firmando, & halitus gratiæ conciliandæ: ex acido succo alterum, flauæ bilis & febrium, quæ cum ex illa tum ex viscerum phlegmone siue inflammatione oriuntur, ardori flammeo validè restinguendo: siti sedandæ: ebrietati arcendæ: vertigini curandæ: febribusque contagiosis depellendis, quas maleficus æstatis vapor accendit. De vtroque syrupo complura scituque digna, qui commentarios in Mesuen edidere. Vt è multis pauca: Iacobus

Ex Auerroe.

Ex Serapione.

Ex Mesue.

^a Collig. lib. 5. cap. 42.

^b lib. 1. de medic. simpl. part. 2.

^c Traict. de Antid. cap. 27.

^d Med. lib. 1. dist. 4. de epid.

^e De Syrup. lib. 1.

Syluius ita subscribit . Licet primus è citrei cortice syrupus exalta-
 ciat : morbis tamen ob æstiuam intemperiem sæuiantibus, ipsique
 veneno aduersatur : quia principes corporis partes corroborat . Ioan-
 nes verò Costæus hæc subiicit . Magno est vsui syrupus supradictus
 ob ea, quæ confert commoda membris præcipuis, adeoque corpori
 vniuerso, frigida quauis noxa laboranti : dum torpidus sanguinis vi-
 gor & semimortui spiritus citrini odoris afflatu, suauiter igneo, re-
 creantur & reuiuiscunt . Ea propter præstiterit moschum addere,
 præterquam in curandis fœminis, quarum plurimæ hoc odore læ-
 duntur . Altero, vt ait ^a Ioannes Fernelius, acido syrupo febrilis
 æstus, putredo, visque malefica superatur . Vt autem ^b Valerius
 Cordus, bilis, febrium subdolè perniciosarum, quas vocitant ma-
 lignas, ac vehementis sitis ardor extinguitur . Accedunt ad hanc
 sententiam omnium suffragia Medicorum, præsertim verò Pij Aneæ
 Caprilei, & Io: Baptistæ Montani : ^c quorum ille contra pestilentem
 febrem præstantissimum remedium putat citrei acrimoniam: quippe
 quæ refrigerat, exiccat, & laxat : habetque theriacæ vim efficacissi-
 mam, & alibilem, nullaque ratione noxiam . ^d Hic autem citreum
 appellat iisdem perniciosis febribus aureum remedium . Conditus
 citrei cortex (vt est apud ^e Fernelium) cardiacis medetur & melan-
 cholicis . ^f At verò semen, siue haustum siue iniectum, venena, aut
 etiam noxia & mortifera medicamenta, quæ vocantur à medicis de-
 leteria, pugnacissimo diffidio expugnat : quia vim eorum debilitat,
 vel prorsus infringit . Medicatam è citreo compositionem conficit
 Mesue, quam recentiores medici à partium, quibus constat, delectu
 nominant electarium . Ea cordi robur, & ventriculo vim conco-
 quendi adiungit : halitum iucundum facit : conceptosque ventos
 dissipat . Aliud à Guidone de Cauliaco excogitatum est è citreo ele-
 ctarium eo præcipuè diuersum à prædicto, quòd alium ciet . Nul-
 lum hoc frequentius ^g Francisci Sanchez testimonio medicamen-
 tum adhibetur à Montis Pessulani medicis : noxios enim humores
 omnes, vt ait ^h Valerius Cordus, absterget . Nonnulli additis senæ
 folijs cum exiguo gingiberis & croci pastillos electarij loco ex artis
 præscripto componunt, ventrem pariter emollientes . E' citrei &
 aurantij feminibus oleum exprimitur, quo Mesue doloribus arthriti-
 cis siue articularibus, tumoribusque superuenientibus opitulatur : &
 calculum è renibus & vesica exturbat . Eiusdem quoque olei potu
 illituæ Manardus & Syluius pestilentiam arcent, & intestinorum
 animalia necant . Cæterum vbi scribit Auicenna; non citrinum
 oleum quodcunque neruorum prodesse paralyfi, sed id solùm, quod
 exprimitur è cortice : dissentire videtur à Mesue, feminis oleum ad
 morbos articulares adhibente . Re tamen vera in eadem vterque
 senten-

Ex Medicis
recentiori-
bus.

^a Method.
Med. lib. 7.
^b In dispen-
sat.

^c De febr.
puer. lib. 2.
cap. de febr.
pestil.

^d Conf. med.
45. de febr.

^e Ibid.
^f Meth. med.
lib. 4.

^g Med. lib. 4.

^h In sup-
plem. dispens.

sententia est: nam ex Auicenna & semen & cortex dissoluendi facultate pollent. Quare vtriusque partis oleum ex usu esse potest ad frigidos neruorum affectus discutiendos. Censendum igitur est, acidam reijci partem ab Auicenna, quippe frigidam, atque, vt ipse subiicit, neruis infestam. Quin etiam crediderim, coniunctam cortici carnem ab eodem non admitti: ne suum illa frigus oleo imperiat. Iam verò si libeat ex ^a Ioannis Heurnij, medici traiectini præscriptione corroborare frigidum cor, pomum citreum ex aqua rosarum aut melissæ stillatitia coquitur ad tabem vsque cum saccharo: deinde datur cochlearis mensura. Si ^b Iosepho Quercetano auscultes, ex oleoso & sulphureo citrei cortice, satis aqua macerato, extrahes oleum cordi conueniens, sudorem mouens, & aduersus pestilentiam aliosque venenatos affectus perquam vtile. Eundem corticem cum saccharo digeres in pastillos ad stomachi cordisque robur. Ex medulla verò succum exprimes, chalcanthi sapore acidum & mercurialem, incidendis extenuandisque crassis & glutinosis humoribus, necnon soluendis & comminuendis humani corporis arenis & calculis efficacem. Vis enim eius chalcantho similis, nempe aspera & mordax, perinde intra hominum viscera, vt foris solet, lapideam duritiem domat: siquidem gemmas, vniones, & coralia, in tabem resoluit. Ad hæc mali citrei, magnamque cum hoc affinitatem habentis limonis succus, vt idem author est ^c Quercetanus, cibi auiditatem excitat: ardorem bilis refrigerat: ardentes ac pestilentes febres abigit: & venenis omnibus efficacissimè resistit. Cum dulcium amygdalarum oleo ad sedandos renum dolores mirè facit. Ad vnciam vnam vel alteram cum vino albo, aut cum raphani decocto haustus calculum comminuit eiecitque. Stillatitia succi eiusdem aqua cor aliasque corporis partes contra pestilentiam ac dolosas in perniciem febres corroborat. Ex eodem succo syrupus à pharmacopolis conficitur ad eosdem vsus. ^d Denique ad cordis vitia & ad pestilentiam citreum ritè conditum salubriter sumitur. Mistum decocto saccharo citrinum oleum, quod in capite consequente Iulepum nos citratum appellamus, citri Elæosaccharum vocat ^e Hadrianus à Mynsicht, medicus Germanus. Eiusdem ille componendi rationem non ita perspicuè ac minutatim præcipit, vti nos faciemus. Vires autem, vsum, portionemque sumendam accuratè tradit. Ait enim, hoc Elæosaccharum à dimidio scrupulo ad integrum cum congruente, qui deuehat, liquore adhibendum esse ad imbecillitatem cordis & ventriculi subleuandam, ad concoctionem adiuuandam, ad inflationes discutiendas, ad retundenda venena, ad halitum inodorandum, ad vina demum cum odore tum sapore iucundissimo condienda. Diuersi à prædicto generis Elæosaccharum

Citri Elæosaccharum primum.

^a Meth. lib. 3.

^b Diates. polyhistor. sect. 3. cap. 3. de fructu.

^c Ibid.

^d Idè pharmacop. cap. 21.

^e De medic. chym. sect. 1.

Secundum.

rum Angelus Sala, inter Germanos medicus chymicus Vicentinus conficit: & ^a in germanici sermonis volumine sic euulgat. Quod <sup>a Saccharo-
log. par. 2.
cap. 15.</sup> cunque aromatum & calidiorum plantarum beneolentium oleum medicamentum est pretio & salubritate præstantissimum. At efficacitatem suam in fluida natura per diu retinere difficulter potest. Tametsi enim prætermittas ex ijs nihil, quæ adhiberi de more solent, ut in vitreis vasis diligenter occlusis obturatisque custodias: Aëriam tamen igneamque, ac proinde in omnia sese penetrantem vim ex facili amittit: quia vel aëris calore, vel agitatione qualibet partes illæ subtilissimæ vanescunt, humore quodam lento duntaxat glutinisque persimili relicto. Huc illud accedit incommodi non levis, quod ex iisdem vasis, frequentem in usum apertis clausisque, adeoque aëri peruijs, odoratam oleum animam exhalat. Huic etiam noxæ obnoxium est, cum alia in vasa traicitur. Fieri præterea nonnunquam solet, ut, fortuito casu vase diffracto, liquor omnis irremediabili dispendio effundatur. His ego incommodis (sic ille subiicit) ut occurrerem, pluribus ab hinc annis mecum ipse reputavi, quæ possem arte hoc genus liquoribus concretionem aliquam adiungere: ut eorum tenuissima pars citò euanida crassiore aliquo in corpore, velut in sua matrice vini spiritus, foueretur. Sic enim erit eorundem usus liquorum commodior & expeditior. Saccharum autem visum est huic rei peridoneum. Nam & suapte natura ficcum oleaceos auidè liquores combibit: & inodorum, quos recipit odores, non inficit: & quanuis dulce, (modò temperatè adhibeatur) vim odorum acerrimam non retundit. Ad hunc igitur modum mistura fiet. Candidum saccharum minutissimam tritum in farinam in vitreum mortarium scyphumue mittetur. Deinde stillatitij tantum olei, quantum lubet, minutatim tamen atque per partes, infundetur. Interea loci saccharum usque agitabitur miscabiturque, dum bene oleo fuerit insuccatum. Sed cautio erit, ne olei nimio infusu instar vnguenti pulvis sacchari pinguescat. Suffecerit autem, si eatenus humescat, ut papyro impositum oleacei liquoris maculam relinquat. Ita humectum oleo saccharum in oris angusti vitreum vasculum adijcietur. Os vasis obturabitur frustulo ligni, vesicæ membrana obuoluti: rursusque sic obturatum os, papyro, & eiusdem generis membrana forinsecus operietur. Denique bene operculatum in usus loco frigido seruabitur. Hoc genus misturis ita custoditis suis manet longo tempore vigor & efficacia: iisdemque aptissime olei loco uti poteris: melius enim cum liquoribus commiscetur. Magno etiam usui sunt in omne genus potionibus catarthicis siue purgantibus, quas apozemata siue decocta nonnulli vocant, inodorandis pariter ac temperandis. Quin & asportari quocunque possunt

possunt loculosis aromatum thecis inclusæ ad itinerum opportuni-
tates . Quod si vitreum vas fortè frangatur , promptius fuerit odo-
rato madentem liquore sacchari puluerem , quàm ipsum per se ef-
fusum oleum , colligere , ne pessum eat . Cæterum si quis pretiosum
quodpiam eiusmodi olei genus velit cum saccharo componere , vt
inter balsamum vel inter alios consimilis pinguedinis deuehentes li-
quores , quos medici recentes vehicula nuncupant , adhibeat : is
animaduertat , oportet , plus esse olei , minus sacchari admiscendum ,
vt ad instar pinguioris vnguenti mistura crassescat : quæ in hunc fi-
nem est non efficacitate solùm , verùm etiam commoditate , quàm
siccum elæosaccharum , præstantior . Possunt etiam diuersa elæosac-
chari genera confundi ad puram liquidamque potionem concin-
nandam : licetque arbitrarios ad vsus moschum & ambarum coad-
dere . Asseuerant Chymici , falsas res , è quibus oleum distillat , sac-
charo esse ad eum finem opportuniore . Ego tamen secus re ipsa
comperi . Cui periculum facere lubeat , esto liberum . Quod ad
nomen attinet elæosacchari , oleum cum saccharo permistum sonat :
cum græcorum ἐλαρον , sit oleum latinorum . Si verò peculiaris olei
nomen accesserit , tum elæosaccharum vocabitur exempli causa è
corticibus limonum . Hactenus Angeli Salæ super elæosaccharo
dissertatio . Hic opportunè subiungere habeo , quod ingeniosè do-
ctèque * Marsilius Ficinus ait , saccharo videlicet idoneis odoribus
condito vires mirificè instaurari : quia valde vitalem spiritum alit iu-
cundus odor afflatus è pabulo , quo corpus citò plurimumque nu-
trit , & sensus voluptate perfunditur : cuiusmodi esse idem asserit
vinum præ ceteris calidum & humidum , bene olens , defæcatum
& limpidissimum , necnon saccharum odoramentis medicatum .
Huc etiam spectat ab eodem Ficino disertè tradita odoribus & aro-
matis tuendæ vitæ fouendique spiritus ratio . Igitur qui cupit sine
irrorantis Auroræ succo diuturnam Tithoni senectutem , & sine re-
coquentis aheni herbisque Medæ reducem Æsonis iuuentutem :
ex eiusdem ^b Ficini multiplici præscripto citreum adhibeat . Sed re-
uocat nos prædictus ^c Hadrianus , alia cognitu digna è citreo medi-
camina monstraturus . Citrei compositionem , inquit , sic facies .
Sumes tibi rosas rubras , saccharo conditas , atque chalchanthi li-
quore stillatitio , quem spiritum vocant , irroratas , pondo sesquili-
bræ : succi berberis , siue oxyacanthæ libram , & succi ribes tantun-
dem : syrupi è citreorum acrimonijs , ex oxysaccharo , atque ex om-
phacio æquis ponderibus selibram : præterea citreæ carnis saccharo
conditæ , necnon corticis itidem citrei cum saccharo compositi , at-
que specierum diarrhodon , vt vocant , Abbatis , chalcanthi spiritu
asperfarum æqua portione vncias senas : denique nitri temperati , si-
ue , vt

Odorum vis
ad producē-
dam vitam.

Citrei com-
positio lectis-
sima .

a De vita
longa cap. 18.

b De simplici
vita.
c Armanet.
medicochym.
sect. 13. de
confect. li-
quid.

Syrupus.

ue, ut vulgò dicunt, præparati, drachmas ternas denas. Vniuersa hæc permiscebis, & cum aqua modica cinnamomina lectissimam compositionem facies, quam propterea recentiores medici electarium vocant. Hoc autem loco lectorem is author monitum vult, quotiescunque libras nominat, non medicas vnciarum duodecim, at sedecim, quas ciuiles appellant, intelligi oportere. Medicamenti huius, quippe refrigerantis humectantisque, mira vis febrilem extinguit ardorem: cholerae, dysenteriae, morbisque contagiosis auxiliatur: ebrietati resistit: & ad venerem impetus coercet. Nobiliora membra, nempe cor, ventriculum, hepar, lienem, renes, aliaque viscera, si calida ex intemperie langueant, confirmat: si meatus obstructos habeant, laxat: & à putredine vindicat. Vomitus biliosus sistit: hæmorrhagiam, siue sanguinis profluvium sanat, & exanthemata. Sumitur autem vnius vel alterius drachmæ, aut semunciæ pondere. Syrupum è malo citreo, quem à rosis adiunctis rosaceum, vulgò autem rosatum nominant, idem sic præcipit Hadrianus. Sume mali citrei limonisque libralem succum, linea tænia, citra violentam expressionem percolante, defæcatum, siue (ut Chymici aiunt) filtratum. Ad hæc ponderis eiusdem rosas ardenti colore rubras in puluerem contritas. Item succum berberis & ribes, vtriusque videlicet vncias octonas. Syrupum etiam ex omphacio, oxysaccharo, rubo idæo optimo, & fragis: quorum singulorum vnciæ quaternæ satisfacient. Præterea vncias binas aquæ cinnamominæ, in qua primùm buglossus, deinde species diarrhodon Abbatis maceratæ fuerint. Denique nitri temperati drachmam cum dimidio. Omnia hæc permista vsque eò decoque, dum satis crassescant in syrupum. Hoc autem medicamentum efficacissimè refrigerat, penetrat, exiccat, & putredinem arcet. In febribus lethaliter insidiosis, biliosisque, ac in cæteris contagiosis morbis plurimùm prodest. Ebrietati, venenis, ipsique pestilentia valenter obsistit. Calidam capitis, cordis, ventriculi, iecinoris & viscerum cæterorum intemperiem temperat: sitimque prorsus extinguit. Renum æstus emendat. Vrinam mouet sudoremque. Biliosas vomitiones inhibet. Cholerae medetur. Cardiacis, dysentericis, & cæliacis, consueta prius adhibita purgatione, succurrit. Sumitur à semuncia in vnciam vnam vel alteram: aut per se, aut deferentibus cum liquoribus, eidem qui morbo profint. Denique citrei decoctum ex eiusdem^a Hadriani præscripto sic facito. Mala citrea terna cum corticibus rotunda in segmina, eaque tenuia, concidito. Deinde sumito sacchari candidissimi vncias quaternas, & aquæ fontanæ libras senas. Decoquito ad tertias: tum percolato: decoctum instar vini limpium in vsus reponito. Salubriter adhibetur quotidianæ loco potionis

Decoctum.

^a Ibid. fol. 25. de decoct.

tionis in pestilentia, in epidemicis siue popularibus morbis, in ardentibus ac biliosis febribus, inflammationibus, puerorum pustulis, quas etiam varos dicunt, nephritide siue renum dolore, cholera, si-
tisque immodica: insigniter enim refrigerat humectatque. Cor præ-
terea, ventriculum, hepar, cæteraque viscera præseruida & imbe-
cilla corroborat, nec finit putrescere. Satis autem erit vnus tantum-
modo largior eius decocti haustus. Cæterum delicatiorum palato
fine corticibus citrinum hoc decoctum conficitur. Vino mistum
ebrietatem prohibet. Citrei viribus pugnat aduersum toxica ^a Ioan-
nes Langius: deque folijs huiusce mali, necnon aurantiæ ac limoniæ
oleum elicit odoratum. ^b Ioannis Baptistæ Portæ distillationum li-
ber Medici pomi emolumentis vbertim scatet. E' ^c Danielis Sen-
nerti volumine haurimus citrei aquam, oleum, & arabici nominis
Elixir, siue (vt vulgò aiunt) quintam essentiam, eiusdemque pomi
conditutam: æquè iucunda & salutaria cordi præsidia. Nostratibus
se medicis opportunè inserit, philosophandi medendique arte inter
Arabes præstantissimus Bredaddinus, Cadibæ Albequi filius: qui,
Machario Christiano suis in libris chronicis testante, decessisse dici-
tur anno Hegyræ, siue à fuga Mahometis centesimo quinquagesimo
quinto. Scriptoris huius liber de voluptate, quam animus percipit
sensuum beneficio extimorum intimorumque, arabico sermone
conscriptus etiamnum extat apud Marcum Ouelium, Spoletino pa-
tre natum Syriæ in vrbe percelebri, quam vocant Alepum, & Man-
tuz Carpetanorum siue Madriti arabicæ linguæ interpretem: qui li-
brum eundem hispanicæ consuetudini reddidit. In eo sic Bredaddi-
nus mali citrei vires prædicat. Notissimum citri pomum, aspectu
odoratuque perquàm iucundo geminum oculorum & narium gau-
dium est. Permultis verò beneficiis pollet viribus, quibus alij natu-
ræ partus deficiuntur. Ferunt, virum apud Persas sapientissimum,
Regique Chosroæ percharum, gratia tandem excidisse: detrusoque
ob eam causam in carcerem vnus tantum quotidiani cibi optionem
fuisse regio iussu datam: eum verò malum citreum prætulisse. Dein-
de causam optionis huius hanc retulisse. Citrei mali gratus odor
animum exhilarat meum: cutis & semen cordi opitulantur: caro ci-
bi, medulla potus præbent vsum. E' feminibus præterea oleum ex-
primitur ad lumen. Citreus cortex assiccatus in salutarium cordi
medicaminum compositione adhibetur: minutè tritus oris suauita-
tem facit, stomachum roborat, coctioni confert. Eius caro agrè con-
coquitur, quippe crassior. Idcirco, nisi modica, esse non debet in
cibo. Ex acri medulla syrupus & compositio spissior concinnatur,
cholera inhibendæ: cordis palpitationi sistendæ, discutiendoque
languori, quem vtriusque bilis feruidi vapores faciunt: intimo ar-
dori

Malum ci-
treum Persæ
instar omnis
cibi.

^a Epist. me-
dic. lib. 1.
^b Epist. 67. &
lib. 2. cap. 10.
^c Lib. 2. cap.
14. lib. 3. cap.
4. lib. 9.
^c Instit. me-
dic. lib. 5. par.
3. sect. 3. n. 5.
6. & 10.

Indica mala
citrea.

Mali citrei
medica præ-
stantia.

dori sedando: calidorum violentiæ venenorum reprimendæ: vomitionibus cohibendis, quas biliosi humores mouent: denique iecinoris incendio restinguendo. Esitata sola acrimonia stomacho & nervis officit. Author est Aloysius quidam de Nerbais, mala Indiæ citrea esse dulci sapore. Idem aliquando in familiari sermone super Insulis fortunatis, quas etiam Cannarias vocant, & super earundem memorandis rebus, narrauit illic citrea reperiri, quorum alterum altero includeretur: & alterum quidem esse dulci, alterum acri medulla. Nec tamen satis memini, vtri dulcedo insit. Caro citrei friget humetque. De aliorum autem sententia primo, vt aiunt gradu, calet. Tristitiam animi resoluit, & forinsecus admota tollit exanthemata, & scædam quancunque corporis maculam. Semen venenis peculiariter aduersatur: detritum verò, & ex aqua tepida impostum, scorpionum ictibus medetur. Folia multiplici potentia vigent. Præcipua sunt ad inflationes discutiendas, ad vires faciendas, ad corruptos humores, siue stomachi pituitas purgandas. Hæc arabis Bredaddini de citreo dissertatio. At verò^a Balthassar Pisanellus mali citrei semen ex vino haustum etiam contra hæmorrhoidas, contraque venena vniuersa & præcipuè scorpionum prodesse asseuerat. Sed nemo citrei viribus plus tribuit, quàm Parisiensis medicus, Guido Petinus Bellouacus. In eo enim, quem gallicè scribit de valetudine tuenda, ^b libro apertissimè ait, pluris à se fieri malum vnum citreum, quàm vniuersa officinarum nostrarum cardiaca medicamenta: plus esse in eo præsidij contra perniciosos morbos, contra febres ex humorum putredine ortas, contraque venena & pestilentiam ipsam: quàm in quouis lapide Bezaar, vel in theriaca, & in antidoto Mithridatis. Quinetiam putat, lapidem Bezaar esse factitium ludibrium, & Byzantinorum aliorumque Iudæorum inuentum mortalitati, magis animo quàm corpore ægrotanti, nimiumque credulæ imponentium: theriacam verò & mithridaticum antidotum venenatas ex igneis aromatis compositiones, hominum visceribus exurendis, emptorumque pecuniæ decoquendæ aptissimas: & vnis circulatorum venditorumque crumenis implendis egregiè salutare. Ad hæc suæ suffragatorem sententiæ citat medicum alium Parisiensem^c Philibertum Guibertum, æquè contra lapidem Bezaar declamantem. Verùm enimvero (quod vtriusque pace dixerim) compertissimum est nostrorum quoque sociorum in vtraque India degentium testimonio, prædictum lapidem quarundam visceribus animantium innasci, vsurparique salubriter toto fermè orbe terrarum. Et quanquam sæpe idem adulteratur: attamen adulterinum, à vero certis indicijs internosci. Theriacam autem & mithridatis antidotum saluberrimi vsus diuturno experimento indignam à se calum-

^a De nat. cib.

^b Cap. 2.

^c Tom. I. cap. 4. lib. de medicin. charit. table.

lumniam propulsare. Sed, ut ad medicam citrei vim redeamus, præsentissimum esse aduersus venena remedium euincit idem Guido Petinus, cum quia (ut huius initio capitis ex Athenæo narraui) fuere, qui præsumpto citrei antidoto, venenum innocenter hauseret: tum quia pomi eiusdem singula membra salubri temperie sic inuicem discrepant, ut varios consanare morbos possint, & contra ipsa venena in vnam coalescere medicinam. Possem hoc præterea loco, qui citrei multiplicem salubritatem tradunt, addere: nempe

^a Iulium Cæsarem Scaligerum, ^b Hieronymum Cardanum ^c Carolum Stephanum, ^d Vidum Vidium ^e Iacobum Vvecherum, ^f Franciscum Baronem, ^g Claudium Deodatum, ^h Rodericum Fonsecam, ⁱ Ioannem Renodæum, ^l Paulum Zachiam, ^m Vincentium Alfarium Crucium, ⁿ Simonem Paullum, ^o Franciscum Citesium, aliosque medicos permultos, & suaui carmine medentem ^p Iouianum Pontanum: quos tacitus prætereo, ne, qui breuitatem amo, sim infinitus. Illud vniuersè verèque affirmo, vix esse medicæ rei scriptorem, qui citrei mali vtilitates silentio dissimulet. Vnum extremo loco subiiciendum censeo ^q Plinium, pomi huius præcipuos vsus eloquentia de more compendiaria ingeniosè complectentem. Citrea, inquit, contra venenum in vino bibuntur, vel ipsa vel semen. Faciunt oris suauitatem, decocto eorum colluto, aut succo expresso. Horum semen edendum præcipiunt in malacia prægnantibus: ipsa verò contra infirmitatem stomachi, sed nonnisi ex aceto facillimè manduntur. Ut hoc demum præconium citreo malo, beneficijs innumeris admoniti, debeamus: vnum pomum ad omnia se generis humani commoda temperare. Attamen inuentus est, qui Medicum malum, salutis humanæ medicatissimum, sibi vehementer incommodare existimarit. Is erat medicus, sed malus: nempe multæ vocis, & nullius mentis circulator. Factum igitur aliquando, ut in officina medicamentaria hoc ægro præscriptum à medico legeret, Recipe carnes mali Medici: deque sua carnificina medicinam concinnandam interpretatus, crederet se vel pilo tundendum in pilulas, vel prælo premendum in potionem: deinde migratione corporis vnius in aliud, quæ nec Pythagoræ in mentem venerit, aut esculentum, aut poculentum ad alium ducendam deuorandum: ac denique pro beneficio effusissimo ingratam sibi vicem reddendam, quod infelici exitu eiectionis non medico, sed medicina dignum sepulcrum esset habiturus. Quare in summa trepidatione prudens à pedibus consilium & auxilium petit, nempe fugam, cum se malum medicum esse sciret, & quidem eo præsertim nomine malum, quod malum Medicum bonum esse nesciret. Placet lepidam narrationem, non ignobilis poetæ carmine conditam, recitare.

De ambigua
mali medici
voce fabella.

^a Exerc. 39.
^b De sanit.
tuen. cap. 64.
^c Vill. lib. 2.
cap. 47.
^d De medic.
lib. 7. cap. 7.
^e Antidot.
spec. lib. 1.
sec. 23. &
25.
^f Hist. vine.
& mortis.
^g Pant. Hy-
giat. lib. 1.
cap. 29.
^h De aqua
Alexiph.
ⁱ De mat.
medic. lib. 6.
cap. 3.
^l De victu
Quadrage-
cap. 5.
^m Prox.
Meth. adu.
pess.
ⁿ Quadrip.
de simpl. me-
dic. facul.
claf. 3.
^o De nat.
Pess. cap. 5.
6. & 7.
^p De hort.
Hesp. lib. 2.
^q Nat. hist.
lib. 23. cap. 6.
^r Raymund.
Minderer. in
Alcedar. Ma-
rocosim. cap.
11. de liquo-
ribus.

Manlij ioeus
in malum
medicum
apud eundem
Raymundum

*Curant anhelum Plenus et Chiron senem :
Agyrta Plenus, arte Chiron maximus.
Chiron iubet de carne mali Medici
Seplasiarium parare pharmacon.
Lecta scheda illico in pedes se coniecit
Agyrta, se peti ratus medicum malum.
Sic arguit sua quenque conscientia:
Sic ipsa sese prodit ignorantia.*

Utilitas citri occultior. Cap. XXI.

Arborum
succus vitæ
tuendæ pro-
ducendæque
idoneus.

Arboris Me-
dicæ utilitas
multiplex.

Oleum stil-
laticium è ci-
trei floribus
ad morbos.

MEDICARVM arborum, quibus pomi acrimo-
nia vulgare indidit nomen, perennis ac nitida
viriditas argumentum est oleosi lentique succi,
non ad ipsarum modò pabulum vitamque, ve-
rùm etiam ad hominum commoda atque deli-
cias exuberantis. Quapropter hisce de stirpibus
vario elici artificio possunt magni pretij præsen-
tisque auxiliij liquores. Sic laurus, pinus, abies, lentiscus, ac tere-
binthus, cæteræque glutinoso lentore viroris æterni tenaces arbores
medicatissimos succos, operosa euocatos industria, profundunt.
Sunt præterea, qui putent, petita è viuacibus istiusmodi arboribus
medicamenta non valetudini solùm recuperandæ, sed vitæ quoque
producendæ transfusa viuacitate conducere. Hunc in vsum non-
nulli mirè commendant lentiscum, ac terebinthum, pineosque nu-
cleos. Sed arborum nulla istarum medicamentosior plura suppedi-
tat remedia, quàm arbor Medica. Vt ipsi non patria magis, quàm
salubritas Medicæ nomen fecisse videatur. Quocirca nihil admi-
ror, prægustato quondam citri pomo necandum veneni porione,
reum liquidam sine noxa mortem combibisse. Et quanquam hæc
arbor, ut ex nostratibus exterisque nonnullæ, pretiosi gumminis vo-
luntarijs lacrimis non scatet; attamen distillarij opera, eiusque vasis
ope, quod chymici refrigeratorium vocant, multiplices ad homi-
num opportunitates tota folio, flore, fructuque liberaliter & variè
colliquescit. Saluberrimum è citrei mali floribus oleum, vbi felix
id malum vberimè prouenit, velut in agro Rhegino locisq; Siciliae
nonnullis, elici sic potest. Flores in vnum aliquod è chymicis va-
sis idoneum conijcies. Pro quaque florum libra quinas aquæ se-
nasue adijcies. Ut oleum effluat perquàm optimum, vas implebis
medio tenus, aut citra. Aquam non frigidam, sed egelidam insun-
des, ut olei stillicidium properetur. Ut autem chymica iuuetur
conco-

*Athens.
lib. 3. cap. 6.*

concoctio, qua oleum existat vberius, ignem admouebis minutatim gradatimque vehementiorem. Cumque vasis ceruix & caput, humore calido assurgente, iamque distillaturo vaporatum, cæperit incallescere, cautè ignem temperabis: ne, bullantis agitatione humoris excitatis in sublime sæcibus, turbidum sordidumque oleum extillet. Ita sæpius suffectorum recentium florum quinquagenæ aut sexagenæ libræ vnciam ferè olei dabunt, succino colore flauentis, & leuiter quidem odorati, sed medicos in vsus præstabilis. Pari opera ex aurantiæ mali floribus stillatitium oleum, quod vulgò quintam essentiam nominant, elicies, cum exteris nationibus tum gallicæ in primis expetitur: eaque ratione, quam in loco tradam, adhibendum. Si præter florum folia seorsum detracta, pomorum etiam rotunda rudimenta medijs in floribus prominula, siue pusilla aurantia in alio generis eiusdem vase inferuefacias: acutissimi odoris oleum vberiore prouentu euocabis. E' frondibus quoque citrinis oleum sic educitur. Cum citreæ putator interlucet, amputati superuacui rami paruo pretio, quippe reijculi, comparantur. Foliorum tenerima, summique cauliculi grandiore forfice cultrone non minutè, sed crassè conciduntur: & in prædictum modum igne guttatim liquantur. Ita tricenæ aut quadragenæ frondium & ramulorum libræ vnciam olei reddent, ex viridi albicantis, iucundè olentis, & morbis compluribus salutaris. Cæterum ipsius pomi oleosus cortex non vna oleum via suppeditat. Nam præterquamquod vsu pharmacopolis familiari notissimoque alienum commistus oleum odorat ac medicat, succum præterea longè præstantissimum vel igne calefactus exudat, vel manu pressus emittit. Sic autem efficacis ope caloris guttatim hoc extrahimus. Mala citreæ complura, exempli causa centena seu ducena, comparamus. In catinum fictile, vitrei læuoris tectorio expolitum, aquam defundimus. Super hoc mala eadem decorticamus: corticesque auersum cultrum crassos in aquam deijcimus, vt oleosus humor vel ab incisu profiliens, vel corticibus hærens, citra iacturam aqua excipiatur. Hac præparatos cautione cortices ipsamque catini aquam ferreo cochleari, quod inductum stamno sit, aliove instrumento consimili addimus in vas chymicum rostratum, quod alembicum vulgò dicunt. Ita macerari eos patimur in aqua modicè tepida, vt oleum stillet vberius & odoratius. Primum igitur ad lenti vaporis temperiem oleosus liquor, nempe olei flos existit: cui dilutus instar aquæ color, acutissimus odor, & mira tenuitas, naphtha ipsa, siue (quod recentiores malunt) petroleo penetrabilior, vulgare spiritus nomen adiunxit. Cauemus autem alembico vehementem ignem, ne confusum cum prætenui spiritu crassius oleum euocetur: quod inferioris quidem, sed probabilis tamen

E' floribus
aurantiæ.

Ex pusillis
aurantijs.

E' citri ca-
cuminibus.

E' citrei cor-
tice.

*E' cortice
aurantiorum,
& ex imma-
turis cadu-
cisq; auran-
tiji.*

*E' cortice li-
monum.*

*Oleum è ci-
trei cortice
expressum.*

tamen notæ consequi solet. Centum mala citrea iusti incrementi, satis lævia, non maturissima, nec nimium cruda, quippe succosiora vnciam ferè fundent olei tenuissimi, & semunciam crassioris. Eadem olei multum ciebit industria è cortice aurantiorum, quæ vel in arbore diutius pendula, vel spontè lapsa, exhausto verustate medullæ succo, nullum iam cibi vsum præbere possint. Quinetiam, quæ suis plurimæ decidunt ex arboribus immaturæ viridesque aurantiorum pilulæ, cultro minutim confectæ, aqua egelida (vt paulò ante præmonui) macerata, ac ritè inferuefactæ vberimo peracuti odoris oleo scatebunt. Quæ de citreo malo aurantioque præcipimus, ad limonium etiam referuntur. Nam quæque corticum libra quinas aquæ aut senas exigit, vt oleum vberius, dilutius, & odoratius extillet. Lentus præterea conuenit calor ad senas septenasue horas. Quanquam enim cortices in aqua natantes adustioni non esse obnoxij videntur: attamen, vase nimis inferuefacto, illi non sine noxa ignescerent: quod vitium chymici nominant empyreuma. Præcipuè verò curabitur, vt ad operculum alembici refrigerandum perennis aqua, vel è fonte natiua, vel è dolio congestitia, canaliculo corriuetur. Etenim in sublime subuecti calidi vapores, frigore illo cum in aquam, tum in oleum densabuntur: pluuioque lapsu stillabunt. Cæterum ipsa ænea vesica, siue refrigeratorium huic operi aptissimum adhibebitur. Animaduersum est, prioribus eiusmodi stillicidij guttis olei florem, nempe spiritum transmitti: eumque ob tenuitatem coloremque maximè dilutum cum aqua simul stillante confundi. Quo circa pretium operæ fuerit, vt pretiosus liquor seceratur, excipulum, qui dicitur à chymicis Excipiens, aqua modo consimili stillata eatenus replere, vt à summo distet vase ternos digitos aut quaternos: ipsi verò aquæ guttas olei citrini quaternas senasue superfundere. Fiet enim, vt in ijs olei guttis idem prætenuis liquor, siue spiritus, consistat. Tunc oportebit in vasculo illum seponere aut vitreo infundibulo, quod chymici separans appellant: aut certè gossypio, quod summo furculo adiunctum sit, sæpius insuccato expressoque. Iam verò sic manibus exprimito ex iisdem corticibus oleum, quod nobilitate quidem odorisque suauitate stillatio præstet, sed ætatem non ita ferat. E' citreis malis compluribus, exempli gratia centenis, octona seu dena quadripartitò in longitudinem incidito: ab ijs segmentis medullam & carnem sic resecato, vt, exiguo carnis relicto, cortices minimum crassitudine digitum æquent: eorum tamen extremitatem magis extenuato. Ad hæc patinam fistilem, & figuli tectura læuigatam, quadantenus decliuem, super mensam statuito. Deinde utroque cubito mensæ innixus, corticem, intimæ partis apicibus utrique volæ applicitis, & in exteriorem par-
tem

rem impulsis, vnico nisu in aduersam patinam recuruato: vt vno impetu emicans oleum minutissima patinam aspergine irroret. Curato autem, dum exprimis, vt à patina manus palmi dimidium distent: cauetoque, ne violentiore cortices compressione perfringas: quòd, ijs in patinam deciduis, oleum penitus & operam perderes. Sic pergito cortices reliquos exprimere. Vbi quatuor aut quinque citreorum cortices ita presseris, tunc oleum incipiet apparere in patina, pigroque lapsu in eiusdem patinae cauum fundum confluere. Centena mala citrea ferme vnciam olei præbebunt: si tamen ea nec percruda fuerint, neque permitia: si præterea cautè nauiterque rem peregerit, qui expressit. Iam satis expressum è patina in oris angustis vasculum infundes: ipsumque vasculum diligenter operculabis. Deinde saccharum minutè contritum patinae affricabis: & ab affricu mirè inodorum recondes in vas ad condimentum suauissimum, & capiti cordique saluberrimum. Complures id olei menses recentem citrei mali odorem seruat: intraque hoc tempus eodem oleo sal & saccharum inodorare licebit ad epulas suauius & salubrius condiendas. Cæterum etiam, posteaquam nonnihil odor euauuit, eiusdem illitu olei cardiacis vtiliter morbis occurritur. E corticibus ijsdem postmodum elici oleum alterum stillatitium potest ærea vesica, quam vulgò tamburlanum vocant. Hic autem secundarius liquor instar aquæ perspicuus erit, ac purus: prior ille aliquantulum virebit. Vterque salubriter adhibetur cardiacis cæterisque bilis atræ morbis, aut illitus, aut medicos in pastillos coactus, quos manichristi nuncupant. Quòd si cuiuspiam idem liquor dono detur ad linimentum, ante poterit commisceri cum oleo balanino, siue glandis vnguentariæ: quia pari emolumento plus eius misturæ licebit allinere: minorque fiet liquoris pretiosissimi iactura. Denique optimum è limonibus & aurantijs opera consimili oleum exprimetur. Ad medicatam verò potionem idem oleum cum saccharo, ex aqua ouique albumine decocto ac despumato, quod iulapium siue iulepum nominant, sic permiscetur. Prædicto saccharo siue iulepo ampulla potoria medio tenus impletur. Deinde additur vna vel altera gutta olei è citreo cortice expressi: & obstructa digito ampulla peragitur, vt liquor vterque bene coeat, citreique odore saccharum penitus imbuatur. Eundem pariter odorem adiunget vel surculus prædicto leuiter oleo intinctus, & in iulepum demissus agitatufque: vel super ipsum iulepum in patinam diffusum expressa è citreis corticibus oleosa irroratio. Iulepi huius citrati cochlear mane à ieiuno sumptum exhilarat cor, stomachumque corroborat. Aliud citratum iulepum sic facies. Citreos cortices, nec nimium virides, nec omnino flauentes, sine carne prætenues, librali pondere, cum

Saccharum
oleo citrino
inodorum.

Etiam sal.

Iulepum ci-
tratum pri-
mum.

Iulepum ci-
tratum alte-
rum.

vulgari

Compositio
citrei cortice
ad cor, sto-
machum, &
halitum.

Pastilli è ci-
trei cortice
in eundem
vsum.

vulgarì quinque librarum aqua compones: lentoque vapore stillati-
tij liquoris libram prolicies. Tum oleum ab aqua secernes. Dein-
de in hanc aquam lectissimi sacchari libram demittes: de more de-
coques, despumabis, percolabisque. Eodem adijcies olei citrini gut-
tas ferè quaternas. Denique vase probè obturato recondes. Cum
voles cordi stomachoque suppetias ferre præsentissimas, liquoris hu-
iusce cochlear mane ieiunus ex aqua sumes. Nunc aliam habeo de-
licatissimam è citrei cortice, planèque basilicam tradere medici-
nam. Sumito mala citrea sex. Summatim & carne tenus decorti-
cato. Siquid carnis corticibus adhæserit, nihil officiet, imò etiam
proderit. Eos cortices demittito in vitreum vas globosum & præ-
grande. Eòdem aquam è vino stillatitiam præstantissimam trium
pondo librarum infundito. Vas diligenter obturato, inserto ac be-
ne agglutinato itidem vitreo operculo, quod antenatorium siue cæ-
cum pileum appellant. Idem vas æstiuo ac præferuido in sole, leo-
nem obeunte, habeto dies duodecim. Animaduertas hic velim,
quò plus adiunctæ carnis habuerint cortices, eò futuram eiusdem
aquæ stillatiæ vim obrusioiem. Post eos dies eandem aquam citri-
no iam colore tinctam, olentemque ac resipientem citreum, deli-
quato in aliud vitreum vas: eoque adijcito malum citreum minu-
tatim confectum, & saccharo conditum: quæ compositio Neapoli
fieri optima solet, ac fictilibus alueolis recondi. Deinde vas bene
operito: & in sole finito dies viginti. Tum liquorem illum farina-
rio cribro transmissum in alio bene obturato vase custodito. Mane
hora ante cibum quarta sumito eius misturæ drachmas tres. Mirè
valet ad lætificandum cor, stomachum roborandum, halitumque
commendandum. Denique nectareum est, viroque dignum prin-
cipe medicamentum. Sed nullum æquè remedium cordi, stoma-
cho, capitique conducibile, atque citreis è corticibus pastilli. Eos
ita componimus. Malis citreis planè iam adultis, necdum tamen
flauentibus, virentes cortices in quatuor aut quinque partes diuisos
detrahimus. Deinde aqua maceratos ita saccharo incoquimus, ne
genuensi more dulcis condituræ granosa scruposaque concretione
obruantur, neue tanquam in syrapi liquido medicamine natent: sed
vt concrecente prædulci, quem combiberunt, succo satis rigescant.
Ad hæc ficcatos tyrocnesti, siue radula multifora minutam in sco-
bem atterimus. Eam scobem in saccharum feruefactum, liqua-
rumque cocturâ densandis pastillis idonea conijcimus. Vbi citrea
scobs liquefacto cum saccharo penitus concorporata videbitur: tum
demum, si libeat, in singulas compositionis huiusce libras adijcimus
grana moschi bina, & ambari dena. Verùm hæc odoramenta in ta-
bem antè resolvimus aut aqua ex aurantij floribus educta, aut mo-
mento

mento iulepi oleo citrino conditi. Igitur vtranque rem, nempe odoramina liquoremque in mortarium æneum bene concalefactum ac bene emundatum confundimus: & pistillo itidem bene calido conterimus & permiscemus. Si suppetant ex ambaro pastilli, oris animæ odorandæ compositi, eos quoque in puluerem solutos adijcimus. Quanquam citra hos odores prædicta compositio iucundissime olet sapitque. Hi denique pastilli ad maioris florentini numismatis amplitudinem sic rotundantur. Super tabulam siue marmoream siue ligneam, quàm mundissimam, optimique sacchari farina inspersam supradicta mistura particulatim ac dispersim effunditur: vt pares in orbiculos vniuersa diffuat & concreseat. Accipe nunc è citrei corticis liquore pastillos, vniuersam suauitatem, hoc est suam ipsam opificem Neapolim respicientes. Principiò mala citrea sumenda complura, exempli causa quindena, modicæ magnitudinis, quorum cutis è viridi ad flauum leuiter inclinet: ea quippe succosior. Deinde mala eadem singula ænei mortarij permundi, nulloque odore imbuti labro intimo ab ima parte ad summam candida tenus pulpa cauto nisu sic affricanda, vt expressus in mortarium, aquæ consimilis, crassiusculus & odoratus defluat liquor. Hunc autem ante percolare oportet, quàm adhibeas. Tum ex eodem quarta vnciæ pars in optimi sacchari minutè contriti selibram infunditur. Tria præterea moschi, duo ambari lectissimi grana cum aqua rubentium rosarum stillatitia adijciuntur: ex eaque mistura pastilli forma fiunt arbitraria, & absque igne siccantur. Compositio hæc languentem ventriculum, eiusque præsertim os corroborat: inflationes discutit: cordis palpitationem sistit: tenuissimi sanguinis viuidas igneasque particulas, siue spiritus, quibus ad vitam sensumque vigemus, instaurat: & halitum commendat. Aliter alij minùs operosam, palato tamen iucundam & cordi salutarem compositionem sic elaborant. Scobem è citreis corticibus derasam linteo perquàm mundo includunt, exprimuntque. Succum expressum eliquari paulisper sinunt, dum retrimentum subsidat. Tum saccharo ad pinguedinem syrupi coacto excoctoque in pastillos tantum prædicti succi adijciunt, quantum satis est odori saporique peregrino conciliando. Eiusdem alij scobis ariditatem calida nonnihil insuccant, & oleosum acumen obtundunt: expressoque liquore saccharum condiunt syrupi modo concretum, & more supradicto ita excoctum, vt lentor fila deducat. Exinde in alueolos addunt, & ritè operculant, curantque, vt ea compositio denseat, & crustulam obducatur. Iam verò

Pastilli Neapolitani.

Alij simpliciores.

Aqua citrei cortice condita ad delicias.

Z

contriti

Diaphoreticum
est corticibus citreorum
& aurantium
sudori mouendo.

Citrea medullae
conditura multiplex.

Io. Baptista
Martinus.

contriti sacchari eò conijcies, quantum voles, prout eam dulcescere placuerit. Post Angelicæ salutationis intercapedinem adijcies quadrata in frustula concisi citrei corticis pugillum: statimq; cucumam operculo bene operies, ne quâ interspiret. Tum igni subduces, ac per horas decem deferuere patieris. Exinde poteris niue refrigerare: verumque in aqua nectar citreo condiente potare. Medicamentum diaphoreticum, siue discussorium, sudori euocando præcipuum, è corticibus iisdem ita præcipit Anglus medicus Remingtonus. Sumes theriacæ, radicem petasitis & aristolochiæ rotundæ, baccarum lauri, corticum citreorum & aurantium viridium singulatim libram vnam: macerabis in vino albo, & digeres siue stillationi præparabis ad quindenos dies: tum balneo, quod Mariæ dicunt, stillatitium ex ijs liquorem educes, vsque dum siccescant: facies verò combures: inde sal extrahes ex artis præscripto: denique cum eadem aqua stillatitia permiscebis. Datur autem à cochlearibus duobus ad vnicam vsque vnciam. Sed Medicum hoc malum non modò cortice tenuis & summatim, sed penitus etiam atque medullitus nostris sese commodis impendit, acrimonia mitescere docili, condimentoque dulcescere: vt amabilissimum sit pomum, quod amoris saporem trahit, nempe dulcacidum. Quare citreum si non verbis, re sanè præfert percelebrem epigraphen illam, Meliora latent. Acris autem medullæ condiendæ ratio multiplex. Et vulgatiore quidem pharmacopolæ nostri saccharum primi, vt aiunt, generis in æreo vase incoctili, nempe stannea inductione ad ignem albaro, cum oui albumine & aquæ momento decoquunt: colo eliquant ab omni fæce: tum defæcato & in æreum vas refuso incoquendam adijciunt acrem citrei medullam, membranis omnibus ac seminibus exemptis, perpurgatam: ligneaque ligula peragitant & commiscent: denique percoctam compositionem refrigerant: & fictilibus alueolis, læui crusta obductis, recondunt. Alij verò accuratiùs atque vtiliùs eandem citream medullam in olla fictili, vitrei læuoris tectorio inducta, separatim percoquunt vsque ad pulticulæ seu panis elixi spissitatem. Hæc elegantior est compositio, nec ærei vasis sapore vitatur. Illud autem custoditur, vt in singulas citrea medullæ libras ternæ minimum sacchari adijciantur. Qui præterea velint compositionem hanc odore citrino condire, citreorum quatuor aut sex sectilem corticem super ipsam exprimant: eandemque spathula lignea peragitant: denique vas vulgari charta aut membrana bene operiant. Crediderim autem eiusdem medullæ ritè cum saccharo compositæ atque decoctæ frequentem vsum ad bonæ valetudinis vitæque longinquitatem facere. Persuadet vt credam Ioannis Baptistæ Martini, Romani ciuis, honestique viri viuum adhuc exemplum. Hic per annos

annos quadraginta à mense Martio inchoante ad extremum vsque Octobrem quotidie mane tribus ferè ante cibum horis supradictæ compositionis dimidiatum cochlear: vespere autem ante somnum tertiam cochlearis partem sumere consuevit. Atque hanc vespertinam non vna statim sorbitione transmittit: sed paulatim deliquescere finit: vt pituitam, quæ faucibus ac thoraci noctu solet adhærescere, lento lapsu abstergeat, & excreabilem reddat: primaque concoctione solitam accendi sitim extinguat. Eandem verò compositionem mane vno sorbet haustu, ad ventriculi pituitam pariter discutiendam excreandamque, vel deijciendam: ad molliendam aluum, ad vrinam ciendam, ad prohibendam putredinem, sitimque sedandam. Quinetiam, si quando austrina per hiemem ferueat intemperies, hanc ipsam salubriter adhibet medicinam. Hoc ille parabili suauique remedio tot per annos sese præmuniens nullo præterea medicamento indiguit: atque integra firmaque semper vsus valetudine feliciter consenuit. Iamque illi annum prope octogesimum, agenti senectus ipsa, veteri abrogato prouerbio, morbus non est: sed civilibus ac domesticis officijs iuueniliter vegeta, ætatis prudenter actæ fructus iucundissimus. Cæterum in ea compositione facienda illud in primis curat, vt præstet acrimonia: ne nimia nauseam dulcedo moueat. Quare octonas citreæ medullæ vncias cum sacchari duodenis componit: & ad iustam spissitudinem citò inferuefacit ac decoquit: interimque ligneo rutabulo agitatur, ne perustum saccharum rubescat. Deinde compositioni huic, antequam refrigerescat, vnciam adjicit lectissimi sacchari semitriti: vt conditior compositio magis granosa grataque concretione densetur. Hanc ego misturam degustavi: nec eloqui facile queam, quàm iucundè palato sapiat dulcacidum acumen. Sed ad viatorum opportunitatem eiusdem medullæ conditura sic duratur in pastillos. Saccharum primi generis, siue absoluti sacchari farina in fictili vitrei læuoris vase igne languido liquatur, lataque spathula lignea permiscetur, donec incallescere incipiat. Tunc acres citreorum medullæ paulatim adijciuntur: & assidue saccharum agitatur, ne bulliat. Hac autem agitatione citreæ medullæ pituita extenuatur & vanescit: manetque succus acidus bene defæcatus. Tunc, satisne acrimoniæ ceperit saccharum, gustu exploratur. Ad hæc sumitur tabella vlnæ dimidium longa, aut etiam productior, ternos digitos lata, quaternis affixis tabellis, non admodum extantibus, in capsulæ formam circundata. In ea citrei cortex minutissimè concisus substernitur, vt inodoret. Deinde prædicta liquida mistura in eam tabellam diffunditur: & antequam refrigeretur, pinna expresso è citrei cortice oleo illita late contingitur. Postmodum, quæ lata est tabella, ea compositio in-

semina digitalis latitudinis diuiditur: & arescere finitur, vt auelli cultro perfacile queat. Citrei porrò & limonis medullam sic translucidam facies. Saccharum fumes, salis fossitij more perspicuum, quod candidum vocant. Id minutè contusum in paruam scutellam, seu vitream seu fictilem, conijcies. Eòdem confundes citreæ tantum medullæ, humore superfluo nonnihil excocto, purgatæ: quantum saccharo in tabernaculo soluendo fuerit satis. Eam deinde compositionem in chrySTALLINA digitalis altitudinis vascula defundes: & septentrioni aduerter, vt congeletur: aut certè in hypocausto habebis, vt concreascit: deinde sicco loco repones. Superest, vt artificium minimè operosum aperiam citreæ medullæ saccharo condiendæ, vbi præsertim potioris condituræ copia non suppetit: quo artificio quilibet sibi esse pharmacopola poterit. Malum citreum in tenuissima segmenta circulatim conciditur. Eorum singula singulis patentis oris summis calycibus vitreis inseruntur. Saccharo in puluerem redacto acres medullæ conteguntur: cui moschi puluisculus, si libeat, adijcitur. Ipsi calyces in vinaria aliaue subterranea cella reponuntur. Ita fiet, vt loco humecto frigidoque saccharum distabescat: & citreorum medullas permeans, acrimoniam combibat: & in imos demum calyces dulcacidum guttatim defluat. Oportet autem medullis iisdem bis ac tertio saccharum imponere, vt acidus succus iusta dulcedine temperetur. Easdem cum saccharo crudas medullas quibusdam in febribus adhibere dicitur Tiberius Carnoualius, qui nostro æuo medendi peritia Neapoli claret. E citreæ medulla syrupus, quem à peculiari magisterio vulgò nominant magistralem, ita concinnatur. Mali citrei acrimonia libralis cum optimo quindecim vnciarum saccharo miscetur. Ea deinde mistura conijcitur in vitreum globosi corporis vas: & eodem inclusa vitreo vase intra aquam, siue (vt aiunt) intra balneum conferuere finitur: aut certè in vase fictili, nitida crusta læuigato, excoquitur. Debet autem ad iulepi crassitudinem densari. Exinde percolatur: ac transmissa pars & liquidior pro citrinæ acrimoniæ syrupo, residua verò & crassior pro eiusdem acrimoniæ compositione seruatur. Cæterum ipsa semina morbosæ mortalitati adeò medicata sunt, vt ex ijs plus salubritatis, quàm pomorum existat. Vulgatiore est ob aliorum scripta, idemque numerosior, quàm vt exigit à me vel possit explicari eorundem vsus in re medica, morbis innumeris salutaris. Ne tamen penitus indicta prætereatur pars citrei præstantissima: qua ratione oleum ex ijs saluberrimum eliciat non incelebris distillarius^a Ioannes Baptista Porta, minutatim docebo. Igitur semina suis cuticulis deglubit: tum in marmorea pila diligenter contundit: vino irrorat: in æreum vas addita igni superimponit: interim argen-

Citrei semina medicatissima.

^a De distillatione lib. 9. cap. 10.

teo co-

teo cochleari peragitat, donec humor vini euanescat: denique torculo vehementer premit, & aurei coloris oleum exprimit aduersus venena præclarum, externisque odoribus capiendis peridoneum, quia ferè nunquam rancidum efficitur. Quòd si fortè rancorem duxerit, aquæ mistum, ac bis terue peragitatum æneo in vase iterum stillare cogit. Sic pituitoso humore omni dimisso nullum præterea rancorem trahere asserit. Ad eundem ille modum è limonis & aurantij seminibus oleum extrahit. Iam verò alias minùs fortasse compertas è citreo, vt aiunt, integro medicinas deliciasque monstrabimus. Medicatissimam citrinam compositionem, siue, vt recenti cum inuentore loquar, citri magisterium, & quintam essentiam, sic elaborabis. Sumes tibi, quantum libuerit malorum citreorum. Detrahtos illis cortices sicco mundoque loco seruabis. Quicquid est albi insulsique, resectum abijcies. Acres medullas, seminibus exemptis, prælo exprimes. Residuam faciem arefactam in vsum, quem mox subijciam, custodies. Expressum deinde succum incisis cum corticibus, cumque contusis seminibus condes in vitreum vas, quod cucurbitam vocant. Clausis eandem spiraculis in sole pones, vel calida in aqua, siue (vt vulgò dicunt) in balneo Mariæ. Vbi flauum ea mistura duxerit è corticibus colorem: (quod intra binas hebdomadas euenire solet) rostratum vas, siue alembicum cucurbitæ impones: subiectoque igne stillatitiam pituitam elicies. Quod erit in cucurbita residui, exprimes. Succum expressum lintea lacinia, seu charta emporetica percolabis. Retrimentum omne, quod linteo papyroue obhæserit, arefacies: vnâque cum altero retrimento, quod extraxeras è prælo, combures. E' cineribus aqua vulgari salem educes. Ipsum interim citrinum liquorem emporetica papyro percolatum, siue (vt aiunt) chymici, filtratum: & in aquæ feruentis balneo vitreis vasis stillatum, rediges ad mellis crassitudinem. Tunc prædictum salem adijcies. Is vbi distabuerit, cucurbitam eximes è balneo: iam enim saluberrimum medicamentum confectum est. Cuius drachma vna vel altera non modò vim omnem auxiliarem habet, quam citreo malo tribuit antiquitas: verùm etiam longè illi efficacitate præstat. Extrahitur enim è sæculenti corporis concretione purior hæc natura: deque partibus tenuioribus, nempe oleo, sale, spiritu, tincturaq; componitur. Hinc illa strenuè vires corroborat: inflationes intimosque ventos discutit: ventris animalia enecat: febrilem inhibet putredinem: contra venena prodest: eaque per vrinam & per sudorem expellit. Quin etiam nupera in pestilentia, per Italiam grassante, non paucis, qui Patauij, degebant, exteris hominibus opem attulit præsentissimam. Datur autem drachma eius vna aut etiam duæ in vino aut iusculo alioque liquore pro re nata idoneo.

Compositio
citrina salu-
berrima.

Citrea con-
ditura vul-
garis ad ei-
sum.

idoneo. Denique illud habeo tradendum, in huius medicamenti stillatitijs aquis multum latere halitus ignei, quem spiritum vocant; ac proinde conducere chymico easdem ritu bis terue stillatim extenuare; ut quod in ijs tenuissimum est, nempe spiritus, relicto in ima cucurbita remorantis aquæ ignauæ crassamento, purior & expeditior ad celerem prodeat efficaciam. Recentis huius gloria medicaminis alienigenæ debetur auctori, medendi peritissimo. Id autem supradictis morbis utiliter adhiberi solitum magni nominis medici Patavini honorifica testificatione comprobarunt. Sed age iam post multiplicem medicinam, escarias quoque delicias ipsamque ambrosiam è citreo delibemus. Priore loco vulgaris occurrit conditura, qua sic dulciarius irrefecta & solida mala citrea componit. Primum, ubi satis matura legerit, in eorum ima parte foramen amplitudine digitali facit: & inde idoneo ferramento emedullat. Tum per octo decemue dies aqua profluente macerat: eam, nisi profluens fuerit, bis quotidie mutat. Deinde in aqua decoquit eatenus, quoad cultri acumen facile excipiant & remittant. Post iterum habet infrigida, donec perfecte dulcescant: id quod degustata particula deprehendit. Tum accommodatum in vas coniecta, defæcato tepidoque, necnon iusta coctura filatim lentescente saccharo infundit: eodemque patitur insuccari diem unum. Altero tertioque die reliquum saccharum elutriatum eadem ratione recoquit, & refundit. Deinde egesto, quod superest, priore saccharo, recens cocturæ consimilis substituit, ternisque vicibus more prædicto ingerit. Ita in syrupi modum malorum citreorum compositio conficitur. Ut autem eadem concrecente saccharo condiantur, è vase deprompta, prono foramine statuuntur per diem, dum sacchari liquor defluat: aut certe calente aqua proluuntur, & siccantur. Deinde sicco in vase dispositis primæ notæ saccharum, ad glutinosam spissitudinem decoctum calidumque, sic superfunditur, ut supernatet. Hoc modo composita in sole vel in hypocausto sinuntur bidui triduiue aut quinque dierum spatio, donec dulcem in glaciem calore concrecant. Quidam in saccharum ritè perpurgatum coniiciunt, quod octo continuos dies singulis semel diebus per octauam horæ partem lenta pruna leuiter inferuefaciunt. Sic paulatim insuccata citrea, penitus peruadente & concrecente saccharo condiuntur. Hucusque nimirum progressa est recentioris industriæ felix audacia, ut execratæ veteribus amaritudinis poma tunc esculenta maximè faciat, cum lapidescunt. Nonnulli primum quatruidi spatio condunt in muriam, si præsertim nimia maturitate mollia opus habent nonnihil durescere: inde transferunt in aquam dulcem, quæ si profluens fuerit, utiliore operam nauabit. Minuta verò inchoantis incre-

incrementi mala citrea stylo acuminato ad insinuandam facilius dulcedinem compuncta & perforata, eorumque flores nec dum hiantes, aut etiam hiantium folia primum quatrIduo habentur in muria. Deinde in aqua dulci, quæ bis die mutabitur, mitescere permittuntur per dies septem vel octo. Tum supradicto more inferuefiunt: & rursus aqua dulci per aliquot dies macerantur eoque, dum omnem amaritudinem dimittant. Postremo maiorum, instar citreorum sacchari conditura componuntur. In hunc eundem modum limon & aurantium suis cum floribus condimentarium saccharum recipiunt. Placet iam, omissis pluribus peruulgatis, minime vulgarem tradere totius, ut vocant, citrei condituram. Sumes, quot voles, mala citrea, satis ea quidem adulta, non satis tamen matura, nec dum flauentia: quippe horum cortex validius calet, oletque pertinacius. Deinde super explicato permundo linteo mala eadem citrea foraminosa radula, perpurgata, nulloque prorsus odore imbuta, eatenus affricabis, ut viridis tantum cortex minutam solvatur in scobem. Tum è radula, quicquid hæserit scobis, decuties. Compertum verò est, è citreis terdenis ternas ferè libras colligi eiusmodi scobis. Exinde ansatum ahenum incoctile, aqua propemodum plenum, ad ignem admouebis. Vbi ea inferbuerit, scobem infundes: & per horæ dimidium conferuescere patieris. Sæpe etiam ferrea ligula stamno inducta, siue cochleari agitabis: excitatamque crassio rem spumam detergebis, in quam pleraque amaritudo ebullit. Posteaquam prædicti spatio temporis coctura conferbuit, eam in farinarium cribrum, non angustè sed rarè, non serico filo sed equina seta contextum, deicies: & inuerso aheno superposito per tertiam horæ partem operies, ut halitus vaporarij percussu repulsi que coloratiorem decoctam scobem efficiant. Sublato deinde aheno, eandem scobem decies aut duodecies perlues. Tum per cribrum diffusæ salem candidum adicies, manuque bene commiscebis ferè per horæ quadrantem. Additur autem exempli causa in tres citræ scobis libras vna salis, aut etiam sesquilibra. Deinde assidue frigidam affundes: crebraque tractatione premes, ut salem exprimas. Satis expressum esse gustu intelliges. Quin etiam sic elixam & salitam scobem in mappa includes, leuique pressu extillare coges, & aliquatenus exsaniabis. Neque enim permagni interest, ut humoris nonnihil remaneat. Tunc optimum saccharum, minutissime contritum, in aheno pariter incoctili decoques. Pro quaque citræ scobis libra ternas sacchari: pro illius ternis denas huius adicies. Interea loci saccharum sic à facibus eliquabis. In aquæ sextarium albumen oui effundes: manuque furculone duplici seu triplici tandiu agitabis & commiscebis, dum totum abeat in spumam albumen.

men. Huius aquæ partem æquam in saccharum confundes, & aquæ vulgaris exiguum addes. Vbi feruidum saccharum bullabit, aquam oui albumine medicatam subinde, prout vsus venerit, affundes: ne saccharum feruore superfluat. Vbi verò multum spumæ crassioris extabit: ab igne summotum ahenum perexiguo tempore abesse patieris, & ligula despumabis. Deinde iterum appones ad ignem: & reliquam supradictam aquam ingeres: nouamque spumam detrahes, donec saccharum bene defæcatum maneat. Præterea decoques vsque eò, dum eius paulum inter pollicem indicemque comprehensum filatim lentescat, non autem duretur. Duritia enim cocturam iusto vehementiorem argueret. Tunc elixam citream scobem vtriusque pressu manus bene comminutam in saccharum conijcies, ac diligenter agitabis permiscebisque ligula, siue argentea, siue lignea, recenti. Quartam horæ partem conferuescere fines. Interim peragitabis, spumantemque misturam purgabis. In hanc prope iam excoctam compositionem ternas vncias aut quaternas aquæ ex aurantij flore stillatæ adijcies. Sed satis coctam ab igne remouebis: & licet bullans feruor remiserit penitusque resederit, perges tamen agitare, dum calebit. Iam intepescenti moschum, & ambarum, & exiguum candidi sacchari in vnum trita, si voles, adijcies: curabisque, vt agitatione sedula bene commisceantur. Citreæ scobis ternæ libræ & sacchari denæ grana moschi octona, ambari duodena congruenter admittent. Denique adhuc repentem compositionem prædicta ligula siue cochleari fictilia in vascula, vitreo læuore nitida, distribues, quæ Neapoli dicuntur alueoli. In ijs diem vnum & noctem refrigerari, concreescere, crustamque obducere permittes. Tunc membrana primùm pelliculabis: deinde papyro conteges. Quinetiam cortices aut recentes & intactos, aut certè more prædicto pressos ad oleum exprimendum, ipsaque tractatione mollitos & coctibiles, ac proinde faciles dulcescere, in frustula digitorum ferè dimidiatum lata concidimus: deinde, ne inter se contingant, laxiùs in aqua feruefacimus. Post horariam cocturam iam teneros & edulcatos in ahenum traicimus cum saccharo, ad syrupi spissitudinem reducto, incoctoque ex aqua consimilium corticum stillatitia, vt repopatur odor, qui ex ijs inferuefactis magnam partem expirauerat. Cum autem saccharum ita densatum fuerit, vt lenta fila suspendat, satis excoctum intelligimus. Quare summotum ab igne in vascula perfundimus. Si quid fortè humoris in saccharo remansit, exemptis secretisque corticibus, qui condituram acceperint, igne rursus inferuefactum saccharum concreescere vsque patimur, quoad superuacuum humor afficetur. Deinde saccharum pariterque cortices in vas recondimus. Atque hæc illorum erit perfectissima conditura.

Vt ci-

Alia perfectissima.

Vt citreum cum saccharo alia ratione & quidem perfacili, Genuæ
 usurpata, componas: illud in longa segmenta partiris. Acri medulla
 detracta, de more in aqua maceras. Deinde inferuefacis, vt tene-
 rescat atque dulcescat. Deinde liquato in saccharo conferuescere
 finis. Deinde fictiles in alueolos conijcis: idem liquatum saccha-
 rum superfundis: ac refrigerari & concrefcere pateris. Denique
 vascula membranis pelliculas, papyroque operis. Compositio hæc
 iucundissima est: necnon capiti, cordi, stomachoque medicatissi-
 ma. Florentino eadem ritu sic variat conditura. Cortices, vtpo-
 te amari, per dies aliquot frigida sæpius mutata perluuntur mace-
 ranturque. Tum eatenus ex aqua coquuntur, quoad tenerescant.
 Ad hoc in aqua frigida recenti semel iterumue habentur. Dein-
 de iulepo, cui mel & aquæ aliquantum fuerit admistum, condiun-
 tur. Denique igne quotidie modico tandiu inferuefiunt, dum ea
 iustè compositio spissescat. Ita malum citreum dulci coctura mi-
 tescit in cibum. Quanquam & crudo nonnunquam vescimur,
 quod permaturum sit, & prægrande: quod calido loco prouenerit:
 quodque aliquantis diebus decerptum fuerit. At egrè concoquitur:
 molestiam exhibet ijs, qui capite calent: si vesperi estur, vertigi-
 nem facit. Quare, si^a Balthassari Pisanello credas, ab ipso statim
 citreo violas comedas purpureas, odoratas & recentes, siue saccha-
 rum violaceum itidem recens. Cæterum Medicæ huius arboris
 pars infirmior vim habet curandis vulneribus tam salutarem, vt Ve-
 neris Æneæ vulnerato medentis cretæam dictamnum, & odoratam
 panaceam, nempe laudatissima canoræ fabulæ remedia, non desi-
 deremus. E' contusis enim præteneris folijs, & recentissimis ger-
 minibus succus exprimitur. Deinde cum veneta terebinthi resina,
 in vas fictile, vitrei nitoris tectorio incrustatum, confunditur: ip-
 sumque vas bene operculatur. Ea mistura igne subiecto eatenus fer-
 uere finitur, quoad citrinus succus feruore credatur absumptus. Vbi
 demum intepuerit, percolatur: &, cum res exigit, allinitur. Vsq-
 adeo grauissimum vitæ momentum leuibus penderè folijs. Iam ve-
 rò librum claudat, qui multa paucis mali citrei emolumenta conclu-
 dit, medendi scientiam omnifaria cumulans eruditione, hoc est vr-
 bis Neapolitanæ non Æsculapius modò, verum etiam Apollo, Ma-
 rius Schipanus. Eius nuper ad me datæ litteræ sic habent. Solidum
 citreum genuensi conditura cum saccharo componitur. Eandem
 eius pomi corium conditutam recipit: quod deinde tenuia & longu-
 la in frustra concisum, saccharo incrustatur, velut frustillatim sectile
 cinnamomum. Idem præterea viridi etiamnum colore corium fo-
 raminosæ asperitatis radula in scobem friatur: & minutim commi-
 nuto saccharo conditum cogitur in pastillos, quos Hispani alcorzas

Alia condi-
tura genu-
sis.

Florentina.

Malum ci-
treum cru-
dum vrede-
le.

Folij citrei
succus ad
vulnera.

nominant, odore iucundos, & ventriculi discutiendis inflationibus efficaces. Eodem è corio quintæ (vt aiunt) essentia oleum elicitur, præsentissimo contra fungorum venena remedio, siue haustum, siue cordi illitum. Ex acribus citreorum medullis syrupus fit, aduersus insidiosè lethales febres accommodatus: necnon acida compositio prædicto spissior syrupo. Hæ quoque medullæ cum citreis corticibus in scobem attritis in compositionem veniunt, imbecillo stomacho saluberrimam: quæ totius citrei dicitur conditura. In balneo, quod vulgò nuncupant Mariæ, aqua è citrei viridi cortice, aut etiam è folio stillatitia educitur, quæ cum saccharo ritè permista iulepum conficit suauissimum, cordi stomachoque perutile. Denique semina stillatum oleum suppeditant, contra toxica & ventris animalia præclarum. Hæc ille. His ego ista subscribo: gratulari me ætati nostræ feliciter ingeniosæ: quòd in pomo veteribus ob amaritudinem execrato multiplicem hæc suauitatem, vitamque ipsam inuenerit.

ARETHVSA

S I V E

MALVM LIMONIVM

LIBER TERTIVS.

Limonis origo & varietas. Caput I.

ORTENSIS rei scriptores non pauci limonia malo patriam cum citro communem ascribunt, cum eodem vtranque arborem nomine Medicam vocent: & alterum esse citri genus existimant, rudi veterum ætate, propter consimilem faciem, indiscretum. Arbos enim satis procera, nec tamen admodum plerunque ramosa: oblongo citri folio,

Malus citrea & limonia, veteribus indiscretæ.

Limonis arboris descriptio.

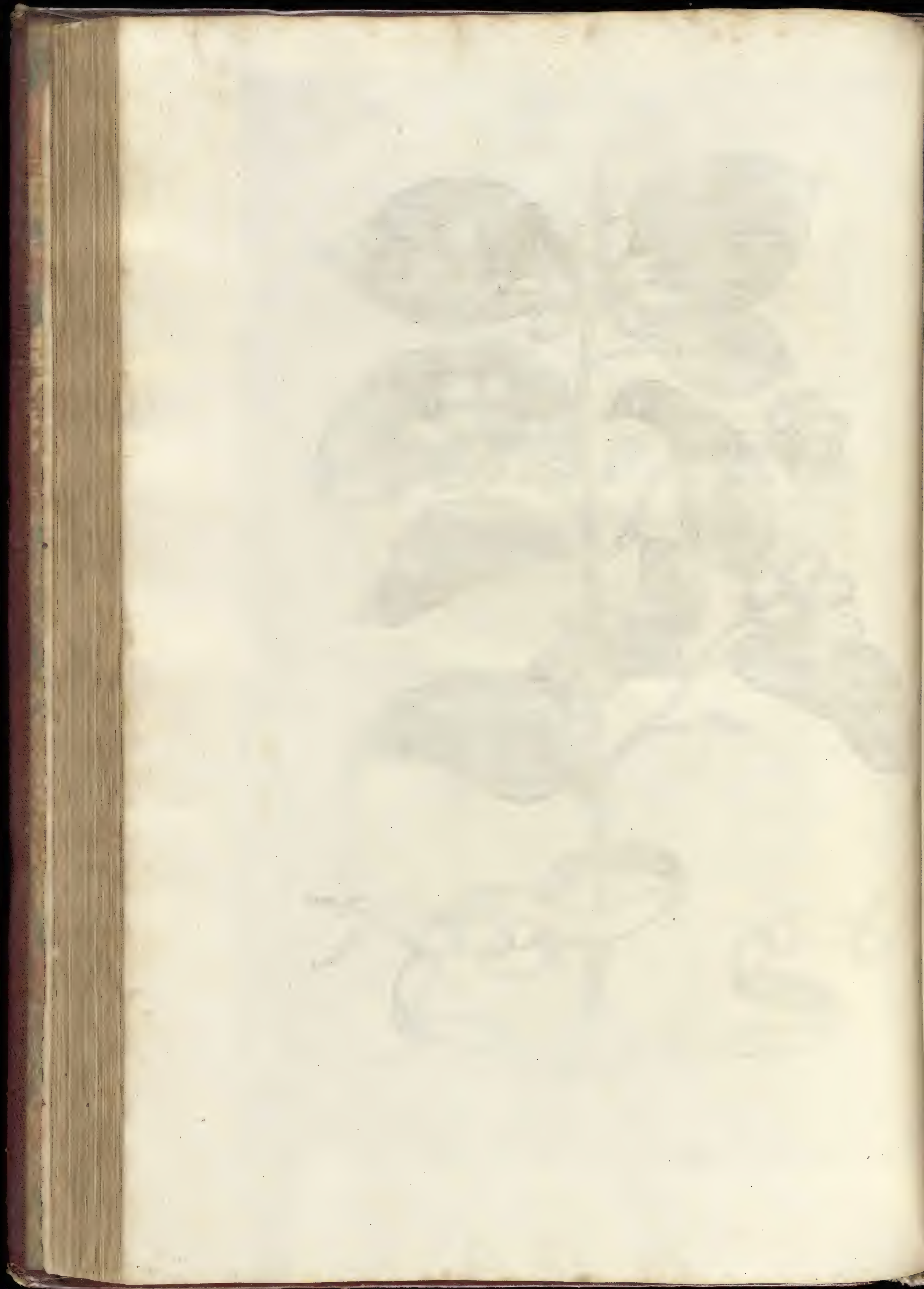
sed breuiore: crebris sæpe aculeis, at minoribus & venenatis: languidi odoris flore propemodum æquali: fructu in ouatam figuram conglobato, sed contractiore, remissiùs flauente, ac leuiùs odorato, citrum ex parte repræsentat. Licet autem eius poma citreis magnitudine ac nobilitate concedant, artifici tamen satù & insitu quæ sita varietate præstant. Et limonum quidem genera scriptores varij variè parcèque numerant & nominant. Tria ^a Pontanus canit. Paulò liberalior ^b Clusius quatuor indulget. Duplo, quàm hic, videri possit angustior ^c Porta, qui duo tantùm depromit: Idem tamen vtraque innumerabiles in species, cultus & insitionis artificio inuentas, generatim nec ita distinctè partitur. Nos autem hætenus compertam numerosam horum varietatem pomorum, quemadmodum in libro sumus superiore progressi, nominatim & capitulatim explicabimus.

Præstantia.

Genera varia.

^a De hort. Hesp. lib. 2.
^b Rarior. Plant. Hist. lib. 1. cap. 4.
^c Vill. lib. 5. cap. 6.

Limon vulgaris. Cap. II.

VLGARIVM nomen ijs fecimus limonijs malis, quæ cibis condiendis exprimentes adhibemus. Horum enim succosiores sunt & acriores medullæ, quàm quæ mandi facilè queant. Eadem tamen poma nonnullis inter se notis differunt. Quippe alia oblongi corporis, alia nonnihil globosi, yniuersa verò leuiter fastigiati: coloris alia diluti, alia saturatioris: medullæ laxioris alia, & alia contractioris: succus ipse non æquè omnibus austerus. Malum præterea limoniam alunt pomaria cum oblongi tum rotundioris fructus promiscuè feracem. Sic inuicem discrepant id genus vesca limonia. Cæterùm arbor alia limones vbertim parit superioribus grandiores & saporis austeritate ingustabiles. Inter hæc autem discrimina similitudo multiplex. Etenim omnibus perfecta maturitas ferè annua: cutis læuori, quàm asperitati, propior; caro exilis, duriuscula, & insipida; succosæ spicæ ferme octonæ: succus peracerbus: semina longula & perpauca: folium oblongum, tenue, acuminatum, ac temperatè virens; materies lentitia sequax, cortice læuis, frigoris patiens, cultu mediocri contenta.

Limonum
vulgarium
inter se di-
scrimina.

Similitudo.

1. The first group of people who are not in the labor force are those who are not in the labor force because they are not in the labor force.

Limon ligusticus . Cap. III.

LIMONEM parit Liguria, quem patrio ab oppi-
do deducta Sancti Remi vernacula appellatione
discriminat. Hic supra vulgarem figura non ab-
simili grandescit. Corio tegitur rugis ac tubercu-
lis inæquali; coloris lutei, altè peruadentis: & sa-
poris leuiter aromatici. Carne propemodum stu-
pea durescit, vbi nimia præsertim maturitate con-
senuit. Medulla humet laxiore: quæ tamen non saporis acumine
palatum blandè compungat, sed quæ primo gustatu ingratiè aceat.
Denique seminibus folijsque à vulgari limone non distat, vna pa-
triæ, pomorum cæteroqui optimorum feracissimæ, commenda-
tione insignis: nulla priuatim dote commendabilis. Alios præte-
rea multò teneriores, magisque vescos limones eadem Sancti Re-
mi ora progenerat: appellatque vulgariter ab extrema intimaque
citreorum similitudine ceriefcos. Horum arbor proceritate ad pal-
mos vicanos, crassitudine proficit ad quaternos. Folio à lumia
non admodum abhorret. Quater anno florem, quater fructum
inducit: mense videlicet Maio, Quintili, Sextili, atque Septem-
bri. Vernæ ac præcoquæ maturitatis poma, quippe ob hiemis
frigidam inclementiam iusto calore defecta, semen haud ferunt.
Omnium forma inter oblongam rotundamque media modicè fa-
stigiatur: & lumia frequenter aspectu fallit. Pondus variat ad
septenas vsque libras. Cutis crassa & satis æquabilis temperatè fla-
uet, obtusè olet, acutè iucundèque sapit. Caro digitalis ampli-
tudinis & humecta pinguem dulcitudinem: duodecim ferè spica-
rum, & sufflaui coloris medulla mordacem acrimoniam resipit.
Id genus limones varias in oras magno numero exportantur, præ-
sertim verò in Germaniam Galliamque Cisalpinam: vbi malorum
instar ac pyrorum toti manduntur. Eos tamen suis Genua patri-
tjis mensis rarò adhibet, vtpote parum succosos & contumaces
exprimenti, mandentis autem imbecillo stomacho graues. Li-
gustico Genuensem appositè limonem adiungimus, quem à figu-
ra orbiculata pusillam pilam vulgò vocitant. Arbos illi formosâ
simul & ferax: eademque dura & frigori tolerando robusta. Fo-
lium oppidò virens, laurino maius, & vndatim crispum. Flos sa-
tis amplius, foris valde punicans, & perparum redolens. Ipsum
verò pomum blandè aureum, bene magnum, leuiterque fasti-
giata

Limon San-
cti Remi.

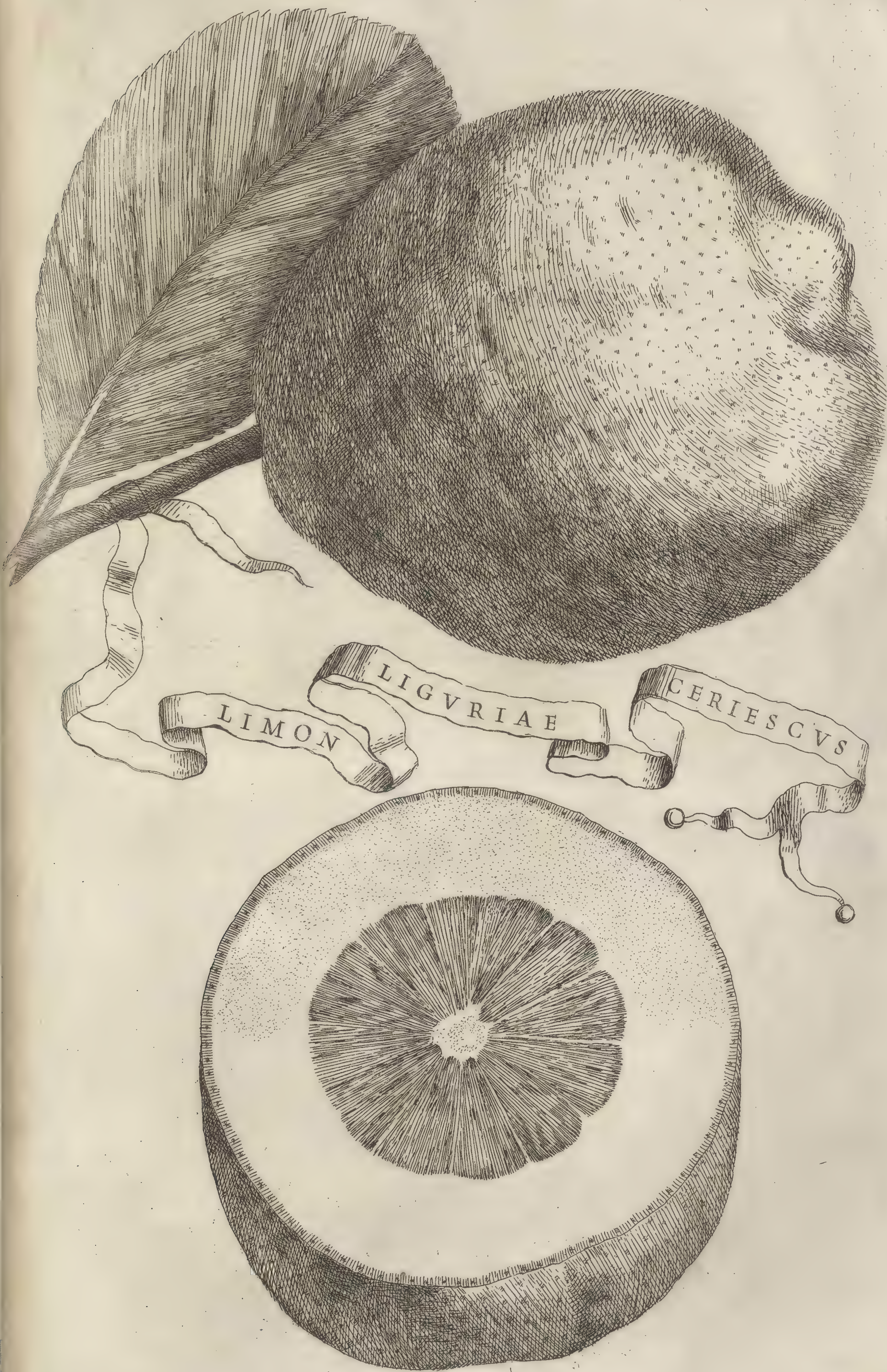
Ceriefcus.

Genuensis.

giata rotunditate conspicuum, non admodum probatur aut adhibetur ad cibum, cum propter crassioris carnis duritiam, tum propter inopiam succi. Vtui tamen pharmacopolis est, qui medullam eius acrem cum citrea permiscet: quod eam viribus polere consimilibus existimant.

Limon caietanus, & amalphitanus.

Cap. IV.

V quoque, cui magni nutrix Æneæ, Caieta, funere tumuloque suo viuax indidit nomen, tu, inquam, Vrbs & originis senio, & nunquam senescente felicitis agri amœnitate spectabilis Medicarum arborum aureos populos enutris: quos inter limon ille præcipuus, quem tuo etiam nomine dignaris. Vulgarem sæpè ultra-

Limon caietanus.

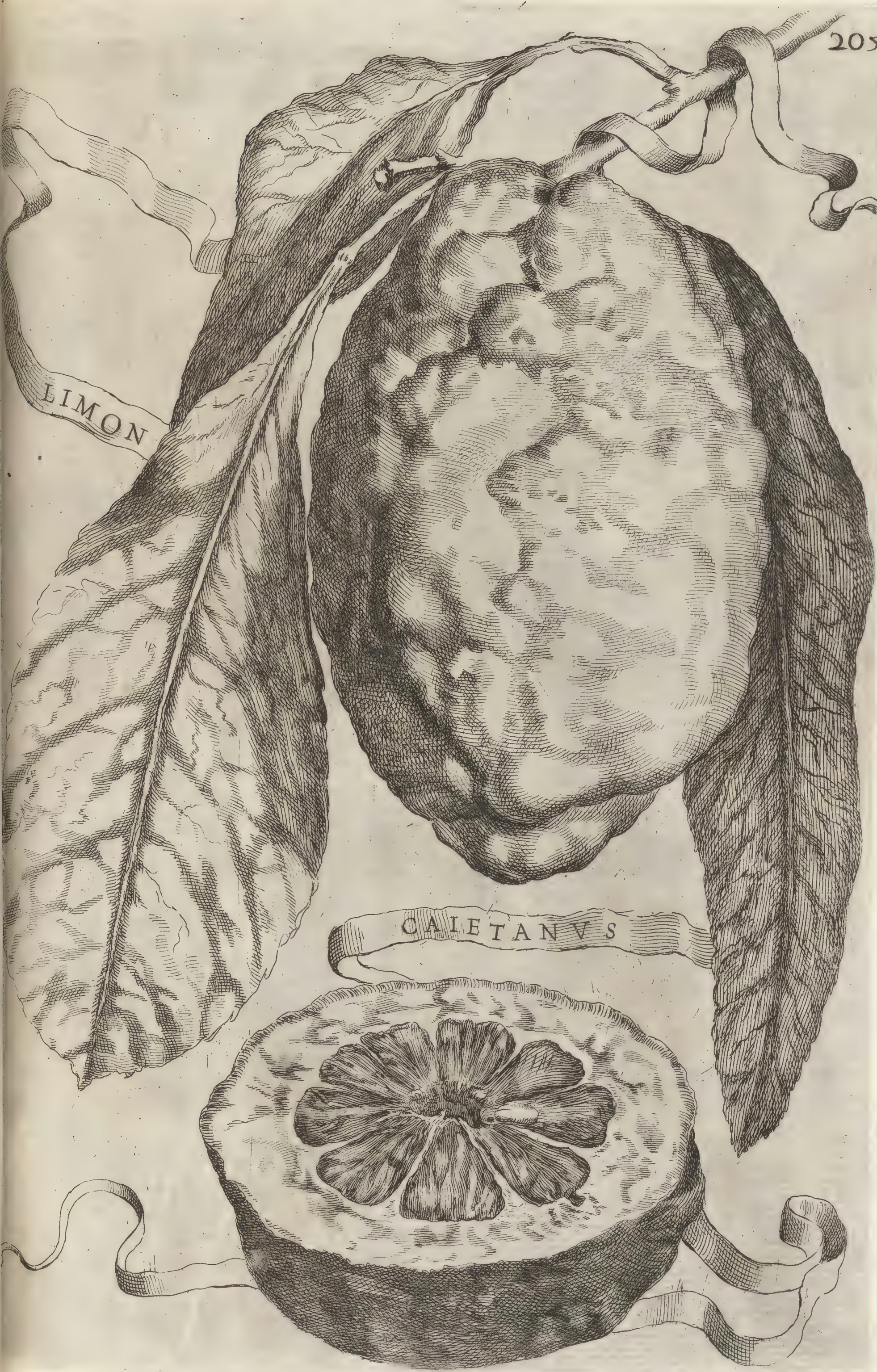
modum ouata & cacumine fastigiata est longitudine: cute leuiter lutea, plerunque fusa minutimque compuncta: carne præternera suauisque: medulla denique nouem decemue spicarum, sufflauri coloris, acritudinis periucundæ, ac perparum feminis habente. Eius folia; vt in citro, productissima: sed circa pediculum substrictiora: inde laxa, & in summo plerunque acuminata, temperatèque virentia. Amalphitano limoni vulgare fecit nomen Costa, nempe Amalphis ora maritima. Magnitudo duplex maiorem, discriminat & minorem. Forma vtrique oblonga: apex nonnihil eminens: cutis aspera, nec tamen verrucosa, modicè crassa, & ex flauo albicans, languidè odorata, & in gustu tenera: contigua caro digitalis ferè crassitudinis, & cibatus suavis: medullæ in octo seu nouem discretæ spicas, & semine propemodum destitutæ acrimonia non ingratè austera: folium de more oblongum & mediocriter patulum. Sed hic non specie solùm, verùm etiam bonitate, aureus fructus quota est pars nitoris & amœnitatis tuæ, vrbani agrestibusque inclita laudibus, Amalphis? Non enim tantummodo te commendat, quòd, vsu magnetis ad nauigationem dirigendam inuento, ferreas lingulas eiusdem contactu ad cynosuram indicandam effeceris eloquentes: sed etiam quòd imminentium inter aspera montium campestre Elysium, & perampla Tempe condideris, liquidissimis aquarum perennitatibus irrigua: & Floræ breuius, Pomonæque grandibus filius peramœna. Nunc autem, vt cum maximè, amalphitana ridere debet amœnitas, restitutam sibi veteris Piccolominei dominatus felicitatem gratulatura. Et sanè quid illi accidere ad formosam & frugiferam vbertatem felicius poterat, quàm non vnus longinquo & inæquali, sed quincuplicis Piccolomineæ Lunæ proximo constantique lumine vegetari? Quid Vrbi celeberrimæ gloriosius, quàm eum habere pacatum Ducem, qui Cæsarei Dux maximus exercitus coniuratam, Cæsarique ac

Amalphitanus duplex.

Amalphis laudes.

Octavius Piccolomineus.

Deo rebellibus armis diu debacchantem hæresim vindici bello fulminat, multiplicique ac semper triumphali clade prosternit? Ut bellica & pacifica imperia ei debita fateamur, qui nominis & virtutis augusta laude Octavius est: utque beatam Senensis patriæ fecunditatem prædicemus, quæ tales parit Octavios.

1841

1842

1843

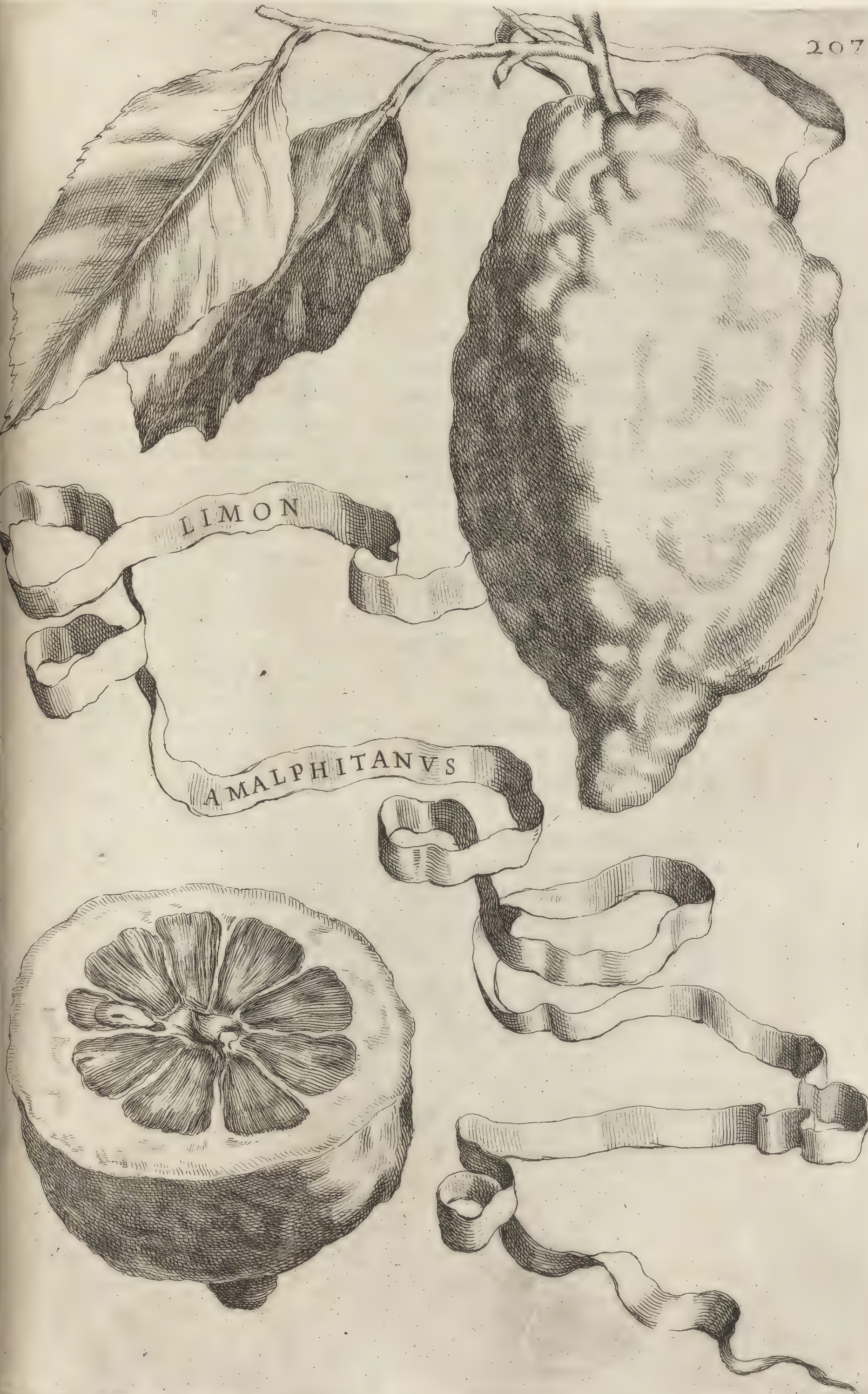
1844

1845

1846

1847

1848

Limon pusillus calaber . Cap. V.

VPLICEM limonem pusillum calabrum duplex item forma distinguit . Prioris generis arbor in calabrico & neapolitano tractu frequentissima prouenit . Eius proceritas in senas octonastie assurgit vlnas . Caudex saturo cineris pallore infuscatur . Rami propemodum spinarum expertes , laureis folijs , binas iuxta pediculum

Limon pusillus calaber duplex.

appendices aurantiae more habentibus , vestitissimi , fruticatione densissima luxuriant . Frequentium quoque florum , obsoleto candore albicantium , & lilium conuallium redolentium , verna & autumnali canitie bis anno , atque adeo saepius iuuenescunt . Poma denique magnitudine figuraque ouum aequantia : leui tenuique , necnon aromata spirante cute obducta : nulla carne , sed solo suavis acrimoniae subuiridi succo , nullum plerunque semen includente , denis circiter interiectis membranis particulatim distincto plena maternam arborem vberrimè onerant . Primo huic limoni secundum ac tertium , itidem calabros , leui discerniculo nonnihil diuersos quidam adnumerant . Et secundum quidem , qui praeterea neapolitanus dicitur , breuiore folio , crassiuscula & granosa cute , minutis demum seminibus ferè quaterdenis differre aiunt . His verò tertium indicijs dignosci , nempe folio minuscule , rotundo , & nigricante : corio proximè superioris consimili : medulla denis vndenisque spicis compactili , & seminibus defecta . Malus altera per similis , at spinifera , folijsque paulò minutioribus conuestita , saecunditatis innumeræ assiduæque , nullo non mense floret ac parit . Qui paritur limon , à spinis maternis Spineolus , & ab acuto sapore palatum vellicante , Irritator appetentiae nominatur . Ad nucis iuglandis magnitudinem extumescit , orbiculatus ac laevis : à tenuissima cute totus in medullam abit iucundè acidulam , denis duodenisque intermedijs membranulis pariter dispertitam , & nonnullo semine grauidam . In ipsa viriditate praematurus est , ac tempestiuus ad cibum . Et huic limoni perexiguo minorem fraterculum nonnulli adiungunt , cassis & inanibus seminibus infœcundum : folio phylliræ , at dilutione opacatum : cætera similem .

Primus triplicis generis nonnullis.

Secundus duplicis.

Limon, qui vulgò nominatur à Rio, idest Riuo.

Cap. V I.

ROMANOS Piorum hortos incolit singularis alumna, fictili vasis vehiculo ambulatilis arbutula limonis, cui vernaculum obtigit nomen, à Rio, hoc est Riuo, ea fortasse de causa, quòd secundum riuum aliquem flumenue primò extiterit. Folijs viret blandè dilutis, splendide lævibus, angustis, acuminatis, exuctisque. Floribus albet de more subrubentibus. Pomis flauet languidi coloris, mediocris incrementi, notabilis gracilitatis, cuspidatis insigniter: quæ pediculo adhærent, extuberante velut osculo vitam exugentibus. Vtrinque multum, in medio minimum insulsæ carnis habentibus: nouem decemue spicarum ampla & suauiter acri medulla succosis: nec omninò semine carentibus. Eadem medulla non per se modò, sed etiam cum ipsa cute, quæ dulcis est, iucundè manditur. Et huius limonis arbor, rheimam citrum imitata, digitatos aliquando fœtus enititur: & arboreo partu partes audet humanas ludere. Quin etiam nonnullæ aliæ limonum stirpes ludum hunc nonnunquam exhibent, abortu veriùs, quàm partu, mirabiliores. Pomum certè perlaturum est Romam, ex arbore ligustici (vt aiunt) ponzini, suo loco describendi, collectum, quod geminæ manus, digitos pectinatim iungentis, speciem præberet, læuigata cute ac leuiter flaua, tenui carne, nulla prorsus medulla. O arborem profusissimam, quia dat vtraque manu: imò quia verè manus dat in poma conuersas: vtrique magis munifica sit, poma ipsa conuertit in manus.

Et hic limon
alique non-
nulli digitati.

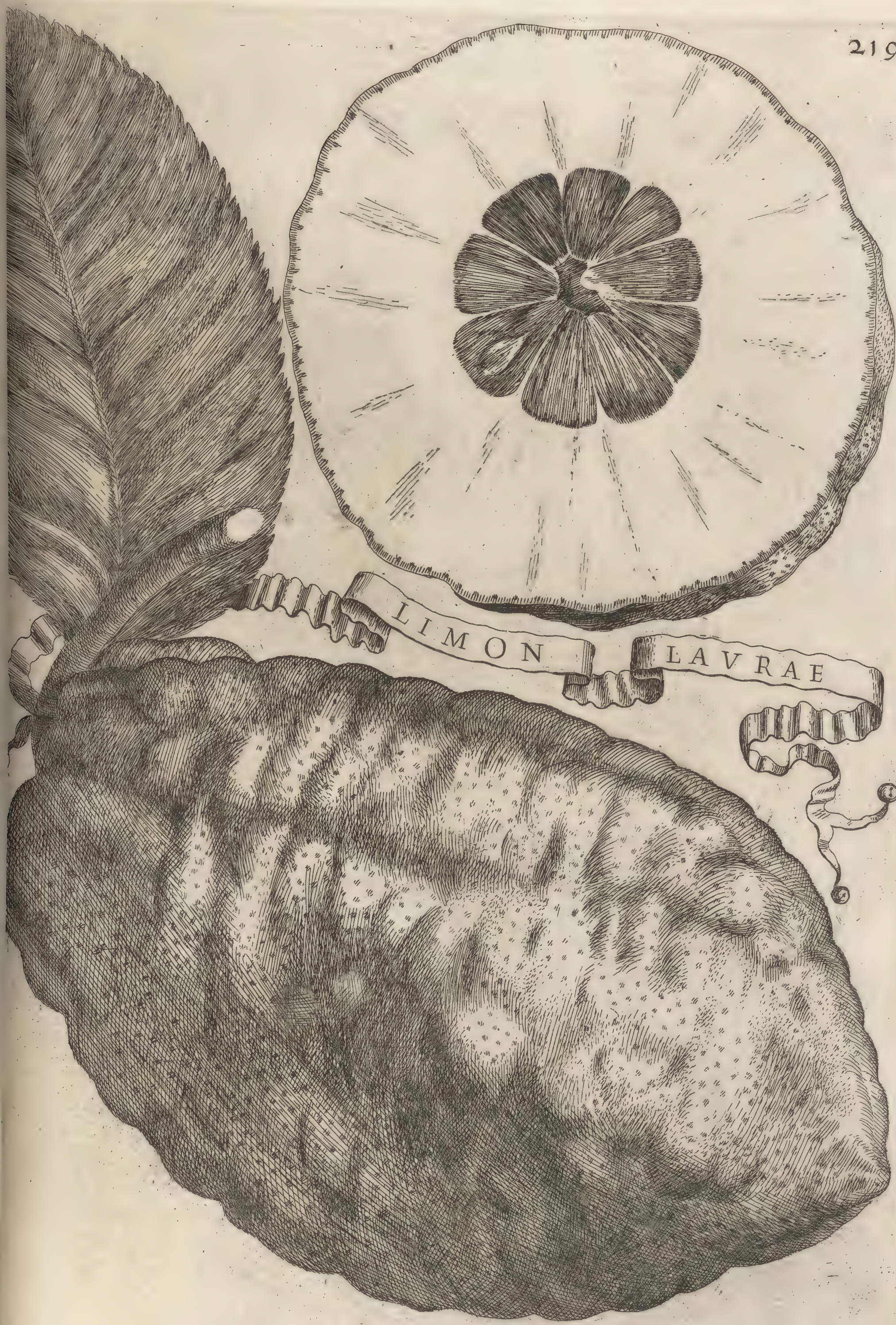

Limon Lauræ. Cap. VII.

LIMON hic appellationem iure duxit à Laura, ^{Vnde dictus.} muliere neapolitana, cuius in pomario habuisse fertur originem. Est autem totus edulis: interque acidi saporis laudatissima poma numeratur. Corpore constat decenter prælongo, castigatè crasso substrictoque, & plerunque fastigiato: cute sæpius sufflauræ & læui, nonnunquam etiam coloratiore & verruculis aspera: carne modica, insigniter molli ac suavi: medulla octo fere spicarum albidæ coloris, amabilis acrimoniæ, parciq; feminis. Arbore gignitur frangi perfacili, vegetæ viriditatis, florum pomorumque feracissima, ramis siluosa gracilibus densisque, vbertate pronis semperque prægrauantibus. Folio præterea inumbratur plerunque retuso, denticulato, rugoso & ob tenuitatem translucido. Nusquam ego huiuscemodi pomum vidi vastius, ^{Vbi mirè grandescat.} quàm in hortis Marcelli Cardinalis Lantis, in summo Ianiculo conspicuis: quorum ad elegantiam certatim conspirarunt cum arte natura, cum amœnitate fecunditas. Hi nuper Lauræ limonem ediderunt, enormi mole callosoque corio malum citreum grandius coæquantem: interque consuetæ magnitudinis fraterculos gigantem. Nullus enim uerò debet esse in Principis præstantissimi domo felicibus incrementis modus. Alterum Lauræ limonem, obscuro ^{Limon Lauræ falsus.} incertoque discrimine controuersum, quem falsum appellant, ijs describendum relinquo, qui de falsis laborant.

Limon incomparabilis. Cap. VIII.

NON forma sæpe mendax, at semper probata suauitas, cui nulla limonum par, limoni huic meritum nomen addidit incomparabilis. Eius figura inter oblongam rotundamque ouata & leniter obtusa, mediocri ambitu definitur. Diluti coloris aurei cuticula, læuis, tactuque mollissima, & præ-tenuis, amaritie palato iucunda blanditur. Caro præterea dulci sapore præstat. Medulla duplo amplior in denas vndenasue tributa spicas, rarisque seminibus distincta, miti gratoque acore pungit. Eadem verò cum ipsius pomi carne commanducata tantam sapit suauitatem, vt hanc cæterorum nulla limonum exæquet. Folium præcrassum, velut in americana lauro, exuberante virore nigrat. Pomi huius arbusculam inter alias complures Caieta transmisit ad ornatissimos Matthæiorum hortos, vbi à fructus præstantia præstabile nomen inuenit: quod pomum exinde ad alia pomaria insitiuis furculis propagatum est.

Limon imperialis. Cap. IX.

POMO huic digna imperio species, bonitasque dignior speciosum ab imperio vocabulum adsciuit. Corpus illi præ limonibus cæteris productius, satisque crassum. Cutis læuore ac tenuitate notabilis, ex flauo in album inclinans, & acuto sapore grata. Caro dulcis atque ob teneritudinem in ore mandentis colliquefcens. Modica medulla septenis octonisue membranulis particulatim diuisa, perpaucis seminibus prædita, & arguta acritudine leniter mordax. Folium à vulgari non abhorrens.

12

13

14

15

16

17

18

LIMON
INCOMPARABILIS

Limon dulci medulla. Cap. X.

NGENVA limonibus geminis, & nunquam fallax consuetum præter morem indoles: quippe qui non extrema solum aurea specie, sed intima quoque dulcedine ac medullitus blandiuntur. Horum alterum Italia parit, nuper alterum misit Lusitania. Nostratis arbor ramosa, densitate, statura, & feracitate aurantium refert.

Limon dulcis duplex.

Italicus.

Tota æstate flores fructusque inducit vberrimos. Fuscæ lævisque viriditatis folio crassiore, præ longitudine angusto, leuiterque serrato regiam laurum imitatur. Lactei candoris flore latè repando & bene odorato ad aurantium rursus accedit. Ipsum autem pomum mediam obtinet inter malum aurantium limoniumque naturam. Magnitudo enim amplior, & figura plerunque oblonga, summa parte nonnihil subsidens, tenuique fastigio cacuminata limonem exhibet. Cæterum cutis, ut in aurantio, non sine læuore granosa, citraque amaritudinem aromatum aliquid resapiens, eodem ferme aurantij colore aurescit. Caro pariter exilis ac dura insipidum saporem sapit. Medulla verò coloris aurei perampla, denis circiter spicis coagmentata, denso subdulcique succo, æstiuæ siti restinguentæ commodo, abundat, acritudine modica dulcedinem temperante. Semina medullæ insunt non ita multa, neque præ pomo grandia, & aliquatenus compressa. Vbi pediculus pomo committitur, in eminulam squamam rotundatur. Sed primas tenet, quæ postrema & nupera olysiponensibus è pomarijs venit ad nos, limonis itidem dulcis arbor altera. Crebris aculeis, præsertim proximè pomum, asperatur. Folio lumix diluto, sed graciliore, viret. Flore fructuque plurimo canescit simul & flauescit. Flos mediocris, intus albus, extra leui rubore interfusus, & blandè olidus. Pomum magnitudine figuraque succoso Liguriæ limoni par: cute rugosum, durum, & sufflauum: carne modicum: nouem ferè spicarum medulla albidum, & supradicto suauius. Quare ardore febrili æstuantibus salubriter datur, utpote mira dulcedinis temperie nequaquam nauseosum.

Olysiponensis.

Table of Contents

Page

Introduction	1
Chapter I	10
Chapter II	20
Chapter III	30
Chapter IV	40
Chapter V	50
Chapter VI	60
Chapter VII	70
Chapter VIII	80
Chapter IX	90
Chapter X	100
Chapter XI	110
Chapter XII	120
Chapter XIII	130
Chapter XIV	140
Chapter XV	150
Chapter XVI	160
Chapter XVII	170
Chapter XVIII	180
Chapter XIX	190
Chapter XX	200
Chapter XXI	210
Chapter XXII	220
Chapter XXIII	230
Chapter XXIV	240
Chapter XXV	250
Chapter XXVI	260
Chapter XXVII	270
Chapter XXVIII	280
Chapter XXIX	290
Chapter XXX	300
Chapter XXXI	310
Chapter XXXII	320
Chapter XXXIII	330
Chapter XXXIV	340
Chapter XXXV	350
Chapter XXXVI	360
Chapter XXXVII	370
Chapter XXXVIII	380
Chapter XXXIX	390
Chapter XL	400
Chapter XLI	410
Chapter XLII	420
Chapter XLIII	430
Chapter XLIV	440
Chapter XLV	450
Chapter XLVI	460
Chapter XLVII	470
Chapter XLVIII	480
Chapter XLIX	490
Chapter L	500
Chapter LI	510
Chapter LII	520
Chapter LIII	530
Chapter LIV	540
Chapter LV	550
Chapter LVI	560
Chapter LVII	570
Chapter LVIII	580
Chapter LIX	590
Chapter LX	600
Chapter LXI	610
Chapter LXII	620
Chapter LXIII	630
Chapter LXIV	640
Chapter LXV	650
Chapter LXVI	660
Chapter LXVII	670
Chapter LXVIII	680
Chapter LXIX	690
Chapter LXX	700
Chapter LXXI	710
Chapter LXXII	720
Chapter LXXIII	730
Chapter LXXIV	740
Chapter LXXV	750
Chapter LXXVI	760
Chapter LXXVII	770
Chapter LXXVIII	780
Chapter LXXIX	790
Chapter LXXX	800
Chapter LXXXI	810
Chapter LXXXII	820
Chapter LXXXIII	830
Chapter LXXXIV	840
Chapter LXXXV	850
Chapter LXXXVI	860
Chapter LXXXVII	870
Chapter LXXXVIII	880
Chapter LXXXIX	890
Chapter LXXXX	900
Chapter LXXXXI	910
Chapter LXXXXII	920
Chapter LXXXXIII	930
Chapter LXXXXIV	940
Chapter LXXXXV	950
Chapter LXXXXVI	960
Chapter LXXXXVII	970
Chapter LXXXXVIII	980
Chapter LXXXXIX	990
Chapter LXXXXX	1000

Limon pyri effigie, vulgò Peretta, siue Spatafora.

Cap. XI.

Vt in limone pyri faciem præuideremus auribus, saporemque iisdem prælibaremus: decuit hunc vulgò Perettam nominari. Vt idem pomaria illustrior habitaret: à nobilissimo, qui suos transtulit in hortos, Siculo viro Spataforæ cognomen accepit. Porro autem geminus est, nempe minor & maior, si Peretta: verus & falsus, si de aliorum sententia Spatafora dicatur. Priori turbinatio pyri cuiusdam ferotini, quod recentiores Bronchium siue Florentinum appellant. Cortex oppidò granosus, languidè luteus, & iucundè olens, mediumque floris prætenuem apicem exertans: caro minimùm digitalis: medulla modica, septenis octonisue spicis distincta, citraque austeritatem suauiter acida: pauca semina: magnitudo varia: rhegino summa in solo librarum ferè quatuor. Arbos ramulosa, nonnullis aculeis hispida, & iniurijs cælestibus opportuna. Rami perquam fragiles, in latera proni, & frequentium onere pomorum sæpius nutantes laborantesque, agrè in cælum tendentes. Folium longulum, densissimum & satis virens. Flos citrino porrectior, dubio foris rubore suffusus, ramorum sæpe lateri adnascens, interque foliorum densitatem semiconspiciuus. Totum estur pomum, pyri sapore palato gratissimum, stomacho tamen incommodum: quia cortice duriusculum agrè vincitur. Limon alter non absimilis prædicti minoris pomi præstantiam sapore non æquat: etiamsi longiore ornetur folio, duploque vel triplo maior, vt corpore, sic nomine augeatur, dum grandior Peretta dicitur. Eius arbor rhegino in agro, vt ipsi asserunt populares, mira magnitudine adolescit: totoque anno vberimè speciosèque parit. Aliam alibi raram inuentu Perettam neapolitanus ager, agrestium quoque fertilis miraculorum, Romam nuper transmisit ad Ioannem Baptistam Martelletum: ne lectissimis floribus consimilia poma in hoc amœnitatum campo cultorem optimum inuiderent. Quare limon hic meritò ab eo, qui Romanum fecit, Martelletti nomen accepit. Eius breuitas vulgari Perettæ compar, forma dispar, imis angustijs in pediculi commissuram exertis, ventre in rotunditatem compacto, apice in mucronem turbinato, strijs ab imo pomo ad summum sic procurentibus, vt in medio sese laxantes vtrinque coeant. Cortex coloris modicè flauo, & odoris iucundi. Caro crassitudinis exigua. Medulla palloris sulphurei, nouem circiter spicarum, acoris arguti, nulliusque seminis.

Hic

Limon pyri
effigie triplex
nomine &
genere.
Minor.

Maiores.

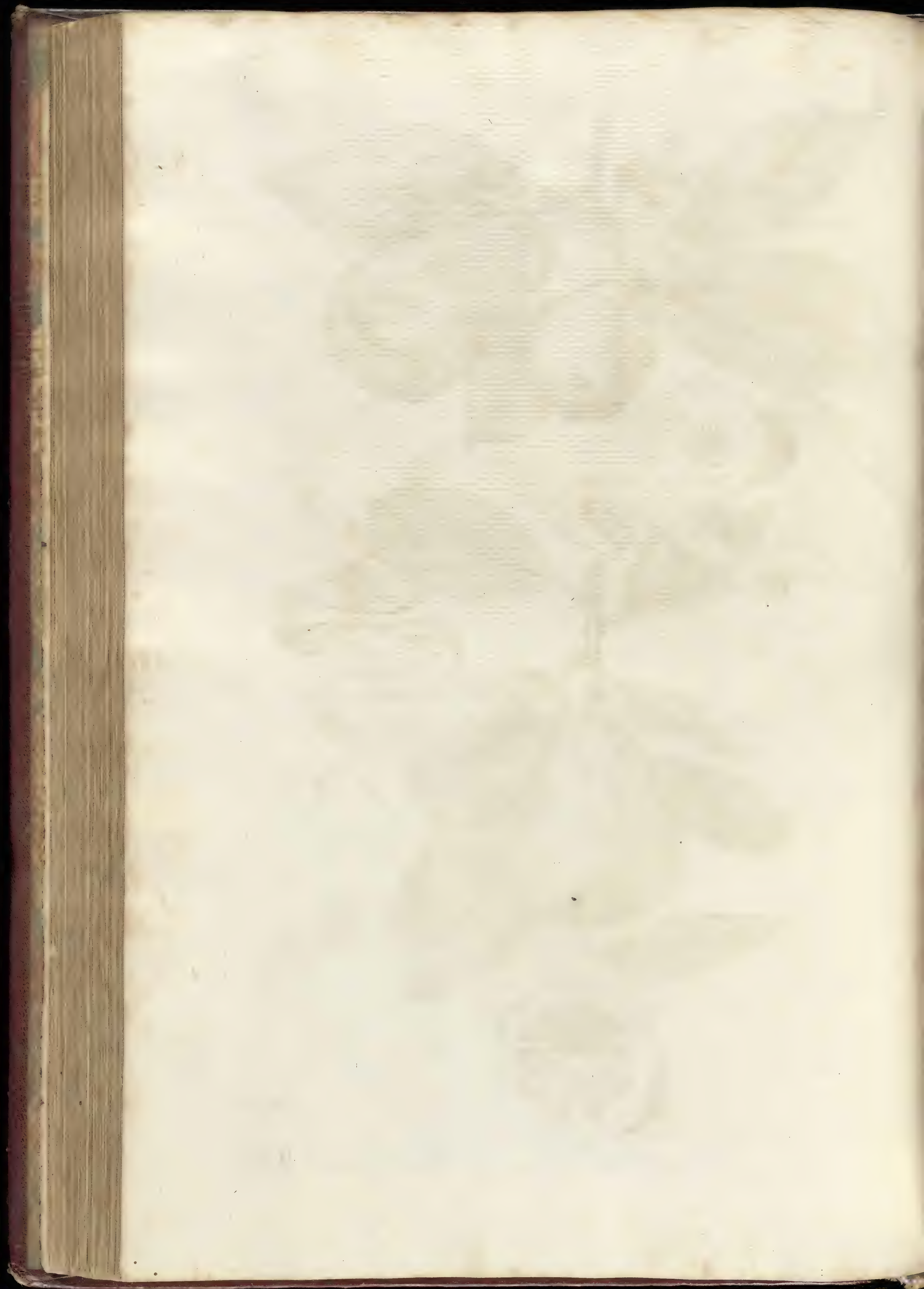
Striatus.

Io: Baptistæ
Martelletti.

Limon Pe-
rettæ consi-
milis.

Hic etiam limon mendax non est: quod ut pyrum nomine ac figura, sic sapore vsuque representans, totus instar pyri libenter estur. Denique pomi huius arborem à prædicta discernunt materia durior, foliumque sparsius, dilutius, & magis mucronatum. Flos rubrior & odoratior. Alium denique limonem, figura & sapore mendacem, oculi & palatum inter pyra connumerant. Etenim Perrettæ mediocri par, ima parte longulè gracilescit, media iejunè tumet, summa verò acutè protuberat crustumini pyri aspectu. Eius cortex leuiter flauet, æquabiliterque funditur: caro pertenuis est: medulla perampla, nullorum seminum, septem ferè spicarum, diluti coloris, saporis autem inter acrem dulcemque medij, vnà manditur cum carne & cortice tam degeneri suauitate, ut acidulum tibi pyrum comesse videaris. Folium pallidè virens, per oras crenatum, acuminatum, & flaccidum longè porrigitur: ut credas breuissimi pomi etiam in aureo meridie smaragdina ymbra esse longissimam.

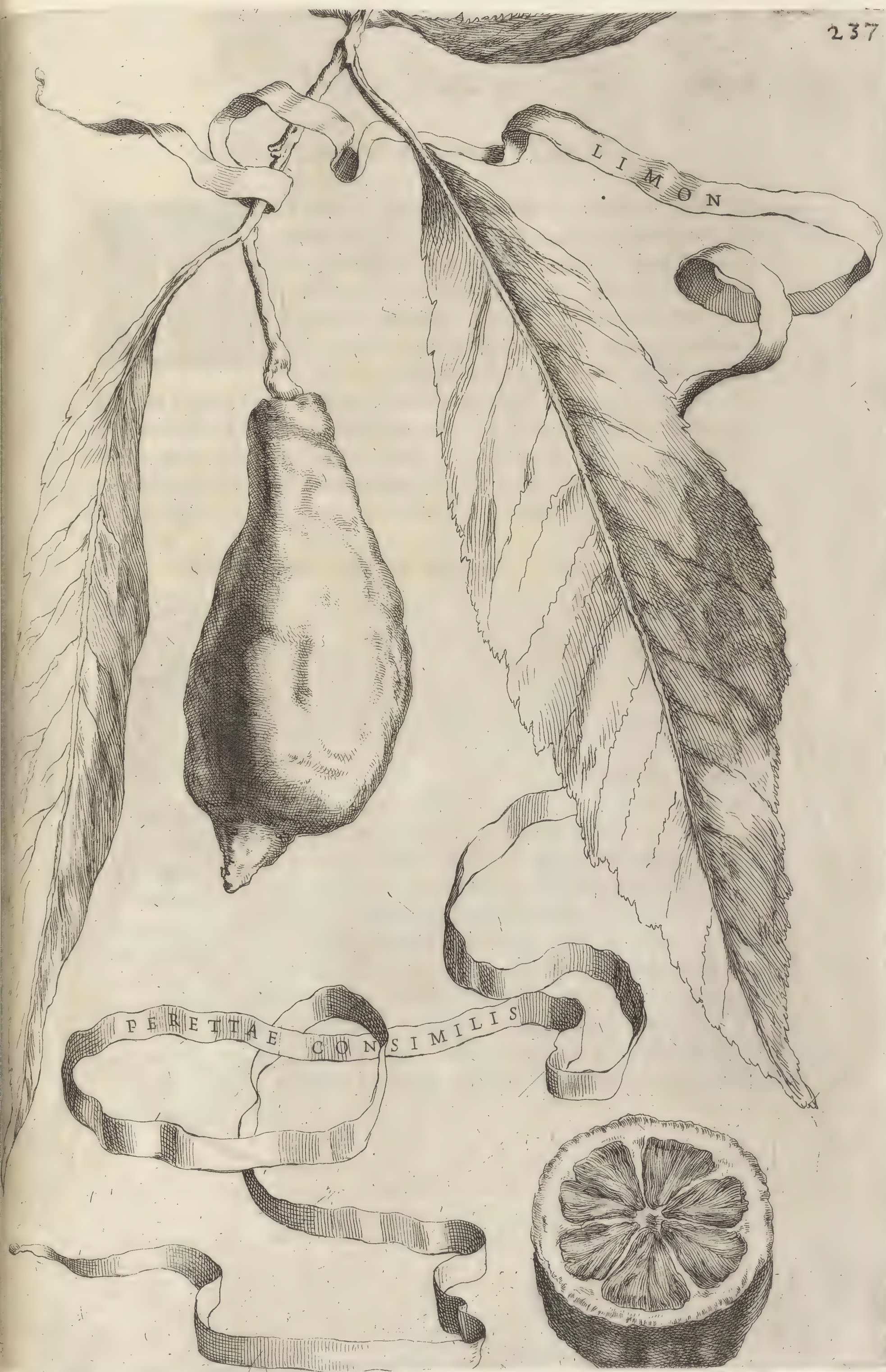

I D E M L I M O N

S T R I A T V S

Limon Spatafora rheimus . Cap. XII.

LONGE' alium à supradicto limonem, suis in pomarijs frequentem, Spataforæ nomine indigitant Rhegini. Forma illi mediocriter oblonga crassoque mucrone fastigiata: pondus bilibre. Cortex punctim lacunosus, minutim corrugatus, nonnunquam etiam tuberculis per interval- la eminentibus callosus, leuiterque striatus, & aromatum anima bene ôlidus. Caro ferme digitalis. Medullæ fatis amplæ, duodenis circiter diuisæ membraneis conceptaculis, & nonni- hil arentis acrimonia leniter austera. Semina non ita multa, rotun- da, fatisque crassa, & subamara. Ingens arbori statura: flexiles rami: folia longula, retusa, & saturo virore picta: flores perquam candidi.

Spatafora
rheimus a-
lius à Peret-
ta.

Limon, cui à racemo nomen . Cap. XIII.

CONSTANTI lusu vitem simulat malus limo- nia, quæ plura singulis puerperijs poma fundit in racemos. Ex quo fit, vt eadem iure poma no- men à racemo duxerint: & arbor ipsa differat ab affinibus, quæ scetus suos ita conglobatos rariùs pariunt. Igitur malus limonia racemosa summis è ramis terna, quaterna, quina coniunctim poma suspendit, quæ pondere circiter sesquilibræ porriguntur in palmum: & ima parte laxiora, mediam substringunt: summam verò paulatim extenuant in apicem cuspidatum. Corio teguntur modicè scabro, ad aurantij colorem inclinato, crassiusculo, & citreum subolente. Intus tota propemodum spissè carnosa sunt, & sapore subdulci. De- nique angustissimo quadripartitæ medullæ sinu succum leuissimè acrem ac ferè insulsum, pauca etiam semina prope rotunda & sub- amara concludunt. Ipsa verò arbor valentinæ lumix consimilis præ- longis prædurisque aculeis riget: longiore folio temperatè viret: flo- re pariter amplo foris subrubet. Id genus poma nondum Latio ac Ciuitate donata, Rhegio Romam cum ramulo arcessiui, vt oculata describerem fide.

THE TALENTED MEN

There is a great deal of talk about the talented men of the world, and how they are to be used. But what is the use of them? They are to be used for the good of the world, and for the glory of God. They are to be used for the benefit of the poor, and for the relief of the suffering. They are to be used for the advancement of the human race, and for the establishment of the Kingdom of God on earth.

THE TALENTED MEN

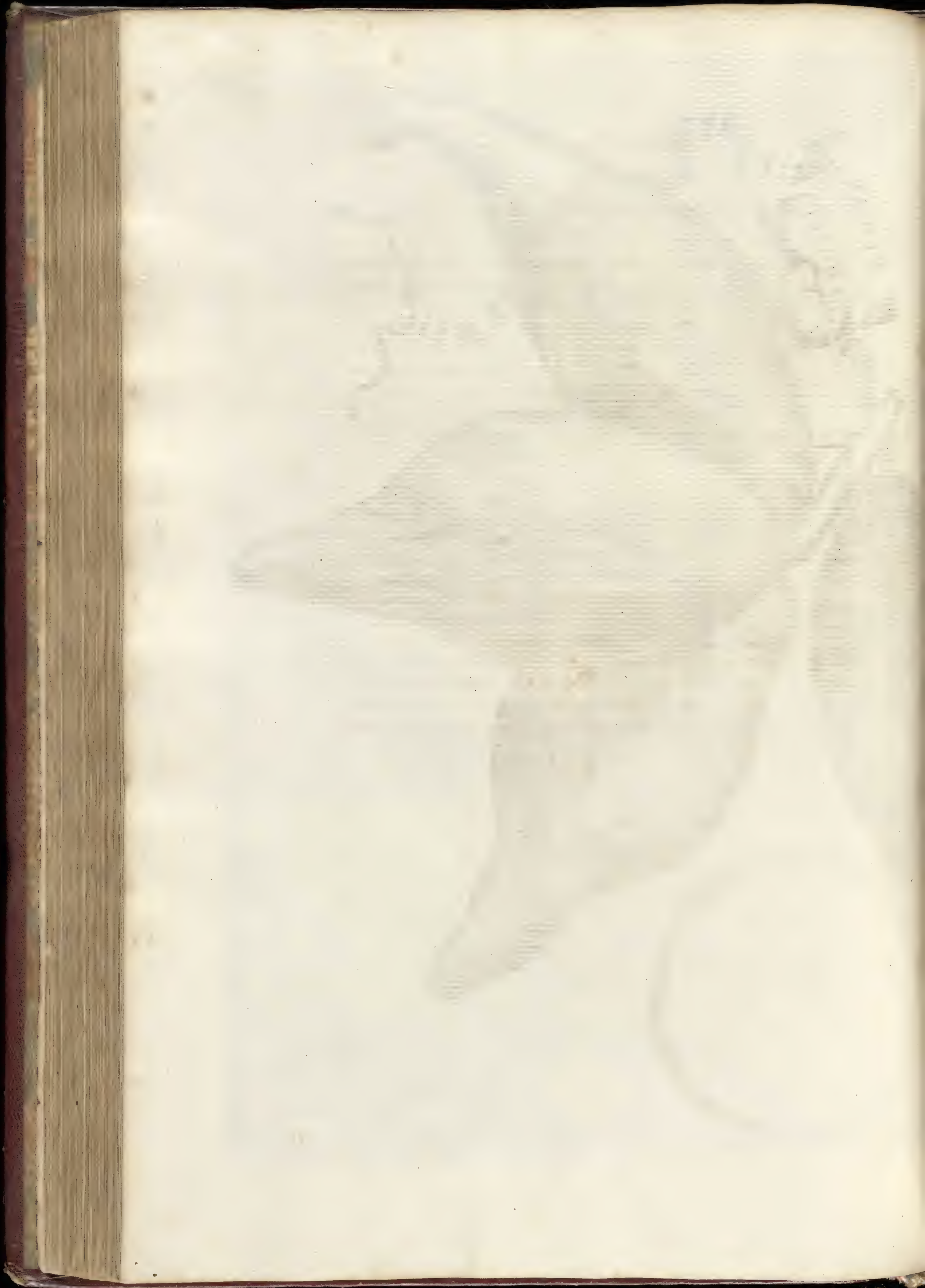
There is a great deal of talk about the talented men of the world, and how they are to be used. But what is the use of them? They are to be used for the good of the world, and for the glory of God. They are to be used for the benefit of the poor, and for the relief of the suffering. They are to be used for the advancement of the human race, and for the establishment of the Kingdom of God on earth.

Limon striatus. Cap. XIV.

VAM nomine ipso præportat effigiem limon^{Vulgatior.} striatus siue canaliculatus. Strijs enim & canaliculis à summo ad imum distinguitur, intervallo numeroque variantibus. Cæterum eius forma ferè non discrepat à cæteris minuti corporis limonibus. Summa pars muliebrem in papillam extuberat. Scabræ cuti ac de more sufflavæ adhæret iustæ crassitudinis spongiosa & insulsa caro. Huic intima iungitur granosæ concretionis medulla, septenis octonisue membranulis in totidem spicas distributa, seminum paucorum, & clementer acris. Prima eiusdem pomi adolescentia non sine ruboris mistura viret. Arbos materie fragilis: ramisque non in latera dispersis, at sursum versum nitentibus filuosa, in sex cubita eualescit. Folijs autem cordis effigie non ita magnis, floribus quoque parvis pomorum mensuram perbreuem præmonstrat. Suus est etiam oræ amalphitanæ striatus li<sup>Amalphi-
nus.</sup> mon, prædicto formosior. Malum quippe citreum mentitur corporis amplitudo: corticis perquam vernicosi scabritia: carnis digitalis & amplior crassitudo: medullæ nouem ferè spicis compactæ breuitas: dilutusque pallor. Sed suum produnt mendacium eadem medulla mitioris acrimoniæ, perpauca & perexigua semina includens: caro insulsa: cortex odoris ignaui, coloris non ita exuberantis, saporisque subdulcis, naturali demum lusu cælantis in pomo columnam striaturæ.

LIMON

STRIATUS

AMALPHITANVS

Limon Sbardonius . Cap. XV.

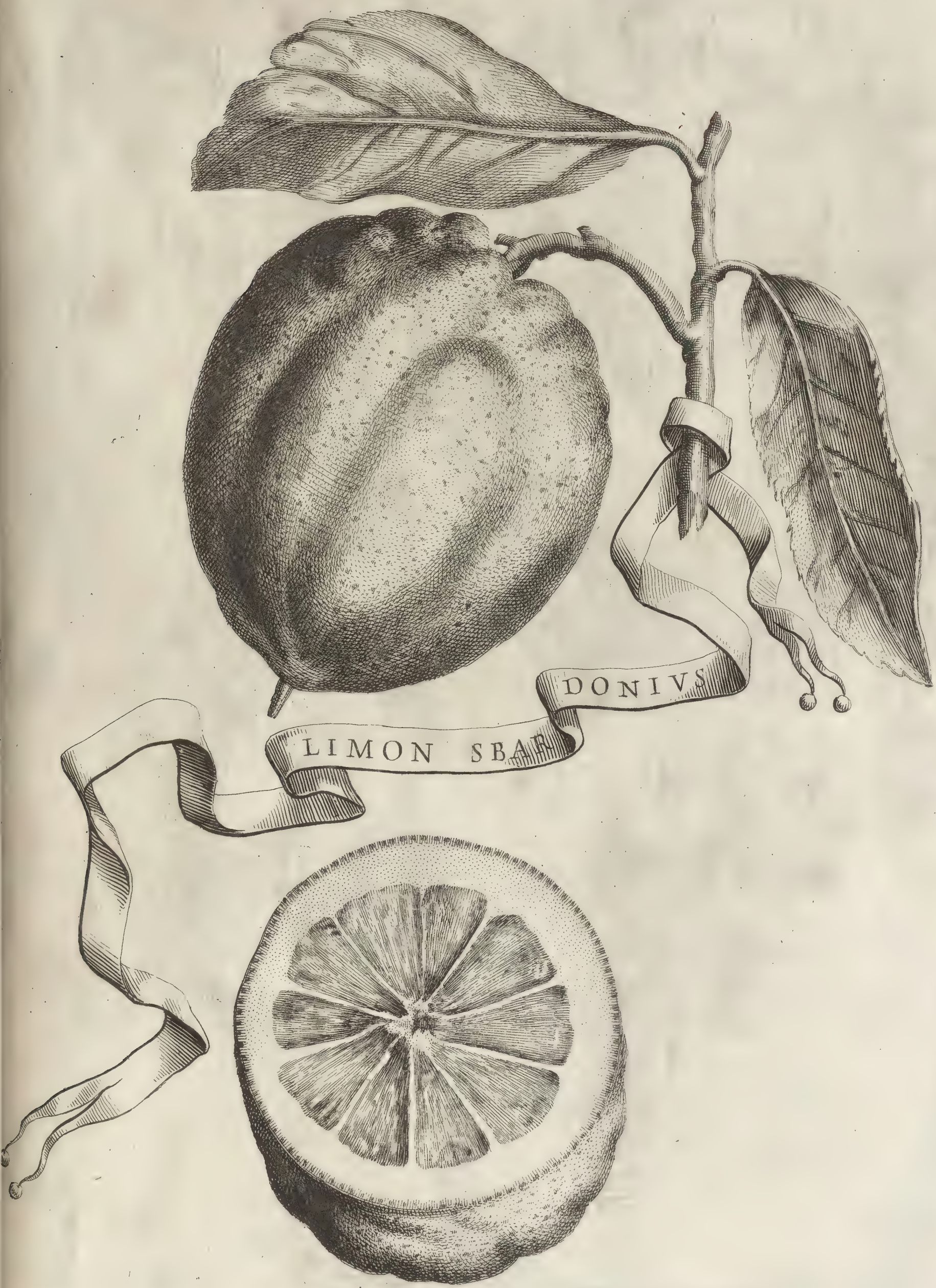
POSSET hic limon sua sibi præstantia nomen facere . Sed maior placuit gloria , suo fieri cognominem domino , Fabritio Sbardonio : qui rei hortensis consultissimus , romanis clarissimæ Piorum familiæ præfectus hortis amœnissima laude præcellit . Pomi magnitudo mediocris . Forma inter ouatam rotundamque media . Circùm pediculi commissuram turgidulum callum , rosæ aspectu multifidum . Summa pars in papillam desinens leuiter circumscriptam , & manente floris apiculo veluti rostratam . Cortex bene flauus & rugosus : nonnunquam etiam à summo ad imum formosè striatus , & saporis sine amaritudine iucundi . Caro digiti dimidium crassa , tenera , propiorque dulci . Medulla in decem spicas distributa , succi densioris , modico acore blandè compungens , rara semina & cassa continens . Folium prolixum , acuminatum , saturo virore fuscum , vndatim crispatum , planèque laureum . Denique aculei nulli .

Fabritius
Sbardonius.

Limon Rosolinus . Cap. XVI.

Rhegiño romanum ad solum appulit malus quædam limonia , nomine ignota , fructu probabilis : & in hortensi Hieronymi Rosolini Bergomatis hospitio vnà cum pomo adoptiua gentilitium traxit cognomentum ab hospite . Arboris truncus saturo virore nigricans . Rami ex viridi flauentes , numero complures , ordine inconditi , rarò subrecti , sæpiùs natiuo quodam languore curui . Folium prælongum & citrino suppar , mucronatum , toto leuiter ambitu ferratum , sinuosum , sine laeuore temperatè virens , pediculo foliato , & odore ignauo . Porrò ipsius pomi forma oblonga , & vmbone retortum in mucronem emisso bene fastigiata . Pondus ferè bilibre . Cortex ad instar citrei mali , seu citrati limonis verrucosa scabritie apprimè rudis , liberaliter aureus , crassus , duriusculus & subamaræ mordacitatis . Caro digiti semissem lata , mollis , saporisque iucundi . Medulla satis ampla , denis vndenisque compacta nucleis , colore albida , gustu peracerba . Hinc eam præstat condiendis cibus exprimere , quàm cibi loco mandere . Semina numeri & amaroris modici . Totum denique pomum oculis magis , quàm palato , sapit .

Hieronymus
Rosolinus .

Limon Barbadorus. Cap. XVII.

PROBATISSIMVS Florentiæ fructus, hic limon. Barbadoræ familiæ, cuius primùm fuisse dicitur hortensis alumnus, illustri nomine iure inscribitur. Ad pondus bilibre grandescit, facie limonum oblonga: cute instar palearum pallida, modicè scabra crassaque, nonnihil odorata & subdulci: carne digitalis crassamenti, teneræ densitatis, iucundæque dulcedinis: medulla suauiter acri, membranis ferè duodenis dispertita, & ferè feminis experte. Codex arboris è viridi fuscus. Rami bene virentes. Aculei non ita multi, tenues, longique: non sursum versum, at in planum porrecti. Folia magna, oblonga & serrata, viridi atrore picta, & hyperici more punctim veluti pertusa atque translucida: odoris quoque, si terantur, peracuti. Flores citrinis similes ac leuiter odoriferi: hoc tamen dispares, quòd hi semper exeunt in fructum. Denique pomum hoc tam blandè sapit, vt ipsi nonnemo secundùm citratum limonem primas deferat.

Limon scabiosus. Cap. XVIII.

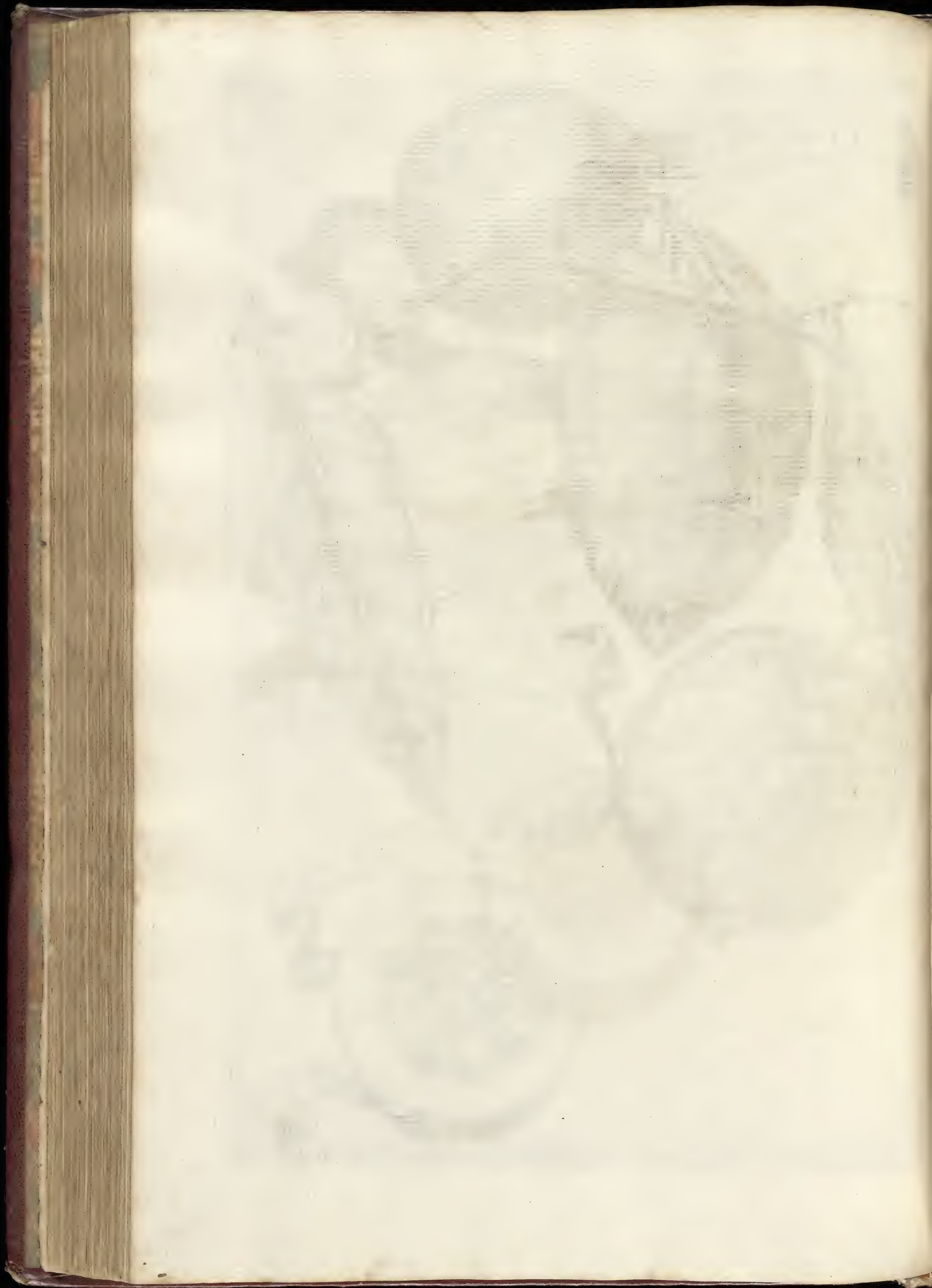

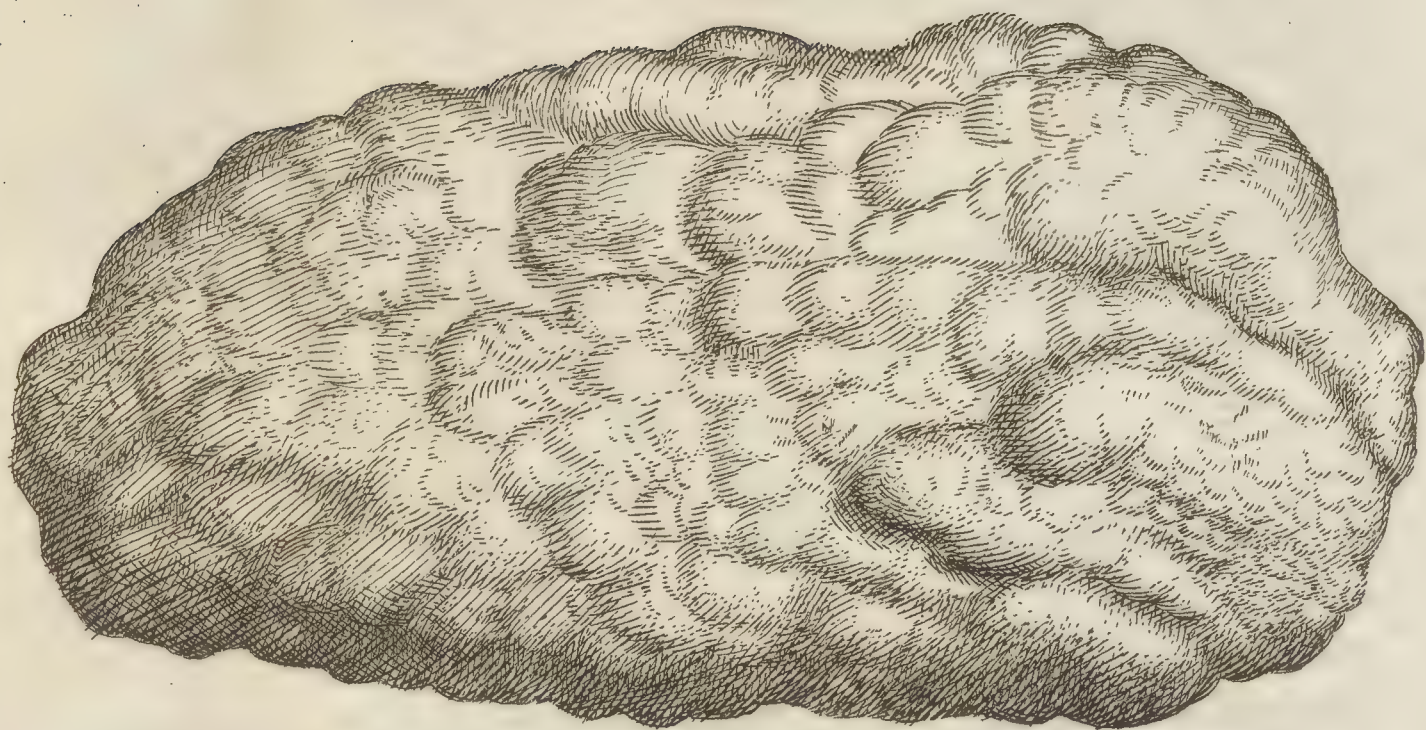
QUIS hoc vnquam crediderit? Scabies & lepra, pomo aureo nomen ac decus faciunt. Nimirum, in auro etiam fœditas ac deformitas placet. Igitur limonis huius, neapolitanis in pomarijs antiquissimi, qui iusto maius oblongi corporis capere incrementum solet, cutis vniuersa creberrimorum & inæqualium tumorum asperitate plusquam citrea scabratur: sed non vniuersa flauescit, quòd è tumoribus alij quidem flauent, alij verò, quos nequit satis maturitas colorare, confusim virent, scabiei seu lepræ facie, in pomo speciosæ iucundæque. Cutis eiusdem etiamnum virentis sapor sine amaritudine amabilis. Caro dimidiatum digitum crassa, nonnihil spissa, & argutè subdulcis. Medulla palloris albidæ, spicis ferè denis coagmentata, temperatæ acritudinis, paucis exuctisque seminibus intermistis. Vt meritò appellari possit hoc pomum vtiliter formosèque deforme: nec solùm faucibus vesca suauitate, sed etiam oculis grata deformitate conditissimum. Cæterùm arbor ipsa nihil habet, quod notationem exigat peculiarem. Porrò sunt, qui ex aspectu consimili gustuque interpretantur, hoc à superiore pomum solo nomine discrepare.

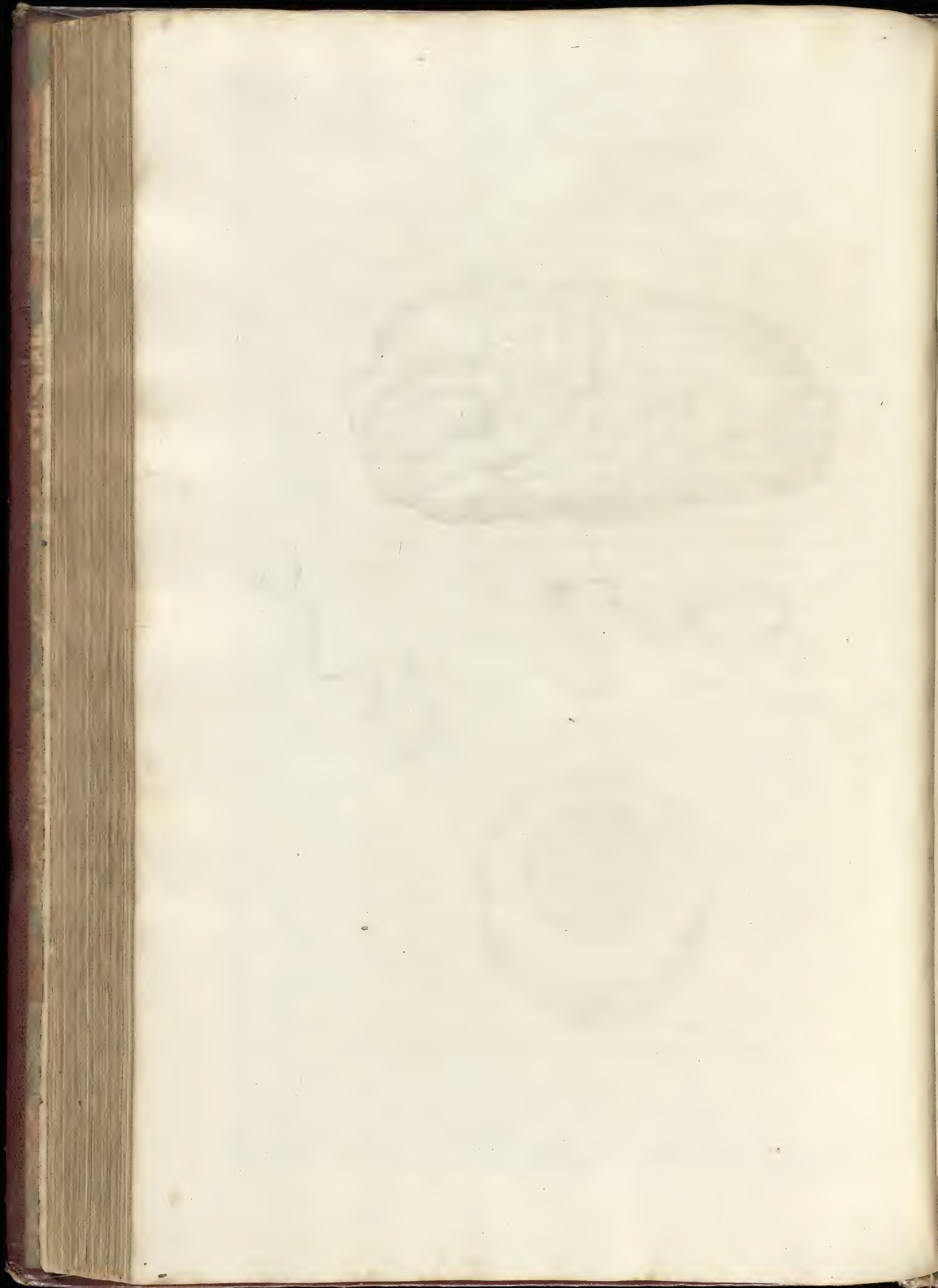
LIMON

BARBADORS

Limon citratus primæ notæ. Cap. XIX.

LIMONVM, quotquot sunt, nobilissimum sua-
 uissimumque, & insitium (vt aiunt) citri filium,
 qui de citrei odore similique indole citratus dici-
 tur, hetruscus Petræ sanctæ ager, Liguriæ conti-
 guus, cedrini vocabulo parit. Inde translatum
 alit duplici discrimine laudatissimum laudum al-
 trix omnium Florentia. Vocat hæc alterum à mi-
 nutiore scabritia læuem: alterum verò ab eminentioribus tuberculis
 scabrosum, & vernaculo nomine à rudis asperique trunci effigie
 bronconem. Non vna priori pomo magnitudo. Florentino, quàm
 romano in solo plerunque maioris est incrementi, & lumina non-
 nunquam tumorem ac pondus æquat. Forma eidem sæpius oblon-
 ga, & magna ex parte tumens: inde paulatim gracilescens, proluxo-
 que fastigio mucronata: interdum etiam papillato apice mammosa:
 vel innatis pomis alijs, vterum grauidantibus, rotunda. Cutis iam
 satis maturo aurea, tenera & perspicua, punctim lacunosa, verruculis
 plerunque scabra, rugisque caperata, & aromatum odorato acumi-
 ne iucunda: mandenti etiam cum reliquo pomo non ingrata. Car-
 nosa pars duum ferme digitorum gustu prætenera & suavis: succosa
 verò denis vndenisque loculos membris comprehensa & subaci-
 dula. Semina ferè vicena. Delicatæ habitudinis arbor calores ac
 frigora præformidat: ad sena cubita excrescit: assiduo flore ver agit
 æternum: folio vestitur satis proluxo, crasso, bene virente ac sæpe le-
 uiter crispo. Eadem fructus promiscuè simplices, alioque alium in-
 cludente multiplices præbet: qui tamen inuicem auelli possint. Sed
 in extrema Hetruria Petræ sanctæ oppido adiacens ager, proximi ma-
 ris egelido halitu mirè fertilis citratos limones limonibus alijs graui-
 dos frequentius parit. His forma sæpe obtusior, interdum quoque
 turbinatior. Eorundem aliquo à summo ad imum in plura segmina
 summatim conciso, limon alter interior apparet. Et hic medius si
 dissecetur: post auream cutem, candidamque carnem albida medul-
 la sese in conspectum dabit, tertium non rarò pomum, pomiue ru-
 dimentum circumplexa. Quinetiam extimi è pomi fenestrata inci-
 sura minorum nonnunquam limonum congesta pullities introspi-
 citur. Interdum autem suæ spontis hiato multiplici patefcens exte-
 rioris pomi vterus alios limones, tanquam foetus inclusos cohæren-
 tesque fraterculos parturit, quia patefacit: nec tamen parit, quia non
 excludit. Animaduersum præterea est, id genus limonem cæteris
 odoratiùs vibrare, intimumque fructum extimo teneriorem esse ac
 suauio-

Vnde natus.

Vbi laudatissi-
 mus.

Nomine ac
 specie du-
 plex.

Alius alium
 sæpe inclu-
 dens.

Scabrosus.

suaviorem. Alter eiusdem generis ac præstantiæ citratus limon, sed prædicto grandior, & consimilium pomorum fœtura sæpius prægnans cortice tegitur bene flauo, insigniter verrucoso, atque, ubi maturuit, penetrabili luce splendido. Duum præterea digitorum carne tenerrima suauissimaque, necnon media iucundæ acrimoniæ medulla, duodenis ferè intercusantibus discriminata membranis, & rara semina, plerunque inania, continente suppletur. Folio viret saturi coloris, ampliore sparsimque crispante. Flore promittitur grandiore, intus albo, foris vini rubelli colorem referente, gratique odoratus. Et ipsa quidem citrati limonis arbor, si cultu sedulo iuuetur, toto florebit anno. Ea verò poma, quæ anni vegeta & genitali iuuentute, verno scilicet concipiuntur, ad iustam absolutionem, quippe vitali solis accessu percocta & maturata, perueniunt. Sed quæ cæteris anni partibus, minùs ad genituram tempestiuus, existunt, ætate plerunque nulla tenerescunt. Iam verò quærenti causam prægnationis in pomo admirandæ philosophicam habeo & poëticam afferre. Igitur cum seminis partes inter se diuersæ, quas etherogénias vocant, loci fertilitate exuberant: cumque fœtum informans arboreum viuida vis, quam vulgò spiritum appellant, multiplicata diuiditur: vni faciliè pomo alia ingenerantur, prout partes easdem vario lusu lasciuens natura digesserit.

Vere conceptus præstantior.

Causa fœtus inclusi.

Cæterum

ALIAE FORMAE

CITRATI

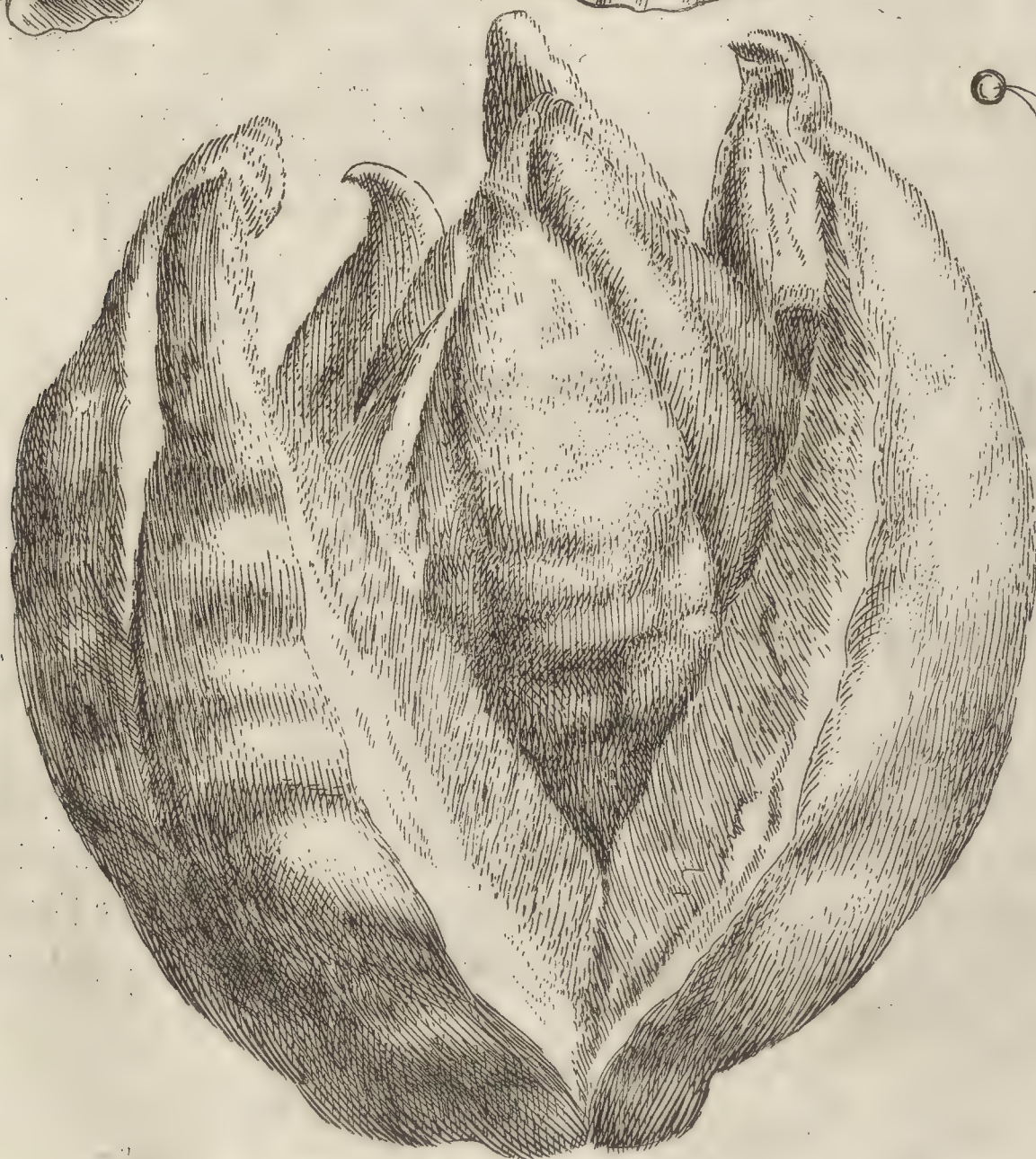
LIMONIS

ALIOS

INCLUDENTIS

Cæterùm in ijsdem natalibus inuestigandis noua congruenter philo-
sophatur fabula, prænarratæ affinis: quæ suauissimi huiusce fructus
radices inuenit amaras in Tirseniæ, Harmonilli matris, exitu miseran-
do. Adhuc ignara parens Tirsenia dulcissimum filium ex homine in Tirseniæ fa-
bula.
arborem transmigrasse, subdente faces materni amoris impatientia,
nulloque desiderium solante nuntio, pallidis curis lethaliter ægre-
scebat: assiduisque suspirijs infelicitè animam reciprocabat. Itaque
domesticum Mercurium, Ergastum, efficacissimæ dexteritatis pa-
storem allegat, mandatque, vt bona cum Apollinis & Musarum ve-
nia quamprimùm sibi reducem sistat Harmonillum. Opem ille sol-
licitæ laturus dominæ, illico properat. Iamque in Parnassi clium,
euadens latè sonoram exaudit flebilis næniæ querimoniam. Conuer-
so, quò sonus aduocat, pede, videt in pratulo viridissimo nunquam
antea sibi conspectæ arbori circumfusus Musarum chorum, deie-
cto vultu tristem, passo capillo incomptum, pulla veste atratum,
summati chorago Apollini, pulsarum arguto dolore chordarum la-
crymas exigenti, flebiliter concinentem: cætum præterea puberum,
Parnassi alumnorum, dextera manu prælatas collucentes faces, ar-
dentis doloris indices, circumducta mœstissima chorea quassantem,
& profusissimis lacrymis extinguentem: denique magnum poëta-
rum numerum nexis in coronas floribus eiusdem ramos arboris de-
corantem. Spectaculi nouitate suspensus miratur, in regno canoræ
hilaritatis posse locum esse mœrori: humanitatis in patria viuam ar-
borem funerari: in Sapientiæ Regia honore sepulcri stipitem affici.
Sed illa præcipuè cura Ergastum habebat sollicitum, quòd Harmo-
nillum in funebri comitatu non cernebat. Cum tandem exequiali
cantu inuocatum deploratumque Harmonilli nomen magno timo-
re animum perculit, compulitque ad rem planius totam ex astan-
tium aliquo cognoscendam. Vbi didicit Ergastus malorum ilia-
dem, atque tum demum iuueni formosissimo, digitatam in citrum
deformato, inferias datas: vniuersa spectante ac miserante multitu-
dine, illico procurrit in arboris amplexum: interque oscula & lacry-
mas hanc singultim instrepat lamentabilem querelam. Ergo hunc
te aspicio: teque hunc teneo, non illum, Parnassi delicias, Harmo-
nillum, sed Harmonilli viride cadauer & arboreum sepulcrum? Heu
coronarijs floribus quondam formosior, nunc fugacior, quomodo
tenero ex pubere durum in lignum defloruisti? Et ipsi nunc flores,
tuo decolores à funere ac semimortui, partes cupressi ferales agunt,
teque infelicitè coronant. At ego cupidæ sic te parenti reddam?
O miserrimam nostram conditionem! Neque tu, reddendus tuis,
hinc potes auelli, quin iterum pereas: nec ego de te aliquid nuntia-
re possum, quin ipso parentem nuntio interficiam. Visus est, quan-

uis duro rectus cortice, Harmonillus alienum vernaculi pastoris dolorem sensisse, & vbertim guttante citrina gummi collacrymasse. Dehinc Ergastus ad Apollinis genua prouolucus, liceat, inquit, per facilitatem tuam, ò lucis extimæ intimæque largitor, saltem filij partem digitato in fructu orbæ matri afferre, quando filium totum non licet. Ad hæc breuiter ac perbenignè Apollo. Æqua postulas: vtinam salutaria. Tum pomum decerpit, ac deferendum tradit. Interea loci longulam nuntij moram pertæsa mater, proximi Vertumni scitatur oraculum. In herbosa teneraque planitie iuxta lacum Stymphalum lucus, annosarum arborum vmbra lætissimus, viridem noctem, quanuis inuito sole, perpetuat. In ipso luci meditullio eminet miro artificio fabrefactus marmoreus Vertumnus, omnigenis floribus ac pomis promiscuè coronatus. Haud procul emicat fons, vitreo latice perlucidus: interque vasta silentia obliquo riuo licenter erraticus, secum ipse cachinnatur & garrit. Huc pastores, huc nymphæ, dubijs super rebus responsa petitori, conueniunt. Hinc accepit ambiguum infelix Tirsenia responsum:

Progenies optata diu redit aurea matri.

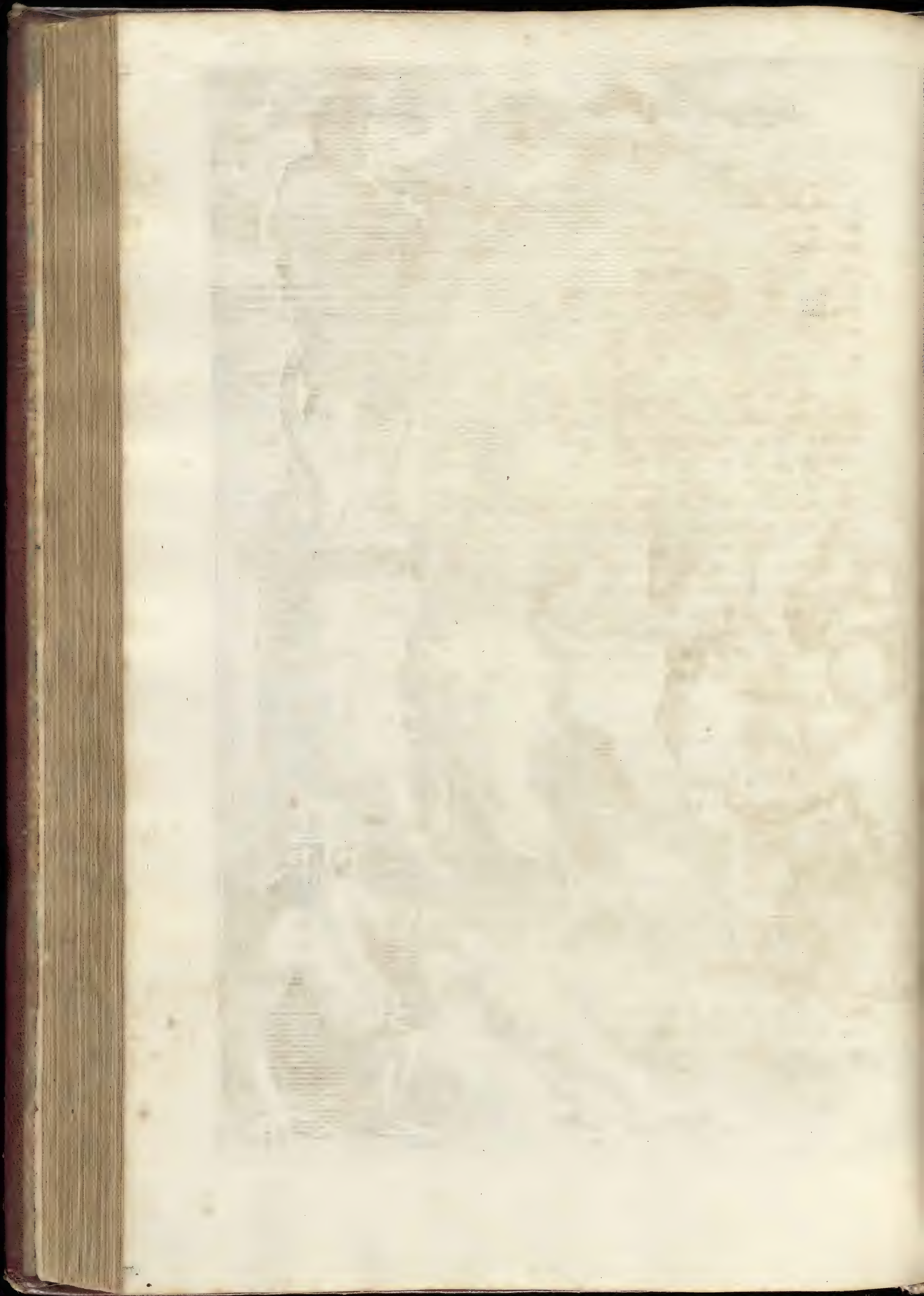
Hoc illa carmen ad voluntatem interpretata, filij reditum cupidissimè opperiebatur, vt eiusdem aspectu complexuque bearetur. Adfuit improuisus Tirseniæ nondum è luco digressæ Ergastus. Hunc ore mœstissimo solum cum vidisset, iam sibi præmetuens ac trepida, Et vbi nam, inquit, Harmonillus meus? Tum Ergastus, imo de pectore cruciabile suspirium ducens, & hîc, ait, & alibi, & nusquam. Deinde transfigurati in arborem filij tragicam prolixè narrat historiam: & cum dicto digitatum pomum ostendit, adiicitque: Harmonillus, noua citrus, hoc fructu ad matrem redit. Externata dolore mater diu substitit, velut faxea. Postmodum in exitium suum rediuiua pomum capit, & cum gemitu exclamat: ò fili, alieno scelere matris in vulnera spinosum germen, istumne agrestem, & ab indole tua degenerem fructum colligere debui? Siccine ambiguo miseram ludis oraculo Vertumne? Sic auream progeniem, nempe versam in luteum pomum polliceris? Cur ignauo fœmineoque dolore mater in lacrymas tota distabesco? Quin potius filio congener degenero ac duresco in lignum? Tu quidem inuitas, fili: & manum in fructu porrigis. En sequor, & iungor. Tantùm effatæ manus dextera, pomum complexa, citrino colore pallet, fitque paulatim nouus limon, incluso consimili pomo prægnans: vt filius materno iterum geri vtero videatur. Odor pomo saporque suauissimus: quippe illud maturauit amor. Honorifica eisdem citrati limonis appellatio: quippe in huius vnusabsolutionem

vtrius-

vtriusque pomi decora conspirarunt. Iam totum corpus, actis altè radicibus, inducto cortice, & frondentibus ramis exporrectis, in arborem limoniam pomi pomum includentis abierat. Transformatam Tirseniam insolabiliter defleuit Ergastus: deflerunt pariter Tirseniæ comites, Nymphæ, Naiadesque Stympali. Exinde Tirsenia, Floræ Nympha, & florum cultrix, noua iam arbor præstantissima, meritò Florentiam finitimasque in oras translata est: vbi rerum omnium præstantia verè perpetuo floret. Vt propterea citratæ huic limoniæ suum Florentia nomen indiderit. Cæterum in exteris alijs plerisque pomarijs arbor eadem gracilescit, ac velut inuita tristisque hospitatur. Vsque eò res quoque sensu carentes persentiunt congruentis domicilij salubritatem.

13.2 10.14

Spectator oculis animoque regredere. Quod in fabulæ spectaculo pulcherrimum est, superest peruidendum. Mirantur, quicunque norunt, Francisci Romanelli iuuenilibus annis iam ad eum apertam adultam picturæ gloriam, ut omnes cumulatissimi pictoris partes vnus obtineat. Idem callet in tabulis, & in parietibus colores inducere. Idem homines, ac cæteras animantes omnes, locorumque scenas, necnon maiorem minoremque picturam artificio, infinite multiplici floridæque pingit. Quod autem est prærogatiuæ singularis, arti mirificæ miraculum celeritatis addit: ut non colorare penicillo, sed pictorio sceptro promptissimum planæque subitarium picturarum obsequium imperare videatur. Hac ille celeritate pingendi non Romæ solùm, verùm etiam vrbium votis sufficit plurimarum, quas præuolans fama commouit. Sed vna sit vrbs instar orbis reliqui, Roma: quæ præcocius virtutis præcipua miratrix, eiusdem sese operibus creberrimis perornat. Et ad summam quidem commendationem in Vaticani templi augustissimo theatro inter principum tabulas pictorum aliquot eius suspiciendas picturas collocauit. Nonne iam, quisquis aspicias, intelligis, dotes hæc picturæ vniuersas, vnius ingenio manuque pictoris conclusas, in aurei pomi alia poma includentis iconica fabula splendide figurari? Ut ille meritò ad huius linearem picturam fabulæ delectus sit, qui sua simul decora nescius delinearet. Tam felix indoles dignum se nacta fastigium felicitatis est, ut ingeniorum fautoris optimi, Francisci Cardinalis Barberini munifico patrocinio ad omnem laudis præstantiam promoueatur.

Io: Franciscus Romanellus.

Limon citratus secundæ notæ. Cap. XX.

LROXIMA nobilitas est citrato limoni amalphitano, quem vernaculo itidem Costæ vocabulo ab orationali natali maritima nominamus. Magnitudine figuraque non admodum dissidet à superiore. Summa pars minùs fastigiatur, magisque sessilis est ima. Cutis æquè scabra est ac flaua: tamen olet sapitque languidiùs. Breuior carnem ac ferè digitalis mensura: suppar quoque dulcedo, ac teneritudo discriminant. Medulla colore par & acore, ambitu latiore differt. Eadem ferme semina, spicæque numerantur. Folium est illi consimile, arbor verò spinosior. Citratis videtur limonibus adnumerandus, quem discalceati Diuæ Teresiæ patres in cœnobio suo transtyberino alunt. Est autem oui aspectu oblongi & cacuminati: longitudine palmari: cute læuigata, temperatè aurea, prætenui, subdulci, ac citrei suauitatem aut

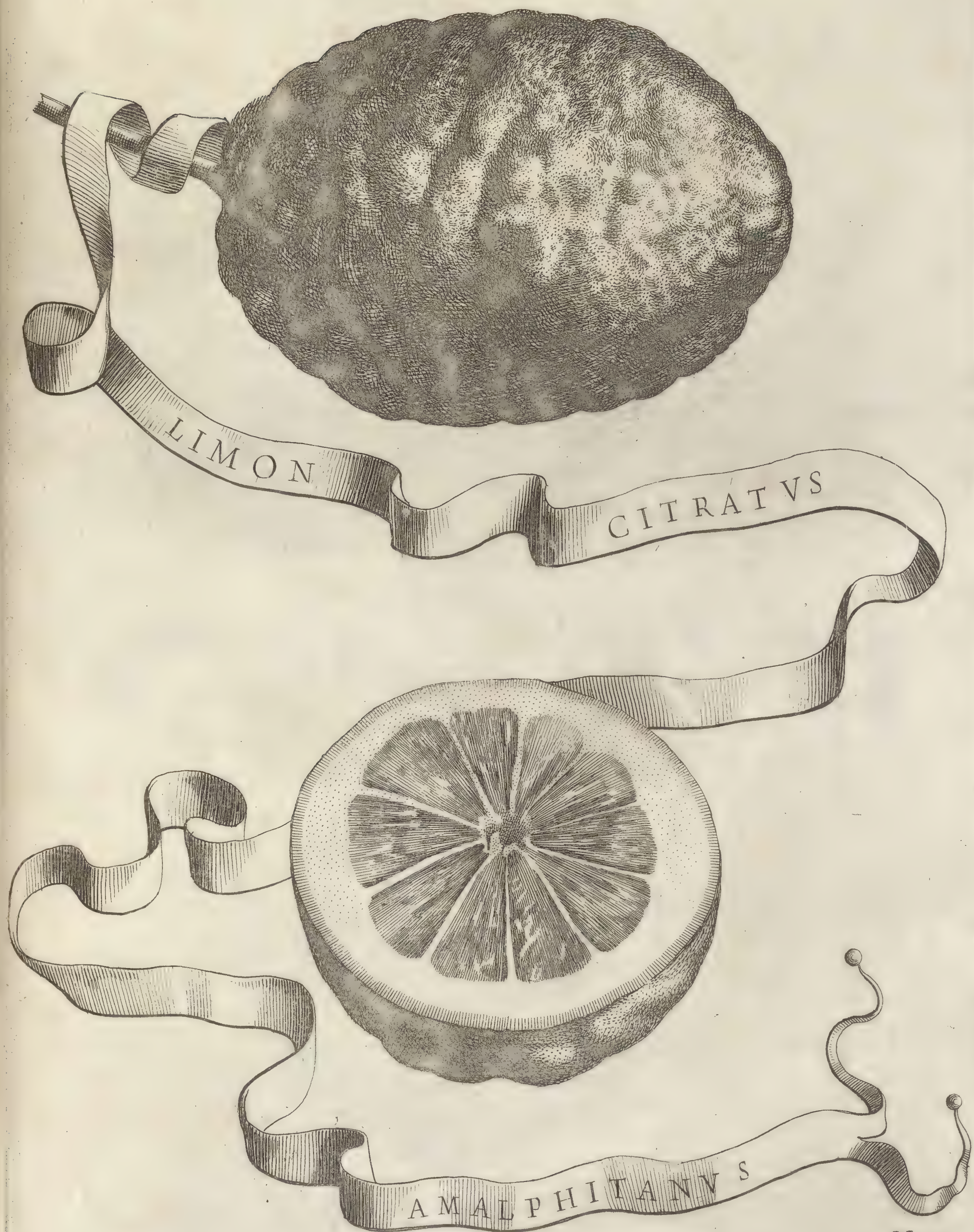
Amalphanus.

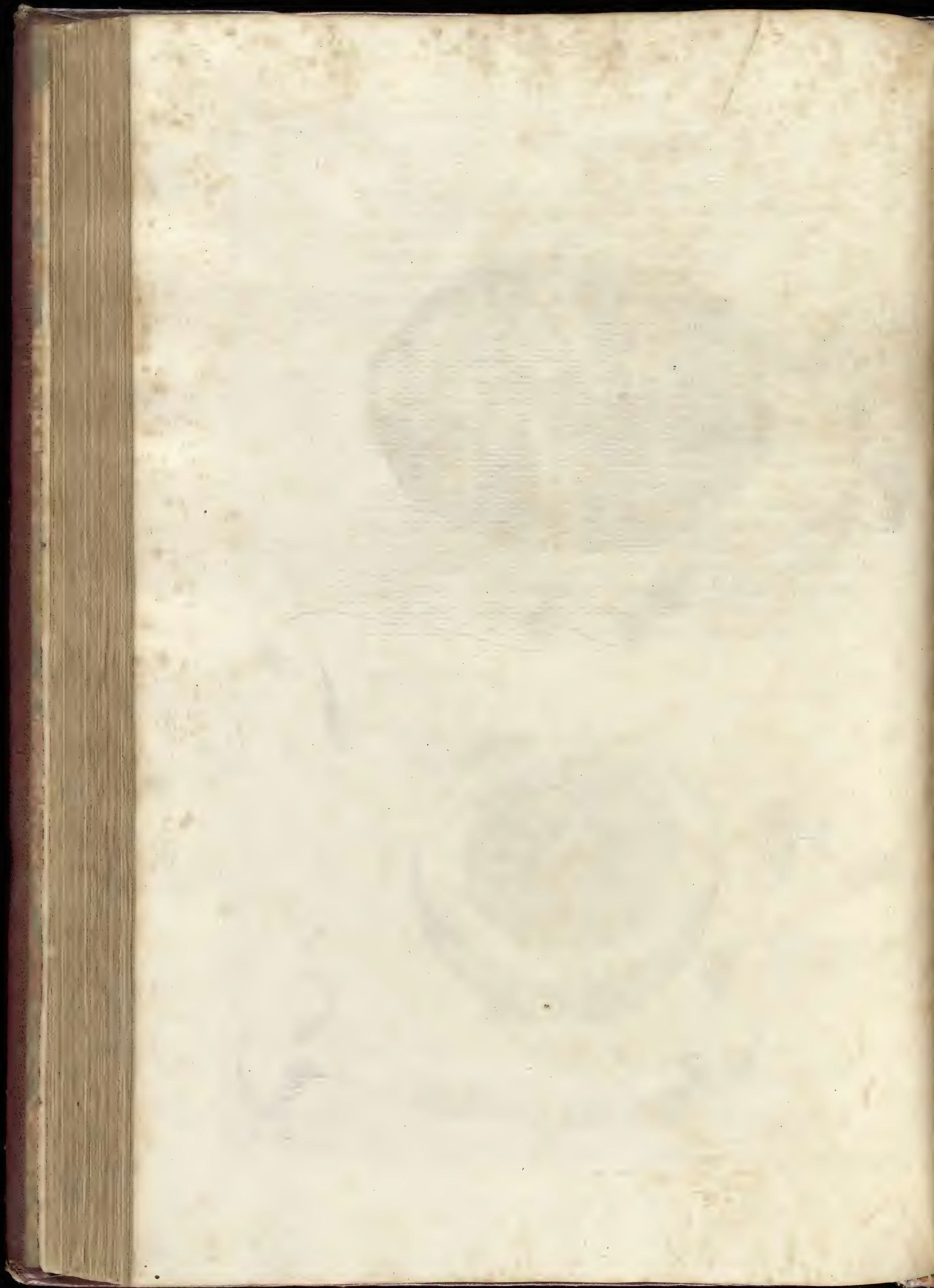
Romanus.

Pseudocitra-
tus Barberi-
norum.

Siluestris
Octauij Ro-
berti.

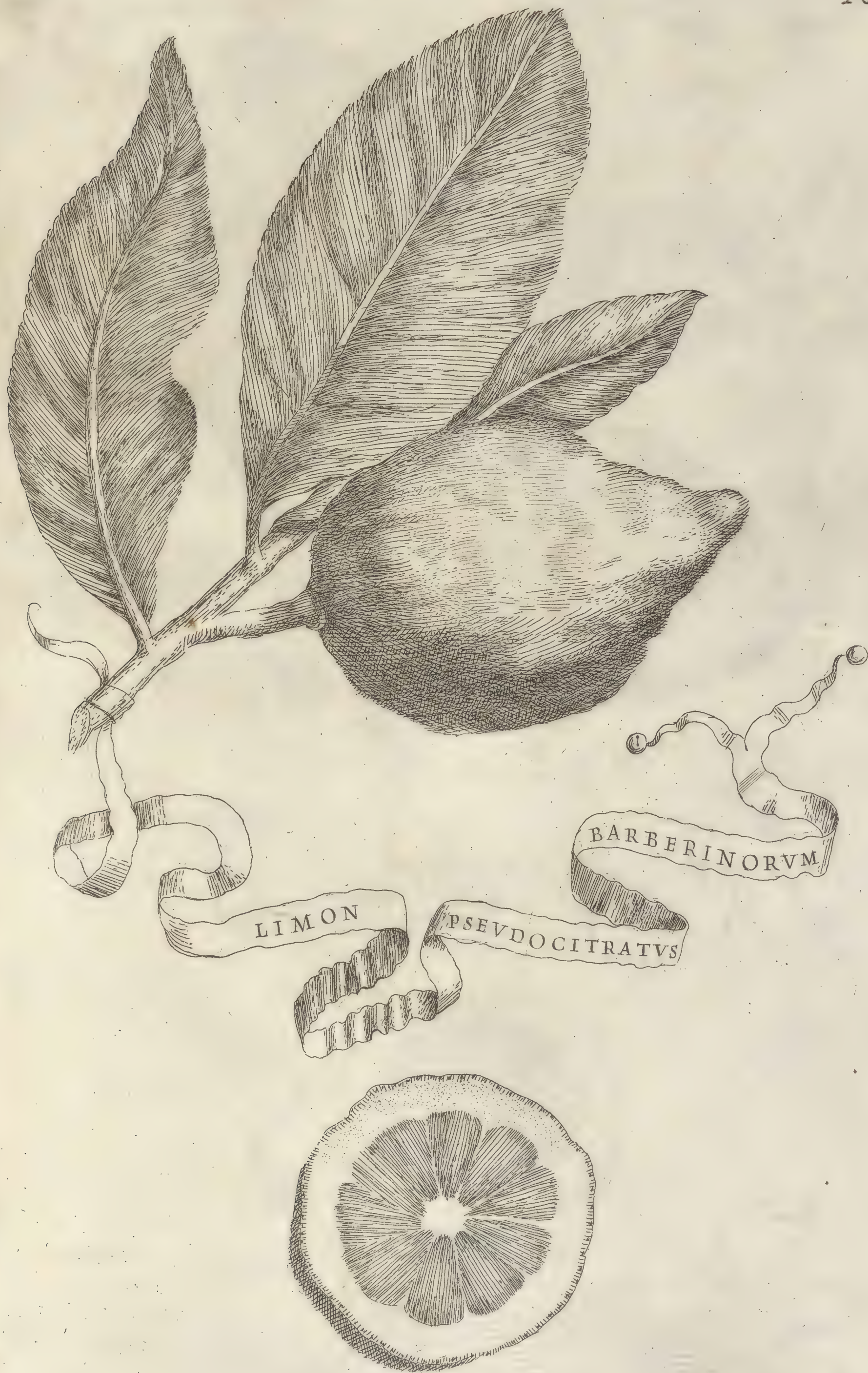
aut quid suauius afflante : carne digiti dimidium crassa, duriuscula, dulci que medulla sulphurei coloris diluti, nouem ferè spicarum, conditissimæ acritudinis, perpauca & perparua semina claudente. Cæterum arbor aculeorum expers : vetustiora folia præter morem altè ferrata : flores perampli, foliosi, blandè odorati, plerunque singuli. Barberinorum horti Quirinales limonem ferunt, cui nomen inditum pseudocitrati, propterea quòd simili citratum limonem turbinatio- ne, colore, scabritia, folioque refert : cætera dissimilis, & austera præfertim acritudine ingustabilis. Denique Romæ visitur ad portam Flaminiam in hortis Octauij Roberti, patritiæ nobilitatis viri, citra- tus limon corpore perparuo, & nouem circiter uncias pendente : fi- gura oblonga, & leuiter fastigata : cortice primùm rubente, deinde viridi, tandem mediocriter flauo, bene olido & sæpe rugoso : carne propemodum digitali, nonnihil dura, nec tamen insuauis : medulla peracerba, denisque ferè spicis discreta : seminibus quàm paucissimis minutisque : folio citri, sed contractiore : flore similiter citrino, intus albo, foris punicante. Cæterum nullo tempore mitescens limonis hu- ius acerbitas locum existimandi dedit, siluestribus eum esse pomis accensendum, tanquam semine, non insitione procreatum : nun- quam verò mollescens eiusdem duritas persuadet, lapides poma- mentitos mortalium gulæ velle illudere.

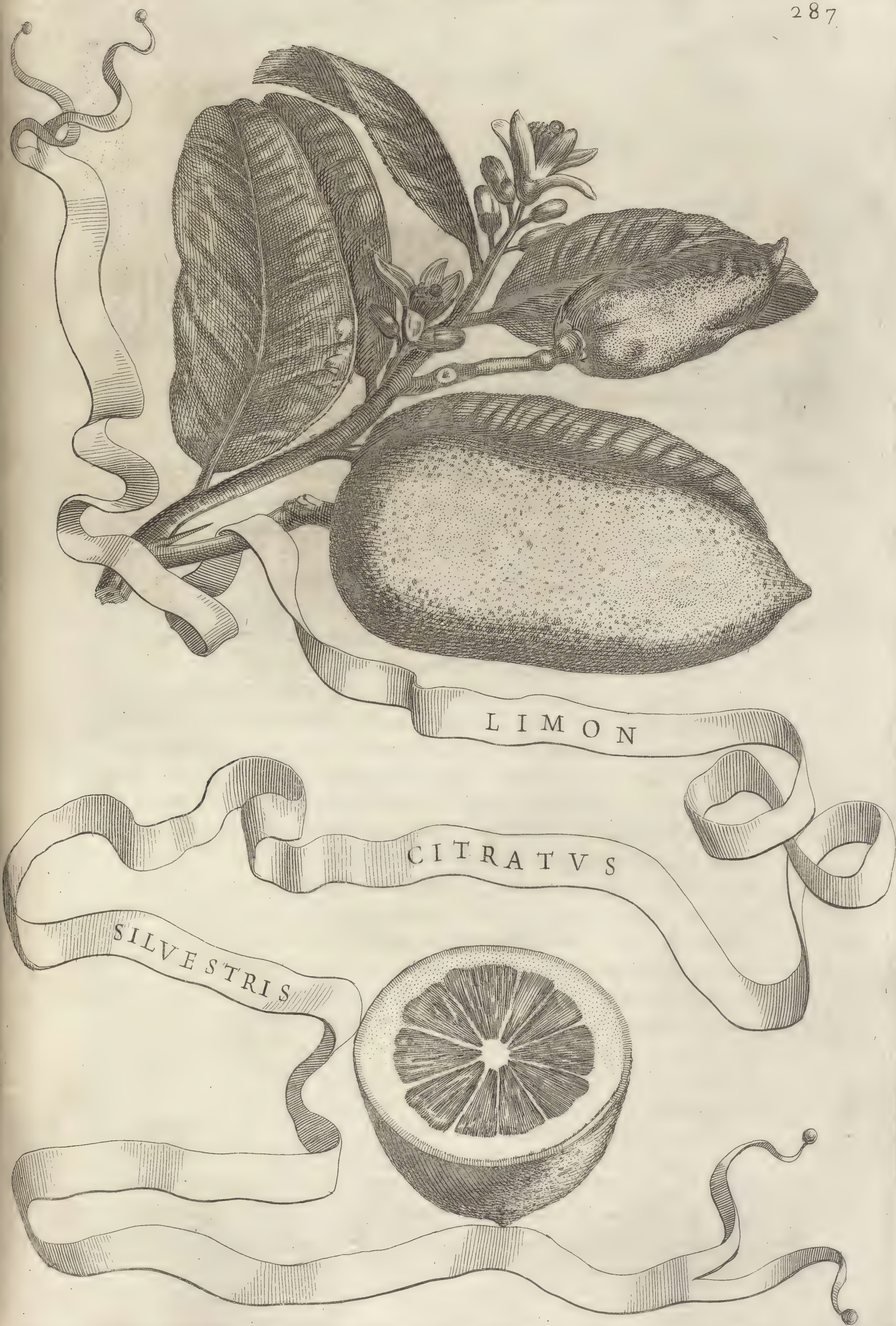

Limon ponzinus . Cap. XXI.

ONZINVM Itali vocant grandius limonis ge-
nus, ferè globosum, & in cibatu gratissimum. Gal-
li poncerium, hoc est pomum cereum à colore,
siue pomum citreum à nonnulla similitudine ap-
pellant. Sunt, qui multiformem faciunt: & li-
mones complures ponzini vocabulo liberaliter
impertiunt. Mihi verò cum peritissimis cultori-
bus sentienti non ita multiplex est. Prioris formæ ponzinus, è ligustica
Sancti Remi ora propagatus, ab imis angustijs tumidum laxatur in
ventrem: inde coit in fastigium ferme retusum planumque, orbicu-
lato propior, quàm oblongo. Cortex eius aliquantùm rugat: citreum
subolet: palletque veriùs, quàm flauet. Caro ferè digitalis iucundè
sapit. Succo medulla humet non peracri: membraneis dissepimen-
tis in decem ferè nucleos dispertitur, & rara semina complectitur.
Eiusdem pomi flos instar citrini pulchrè candet rubetque. Folium be-
ne longum, crispicans & arcuatum saturo colore viret. Rubrum vo-
citant ponzinum alium à natiuo rubore ad flauam vsque maturita-
tem ferè perdurante. Hic figura sæpius oblongus & cacuminatus
magnitudine limonem æquat, cui vulgare fecimus à Costa nomen.
Est autem cortice pertenui, mediè rugato, inolente, insulso, planèque
luteo: carne deinde satis tenera, subdulci, & crassitudinis prope di-
gitalis: denique octo decemue spicarum medulla satis acri, & rara,
semina includente. Flos eius foris ardentè purpurat. Folium bene
virens, duriusculum, & mucronatum. Cæterùm horti Matthæiorum
tertio nomen ponzino fecere, ad instar lumix sæpius globoso: sum-
ma parte papillam porrigenti, eaque ad gustum suauitatis eximix in-
uitanti. Nam simul ac flauum colorem duxerit, esui tempestiuus, lu-
miam teneritudine ac suauitate superat. Læuore cortex æquatissi-
mo renidet: palearum pallore mediocriter aurescit: intimum corpus
pratenui concretione circumtegit: subdulci sapore blanditur, & le-
uissimè olet. Caro latum ferè crassescit in digitum: modicè tene-
rescit: natiuoque saccharo iucundè conditur. Medulla nouem cir-
citer spicatur in nucleos: sulphureo colore albicat: emendato acore
delectat. Semina insunt perpauca, & ambiguè amara. Arbos verò
partibus plerisque lumiam exhibet. Hæc igitur aut penitus glabra,
aut raris aculeis parum hispida, videtur etiam inermis lumix posse
vocabulo nuncupari. Denique est, qui rerum hortensium callidissi-
mus id genus lumiam dulcis limæ insitiuam esse filiam non temere
suspiceretur, cum ex imi caudicis fusciorè libro & asperiore, vnde cica-
trioso

Quatuplex.

Ligusticus.

Rubens.

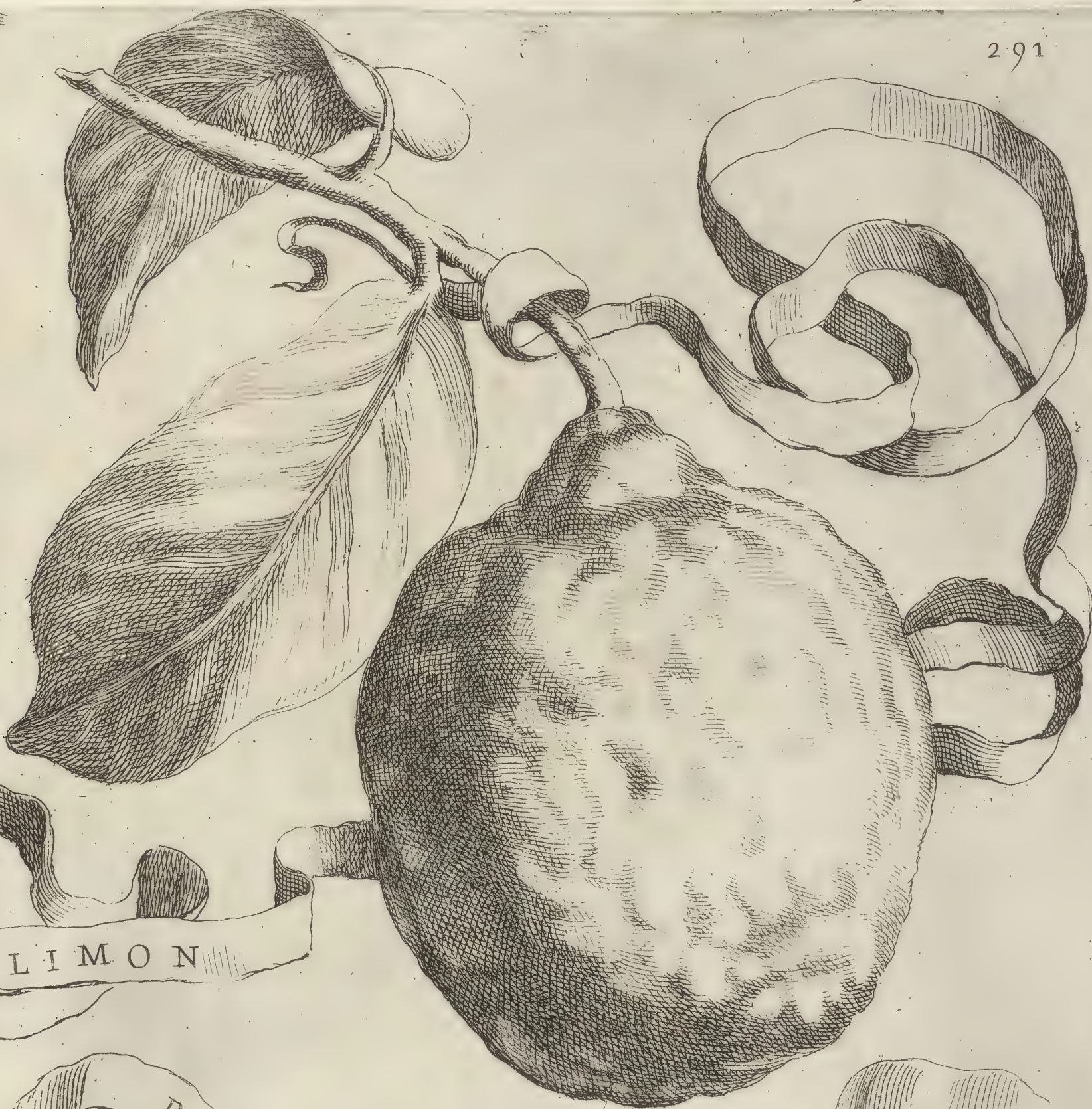
Romanus.

Chalcedo-
nius.

triculo exortu insitum surgit : tum è pomi suauiore dulcedine.
 Vtrunque verò eam limam indicat parentem. Chalcedonium Flo-
 rentia ponzinum appellat limonem Chalcedone florentinos in hor-
 tos vectura maritima importatum. Arbor materia est fragili molli-
 que. Folium citrati limonis folio consimile, crispum, fusci viroris,
 nec admodum latum. Pomorum forma teres & rotunda. Cutis
 granosa : Caro digitalis crassitudinis, ac prædura. Pertinaci nimi-
 rum duritia semper immaturæ similis, pretiosum pomo nomen fe-
 cit à vitio. Quippe non tam à patria, quàm ab onychina gemma du-
 rissima, quam vulgò Chalcedonium appellant, nominari videtur.
 Medulla in octonas diuisa spicas, translucida, sulphurei coloris, sapo-
 risque iucundi. Semina octona frue etiam dena : quibus si summam
 detrahas conuestientem pelliculam, alia subest rubens interula. Si-
 lendum postremò non est, Tripoli in vrbe Syriæ (sicut Ioannes Pa-
 lernus^a in suis peregrinationibus, quas gallicè scripsit, contestatum
 reliquit) eò magnitudinis ponzinos excrescere, vt libras nonnulli
 pendeant quindenas.

Tripolitanus.

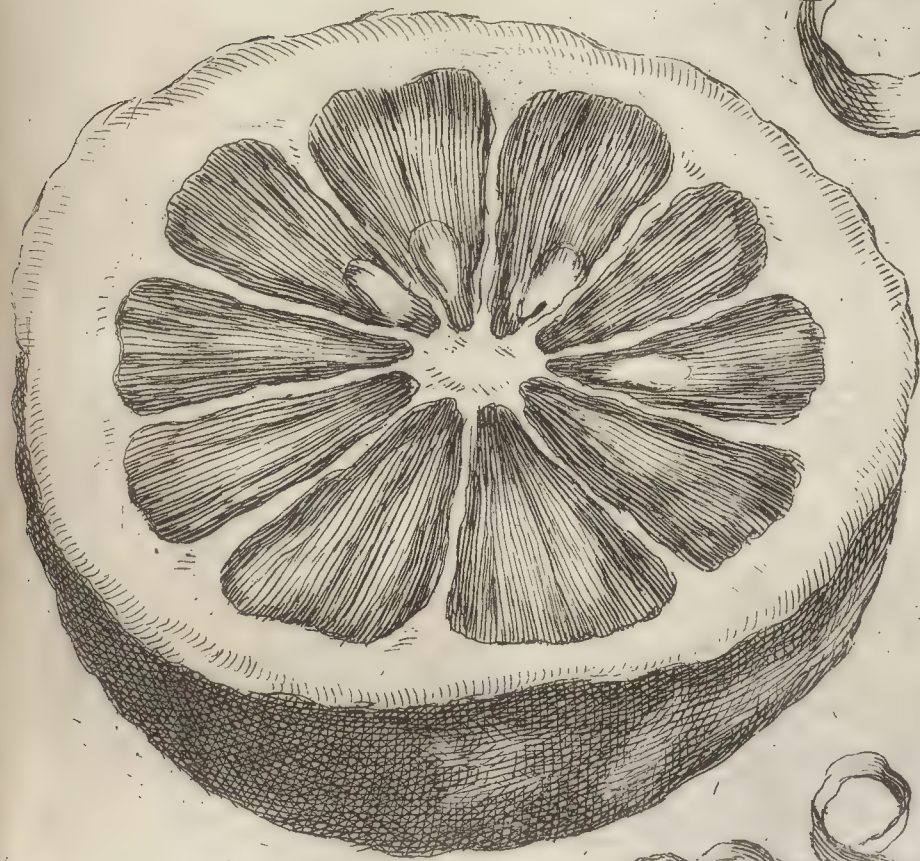
^a Cap. 8.

LIMON

PONZINVS

LIGVSTICVS

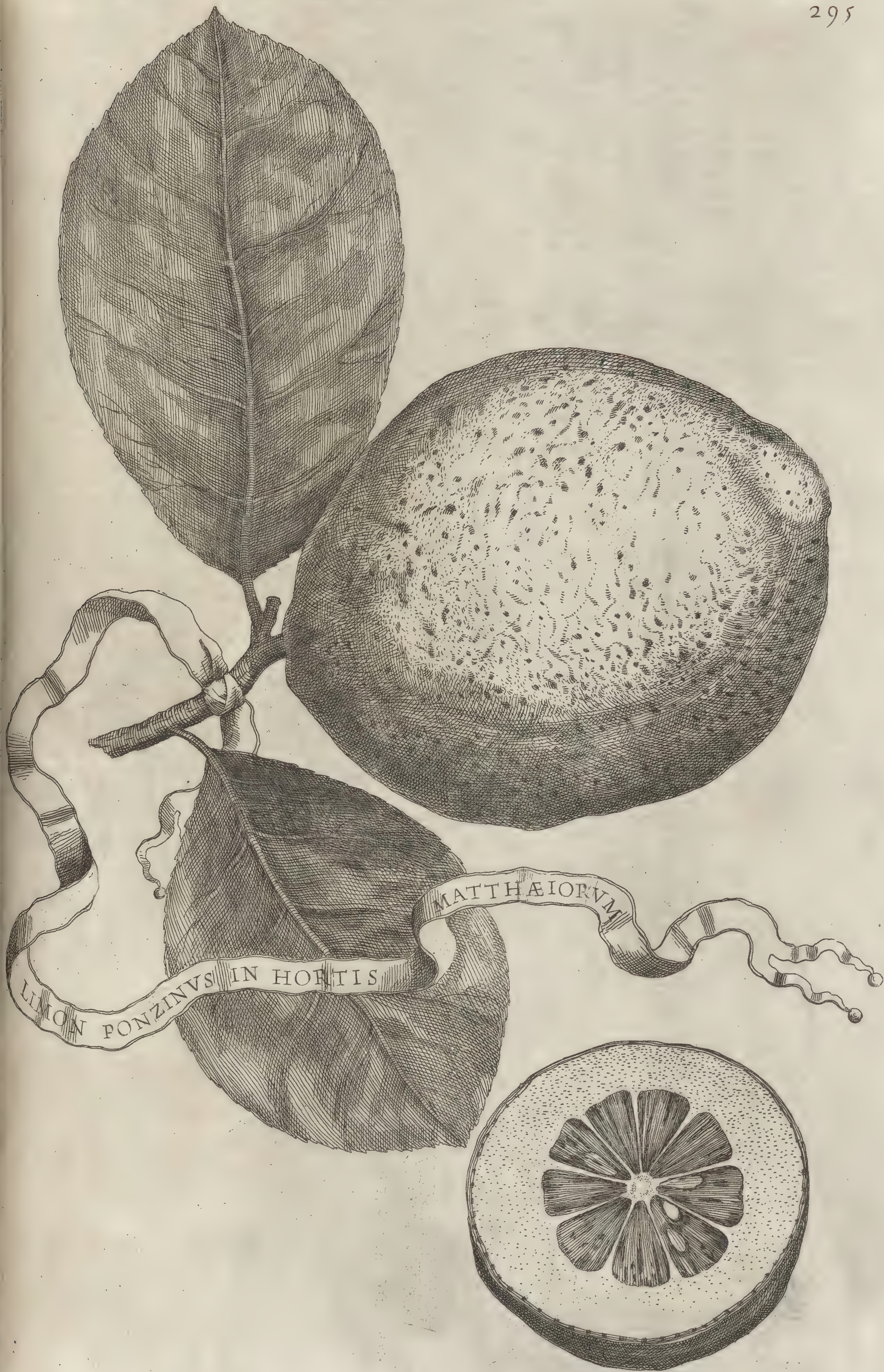
LIMON

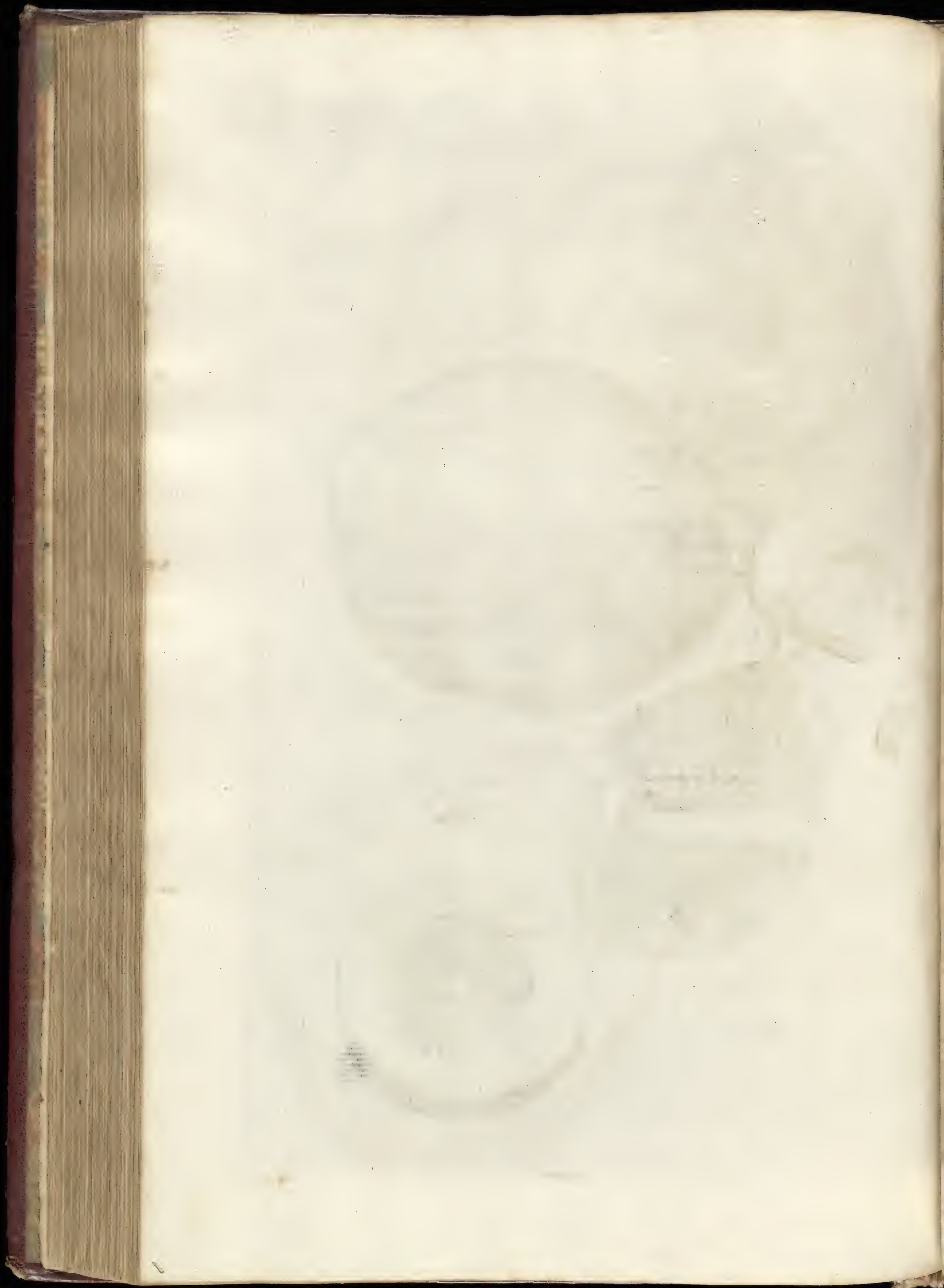
PONZINVS

RVBENS

LIMON

PONZINVS

CHALCEDONIVS

P p

Limon spongini. Cap. XXII.

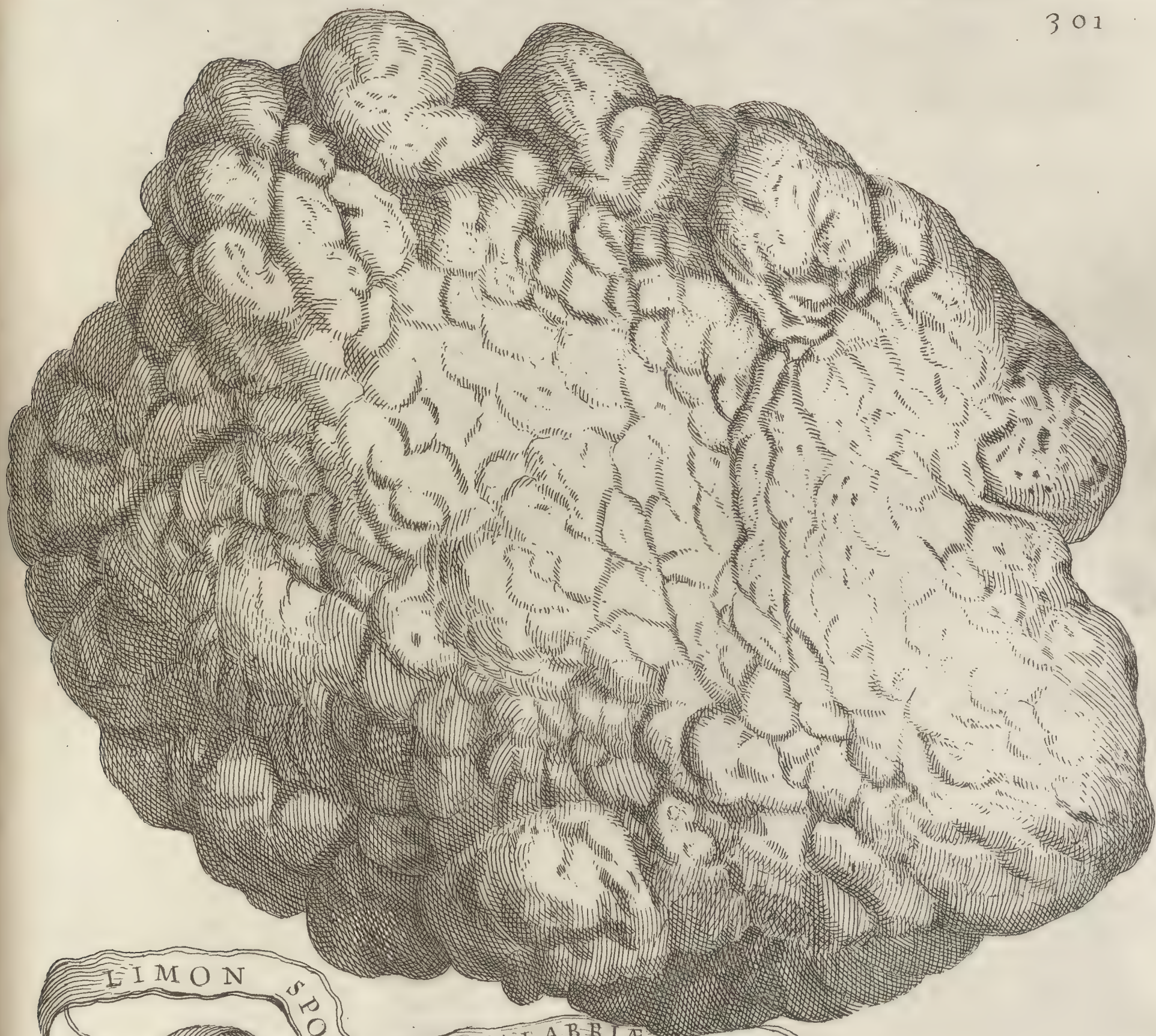

PONGINI limonis arborem pulchritudo veriùs, quam vtilitas, nobilitat. Folijs viret prædensis, prolaxis, citri folio laxioribus, magisque mucronatis, arcuatim recuruis, per interualla sinuosis, & citrum olentibus. Floribus albet modeste rubentibus. Pomis admodum flauet prægrandibus, septenas octonasue libras pendentibus, cucurbitina interdum amplitudine stolidè tumentibus distor-

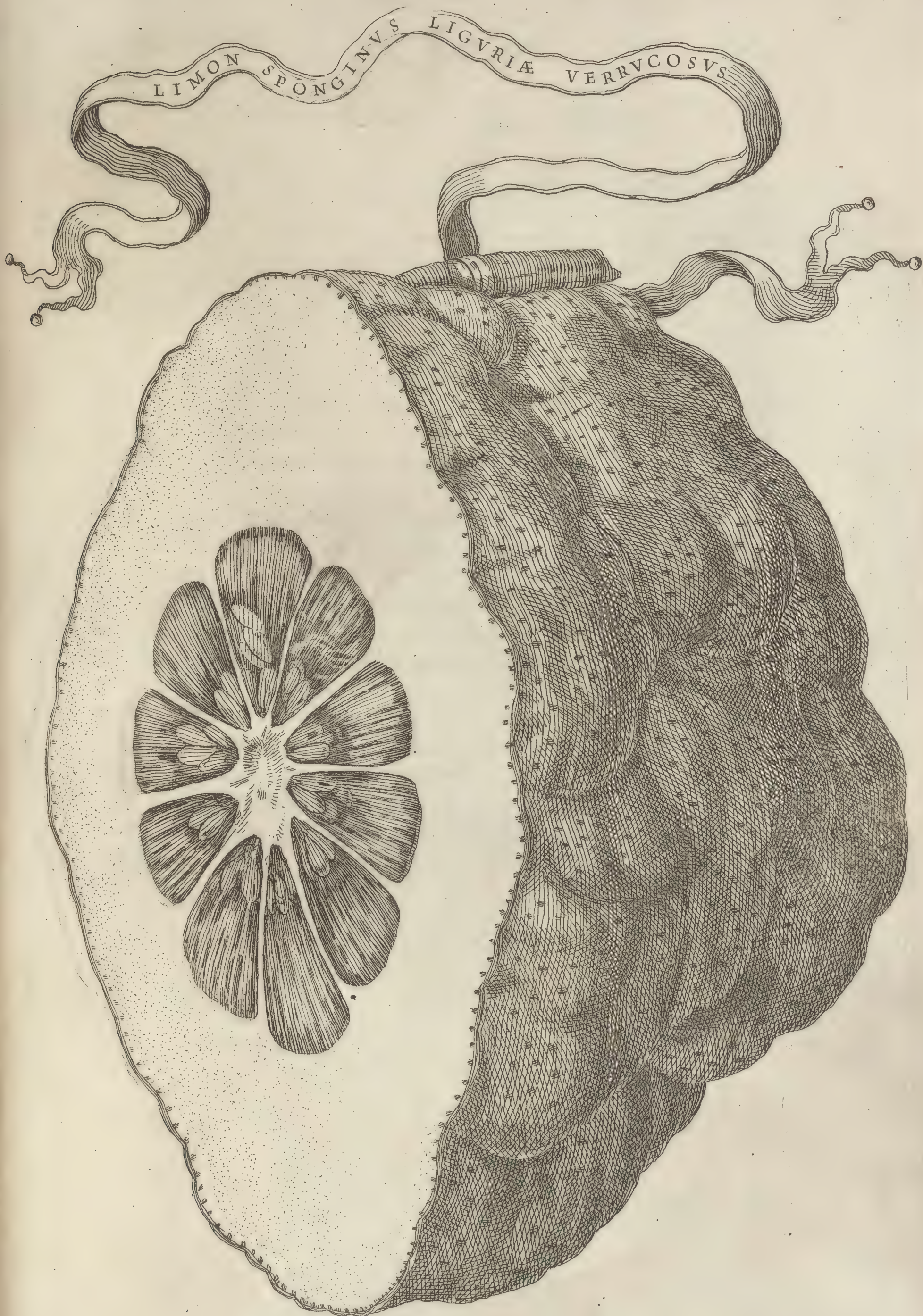
tisque: corio sæpius enormiter verrucosis, interdum etiam læuoris inoffensi, & ferme inodori: semine oblongo, præ corporis vastitate minuto raroque, plerumque inani, ac leuiter amaro præditis: spongiosæ ac duriusculæ carnis sapore non ingratis: medullæque in octo decemue nucleos discretæ acrimonia satis mordacibus: vtraque verò parte pariter ampla coagmentatis. Creditur huic pomo spongini nomen fecisse spongiosa caro, spongiamque referens forma inelegans. Et hoc nonnemo pomum poncerij vocabulo asserit significari. Præterea sunt, qui aurantijs idem accenseant, & aurantium spongini appellent. Mihi tamen vt in limonum ascriberem numerum, persuasere tum folij forma sine foliaceis pediculi appendicibus oblonga, tum pomi caro à cortice medullaque auelli contumax, tum intimæ spicæ indociles inuicem separari, tum odor saporque, vt in limone, blandior. Et quanquam idem pomum sapore minùs amabili minimè vescum est: attamen eius cortex & medulla, è saccharo addita conditura, componuntur in cibum. Ipsum autem corporis mole ac monstrositate formosum donaticorum plenis pomorum canistris & cubiculis exornandis adhibetur.

Nomen.

Inter limones nuntius.

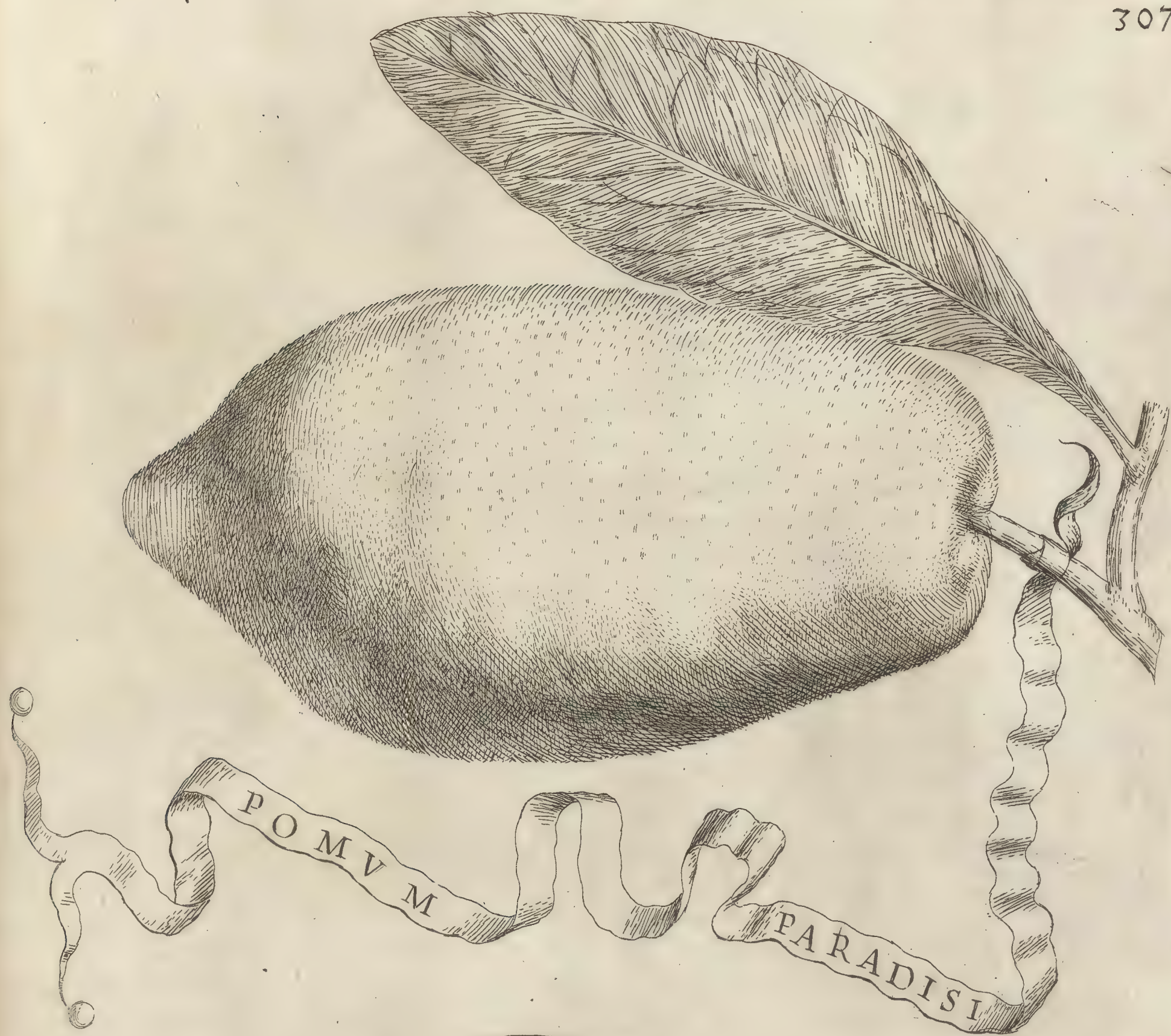
Pomum Paradisi. Cap. XXIII.

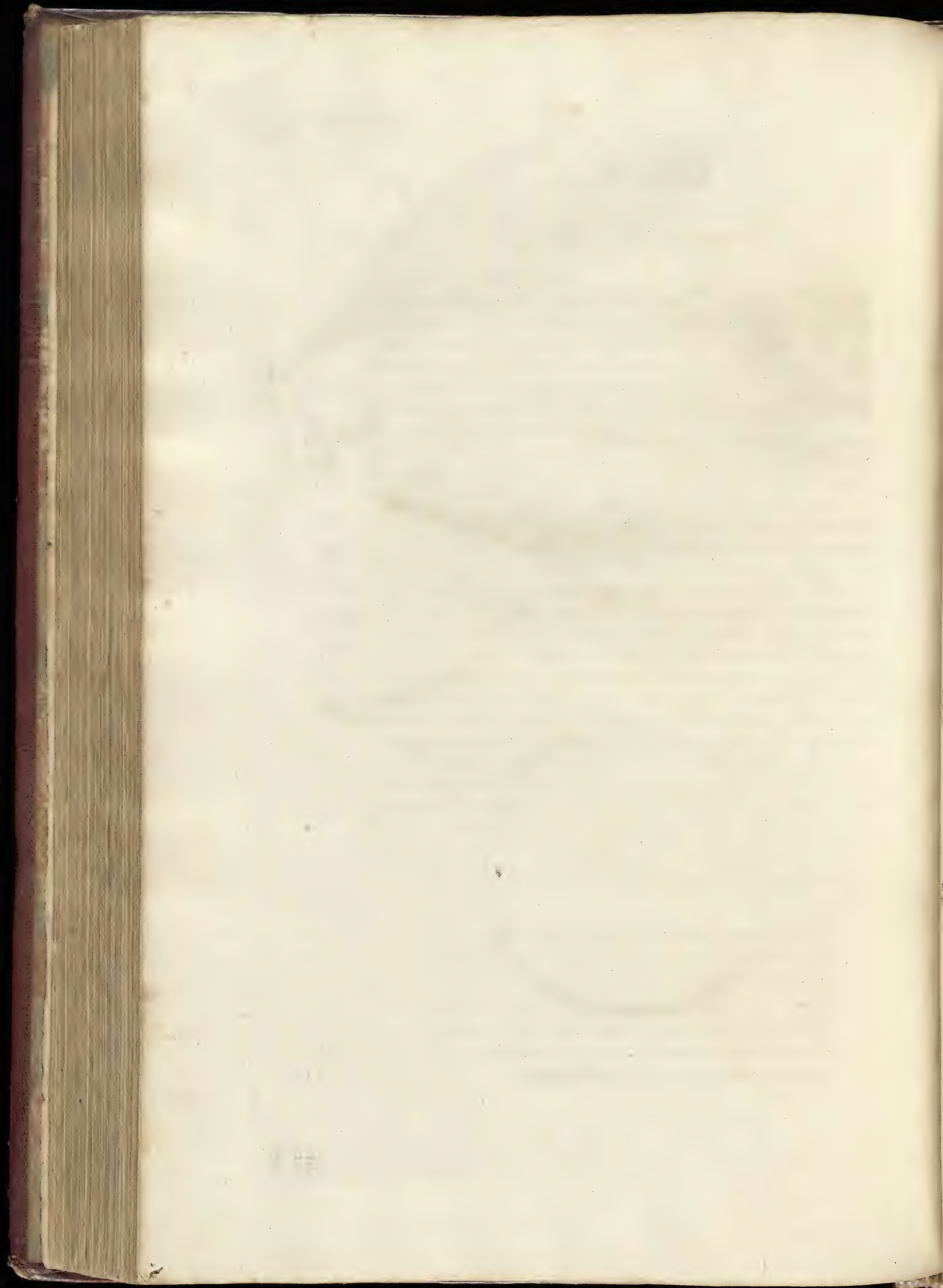
PXVLES primigeniæ amœnitatis hortique primæ-
ui, etiam in exilio, Paradisi pomis, & quidem au-
reis, abundamus. Saporis iucunditas (ut mea est Nominis
causa. opinio) speciosum ijs nomen obtinuit. Arbos ma-
teria mollis & fragilis, incremento vegeta, multos
eijcit ex se ramos: densoque foliorum vestitu for-
mosè viret. Folia longula & angusta, viridi tem-
perie renident. Flores vulgaris limonis floribus minores parcè ru-
bent, & perparum olent. Poma corporis oblongi filo & magnitudi-
ne Lauræ limonem frequenter æquant: & mucronatum fastigium val-
de proluxant: interdum etiam propè rotundam globantur in pilam:
sæpe in citrei modum molemque grandescunt: nonnunquam verò
malignè augescunt, abortiente natura. Corticem diluto colore inau-
rant: æquabili læuore molliunt, aut minutè granosa scabritie leniter
asperant: & odore grato leuiter imbuunt. Corpus reliquum dulcis
carnis denso albumine coagmentant. In intimo meditullio formant
vestigium rude medullæ, vnguis amplitudine definitæ, ac senas in spi-
cas vndatim crispas distributæ, perexiguo succo, non admodum acri-
madentis, aut veriùs exuictæ: binis ternisue minutis seminibus inter-
mistis. Quin etiam eandem interdum medullam in rosam rotulam-
ue tam fabre circinant, interiectisque membranulis tam æquè dira-
diant: ut ea non opificio naturæ, sed artis penicillo elaborata videat-
ur. Ex hisce autem pomis grandiora lumen cibi suauitate supe-
rant: modica & pusilla, ut pote abortiua, dura sunt minimèque
vesca.

1841

1841

1841

Pomum Adami. Cap. XXIV.

NTER Paradisi poma non decuit Adami pomum desiderari. Et hoc in Hesperidum hortis, fabularum quam pomorum fecundioribus, colligit humana credulitas, vulgatoque nomine prædicat. Sed nomen idem sententiarum varietate distractum, circa varia poma vagatur & fluctuat. E rheginis enim pomarijs cum hac ap-

Multiplex.

Rheginum.

pellatione malum limonium inter venalia cætera in exteras oras importatur. Amplius illi maiorum limonum modus: forma oblonga: cortex validè luteus, languidè odoratus, durus, instarque citrini scabrosus. Caro digitum crassa, itidem dura & subdulcis. Medulla subalbida, peracris, vndenas in spicas discreta, & seminibus abundans præ pomi amplitudine minutis. Id pomum, quanvis aureum, quia sapor à colore degenerat, palato pretiosum non est: interque cibos illiberales habetur. Folio idem protegitur longo, latoque, ac mucronato. At verò Neapolitani Rheginorumque nonnulli valentinam lumiam, proximè describendam, Adami pomum appellant: siue quòd hæc suauissimè manditur: siue quòd interdum iuxta umbilicatum verticem præferre videtur morsus veteris cicatricem. Nos tamen limonem alium^a cum plerisque ab Adamo nominamus: eundemque tametsi quidam aurantijs, quippe quadantenus eorum similem, adiudicant, tamen inter limonia mala reponimus, quia pluribus ad ea partibus accedit: ijsque potissimùm, quòd eius cutis ab interiore corpore, succosæque inter se spicæ non separantur: quòdque ramus depactus non comprehendit: quorum nullum aurantijs quadrat ingenio. Huiusce rei notabili luculentoque testimonio est Neapolis, quæ id genus pomum simpliciter absolutèque limonem vocat, cum limonijs malis cæteris diminutum vulgò limonis nomen indiderit. Hinc eadem inter poma triplicis apud^b Pontanum generis

Neapolitanum.

Romanum.

Limonibus accensendum.

^a Io. Baptista Porta Villa l. 5. c. 10.

^b De hort. Hesper. l. 2.

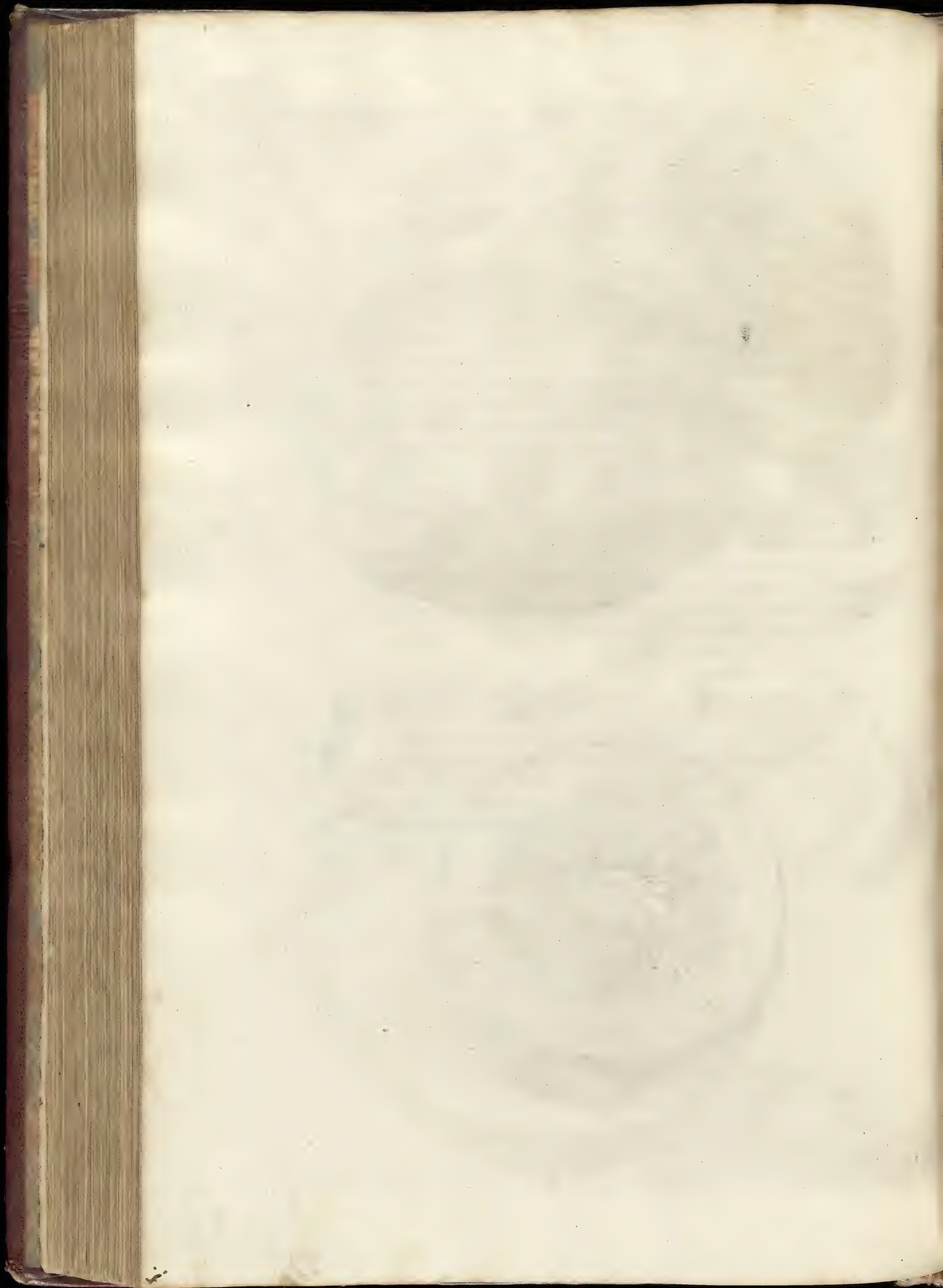
*Tertia, quæ grandi fulgent onerata volemo,
Ac citrij referunt sinuosa ab imagine formam,
Sed succo ingrato, quemque ora offensa recusent.
Hic tamen admotusque focis, sensimque recoctus
Instillante anima, ac tenuem conuersus in amnem
Ora puellarum maculis lauit, & candorem
Inducit nitidis per colla argentea guttis.*

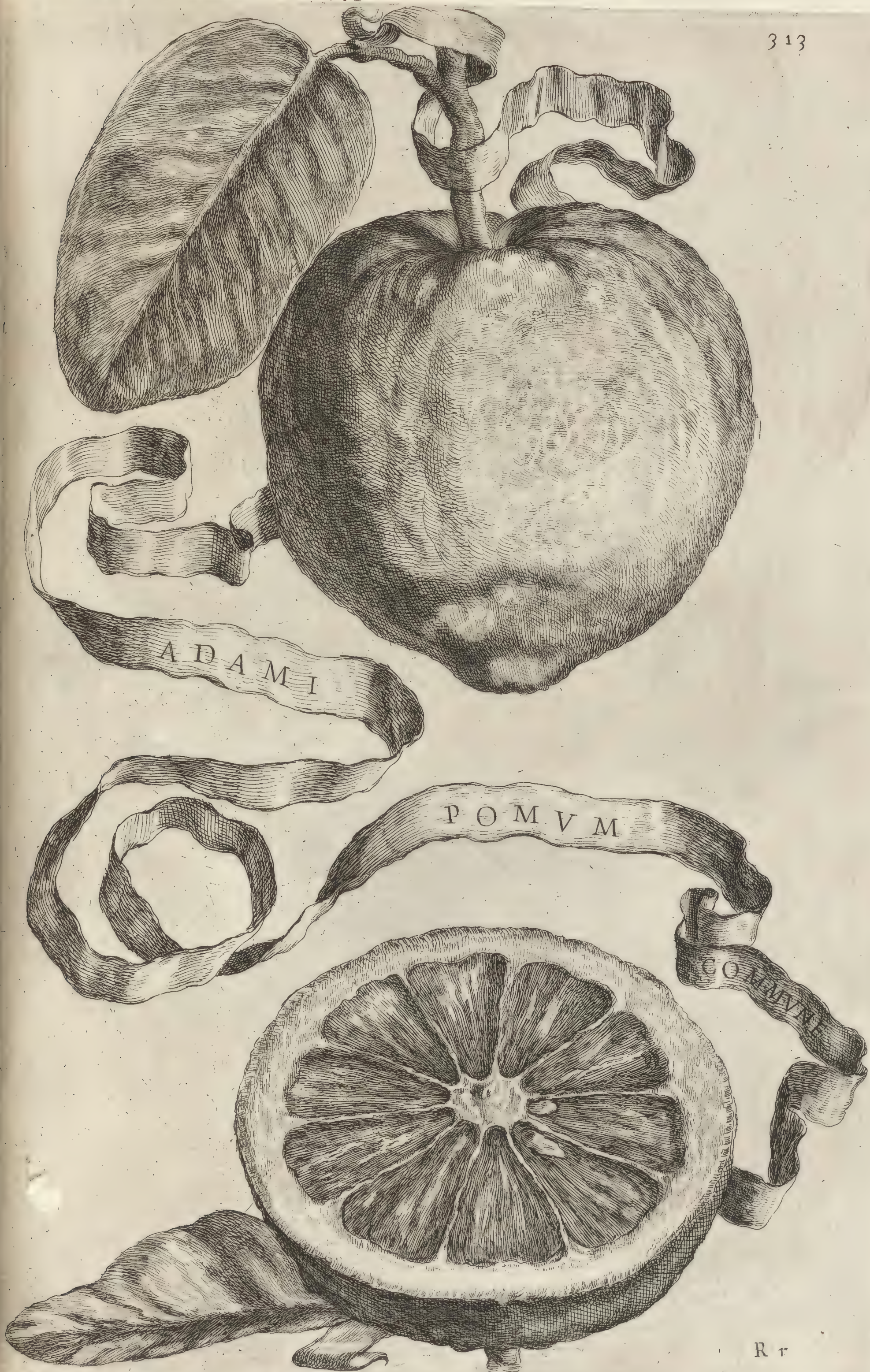
Hæc

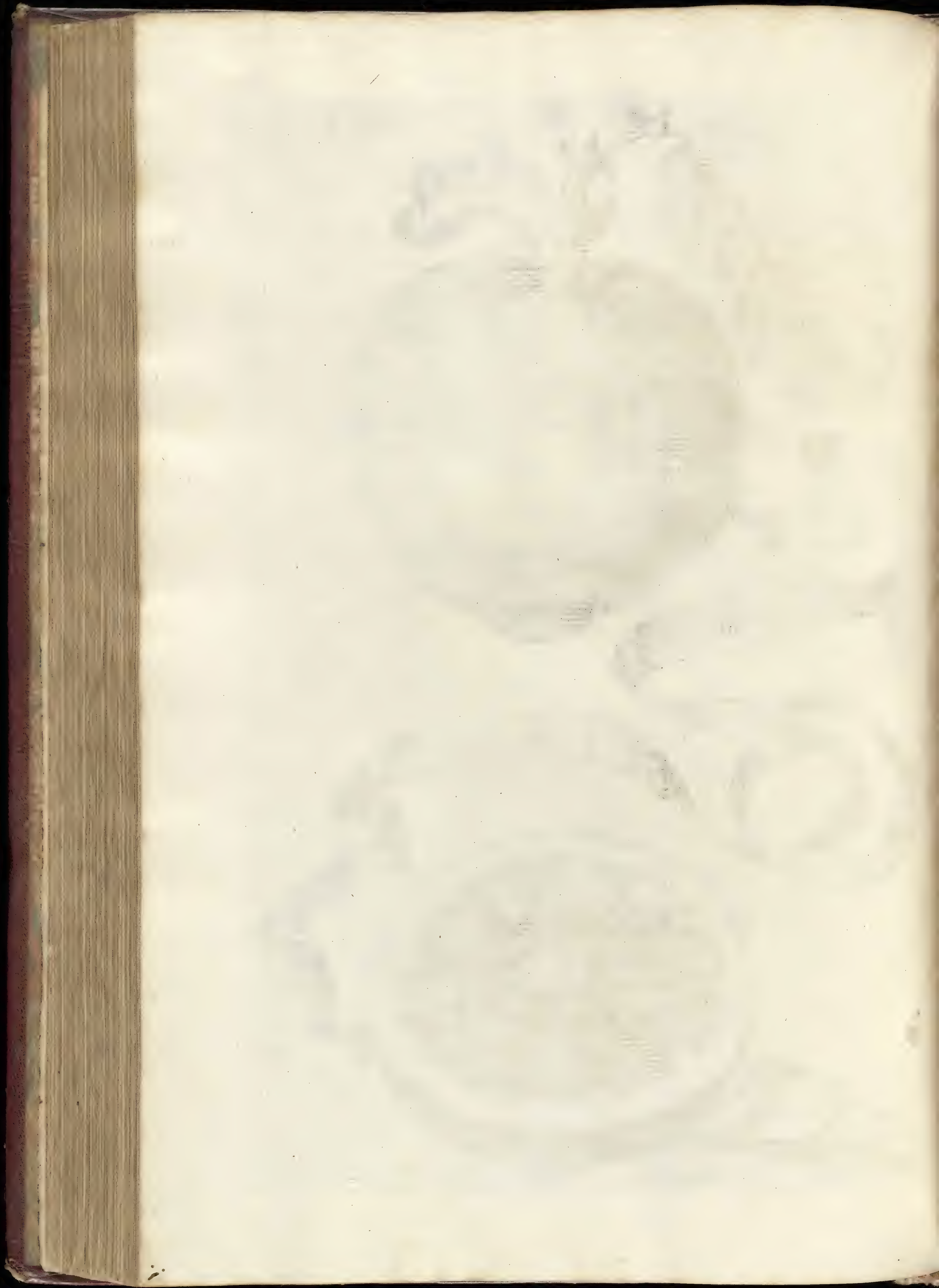
Hæc autem omnia in villatico ³ Portæ volumine apertius patent. ^{■ VII. l. 9. c. 8.}
 Peropportunè succurrit hoc enarrandum loco, quod nuper accepi.
 Consueuerant neapolitani pharmacopolæ medicatissimam hyacin-
 thinam compositionem è succo peracerbo limonis prædicti subige-
 re. Locum fecerat vitiosæ consuetudini præpostera limonis interpre-
 tatio: cuius expressum liquorem compositionis eiusdem inuentor
 Petrus Pintor Valentinus, Alexandri Sexti Pontificis Maximi medi-
 cus peritissimus, in ea conficienda vsurpandum præcipit. Prauam
 hanc sustulit consuetudinem, cum Protomedici magistratum Nea-
 poli gereret, medicinæ peritiâ summa cumulans eruditione, Ma-
 rius Schipanus: ac limonis vocabulum non vernaculo Neapolis, sed
 communi cæterarum gentium more intelligendum esse monstrauit.
 Cæterum vegetæ indolis arbori aculei validi, prælongi: neque sursum,
 neque plerunque deorsum, sed in latera directi. Folium ex viridi
 nigricans, durum, cuspidatim ouatum, crispum, aurantij more fo-
 liaceis ad pediculum talaribus frequenter alatum. Flos numerosus,
 aurantij flore amplior, intus candidus, foris subrubens, lentè odora-
 tus, & sæpius anno proueniens. Pomum in rotunditatem supraque
 infraque leuiter depressam, aut etiam modicè fastigiatam globatum:
 duplo triploue maius vulgari aurantio: impressi iuxta vmbilicum
 dentis nota plerunque cicatricosum: saturato colore aureum: læuo-
 re molliter granoso æquabile; parcè carnosum, eaque parte stupæ
 instar insulsum aridumque: plurimæ succo medullæ, denis duode-
 nisue, atque adeo pluribus membraneis folliculis cum seminibus
 paucis concluso, quàm asperrimum: ac proinde vix esculentum. Sic
 Adami pomum etiamnum nobis visu melius, quàm vsu. Idem ali-
 quando numeroso, instar citrati limonis, conceptu superfœtat: in-
 choatosque fœtus vterò dehiscence commonstrat. Diceret id po-
 mum ab Adamo non modò nomen, verùm etiam fœcunditatem
 ambitiosa imitatione duxisse.

Pomum
Adami fœtū.

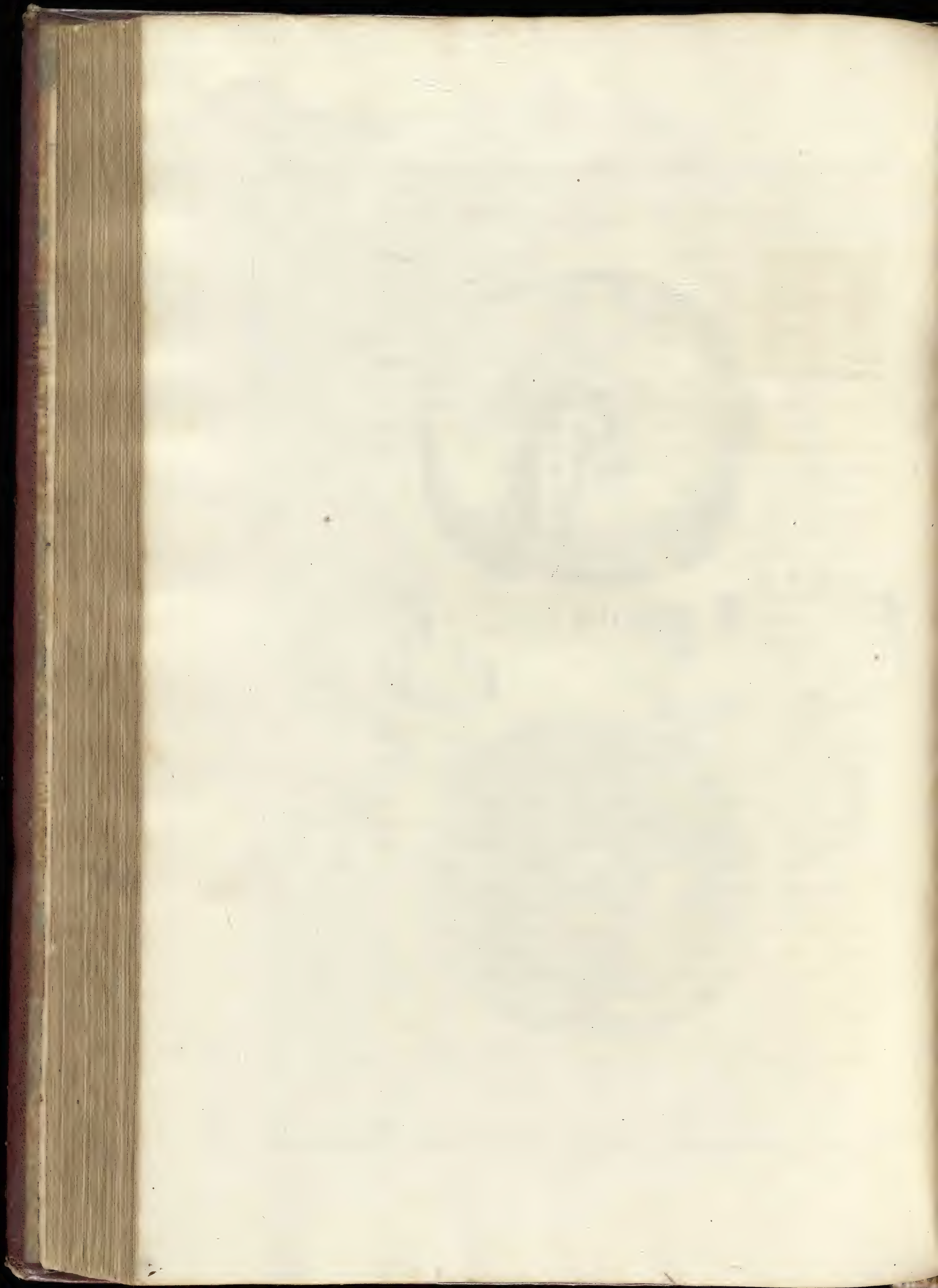

Limon, qui dicitur lumia. Cap. XXV.

LUMIAM vulgò nominant præstabile limonis genus: cui nobilitatem ex loci temporisque longinquitate conquirentes, malum Assyrium & Adami pomum^a recentiorum nonnulli vocant. Eius autem genus multiplex. Primas habet valentina. Lætus arboris vigor altè latèque ramosa libertate diffunditur. Cortex æneo colore albidis

Multiplex.
Valentina.

lineis intermeantibus venoso variatur. Spinæ citrinis rariores crassioresque minaciter prominent. Folia sæpius retusa, interdum quoque acuminata, ouato aspectu satis patent: solida crassitudine rigent: non rarò muricatum intorquentur: multùmque interuallata, temperatè virent. Leui flores rubore suffunduntur, & ore modico languidæ suauitatis halitum expirant. Variæ magnitudinis poma, decem alicubi pondo librarum rotundè tument, cute sufflaur, æquabili, inolente, saporisque iucundi: carne plurima, prætenera, succosa dulcique: medulla verò iucundè acida, denis duodenisue membraneis thecis inclusa, & pauca prope rotunda semina includente. Hoc ego loco monitos cultores volo, interdum fieri, vt id genus arbores poma inducant corij rugosioris, carnisque præduræ ac senio nullo mitescentis: hæc tamen à prædictis ita differre, vt à perfectis abortiuæ. Lumia supparem valentina subijciunt aliqui genuensem. Huius materies supradictæ confimilis. Folium breuius & bene virens. Flos binos ferè digitos latus, intus albus, foris rubellus, & odoris perexigui. Pomum ipsum non ita magnum, cute flaua, medulla perampla, nucleis prope quindenis compactili: succo peracri, ægrotisque saluberrimo, si ore contineatur. Alia inter præcipuas lumia reponitur, quæ nomen habet à Diuo Dominico, atque etiam à sale: siue quòd mandi cum eo condimento solet: siue quòd salillum quadantenus refert. Hanc præterea spuria Spataforæ vocabulo appellant, qui magis ex vero rem æstimant. Qui secus, perettæ genus esse aiunt spuriam Spataforam: cum tamen pomi facies & sapor, necnon foliorum figura & ordo istorum sententiæ refragentur. Est autem arbor tenerrima, lædique facilis. Rami mollitia flexili sequaces, folium minusculum, & in modum spiræ seu muricis pariter intortum. Flos quinis senisue folijs, iisque breuibz & crassis, intus de more candidis, foris rubentibus compactus, & crocis compluribus bene capillatus: eaque specie non nemini foliosus & plenus. Pomum nostro in solo Appiano malo par, duplo maius in rhegino: cortice tenui, minuta scabritie granoso, temperatè flauo, & aromaticam suauitatem

Genuensis.

S. Dominici.

tem

a Matthiol.
in c. 131. l. 1.
Dioscor.
Remb. Dodon.
Hist. Herp.
pempt. 6. l. 3.
t. 2.
Carol. Clus.
Hist. plant.
l. 1. c. 4.

Vulgò giar-
retta.

Mammofa.

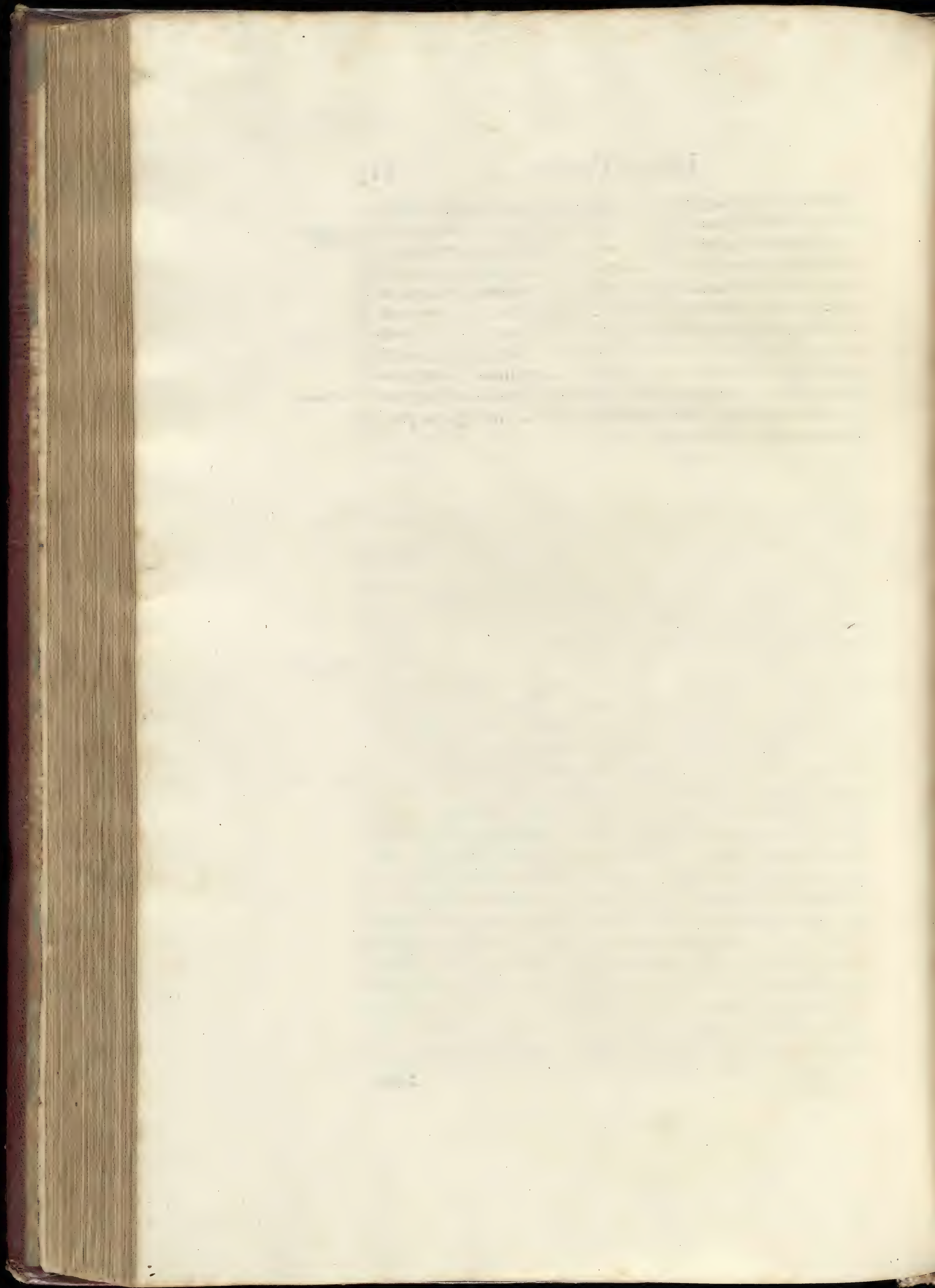
tem reficiente: carne digiti femissem crassa, scitique saporis: medulla subalbida multaque, denis duodenisue membranaceis vesiculis conclusa, blandè mordaci, perexigui rarique seminis. Mira vis huic pomo ad nauseas saporis acumine discutiendas, quas vncti cibi oleosique faciunt. Propterea conuenienter ad brassicarum cymas aliosque cibos oleo conditos: quinetiam cum assa carne iucundè sumitur. Inter lumias limonem Rhegini numerant, quem vulgò nominant lumiam ad instar giarrettæ, idest ollulæ longioris. Hæc igitur imis ab angustijs, ramo proximis, paulatim laxatur in vterum: inde retusum coangustatur in fastigium, umbilico nonnunquam eminulo. Amplitudine mediocrem æquat Valentia lumiam, effigie malum cotoneum. Corticem habet modicè flauum, striatum, tenuem, læuem, saporis haud ingrati: carnem præterea digitum crassam & mollem, nonnullaque dulcedine conditam: at verò medullam acri succo mordacem, duodenis ferè membranaceis dissepimentis à se ipsa diuisam, & valentinæ instar lumia pauca semina continentem. Prouenit ex arbore proceri status, flexibilium ramorum, complurium acutarumque spinarum, magnorum ac benevirentium foliorum, florumque candidorum. Denique extrema specie, quàm intima bonitate, plus suauitatis includit. In horum numero pomorum, vt indiscreta similitudo indicat, etiam Paradisi pomum à Rheginis reponitur, quod ipsi lumiam acri medulla carentem, & ab ipsa figura vber vaccinum vocant. In hoc enim pomo nonnihil oblonga mammæ rotunditas satis eminentem sensim acuitur in papillam. Cutis prætenuis, ex flauo candicans, & mollissimo læuore tractabilis veri vberis faciem, quatenus licet, mentitur. Quin etiam natiuis tanquam vulnusculis compuncta blandè odoratum præsudat humorem, nempe dignum arcanæ dulcedinis lacte serum. Interius autem corpus amplissima candoris eximij, teneræ concretionis, temperatæque suauitatis carne lactescit. Angustissimi orbis medullula, in octo ferè spicas obliquè dispertita dulcescit: vt etiam medullitus vber agnoscas. Semina circiter quaterna, intima cuticula rubentia, & non ita magna, in vberis pomo nesciunt multum amarescere. Folia breuis angustæque mensuræ, oblonga & mucronata, citrumq; propemodum redolentia ramos conuestiunt: eosdemque aculei frequentes exasperant. Vt ex indicijs Paradisi pomum gratissima vberis imagine atque appellatione gaudere interpretemur. Quin etiam ex forma vsuque consimili conijcere licet, hoc esse pomum, quod, vtpote instar panis mandi solitum, Neapolitani nuncupant limonem panem. Et quidem appositè: vt, quando Neapolis vniuersi terrarum orbis paradysus est, eius hortensis panis Paradisi pomum nominetur. Non absimilem huic

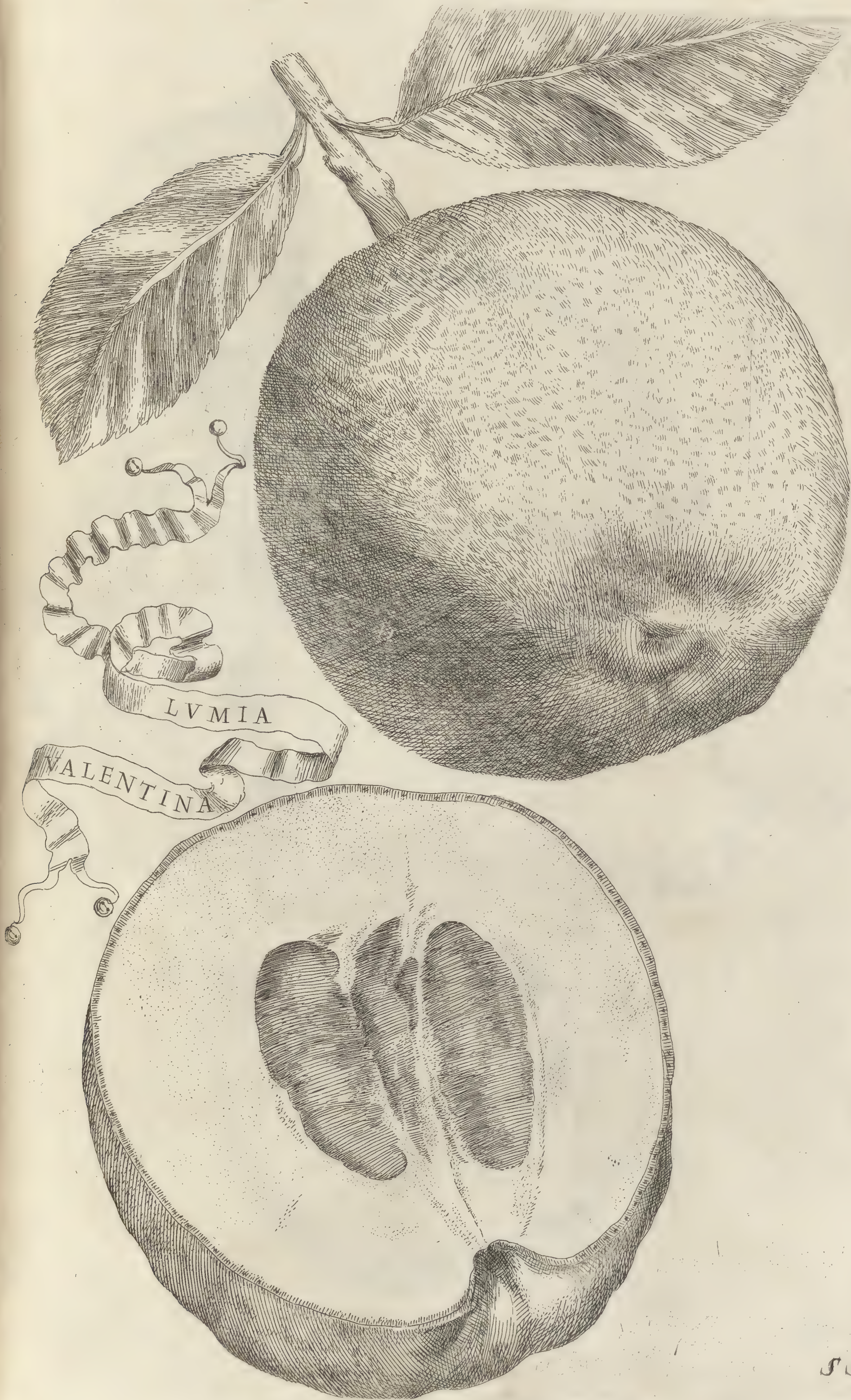
limonem

limonem alium rhexina ferunt pomaria, quem loci eius incolæ nominant Hierosolymæ lumiam, figura oblongum, prolixè fastigiatum, palearum pallore albicantem, æquabili læuore mollem, peracuto nares odore iucundè ferientem: spatiosæ carnis teneritudine, atque dulcedine suauissimum. Medullæ arctissimæ, succoque ac femine carentis rudimento illusum. Quare hoc etiam pomum ab aspectu gustuque nonneminis videtur posse inter Paradisi poma, obscuro (si quod est) discrimine, numerari. Denique ab iisdem Rhexinis (ut facilè variant cum humanorum capitum sententijs vocabula) hispanica vocatur lumia, quam dulci medulla limam cultores nostri appellant. Eius autem diuersum à lumia genus proximo seorsum capite describemus.

Hierosolymitana.

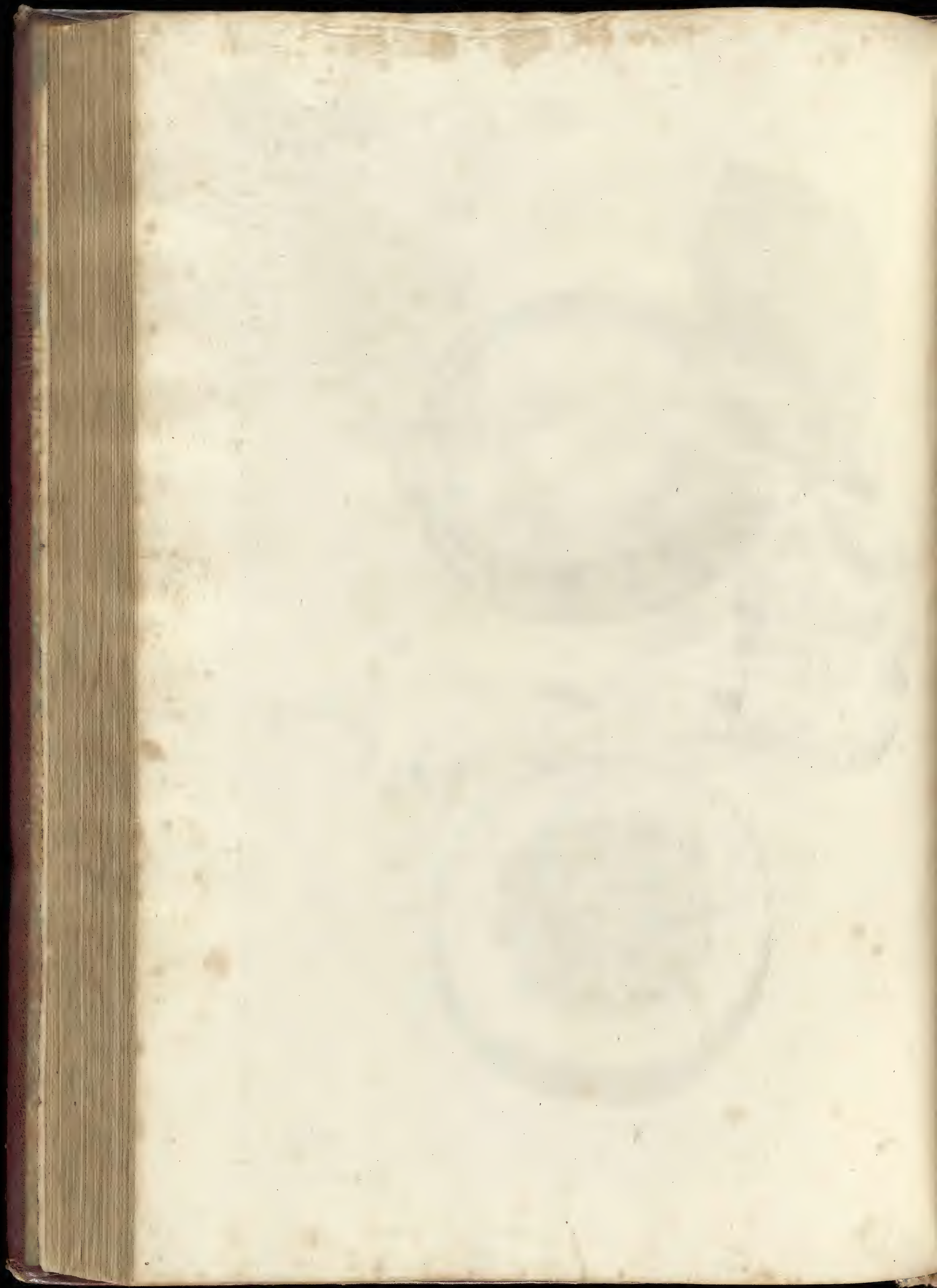
Hispanica.

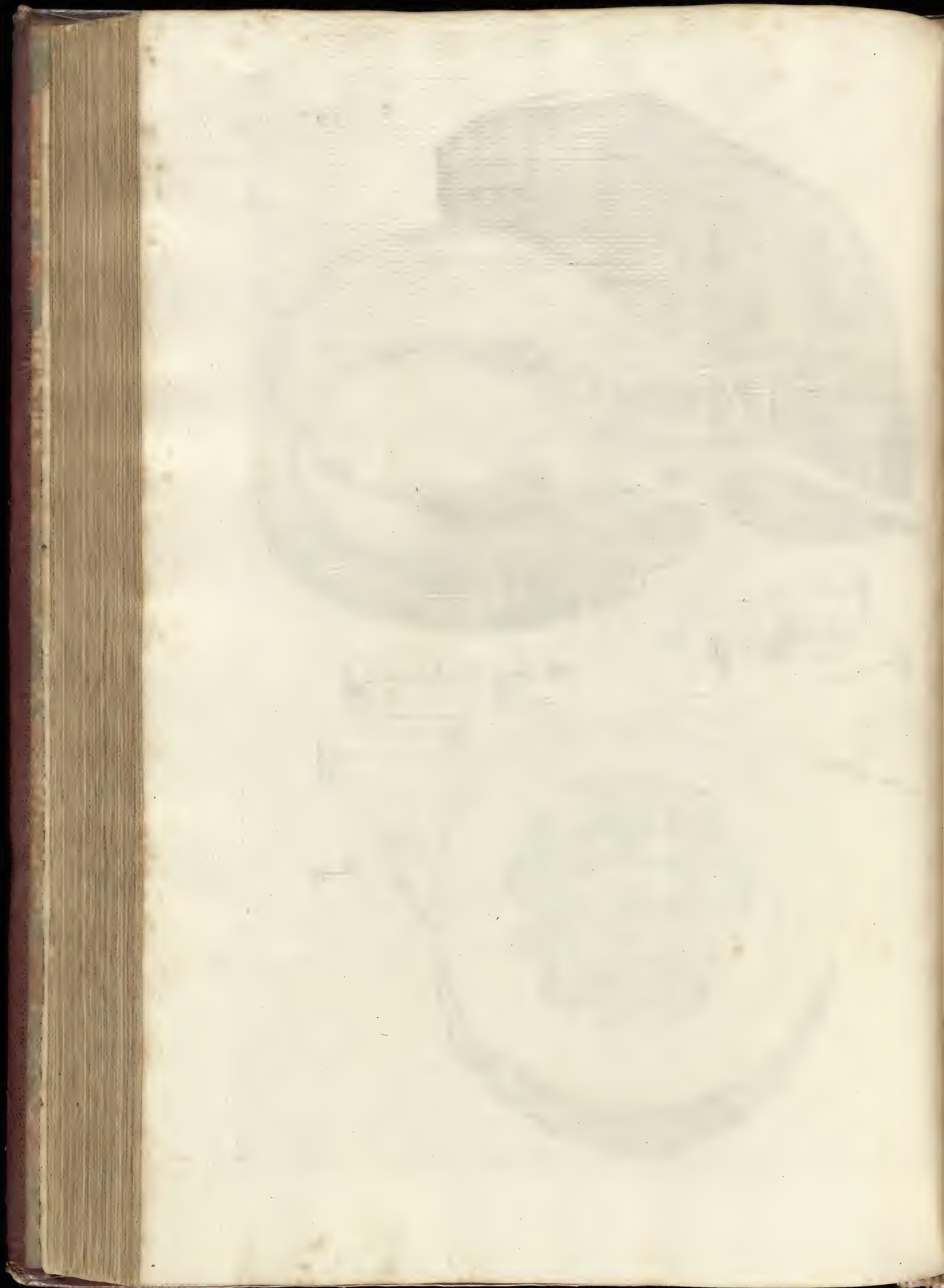

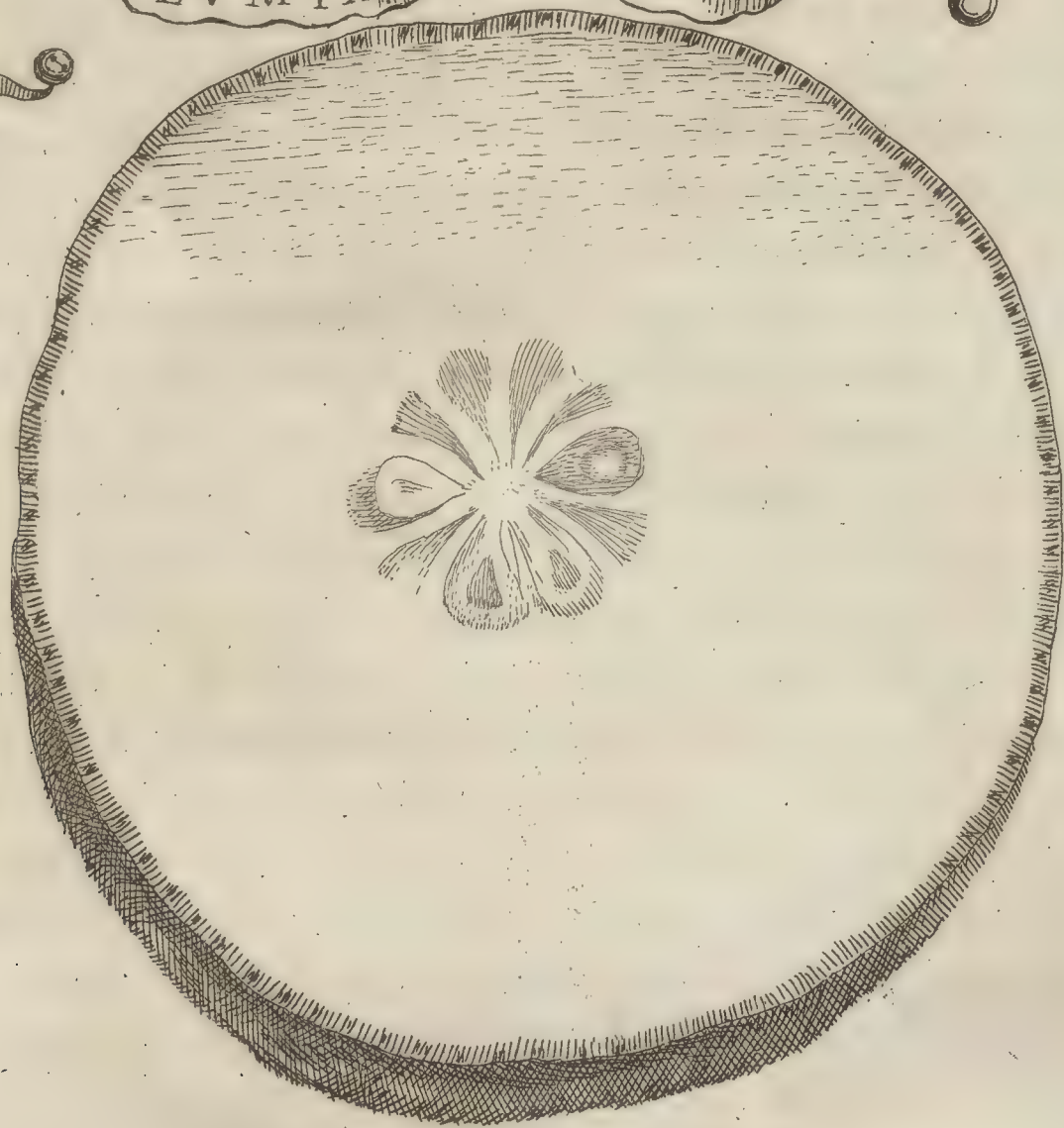
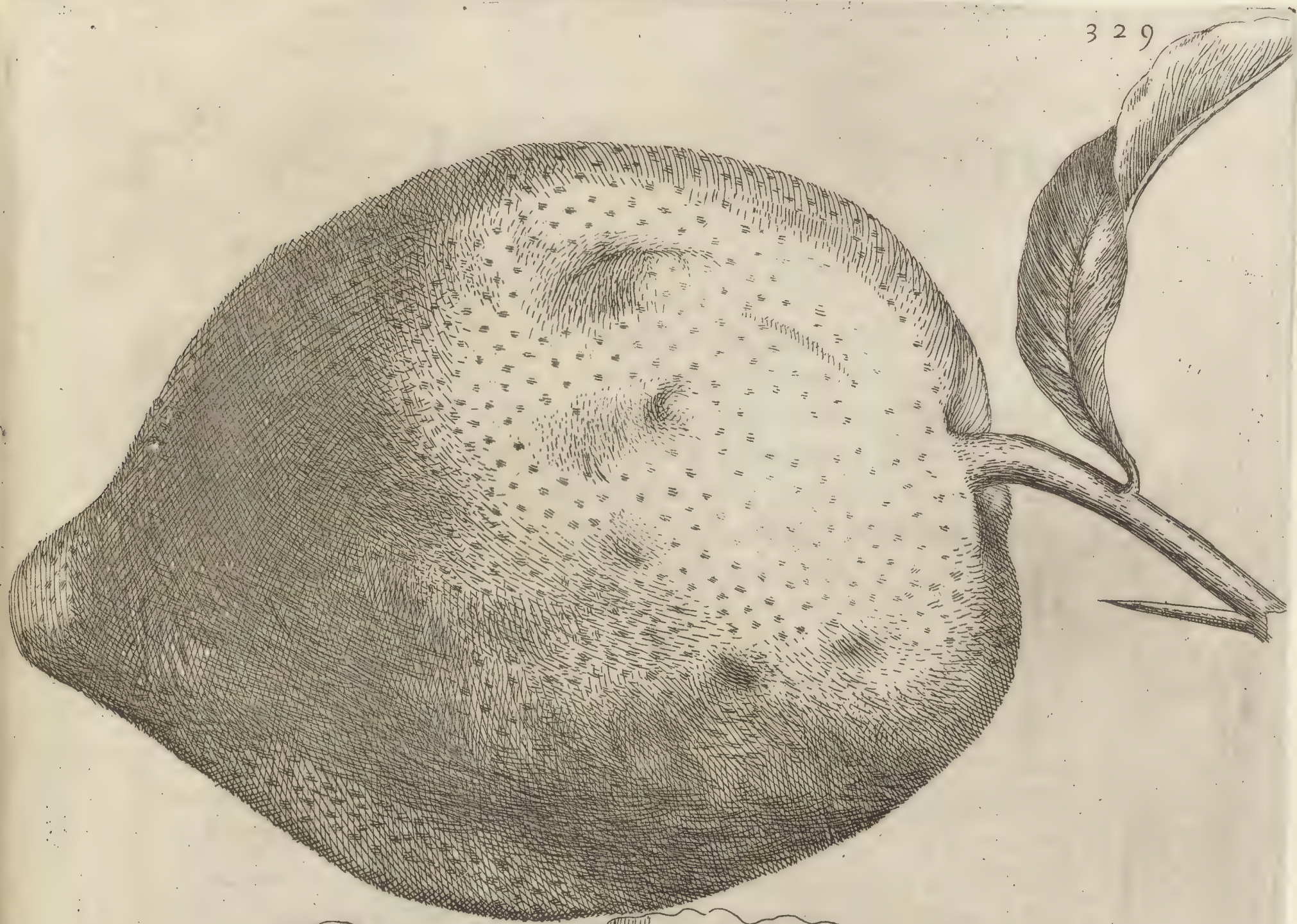

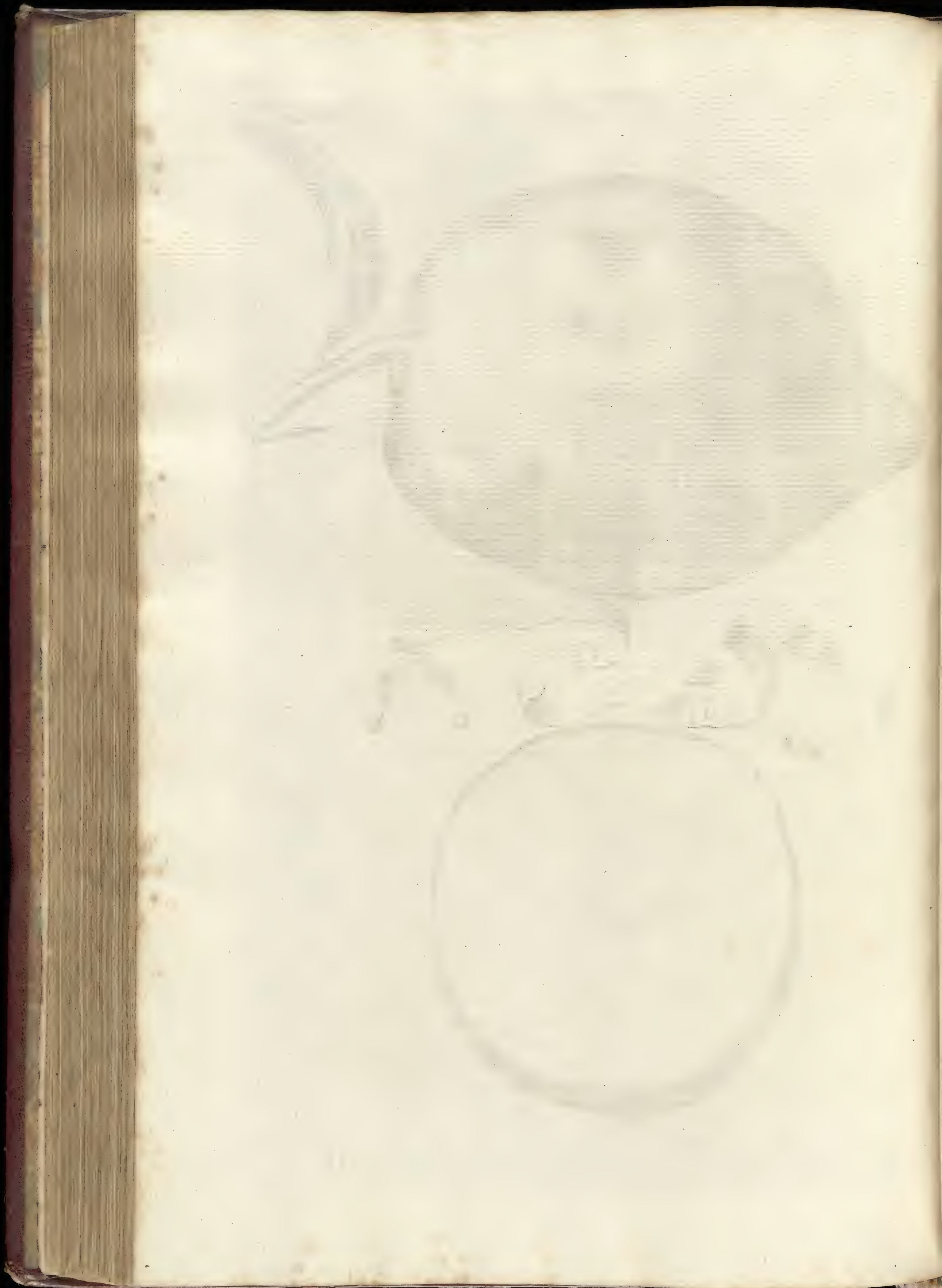

LUMIA
OLLVLAE ASPECTV

Limon, qui lima nuncupatur. Cap. XXVI.

OC etiam peregrinum & nouitium nomen La-
tio & Romana ciuitate donat necessitas. Est
autem lima inter limonem & aurantium media,
sed limoni propior: eademque facie ac sapo-
re multiplex. Dulcem largitur arbor ferruginei
caudicis, ex viridi albicantium ramorum, infre-
quentium minutarumque spinarum: foliorum,
vt in vulgari limone, prolixorum, hilarè virentium, toto leuiter
ambitu incisorum, sese plerunque carinantium, & ab attritu acu-
tam aurantij suauitatem quadantenus redolentium. Pomi rotundi-
tas mediocri aurantio par, sed ex retuso cauatoque in orbem fasti-
gio papillam exertans. Cortex prætenuis, læuis, & aurantio ferè
concolor: non tamen æquè amarus aut oleosus: ipsis verò folijs odo-
rator. Caro perquam angusta. Medulla perdulcis, in octonos ferè
membranaceos loculos contributa, &, qualis in limone, sulphurei
coloris. Rarum semen, ouatum, breue. Acrem discriminat à dul-
ci lima medullæ acritudo, colorque dilutior, necnon semen gra-
cilius & longiusculum. Supradictæ consimilis in agro Priuernate
nascitur, minuscule tamen & oblonga: cortice limonum subalbi-
do, medulla pusillum calabrum limonem imitante, folioque per-
breui. Culturam exigit prope nullam. Itaque non temere inter-
pretor, eam esse agrestis potius generis, quam vrbanæ. Alia quo-
que lima romanos Piorum hortos, hortensi qualibet vrbanitate no-
bilissimos, inurbani saporis mirabili raritate magis nobilitat. Me-
diocrem amplitudine lumiam æquat. Vniuersam cutem callosis ru-
gis, austeram indolem præferentibus, exasperat: diluti pallore auri
decolorat: summa parte subsidentis, & velut exuctæ papillæ imagi-
ne illudit: aromatum peracri amaritudine acerbat. Exilem car-
nem & flaccidam leui dulcedine impertit. Nouem ferè spicarum
medullam, raræ concretionis atque subuiridem, ingratissimæ asperi-
tatis sapore funestat: plurimisque seminibus, grandibus, carnosus at-
que subdulcibus infarcit. Digitale meditullium alba fungositate
non sine aliqua inanitate replet. Folium nonnihil prolixat & cri-
spat. Denique spinas exerit crassamento ac longitudine vastissimas.
Nonnulla est etiam citratæ limæ differentia. Similitudine quidem
hæc dulcem exæquat, sed eiusdem magnitudinem excedit: pendit-
que circiter selibram. Forma ei sæpius nonnihil ouata, & in papil-
lam desinens. Cutis lutea, rugans, sæpe striata, crassa, odoris & sa-
poris ignaui. Caro digiti dimidium ampla, stupea, & ferè insulsa.

Multiplex.

Dulcis.

Acris.

Priuernata.

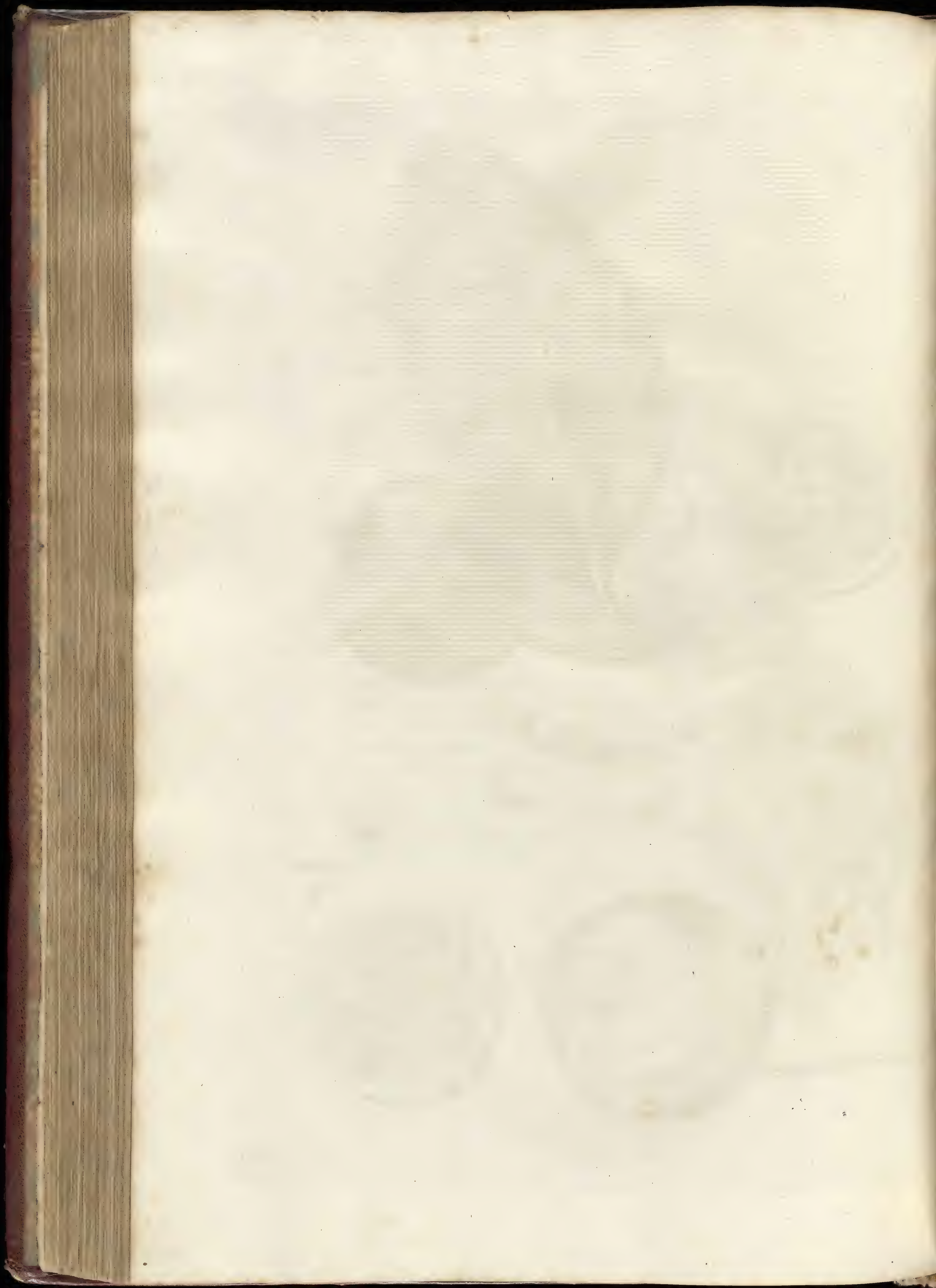
Romana.

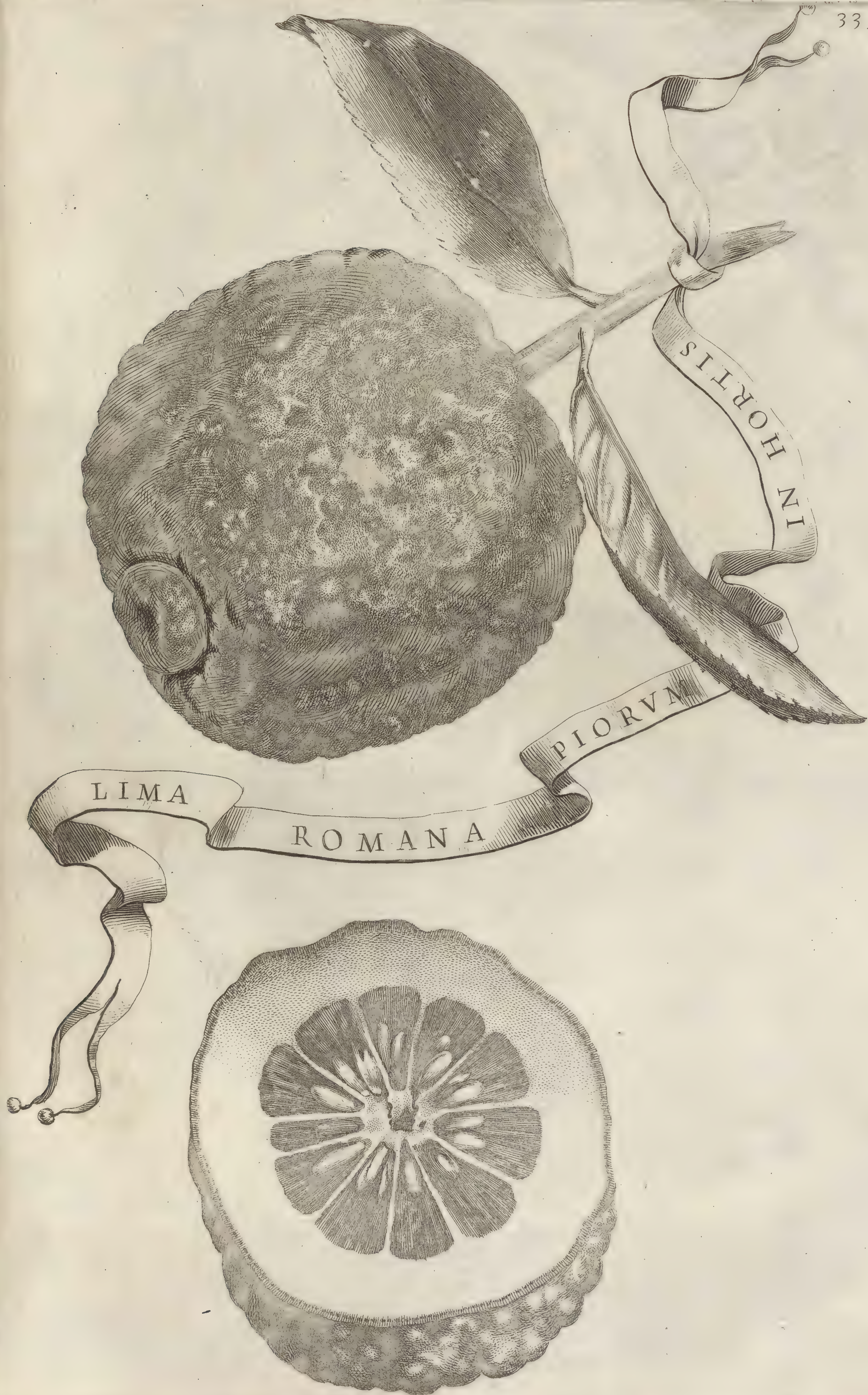
Citrata.

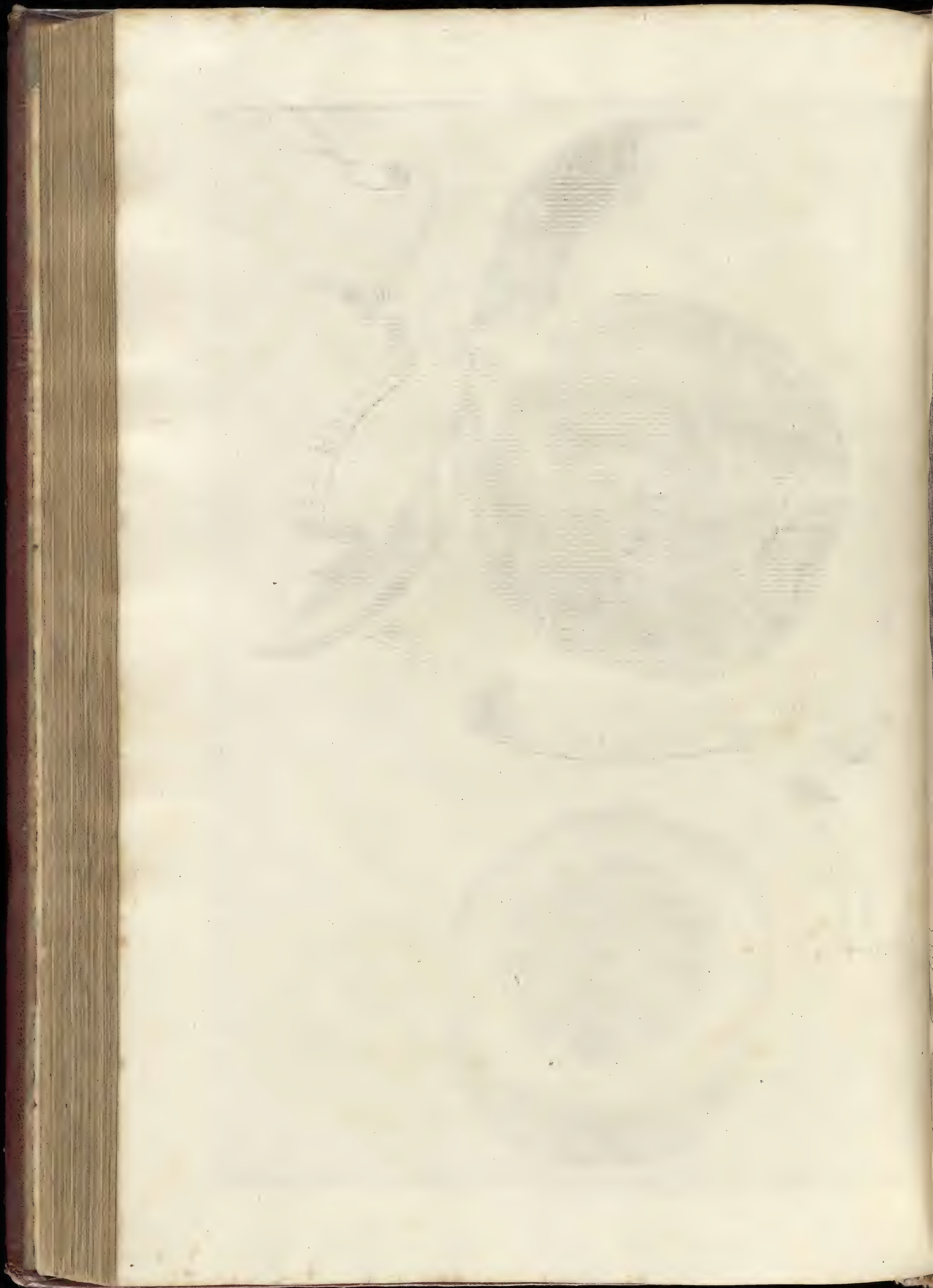
Alia citrata,
sive scabiosa
& monstro-
sa.

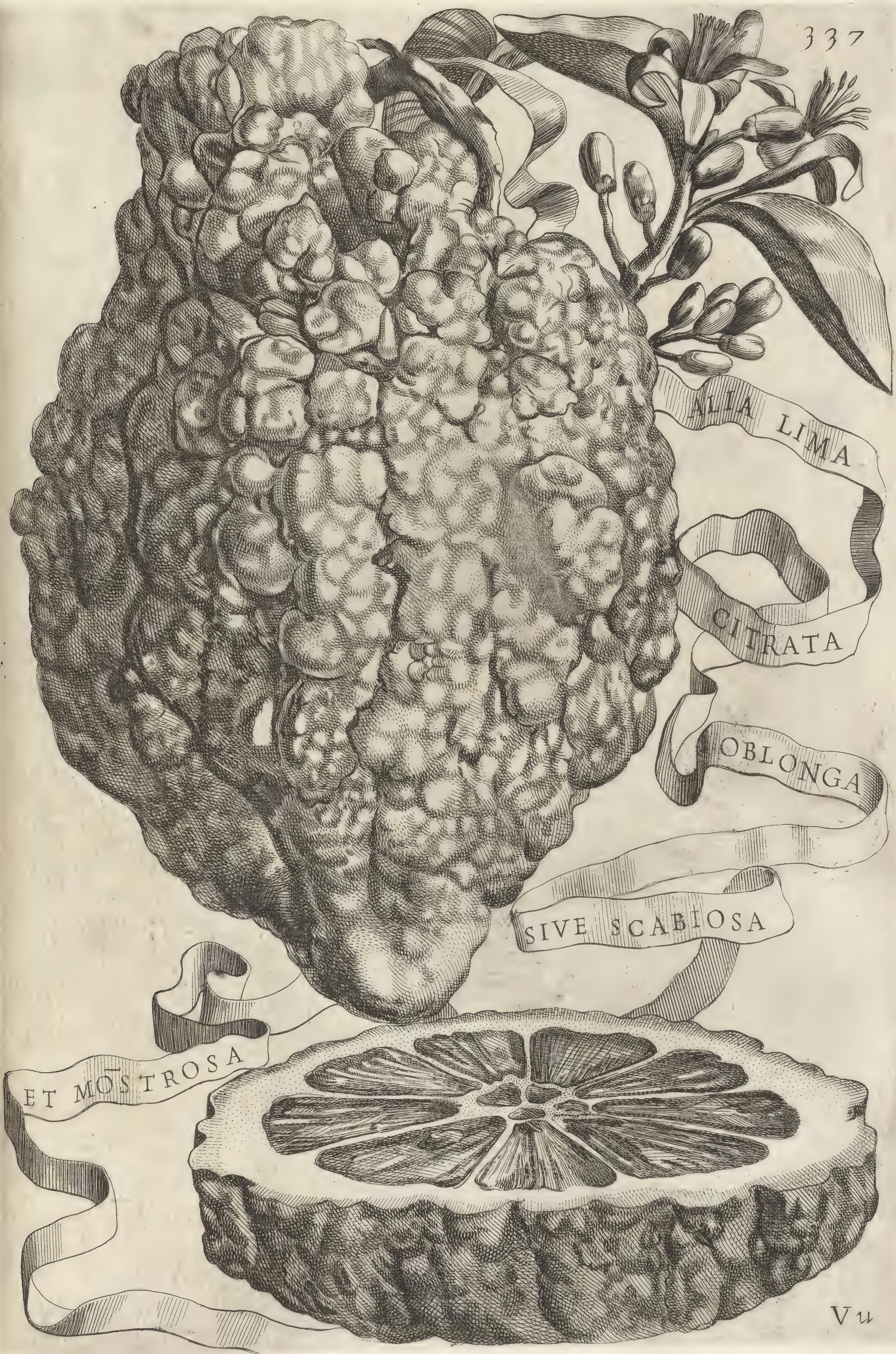
Medulla denis frequenter nucleis rotans, exalbida, acritatis arguta, ac semine propemodum destituta. Ceterum arbor crebris aculeis & minutis hispida. Folia ouato aspectu oblonga, & fastigio cacuminata, ilignei folij virore diluta, & laeuore splendida, serrata, crispa, vix odorata. Flores modicæ amplitudinis, foris subrubicundi, leuiter olentes, numerosi: quorum quisque felici exitu deflorescit in fructum. Denique in ora ligustica nascitur lima, quam rudiores incolæ ferè indiscreta vocabuli similitudine lumiam vocitant monstrosam, sive scabiosam, sive etiam citratam. Rarissima hæc Romæ, planèque singularis insitium diu habuit hospitium in aurtia Lucensium Patrum, quibus ædes D. Mariæ in porticu Octauiae sororis Augusti concredita est. Vna eademque in arbore vbertim prouenit varietate promiscua tam oblongæ quàm rotundæ figuræ: ut citri & Adami poma concordi partu in eadem parente fraterculare videantur. Maxima capit incrementa, præsertim si anno diutius pendeat. Toto fusa cortice scabritia, tuberculis baccata, enormique frequenter callo sparsim extuberans, persuadet oculis verrucosas cucurbitas: striatura verò seros discoloris asperitatis pepones è limonia pendere. Color eidem pariter cortici, ut in aurantio, saturatus: crassitudo auersi cultri: odor aurantij citrati: nec sine aromatum suauitate amaritudo. Carnis differentia præcipua sunt digitale crassamentum, flaccida raritas, & modica dulcedo. Medullam verò languidè sulphuream, modicè siccam, in gustu austeram, & seminibus admodum infrequentem, denæ circiter spicæ partiuntur. Solet medium pomo rudimentum innasce, figura varium, inchoato cortice duriusculum, carne medullaque absolutis molle. Legitur lima hæc, dum adhuc viret: habeturque in cubiculis ad oculos immaturitate conspicua pascendos. Flos eius intimum candorem extimo rubore floridiorem facit. Folium viridissimum, crassum, sinuosum, & in pediculo alatum folia spongini limonis, & pomi, cui nomen ab Adamo, videtur aliquatenus imitari.

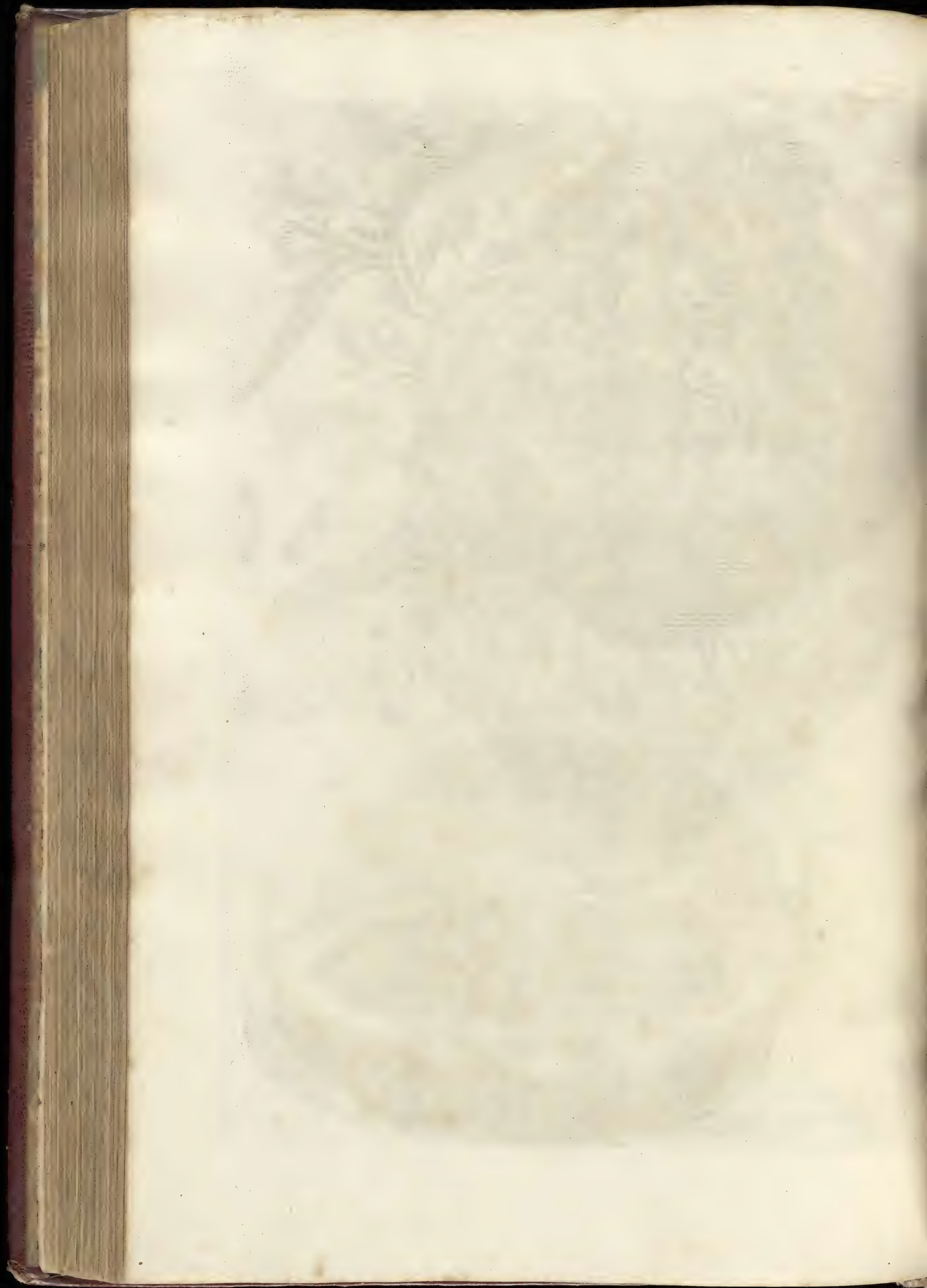

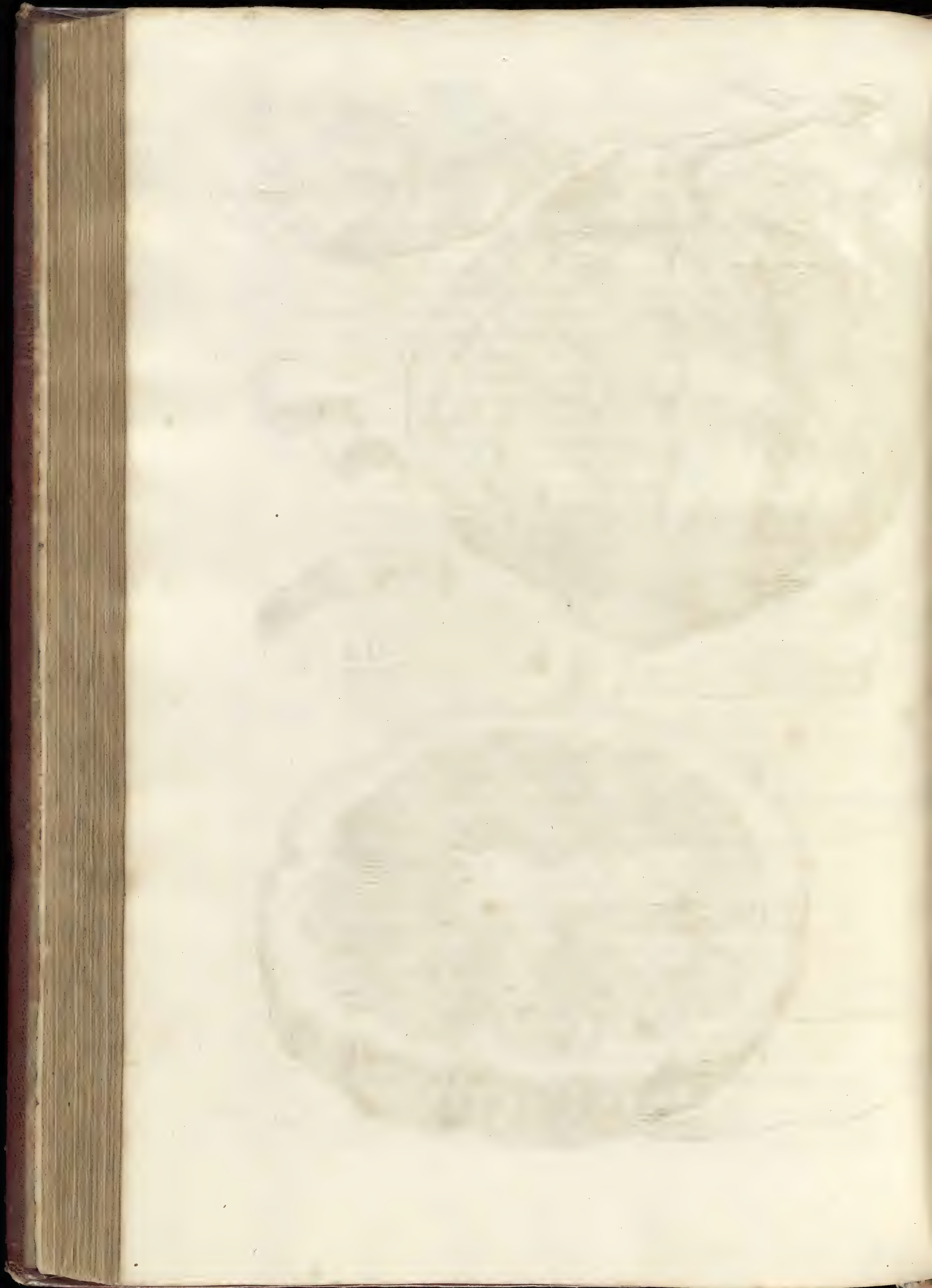

LIMA EADEM

ROTUNDA

Arboris limoniae situs . Cap. XXVII.

LSI pleraque malus limonia, citro robustior, hiemalem non æquè sæuitiam reformidat: situ tamen consimili lætatur & proficit: eo præsertim, qui terga vertat aquiloni, & ad mundi teporem oscitans australis Neptuni halitu inspiretur. Hæc sese felicitas illi potissimum plagæ indulgit, vbi theatralē in speciem, ad assidui veris autumnique lætum spectaculum, naturæ artificio amplè lunatus Liguriæ sinus, prima videlicet inchoantis Italiæ amœnitas, perpetuis à tergo Apennini iugis, sterilem septentrionis hiemem summouentibus, fertilem ab insinuante se austro marique teporem concipit: vnde felicissimo dignus conceptu, aureus Medici mali toto anno partus existit. Accedit nihil non superans genuensis industria: quæ natiua saxa sic edomat & mansuescit, vt auriferis arboribus amœnissimè siluescere doceat. Quidni enim opulentissimæ vrbis, opes suas iam non capientis, res quoque agrestis auresceret? Quidni amplissima scena villarum, ædibus magnificentissimis vrberum ruri continuantium, siluis etiam, intermicante fructu pulchrè virentibus, coruscaret? In hoc naturæ gaudentis theatro sublimis atque spectabilis contemplatrix & miratrix Genua, delicijs suis vtrinque beata sic fruitur, vt quibus magis applaudat, ignoret. Interim odoratæ Medicarum arborum filia, ligusticæ auræ sic è portu soluentibus aspirant, vt, dum vela impellunt, beato è littore agrè abeuntium animos retineant: ipsosq; vectores, quibus aduersæ reflant, vehementiùs ad se rapiant. Quin etiam qui longo tractu ad vigesimum vsque milliare marinas per vndas porrigitur iucundus odor, illud efficit, vt sinus ligusticus nouo dici debeat nomine Oceanus odoratus. Has primò delicias hortenses intulit Arethusa, peropportuno loci positu inuitata. Illic & limonibus suis perelegans pomarium condidit, & magnificam sibi. Regiam excitauit. Operarios illi suos Imperatrix Genua facilè indulgit, Alcimum videlicet, Dædalum, & Cosmum: quorum opera contiguæ ditionis, lapideis & campis & collibus horridæ, aspreta in floralia, glabreta in pomaria mutauerat. Igitur dum opus hortense aliquando ferueret, ex improviso sine consueti comitatus pompa familiariter adfuit Genua, Palladis vultu habituque, sed regali, necnon palmæ gestamine indolem præferens, pacis ac belli studijs inclytam, nempe ingenio manuq; strenuam. Nulla potuit agrestem voluptas tempestiuor læuigare simul & incitare laborem, quàm dominantis aduentus vrbaniissimus Heroinæ. Interrupto protinus opere, accurrunt

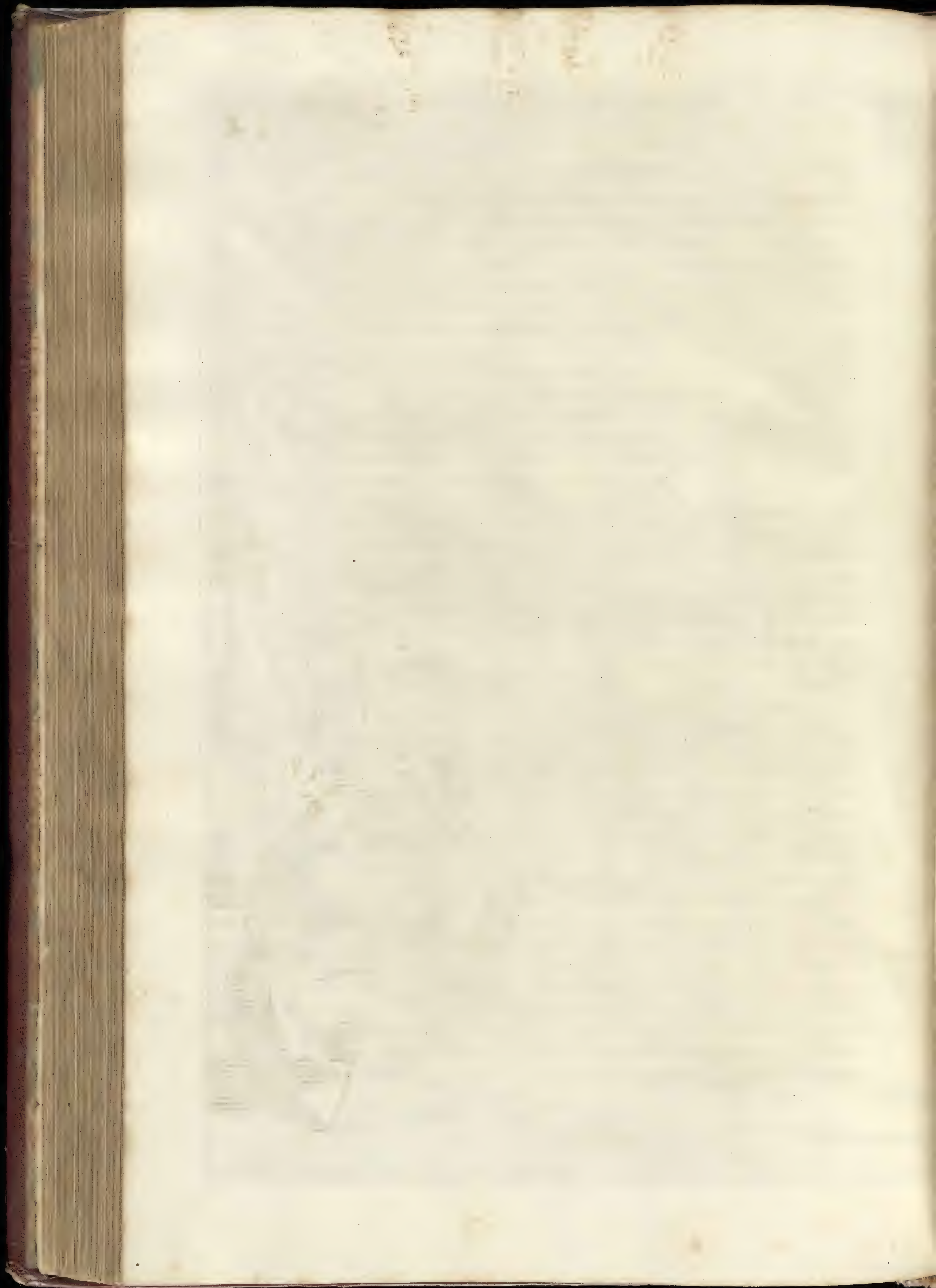
Optimus.

Qualis est ligusticus.

Ligustici Herperidum horti.

runt cum operarijs Hesperides: & patrocinantem dexteram deosculatæ, intimum obsequiosæ lætitiæ sensum non officiosa tantum voce, sed gestiente quoque silentio eloquuntur. At ego, inquit Genua, non idcirco huc accessi, ut suavius otio negotium interturbarem. Eia laudabiles conatus redintegrate: & quo vestras arbores artificio auri feraces efficiatis, ostendite. His absque mora dictis obtemperatur: alacritate summa opus resumitur: Hesperidum quæque suo monitrix instat operario. Tum attentissimè singula obseruantem, sic Genuam alloquitur Arethusa. Vides, oræ ligusticæ magna Regnatrix, præcipuos auriferæ arboris educandæ ritus à cultu publico non abhorrentes. Vides, ut Alcimus, vires habens nomini pares, in effossum laboriosè scrobem aurantium deponit: ac monstrat, nostris in hortis consitionem feliciter usurpari. Ut ingenium Dædalus non appellatione modò, sed manu etiam præferens, insitionem commendat: dum arboreo vulnere limoniæ vitam educat insitiuam. Ut & vocabulo & re ipsa Cosmus ornatissimas in aulas hortos mutat: dum celeriter sequacis lentitiæ citros in hortensium parietum aulae contexit. Denique meis in hortis isto sole clariùs intueris tuum, Genua, ingenium ac tua decora, viriditatis arboreæ smaragdinis, & pomorum aureis notis expressas. Quod enim in vrbe tua, & suburbana in ditioe latè perfecisti, ut in saxeo steriliq; solo urbanæ magnificentiæ, rusticæque amœnitatis miraculum geminaueris: id ego per laborem Alcimi, per industriam Dædali, per ornatum Cosmi in hac hortensi epitome repræsentare studeo. Perhonorifico delectata præconio Genua, cum gratijs laudes non sine magno fœnore rependit: atque illud in digressu addidit: tunc ego me, quæ tribuis, laudum ornamenta promeritam arbitrabor, vbi mea in Hesperidum hortos Liguria vniuersa transierit.

Quicumque felici pagina , in hortensem Liguriæ amœnitatem transformata , oblectatus es : ingeniosi miraculi opificem demirare . Quis autem esse alius quiuerit , nisi Guido Rhenus ? qui triplicem ligusticam gloriam feliciter æmulatus , tergeminum vnus inter pictores miraculum est . Illum quippe credas picturæ robusta viuacitate Alcimum , callida inuentione Dædalum , pergraphica demum conformatione Cosmum . Hinc perpetua illa mortalium admiratio , & honorifica vox acclamantium , idæas à Rheno exprimendas , longè nostratibus formosiores , è cælo peti : cælitesq; ipsos eiusdem Rheni coloribus nostrum sub aspectum cadere . Spectabiles verò in primis esse ac cælestissimas Diuorum formas : quæ , dum Virginum maximæ in sacello Burghesiorum esquilino ab sacelli vtroque latere prope spirantes adstant , ipsos , quibus hærent , parietes beant . Hinc etiam illa summorum virorum ambitiosa cupiditas pingendarum à Rheno tabularum solam spem arrhabone multiplici coëmentium . Verùm inuitata generis humani ad picturæ cælestis authorem suspiciendum , commendandumque conspiratio cum hominum vita , cum voce , quàm celerrimè deficit . Illud sanè decus Rheni promeritis par , quippe diuturnum ac perenne : vt eundem ad immortalem memoriam impressa typis non modò principum scriptorum ornatissima præconia , verùm etiam Maphæi Cardinalis olim Barberini , nunc autem Urbani Octauæ grauißima & verè pontificalia carmina celebrarint . Fuerit aliquando vsque ad Magni Macedonis inuidiam gloriosa Græci Ducis felicitas cæci poëtæ canoris laudibus illustrari . Profectò supra humanum votum supraque omnem inuidiam est , vt homo priuatus hominum apicem , & quodammodo alterum vicaria in terris authoritate Deum habuerit laudatorem . Qui publicum , qui nobilissimum hunc plausum commemorat : satis Rhenum commendat , omnes picturæ numeros continentem . Sed indolem pictoris felicissimam ex æquo in pingendo amœnitas , & in agendo humanitas decorarunt . Vnus ego instar omnium humanissimam eius facilitatem testificari possum : quem idem , quanuis de facie ignotum , & grauitis picturis , & ipsam officiosa scriptione urbanitatem expingentibus epistolis deuinxit . At heu plaudentis illa vniuersitatis acclamatio , tragico exitu funebrem in gemitum repentè mutata , commune gaudium funestauit ! Nimirum sic virtutis , vt solis , lux res in terris fugacissima est . Heu cælesti sole sol picturæ fugacior in ipso , quanuis ætate iam vergente , immortalis gloriæ meridie occidit : nec , nisi nouissima iudiciali die , redditurus , noctem longissimam reliquit . Veruntamen solatio illud est non mediocri , quòd in funebris huiusce noctis mœstissimis tenebris , tanquam sidera sui ab occasu solis illustriora , innumerabiles mutuata & vicaria luce intermicant picturæ : in quibus

Guido Rhenus .

Ab Urbano VIII. laudatur .

Eius mors .

coloratum mendacium specioso miraculo in veritatem, ars degenerat in naturam. Licet hoc intueri potissimum in quirinalibus Iulij Cardinalis Mazzarini magnificis ædibus: vbi mirabilis penicillo fabricator Guido Rhenus contiguam celebri viæ lateritiâ porticum orientali cælo concameravit. Illic enim matutinus in curru Apollo tam eleganti formositate præradiat: tam agiles manibus inter se nexis comitantur exultim Horæ: tam lucidam præfert antelucanam faciem ales puerili vultu Lucifer: & præuolans Aurora sui temperie nitoris expictos, candidos rubentesque flores è cæli pensilibus hortis ita præspargit: vt non ex alio nostratem oriente diem exoriri credas. Sed ortus hic meridiem non habet, non occasum: quippe suo cum comitatu Apollo cursum vix initum sistit. Nimirum è pulcherrimo domicilio abire nescit: volucrique fuga repressa, Domino meritissimo felicitatis diem stabilem efficit ac productissimam. Pictoris ergo præstantissimi opera prorsus omni videntur arte laudabiliter carere: quibus vnus naturæ munus, nempe animam vitamque, color efficax illeuit. Sed vnum amissum solem omnia simul sidera, non compensant. Sol alter iste, quotidie redux, extincti nec redeuntis viua effigies, quippe mundi pictor illustris, dum res omnes luce sua pulcherrimè colorat, amœnissima Rhenum pictura terras latè illustrantem, plaususque insolitos referentem repræsentat. Verum ego emendicatis istis ad funeris solatium imaginibus non indigeo. Viuit enim in animo meo memoria beneficiorum immortalis Guido Rhenus, & ita viuit: vt mihi sol affulgeat inocciduus.

Terra & finus. Cap. XXVIII.

EQVE hac parte degenerat vel à parente, vel à sorore citro malus limonia, vt alio velit in solo fimoue viuere. Quare cum quæcunque, tum præcipuè leuior humus, eaque stercoreatissima vtiliter adhibetur. De olida re nihil habeo præterea, neque cupio dicere, quàm quæ in citro dixi,

Satio & insitio. Cap. XXIX.

Raro apud
nos feritur.

IMONIA malus semine feri haud solet: quia lento profectu augetur, & austeri saporis pusilla, & siluatica poma progignit. Huc adde complura esse genera limonum, qui seminis omnino expertes planèque spadones congenerem posteritatem reseminare non possunt. Vt magistra discamus natura, seminationem in limonibus non requiri. Vna tamen seminis, interdum speciosè degenerantis, fortuita & rara varietas hunc non-

nonnemi fatum persuadet: crediturque profeminata soboles suorum quoque surculorum insitione sæpius iterata feritatem posse dediscere. Seritur autem limonia, sicut ferendam citrum ante præcepimus. Data nuper ex insula Corcyra litteræ testantur, ab eius loci colonis semine feri limonias malos: atque cum eas, tum alias, quarum plurimæ voluntario fatu nascuntur in siluis, insitionis beneficio ad bonam frugem mansue fieri: vnamque Sextili & Septembri mense inoculationem vsurpari. At verò Æthiopes (vt ab oculato teste supradicto, Hieronymo Lobo, nostri ordinis Sacerdote, coram didici) nullam præterea limoniæ mali nouere culturam, nisi sationem. Et eiusmodi quidem arboris pomis abundant, sed perminutis: quæ non cibi, sed voluptatis & medicinæ multiplicis gratia colunt: præcipuè verò aquam ex ijs eliciunt, oculis maximè salutarem. Cæterum quæ nullis aut raris aculeis horrent, limonum arbores, oculos: quæ penitus aculeatæ sunt, surculos insitioni aptiores suppeditant. Limonia malus vtiliter in aurantiam inferitur, vt felicius eualeseat, perennetq; diutius. Vt autem ipsius pomum vastius grandescat, & iucundius sapiat: in citrum & lumiam. Vt idem sapore sit absolutissimo, in siluatici generis malum limoniam. Quæcunque maximè frugifera est limonia, aptius aurantiæ committitur: quod hæc, vtpotè robustior, vires sufficit ramis, pomorum oneri sustinendo pares. Florentinæ amœnitatis cultor insignis limonijs malis compluribus insitionem ita præscribit. Limon citratus in omne genus arboris Medicæ surculo gemmaque inferi potest: felicius tamen inferitur in aurantiam: in eam præsertim, quæ dicitur genuensis: dum eadem nouella sit, robusta, incorrupta, & sine cicatrice. Ita suas aurantiæ gemmas hoc limoniæ genus foeneratur, vt optimum pomorum aurum eliciat. Lumia quoque cum omni Medicæ arbori, tum aurantiæ libenter adhærescit. Sed vtilius ramis depangitur: quod ij citò exeunt in arbores, & pomis exuberant grandioribus eximæque suauitatis. Sponginus aurantiæ melius insituo calamo adiungitur. Vulgaris dulci medulla limon & oculis & surculis hospitatur. Conditioris quoque dulcedinis Lusitanus vtroque insiti genere aurantiæ nubit. Nomen à pyro formamque sortiti limonis, & hispanicæ limæ insititias gemmas & surculos æquè accipit aurantia. Hæc florentini cultoris commendanda præscriptio. At verò citrati limonis arborem Corcyraei, tertio quoque anno amputatis, quos senium exhaust, ramis, multa insitione renouellant. Ex quo fit, vt illa iuueniliter luxurians poma pariat mediocris instar peponis prætumida. Si pusillæ staturæ limonias malos in fictilibus cupimus educare, inuersis deorsum oculis inferimus: qui retardato exitu breues ex se ramos eijciant, & humiliter arborecant.

Vbi feratur.

Quæ oculo, quæ surculo inferatur.

Quas in arbores.

Insitione arbor limoniæ nana.

Consuetudo, propagatio, translatio, & collocatio.

Cap. XXX.

*Collocatio
ad parietes.*

*Patentiore in
area.*

In fictilibus.

LIMONIAE taleas utilissimè pangimus, quem-
admodum^a in citro præcepimus. Neque hoc
priuatim loco attexendum aliquid habemus. Ra-
mos quoque in lateris adaperiti fictilia de more
inducimus: inditaque humo pensiles & aërias ra-
dices elicimus, veteri pro ramis arbore nouas ar-
bores sustinente. Ad hæc eiusdem limoniæ, pa-
rietem præsertim conuestientis, ab radice fruticans virgea pullities
in propagines prosterni potest: sicubi loci caluitium topiaria viridi-
tate postulat capillari. Non alio malus limonia ritu, quàm citrea,
transponitur. Collocatio verò pro generis varietate variat. Citrati
limonis arbori parieti conuestiendo rectè apponitur: patentiore loco
in arboream libertatem eualescere permittitur: & in fictilibus educa-
tur. Sed inter horum angustias minora minúsque absolutæ suauita-
tis poma inducere creditur à nonnullis. Ego tamen Florentiæ in fi-
ctilium arbusculis vidi prægrandia, colligique optima certè scio.
Cum in topiariam vestem id genus arbor expanditur, curandum est,
ut à pariete digitos ferè quaternos distet: quòd illo æstiuâ insolatione
ignito Medicas inter malos delicatissima cum suis suauissimæ indolis
pomis exucta retorresceret & interiret. Idcirco cancellatus ex arun-
dinibus paries extruetur, cui prædictæ arboris rami connectantur.
Prouisio hæc in robustioris habitudinis limonijs non ita necessaria.
Collocationem triplicem supradictam complures amant arbores Me-
dicæ: in primis autem vulgaris lumia, pusilli pomi densæque viridi-
tatis malus limonia calabrica, quæque nomen habet à Laura, quæ
globoso fructu genuensis appellatur, quæ fructum præbet suauitate
pariter ac vocabulo incomparabilem, quæ striaturam architectatur
in pomis, & quæ ponzinos parit. Quanquam chalcedonici parens,
quia tenerioris est ligni, tutiùs alitur in fictili. Prædictis omnibus
locis gemina gaudet lima, hispanica & citrata, parieti potissimùm
præuelando aptissima, quippe maximè foliosa. In eadem libenter
conueniunt loca Paradisi & Adami pomus. Sed posterior hæc amœ-
niori spectaculo vas fictile inopacat. Delicatam quoque ob indolem
Sancti Dominici lumia fictili meliùs innutritur: Nonnulla malus li-
monia topiariæ nescit seruire scenæ: velut ea, quæ nominatur à py-
rò. Quippe fragili materia cum sit, varias in partes porrigi distra-
hique sine scissura & vulnere non potest. Quin etiam ramos exerit
perbre-

a Lib. 2. cap. 21.

perbreues, summa parte incuruos, & parieti longè latèque tegendo incommodos. Sunt præterea limonum arbores, quæ vasis ergastulo minùs gaudent. Ita, quæ cum effigie nomen à pyro spongiaque retulere, in angustiore fictilis gleba iustum ad incrementum poma, non perducunt. Nostrates dulci medulla limones vberius legimus ex arbore vel humi confita, vel parieti affita. Lusitanum, quippe rariorem, in fictili custodimus, & parietis adminiculo tuemur. Illud hîc habeo generatim præscribere, quæ fortiore sunt materia, contraque frigora robustiore limonum stirpes, in solo esse laxiore statuendas, vt arborecant: quæ ramis abundant prolixis & lentitia sequacibus, prætexendis parietibus applicandas: quæ verò cælestia incommoda reformidant, mobilibus fictilium hortis concredendas: quæ robore pariter ac lentitia præstant, arborea mole stare posse, aut in opus topiarium incumbere, nec arctiora testarum cubilia recusare. Nonnunquam etiam ex arbore limonia & aurantia speciosas hortorum sepes, ac tutelas aureas fabricamus sub hoc cælo nostrate. Citro parcimus, nonnullisque citrinæ indolis, nempe mollioris generis limonum arboribus: quarum aurum pluris facimus, quàm vt in sepibus exponendum, ac velut eiectionem censeamus. Prædisce-re hic oportet huiusmodi sepes, ambulacris hortensibus limitandis excogitatas, densatis cum ramis tum frondibus amœnitati quidem suæ prodesse, at officere fœcunditati. Duplex autem est earundem ratio conficiendarum. Priorem sic vsurpabis. Arundineos cancellos ita prætexes, vt binas coniunctim arundines ad lineam humi defigas, quarum altera sit crassior, gracilior altera. Easdem pro arbitrio statues aut rectas, quæ transuersarijs alijs iugatæ rectos ad angulos decussentur: aut potiùs accliuës, vt ad obliquas decusses inuicem incumbant. Quæ interueniunt foraminum spatia, modicè laxabis. In septenos ad summum vel octonos palmos ipsum opus attolles. Deinde secundùm cancellos limonum stirpes nouellas infodies, bipalmi spatium inter se discretas. Tum diligenti cura optimoque nutritu earundem infantiam & incrementa formabis: augescentes molli iunco subinde cancellis adiunges. Cum ad eam mensuram increuerint rami, vt ipsos cancellos superscandant deorsum curuabis eam in partem, cuius egentior nuditas viride reposcat amiculum. Reliquos ramos in latera distributè sic flectes, ramulosque sic foraminibus inferes, vt cancellorum structura nexilis vniuersa æquè spisso vndique virore conuestiatur. Quin etiam eductis denos inter palmos arbusculis eadem pulchrè sic sepimenta distingues. Rectos nitidosque ramos in triplicem palmum supercrescere patieris. Tum bipalmi stylo relicto, reliquam superficiem attondebis. E' complusculis: qui circa cæsuram fructicabunt, ramulis ternos duntaxat æquè inter-

Sepes ex limonia malo duplex.
Sublimis.

interuallatos relinques: eosque in tantum eualescere permittes, ut æquali tonsura decacuminati quatuor palmorum parilem in staturam, ac tonsilem in arbusculam assurgant. Sic igitur primum sepimenti genus gracile celsumque cancellato statumine sustinetur. Humilis. Alterum verò crassius & demissius, nullo nitens adminiculo ita statuitur. Tenso funiculo recta sepibus via præfinitur. Deinde recentes plantæ iuxta funiculum ternos inter palmos deponuntur. Identidem verò, prout ingrandescunt, decacuminantur, ut ramis pluribus citatis rarior siluula densetur. Hæc autem usque eò decacuminatio usurpatur, dum iustam sepes in altitudinem, hoc est in palmos plurimum quaternos quinosue succreuerit. Exinde singulis ter quaterue annis repetita vndecunque tonsura seps non modò summam partem, verum etiam latera virentis in speciem parietis exæquabit.

Stercoratio, rigatio, putatio. Cap. XXXI.

L hæc triplex culturæ pars limoniæ similiter conuenit, ut citro. Si quid ea priuatim postulet, iam subiicietur. Singulis minimùm semel annis limonia fimo refouenda est, eoque non nimis requieto & macerato, sed crasso & pingui. Sic enim poma enititur grandiora. Cæterum vel ipso eadem limonia nomine, quod (ut initio diximus) ab irri-

Tempesti-
tas sterco-
randi.

L. b. 2. cap.
14.

guo prato, humectoque loco deducitur, liberalem irrigationem sitit. Rigandi tempora modumque satis in citro monstraui-
mus. Illud hic opportunè addendum, quouis tempore irrigationes, sed mensibus potissimum feruidioribus limoniæ conferre. Quamobrem Tropeani coloni ablaqueatis eiusmodi arboribus aquam octauo quoque die largiter ministrant: sed hibernam sitim parciore irrigatione restinguunt. Augendis præterea limonibus semel quotannis à putatore debet ramosa luxuria coerceri. Hoc autem in vniuersum aio, eas esse limonias magis attondendas, quæ vegetiore ramorum ac densiore fruticatione siluescunt: eas verò parcius, quarum & silua rarior, & materia tenerior. Medicarum arborum nulla diligentorem pabuli curam exigit, quàm quæ citratum præstantissimi generis limonem parit. Hanc florentinus quidam cultor experientissimus Florentiæ bis anno, vere nimirum autumnoque, fimo gallinaceo, aut columbino, aut ouillo, aut decoctis etiam lupinis ita refouet. Humum interiectam inter fictile & arbusculam quadantenus extrahit, simulque porrectas ad ipsum fictile radículas circuncidit. Deinde prædicti fimi mediocriter putris tertiam partem ingerit. Denique bonum

Rigandi.

Putandi.

bonum solum & equinum lætamen, paleis carens, probèque maceratum superingerit. Illud autem custodit, ne per dies aliquot aquam affundat, nisi si vrgens necessitas cogat. Seueriorem ramorum, præcipuè crassiorum, amputationem formidat hæc arbor: stillaque gummi lanienam suam perniciosè lacrymatur: quippe igneam arefaciendi vim habentibus sibi rogum & exequias lacrymis facit. Quare satis habet idem cultor aritudinem cautè refecare, leuiterque collucare densitatem. At verò Philippus Magalottus, primaria nobilitate vir, interque Medicas malos ab ingenuo cultu florentinus Cyrus, erudito chirographo inter cætera docet, citrati limonis arborem in putri equorum fimo, qui iam in terræ naturam transierit, inhumandam esse, quemadmodum ^a libro superiore descripsimus. Communem cum citrati limonis arbore culturam desiderant congeneres delicatioris indolis arbores; velut quæ lumiam & Paradisi pomum, quæque sponginum, ponzinum rubrum, grandioremque dulci medulla limonem ferunt. Ex hac arbore postrema, si quid inaruit, tantummodo amputandum.

Ab iniurijs cælestibus, morbisque defensio.

Cap. XXXII.

NON adeo pugnaci duritia sunt supra citros limonia, vt hibernis gelicidijs, æstiuisque feruoribus repugnare illæsa possint. Quare ^b supradictis præsidijs adiuantur. Quin etiam frigoris calorisque impatientia citro delicatior citrati limonis arbor diligentius tutanda est. Quàm accuratam ea tutelam, frigidior præsertim sub cælo, desideret, aliquot ab hinc annis primò docuit florentina villa Francisci Capponij, cum generis tum animi nobilitate spectatissimi viri: cuius filius Cardinalis Aloysius romanam, qua decoratur, purpuram suarum accessione virtutum bis colorat, ac verè dibapham efficit. Igitur illic ramoso vestitu parietibus adiunctæ huiusce pomi arbores post vnum aut alterum gelicidium, temporario cubitalis ferè subgrundæ, iustæque deuexitatis imbricato tecto, euergendis imbribus factò, proteguntur. Postea laneis lodicibus obtenduntur: quæ ferreis ex vncis pensiles inserto per assutos annulos funiculo ducuntur reducunturque. Deinde iunceis tegetibus, quas ^c libro superiore parauimus, de more superpositis arcendo frigori vestis aptissima geminatur. Tepidis & insolatis diebus obice tegetum remoto, & lodicum reducto sipario, sol ac tepor admittitur. Senescente postmodum

Exquinta citrati defensio.

^a Lib. 3, cap. 17.

^c Cap. 17.

dum die contra reduces algores eadem tegumenta reponuntur. At verò in eadem vrbe cultores alij topiarias id genus arbores aduersus æstiuos sic tuentur ardores. A meridiana ad primam vsque ac vigesimam horam demissis prædictarum instar lodicum linteis crassioribus præuelant. Reliquam earundem arborum, seorsum à parietum fulcimento, aut in testaceis angustijs, aut loco laxiore consitarum, hibernam æstiuamque custodiam à citro supra custodita conuenit mutuari. Porro autem cognata citro, malus limonia morbis iisdem opportuna, eorundem etiam medicaminum ope curatur. Hæc^a alibi præscripta hinc describere superuacuum.

Lib. 2. cap. 18.

Limonis legendi seruandique ratio.
Cap. XXXIII.

Calabri pu-
illi.

Vulgaris.

Incompara-
bilis & im-
perialis.

VA cuique limonum generi tempestiuitas. Qui plus habent carnis quam medullæ, ij lentius maturitatem assequuntur, densioris partis duritia in teneritudinem morosiore. Contra verò maturior ijs maturitas limonibus venit, quorum amplior medulla, pars videlicet rarior & frigidior, breuiorem postulat naturæ operam in absolutiorem sui. Singulorum nos generum, quæ sunt apud nos, tempestiuam lectionem exequemur. Ex utroque minusculo, quod calabrum vocant, malo limonio, idest oblongo rotundoque, singulis sæpius annis proueniente, quod mense Maio paritur, post menses quaternos, nempe Septembri, adhuc viridi maturitate ad condiendos cibos valet expressum. Octobri manditur. Flauet Nouembri. Ab octauo mense vietum fit & caducum. Quintilis ac Septembris partus æquali pauloue longiore mora maturefcit: nonnunquam etiam insequentis ob inclementiam hiemis minora capit incrementa, vel aboritur. Vulgarium limonum semestris viriditas, mense nimirum Nouembri, matura iam est condiendis succi expressione cibis. Decem verò mensibus eadem poma sic flaua maturitate mitescunt, vt Martio ineunte mandi etiam queant: His accensendi mollioris indolis limones, ligusticus, caietanus, amalphitanus: necnon Sbardonius, Rosolinus, Barbadorus; quique nomen duxere ab Adamo, à Laura, à strijs, à racemo. Qui saporis præstantiam gloriosis nominibus buccinant, incomparabilis & imperialis, etsi post septimum vel octauum mensem ad expressionem viles sunt: attamen, quia nobiles esculentique, rectè sinuntur permaturefcere; quòd annuo, seu paulò breuiore spatio fieri solet. Qui medul-

medullam edulcat amplissimam notissimus limon , octo mensibus
 properat maturitatem . At verò lentè festinat Lusitanus , & annuo
 curriculo dulcis metam maturitatis attingit . . . Quamquam nostratis
 quoque dulcedinem annua perfectiùs mora maturat . Minutum li-
 monum genus , limas plerasque , humani æmulatione parvus , no-
 uem decemue menses , citratam verò annus , exhibent permaturas .
 Citratum limonem deni quidem menses emolliunt in cibum : sed
 in absolutam annus percoquit suauitatem . Vterque turbinatus in
 pyrum limon , maior minorque , decem ferè mensibus maturantur .
 Post denos pariter menses colligimus , quem Sancti Remi ponzi-
 num appellamus : quem autem ponzinum rubrum , quemque spon-
 ginum dicimus , exacto iam anno decerpimus . . . Annuo minimùm
 tempore indigent carnosiora poma , veluti quod paradysum nomine
 circumfert , cognatique generis alia . Genuensis & valentina lumia
 ad annum vsque aut paulò diutius ad matrem pendere desiderant ,
 vt permaturecant . Consummatam arguunt maturitatem colos auri
 splendide dilutus , incussoque talitro redditus sonus , non infuscus ,
 at clarus , nempe naturali coctura satis rarefacti corporis vox . Cu-
 stodiendum hic est , ne multa permaneant poma in arbore vltra an-
 num : quòd adultis scetibus onerata mater impar esset alendis nouel-
 lis . . . Quare interlegendi plerique sunt : paucique relinquendi è sin-
 ceris & formosioribus , qui sine magno recentium fraterculorum di-
 spendio menstrua præterea vel bimestri matris educatione perfectè
 planèque tenerescant . Cæterum perfecta cuiusque maturitas limo-
 nis certissimo deprehenditur indicio peculiaris & natiui , quem su-
 pra descripsimus , coloris . Qua verò cæli obseruatione limones col-
 ligendi , quo ritu seruandi , ^a satis citrea mala docuerunt . Eadem
 enim vtrisque cautio conducit .

Dulcis .

Limæ .

Citrati .

Perettæ .

Ponzini .

Spongini .

Pomi paradi-
 si .

Lumia .

Maturitatis
 indicium .

Vtilitas apud nostrates . Cap. XXXIV.

EMVLA citri limonia hominum generi plura
 parit emolumenta , quàm poma . Quare quid
 illa profit , persequi necessarium . ^b Quæ cum ci-
 tri vsu coniungi oportuit , illinc petantur . Li-
 monis constitutionem , quippe mali citrei tem-
 peraturæ de medicorum sententia supparem , ex-
 plicare prætermitto . ^c Eiusdem verò , vt natura
 sic vtilitate citreo proximi , quique in eius locum substitui solitus sit ,
 nostratem externumque bipartitum vsum vtiliter ostendo . Facti-
 tiam è corticibus aquam , renum arenis & calculis trahendis efficacis-
 simam ,

Aqua limonũ
 facticia renũ
 arenis & cal-
 culis .

^a Lib. 2. cap.
 19.

^b Ibid. cap.
 20. & 21.

^c R. Dodon.
 stirp. histor.
 pempt. 6. lib.
 3. cap. 2.

simam, Lotharingæ Ducum stillatoria officina hoc artificio fundit. Complures sumit limones, eorumque flauos cortices, intacta carne, bellè scobina deradit. Rasuram læuigato catillo inditam in cella, vinaria, aliove frigido loco triduum habet. Deinde torculo succum omnem exprimit. In singulas libras adiicit halicacabi, seu vesicariæ maioris maturos acinos sexagenos, digitis præfractos. Vtranque rem vitreum in alembicum, bene operculatum, confusam super calido cinere vel arena, diem vnum ac noctem digeri, nempe lento calore in distillationem præparari patitur. Denique feruente in aqua, idest in balneo Mariæ, stillatitiam ex ijs aquam elicit. Ternæ in singulas vices vnciæ sumuntur cum semuncia sacchari pellucidi probè contusi, binisque vncijs albi vini imbecillioris: quæ perpetem noctem vnà macerantur. Debent autem sumi manè trinis continuatis matutinis per lunæ senium. Paulò diuersiùs hanc ipsam medicam præscriptionem vsurpari solitam accepi à Magni Hetruriæ Ducis Medicei distillarijs. Nam vesicariæ prædictæ semina, vti monui, præfracta, & acres limonum medullæ albo vino diluuntur aliquot horas. Exinde calore chymico stillatitia elicitur aqua: quæ subinde, vt vsus venerit, sorbebitur, æstate quidem rariùs, hieme verò frequentius. Atque hoc remedio extractis renum arenis principem virum nuper conualuisse locuples mihi testis asseuerauit. Sedandæ siti limonis succus in puluerem, & facili sanè miraculo, sic vertitur. Limones minusculi in frustula circulatim secantur: & filo tenui tranfluuntur ita, ne inter se contingant. Deinde in cistella componuntur: & in caldaria cella, furno imposita, diebus decem pluribusue habentur, donec leni calore perarescant. Tum aridæ medullæ cultro continguntur, vt soluantur in puluerem. Collectus hic in lapidea pila ligneo pistillo minutissimè conteritur, & seponitur in vsum: nempe vt aquæ potio iucundè mordax, vtque dulcacida compositio, quam Sorbettum vocitant, concinnetur. Acres limonum succi, quorum aquatilem humorem diuturnus ignis absumpserit, efficacissima pollent asperitate ad margaritas in tabem soluendas. Sed cautio est, ne illos nimium coctura conspisset. Sat enim est, si sex è decem partibus pereant. Limonis maioris minorisque, atque huius quidem immaturi: præterea lumix, ponzini, perettæ, pomique, cui nomen ab Adamo: necnon aurantij nostratis & sinensis succos acidos condire sic potes. Quantum videbitur istiusmodi pomorum summis. Singula bipartitò in transuersum dissecas. Dimidiatum pomum in singulas vices vehementer exprimis. Subiecto catillo læuigato, sincero, siccoque, cui linteolum spissè contextum obtenderis, succum expressum excipis. Ita exceptum eodem linteolo rursus transmittis, & asseruas. Ne quid autem succi depereat, neue cunctando

Puluis è succo ad potionem.

Coctura eiusdem succi ad margaritas liquandas.

Conditura succi eiusdem siti sedanda.

etando corrumpatur: eosdem illico limones digito cultroue, quoad licet, emedullas eo more, quo acres citreorum medullæ eximuntur. Sic exemptas medullarum reliquias reponis in catillo, seu scutella fictili, læuoris penitus inoffensi, nullo imo circulo prominente. Id vasis clibano vel æneo, vel ferreo, vel testaceo imponis: inditasque medullas igne leni decoquis. Interim lignea ligula continenter permoues, vsquequo medullarum stamina distabuisse animaduertis. Tum in linteum conijcis, torculoque premis. Expressum liquorem iterum linteolo colas: prædictoque vase inclusum, clibano rursus imponis. Lignea ligula pariter agitas, quoad illa eleuatum liquoris exiguum iustam spissitudinem filatim caduco lentore demonstret. Hæc autem posteriore artificio liquens acrimonia, secundaria dicitur: quæ prius tortiua fluxit, primaria & virgo. Sic autem hic primæ notæ acidus succus saccharo conditur. In catillum satis capacem, vti prædixi, defunditur: ita videlicet, duobus vt à summo catillo digitis subsidat, ne superfluat, dum agitur: Deinde more succi secundæ notæ clibano imponitur. Vbi cæpit incalescere, ligula leniter mouetur, vsque donec è partibus decem fermè octo absumptæ fuerint: & humor omnis aquosus, quem phlegma vocant, euanuerit. Id autem è coloris mutatione, qui ad ruborem inclinabit, ex ingustabili acritudine, atque è spissitudine nonnulla interpretaberis. In huiusmodi succum, quem vulgò nominant Extractum, tres aut quatuor perpurgati sacchari partes adijcies: exempli causa cum vncijs eiusdem succi sex duas sacchari commiscebis, quo succus incorruptus diutissimæ perennabit. Caterùm ita saccharo conditus sine- tur excoqui tertiam horæ partem, vel ad summum semihoram. Tum ab igne subtractum sic licebit, si libuerit, inodorare. Defæcati sacchari drachmas duas, & quantum moschi ambarique voles, in puluisculum prope intactilem conteres: deinde in succum prædictum addes. Ad vncias eiusdem succi exempli gratia sex, grana moschi tria, vnumqueambari ac dimidium rectè miscebis. Attamen custodies, vt concinnatæ muliebrem in vsum condituræ odoris aut minimum aut nihil admisceas. Concretus hic limonum succus, siue extractum, mellis leuiter decocti crassitudinem habet. Quòd si eundem succum reddere liquidiorē cupis, exiguum adde alterius percolati succi, qui prædicto in catillo leniter inferuefactus humorem aquatilem exhalarit. Caterùm si hunc aliosque congeneres, quos iam afferam, succos ad æstiuam sitim extinguendam adhibere fluidos ex aqua velis: eorundem pauculas in eam guttas infunde: quæ statim sponte sua, vel certè breuī cochlearis argentei ligneiue agitatione solutæ diffusæque insulsum elementum in poculum odorati nectaris mutabunt. Iam verò eundem succum ita densabis in-

Pastilli eodem
dem è succo
densati.

pastillos. Puro in vase ex auricalcho, hemisphærij facie concauo, oris rostrati, manubriato, & pharmacopolis familiari, sacchari sesqui libram, aut quantum voles, cum aqua exigua super clibanum, colliquescere ac decoqui patieris. Cum opus fuerit, despumabis. Satis decoctum intelliges, cum sublata è spathula non guttatim, sed filatim defluet. Tunc in medium catillum seu scutellam prius tepēfactam ingeres: eodemque tempore rudicula celeriter agitabis. Vbi colore mutato albescere cæperit atque densari, tunc prædicti succi cochlear vnum cum dimidio infundes, aut certè plus minusue, prout acrimoniam vehementiorem expetes aut remissiorem. Si quid inter agitandum vasi cohæserit, lignea spathula corrades, & ad medium vas contrahes: vt suæ penitus massæ admisceatur, neue maturius, quàm par est, exarescat. Ipsam porrò massam tandiu rudicula peragitabis, quoad ita concreuisse videas, vt acie spathulæ possit in frustula dissecari. Tunc eam etiamnum calentem, ac propterea teneram frustillatim spathula in pastillos minimum ferè digitum longos infecabis. Eisdem ab ipsa spathula cultro abrasdes: & subiecta papyro permunda caducos rariùs excipies, quàm vt alter alterum contingat. Cum refrixerint, inuertes. Hæc ipsa mistura cæteræque acribus è succis faciliè concinnantur in eam potionem, quam generi Turcarum vsitatam, vulgò Sorbettum dicunt: si modò saccharum leuiùs excoquatur, minùsque conspissetur. Scire præterea conuenit, quotiescunque succus extractus valde concreuerit, leuiorem deberi saccharo cocturam: at verò vehementiorem, si fuerit ille fluidus. Et hoc habes animaduvertere, si prædictis in pastillis componendis saccharum propter mitiorem cocturam nondum satis coactum sit, posse in eadem scutella, in qua cæperat agitari, rursus clibano imponi, vt semihoræ spatio modicè recalescat: interim verò esse peragitandum. Ita, simul atque ab igne sustuleris, illico densatum iri: sed agitationem esse rudicula redintegrandam. Prædictis animaduersionibus locus etiam est in acrimonijs cæteris concinnandis, earumque pastillis conficiendis. Vt acres pastillos supradictos conditiores facias: vbi cum saccharo composita bene spissescere cæperit acrimonia, binas ternasue manu expressi citrini olei guttas adijcies. Renum arenis pellendis fume, quem è pusillis limonibus expresseris, succi, linea tænia guttatim colante defæcati, vnciam vnam: præstantissimi sacchari vncias sex: olei cinnamomini, vel è floribus aurantium stillati guttas octo, aut certè aquæ cinnamominæ stillatiæ semunciam. Commisce, & ad pastillorum spissitudinem decoque. Tum in pastillos diuide. Mane ieiunus quarta ante cibum hora, vnum fume. Proderit. Porrò cum hic, tum quilibet succus potest non in pastillos modò cogi, verùm etiam formis plumbeis seu stanneis

Pastilli perfectiores.

Pastilli renum arenis pellendis.

Pastilli typis figurati.

neis figurari. Sed oportet has ipsas formas exigua prius aqua conspergere: circulisque siue marginibus ligneis aut papyraceis ita includere, ut minimi crassitudine digiti supra formas emineant. Eodem, ne relaxentur, cera glutinabis, aut vinculo astringes. Denique compositionem iam refrigerescere, densari, & albescere inchoantem superfundes. Eandem præterea licebit vel in pulverem siccare, vel in electarium emollire. Si succus acer quicunque, dum aquosus humor coctura exhalatur, adeo subsidat, ut periculum sit, ne nimio calore atque inanitate amplior scutella rumpatur: in angustiores succus idem transfusus, prout exigit, subiectum ad ignem sinetur euaporare. Ut succis omnibus, siue extractis, efficacior vim odoremque concilies, saccharum coquito stillatitijs ex aquis rerum earum, unde ipsi eliciuntur succi, vel extracta. Itaque si, exempli causa, citrei mali seu limonis acrimoniam saccharo condire velis: eius pomi cortices detractos concisosque, deinde in alembicum siue vitreum siue testaceum inclusos, sicco prunæ vapore, aut calentis aquæ balneo, quod Mariæ vocant, in aquas soluas oportet, atque in ea saccharum decoquas. Sic oleum quodcunque odoratum, cum saccharo componendum, fiet odoratius, si saccharum ipsum, quod pastillorum coctura densari debet, aquæ permisceatur, quæ cum oleo pariter ex eadem inferuefacta materia stillauerit. ^a Syrupus quoque sit è limoniorum pariter, ut citreorum, succo, bilis restringendo feruori non inutilis, contraque pestiferas febres, & illas quæ contagione non vacant. Aqua etiam, quam è limonum succo caldæ balneo & vitreis vasis eliciunt, præterquam quod à foeminis expetitur ad formæ fucum, vitilignes totiusque corporis maculas emendat, varos delet, & acaros interimit. Syrupis admista, febribus acutis & contagiosis mirè succurrit. A pueris epota ventris tineas enecat: id quod etiam præstat succus recens è pomo expressus vnciæ pondere, plus minusue pro puerorum ætate. Idem, è limonibus immaturis si modo simili exprimatur, sorbeaturque sescuncie pondere ex cretico vino, validè calculos exturbat. Sed horum in cibatu pomorum, quæ citreum oleant, & percoctam coloratamque maturitatem habeant, usum non ita frequentem, ac per summos duntaxat calores concedit iuuenili ætati, & cholericæ temperaturæ ^b Balthassar Pisanellus: contra verò senibus & pituitosis interdicit. Ea quippe stomachum perfrigerant, coli dolores cient, corpus emaciant, & atram bilem augent. Quanquam eorundem succus in cibis auiditatem incitat, vomitionem sistit, crassos humores extenuat, & febribus, quas malignas nominant, aduersatur. Adhiberi autem ex eodem Pisanello debent perrarò & perparcè, cortice purgata, aquæ humore macerata, & cinnamomo aspersa.

Monet

Odor & vis
aucta iisdem
succis.

Syrupus &
aqua stillati-
cia è limo-
num succo
ad varios
morbos.

Limonum
usus in ciba-
tu.

^a Matthiol.
in lib. I. Dio-
scor. c. 131.

^b De natura
ciborum.

Citrinae acrimoniae succus ad febres interuallatas.

Vfus vulgari-um limonum.

Limonis calabri.

Monet me limon, ad febres medicinalis, vt alieno substituam loco; quod exciderat reponendum suo. Solebat Parisijs Germanus medicus interuallatis in febribus, cum instaret accessio, propinare geminum cochlear succi è medulla citrina expressi, cumque bonæ notæ vino stillatio eadem cochlearis mensura permisti: cuius singulis potionibus mitior febris accedebat, decedebatque intra paucos dies: ad hæc febrilis sitis ardorisque molestia sedabatur. Romæ quoque sensit hoc anno in æstiuâ tertiana vir grauissimus prædicti medicamenti vim saluberrimam. Quare non dubitabat extra lectum degere, domi ambulare, seque pro sano per omnia propemodum gerere. Vulgarium limonum ignobilis multitudo præterquamquod omnium epulis mortalium parabile condimentum promiscuè ministrat, publicæ quoque salutis voluptatique suis è floribus, chymico igni expositis, aquam stillatitiam profundit: seque succo liberaliter expresso euiscerat, vt is cum saccharo compositus citrinæ acrimoniae compositionem, citratumque iulepum obscuro discrimine salubriter mentiatur. Is autem limon, qui sapore acerrimo vescus non est, vt, qua palatum fraudat, cum scœnore voluptatem oculis rependat, pulcherrimum eundemque nobilissimum coccineum colorem, quem familiari Arabum vocabulo chermisinum dicimus, concinnat. Ea propter omnibus annis è ligustica Sancti Remi ora quinquagena succi eius dolia in Galliam transportantur: & rhegino è solo magna eorum copia pomorum transuehitur Messanam: quòd vtrobique is color peritissimis ab insectoribus elaboratur. Nullus toto calabrico tractu limon prouenit vberius, nullusque sapius ibidem inter epulas adhibetur, quàm qui omnium minimus acrimoniae suauitate ac salubritate præstat. Hic, si tenuiter confecto additum saccharum sinatur intabescere, sitim depellit, renum arenas extrahit, & profluuium genitale sistit. Eandem vim auxiliandi habet, si mane per horam iulepo maceretur, & matutino diebus fumatur alternis: si guttæ quaternæ aut senæ, illius è medulla expressæ, inter prandium in vini albi cyatho bibantur: si denique octonæ seu denæ guttæ cum insulso iure matutino tempore sorbeantur. At verò sine aliena conditura conditissimum experimur itidem calabrum prædicti limonis fraterculum, quem pusilla rotunditas, & à spina creberrima vocabulum distinguit. Tempestiuus enim omnium horarum cibus est, palato iucundus, ac ventriculo renibusque salutaris: quippe qui cutis tenuitate ac teneritudine concoctioni non officit, calore autem prodest: medullæ verò temperie stomachum non perfrigerat, vt cætera solent mala Medica: sed multum adiuuat concoctiones. Manditur autem orbiculata in frusta confectus: non exprimitur, quia parcè succosus est. Vtrunque minutum limonem

Genuen-

Io: Bapti-
sta Port. de
distillat. lib 3.
cap. 4.

Genuenſes ac Neapolitani minutatim conciſum , & fale roſarumque aqua conſperſum mandere conſueuerunt cum carnibus piſcibusque. Ad hæc manentibus acribus medullis integrum aculeato ſtylo fodi-
cant : citreorum inſtar aqua macerant : elixoque ſaccharo condiunt.
Hos quoque paruos limones ^a Io: Baptiſta Porta in vitreum vas mit-
tit, quod à figura matulam chymici vocant: aquam adiicit: ardente
vſtrina vehementer vaporat, quia illis vſtionem non timet: è quin-
quagenis vix binas olei drachmas elicit . Id oleum cum vino hau-
ſtum, aut forinſecus adhibitum viperarum ſcorpionumque veneno
mederi aſſeuerat. Eodem perunctis naribus contra febres peſtilen-
tes, contraque ipſam peſtilentiam homines præmuniri. Illitum gut-
turi & brachiorum ac pedum cacuminibus, vbi euident eſt arteria-
rum pulſus, melancholicis remedio eſſe: ſtomacho vim addere, &
concoctionibus conferre. Dulci ſucco limones, ſi febricitantium
ore tantum contineantur, immodicam ſitim ſine potu ſedant. Quin
etiam ij, quibus nomen dedit natalis Luſitania ſalubrius ſumuntur
in morbis, quippe nullam mitiore dulcedine nauſeam facientes. Si
lendus vltra non eſt citratus limon, ſuamet ſuæque arboris vtilitate
memorabilis. Etenim præſecti ramuli tenerrimi ſaccharo condiun-
tur, ac digeruntur in paſtillos, cordi ſtomachoque roborando. In
oleum quoque ſtillatitium liquantur, denſando capillo efficacissi-
mum: ſtomachi etiam vitijs, frigidisque diſtillationibus, ſi frigi-
dum adhibeatur, ſaluberrimum. Denique odoris iucundi ſtillatam
in aquam reſoluuntur, cuius aſperſu cutis in facie læuigatur. Porro
radices cruribus humore noxi laborantibus auxiliantur, ſi aqua ijs
incoctis medicata crura ipſa madesiant. Eadem contra frigida pi-
tuitæ fluxiones egregie medetur. Pomi medulla inſtar citrinæ con-
dituram accipit, æquè ſuauiſ & ſalubris. Quin etiam pomum to-
cum per ſe ſuauiſſimum, ſi corcyreæ more ſaccharo & roſacea con-
ſpergatur, extra fabulam ambroſia eſt. Creditur eius liquore pomi,
quod ab Adamo nomen habet, ſcæminarum capillus flauere, &
facies læuigari commendarique: ſi rotunda illud in fruſta conciſum
vitreo vaſe, interiecta ſingulis fruſtis ærugine, recondatur, ſubie-
ctoque igne liquor eliciatur. Æquè dicitur ſcæmineo capiti forma
conciliari, ſi eodem vaſe concluſa veraque res habeatur in ſole die-
bus quindenſ, ſuccusque poſtmodum exprimatur. Vſque adeo
Adami pomum hominum poſteritati vel citra guſtum, dum exor-
nat, etiamnum per ſcæminas inſidiatur. ^b Vniuerſorum beneficia li-
monum lumia præſtat, vi tamen ſuppari. Præcipuum eius auxilium
eſt contra ſcabiem, ſi primùm diſſecta, deinde tenuiſſimo ſulphu-
ris puluere aſperſa, tum ſeruïdo cinere calefacta ſcabiſo affricetur:
Hiſpaniæ lumia decoriata, minutatim conſecta, cumque primæ no-
tæ fac-

Dulcis.

Citrati.

Pomi cui no-
men ab Ada-
mo.

Lumia.

Lima.

tæ saccharo permista in usu est, medica vi refrigerandi. Genuensis altera non absimilis vtilissimè datur ægrotis, in ore habenda. Dulcis lima citra noxam efficax in ardentissimis febribus sumitur. Acris verò odoris acuti succo stomachum roborat, minúsque degrauiat.

Vtilitas apud externos. Cap. XXXV.

Potio turci-
ca è limonũ
succo.

Cassianus à
Puteo.

Petrus à Val-
le.

PROPINANDA nunc oculis legentium est po-
tio illa oriente toto percelebris, ac Turcarum vlur-
patione nobilis: cui vulgarem Sorbetti appellatio-
nem latinum sorbendi verbum, Scerbetti verò no-
men vox arabica, turcica, persica impertiuuit.
Potionem enim Arabes شربة scerbeton, Turcæ
ac Persæ شربت scerbet appellunt. Quan-
quam hoc ea potissimùm شربت nomine potio à Turcis Persisque
nuncupatur, quæ limonis è succo & saccharo conficitur. Id porro
nomen à verbo شرب sciareba, nempe bibit, velut à radice, dedu-
citur. Eius au- tem potionis concinnandæ rationem accu-
ratè conscribere cum Franciscus Bologninus Eques Bononiensis, qui
cum ciue suo Iulio Cæsare Comite Isolano ante nonnullos annos in
patriam Byzantio remigrauit: tum Petrus Petrecchinus, qui Fran-
cisco Sauary de Breues apud Turcarum Imperatorem pro Gallorum
Rege diuturnam legationem obeunti ab epistolis fuit. Eandem
porro rationem mihi descriptam tradidit Eques Cassianus à Puteo:
cuius æquè animus ac domus Musarum omnium Parnassus est. Qua-
re nihil admiror, quòd huius viri, genere ac virtute præstantissimi,
luculenta merita etiam ante aduentitia decora satis luce purpurant
sua. Consimile aliud rogatu meo chirographum confecit Petrus à
Valle, Patritius Romanus: qui veteres æmulatus Heroas, Europæ,
Asiæ, atque adeo Indici Mundi, nostro penitus ab orbe discreti,
peragratione non hominum modò multorum mores vrbesque cu-
riosè vidit: sed aureis quoque gemmeisque peragrati orientis opi-
bus potiore peregrinarum linguarum exteræque sapientiæ gazam
vtiliter reportauit. Porro cum hic non eadem prorsus elaborandæ
sorbitionis turcicæ præcepta narret: quicquid ab aliorum præce-
ptis diuersum afferet, opportunè sparsimque interferetur: vt quam-
quisque viam velit, in sententiarum biuio persequatur. Igitur su-
pradiçtæ sorbitioni sic vasa, sic instrumenta cætera præparantur.
Ahenis decoquendo limonum succo & saccharo destinatis album
plumbum de integro incoquitur. Quin etiam, quotiescunque
idem recoquitur succus, ahenum denuo incoctile adhibetur. Vsq̃ue
adeo

adeo periculum est, ne, transmissio ærei vasis ingrato amaroque sapore, succus ipse vitietur. Lineo quoque panno est opus, quo humente vasis oræ sæpius refrigerandæ, ac, si quid sordis adhæserit, abstergendum. Ad hæc virgæ prætenues, aut scopulæ in fasciculum colligantur ouorum albumini commouendo: quo saccharum purificatur, & claritatem coloris acquirit. Rutabulum nuceum, vel ex alia quacunq; robusta materia in mallei, vel clauæ faciem figuratur, ad saccharum succumque, dum coquitur, agitandum: idemque in aqua excoquitur, vt, si quid habet amaritudinis odorisue, dimittat. Ferreum batillum lati scalpri aspectu extenditur, ad saccharum, vbi iam refrixerit, ab aheni reglutinandum. Denique turcicum pondus prænosendum est, quod à Turcis Hocca nominatur, Byzanti præcipuè vsitatum. Drachmas pendet quadringentas. Decem drachmæ vnciam pondere efficiunt. Hocca igitur vncias quadragenas, siue libras ternas & vncias quaternas æquat. Sed ^a Nicolai de Nicolais computatione pondus habet librarum quatuor, quarum quæque vncias pendeat vndenas. Nunc enimvero turcicæ sorbitionis compositio apertius enarrabitur. Ad illam sic paratur acrimonia. Numerus limonum sumitur arbitrarius, qui multi succi, recentes, & quàm optimi sint. Cortex ijs detrahitur. Deinde manus diligenter lauantur, ne amarum corticis saporem odoremque peracutum contactæ medullæ respiciant. Dissectorum succus pomorum in carinum fictile manu exprimitur. Expressus linteo transmittitur. Deinde in æreo vase, recens incoctili, decoquitur. Interim, ne bulliat vraturque, lignea rudicula peragitatur: idque tandiu, donec è decem partibus nouem absumentur: quæque superest, mellis crassitudinem referat: vel certè vsque in quartam partem coctura subsidat. Absumpti enim succi iacturam vehementior eiusdem, & efficacior acritudo compensat. Ita excoctus ab igne remouetur, & agitur eò vsque, dum intepescat: ne vase adhuc præferuido peruratur. Vbi satis intepuisse immisso digito sentitur, in vas defunditur læuoris incocti, non tamen in cupreum. Eiusmodi vase reconditus succus seruabilis est in vetustatem, addito præsertim sacchari momento. Idemque poterit arguti saporis acumine cibum quemlibet condire. Acidi huius decocti succi maximam vim insula Creta in potionis prædictæ misturam cum locis compluribus, tum maxime Byzantio Ægyptoque suppeditat. Iamuerò sorbilis eiusdem compositionis pars altera, saccharum, sic præparatur. In sacchari singulas hoccas sumitur aquæ hocca dimidia & oui vnius albumen. Quantum aquæ albuminumque res exigit, in ahenum confunditur: & eò vsque virgeo fasciculo permouetur, donec vertatur in spumam. Tum saccharum frustatim comminutum in eam aquam sic

Hocca ponderis genus.

mergitur, ut frustra multum extent. Id autem saccharum non esse debet ex eo, quod Venetijs perpurgatum fuerit: sed quod crassum, & coquinarium vocant, eius tamen notæ perquam optimum. Porro ahenum tripodi imponitur. Ignis modicus è leuibus lignis succenditur, quæ bene splendideque ardeant. Vbi saccharum calore tabescens in aqua bullire incipit, ne feruore exultante superfluat, exiguæ aquæ, ligula subinde affusæ, frigore temperatur. Hæc autem aqua partem ad summum tertiam eius æquabit, quæ prius fuerit in ahenum infusa. Posteaquam saccharum aliquandiu ferbuit, spumamque sordium saluam velut expuens ad vasis labrum regessit: sedulo despumatur. Deinde lineo aut laneo colo in aliud vas eliquatur. Inde primum in ahenum, bene ante emundatum, lotum siccumque refunditur: & leni pruna recoquitur. Cum bullire incipit candida cera ciceris magnitudine in singulas hoccas mergitur: aut certè dulcium amygdalarum olei gutta infunditur. Vtræque enim res non modò bullantem feruorem sistit: verum etiam sacchari spurcitiam, si qua reliqua est, euocat in summum, ligula eximendam. Quare, si, cum primum decoquitur saccharum, prædicta cera vel oleum demittatur, aliquid afferet puritatis. Quamquam hoc permagni non interest. Illud autem custoditur, ut oræ vasis madido linteolo identidem perfricentur, ne quid sacchari adhærescat. Verum in eo purificando suprædicta percolandi solertia, Petro à Valle non admodum probatur: quippe quæ, licet limpidas saccharo munditias faciat, robusti tamen saporis nonnihil delibat. Quare sat ille habet saccharum igne purgare, minusque defæcaturum, quàm viribus ac sapore infirmum mauult adhibere. Subijcit hoc loco idem Petrus, tempestiuè saccharum, dum purificatur, incoctis recentium florum folijs inodorari: herbisque, vel aromatum, scobe aut farina medicari. Et se quidem vidisse refrigerandi natura pollentem incoqui portulacam: & eiusmodi potionem albo rubroque santalo temperatam per diu adhibuisse. Oportere autem flores, si amari sint, ritè macerari, ut mitigentur. Postquam saccharum lignis modò additis, modò subductis, modò etiam igne, aqua modica insperso, sic ebulliuit: adhuc bullire finitur ferè semihoram, donec videlicet flauum duxerit colorem: immersoque rutabulo tam tenaciter hæreat, quàm solet mastiche, aut gummi: atque inter digitos glutinosa concretione lentescat. Denique absolutæ cocturæ, summæque spissitudinis, acido limonum succo recipiendo tempestiuæ, id signi erit. Sacchari feruentis bullæ non in sublime nitentur, sed agentur introrsum. At verò si suprædictum Petrum, consilio exemploque præeuntem sequaris, coctura saccharum validiore densabis. Neque enim illi sat est, ut æquè saccharum,

rum, atque in compositionibus cæteris, lentum & visco par adhæreat; utque è cochleari non defluat: sed illud exigit, ut antequam ab igne remoueat, ad sacchari densioris, quod candidum vocant, spissitudinem prope concreseat: utque postmodum usque adeo rutabulo agitetur, donec agitationem ultro concretio non permittat. Huiusce cocturæ saccharum cum acido succo rectè miscetur, ut mistura densior ætatem ferat, circumferrique commodius possit. De partium pondere miscendarum sententiæ inter se geminæ dissentiunt. Nonnulli enim in sacchari singulas hoccas acrimoniæ vnciam adiiciunt. At verò cum eodem Petro alij consentaneum acidi succi pondus præscribunt, cuiusque multum aut parum acidam potionem amantis arbitrium. Equidem cum illis ei, qui multitudini: cum his autem illi, qui sibi hanc sorbitionem præparat, sentiendum esse censuerim. Porro illos, quibus ego incredibilis sum, ad peritiores Turcas dimitto & ablego. Ergo excoctum saccharum ab igne remouetur, & rutabulo agitur. Interim verò acer succus paulatim guttatimque instillatur, non vbertim ingeritur: quia saccharum refrigeret, iterumque colliquescentes iustam spissitudinem perderet. Qui bibulis quoque naribus odorarias delicias sitiunt, moschum & ambarum exigua rosarum aqua macerant. Cumque infunditur acrimonia, tempestiuè confundunt. Neque verò post inditam acrimoniam (ut idem Petrus affirmat) recoqui saccharum tutò potest: quippe illud ex facili vitaretur. Idem præterea subiicit, diligenter custodiendum esse, ne nimia coctura compositio prædicta in acidum densitatis pellucidæ saccharum duretur. Id suo doctus periculo alios monet. Cum enim aliquando saccharum siue ante, siue post additum limonis succum, liberaliùs excoqueret: quod in potum parabatur, lapidescere animaduertit in cibum. Quare, dum adhuc aliquam ipsi mixturæ teneritudinem faciebat calor, in varias eam formas frustillatim insecuit, quæ postmodum in saccharum, ab immisto acido succo flaua perspicuitate translucens, dulci duruit infortunio. Cæterum prima quoque sacchari coctura mitior (ut alij testantur) limonis acidum succum, qui tamen refriguerit, congruenter admittit. Hic autem dum infunditur, & ab ipso infusu, breuia per interualla saccharum rutabulo miscetur, donec ad pristinæ concretionis gradum redigatur. Deinde ab igne remota compositio, ne qua eius pars vasis fundo vteroue adhærescat, in omnem fortiter partem commouetur: idque donec ita deferbuerit, ut summi vasis calorem manus arbitra ferre contactu queat. Denique cum oblectante densitate rutabulum versari præterea non potest, perfecta est sorbilis compositio: statimque fictilibus vasculis reconditur. Verum hæc non ante operculantur, quàm illa, ca-

E' limone re-
medium cō-
tra scorbu-
tum.

lore penitus exhalato, refrikerit. Eadem verò ad hunc modum recondita, quandiu libet, seruatur; & quocunque transfertur. Cum illam adhibere quis vult potionis gratia; cochlearis mensura cum aqua miscet in scutella, & agitato cochleari facit, vti paulatim colliquescat. Integrum cuique est plus minusue compositionis huius admiscere. Sunt, qui ventri ciendo purgandoque iucunda medicamina, velut rosam, similemve florem, aut quid aliud non insuaue adijciant. Quin etiam eadem compositio in cute curanda magno vsui est. Nam si manibus iam lotis eius particulam, auellanae nucis dimidium æquantem, saponis vice adhibeas: postmodum verò mattiacam pilam siue molliorem saponem affrices: læuorem tantumque molliissimum conciliabis. Creditur etiam in facie vitiligines emendare: immistaque specularis lapidis farina, læuigare cutem & candidare. Sed parum est saluberrimo pomo, quòd extrema cutis vitia deterget. Illud sanè permagnum, quòd intimam luem, non sine impatibili cruciatu foras eminentem, efficacissimè abolet. Morbus est, quem veteres Medici stomacacen, siue oris vitium vocabant, quòd dentes deciderent: aut scelotyrben, siue crurum paralyfin, quòd compages in genibus soluerentur. Faciebat hunc morbum fons aquæ dulcis, teste ^a Plinio, trans Rhenum in Germania fluens. Eandem in Arabia luem popularem fuisse in Ælij Galli expeditione ^b Strabo testatur. Iamverò seu vetus ille, seu nouus non absimilis morbus belgico nomine ^c Scorbutus dicitur, eodemque ventrem apertum sonat: quòd inter alia incommoda tenasium efficit, nempe crebram & inanem egerendi voluntatem: vt eius, qui enititur, venter aperiri disrumpique videatur. ^d Hæc lues ante annos circiter centum aut nata primum est, aut reuixit in Dania, Noruegia & Lithuania. ^e Nunc autem infelici propagatione maritimos omnes Septentrionis populos, & Asiæ Africæque littorales incolas infestat. Cæterum qui nostratem sibi mundum nimis angustum rati, longa & perdifficili traiectione Indicum petunt, in hunc facile morbum incidunt: ^f quia cibos sumunt succi crassioris, sale multisque aromatis acribus conspersos, ac proinde atram bilem procreantes: quia præterea putres & grauioris halitus aquas potant. Eadem calamitas miserandum in modum afflixit ^g Hollandos, qui annis ab hinc ferè quinquaginta, inita per glaciale oceanum ad Sinas nauigatione, marinas vndas naufragos in scopulos, & in promontoria non bonæ spei, sed salutis desperatissimæ obduruisse senserunt. Vt mirandum non sit, quòd lues hæc inde latius disseminata vulgò morbus hollandicus appelletur. ^h E' triplici autem creditur iam origine prouenire, nimirum ex prauo ciborum succo, ex regionis intemperie, atque ex vitiosa corporis constitutione.

^a Lib. 25.
cap. 3.

^b Lib. 16.

^c Franc. Mar.
tin Vitræ. ou
pusc. de scor.

^d Franc. Ci-
ses. de Colin.
dol. Pison.
cap. 1.

^e Hieronym.
Rousner de
scorb. exer-
cit. 3.

^f Franc. Mar.
tin Vitræ.
ibid.

^g Nauigat.
Bat. par. 3.

^h Rousner.
ibid. exer-
cit. 4.

a Corn. Gz.
ma de natur.
diuin. chara-
ter. lib. 2.
cap. 2.
Rousner. ibid.
exerc. 2. & 5.
Gites. ibid.

b Simon
Paull. qua-
drip. clas. 3.

c Pag. 72.

d Quadrip.
clas. 3. de li-
monio.

e Quadrip.
clas. 3.

tione . . . Præcipua morbi huius damna, & venenatæ affectionis indicia, gingiuarum putredo: dentium casus: faucium vlcera virulenta: fœtida oris anima: totius corporis, & crurum in primis ac pedum citra sensum doloris tumor, qui vocatur à medicis œdema: liuentes in cute maculæ, ac tetra in vlcera degenerantes. Proinde genus humanum incolumitatem debet ac vitam limonio malo, cuius medica vi contra exitialem scorbutum validissimè adiuuatur. Consuetis enim medicamentis, quæ vocantur à medentibus vniuersalia, prius adhibitis, scorbuticorum artus dissecto limonio, discutiendi abstergendique vim habente, salubriter perfricantur. ^b Quare vectoribus in Indiam transmittentibus id esse remedij perfamiliares narrant. Sed Franciscus Martinus Vitæus, ex ijs vnus gallicæ socijs expeditionis, qui traiecere in Indiam primi, quique prædictum morbum oculata cognitione perspexere, perbreui opusculo scorbuti causas, damna, & medicamenta complexus, apertè ait, nullum esse contra scorbutum præmuniens remedium valentius, quàm si limonis, seu citrei, siue aurantij succus præsumatur: vel poma eadem comedantur: vel limonis syrupus adhibeatur. Nullum præterea scorbuto remouendo præstantius antidotum limonis & aurantij succo, aut pomorum eorundem syrupo inueniri. Alium præbet vsum Taprobanes incolis limon: vt legere est in gallica ad orientalem Indiam expeditione, quam supradictus ^c Vitæus patrio sermone describit. Etenim cum indicam oram æstiuæ solis vapor maximè accendit, abluta saluberrimo in flumine Indi corpora bipartito diuisis pusillis limonibus perfricant, vt magis refrigerent ac detergeant. Cæterum Æthiopes (vt ab ijs ipsis alijsque accepi) Æthiopes, inquam, nocte ac tenebris offuso vultu limonum suorum vires medicas vident. Propterea cum varios morbos iisdem curant, tum præcipuè illorum aqua oculorum vitia diluunt. Author est ^d Simon Paullus, Germanus medicus, quod rara in Germaniam citrea mala importantur, è limonum corticibus oleum à chymicis igne prolici, vel manu exprimi: permistumque cum saccharo venditari pro citrino oleo, siue pro citrei mali quinta, vt aiunt, essentia, cum ad omnes corporis, tum præcipuè cordis vires instaurandas valentissima. Denique aliquis è limonum vmbratili re fructus colligitur: quando (vt idem ^e Simon Paullus affirmat) quibusdam in regionibus & ipsa folia matribus familias vsui sunt: vt ijs æquè, ac lauri folijs, baccisque iuniperi, cibos condiant. Crediderim suis ea folia pomis condimenti gloriam inuidere. Itaque quod expressi profusione succi assequi non possunt, odoriferæ animæ impendio per-

Limonis vsus
Indis lauan-
tibus.

Apud Æ-
thiopes vsus
medicus.

Oleum è li-
monis corti-
ce.

E' limonum
folijs utilitas

dio perficiunt : & beneficio immoriuntur , dum inodorant . Sic
nulla sui parte , quanuis superflua , limon inutilis est : quando
alienis quoque cibis ea gratiam conciliat . Sic sua se vmbra dum
priuat , suas laudes cumulat & coronat . Vt quantum se ipso
profit , ex eius vmbra saporis odorisque argutiam epulis confe-
rente , intelligamus .

HESPERTHUSA

S I V E

MALVM AVRANTIVM

LIBER QVARTVS.

Similitudo in aurantijs . Caput I.

VLTIMA Hesperidum Hesperthusa iam suum
 vocat in pomarium, sanè pulcherrimum, quip-
 pe coruscum ardentiore pomorum auro. Et hoc
 etiam, antequam excolatur, particulatim co-
 gnoscendum. Malus igitur aurantia radice niti-
 tur crassa, lignosa, ramoso discessu partim in-
 profundum acta, partim latè porrecta, satis lu-
 tea, sui que multum auri colorandis alumnis pomis promittente.
 Trunco assurgit intus candido, spisso, duroque: foris è viridi subni-
 gro, colorisque ferrei. Ramis siluescit numerosis, nitidè virenti-
 bus, & complures in ramulos fruticantibus: frequenti prælongaque
 spina hispidis, sed insitione mitigante parciùs aculeatis. Folijs opa-
 catur magnis, in exilitatem fastigatis, saturi viroris, & pediculi pyxi-
 dato aspectu foliati. Floribus vernat Maio potissimùm mense pro-
 uenientibus, & racemi seu fasciculi effigie plerunque confertis: duos
 in digitos patefcentibus: sex plurimùm in folia diradiatis: sincero
 candore niualibus: stantium in medio staminum capillitio summa-
 tim flauis, cætera candidis: rarenter infœcundis: interuirente sæpius
 inchoati pomi globulo frugiferis: odore iucundè acuto quicquid
 vspiam est suauitatis inhalantibus. Eorum non pauci arboreæ pa-
 rentis, nimix sæturæ alendæ imparis, ramosis è brachijs decidui, &
 ante humati quàm extincti, odoratam in sepulcrali solo animam
 suauiter exhalant.

Arborum.

Florum.

Quin

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1700 EAST 5TH AVENUE

CHICAGO, ILL. 60607

1950

1950

1950

1950

a Cap. 21.

b Io. P. à
Moya in Sil-
ua Eutrape-
lias pag. 34.
Emmanuel
Ramirez de
Carson Ma-
ranillas de
naturaleza
pag. 93.

c De hort. He-
perid. lib. 1.

Quin etiam è plurimis nouellis pusillisque pomis, quæ à florum de-
fluuio remanent, multa identidem sponte sua decidunt: quòd nu-
merosior fœtus materno nequit ab vbere sustineri. Quare latè con-
sternitur subiecta humus virentibus pilulis: quæ vel confectæ^a (vt
libro secundo monui) chymico vapore stillatitiam exudant aquam,
& naribus iucundam, & morbis compluribus saluberrimam: vel as-
ficcata præcantium transuuntur in globulos, odorem præcibus addi-
turos. Denique arbor eadem post annum, redeunte vere autumnans, Pomorum.
vernæ maturitatis poma exhibet orbiculata, magnitudine mali co-
tonei: pondere interdum sesquilibræ: cortice ardentè aureo siue
croceo, qui facilè ab interiore corpore auellitur: carne sæpius exili,
fungosa, & insulsa: medulla in octonas ferè spicas, faciles inuicem
separari, membranis intermeantibus distincta, oblongis & hor-
deaceis feminibus nucleata. Sunt, qui eadem aurantio inclusa se-
mina in totidem Clytias dicendo transmutent, & ad instar heliotro-
pij, non quidem diurna, sed annua conuersione cum sole circumagi
affirmatissimè scribant. Ego tamen cum istud volubile miraculum
ipso autumnalis æquinoctij & brumalis solstitij die vnà cum pruden-
tissimis rei mathematicæ patribus, semel iterumque dissectis ad so-
lis parallelos aurantijs, rimarer attentius, ipsa comperi semina non
ad solem pariter conuersa: sed vario contrarioque inuicem situ, vt
semper spectari solent, disposita: neque constituta in planitie, quæ
respondeat parallelo solis. Quare arcanum & versatile istud erga
solem seminum obsequium ips credendum relinquo, quibus idem
se videndum indulgit. Quæ sua consenescent in arbore, hornotina
poma, parentis fœcunditatem non impediunt, quo minùs illa nouo
florum partu valeat superfœtare. Quin etiam (quod ipso interdum
periculo compertum est) auulsus à matre ramus vetustis pomis con-
iunctim hærentibus racematus, post annum adnatos summatis flo-
res etiamnum pusillos conniuentesque, contra quàm consuescant
aurantiæ florentes ramuli pariter auulsi, iusto incremento perficit ex-
panditque: quia (vt ego interpretor) cohærentium pomorum calorem
humoremque idem ramus ad florum absolutionem trahit. Cæterum
pleraq; malus aurantia vegeto incremento visendam in staturam eua-
lescit, siluamque facit. Par magnitudini fœcunditas. Quare ligusti-
co in Sancti Remi agro è singulis hoc genus arboribus legi solent al-
ternis annis bina millia pomorum: imò ex aliqua, quæ loco laxiore,
confita magis adoleuerit, etiam quaterna millia: alternis verò poma
circiter octingenta. Nimirum, ne nimia fœtura effœtæ sterilecant ar-
bores, fertilitas alternat. De cætero aurantiæ vt materia robusta, sic Viucitas.
ad viuendum firmissimæ annos ducentos trecentosque durare dicun-
tur. Earum viuacitas mansuris^c Pontani carminibus sic æternatur.

Semina eum
sole circum-
agi falsum.

Vetera in ar-
bore poma
non efficiunt
nouis.

Aurantia
statura.

Fœcunditas.

*Nec verò spatium vitæ breue, seu breue tempus
Est citrio: æternum genus, immortalis origo,
Et species æterna quidem. Stirps citria longum
Ipsa manet, sæcla exuperans, & iungere sæclis
Sæcla parans. Trunco extincto mox surgit & alter,
Inde alter: victrixque diu sua robora seruat.*

Alit in hoc senium plurimas ora Liguriæ, aliæque cæli clementioris terræ. Verum è romanis aurantijs, quas hominum memoria custodit, vetustissima creditur, quam in veteri Diuæ Balbinæ cœnobio ad Circum maximum quingentis ab hinc annis (ut est à maioribus traditum) Gulielmus è facinoroso Aquitaniæ Duce sanctissimus cœnobita conseruit. Hæc trunco nititur bicubitali, vlnis pariter in orbem binis crasso, corticis propemodum experte, atque à vitæ longinquitate calloso. Inde binos in ramos diducitur, quorum alter ætate aridus & collapsus, ima parte duntaxat eminet: alter breuibus ac subpallidis frondibus senili modo ægrè viret, poma tamen largitur temperato sapore grata. Verum vt arbor æuo fessa perennitati consulat, geminos ab radice iam arborecentes pullos longæuitatis suæ submittit hæredes. Vsq̃ue adeo improbum in hominem insitiua sanctitas etiam in arboribus bonos & aureos fructus facit: & ipsas in stirpes trajcit immortalitatem. Sæculo minorem addimus, quæ in Auentino Dominicanæ familiæ cœnobio, cui nomen est à Diua Sabina, etiamnum viget, ac romana inter miracula ostenditur. Ea cum dicatur à Diuo Dominico fata, nunc annum habet ferè quadringentesimum, Quauis autem longo temporis morsu exesa, cauatoque trunco exhausta, excitati parietis adminiculo suffulciatur: attamen relictæ corticis obdurato corio tenet se: viridique senio valida, quotannis in florum & acrium pomorum puerperium iuuenescit. Quin etiam è radicibus latissimè dispersis, & ab humo etiam extantibus arboream sobolem edidit, hæreditarium memorandæ originis decus propagantem. Sed in parente colitur sanctissimi confitoris memoria. Et poma ipsa, tanquam cælesti efficacitate transfusa, mortalium calamitatibus propulsandis medicata esse, verèque ad beneficium aurea putantur. Eiusdem cum saporis, tum ætatis est aurantia, soror germana, quippe eodem integerrimo sapore inclyta, in Diui Sixti cœnobio ad Cælij collis circenses radices. Et quauis ibi Dominicano cum ordine natales habuerit peruestos: sorore tamen robustior viget excelso statu, trunco adhuc integro solidoque, obductis obduratisque gemmis spissè calloso, & crassitudinis prope bicubitalis: denso ramorum luco: æterno frondium ymbraculo: verno florum gaudio: vberi pomorum auro. Aliam prædi-

prædictis coæuam ante annos septem alebat appositum tyberinæ ripæ in pratis Quintijs Franciscanorum cœnobium, Diui Francisci (vt aiunt) manu confitam . Ea demum ædificij causa id ætatis aliò translata citò interiit . Visuntur adhuc eiusdem cœnobij priore in atrio geminæ aurantiæ, quarum longæuitas ipsorum superat memoriam cœnobarum : vt ætatem minimùm prædictam eas vixisse crediderim . Magnum singulæ pomarium sunt : tam latè solum , tam altè cælum obtinent . Omitto complures alias , quæ romana sparsim in Vrbe immemorabilis senectutis intima teredine corrosæ , & quanuis exenterato trunci vtero, tamen fœcundæ, solo sustinentur obdurato callosoque cortice . Vt quæuis aurantia sic exinanita veriùs possit , quàm suber , arbor corticis appellari . E vetustis iuniores ante annos ferè octoginta seuit aurantias interiore in atrio cœnobij , cui nomen est à SS. Apostolis , Franciscani ordinis Felix Perettus ; qui postmodum ad Pontificale fastigium euectus Sixti Quinti appellationem optauit . Ea sanè cum aurantia omen conseuit Pontificatus sui, quando Franciscana vestis , earum arborum concolor cortici , aureum Pontificiæ maiestatis fructum erat aliquando allatura . Iam verò vigent arbores vigeantque annis innumerabilibus , si coæuæ sint factori suo , qui rerum gestarum gloria suo funeri superuiuit . Malus citrea & limonia , quanuis insitæ in aurantiam , vtpote mollioris indolis , noxisque magis obnoxia , velociùs & senescunt & intereunt . Sunt qui vitam citri annis tantùm tricenis aut quadragenis metiuntur . Sed istos vitæ non menses esse , at menses arguit citrus ipsa viuacior . Splendidos aurantiæ natales tribuit ^a Ioannes Tristanus , Scutarius nobilis , Sancti Amandi Dominus , & inter nobiles Gallia Regi à cubiculis : qui romanorum Principum historicos ante annos decem commentarios in lucem edidit , multiplicis eruditionis luce præclaros . Ait igitur satum primò fuisse Veneris manu in insula Cypro aurantium , quod Eriphi , malum punicum à patria (vt opinor) vocantis , carmine confirmat . Quanquam ^b Athenæus in symposio Eriphi carmen ad citreum refert ea fortasse de causa , quia (^c vt initio diximus) prisca ætas aurantium videtur à citreo non secreuisse , communique aurei mali ac punici vocabulo appellasse ,

Malus citrea
& limonia,
minus viuaces .

Aurantiæ
origo .

^a Comment.
47. in Fama
Hima.

^b Lib. 3. cap.
5.

^c Lib. 1. c. 8.

Mala aurantia genere varia. Cap. II.

ON alio liberalior in pomo natura, quam in aurantio, mortalium auaritiæ aurum pulchrius conglobauit. Vt altissimè obrutum diues metallum arboris huiusce radicibus exhaurire, atque in arboreos foetus effundere videatur. Quare ipsum quoque nomen facile potuit inaurari. Atque ita sanè vberius & felicius, quam Crassus, aurum bibimus in aurantio. Sed hoc splendidi nominis colorisq; pomum formosè radiat in plura discrimina: vtque fossile, sic germinans aurum non vnius est nitoris & notæ. Porro multiplicem ob temperiem diuersa in genera discedit. Ea cum à coloris saporisque, tum à figuræ varietate dignoscimus.

Aurantium vulgare. Cap. III.

Sapore triplex.

Acre.

Dulce.

ux utroque temperatū,

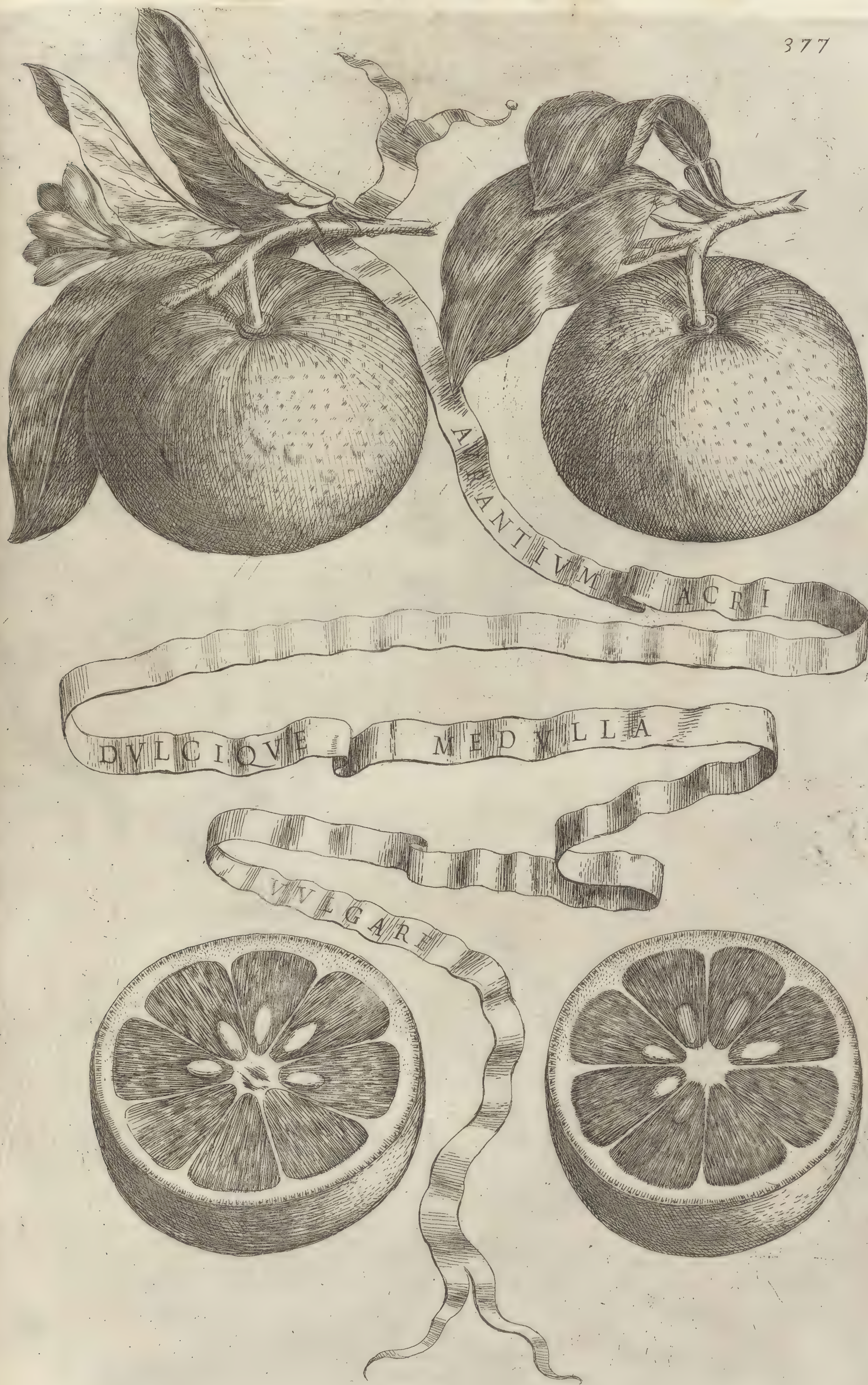
Siccior medulla hibernum.

VLGARIVM genus aurantium triplex, acris sapore, dulci, medio, duo discriminant, cutis & medulla. In acris illa subtristi colore flauet: granosa plerunque scabritie rugat: peracris amaritudine mordet: odore peracuto ferit. Hæc autem in siluaticis siue semine natis, quam in insitiuis, dilutioris est palloris, & asperioris acrimoniæ. Differt aurantium dulce corticis tenuitate, læuore sæpius mollissimo, colore ardentem croceo, amaritia ingustabili, & odore diluto: medullæ quoque sufflaui siue sulphureo aspectu, insulsa dulcedine, laxiore frequenter orbe, succoque vberiore, qui frigore hiberno (dum nimium ne sit) non perficcatur: quare citra noxam poma, seriùs legenda, in arbore perhiemant. Ligustica notatio est, tanti esse ad saporis commendationem dulci commodum aurantio situm, vt id genus pomum ostento solibus loco cum levis acrimoniæ mistura moderatè ac suauiter, opaco autem præmodum ingratiq; dulcescat: adeoque in amarorem vergere videatur. Quod temperatè sapit aurantium, vt saporis, ita coloris læuorisque temperiem sortitum ægrè distinguitur à prædictis, ambigua facie acris dulcisque confundente discrimina. His autem omnibus grana complura, interdum supra quadragena. Proximum iisdem accenset præmodum indiscreta similitudo, quod est sicciore medulla, & hie-

me ve-

me vescum aurantium. Acris enim temperatque aurantij faciem refert: amplitudine tamen nonnihil, bonitate plurimum præstat. In rhegino, neapolitano, siculoque agro feliciter prouenit. Medullam præcipuus sapor, & quædam teneritudo commendant. Ipsa quippe medulla succo, non fluido ad expressionem, sed in escarium vsum concreto & modico, emendati dulcedine acoris miram temperiem sapit. Mensibus id pomum hibernis præcipue tempestiuum.

The first thing that I observed when I came to the
city of Jerusalem was the great number of
people who were gathered together in the
streets and in the squares. I saw many
people who were dressed in rich and
valuable clothing, and I saw many
people who were dressed in poor and
ragged clothing. I saw many people who
were walking with their heads bowed down
and their faces pale, and I saw many
people who were walking with their heads
up and their faces smiling.

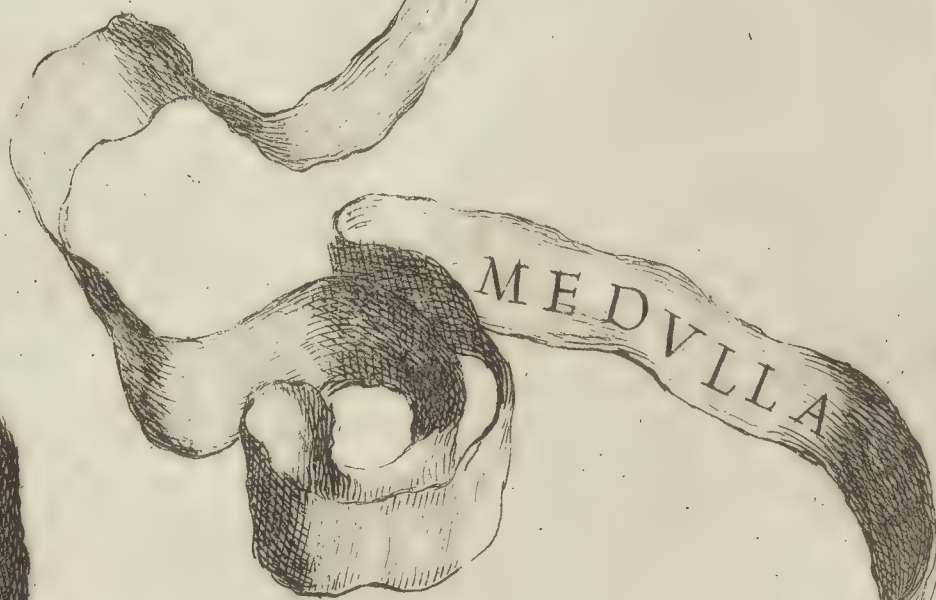
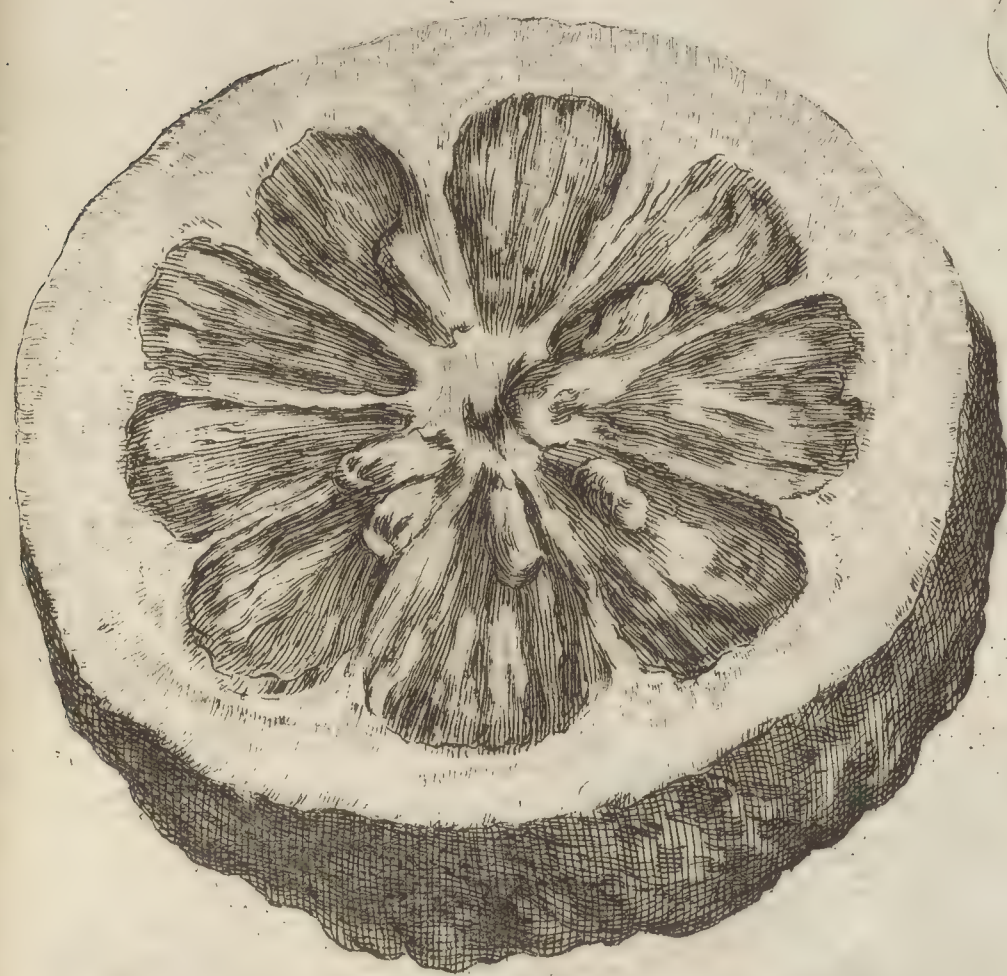

AVRANTIVM

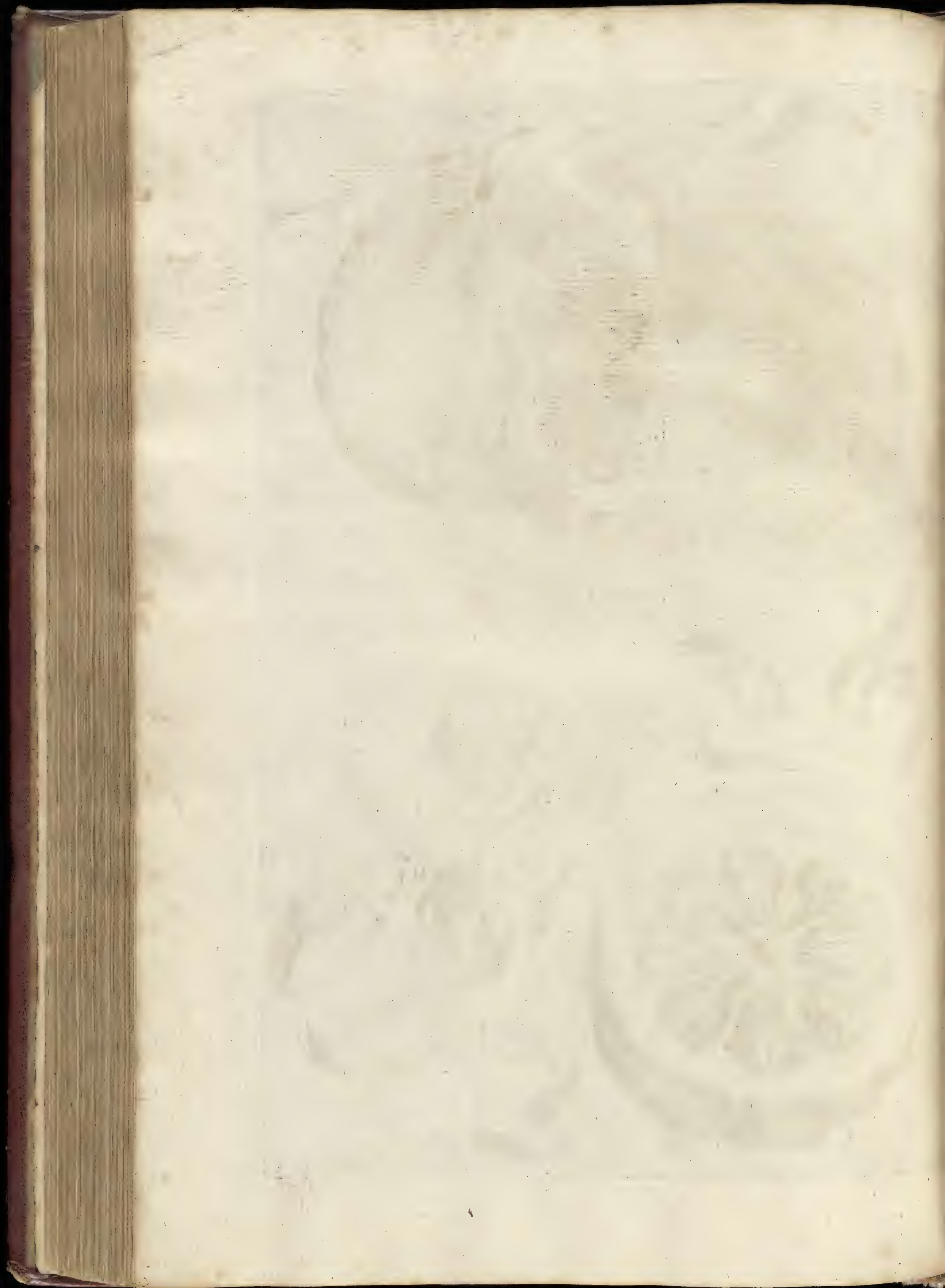

SICCIOR

MEDVLLA

HIBERNVM

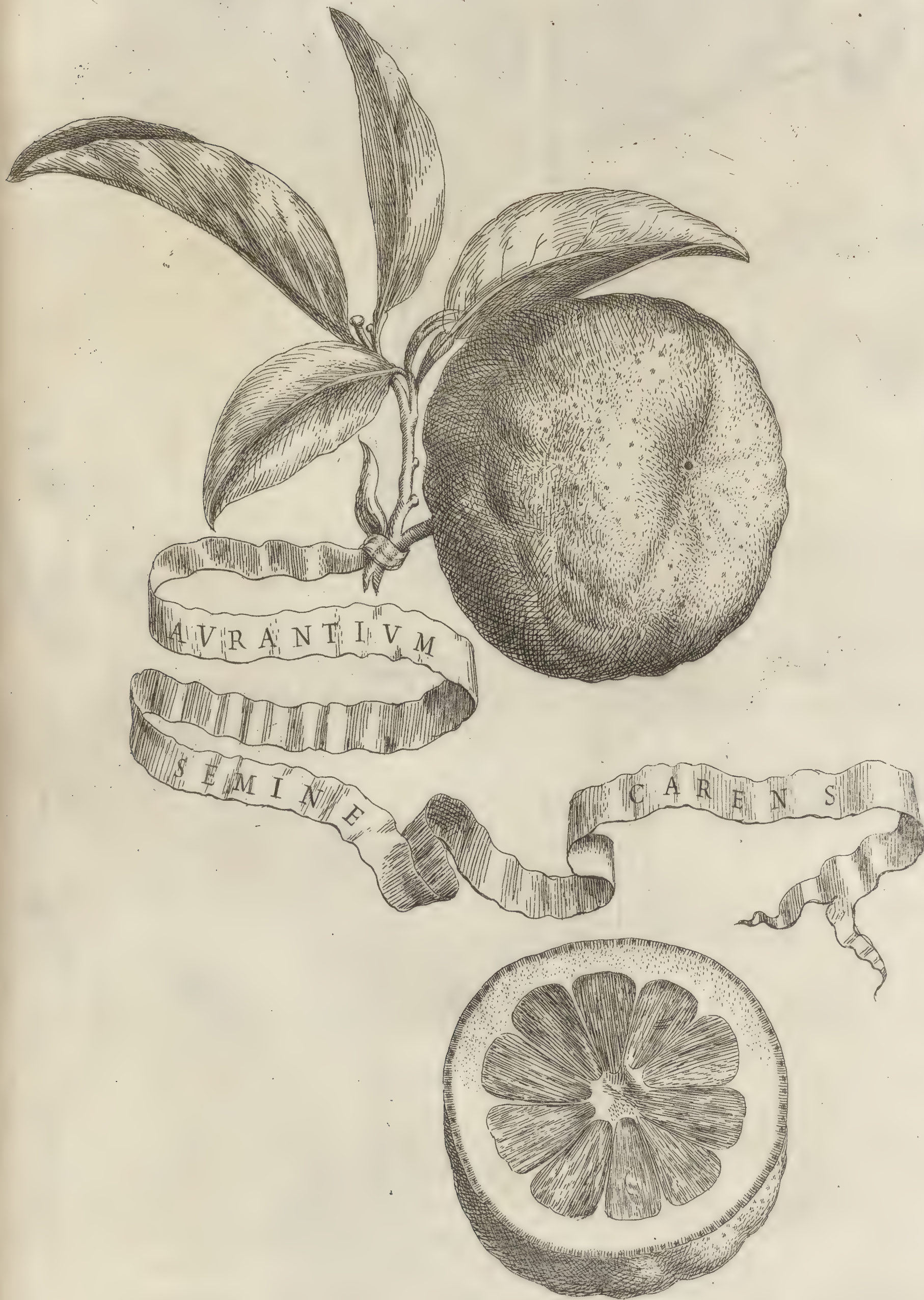

Aurantium semine carens. Cap. IV.

VRANTII semine carentis arbor frequens est ramis, in summo ramulosis, foliosa viriditate vestitissimis, & ab aculeato munimento nudis. Folium ouata specie leuiter fastigiatum, nec sine lae- uoris nitore viridissimum. Flos amplitudine non discrepans à cognatis, denso racemo numerosus, raroque abortans. Pomum magnitudine modicum: cortice satis croceum scabrumque: carne parca suffartum: medulla succosum perampla, decem ferè membraneis loculamen- tis intercepta, sufflauria, dulcacido sapore grata. Et hoc aurantium oblongi nouitate vultus limonis gemellum insitio peperit: & insi- tiuis è nuptijs partus extitit formosè adulterinus. Igitur semine ca- rentis pomi aurantia in limoniam nuper insita sic genus miscuit, ve inter consuetæ rotunditatis poma pleraque vnum induxerit instar limonis oblongum, cæteris partibus prædicto ab aurantio non di- stans, hoc est, & aliud & idem.

Idem auran-
tium limonis
aspectum.

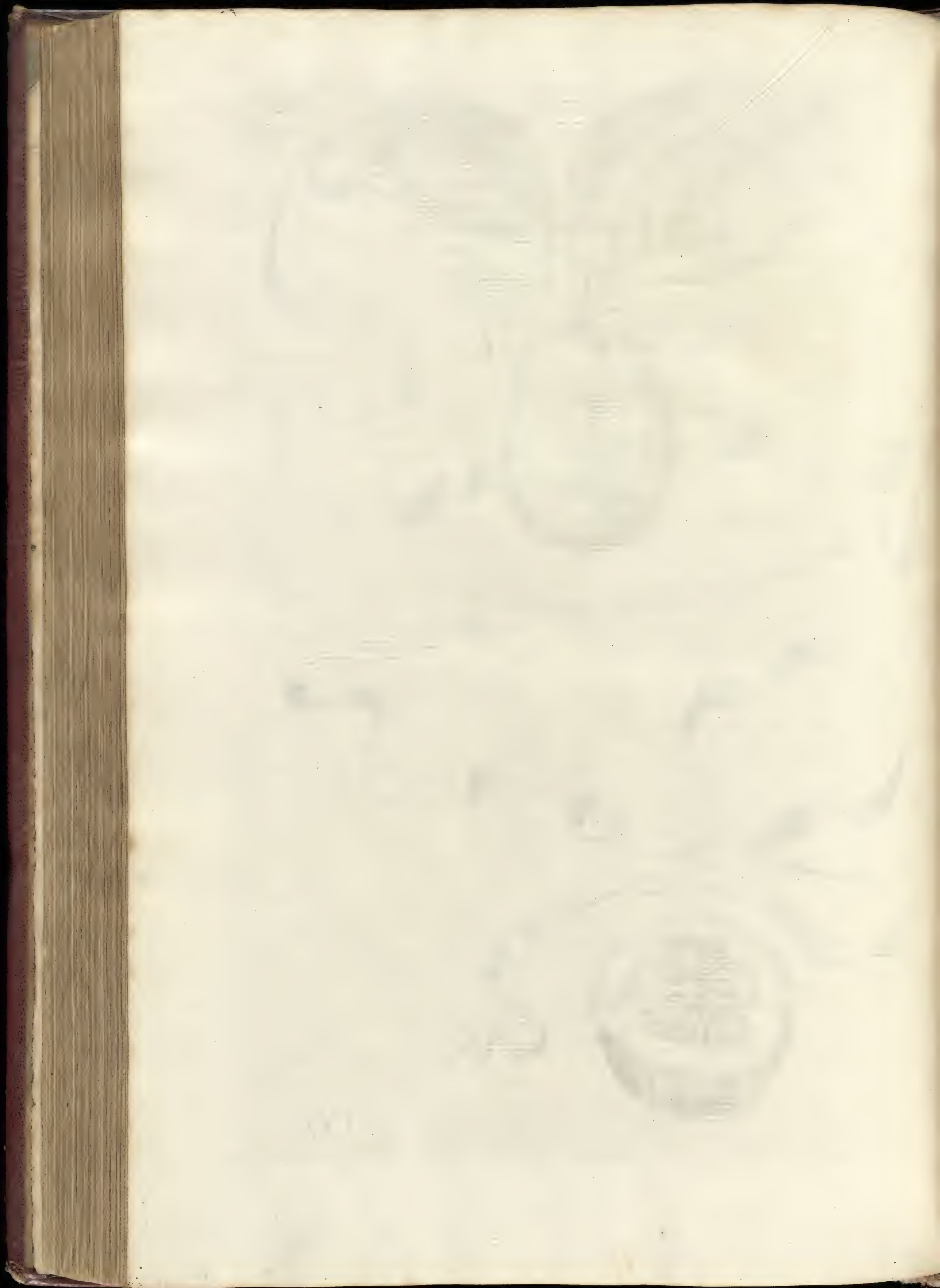
IDEM

AVRANTIVM

LIMONIS

EFFIGIE

Aurantium geminum, & crispo folio, & flore duplici.

Cap. V.

VLLA, me iudice, aurantia oculos & palatum pascit effusiùs, quàm quæ dicitur crispa. Ramos mittit frequentes, in orbem arctè ramulosos & inermes. Atque hos quidem folia conuelant prædensa, quemadmodum in limonia malo, quam perettam vocamus: breuia, præter aurantiæ morem, pediculum foliatum non habentia, primo germinatu cacuminata, postmodum retusa, saturo læuique virore iucunda, languidè olentia, quibusdam veluti bullulis turgida, pronam in partem recurua & quodammodo in cirros vibrata, quæque crispa facie ipsum nomen arboris crispent. Ad hæc summis è ramulis plures exeunt flores, & in poma desinunt plerunque tenacia, vulgaribus aurantijs propemodum æqualia, in latitudinem rotunda, summa imaque parte plana: cortice temperatè croceo, modicè granoso, perparum odorato, leuiterque amaro: carne admodum exili, solutiore, insulsaque: medulla in octonas denasue spicas distributa, mediocriter flauente, non ita humecta, ob acrimoniæ temperiem suauissima: inclusis seminibus perpauca, rotundis, vix aut nullo modo amaris. Sic huius aurantij nomen suis viret à folijs: sic alterum vernat à floribus, quos præmittit formosissimos. Nam serie foliorum multiplici damascenæ interdum rosæ speciem præbet. Pomum incremento magnum, quo maxima solent esse vulgaria: in summo imoque planum: cute scabrum: carne perexiguum: medulla croceum, peramplum & feminosum: sapore demum, inter acrem dulcemque, medium.

*Aurantium
crispo folio.*

*Aurantium
flore duplici.*

Aurantium stellatum, & roseum . Cap. VI.

DISCRIMEN è cælo ambiciosè petit , cæle-
stemque lucem suo addere videtur auro , quod à
stella nomen accipit aurantium . Ea tamen tan-
tula est , vt nomine , quàm re , magis emineat .
Summa enim pediculi pars , diuisuris quinis fla-
uentibus ac turgidulis in stellulam diradiata , po-
mo adhærescit . Cætera eiusdem pomi facies vel

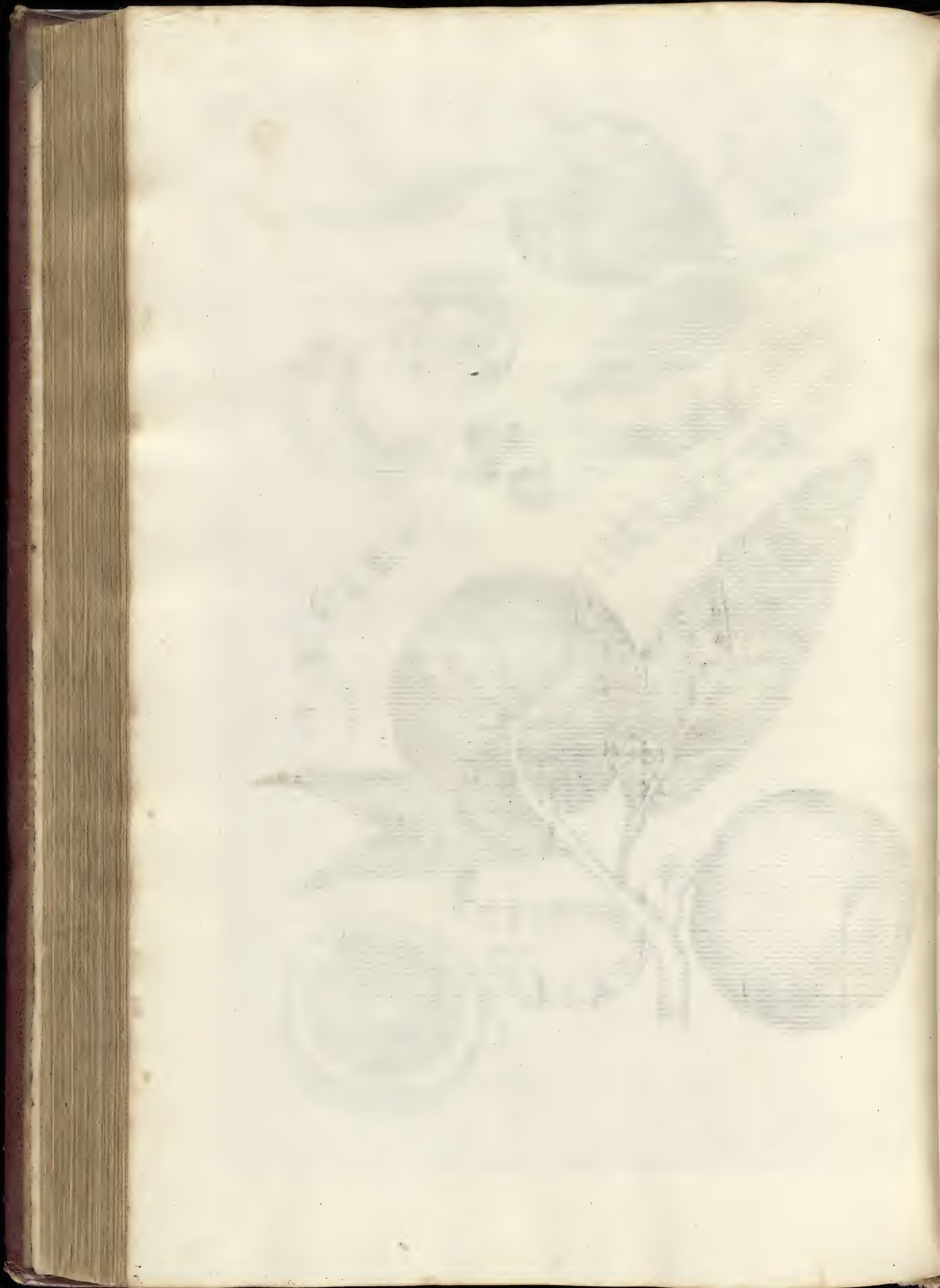
*Quare stella-
tum .*

indiscreta , vel obscuro discrimine ambigua , non dignoscitur à præ-
dictis . Cortex crocea temperie flauet . Caro densa est . Diluto sul-
phuris colore medulla tingitur . Nonnullam illa suauitatem , hæc
aut dulcedinem aut acritudinem resipit . Quare id pomum , si dul-
ci medulla sit , vulgaris instar mali decoriatum iucundè estur . Mi-
nor illi plerunque mensura : semina quoque minuscule . Ligures
aurantium chium nominant . Iam verò si stellas aurantia subiectas
in pediculis habent : quidni rosas præferant ? Est igitur aurantium ,
cuius vmbilicus conformatur in rosam . Sic aurantium roseum est ,
vt in auro decenter floreat regina florum . Cæterùm pomi magni-
tudo instar sinensis vulgari breuior : rotunditas vtrinque compressa ,
& à summo ad imum strijs æqualibus distincta : corium modicè ru-
gosum & cerinum : caro exigua : medulla pallida , non multi succi ,
eiusque asperi & subamari : folium tenue , angustum , satisque proli-
xum : flos pusillus , foliosus , & leuiter odoratus .

*Quare ro-
seum .*

11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

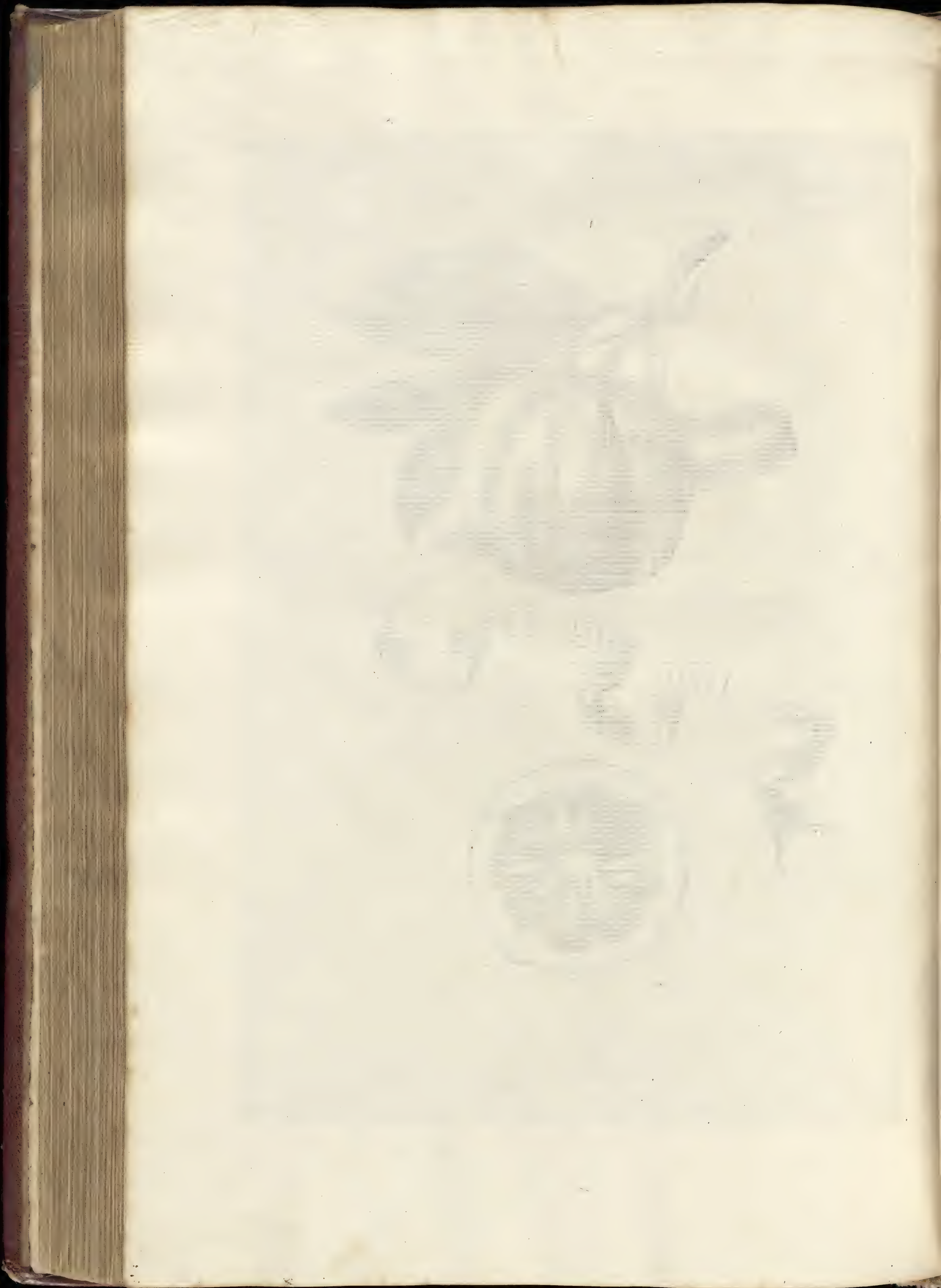

Aurantium virgatum, striatumque.
Cap. VII.

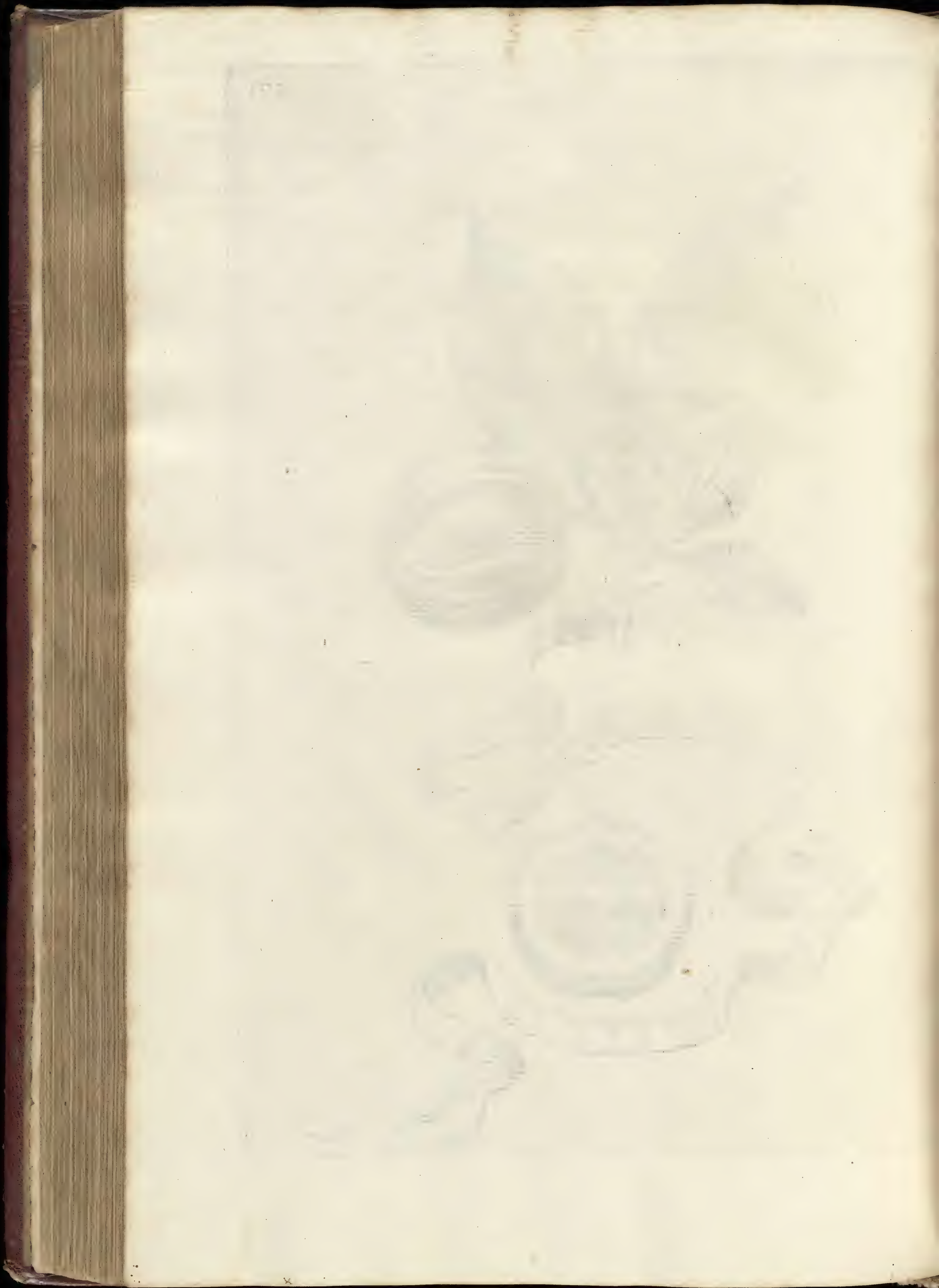

VIRGATI nomen aurantio geminus facit, qui Virgatum.
 cutem variat, color. Illa enim à summo pomo
 ad imum ante maturitatem viridi albidoque co-
 lore alternante in quædam veluti segmenta, sæ-
 pius inter se inæqualia, distinguitur. Vbi ma-
 turitas accessit, color viridis in flauum, albicans
 migrat in croceum. Ex ijs verò segmentis, quæ
 primùm virent, leuiter subsidunt, & angustiora sunt: quæ flauent,
 etiam eminent, magisque patent. Vt propterea striatum quoque
 aurantium appelletur. Eadem cutis, velut in acido aurantio, sca-
 brè granosa. Caro dimidiatum ferè digitum lata. Coloris medulla
 sulphurei, iucundè acris, ac denis sæpe membraneis dissepimentis
 inclusa. Semina grandiuscula. Totum pomum è rotundo vergens
 in oblongum. Folia pleraque viridi albentisque sulphuris colore
 maculosa, virgatoque pomo digna. Formosioris alterum striaturæ Striatum.
 aurantium Neapoli Romam misit ad Alexandrum Caëtanum Caro-
 lus de Cardenäs, Laini Marchio: cuius horti cultissimi compendia-
 ria neapolitanæ amœnitatis imago sunt. Huius autem pomi rotun-
 ditas angusta: cutis modicè scabra, torisque crebra per interualla,
 extantibus vndique striata: medulla diffusa, dulciter mordax, & auri
 colore blandiens: folium breue: flos minutus.

Aurantium foemina , siue foetiferum .
Cap. VIII.

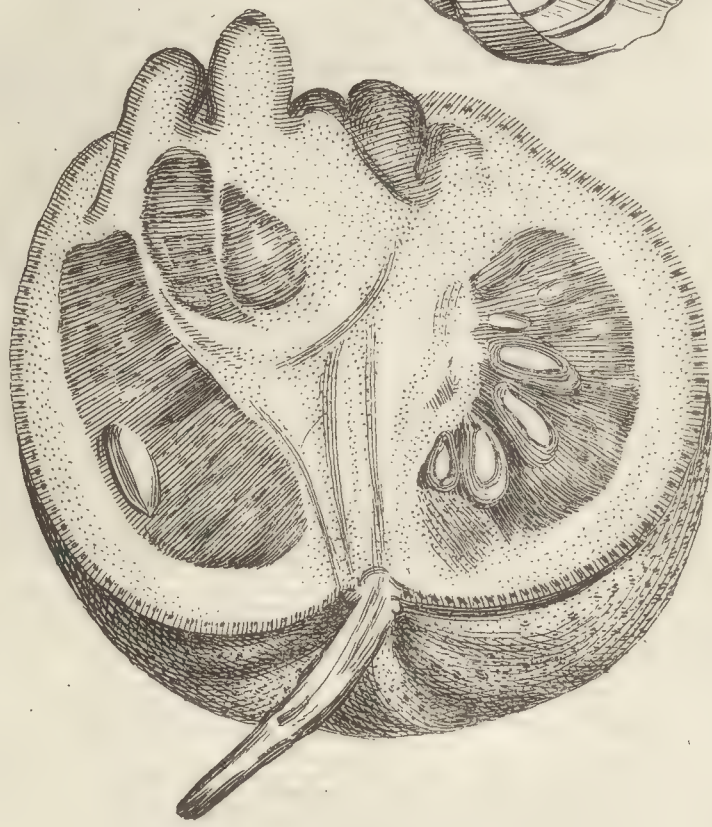
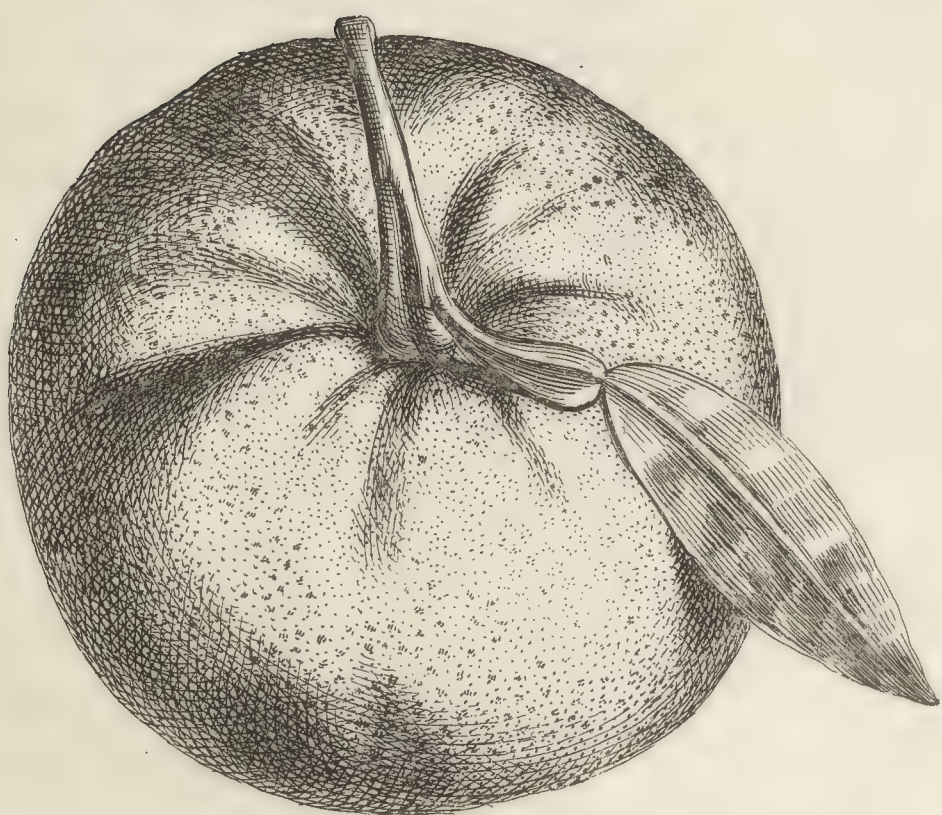
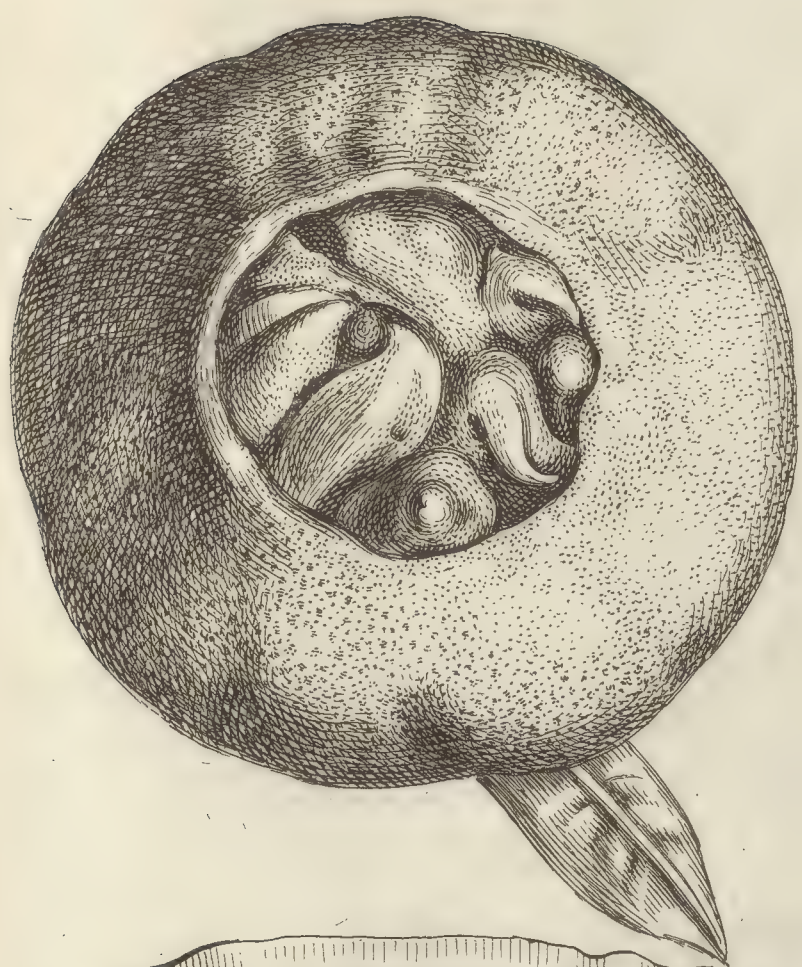
VRANTIVM hoc instar limonis alios includentis feracitatem arboris suæ aliquatenus æmulatur, dum foetus quanuis abortiuos inualido nisu parturit, non parit . Ita & hoc & proximè exhibendum , genere neutrale , à se ipso degenerat , vel in foeminam, vel in androgynum . Porro foetiferum magnitudine mediocri est : forma vtrunque sessili presséque rotunda : cortice læuigato , vehementer croceo , productis à pediculi commissura vsque ad medium ventrem rugis crispato , amaritudinis consuetæ , odoratus peracuti : carne perexigua , & instar auersi cultri crassa , flaccida , subdulci , & in sulphureum colorem inclinante : medulla verò aliàs decem spicarum , aliàs plurium , coloris lutei , & quidem saturi , saporis autem iucundè acris . Extimo in pomo alterum inest circunuestiente aliquando corticula , plerunque nuda duntaxat carne , intimaque quatuor ferè spicarum medulla coagmentatum : per hiantem vmbilicum promente se nunc quidem magis , nunc verò minùs confertim semiconspicua pomorum quadam pullitie : quæ retinet aliquandiu viriditatem , flauente matre . Nam æquum non est , simul filium cum parente consenescere . Si causam quæras geminantis hæc poma foecunditatis , vt mater vtero fo-
bolem sibi gemellam ferat :^a eam habeo monstrare , quæ mihi se peruestiganti obtulit prædictis in pomis consimilibus , nempe seminis affluentiam . Si præterea quærere persistas , cur foetus è pomi flosculo siue vmbilico diuissim existat , seminalis è materiæ subtilitate , aliaue qualitate ipsi congenita id existimo prouenire . Prægnantia hæc poma parit Caieta , olim Æneæ Magni nutrix , nunc vrbis inclytæ nomen : nimirum seu viua nutriat , seu mortua pariat , rerum semper admirandarum foecunda .

^a Lib. 3. cap. 19.

174

174

Aurantium hermaphroditum, siue corniculatum.

Cap. IX.

VT à vulgari nihil aurantio magnitudine, sic multum conformatione distat, quod hermaphroditum & androgynum vocant. Satis illi croceus sine hilaritate, non sine læuore, cortex: auersum cultrum crassus, ac de more amarus: qui simplici multipliciue callo iuxta pediculum cornicula quædam exertat, & rimas agit: subtilioribus nimirum partibus, quibus abundat id pomum, in acutum sese prominentibus, & ad exitum viam aperientibus. Caro fungosa & insulsa dimidiati digiti crassitudinem æquat. Membranaceis medulla folliculis vndenis duodenisue, gemina serie altera alteram continente dispositis, concluditur. Quare dissecto in pomo cancellatim reticulata distinctio apparet. Cæterum acrimonia illi temperata. Semina non ita pauca, turgida, & prope rotunda.

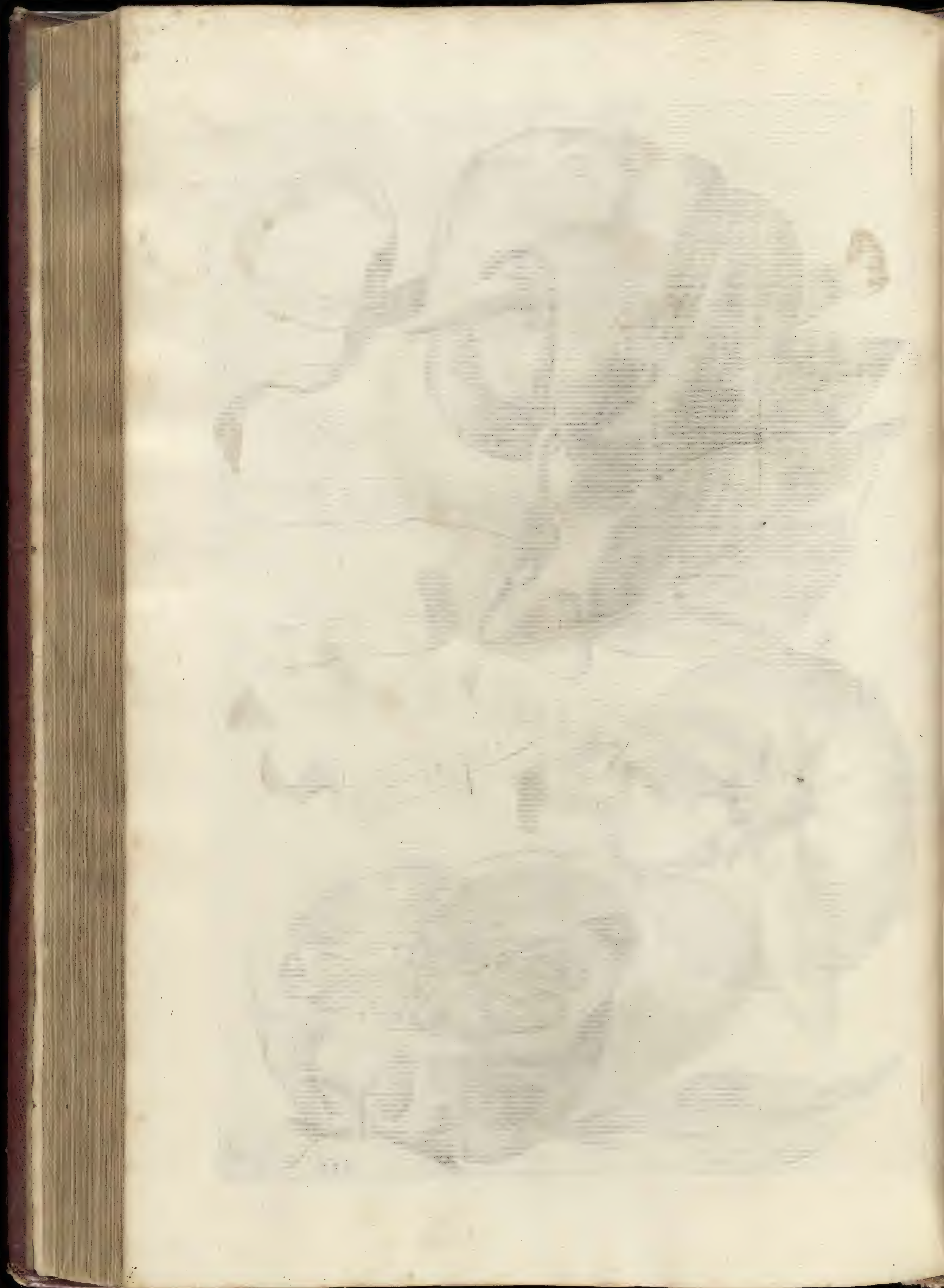
Androgyni
pomi causa.

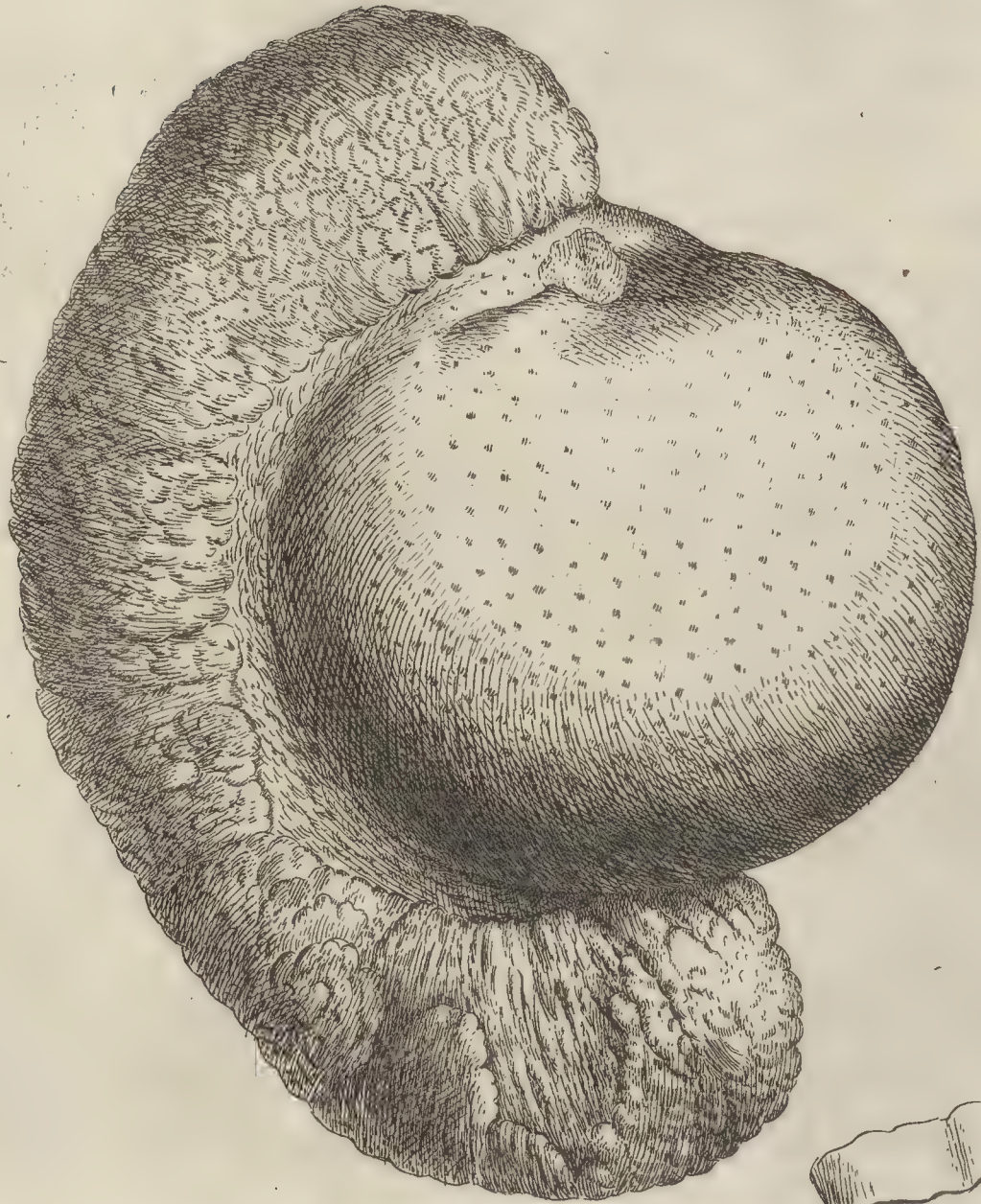
Aurantium callosum multiforme. Cap. X.

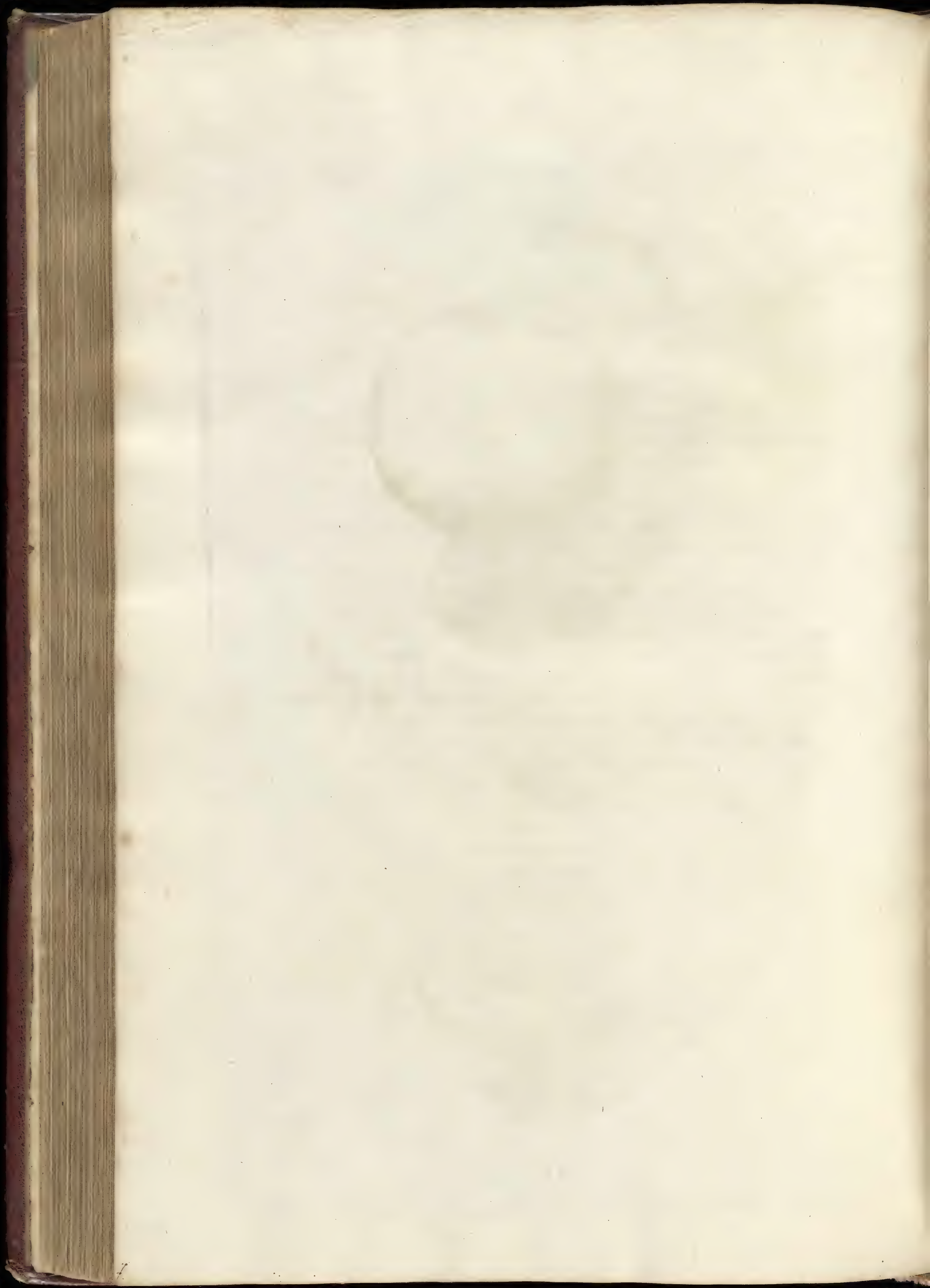

MISSVM est nuper ad me Neapoli, paruis etiam in rebus vrbe mirabili, hortensia inter miracula numerandum aurantium. Forma & magnitudine à vulgari non abhorret. Sapore iucundo vinosoque temperatum resipit. Illud sanè visendum & admirandum, quod sæpe adnata callosi corporis multiformi appendice formosè deformatur. Eius autem, quod ego vidi, deformatio hæc erat. Adnatum callum ab imo pomo ad summum lunato adhærebat excursu. Rotunda illi duum ferè digitorum crassitudo. Cutis oppidò rugosa, perpetuisque tuberculis, viridi luteoque colore alternatis, instar anguinei spolij maculosa. Pulpa verò alba, duriuscula, subamara. Et hoc & alia variantis figuræ miracula non rarenter ars elaborat, sed frequenter natura ludit neapolitano in suburbio, quod vulgò Barram nominant: cuius austrinæ amœnitati glaciales iniurias oppositus Vesuuius ardentissimè defendit.

Aurantium distortum. Cap. XI.

ABORTVS & monstra in animantibus plerunque horremus, amamus in pomis. Hinc aurantij genus variè distortum abortiuumque hortensibus in delicijs miraculisq; numeramus. Id ex vrbe Neapoli, cuius res quoque monstrosæ formosæ sunt, nostras in oras peregrinatum in hortis Matthæiorum romanis, albanisque Sabellorum, nempe in gemino regiæ amœnitatis Elysio, fortunatam coloniam collocauit. Inde alia in pomaria propagatum. Hæc autem illi effigies. Totum è pluribus verrucis corniculisque, siue è pusillis deprauatæ figuræ pomis coagmentatur. Suâ illorum cuique cutis ardens crocea, leuiter aspera, iucundè olens, ac summè amara. Caro multa, fungosæque naturæ. Medulla spicæ simplicis, coloris vehementer flauis, acritudinis temperatæ, nulliusque seminis. Eadem pusilla poma, ferè in totum sæpius discreta, iuxta pediculos cohærescunt. Hinc facies huic aurantio varia, & alicuius interdum animantis imitamento personata, coeuntibus compactile in mendacium supradictis corpusculis. Neque verò plurium coitione partium efficitur, vt id genus aurantium vulgaris magnitudinem exæquet. Attamen cum rhegino citreo multiformi de figurarum varietate contendit: & pumilio gigantem prouocat. Sed non constanti distorti monstrosique partus lege, nec omnibus annis parens arbor abortat: fierique solet interdum, vt vulgatæ poma rotunditatis inducat: eadem tamen exigua, & ijs, quæ vulgò sinensia nominant, aurantijs paulo grandiora. Cæterùm huius aurantiæ folia densissima, & similiter minuta, vt in crispæ frondis aurantia: pediculis angustè foliatis. Flores abortiuorum indices pomorum semihulci, & ipsi abortiui. Iam verò si super huiusce aurantij distortionem abortuque Lycei cortinam confulas, easdem afferet illa causas, ^a quas in citreo multiformi iam traditas hoc loco repetere censeo superuacuum.

^a Lib. 2. cap. 5.

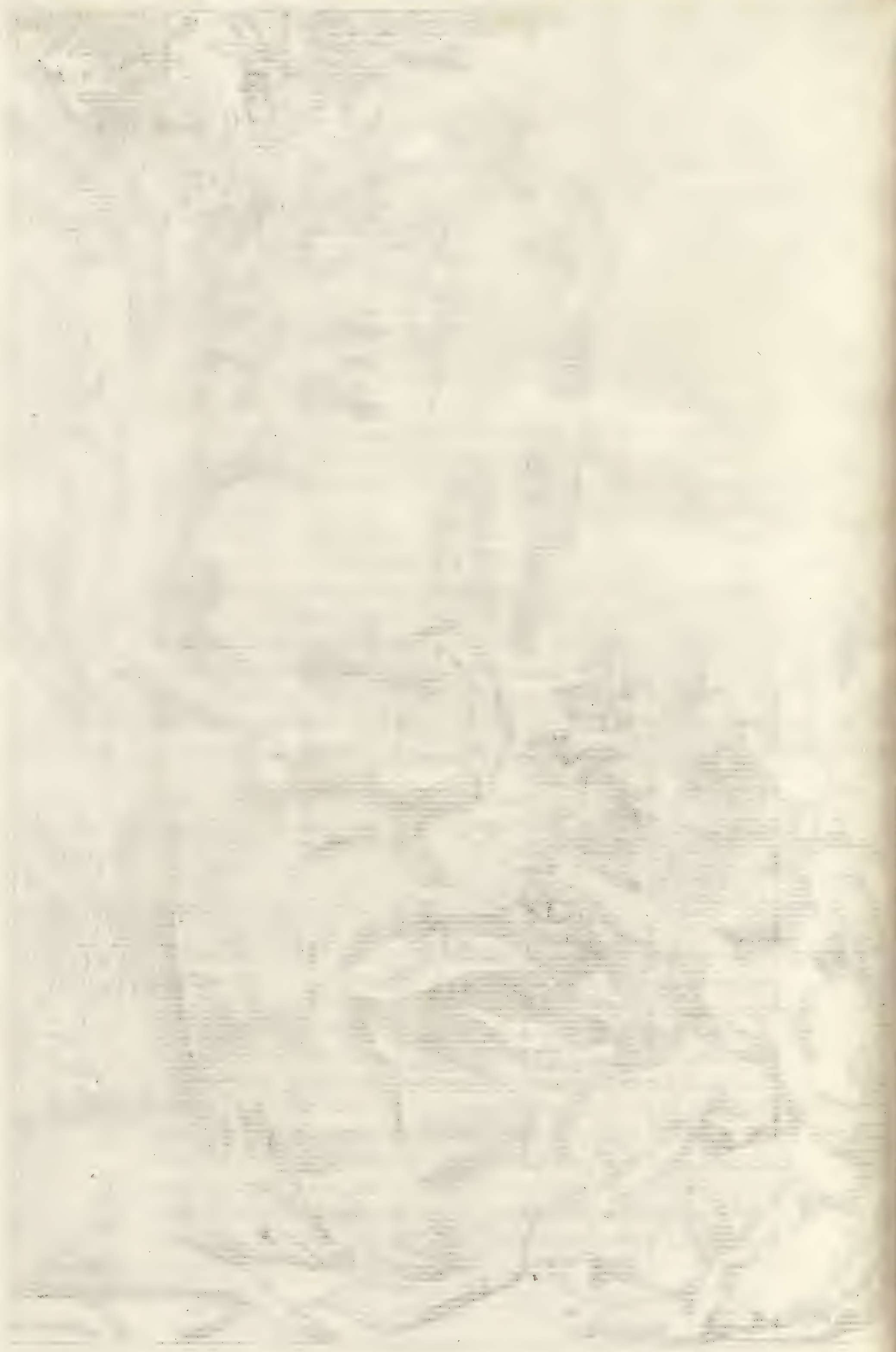

Quòd si poëticum è Parnasso responsum quæras, cognata superiori-
 bus fabula eiusdem hanc pomi narrat originem. Reuertebatur è
 venatorio bello Harmonilli soror, pugnacissima Dianæ Amazon,
 Leonilla: vnâque cum commilitantibus Nymphis confossum visen-
 dæ magnitudinis aprum, opima nempe siluarum spolia, non sine
 triumphali gaudio, reportabat. Sed (vt mortalium non rarò infelix
 etiam felicitas est) auctas fraterna maternaque mutatione siluas, se-
 que arborum consanguineam esse ignorabat. Iam fortè deuenerant
 in eam ipsam peramcenam Vertumni siluulam: cuius amœnitatem
 splendido infortunio nuper auxerat Leonillæ parens, Tirsenia, cum
 auriferam in arborem degenerauit. Igitur ad modicam quietem
 & loci formositas inuitauit, & corporum lassitudo etiam coëgit. Hic
 initio per otium Nymphæ setigerum monstrum, calydonio magis
 horrificum, felici concertatione prostratum inter se gratulantur.
 Sed amicam gratulationem paulatim verborum in certamen muta-
 uit ambitio, dum suam quæque figendo in apro virtutem verbis pu-
 gnacissimis præferret. Cum finis esset altercandi nullus: hanc Leo-
 nilla litem alio dirimendam certamine pronuntiat. Nostra, inquit,
 ò sociæ, virtus, nisi extincta cum fera deperiit, manu palmam, non
 voce, decerpas. Age sagitta certius collineante recidatur dissensio,
 & palmaris gloria colligatur. Cum plausu audita, & omnium suffra-
 gij Nympharum comprobata decernendæ nouo certamine victoriæ
 conditione, de scopo collimaturis deligendo diu quæsitum. Fortè
 circumspectantibus animaduersa notissimo, inquem sæpius ipsæ con-
 uenirent, loco ante Vertumni simulacrum ignoti formosique ge-
 neris arbor admirationem mouit, vnâque cupiditatem excitauit
 eiusdem attentius cognoscendæ. Cum poma coloris aurei nonnul-
 la, quæ virentibus folijs internitebant, sublimibus affixa ramis auidi
 nequirent oculi satis delibare: En, inquit Leonilla, scopus decorus,
 quippe aureus, quò nostræ collineent sagittæ. Quæ certo pomum
 ictu deiecerit: eam non belluini solùm roboris, sed nostræ quoque
 peritiæ triumphatricem triumphali acclamatione renuntiabimus.
 Omnes ad gloriæ certamen virtus æmula illexit: & credula spe pal-
 mam quæque præcepit. Igitur coniectis de more fortibus, vltimo
 subsedit loco Leonillæ nomen. Nulla comitum non proximè, ne-
 que cum laude à proposito signo aberrauit. Prima nimirum, sed
 infelix postremæ Leonillæ ictus certissimi gloria reseruabatur. Ergo
 illa demum prægestiens, ac triumphum præcinens, cernite, inquit,
 ò sociæ, mea mihi quàm sit obsequentior sagitta. Tum dicto citius
 acutissimam deligit: neruo inserit: arcum validè adducit: limisque
 signum oculis vix dum speculata, summum arboris pomum volucris
 vulnere, pediculo resecto, deijcit. Latas acclamationes triste pro-

digium anteuertit, & nondum natas funeravit. Nam vulnerata, erupit ex arbore subitus cruor, flebilisque vox, Hei mihi! Horror pauorque Nymphas cæteras diuturno stupore defixit. At Leonilla, notæ vocis indicio matrem in siluæ latebra fortuito sagittæ casu traiectam rata, amore pariter ac dolore volucris, in auxilium complexumque properavit. Cum ecce tibi, trunco dirupto, Tirsenia vultum exeruit, à pristina multum formositate degenerem, multumq; arboreo de tumulo squalentem. Ferale spectaculum oculos, aures verò lamentabilis hæc oratio vulneravit. Quid miseram, Nymphæ, Tirseniam coniurato iaculorum coniectu miseriorem facitis? Tuque nata crudeliter felix, & infeliciter victrix, cur audaciore telo matrem in arbore sepultam demutilas: maternumq; sanguinem etiam elicis è sepulcro? Sub hoc me cortice sepeliuit aliena mors. In hanc arborem duravit matrem erga filium, infortunio simili duratum, mollissima commiseratio. Harmonillum meum tuumque, mortalium suauissimum, Vafronia Rabiria, quam potens alienæ virtutis dominatrix, tam impotens moderatrix vafri furoris sui, crudeli nequicquam supplicem à Musarum exterminat ephebeo. Amissi eruditi domicilij triste desiderium ante fores sic exulem defixit, vt nouam in arborem digitati citrei actis altè radicibus mutarit. Præmiseram ego, qui Harmonillum tantisper reuiscendum reuocaret: cum redit ad me super filij statu quærentem oraculum ab Vertumno nuntius acerbus cum filij particula, siue cum posthumo eiusdem pomo. Lacrymis & osculis exequias factura, pomum manu complector. Ne charo diuellatur à complexu manus, extimum transit in pomum, & in prolis aureæ sepulcrum, ab amoris calore coloris aurei. Totam denique parentem dolor nouam citrati limonis in arborem transfigurat. In hac tu filia, quoties transis, matrem complectere: piè illacryma: meque felicior abi, & vale. Ad hoc Leonilla spectaculum, ad has voces attonita hæserat, maternoque stipiti simillima. Denique dolore impatiens in amplexum prouolat: & miserabili cum gemitu, nulla medies, inquit, à te diuellet, ò mater. Vix ea, cum cæpit pedis planta, mollissima radicescere: cætera deinde tenera formositas paulatim durata trunco, brachiata ramis, capillata folijs, vberans pomis, arborefcere. Vniuersa denique Leonilla, indole magis quam crine aurea, in aurantiam demigravit, fructu mirè congesto, & varias in figuras pulchrè distorto matris fratrisque poma, eleganter monstrosa, hæreditario velut imitamento æmulantem, Nympharum demirantium & commiserantium eiulatu atque plangore tota latè silua perstrepuat. Fuit autem, vulgato iam infortunio conspectisque pomis, qui diceret, mirandum non esse, quòd arbor virginis, ad partum rudis, fructus pareret abortiuos.

At in

At in abortus arborei miseranda fabula, graphico spectaculo exhibita, non abortauit ars tua errare nescia, Dominice Zamperi. Dominicus Zamperius.
 Cum enim illa in te pictoris eximij dotes omnes congefferit: in hac mea, tuis lineis nobilitata, pagina plerasque ac præcipuas expressit. Quicquid natura, quicquid ars visendum operosè molita est: penicilli tui facilis æmulatio geminauit. Quis vnuquam hominum cæterarumque animantium corpora elegantiore symmetria definiuit? Quis æqua camporum, ardua montium, depressa vallium, liquida fluminum, vegeta stirpium prospectu amœniore distinxit? Quis ædificia coloribus concinnius excitauit? Hæ nimirum tuæ fuerunt artes, vtrunque naturæ artisque mundum pingendo fingere, laudatoque mendacio callidos etiam eruditorum oculos fallere. Sed, qua præcellis, geminam laudem, ut corpora concinnè ac peritè disponas: eademque, licet conficta & inanima, expictis expressisque animæ affectibus: in angusta pagina, mihi graphicè depicta, ipsi explicas æternitati. Sic autem in efficta & experte sensus imagine veri viuunt ac sentiuntur arboreæ matris e trunco rediuiuæ, & in arborem morientis filia dolores: adeo vocales sunt Nympharum comitum complorationes: ut quicumque graphidem hanc viderit, illico affirmare cogatur, non te corporum esse duntaxat pictorem, sed animorum: & metamorphosim, quæ sit meis à scriptis fabula, tuis à lineis in historiam transformari. Equidem non possum, quin amplissimum hoc tibi loco decus illud gratuler & acclamem: O te, Zamperi, Annibale Caraccio, nempe illo Bononiensi Apelle, discipulum sanè dignissimum: eidemque vnice ac meritò percharum, utpote felicitis æmulationis gloria expressam magistri, & ambiguo discrimine indiscretam imaginem. At vbi nunc illa magni Annibalis, inclytum bellatorem inermi penicillo superantis, viua imago? Heu magistrum hoc vno infelicitè imitatus, ante diem obiisti! Eiusdem obitus.
 Enimuero luctuosum decuit omen, ut breui moriturus tuæ lineis artis extremis funebrem hanc fabulam dares. O mortem oppidò cæcam, quæ virum immortalitate dignum à mortalium vulgo non discreuerit! Attamen, si quod est præmaturæ mortis solatium, hoc habes maximum, quòd in pulcherrimæ Sirenis, Parthenopes, sinu molissimo expirasti. Tuis illa picturis ornatior gratam rependet vicem, ut canoro te præconio æternet: vnoque hoc in posterum præteruehentes nautas illicio trahat. Quanquam picturæ tuæ, quæ vrbes innumeras decorant, totidem Sirenes sunt, ad operum tuorum suspicienda, miracula sparsim prouocantes. Neque enim Sirenibus tuis vocis deesse illecebra potest, quando tui vitam colores insinuabant. Ut hoc denique fateri oporteat, tuarum beneficio Sirenum orbem terrarum vniuersum illecebrosam factum esse Neapolim.

Aurantium citratum. Cap. XII.

Plura mala
Medica re-
praesentat.

CITRATI parens aurantij malum limoniam folio, flore autem hanc simul citrumque mentitur. Folium enim pediculo nititur haud foliato. Præterea satis est latum, leuiter obtusum, durum, è viridi fuscum, nonnullius læuoris, vndatim crispum, densumque: denique pomi, quod ab Adamo nominant, folio non absimile.

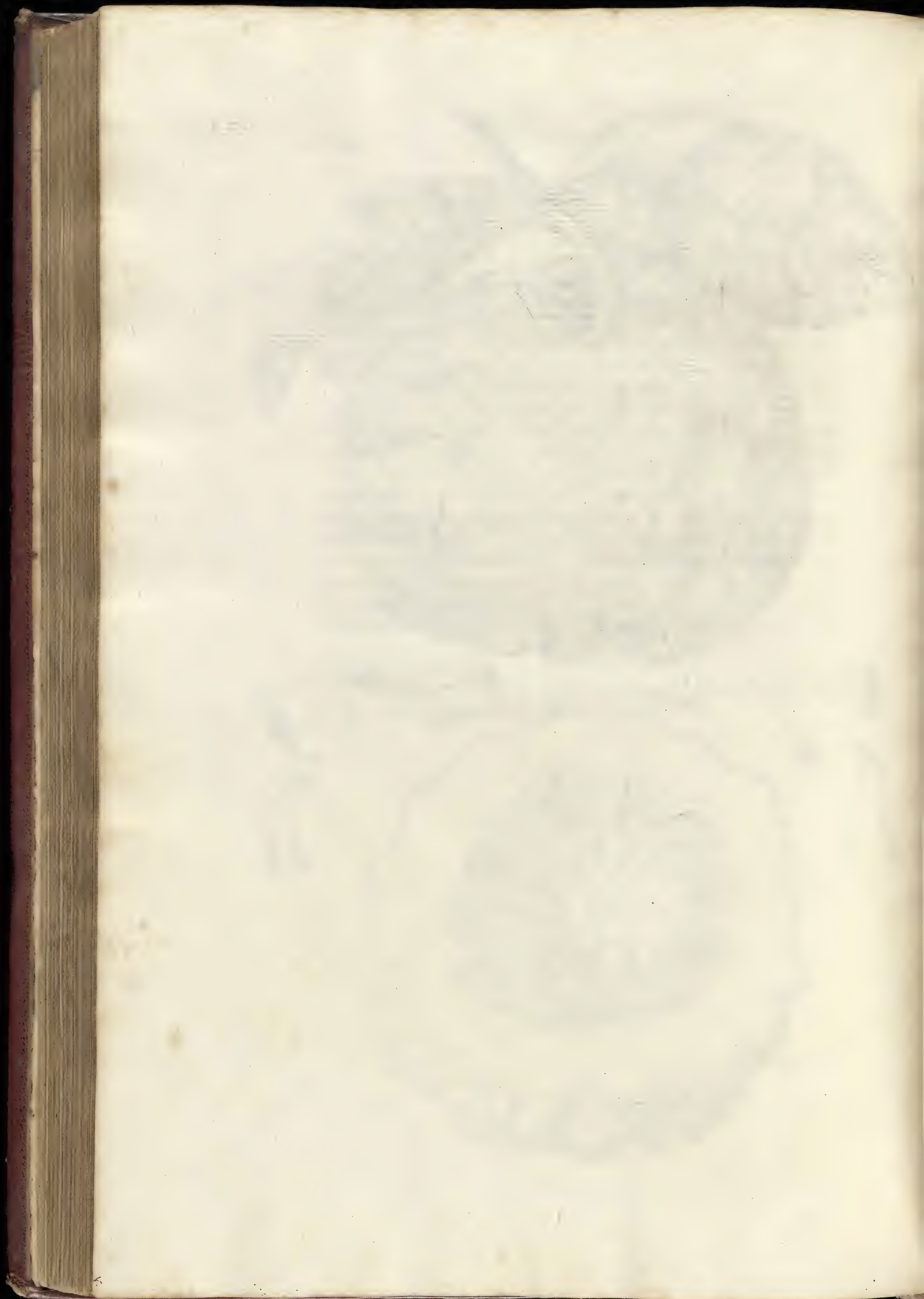
Cæterum flos amplus, foris rubens, intus verò albens prope citrinus est. Idem ingrati odoris acumine, velut in limonia malo, haud ita probatur: & confertim numerosus summos ramos racemi more conuestit. Denique Medicorum genus malorum multiplex hoc vno repræsentatur in pomo. Nam, si rotunditatem spectes infraque supraque complanatam, aurantium dices. Si vmbilicato in vertice extuberantem papillam, videbitur lima. Si magnitudinem, lumiam putabis. In corticis verrucosa scabritie, dilutoque pallore citreum agnosces: hoc etiam quadantenus, seu potiùs malum limonium refert eiusdem languidus odor saporque. Caro tenuis, non admodum spissa, & satis insulsa rursus aurantium sapit. Cortex à medulla seiungi facilis, & ipsius medullæ spicæ pari facilitate inuicem separabiles speciem exhibent aurantij. Sed in ipsa palloris albidii, & acerrimi succi medulla, necnon in seminum perexiguo numero vulgaris limonis imago aliqua deprehenditur.

AVRANTIVM

CITRATVM

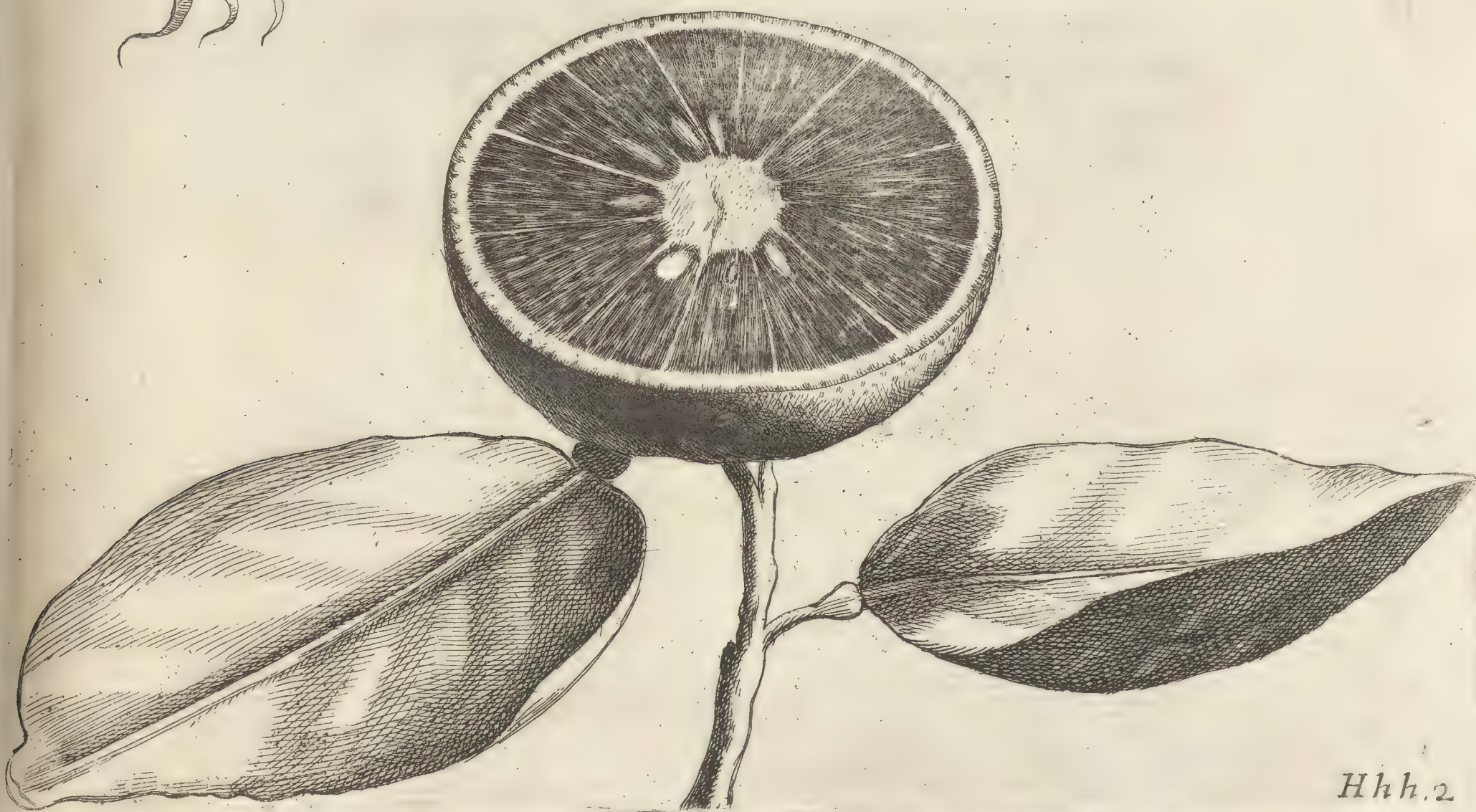
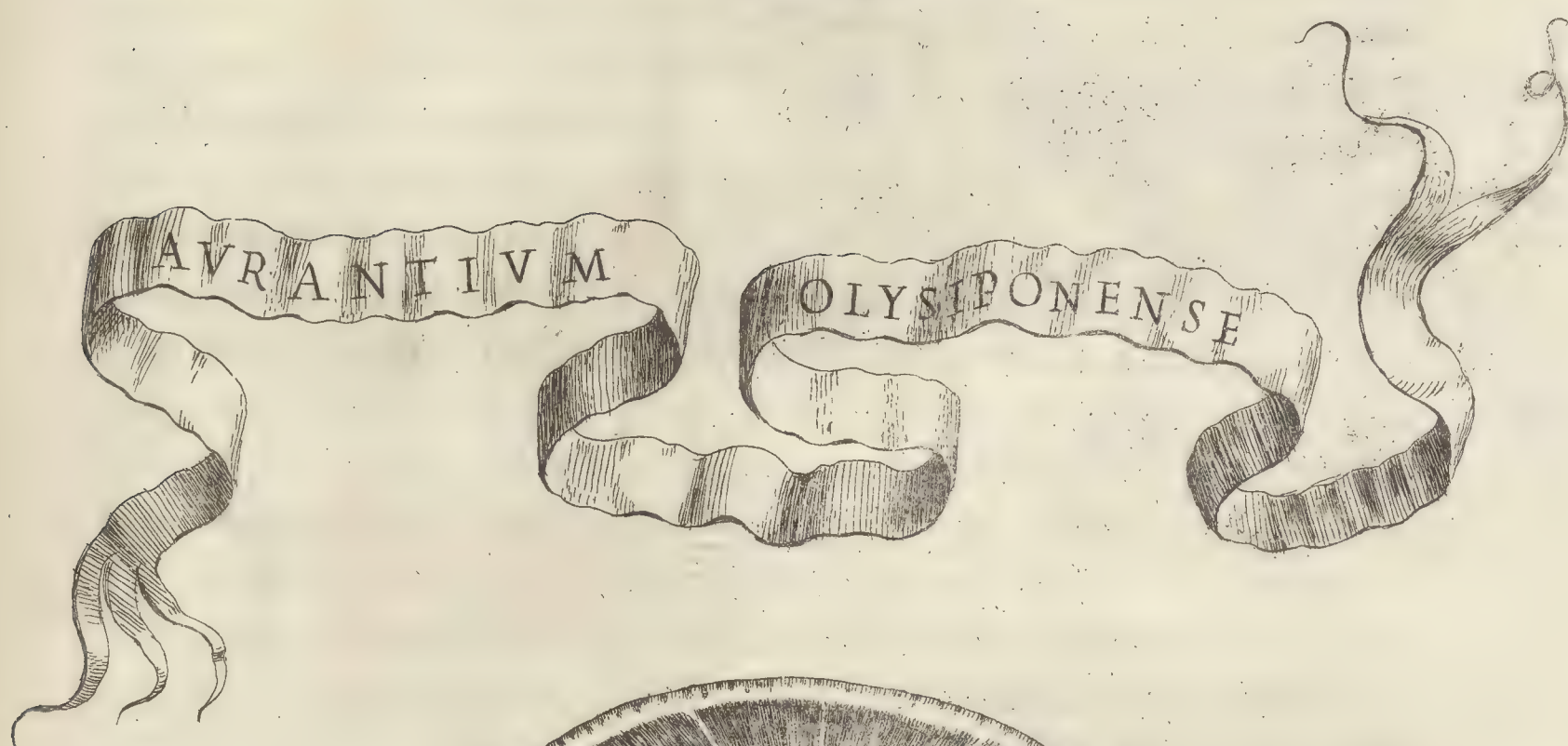
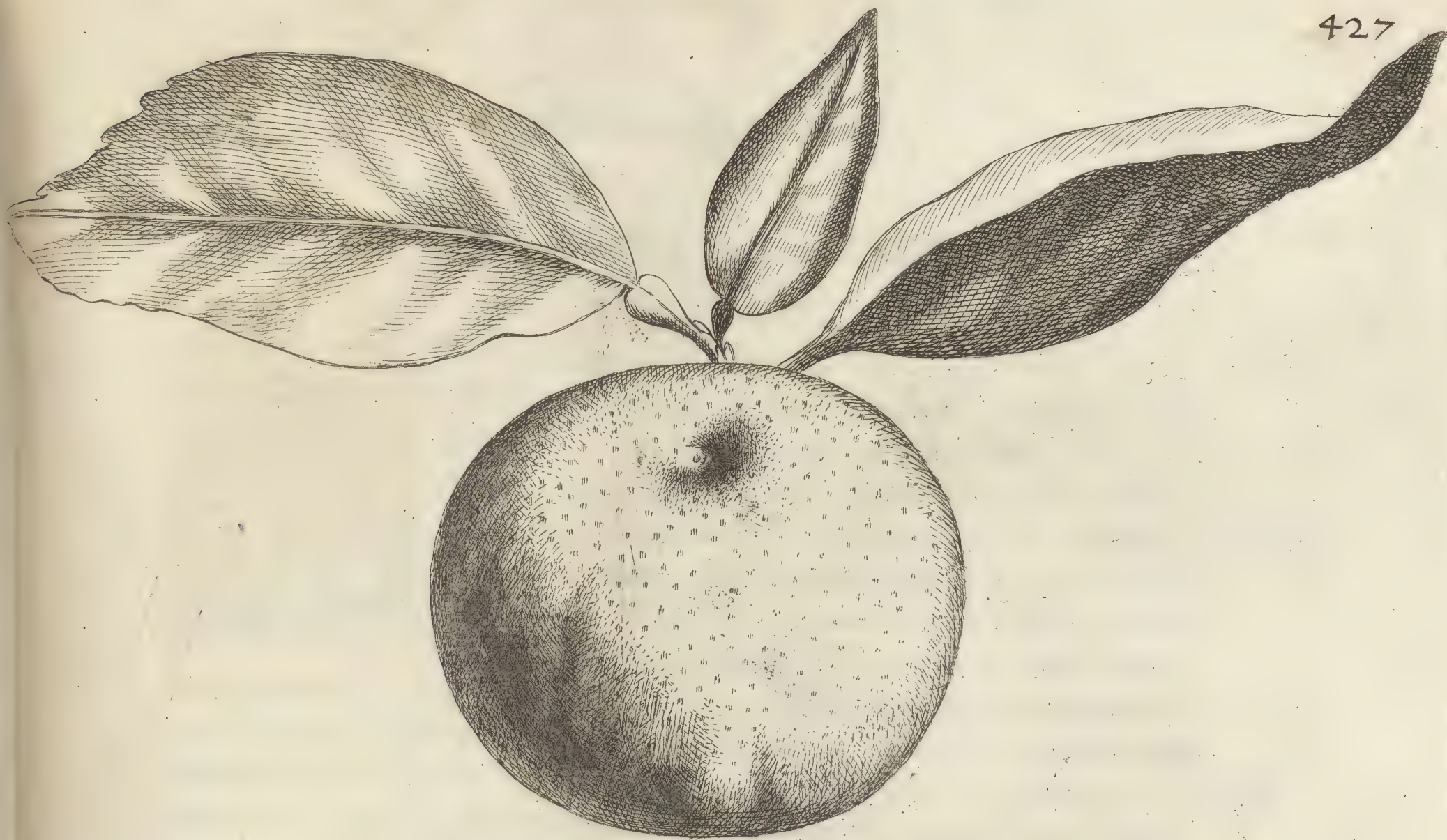

Aurantium Olysiponense: Cap. XIII.

AT origine & bonitate peregrinam pomi huius arborem, nempe arboreo splendidum auro munus, ad Pios & Barberinos hortos Romam Olysipo transmisit. Illuc autem è regno Sinarum transuectam asserit nonnemo, eaque de causa etiam Sinensem appellat. Porro ipsa foliorum florumque forma congeneres æquat arbores. Hoc tantum superat, quòd folia contrita suaviùs olent. Circinata rotunditatis pomum mediocrem supra modum tumet: Eius cutis intuenti lævis, tractanti leniter granosa, præ cæteris ardentè & hilariter flauet. Caro angustissima cum ipsa prope cute confunditur, simulque commanducata dulcem temperiem non sine aromatum odorato acumine resipit, esturque iucundissimè. Nouem spicarum plurimique succi amplissima medulla tam vehementer, tam nitidè flauescit, vt aurum credas in aurantij succum distabuiffe. Hunc autem perleui acritudine blandè iucundèque mordax dulcedo, & odoratus halitus commendant.

Sinense nonnullis.

Aurantium Indicum in insulis Philippinis.

Cap. XIV.

ON solum auro fossili renidet India, verum etiam arboreo. Id nos, quanuis remotissimi, non quidem manu legere, sed oculis & auribus possumus. Quincuplicis generis aurantio Philippina, Quincuplex. pomaria flauescere audiui de nostri ordinis sacerdote Simone Cotta Genuensi, qui Philippinis in insulis, Indorum magis salute quam Indica merce quaestuosus, per diu salubriterque commoratus, paucos ante annos Romam venit, Patris Didaci Bobadillae, earundem insularum Procuratoris socius. Primum genus aduentitium est vastissimo Sinarum tractu ad praecipuam urbem Manilam copiosissime transportatur, incremento minutum, gustu praedulce, cute aureum: quae iam arida odoratos vritur ad suffitus. Alterum peramplum, Primum. & palmorum interdum ferè quinque, rotunditate praerumidum earum insularum foecunditas nativa largitur. Tertio illi pariter Secundum. prouenienti Genuensis aurantij par magnitudo, & mira grauiditas, latente intra medullae medutullum pomo exiguo, consimilis coloris saporisque, sed cutis experte. Ex eo foetu aurantium filiorum nominatur. Quarti generis aurantium in iisdem insulis nascens, colore flauo, & sapore dulci, cum ipso totum cortice manditur emolumento non leui. Quippe bilem, dulcium esu pomorum creari solitam, cortex commanducatus emendat. Id genus aurantium corrupto indico nomine Hispani Darandanas vocant. Tertium. Postremo aliud praedictae ferunt insulae aurantium, Genuensis aequale, ac plerisque partibus consimile: attamen purpurei coloris medulla, quae vnam sapiat, mirè dispar. Porro multiplex hoc earundem insularum natium aurantium arboris, foliorum, & florum Quartum. aspectu, ipsiusque colore cutis à nostrate non distat.

Aurantium Sinense. Cap. XV.

QUOD vulgò dicitur Sinense aurantium, ex ar-
buscula prouenit trium ferè cubitorum, ramulo-
sa, minusculis folijs densissima, & flosculis pomo-
rum fœcundis vbertim vernante. Pusillam glo-
batur in pilam, & Appiani mali minuto incre-
mento dignum se matre nana filium probat. Hi-
lari corticis colore flauet: minutè granoso læuore
nitet: minimum habet carnis, coagmentante corpus interius nouem
decemue spicarum medulla, bene flaua, iucundè acida, semine de-
stituta. Conuenire Sinensis nomen id genus aurantio pernegat, cu-
ius ² libro primo meminimus, nostro ex ordine Aluarus Semedus: * Cap. 8.
quòd apud Sinas nulla eius formæ poma, plurima verò cum in reli-
qua India, tum Goæ atque adeo in Salsëtanis insulis conspexerit.
Quare id aurantium nuncupandum esse existimat vel Indicum, vel
Goanum. Hoc ipsum pomum alij de minorum densitate folio-
rum myrteis folijs aurantium appellant. Porro aliud in Sinarum
pomarijs longè prædicto breuius, Valentinae videlicet oliuæ magni-
tudine figuraq; regionis eius peculiare ac planè Sinense reperiri idem
Semedus affirmat, quod totum manditur, cute suauis, medullaque
prædulci.

Potius Indi-
cū vel Goa-
num.

Verum Si-
nense.

Aurantium dulci cortice. Cap. XVI.

SVAVITER hoc diffidet à cæteris aurantijs, cu-
ius corticem, rem alioqui amaram, dulcitus
condiuit. Notabilis in folijs fusca viriditas, bre-
uitas, duritia. In floribus laxitas & copia. In
ipsis pomis duplo triploue maior, quàm in alijs,
amplitudo. In cortice color ardentè croceus,
modicus læuor, sapor amabiliter subamarus. In
carne verò, nempe in contiguo medullæ cortice,
duplicis ferè digiti crassitudo, crassi quoque corticis nomen alterum
aurantio faciens: concretio duriuscula, nec sine perleui amaritie gra-
ta dulcedo: vt hinc dulcis corticis vocabulum aurantio natum cre-
diderim. In medulla color impensè sulphureus, acrimonia tempe-
rata, spicæ septenæ vel octonæ. Denique numerus in seminibus exi-
guus, & præstans magnitudo. Totum pomum nonnullam dulcedi-
nem

nem resipiens, vt limones particulatim confecti, atque vt poma solent permulta, iucundè manditur. Ea propter (vt ego interpretor) aurantium pomum à Siculis & Rheginis, à Liguribus verò Adami pomum nominatur. Cum carne cortex & integer, & in scobem attritus vtilissimo stomachi remedio sacchari conditura componitur. Nullo tamen apud Rheginos id pomum in pretio est: quippe in triuiali vulgarique ludo pro ligneis globulis vsurpatur: & aurum illic in aurantio grandiore nimiam sui copiam faciens, tanquam res ludicra, vltro citroque propellitur. Huic rei ex aqua decoquitur, quò tractabilius fit: deinde, vmbilico circumsecto, emedullatur: ac pro medulla herba stupae farcitur, quò leuius idem fiat: denique formini transuersus furculus, vel alius quispiam obex apponitur. Vides recentem historiam esse auri liberaliorem, quàm veterem fabulam. Nam trium duntaxat aureorum iactu pomorum Atalantam vicit Hippomenes: Rhegini verò complura generis aurei poma in domestico ac triuiali ludo proijciunt: auroque ludicro, Atalanta charius, verum aurum ludendo lucrantur.

Alijs aurantium pomum,
alijs Adami
pomum.

1871

1. The first part of the book is devoted to a general history of the world, from the beginning of time to the present day. It is written in a simple and plain style, and is intended for the use of the young.

2. The second part of the book is devoted to a history of the United States, from the first settlement to the present day. It is written in a simple and plain style, and is intended for the use of the young.

3. The third part of the book is devoted to a history of the world, from the beginning of time to the present day. It is written in a simple and plain style, and is intended for the use of the young.

4. The fourth part of the book is devoted to a history of the United States, from the first settlement to the present day. It is written in a simple and plain style, and is intended for the use of the young.

5. The fifth part of the book is devoted to a history of the world, from the beginning of time to the present day. It is written in a simple and plain style, and is intended for the use of the young.

6. The sixth part of the book is devoted to a history of the United States, from the first settlement to the present day. It is written in a simple and plain style, and is intended for the use of the young.

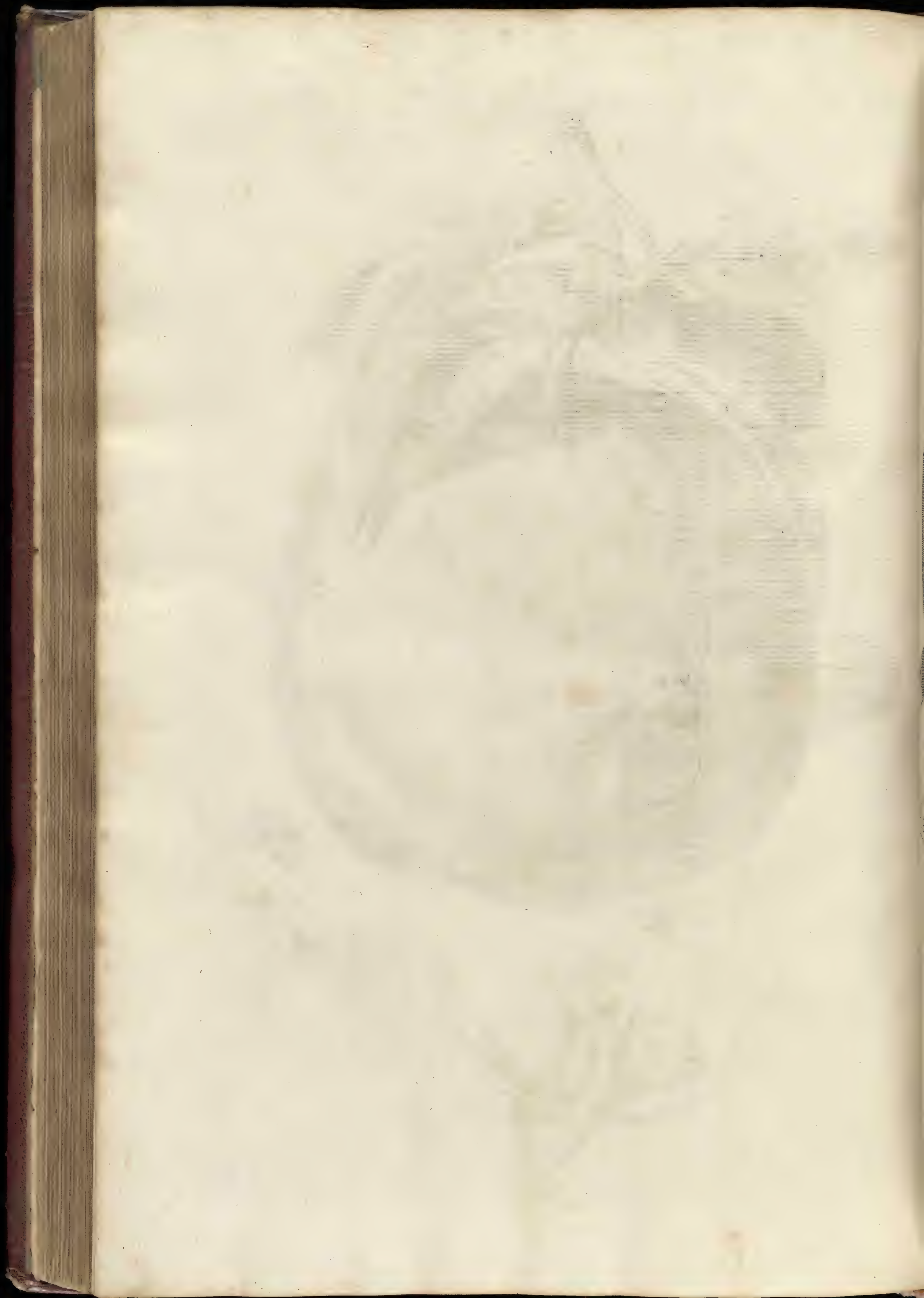
7. The seventh part of the book is devoted to a history of the world, from the beginning of time to the present day. It is written in a simple and plain style, and is intended for the use of the young.

8. The eighth part of the book is devoted to a history of the United States, from the first settlement to the present day. It is written in a simple and plain style, and is intended for the use of the young.

9. The ninth part of the book is devoted to a history of the world, from the beginning of time to the present day. It is written in a simple and plain style, and is intended for the use of the young.

10. The tenth part of the book is devoted to a history of the United States, from the first settlement to the present day. It is written in a simple and plain style, and is intended for the use of the young.

Aurantium maximum. Cap. XVII.

VRANTIA malus mirè contrarijs lasciuiens puer-
perijs, fœtus suos quâ nanos enititur, quâ gigan-
tes: & Rhetore fœcundior, non verbis, at re ipsa
ludit in antithetis. Maioris ergo aurantij, cui mu-
tuatum à gigantibus, à lusorio folle, à cucurbita,
magnitudo & figura nomen indidit, enorme in-
crementum ab insitione potius iterata, quàm ipsis

Varia eius
nomina.

à natalibus creditur extitisse. Quare quam prodigiosam gloriam po-
mum hoc nomine vsurpat, factò præstat, ut in palmos interdum
prope quinos stolidè tumens, inter aurantia mala follis, cucurbita,
& gigas sit. Iustam biennio ferè vel triennio maturitatem & magni-
tudinem in arbore capit id pomum, siue cunctator inter poma Ele-
phas: atque hoc diuturna solùm efficit mora, ut pomi cutis dulce-
scat, & palato probetur ad cibum, medulla ingratum in saporem de-
generante. Quare id genus pomum maturissimum pascendis ocu-
lis, quàm faucibus, accomodatiùs habetur. Eius adhuc vigentis cor-
tex vehementer & quodam cum atrore croceus, auersi cultri crassi-
tudinem æquans, læuoris ad oleosum sudorem punctim offensi,
blandique odoris, & leuiter amarus. Caro plurima, fungosæ rari-
tatis, obsoletæ albedinis, & in luteum inclinantis, mandentis in ore
teneritudine deliquescens, nec sine amaroris momento grata. Me-
dulla brevis, modicè suauiterque dulcis, aut etiam (ut quidam asse-
runt) acerrimo sapore prope ingustabilis: spicis compacta denis vel
pro ipsius pomi amplitudine pluribus, saturo colore sulphureis: se-
mine raro, longulo, rugoso, ac prope inani præditis: meditullio
spongioso ac digitum lato circumfusus. Neque verò gigantæum in-
crementum in pomo duntaxat, verùm etiam in flore ac folio demi-
ramur. Hoc nuper ad me Neapoli transmissum digitos longitudine
ternos denos, latitudine octonos æquabat. Eius autem pediculus de
more foliatus in digitum vnum ac dimidiatum porrigebatur. Tantæ
amplitudinis & folia & poma fundit etiam arbuscula modico in fi-
cili radices angustè diffundens. Ex vrbe Genua transuectum dici-
tur hoc aurantium ad hortos Neapoli proximos Caroli de Cardenas,
Marchionis Laini: ut illo etiam in fastigio absolutæ amœnitatis gigas
hortensis decentiùs habitaret, & conspectior emeretur. Cæterum
gigantæa hæc aurantium natio quotidie sobolescens hortenses per
colonias iam incipit habitare diffusiùs. Feliciter autem libenterque
diuersatur apud Marium Schipanium, medendi scientia præstantis-
simum,

Maturitas.

Forma.

Folium.

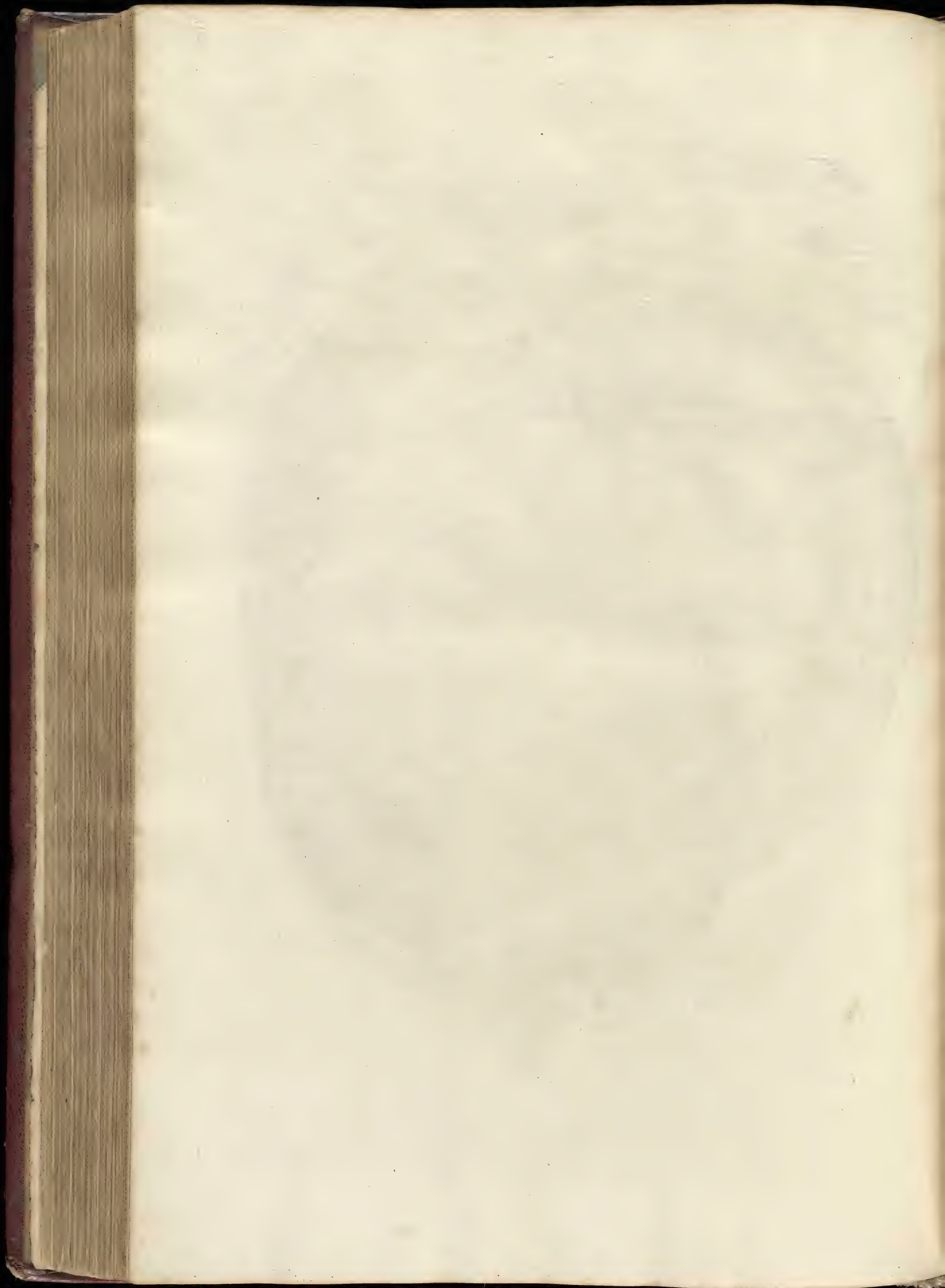
Carolus de
Cardenas.

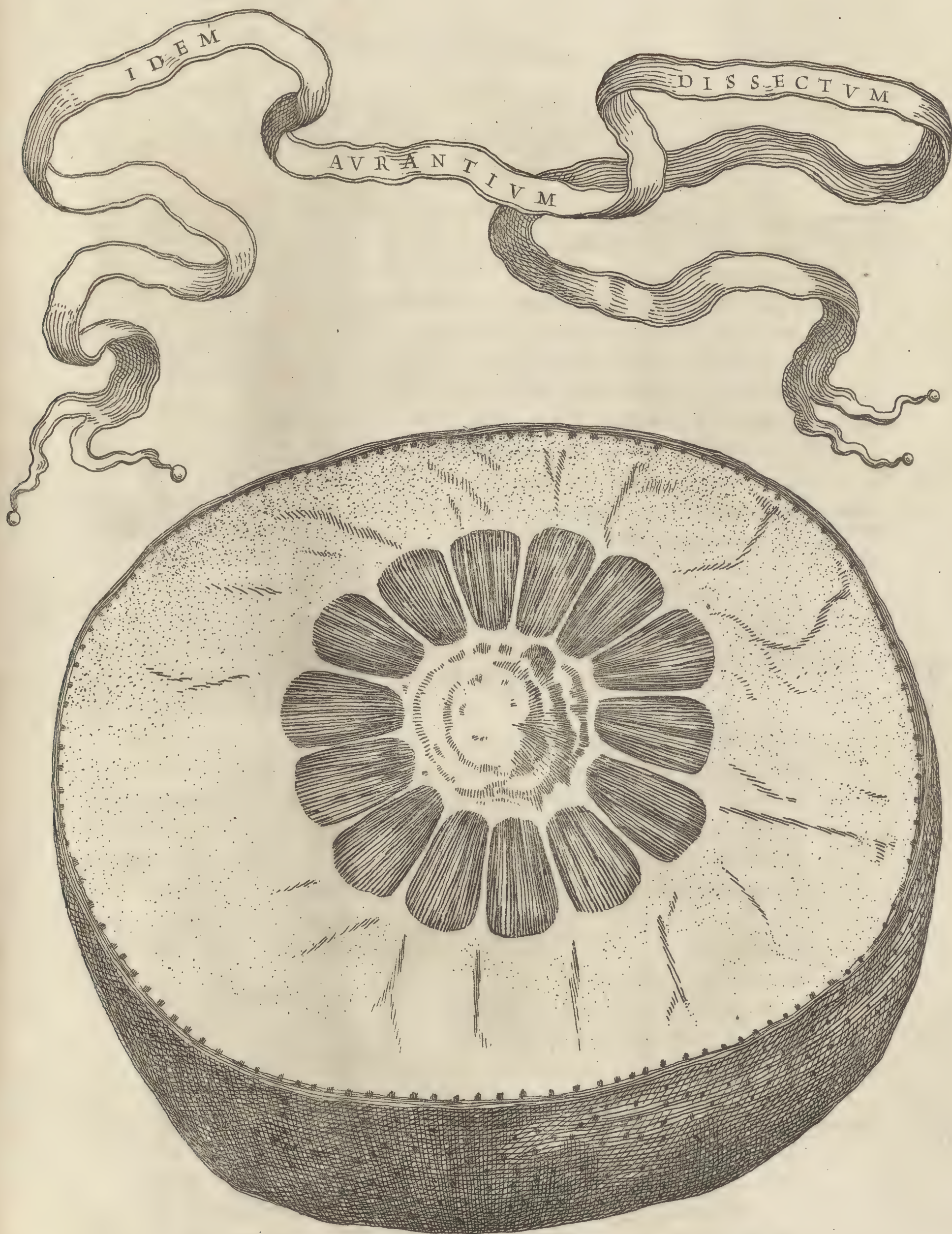
Marius Schi-
panius.

Hipponeranzion vocat.

simum, neque de hominum duntaxat, verum etiam de stirpium vita meritum, quam optimè. Hic autem prædictum aurantium maximum appositè nominat Hipponeranzion, disertèque asseuerat, genere duplici discriminari. Et alterum quidem sessilis esse compressæque rotunditatis, eiusque medullam suauiter mandi: folijs quoque omnium congenerum amplissimis, ac plerisque luteo colore maculosis idem opacari. Alterum verò forma esse rotundiore, medullaque saporis iniucundi: præterea folijs discerni breuioribus crassioribusque, necnon etiam unicoloribus.

Aurantia situs. Cap. XVIII.

EDICAS inter malos ad frigoris patientiam nulla, quàm aurantia, robustior. Testes oræ complures perfrigidæ, quarum inter argenteas niues pomum eius aureum liberaliter nitet. Cæterum si, quem citri & limonis arbori felicem pomarij situm præscripsimus, malus quoque aurantia nanciscatur: ipsius profectò aurea sese

Aurantia frigoris patiens.

pulchrius & liberalius efferet fœcunditas. Adnotatum est, commodo saporem situ meliorescere: nominatim verò dulcis aurantij mellullam loco aprico è solari coctione subacidulam fieri, opaco ex nimia ingrataque dulcitudine subamaram. Peropportune iam nostros in se oculos animosque conuertunt antiquissima deliciarum omnium felicitate semper vernantis, semperque nouæ Neapolis maritima rura: quæ sinuosum oblectandis mortalibus gremium auidè pandunt, & ad hospitalem complexum brachia porrigunt portuosa. Ad hunc voluptatis portum amicè contrarius Auster libenter aspirat, vt inter bene olentia hortorum suspiria halitum inodoret. Sed vt fructu formosior, sic flore suauior est Medica malus, quæ illic plurima tam longè marinis vndis odoratam suauitatem afflat, vt beatam oram illam præteruehentibus videri possit, mare Neapolitanum suauissimis è floribus colliquescentibus distillasse: aut potius Neapolitanas auras non alio ex ore spirare, quàm florum. Triumphat enimuero, triumphat flexanima Siren, Parthenope: nullusque tam cautus illuc nauigat Vlysses, quem illa nunc, sine strepitu etiam argutis, oculorum & narium illecebris victrix innocua captiuum, non remoretur. Neque verò deterrere ab aditu debent montes inter vndas ignei, & flagrantis animæ spiritu vaporantes: quia terræ ardenter amantis, ac medullitus suspirantis aduenas, spiramenta, sunt: simulque speculæ illustres naturæ, longinquos nautas crebris facibus inuitantis. Vt autem primis vltima respondeant, vtque totam Italiam vnum cum Varrone pomarium appellemus: extrema italici soli lacinia, Rhegium maximè australe laudatis iam vrbi-
bus Hesperidum poma non inuidet. Ea quippe Brutiorum oræ meridiano feruori propior, & Africanæ citreorum patriæ soli fœcunditate similior, natura potius, quàm arte, felicitis glebæ cultrice, aurei pomi feraces non hortos videtur alere, sed siluas. Quin etiam, ne quid à maritima parente Afra nutrix tellus Brutia differret, à Siculo latere, cui quondam cohærebat, interfuso mari discessit:

Sapor seu sit melior.

Amœnitas Neapolitana.

Rhegina.

a De re rust. lib. 1. cap. 2.

Hesperidum
horti in Re-
gno Neapo-
litano.

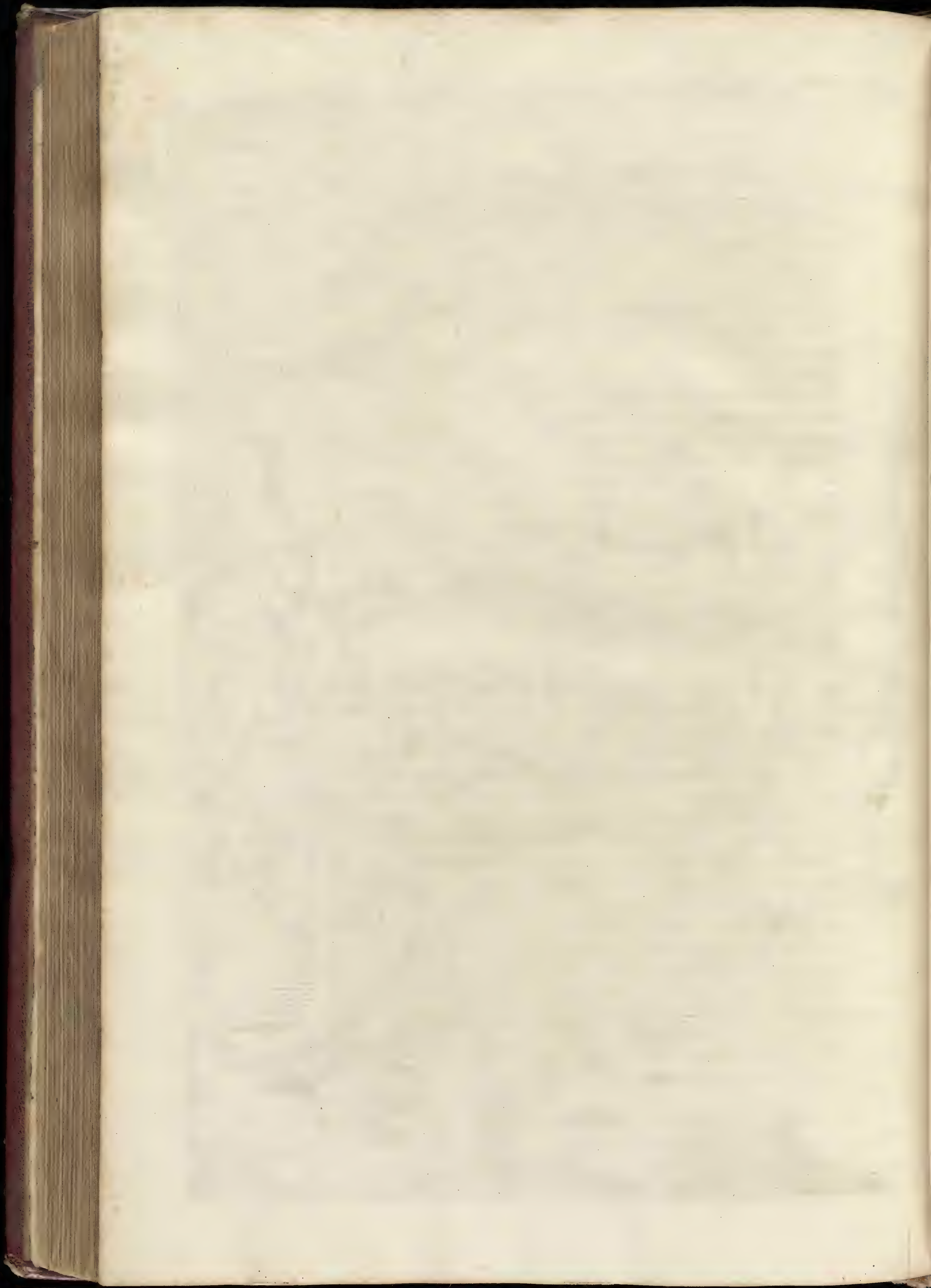
atque à rupturæ argumento Italiae margini græcum Rhegij nomen imposuit. Utque hic etiam hortos Hesperidum recognoscas, metuenda monstrorum custodia inuigilat. Pro vno enim Dracone Scylla & Charybdis circumstant, ambæ sæuitia nobiles. Hanc ergo pulcherrimam Neapolitani regni maritimam oram suis reddidit pomis pulchriorem Hesperthusa, nulli sororum loci delectu secunda. Verum, ut, quam proprijs ornandam aurantijs delegerat, ornatissimam efficeret, arboreum sororum aurum censuit adiungendum. Igitur Æglen Arethusaque accersit, in destinatam sibi usque ab Italiae partitione prouinciam comites adiutricesque deductura. Hesperides transmissuras curru inuehi Neptunus voluit, suorum splendidissimo: quem Oceanitides Nymphae congestis è marinis diuitijs magno humentis mundi Tyranno faberrimè coagmentauerant. In hunc semel ille quotannis inscendens, liquido maris in theatro, inter adfultantium Tritonum Nympharumque adulatrices cantilenas & choreas, anniuersariam inuentæ ab se vtilissimæ animantis memoriam, necdum Palladi concedens, triumphali pompa concelebrat, & solemnia ludit Equiria. Neptuni quoque imperio marini geruli, Tritones, importandis Hesperidum hortis, humerorum opera verè pensilibus, laboriosum iucundumque obsequium exhibuerunt. Porro Tritone, buccinatore præmisso iam præmonitæ tripartiti Neapolitani littoris tres canoræ dominatrices, Sirenes, honorificum properant in occursum. At verò secundissimo ventorum obsequio prouectæ amœnum Pausilypi portum si non corpore, aspectu certè propiore tenebant Hesperides. Iam cultissimæ rusticitati villarum intersita magnificarum ædium urbanitas formositatis magnete animos sic trahebat, ut lentus impellentium aurarum impetus videretur. Iam vrbs, quauis antiquissimæ, nullo tamen æuo deflorata pulchritudine semper recentis, augusta species etiam tacita inuitantis habet illecebram vocis. Sed officioso adnatantium occurssu Sirenum canora concordia, & musica blandimenta violentiore suauitate traxerunt. Suam quæque in oram, cui præsideret, nutu cantuque Nymphas aduenas vocat. Quæ dextero est in latere Leucosia, cymbalum argutè quatiens ad Caietana rura: quæ in sinistro, Ligea, chelyn numerosè verberans, Brutios ad agros & præcipuè ad Rheginum: media verò inter Sirenas formositate princeps, & authoritate regnatricis, Parthenope, patriæ Regum corona insignis, suæ ad Vrbs, felicisque Campaniæ hortenses delicias arguta æmulatione sollicitat. Canora suauitas Africanas & Virgines & arbores ita excantauit, ut aspirante ventorum fauore valentior ad beata confestim littora pertraxerit. Quis iam primo in congressu mutua humanitatis officia narrando exequatur? Paucis omnia complectar, si dixero, etiam citra cantum.

Sirenas

Sirenas esse meras blanditias: Hesperidum verò aurum non in moribus minùs, quàm in arboribus, præfulgere. Cæterùm antea regio illa naturæ, amœnitatem summam vbertatemque indulgentis, liberalitate felix, nunc auriferarum arborum pulcherrimis opibus felicior, extemporalis veris floreo risu repentinum gaudium testata est: eaque fecunditate paucas arbores in aurea nemora propagavit, ut Africæ nitidos hortos illustriore opulentia infuscarit. Hoc denique Neapolitano regno gratulari licet, formosarum Hesperidum aduentu geminatas illic esse Sirenas.

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

Ego verò tibi acceptum hoc refero, inclyti nominis pictor Ioannes Lanfranche, vt in voluminis mei perangusta pagina tota Sirenum suauitas, Hesperidum formositas, Neapolis amœnitas artificio sanè mirabili concludatur. Nimirum nouit assueta magnis corporibus expingendis ars in tenui quoque pictura gloriam non tenuem reportare: habetque nostra etiam ætas Apellem suum, qui linearum æquè subtilitate, atque ingentium operum in præcipuis orbis terræ theatris visendorum maiestate dignoscatur. Igitur admirare, quisquis aspicias, ingenij ad ingentia nati artificis patientia minutissimum opus absolui pergraphicè potuisse. Fatere simul, pictæ huius beneficio paginæ, indiscretum à veritate mendacium circumferentis, Neapolitanam posse vbique amœnitatem inueniri. At ludus hic est, ac velitatio artis eximiæ, imitamento naturam exiguo prouocantis: aut etiam strenua quidem, sed angusta concertatio in isthmo ac thermopylis paginarum. Gloriosius profectò in amplissimo quæ tabularum, quæ parietum campo vastis corporibus, è mortuo colore animam vitamque ducentibus, erudito luminum vmbrarumque dispositu eminentibus, viuidos in gestus actuosos, artificiosa nonnunquam contractione iustam longitudinem mirè ostendentibus, giganteum bellum non stolidè quidem cum cælo, sed ingeniosè cum ipsa natura bellat: deque captis & captiuis mortalium oculis animisque pluribus simul locis quotidie triumphat. Quid incredibilis illa in pingendo, & accurata celeritas? nonne diuini potentiam imperij, pro arbitratu omnia momento procreantis, quantum homini fas est, feliciter æmulatur? Hoc enimvero est more diuino pingere. Hinc laude præcipua tholos ille sacrarum ædium picturis faberrimis exornat. Vbi enim decentius diuinus pictor, quam terreno in cælo illustrando emineat? Neque verò citimum sideribus, sed extimum summumque, cælitibus illustre, cælum pandit: efficitque laudabili fallacia, vt mortales in terris anticipato cælitum consortio perfruantur. Possem hic ego innumeris in vrbibus dispersa spectacula, Lanfranchi artificio planè cælestia, proponere. Sed suis idem Sirenibus me Neapolim reuocat, vbi non vnus in tholi speciosissima pictura dat cæli conuexa tueri. Vt principis templi augustissimum sacellum hanc etiam ob causam à thesauro nominari iam possit, quòd artificis eximij pictura locupletatur. Sed quid ego sperem præstantissimi pictoris immensam gloriam perbreui laudatione metiri? Vnus ipse potuit infinita suæ decora picturæ angusta graphide complecti, quæ Neapolitanas mihi delicias lineauit: quandoquidem hæ felicitatem geminam, decorum omnium originem, expressa velut imago, repræsentant. Vt enim Neapolis in Urbium teatro, ita Lanfranchus in pictorum choro Naturæ Artisque, toto certatim liberalitatis co-

Ioannes Lanfranchus.

natu condecorantium, miraculum est. Quare vtraque vtrique non faciebat, sed Perfecit, non litteris, sed ornamentis inscripsit.

Terra, finus, satio, insitio. Cap. XIX.

SI durioris indolis aurantia quæsitissimas cultura blanditias non exigit, attamen non recusat: ijsque multum proficiens, latioris vbertatis grata vice respondet. Hinc humo pulla, pingui, minuta humectaque gaudet: quanquam & in mediocri satis commodè poterit educari. Quod si pingui solo deficitur: admisto, quem præmonstrauimus, fimo lætificabis: sique sui liberalem auri cupis aurantiam, liberaliter habebis. Cæterum hæc eadem potest, quemadmodum^a in citro docui, semine feri, vbi præsertim numerosior desideratur arborum populus Medicarum. Si aurantium integrum infodias, eo corrupto conferta totidem nascentur arbusculæ, quot illud semina grauidabant. Sed arborum feritas satiarum insitoris artificio edomanda est. Seminum quippe etiam lectissimorum satui siluaticæ solent ac feræ aurantiæ, saporis asperi, minutique incrementi poma ferentes, prouenire. Hinc posita dulcis aurantij semina in acida & siluestria poma degenerant, quæ postea insitione mitigantur. Quanquam alicubi natura solertior artem sic efficit inertem & incuriosam, vt hæc satuiis aurantijs, suoapte ingenio pulchrè frugiferis, insitionem adhibere non laboret. Quare Philippinis in insulis coloni eas semine ferunt in seminarijs: deinde paulum adultas constituta duntaxat in loca transponunt. Corcyraei etiam è cadiuis natas feminibus voluntarias & agrestes aurantias perraro de mitibus inserunt: sed satis habent arbusculas in pomaria transferre, quod ex ijs vltro absolutæ bonitatis poma nascantur. At verò Cretenses aurantij dulcacidi arborem satui, dulcis autem insitu propagant. Sed cur ego immensa maria transmitto? cur in longinquis insulis peregrinor? Quæ longè peto experimenta, Roma suppeditat. Visitur in cœnobio Diui Francisci ad prata Quintia iuxta ripam tyberinam aurantium à crispo folio nomen habentium satia siluula, nullo insitionis auxilio feliciter adulta, & fœcundissima pomorum, quæ magnitudinem & suauitatem insititijs non inuideant. Sed hoc ipsum naturæ indulgentioris munus, non omnibus concessum locis, disertè admonet insitorem, vt naturale siluestris aurantiæ vitium arte remoueat. Is ergo trimam aut quadrimam, nempe iam pollicaris crassitudinis, edomita de aurantia inferet; aut etiam ipsius siluaticæ oculos surculosue applicabit vr-

Aurantia
feritur etiam
integro pom-
mo.

Satia insi-
tione indiget.

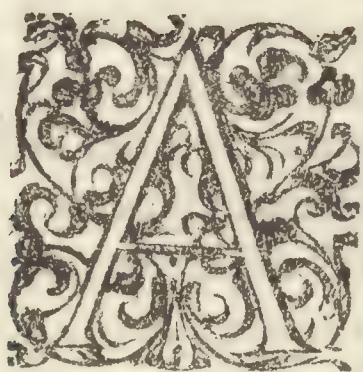
Qua ætate
inferenda.

^a Lib. 2. cap.
8.

bit urbanæ. Porro delicatioris in arboris sinu adoptivæ sapor erit quidem conditior, at vita brevior. Ut aurantium amplitudine ac sapore præstantissimum compares, eius arborem citro inferes secundum terram: sic enim in aurantiæ commodum citri vis fertilis universa se fundet. Hoc tandem loco expedit silvestris aurantiæ notas aperire. Eæ sunt arboris aculei crebriores, prælongi, horridique: pomorum globus contractior: medullæ color dilutior: sapor acerri-
Qua ratione, & quam in arborem.
 mus: succus parcius brevisque arefcens: spicæ inuicem auelli contumaces. Quod si nonum decimumve post mensem poma colligantur, è millenis ducena inuenientur exucta: cum raris insitiuis mora in arbore diuturnior succum delibet. Ea propter dulci succo aurantia, quorum mitior dulcedinis sapor non est à semine natiuus, sed à necessaria insitione aduentitius, per diu succosa pendent: nec hiemem reformidant, utpote habitu calidiora.

Silvestris aurantiæ indicia.

Consilio, propagatio, translatio, & collocatio.
Cap. XX.

COGNATIS arboribus citrei & limonis hoc maxime diffidet aurantia, ut ramo nolit taleæ depangi, præter unam indolis citreæ retinentissimam citratam. Spissior quippe illius ac durior materia non eijcit ex se plerunque radices. Cadit quidem aliquando, ut inhumatus ramus aliquis radicescat. Sed raris & fortuitis fidere cultorem dedecet providentem. Porro reliquis iam præscriptis conferendi formulis aurantiæ sæcula perennant. Nam & fatiæ arbusculæ è seminario in pomarij stabilem, in fictilium mobilem, in parietum vestiariam, in sepimentorum tutelarem siluam transferuntur: & arbori hærentes rami vel humi prostrati defossique, vel in vascula inserti, terraque circumpacti, novis radicibus inductis, in arbores educuntur. Quæ procera statura sunt, spatioso congruentius in solo arborea donantur libertate, aut conuestiendis parietibus mancipantur. At verò incremento breues aut in fictilibus habentur, aut in humiles hortensium areolarum sepes disponuntur. Quanquam & maiores aurantiæ, præsertim quæ rarioris molliorisue sunt generis, utiliter vasis committuntur. Porro ijs nominatim gaudent, quæ nomen habent à dulci pomorum cortice, à citrea scabritie, à commissura pediculi stellata, à corpore distorto, à crispo folio, à credita patria Sinensi. Amant præterea in pomarij laxitate licenter arborescere non vulgares modò, quorum poma sapor medullæ triplex, dulcis, acer, me-
 diusque

Aurantia ramo non conferitur.

Quæ collocetur in fictilibus.

Quæ ioculatore.

Quæ ad pa-
rietes, vel ad
sepes.

diusque discriminat: verum etiam rariores, nempe cortice fructus
dulci, eodem striato, folioque crispicante. Quæ dicitur citrata, nisi
si aliam in aurantiam insita fuerit, instar citri gracilem inconcin-
néque ramosam attollitur in arborem. Hisce proximè recensitis pa-
rietes quoque prætexuntur, aut sublimes hortensium ambulationum
sepes excitantur. Ad humile sepimentum Sinensis & crispula opti-
mè adhibetur aurantia.

Stercoratio, fossio, irrigatio, putatio.

Cap. XXI.

Rarior au-
rantia ster-
coratio.

Idem fossio.

Rigatio pro
loco varietate
te varia.

Verno tem-
pore noxia.

Vbi vtilis hi-
berna.

R hæc arborum odoratissima foetido pabulo dele-
ctatur, valida illud concoquere iucundum in odo-
rem: foedamque rem in delicijs habet cuius horto-
rum satis delicata. Non exigit quidem singulis an-
nis, sed satis habet alternis eo refoueri, utpote ci-
treæ limoniaque malo robustior: veruntamen an-
nui lætaminis liberali sagina hilarior cultoris curæ
fecunditate responderet. Debet autem per autumnum eo more læ-
tamen ingeri, quem^a in citro præposui: de Liguris præterea coloni
monitu cælo terraque siccis. Fossiones pariter non ita crebras, sed
biennio interuallatas requirit. Irrigationes adolescens ad incremen-
tum promouendum frequentes: iam adulta rariores desiderat: nisi
tamen in fictili deposita, vel parieti adiuncta parcum angustiore ab
humo bibat humorem. Rigandæ huius arboris adultæ intercapedo
& consuetudo pro multiplici regione ac declinatione mundi variat.
Aquam Ligures ministrant per æstiuos feruores quadragesimo quo-
que die. Neapolitani à primis caloribus ad extremos, plerunque
scilicet à mense Iunio inchoante vsque ad Septembrem exeuntem,
aut singulis aut certè alternis diebus. At verò Rhegini asserunt, nul-
lo ferè non tempore tempestiuam esse commodamque aurantiæ ac
cæteris malis Medicis rigationem: verno duntaxat incommodam,
ab Aprili videlicet mense aut Maio, cum illæ florere incipiunt, vs-
que dum nouellos pomorum fetus ad nucis incrementum perduxer-
int. Aiunt enim, ex ijs id temporis irrigatis fructum defluere: quo-
niam (ut ego existimo) verno satis humentem succo aduentitius &
superfluus liquor emollit ac soluit ad lapsum. In agro Rhegino Si-
culoque cum arbores Medicæ omnes, tum maximè aurantia po-
mum ferens medulla sicciore hibernum, quò rigantur vberius, eò
vastiùs ipsarum poma grandescunt, & ad suauiore cibatum fluida
meliùs eorundem pomorum medulla siccescit. Irrigua igitur aqua

poma

^a Lib. 2. cap.
13.

poma siccat, dum ita nutrit & adiuuat, ut humorem intimum superfluentem concoquere valeant, & ad cibariam temperiem pervenire. Contra verò mensibus vernis, Martio & Aprili, cum iuvenescens in puerperam magna mater pleno vberibus partus suos lactat, affusæ illa poculum aquæ non efflagitant. Cæterum non pauci, nisi cum siccitas æstiva compellit, haud irrigant. Quod si per æstatem aurantia sitire sinitur, abortat, nec florem educit in fructum: sed imbribus autumnii primoribus iterum grauescens mensibus vernat alienis, Nouembri scilicet ac Decembri: tum poma postulat secundaria atque deteriora, quippe notabilem in modum rugosa, multumque insulsæ carnis, medullæ verò succique perparum habentia. Horum discrimina in venditionibus callidi emptores faciliè interno-
 scunt. Antoninus Venustus Netinus edito ante annos centum libello cultor Siculi pomarii sanè diligens in rem præsentem * ita scribit. Aurantia, Medicarum arborum faciliè princeps, naturaliter sicca & fiticulosa terræ vber alia qualibet arbore vehementius exhaurit exuritque. Itaque non patieris locum circa herbescere, sed crebro exherbatum largiter irrigabis. Quod autem de hac modò arbore dicitur, de Medicis arboribus reliquis dictum omnino velim. Consilium hîc cape salubre paucisque cognitum. Aquam aurantijs per æstatem noctu irriga. Sic frigidus cæli terræque statu noctem totam radices in humido solo iucundè natabunt: & nocturni è poculi frigore hilariorem viridioremque vitam combibent, quam quæ tuorum in solo etiam consimili vicinorum educantur. Quin etiam ea mihi firma stabilisque insidet opinio, morbos arborum plerosque diurnæ per æstatem irrigationis è fonte profluere: quod humor sub æstu solis affusus arboreæ pestis originem, liquidum spargit incendium. Sin autem de proximo liquor excurrit, gravius lædit: quia diurnis feruoribus æstuanti arbori subito frigore rigorem inducit. Quocirca tempestivior irrigatio nocturna est. Curabis autem, ut aquæ irriguæ circum arbores conceptacula spatiosa sint, ut radices late spatari possint: quippe humoris frigus confectantur. Scito hîc satius esse humorem nullum, quam parcum, affundere: quod, humore parco sitim accendente, minuuntur arbores & emacrantur. Quodsi rariùs quidem, sed profusiùs rigaueris: & illarum incolumitati consules, & ad insitionem tempestiuam earundem incrementa promouebis. Hactenus de aqua ministranda cultor Siciliensis. Putatio quoque in aurantia rariùs, nempe altero vel tertio quoque anno celebratur: quod ea veteri suo contenta luo, & in fructum profusior, noua se parcè promit in germina. Si qua tamen pars inaruerit, quocunque protinus tempore amputabitur.

Æstiva ubi.
que necessa-
ria.

Putatio ra-
rissima.

*Medicina ac tutela, Cap. XXII.*Gumi mor-
bo infectatur.Dulcis facilè
curatur.Contra fri-
gus calorem-
que auxiliū

VANVIS inter Medicas malos roborea & valens, morbis tamen interdum conflictatur aurantia: & quanuis duri præ cognatis arboribus ingenij, exitialis tamen gumma mollescit in lacrymam, suoque liquore peruritur. Quæ dulcis fructum saporis præbet, ex facili emendatur, si (quod Hetruria & Campania consuevit in olea renouellanda) ramis cæteris defectis, vnus modò relinquitur, qui per ipsas plagas noxiam gummi pituitam exudet. Verùm acris atque dulcacidi pomi arbor auxilio isto non confanescit. Equidem præscripta^a in citro mitiora remedia vulnifico isti ac dispendioso prætulerim. Huiusce arboris valetudini reliquæ, dum citrum curarem, satis consului. Eadem quippe arboribus Medicis vniuersis tradita medicamenta conducunt. Calorem & frigus fortiùs quidem, quàm citrea & limonia malus, sustinet aurantia: non sic tamen, vt aliqua nonnunquam præsidia & munimenta non reposcat. Vtrique malo propulsando vnā sic præcipit irrigationem^b Pontanus:

^a Lib. 2. cap. 18.^b De Hort. Hesper. lib. 1.

*Tu verò, quoties æstusque & solis iniquum
Feruorem metues, rapidi & fera sidera cancri,
Aut glaciem quoties, inimicæ & tempora brumæ:
Verge iterum latices, iterum fluuialia mersa
Stagna super: sic ipse æstus, sic frigora vinctes.
Nanque æstu sitientem altè, externoque calore
Arentem madidans, sedas æstumque sitimque.
At glacie inclusus calor æstuat, & furit intus
Flamma vorax. Tum funde imbrem, tum flumine largo
Irrora siccas occulto ex igne medullas,
Quò vigor aduersum soles se & frigora duret.*

Verùm isthæc refrigeratoria medicina sufficere possit feruidæ tepidæque regioni, cuiusmodi est mira temperie felix, à Pontano decantatus & cultus ager Neapolitanus. At verò (vt à Romanis finibus exordiar) Tusculum, Romæ, vrbi temperatissimæ, prope suburbanum: & cæli salubritate, accliuatatis amœnitate, villarumque elegantia naturæ artisque gaudentium opus, quia glaciali Septentrionis halitu inspiratur, è Medicis malis vnas ferè aurantias, & quidem non sine operosis per hiemem munimentis alit. Sed nos illa maximè

ximè inuitant ad contemplationem sui harum arborum hibernacula, & inuento & opere singularia, quæ cætera inter miracula visuntur in villa Tusculana, cui spectaculi formositas nomen dedit: cui præterea stellatus Aldobrandinis sideribus Draco Burghesius, felix & custos & dominator affulget. Igitur iuxta latus magnificarum ædium orientale perampla & concamerata cella ab aquilone ad austrum patet in longitudinem palmos ducenos & septenos denos: in latitudinem verò inter exortum & occasum tricenos. Attollitur eadem in altitudinem palmis ferè quinis ac tricenis. Occidentalis paries magnum habet ostium: fenestras quoque vtrinque ternas ferro cancellatas, imas easque maiores: supernè verò minores septenas: valuis omnes ligneis emunitas: vnde cella illuminatur perflaturque, cumque vsus postulat, obcæcatur. Pro duro illic pauimento molle solum est, hibernaturas arbores excepturum. Iam verò cellam ipsam solertia sic arbuſtat. Principiò circiter Idus Nouembris secundùm parietes scrobis perpetuus effoditur latus palmorum quinque, altus autem quatuor, cumulati egesta in mediam cellæ aream humo, vt regeri faciliùs possit. Exinde pomarij proceriores aurantiæ, bipalio circumsecta ferè bipalmi terra, operarum cautionis cum adhærente gleba eximuntur: exemptis summæ fibrarum partes cum eadem gleba vel securi vel falcula intondentur: insertæque ferculo è lignis quatuor dolatis conferto, & vtrinque binis capulis extantibus manubriato, comportantur in cellam: factaque in scrobe proximè parietem æqualiter ordinatæque deponuntur. Ad hæc humiliores aliæ, è fictilibus eductæ, ratione consimili fibris detonsis inferuntur aurantiæ, ac prioribus adhæsè apponuntur, vt ipsa gradatim siluula continuetur. Quòd si plus æquo aliqua desideat arbuscula, ingesto substratoque solo exaltatur: si nimium extet, subducto deprimitur. Quanquam plures haberi solent in promptu comportatæ arbusculæ, vt idoneo quæque loco statuatur. Custoditur etiam, vt arbitris oculis ita dirigantur, ne qua exorbitet. Si ramus quis inconcinne proſtet, aut reciditur, aut certè vinculo reuocatur. Iam collocatis arbusculis, effossæ terræ quod satis est reponitur ad explendas lacunas: & in æquatam planitiem superſternitur, sic tamen, vt reliquo cellæ solo nonihil subsidat, habeatque modicæ deuexitatis veluti alueum ad irrigationes accipiendas euergendasque. Ob eam rem medium cellæ solum leuiter exaltatur, vt in vtranque partem æqualiter decliue irriguum dispenses humorem. Vbi murale viridarium circumpositum est, tum sic disponitur medium, è ianuæ regione bipartitum. Vt omnia sint eius latera directæ, linea intenditur solo contigua, non suspensa: ne sit vltro citroque commeantibus operis vel moræ vel offendiculo. Tum scrobis fit ad instar prioris altus

Aldobrandinis aurantijs
Tusculana
cella.

ris altus palmos quaternos, sed latus denos, longus autem ferè quindenos. Neque verò vniuersus, quemadmodum superior, vnica fossura, sed pluribus excauatur. Quæ detrahitur humus in partem proximè effodiendam reijcitur. Et primùm quidem breuiiores arbusculæ cohærente cum cæspite ternæ aut quaternæ pro latitudinis capacitate disponuntur. Deinde, scrobe reliquo per partes effosso, rursum aliæ prioribus admouentur, vsque donec præstitutum spatium repleatur. Illud autem sedulò curatur, vt, linea dirigente, rectissimus laterum tenor promoueatur. Sed summæ partis æquor ad oculorum normam exigitur. Cæterùm ad elegantiam spectaculi paribus abiunctæ interuallis, & pariter extantes productiores aurantiæ, mediæ interferuntur. Ad hæc, prout particulatim scrobis effossus depositis repletur arbusculis, ita identidem superiecta æquatur humo, quæ fuerat egesta: cuius tamen planities (vt supra monui) non sit perlibrata, sed humori superfluo euergendo molliter prona. In eundem modum mediij viridarij pars altera ordinatur, Interiectæ scrobibus extremis medijsque semitæ quinos laxantur in palmos: quæ medium discriminat viridarium, decem palmorum spatium obtinet. In hanc cellam aqua corriuatur è proximo fonte ad ostium vsque: vnde priore sub gradu aditu patefacto delabitur. Hæc autem arbusculis vix dum translatis, ab ipsius translationis incommodo recreandis, primùm affunditur: deinde mensibus semel singulis eadem ministratur, & in quancunque opus fuerit partem, tribuitur. Satis infusum esse viridarium argumento est liquor supernatans, & ad imam vsque decliuitatem decurrens: vnde per exitum defluit in medio septentrionali pariete fenestratum, superfluique humoris melius emittendi causa, scrobis fundo respondentem. Imæ fenestræ diebus à vento silentibus & apricis admittendo tepori panduntur, ventosis & glacialibus excludendo frigori operiuntur: summæ nunquam non patent. Sic Aldobrandinæ Rossani Principis aurantiæ Tusculano sub tecto tutæ ac viridissimæ perhiemant: eaque amœnitate permulcent oculos, vt verum hoc esse illi Elysium credant, cælestium siderum aspectus non indigum: quandoquidem etiam sub operto propitia sibi sua sidera nouit & aspicit. Semestri spatio exacto per Aprilis apricitatem, qua importatæ sunt ratione, educuntur ex hibernis arbores, & in hortensia æstiuâ referuntur: ipsius autem cellæ solum coæquatur. Dissimulandum postremò non est, geminata quotannis translatione non nihil aurantium vexari. Dum enim vindicatur à frigore viriditas, officitur fecunditati: tum quia vberem terræ succum hausturæ radices crebra circuncisura spatium non permittuntur: tum quia coniecto in loco arbores subdialis aëris amico spiritu non animantur. Itaque raros inducunt fetus, rarioresq; absolutam ad maturitatem perducunt.

Cæterùm

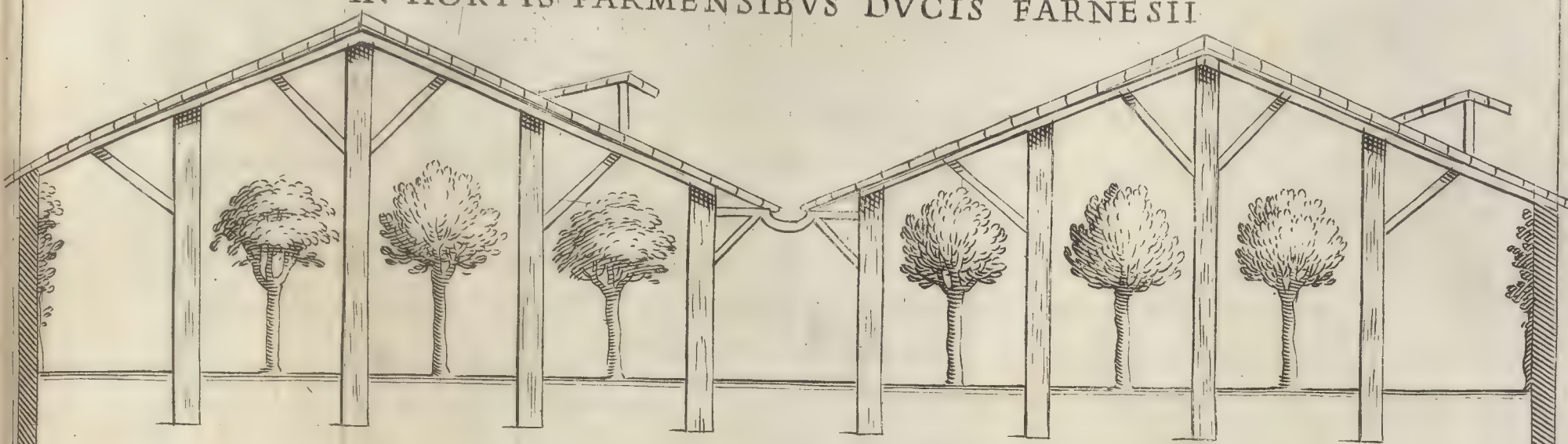

Cæterum vbi vehementius hiemat, operosioribus aurantiæ præsidij à frigore prohibentur. Vnum placet instar omnium fabricare dicendo munimentum, quod opere sanè sumptuque magnificum in Parmensium Ducum regali pomario, prægrandibus densisque aurantijs, summa tonsura coæquatis, disposito, quotquot annis excitatur. Pomarium illud, amplissimorum pars magna & amœnissima hortorum, longa latera porrigit ab oriente ad occidentem, lata verò à septentrionibus ad meridiem: laxis idem ambulationibus partim medianis quadripartitò interfecatur, partim extremis ambitur. Muro circummunitur satis arduo, topiaria citro maloque limonia & aurantia intus conuestito, ianua duplici ad ortum occasumque peruiro. Sed hibernis ab incommodis temporario tecto sic descenditur. Cum refrigescens autumnus hiemare incipit, exitu nempe Septembris, tigilla tectum suffultura, in quadrum dedolata, & ad commissuram excisa inseruntur breuioribus conquadratis tigillis, aduersas excisiones habentibus: quæ scrobiculis, ore cæmentitio marginatis, infixæ, modicè à terra extant per Medicarum arborum in quincuncem ordinatarum interordinia. Vnumquodque præterea, prolixum tigillum, vbi cum breuiore tigillo committitur, binis armillis ferreis catenatur. Statutis hisce arrectarijs fulcimentis imponuntur primùm canterij. Neue arrectaria tigilla incumbentesque canterios reliquum tecti pondus vllam in partem impellat, vtrinque obnitentes capreoli affiguntur. Deinde interponuntur edolati ad vnguem abiegni asses, vt inter se arctè cohæreant: supraque asserculi tenuiores ad iuncturas tegendas ferreis clauis configuntur. Ad hæc scænum supersternitur: cui perquàm aptè cohærentes imbrices superimponuntur. Tectum verò vniuersum in medio bipartitum, quatuor in partes ita deuexum est, vt imbrem partim in extremas subgrundas extra ipsum pomarium effundat: partim in cupreum canalem euergat, qui ligneis adminiculis fultus medium tectum intercursat: & quam concipit pluuialem aquam, gemina in parte decliuis per duplex foramen in subiecta cloacæ ora demittit. Eius tecti culmen vndique defundendis imbribus testudineatum proclinatur eatenus, quoad ipsi muro subgrundæ incumbant. Si quæ intercedunt murum tectumque rimæ, arenato ferruminantur, ne quid frigoris irrepat. Extantes supra tectum fenestræ complures ad orientem, meridianum, & occidentem solem conuersæ, ligneis linetisque foribus alleuatis aëra silentem & apricum admittunt, demissis verò tempestuosum & nubilum excludunt. Inualescente frigore viuaces candentibus è carbonibus prunæ, pro frigoris vehementia, locis plus minùs viginti inter arbores dispositæ, vernam pomario temperiem inhalant: inclusasque arbores gelidis aquilonibus circun-

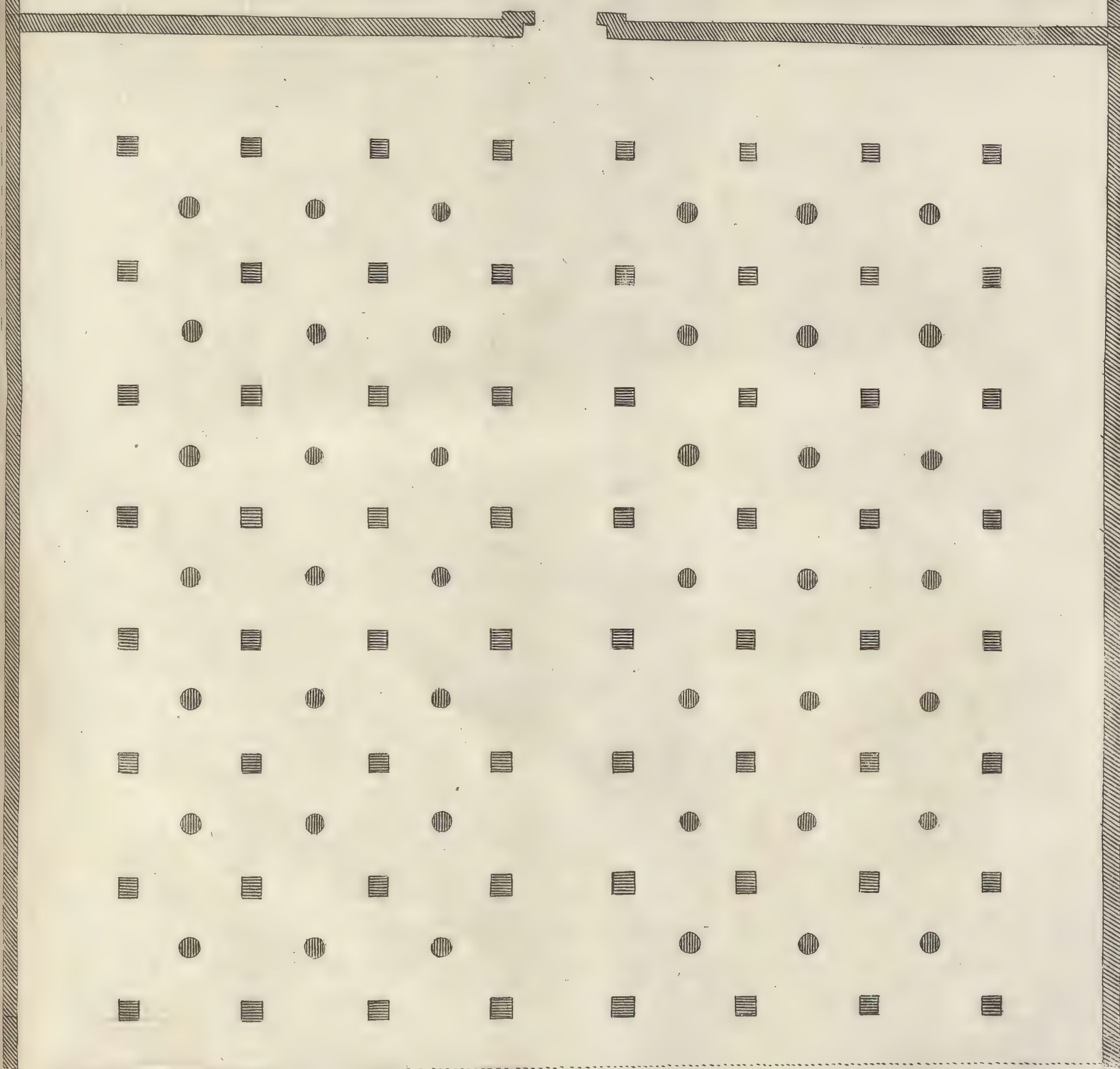
Farnesij Ducis Parmenses horti vndique contenti.

tonantem hiemem nescire docent. Denique ineunte Maio tecti obice summoto, pristina pomario restituitur apricatio. Etenim apricatione gaudentem aurantiam ab æstiuo sole protegere non expedit. Cæterum remotis longioribus tigillis, cum ijs, quæ brevioris mensuræ humi depacta remanent, adhæsè componuntur & coagmentantur alia itidem brevia, commissuras ex aduerso respondentes habentia: quorum singulis tabella imponitur, cuius extremitas coronidem vndique insculptam habet: insuperque vasa collocantur, malo citrea, limonia, & aurantia, varioque præterea flore confita, in hortense ornamentum: quæ vasa per hiemem humi posita sub eodem tecto à frigore vindicantur.

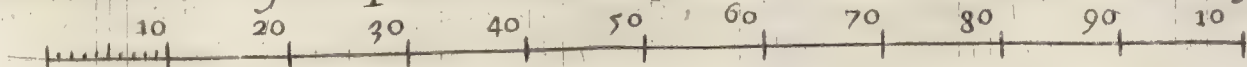
ORTHOGRAPHIA POMARII MALIS MEDICIS CONSITI, ET HIBERNO TECTO DEFENSI⁴⁶¹
IN HORTIS PARMENSIBVS DVCIS FARNESII

ICHNOGRAPHIA DIMIDIATI EIVSDEM POMARII

Linea modulorum siue partium, in palmos Romanos decadesq distincta

Hieron. Rainaldus delin. C.C. Inc.

EIVSDEM POMARI
SCENOGRAPHIA

De hort.
Hesper. lib. I.

Iam verò, si quando eadem arbor frigore immodico exanimata videbitur, me^a Pontani vocibus admonente,

Alia contra
frigus immodicum remedia.

*neu tu gladio, neu cæde securi
Arentes hortos: sed calce, sed imbre madenti
Affer opem: hoc sepe ipse hieme, hoc & vere tepenti.
Deceptum nec te fallat labor. Ecce repente
Pullulat ab radice, aut summo stipite letas
Effundit gemmas, turgenti & germine frondet.*

Sin autem (quod interdum cadit) prægelida hiemis intemperies summos ramos adusserit, iidem sub ipsum vitium succiduntur: si totos arefecerit, trunco tenus deputantur. Fiet enim, ut è duro ramorum vegetior filua regerminet. Robustæ materiæ truncum vix vnquam frigora interficiunt. Si tamen id contingat, iuxta terram idem angustè refecabitur: vnumque sinetur è pluribus rectius nitidiusque germen in arborem eualescere. Si arboris eiusdem caudicem caries, aut vetustas, quanuis edentula, edax tamen arroserit & cauarit: cauum explere proderit (quod insolens & mirum videbitur) calcis & arenæ minutissima intrita, ne superincidens cælestis aqua corrumpat in totum. Id remedij feliciter adhibuit ante annos plures in triplici malo aurantia, fœdè cariosa cauataque, vir è Franciscana familia, quæ ab Obseruantia indigitatur, in Capitolino cœnobio percelebri, cui nomen est ab Ara cæli. Visuntur hæ priore in atrio arbores iam annosæ, procerae, præcrassæ, viridissimæ, ac feraces. Eam verò intritam crediderim esse propterea salutarem, quia, noxio vapore calcis extincto, extimas iniurias impenetrabili concretionem defendit: nec officit, quò minùs alimentum, & quidem vberius, ad reliqua exesæ arboris membra per incolumem corticem transcurrat. Cæterùm aliquando rami carioso cortice illudunt, intimumque simulant vitium: breui tamen, qui putabantur aridi, nouellis frondibus repullescunt. Idcirco vitiosam partem altè diligenterque scrutaberis, ne loco illius integram recidas.

Item aduersus cariem.

Maturitas. Cap. XXIII.

Duplex.

Ad condi-
mentum.

Ad cibum.

Pomorum
fenescentium
in aurantia-
mirum.

V P L E X aurantij colligendi tempestiuitas arbo-
ream vindemiam geminat, alteram virentis, fla-
uentis alteram. Primum enim, euoluto seme stri
tempore, adhuc viridis acerbitas matura est con-
diendis expresso succo cibus. Decimo deinde
mense flaua maturitas medullæ spicas, inter se at-
que à cortice iam seiungi faciles, exhibet etiam
in cibum. Hinc solent id genus poma romano sub cælo Ianuario
mense ante colligi, quàm vehementiora gelicidia succum adurant.
Quin imò tempestiuè Nouembri mense, dum adhuc virent, præcer-
puntur: quia post exactum semestre tempus, & si esculenta non
sunt, succo tamen satis abundant in ciborum condimentum expri-
mendo. Quòd si poma legantur annicula, ea demum sapore per-
maturo iucundoque non minùs erunt aurea, quàm colore. Diu-
tius pendentibus succus plerunque deficit, desipit sapor. Etenim
cum hæ vernant puerperæ arbores, idoneo fundendis alendisque flo-
ribus succo replentur: eo interim in radicibus subsidente, qui poma
instauraturus est: eoque, qui vetulis pomis includitur, per tenuissi-
mos meatus vanescente. Vnde fit, vt illa paulatim exucta perare-
scant. Vbi verò genitale tempus partum alterum prouocauit, no-
uellis cum pomis vetustiora quoque, transmissum à parente, nutri-
tium succum trahunt, sic tamen, vt parciùs, quàm cum maturesce-
rent, impleantur. Ex horum numero eximuntur, tum quæ dulci
medulla succosiora lentè parcèque siccescunt, tum quæ incremen-
to maxima morosiùs maturescunt. Contra verò Sinensis nomi-
nis pusilla paulò, quàm cætera, maturiùs suam perficiunt auream
pilam. Nihil hinc de aurantio legendo seruandoque. Tradita enim
in citreo malo huc etiam pertinet institutio.

a Emmanuel
Ramirez de
Carion. Ma-
rauillas de
Naturalez-
za pag. 93.

Vtili-

Utilitas arboris . Cap. XXIV.

R B O R aurantia folio & flore vtilissimis pomi sui emolumenta præmonstrat . Illud enim si ad instar citrei folij calore chymico exæstuet, oleum exudat odoris acutissimi, & medicatis viribus citrino suppar . Tibiam verò scarificatam, vel contusam, vel alio simili morbo inuvalidam bis die applicatum, confanat . Hic autem suauitatum omnium halitu

Oleum foliorum stillatitium .

Folium tibie affectu salubre .

animatus, iucunda odoris temperie tenuissimum sanguinem, idest vitalem spiritum reficit : & igneo tormento aquam cogitur omnium odoratissimam lacrimare, quæ delicijs & medicaminibus innumeris mortale genus exhilarat . Vt nescias, vtrum à medicis, an ab vnguentarijs pluris fiat . Sed agè iam, aquam hanc ex aurantij flore stillatitiam ad salubrem potionis vsum, sicco vapore, nempe citra vulgaris aquæ misturam educamus . Flores igitur legentur matutinis horis, nec rorulenti, nec sole contacti, ne odor vel humore, vel calore languescat : Hi postmodum siue integri, siue in folia soluti conijcientur in vas aut vitreum, aut fictile læui crusta obductum, quod à figura matellam chymici nominant . Pars eius vasis tertia seu dimidia floribus replebitur, qui lento vapore, siue calore cineris confudare cogentur . Præcipuus autem sudor erit aqua vncialis aut fescuncialis, perliquida & fontanæ simillima, odoris iucundissimi, & sapore suauiter subamaro stomachi languoribus medicata . Quare paucos ante annos magni nominis Princeps, corroborando stomacho & maturandæ concoctioni, eius aquæ quaternis aut quinis guttulis primum in matutina mensa poculum temperabat : quemadmodum consueuere Germani absynthithen vinum inter prandium præbire, atque vtile dulci salubriter anteferre . Præter vnciam aut fescunciam liquidissimæ aquæ, nobiliores ad opportunitates seorsum reseruandæ, altera notæ minoris, vulgares in vsum perutilis, elicietur . Secundariam hanc albidus color discriminabit . Eadem, dum extillat, sublato alembici pileo, florum inferuefacta, congeries ligneo cochleari subinde versabitur, ne pars ima, igni propior, vstulata odorem nidore corrumpat . Qui multum liquoris huius velit educere, stillatorium vas adhibeat, quod chymici modò ramburlanum, modò refrigeratorium vocant . Et hic sanè liquor bene olebit : coloris tamen minùs perspicui, saporis amarioris, æuique breuioris erit . Quare adhibebitur vaporarijs in odoribus excitandis, aut in ædibus vestibisque lineis aspersione inodorandis . At

Aqua florum stillatitia primæ notæ .

Aqua secundæ notæ .

Eius vsum .

Prioris aquæ
utilitas.

odorata primæ notæ aqua^a facit in primis ad febres pestilentes coor-
tas cum maculis, quas exanthemata nominant. Datur enim potui
selibræ pondo, magno sanè auxilio, vbi per sudorem ab intimis
corporis partibus ad extimas corruptos humores elicere sit opus. Si-
quidem hæc validè sudorem mouet, & cordi strenuè succurrit.

^b Huic etiam conuenit aqua è floribus aurantiorum optima, si cum
parte modica rosaceæ vinique odorati narium spiritu subducatur:
aut specillo, sed rariùs, in eadem coniiciatur.^c Hausta eius aqua
fescuncia vteri vitijs prodest, & facilitatem pariendi præstat. Eadem
epithematis fomentisue cardiacis admista cordi robur conciliat: re-
nuissimas sanguinis partes, quas vulgò spiritus vocant, recreat: mi-
rificosque habet effectus. Illud iam subijcio, floris huius aquam ad-
hiberi ad multiplicem odoraminum misturam, sed præcipuè ad il-
lam, quæ Angelorum aqua propter odoris præstantiam appellatur.

Oleum stil-
latitium.

Vt esse cælestis odor sine hoc flore non possit. Sed idem flos fons
geminus est non aquæ solùm, verùm etiam olei, vtilitate ac vo-
luptate præstabilis, ad quod hauriendum sic plures aperiuntur à
^d Porta viæ. Florum libras circiter quadragenas in alembici ahenum
indito: eodem aquæ fontanæ quindenas confundito: ignem subdi-
to: frigida superfusa facito, vt rostratus pileus semper frigeat. Sic
tota quatuor aut quinque horarum spatio aqua de more odorata stil-
labit: cui rubentis & apprimè odoriferi olei guttæ nonnullæ super-
natabunt, cura sedula, & dexteritate maxima separandæ. Id autem
oleum numero exiguum erit: nam florum sexcentæ libræ vix vn-
ciam dabunt, vel (quod alij vsu non minùs periti asserunt) tres vn-
cias. Sunt etiam, qui vitrea chymicorum matula in aquæ balneo è
solis floribus aquam, & oleum eliciunt colore aureum, & odore mi-
rum, sed quantitate paucum. Si stillatitiam florum aquam alijs eius-
dem generis floribus irroraueris: aqua illi odoratiore, & oleo vbe-
riore scatebunt. Porro, vt ex innumeris eius vtilitatibus perpaucas
commemorem, melancholiæ, febribus contagiosis, stomachi malis,
vterique doloribus magnificè prodest. Eadem ratione citrei flores
in oleum deflorescent, sed colore atque odore dilutius. Quadrage-
næ florum libræ vix drachmam sudabunt. Nunc eodem ex flore

Fermenta-
tum è flori-
bus.

compositio tradenda est, quam^e Angelus Sala fermentatum flo-
rum aurantiorum appellat. Flores ergo aurantiæ recentes in eorum
aquam stillatitiam adiiciuntur: idque bis terue fiet: deinde saccha-
rum pro rata portione in eam additur liquandum, & fermentescere
finitur. Quæ ille omnia in rosarum fermentato, consimili ratione
faciendo, sic fusiùs docet. Ex albo rubentes rosæ, sereno cælo lectæ,
& in frusta crassiora concisæ, quatuor pondo librarum, exempli cau-
sa, sumuntur: & mittuntur in stanneum vas, quod cucurbitam di-
cunt,

^a Matthiol.
in lib. 1. Diefc.
c. 131.

^b Franc. Ba-
ron. de Veru-
lan. ex hist.
vite, & mor-
tis pag. 319.
^c Castor. Du-
rant.

^d De distil-
lat. lib. 3. cap.
3.

^e Saccharo-
log. par. 2.
cap. 9.

cunt, cui operculum est instar alembici cæci: colloque vasis inferitur, velut alembicus ad aquam ardentem stillatitiam eliciendam adhiberi solitus. Hisce rosis quaternæ libræ superfunduntur aquæ optimæ rosacæ. Tum prædictum vas in aquam feruentem, vel in arenam ex calore vaporantem conijcitur, & in ea horæ spatium finitur. Postea permittitur refrigerescere: & humor rosarum omnis color sic exprimitur, vt siccæ remaneant rosæ: idemque humor super tantundem rosarum recentium infunditur. Hoc autem ter, quater, aut sæpius fiet, vsque donec maceratarum dilutum rosarum subrubens sit, & ita glutinosum, vt digitis adhærescat: rosarumque naturam prorsus combiberit, vt nullam amplius tincturam ducere ad se possit. Nam quò validior eiusmodi humor è floribus existit, eò erit vsui nostro accommodatior. Exinde dilutum ponderatur, & in quaternas quasque libras additur libra & quarta pars macerandi albi durique sacchari præstantissimi, quod nullum planè odorem habeat. Hic liquor postea benè calefactus in vitreum firmum œnophorum defunditur, & cum eo tantum efficacis & crassi fermenti ceruisiæ albæ permiscetur, quantum satis est: & ita biduo triduoque loco calido reponitur, vt fermentescat. Postmodum fermentum supernatans ab eo secernitur, & liquor firmam in lagenam aut œnophorum transfunditur: quod ita repleti debet, vt infra ipsas œnophori fauces transversum digitum subsidat: & ita benè obturatum lentè fermentari permittitur, vsque dum limpidum efficiatur, & aliquod reperiatur in imo crassamentum. Tunc ille liquor in aliud vitreum vas eliquatur, donec ad facem peruenias: idemque vas probè obturatum loco aliquo frigido, sicut omne genus vinum, conseruatur. Et hæc sanè fermentandi ratio à rosis traducitur ad aurantiæ flores, vbi clementiore sub cælo Hesperidum horti vberim florant. Quid autem vbi frigida regionis intemperies felices arbores istas natiuas non educat, aduenas necat? Et illic naturæ vitium ita compensat industria. Per nautam, siue per alium quempiam pretio mercatur exteris in oris flores. Eosdem curat vase quærneo aut vitreo, eoque firmo, confertissimos includi: & bene obturari cera alioue simili obturamento, ne introire spiritus possit. Qui sic accipit flores, nulla indiget alia opera, quàm vt exprimat eorum succum, & cum eo saccharum confundat, vt inde fermentatum conficiat. At verò si dubitetur, ne flores itineris longinquitate incommodoque putrescant, quod facillè fieret, si quæ interspirarent: præstiterit cum eis ante super tabula expansis partem ferè dimidiam optimi sacchari in puluerem comminuti permiscere: tum eosdem in vas congestos inculcare: idemque perbene operculare. Quod si nimis crassi flores videantur: tunc aqua florum eiusdem

Etiam exteris in oris vti fiat.

eiusdem generis attenuari, & ex ijs fermentatum parari potest. Quin etiam è saccharo conditis aurantiæ floribus, qui ex Hispania & Lusitania in Germaniam inter cæteras dulces compositiones perferuntur, liquor idem exprimetur: si prædicti flores bene contundantur, & in vase operculato defæcari permittantur: itemque, si opus fuerit, cum saccharo permisceantur. Sed curandum est, vt quàm recentissimi sint: id quod ex eorum odore ac sapore deprehenditur.

Eius medica
vis.

Cæterum hoc fermentatum inter medicamenta cordi salutaria numeratur: quippe cor præcipuè corroborat: sensus omnes recreat: & putrescentes, olidos, & ex parte venenatos intimos vapores, qui spiritum immeantem, purum liquidumque, nempe tenuissimum sanguinem, quo mouemur & operamur, atque adeo cerebrum ipsum oppugnant, discutit, & per insensibilem expirationem depellit. Melancholicis medetur. Antidotum est contra grassantem pestilentiam, præmuniens viros præsertim principes, eosque, qui ab tenera ætate molliter educati sunt. Idem liquor candente in aqua, siue balneo Mariæ, vel in arena vapores calidos exhalante in aquam

Spiritus ar-
dens.

tenuabitur stillatitiam in primis efficacem: aut etiam in liquorem, qui spiritus ardens dicitur, vt è rosis fieri consuevit. Hunc autem in vsus medicos pro suo quisque arbitratu adhibere potest. Sed ad sudorem mouendum præstat hoc fermentatum sumere, in quo vniuersa florum vis continetur. Sumitur, cum vsus exigit, cochlearis vnus, duum triumue mensura. Si cupis iulepum ex more salernitano floribus aurantiæ suauius reddere, sumes tibi quantum voles sacchari quàm lectissimi. Ad syrupi crassitudinem, vt solent pharmacopolæ, ex aqua ouique albumine decoques: benè despumabis, percolabisque linteo prætenui, vt omnino defæcatum sit: & vehementer excoques. Exinde in singulas eius ante cocturam libras adijcies quaternas vel ad summum quinas aquæ vncias, quam stillauerint optimam aurantiæ flores. Tum leuiter inferuefacies, ne compositio ipsa inuratur. Ad extremum ab igne summovebis, & in vas fictile, faentino ritu læuigatum, adijcies, vt refrigescat. Postmodum, vbi libuerit, recondes. Poteris hoc idem iulepum post

Iulepum
conditum.

condituram linteo etiam transmittere, vt à fæcibus penitus eliquetur. Flores aurantiæ recentes, antequam cum saccharo ex præscripto florentino misceas, in aqua eatenus coquito, quoad in frigidam coniecti subsidant, & in eorum pediculos vnguem faciliè imprimas. Deinde biduo macerato: aquam bis aut ter quotidie mutato: saccharum instar iulepi ex aqua ouique albo liquore decoquito, ac despumato. Tum ad extremum flores adijcito, & in eo finito diem aut biduum. Quotidie igne modico excalfacito, donec saccharum concreascit. Si saccharum defecerit, aliud addito, quod

Conditura
florum.

more

more prædicto purgatum sit. Porro floris eiusdem condiendi hæc est ratio concinnior & veluti floridior. Tempestiuè flores leguntur nec immaturi, neque maturissimi, sed in ipsa maturitatis perfectione. Tum inferuunt in pharmacopolæ caldario seu labello aqua vberi, ne aceruatim coquantur, sed rare, utque coctio celerior & magis æquabilis fiat: ubi teneritudinem ceperint, & amaritudinem dimiserint, ex aqua subducti coniunguntur in saccharum syrupi modo densatum, coctumque in aqua modica stillatitia florum itidem aurantiæ. Statim atque id validiore coctura fila mittere incipit, ab igne remouetur: & in vascula compositio reconditur. Curatur autem, ut focus, super quo flores saccharo condiuntur, conditionis tempore in sole habeatur: quod ea res efficaciter proficit ad impertiendum compositioni candorem, & ad nativum floribus colorem defendendum. Ex iisdem floribus pastilli sic fient. Floribus quinquaginta iam benè hiantibus folia detrahes, aut potius eosdem flores pediculis apprehendes: nam contactu remittit eorum odor. Tum singula minutatim folia forficulis concides. Ad hæc libram sacchari præstantissimi in puluerem contriti, ac tres uncias aquæ ex eius generis floribus stillatæ in vas æreum manubriatum confundes. Vbi saccharum illa infusum aqua distillauerit, clibano impones lento vapore percoquendum: ac bullire, fines eatenus, quoad summis duobus digitis comprehensa eius particula filatim lentescat. Deinde subducto igne in id saccharum, confectos flores adicies, & permunda rudicula peragitabis permiscebisque. Tum tabulam saccharo minutim contrito altè infernes, & in eo fossulas rotundas sic facies, ut in imo circaque sit saccharum. Hisce fossulis argenteo cochleari prædictam compositionem infundes, & refrigerare patieris. Denique, ubi refrigerit, cultro saccharum hærens abrades: & habebis pastillos suauitate ac munditia præstabiles. Quidam compositioni huic loco sacchari triticeam farinam substernunt, aut optimæ notæ papyrum subiungunt. Mihi tamen prior excipiendi ratio videtur esse concinnior. In hunc modum componi saccharo possunt cum odorati flores alij, tum mali citrei cortices. Multiplex autem est prædictorum utilitas pastillorum. Si qui tabescunt in aquæ phiala, potionem concinnant, qua geminum bibitur nectar, sapor & odor. Pastillus quatuor horas ante cibum sumptus firmat cor, & ab eodem inflationes, & quodcunque aliud vitium discutit. Mirè auxiliatur contra cordis tremores, & animæ defectiones, quas medici syncopas vocant. Præclare facit melancholicis & meticulosis. Valdè tutatur à cælo insalubri & pestilenti. Datur utiliter in febribus, quas malignas dicunt, cum aqua oxalidis, aut rosarum, aut herbæ vipereæ, aut alterius

Alia eorundem conditura.

Pastilli.

confi-

Oleum bala-
ninum ino-
doratum.

Franciscus
Dragus.

consimilis rei. Prodest priuatim frigidis capitis affectionibus, velut apoplexiæ, paralyfi, comitiali morbo, & vertigini. Efficax est contra morbos pituitæ. Valet etiam ad vteri dolores suffocationesque, ac mulierum menses retardatos. In summa medicamentum est egregium ad frigidam intemperiem corporis emendandam, ad excitandum spiritum vitalem, ad calorem augendum, & ad viscera præcipuaque corporis membra roboranda. Iam tempus est olei recentem inodorandi rationem & pressuram exponere. Has odorarias delicias Romanus patritia nobilitate vir, Franciscus Dragus, chymicæ rei studiosus excogitauit, vt roganti morem gereret amico nobilissimo, ciui suo, Curtio Caffarello: qui cum olei tum vnguinis molibus, vtpote sibi saluberrimis, odoribus gauderet: acres verò ambari, moschi, rerumque istiusmodi abhorreret. Igitur is operi manum ingeniumque admouit: fugacemque suo cum flore odorem alieno reddidit in liquore diuturnum. E dulcibus amygdalis aut è seminibus vnguentariæ glandis, quam Arabum vocabulo ben appellamus, citra ignis operam expressum, inolens oleum aurantiæ aut gelsimini floribus inodorandum suscepit. Sed vtrunque natia spissitudine odori admittendo minùs peruium quàm facili, tam felici exitu sic rarefecit. In ollam fictilem, quam tenui figulis inductione læuigasset, flores primùm nonnullos indidit: deinde gossypium eatenus oleo insuccauit, vt id sua sponte defluere non posset: tum æqualiter expansum floribus superimposuit. Sic alterius quàm florum tabulatis, quàm gossypij madentis oleo plagulis ollam repleuit. Eam denique pergamenamembrana bene operculauit: & loco non humido nimis frigidoue, nec tamen percalido seposuit. Hesternos quotidie flores recentibus mutauit. Post quinos senosue dies oleosas gossypij plagulas prælo subiecit, oleumque expressit, odoratu iucundissimo floribus ipsis par. Hoc dies complures passus est consistere, donec à facibus eliquatum limpidumque apta in vascula transfunderet ad vsus. Vna vel altera eiusdem olei gutta vni affusa, vtranque mutuo affricu manum, ipsumque detergens linteolum bene olidum efficit. Rem satis iam peruulgatam minutatim tradidi, non vt nouam & inauditam venditarem; sed ne amabilis origo, authorque vt genere sic ingenio commendabilis ignoraretur. Cæterùm ita præparatur gossypium huic rei. Seligitur omnis expers odoris, permundum ac bene pexum, generisque præstantissimi. Sin autem eiusmodi facultas non sit, quod est in promptu, sæpius eluitur, donec odorem grauem dimittat. Aqua etiam defunditur in catillum, ac tantum salis ingeritur, vt acrem muriam efficiat: tum immergitur gossypium, & postmodum in hunc vsus siccatur. Præterea curatur, vt semen vnguentariæ glandis vetustum non sit, sed candore intus eximio. Idem
oleum

oleum alius primaria nobilitate vir compendiario artificio perfecte inodorat. Grandiorem in phialam illud addit: ac totidem libras florum acris aurantiæ, quos ante in folia dissoluerit, pinsit, quot ferme libræ fuerant olei. Eandem in phialam rufos flores confundit, in eaque biduo triduove patitur esse. Deinde oleum colo stamineo separat ab aqua floribusque. Sic altera vel tertia vice flores adijcit: oleumque secernit optimum ad pelles toto anno & chirothecas Frangipanio more odorandas. Tenuissimum præterea liquorem, qui vulgò essentia dicitur, chymico vase, quod tamburlanum vocant, elicit: partique dolenti forinsecus adhibet: allinit etiam chirothecis, pellibus, & cuicunque rei, quam eius floris odore imbutam velit. Hoc eodem liquore vnà cum oleo balanino, ceraque recenti & conspicui candoris omni tempore vnguentum conficit, odore præcipuum, quod Hispanorum recenti vocabulo mantecam dicimus: sed hic per se liquor præsentiolem, quàm manteca, vim, ac perfectiorem habet. Vt oleæ liquor aurantiæ florem oleret, sic faciebat Franciscus Patritius, nobili genere ciuis meus, amœnioris facultatis vniuersæ prudens. Sumebat præstantissimi, & cibo utilis olei, cuiusmodi est Tiburtinum aut Venafranum, libras quinque vnciarum duodecim, & florum sesquilibram, aut plurimum libras duas. Hos petiolis auulsos particulatim vnà cum oleo prædicto permolebat lapidea mola vnguentariorum exigua & trusatili, vsque dum probè contusos ad vnguenti crassitudinem redegisset. Deinceps hanc omnem intritam per partes linteolo permundo raroque includebat, exprimebatque manu: tum residuum puro prælo subijciebat, & expressum ex toto liquorem in vas vitreum conijciebat, vt oleum ab aquatili humore secerneret. Secretum deinde oleum pariter cum alijs eiusdem generis floribus denuo (vti iam dixi) molebat, iterumque manu ac torculo premebat, & quiescere in vitreo vase patiebatur, & ab eodem humore seiungebat: atque hoc ipsum ter aut quater exquebatur. Hac ratione oleum odore satis iucundo imbuebatur minimo impendio, & annos complures permanebat, eratque illitum commoda stomacho medicina. Idem Franciscus Dragus inuento sanè pereleganti mantecam munditer concinnauit. Nam pro sordido adipe, vel hædino vel suillo, substituit candidæ ceræ partem vnā, ac semissem vnguini ceti, quod eiusdem sperma nominant. Sed Davidis Ferrerij Burdegalenfis, medici eruditissimi sententia retrimentum olei est expressi è cerebro piscis eius. Vtranque rem in vase fictili vitreove liquatam igni cum prædictorum oleo florum commiscuit: ac rudicula peragitata citò refrigeravit, ne diuturniore odor olei calore vanesceret. Denique id vnguini ad quotidianas aut repentinas opportunitates in vascula condidit: maior

Oleum oli-
uarum ino-
doratum.

Manteca
prima.

David Fer-
rerijs.

Secunda.

rem verò portionem capacius in vas coniecit. Simpliciore præterea mistura id vnguentum conficitur. In catillo fictili, consueta tectura læuigato, cum candidissima cera supradictum amygdalinum aut balaninum, nempe vnguentariæ glandis oleum permiscetur. Ea mistura toti catillo ad auersi cultri crassitudinem inducitur. Deinde fictilis patina confimili patinæ aduersa, gibbo extante, imponitur: eademque floribus integitur. Huic patinæ illitus vnguento catillus superponitur. Pridianis quotidie floribus exemptis, recentes sufficiuntur. Vbi satis vnguentum inodorum videbitur, abradetur, & idoneum in vas reponetur. Confundi varijs præterea modis odoramina hæc possunt in halitum & suauitate & nouitate multiplicem. Ita si pars vna mantecæ, quæ gelsiminum oleat, cum quarta eius parte, quam aurantiæ flores odorarint, componatur: ea compositio zibettum suauis mendacio spirabit. Illud autem custodiendum est, vt, quæ acutè olent, parcius: quæ suauiter, liberalius odoramenta ad optimam temperiem confundantur. Cæ-

Tertia.

terum aurantiæ floribus odorata sic fieri solet manteca vulgatio. Suilli adipis cremor ritè confectus, insulsus, nulloque rancore vitatus, extrema hieme seponitur. Cum inodorandi tempus adest, odoratorum folia florum nullo madore perfusa carpuntur. In singulas prædicti cremoris libras eadem folia pondo sesquilibræ binarumve librarum adiunguntur. Idem cremor in vase vitreo aut fictili, vt supra diximus, læuigato, intermistis floribus lentæ prunæ vel solis calore soluitur, & lignea ligula peragitatur: atque intincto subinde digito exploratur, an odorem ceperit cremor. Ad hæc operculato vase refrigerari & concrefcere finitur: & rursus igne leui aut solaribus radijs eatenus resoluitur, vt farinario cribro commodè transmitti possit. Id autem si nouum fuerit, lixiuio perlui debet: vt olei, quod olere solet, grauem odorem exuat. Idcirco præstiterit longo iam vsu inodorum adhibere. Sic eliquatum liberatumque à primis floribus cremorem, recentibus ad eundem modum inodorare oportet quatuor saltem aut quinque vicibus, cum eo, vt inter singulas intercedant horæ minimùm senæ aut septenæ, plurimùm duodenæ. Sed custodiendum est, ne flores exprimantur: quòd eorum crasso, ac terrenæ concretionis multum habente succo delicata vis odorati spiritus hebetaretur. Scio tamen esse, qui cum cremore flores contendant: verùm hi, vt præmonui, suauitati odoris non mediocriter officiant. Hoc autem vnguentum, postremis floribus satis inodorum, eliquatur in vas fictile de more læuigatum, quod, eodem refrigerato, diligenter operculatur. At-

Quarta.

tamen est, qui genere splendido, & igne chymico clarissimus mantecam exhibet ex adipe suillo tufisque floribus diutissime, vt ipse asserit,

asserit, sine rancore perennantem. Sumit enim eiusdem adipis cremorem, qui primus fuit, cum decoquitur: idque ne resipiat cocturam. Exinde totidem libras solutorum in folia florum acris aurantiæ, quot sumpserat cremoris, in marmorea pila quam purissima probè contundit: contusos cremori admiscet: eamque misturam, in vas fictile læuigatum condit, alioque vase fictili operculatam finit biduum, dum crustulam obducit, quæ acorem sapiat. Tunc eandem in matulam chymicam perfundit: lentoque igne in balneo mariæ dissoluit. Postmodum inodorum cremorem stamineo collo transmittit, floreo retrimento remanente, & aquatili humore separato. Postridie mane, aut confestim, ubi refrigerit, totidem flores eadem ratione adiungit: idemque tertio exequitur, ut manteca perfectior euadat. Ita modicè flauescit: sed in fictili læuigato ligula lignea vel argentea peragitans efficit, ut exalbescat. Tum in vasa fictilia de more læuigata in usum & in vetustatem reponit: curatque, ut à florum aqua omnino secernatur: nec vnquam manu contingit, ut nulla vitietur ætate: ac propterea vasis perbene inclusam habet, ne spiritus introire possit. Conficitur Valentia aqua Hispanos manteca præter candidam lutea ex integris floribus rufis, quorum aureis crocis coloratur. Et hæc nonnullis, ac si auricolor melius oleat, magis arridet. Vtraque autem prædictæ artificio non absimilis, bonitate concedit. Proficit manteca ad morbum cardiacum pectori superillita, quæ cor emicat: totius inflammationes corporis, priuatim foeminei, refrigerat: odorati huius suili vnguinis illitu podagra sauiens demitigatur, perinde quasi medicum in sue florem olfaciat. Iamvero exigit cælestis odoris flos, ut ipsum odoremur nobilioris in compositionis aqua, vel solo nomine Angelos redolente: cuius paulò superius mentionem in transcurso fecimus. Sic autem illam Neapolis, sic Amalphis concinnant. Sumunt aquæ rosaceæ trinas partes, binas aquæ myrteis è floribus vnam, è tribulorum verò floribus partem aquæ dimidiam. In singulas tricenas ac ternas aquæ vncias vnam styracis, vnamque odorati gummi, quod belzoinum dicitur, adiiciunt. Vniuersa hæc in ollam confundunt, & ad tertias decoquunt. Vbi ea liquida mistura refrigerit, in aliud vas ad perennitatem transfundunt, eoque moschum addunt: idemque vas bene operculant, ne quid expiret. Aliter Lucensi ritu. Sumes aquæ ex tribulis calicem quatuor vncias continentem: vnum cum semisse, siue binos aquæ ex floribus aurantiæ; ternos, aut etiam cum semisse aquæ ex rosis lectissimæ. Deinde hos liquores addes duplo capaciore in ollam fictilem, recentem, vitreoque læuore probè inductam: quæ tamen prius in aqua suo cum operculo pariter læuigato binas horas iacuerit. Tum eliges præstan-

Quinta.

Mantecæ vires.

Angelorum aqua factitia. Prima.

Secunda.

tissimi belzoini vnciam singularem, moschi grana dena, ambari quindena, zibetti sena. Priori loco belzoinum minutissimè teretur: secundo cum pellucidi momento sacchari moschum: tertio similiter ambarum. Cum tunditur zibettum, in exigua pila, in qua rufum fuerit belzoinum, ponentur in imo bina vel terna concreti sacchari minuta fragmina zibetto perlita, sic tamen, ut eadem lita pars deorsum spectet, ne pistillo adhærescat, sed subsidenti belzoino misceatur. Postea odorati puluisculi minutissimi in ollam adijciuntur, dimidium calicis aquæ in singulas vices addetur: & olla semel agitabitur, ut iidem puluisculi cum aqua permisceantur. Pluribus id fiet vicibus, donec vniuersi liquores cum puluisculis confundantur, & vnitas fiat absoluta. Tunc operculum inuersum, qua videlicet parte læuigatum est, ollæ imponetur: ac tota circum obturabitur olla papyro duplici, oui albumine peragitato, & farina: ne quæ interspiret. Obturamentum hoc ad ignem ficcari permittetur. Deinde sic statuetur olla super quadrato cocti lateris fragmento, ut eminens per horam inferuescat. Postmodum amouebitur, habebiturque in frigida cella diem vel biduum. Exinde in phialam ductim eliquabitur: & concretum in ollæ fundo puluerum odoratum sedimentum in eandem phialam addetur. Præterea ipsius phialæ os membrana crassiore duplicata obstruetur: quæ mox acu duobus tribusue locis perforabitur. Denique ipse liquor seruabitur in vsus. Etiam aliter eorundem è præscripto Lucensium. Sumis è rosis aquæ stillatiæ libras octonas, è myrti floribus ternas, è floribus aurantiæ binas & semissem, è tribulis vnam. Prædictas aquas infundis in vas fictile vitrei læuoris. Deinde accipis vncias senas belzoini, amygdalarum effigie concreti, nempe optimi: quaternas laudatissimi styracis, quem à calamis nominant: drachmas binas garyophyllorum, tantundem cinnamomi, binasque myristicas nuces, quæ vulgò moschatae appellantur. Omnia hæc in æneo mortario leuiter contundis, & in prædictum vas conijcis: in eoque quatuor & viginti horas esse pateris. Postea in eodem bene operculato lenta pruna decoquis ad quartas. Tum refrigerescere permittis. Deinde colo liquas, & vase vitreo recondis. Ad hæc moschi bina scrupula cum exiguo eiusdem aquæ in paruula pila ænea conteris, & in supradictum vas vitreum adijcis. Id autem in sole finis biduum triduumue. Præter odorarias delicias, confirmare dicitur hæc aqua cor & ventriculum, modicè madefactis temporibus, summisque brachijs arteriarum pulsu micantibus, & ipsius ore ventriculi: vim quoque auxiliandi magnam habere in pestilentia, cæloque insalubri. Ut eandem aquam, non minùs beneficijs, quàm odoribus, affluentem, ipsi opifex è cælo Angeli suo cum pluuio nomine defundere videantur.

Tertia.

Eius vsus.

Vtili-

Utilitas Pomi . Cap. XXV.

^a Simon.
Paull. Qua-
drupart. class.
3.

VRANTIVM citreo & limonio , itemque punico malo de medica potestate concedit . quare , nisi deficientibus ijs , vix in morborum curatione adhibetur : eodemque , citra necessitatem , ad solam voluptatem vescimur : Complura tamen , quæ orbe concludit aureo , beneficia , postremo iam exigit loco aperiri .

E' cortice
medicinæ .

Re- cens aurantij cortex in frustula , mediocri oleæ folium æquantia , confectus mane ante cibum , & ubi sit opus , etiam vesperi si conijciatur in nares , sternutamenta mouet , caputque purgat , superfluo deonerans humore citra ipsius capitis lassitudinem . Idem cortex in puluerem redactus scrupuli pondo , cum idoneo deuehente liquore , prodest renum arenis , coli laterumque dolori , & contra intestinorum animalia .

^b Idem ibid.

Quin etiam ex vino sumptus à pestilentia tutatur . ^b Manifestaria res est , corticem tam conditum , quam siccum aduersus ventris inflationes commendari . Si quis difficultate reddendæ urinæ laboret , quem morbum medici dysuriam appellant : huic ex euporestis siue parabilibus remedijs extimi corticis in tenuissimum puluerem contriti scrupulum vnum in aqua carefolij aut petroselini propinatur . Ad vlcera serpentia circa os puerorum , quæ aphthas Græci nominant , idem cortex cum melle & alumine laudatur . Adhibetur etiam ad mustaceum ex vuis intinctum componendum , præsertim in Gallia Cisalpina , ubi afficcatus venditur .

^c Animad-
uers. & cau-
sion. medic. l.
7. animad-
uers. 144.

Parabili præsentique simul remedio ^c Ludouicus Septalius Mediolanensis , medendi arte ac singulari editorum voluminum eruditione percelebris , immodicos mulierum menses sedabat : quod nunquam ferè incassum adhibuit , modò ex aliquo vteri exulcerato vase non existerent . Igitur sumebat aquæ libras septem : in ea trium cortices acrium aurantiorum subuiridium , & in phyliras confectorum incoquebat vsque , donec essent eiusdem aquæ partes duæ consumptæ . Tum percolabat , & uncias octo aut nouem mane potui dabat . Quod si valentius idem hoc medicamentum veller efficere , herba notissima , quam vulgò pilosellam dictitant , manipulum postremò excoquendum adijciebat . Adhuc vehementius decoctum reddebat Villensium aqua thermarum agri mediolanensis , aut octo librarum aqua , cuius trinis è partibus duæ fuerint absumptæ : tertia verò colotraiecta , & sæpius indito candenti chalybe magis roborata . Hoc autem remedio innumeras prope mulieres testatur ab se perfanatas : quod

Ex medulla
& semine.

Conditura.

Vfus efcarius.

Aurantiorum
similiumque
pomorū suc-
cus omphacij
vice apud
Turcas.

quod diu apud se suppressum, suis postmodum discipulis aperuit, ac demum omnium bono penitus euulgauit. Medulla & semen leuiter contusum, dissecto, sed non decorticato pomo, addito momento theriaces Andromachi, aloes, & olei absinthij, sub cinere torretur: vt succo ex ijs expresso verminantes pueri circa vmbilicum inungantur. Paratiorem ex eodem aurantio medicinam concinnat Gallia Cisalpina octo decemue annorum pueris suis, quibus maximè annis vermes infesti sunt. Aurantium adhuc virens, nec planè adultum, plurimi tamen succi & peracris, dissectum exprimit, transmissumque linteolo succum cyatho excipit: adijcitque generosi oleæ liquoris tertiam partem: & cultelli acumine liquorem vtrumque peragitat tandiu, dum perfectè commistos videat. Tunc medicatam hanc potionem, gustu non insuauem, sorbendam exhibet, efficaci sanè remedio ad lumbricos alui necandos depellendosque. Stillatitia seminum aqua cum binis ternisue calcanthi guttulis renum & vesicæ calculos comminuit. Iam verò ipsam aurantij amaritiem mellea conditura ita cogimus inter dulces delicias epulasque numerari. Poma legimus nondum satis matura, viridique colore: quia minùs sunt corruptioni opportuna. Eorum cortices magna in segmenta partimur: & quicquid hæret carnis medullæque, abradimus. Tum in aqua iacere permittimus senos septenosue dies, vt amaritudinem deponant. Adhæc aqua inferuefacimus, vsque donec tenerescant. Rursum in frigidam conijcimus, vt odorem ingratum eluant. Ad extremum leuiter in melle incoquimus, & in vas recondimus. Cæterum aurantij, præsertim dulci cortice, cortex ipse saccharo, vt in citreo diximus, conditus titubantem stomachum solidat, ventos discutit, eijcitque ventriculi pituitas. ^a Ex hisce pomis vinosa cuique hominum ætati conducunt in cibo, cibique auiditatem faciunt: dum tamen ponderosa, colorata, & permatura sint. Dulcia enim, vtpote calidioris habitudinis, dantur melancholicis, rheumatismo laborantibus, quibus viscerum obstructi sunt meatus, & senibus. Acida verò per æstiuos feruores iuuenibus, biliosis, ijsque, qui sanguine abundant. Sed quoniam hæc aluum thoracemque altringunt, ac stomachum perfrigerant: proderit parcè degustare, eorumque corticem saccharo conditum, quippe stomacho vtilem, proximè commanducare. At verò ^b de aliorum consilio dulci medulla aurantium mandere quiuis potest citra vllam stomachi noxam. Est etiam thoraci perutile, ac discutit pituitas, ^c vtpote quod qualibet sui parte calfacit. Cæterorum succus refrigerat, ac putredini aduersatur. Quocirca febrientibus conducit: è diuerso autem dulcium noxius est. Hoc me loco monet Petrus Bellonius, ^d oculatus testis, vt subijciam, è Cretæ insulæ pomarijs, vbi vastæ amplitudinis arbores

^a Balbass.
Pisanell. de
Nat. cib.

^b Ioseph.
Quercetan.
polyhistor.
cap. 3. de
fructib.
^c Matthioli.
in Diosc. lib.
1. cap. 131.
^d Observa-
tion. 1. cap. 5.
apud G. Clus.
in Exot.

borea sunt aurantia, citri, & limonia ab Adamo nomen habentis, earundem arborum poma exprimi, eorumque succo dolia impleri: & magno numero Byzantium, vel in alias Turcarum oras maritimo itinere à Græcis mercatoribus transportari: quòd eo plurimùm succo Turcæ vtuntur in cibis omphacij loco. Itaque in tabernis salsa-mentarijs ibidem venalis prostat. Neque verò salubritati solùm aut voluptati, verùm etiam pietati seruiunt aurantia, dum precantium in globulos poliuntur. Nam pusilla interleguntur summoque digitulo æqualia, nempe sine vlllo medullæ succo adhuc lignosa. Siccantur autem in vmbra, ne odor vanescat. Tum ad tornum, quo eius- modi globuli elaborantur, scalpello primùm quadrato asperitas summa circumraditur: deinde lunato inducitur ouata forma: postremo, nisi satis læues sint globuli, ad tornum ter quaterue circumacti, affricantur linteo recenti & modicè aspero: atque ita læuigati fiunt & pulchrè maculosi, vt, nisi odore proderentur, pro peregrinis & indicis, aspectu fallente, haberentur. Nouitium quoque ac perelegans inuentum est, vt id genus adultiora poma (nam decrescere dimidia plus parte solent, antequam opus ipsum absolua- tur) in vascula transformentur, commoda circumferendo, sumen- doque per nares (sicut recens est mos) arido & minutum contrito in puluerem hyoscyamo Americano, quem indigenæ^a Petun, nostri tabaccum dicunt. Igitur aurantia sumes quàm voles grandia, coloris adhuc virentis, cutisque prætenuis. Tum tractando per dies aliquot sic emollies, vt instar ceræ lentescant. Satis emollita, intorto validoque filo in arbitrariam striaturam obstringes: id quoti- die arctiùs facies, donec arefcere incipiant, & obstringi vltra non possint. Postea filo striante absoluta, digitis finges in compressam, siue in oblongam, vt libuerit, figuram. Exinde in vmbra dure- scere patieris. Durata iam satis ferramento in hanc rem facto fora- bis cauabisque, ac diligenter exinanes: & ipsius foraminis labrum ad commodiorem vsum ornatumque argentea lamella conuesties. Dignum profectò pomi huius aurum, cui vestiarius famuletur ar- gentum: quando non suis modò, sed etiam alienis ad humanam vi- tam præsidij vas est capacissimum. Vt inuentum demum sit Medi- ca inter mala vasculum salutare, quod Pandoræ pyxidi nocentissimæ opponamus. Quare appposito naturæ artificio in rotunditatem con- formatur id pomum, quod mole paruum, vtilitate ac formositate maximum, mundus potest aureus appellari. Et offert se mihi qui- dem pusilli huius mundi cælum in cortice, quem flammeus color, & calida efficacitas cæli gemellum facit. Concretus verò aër candica- re videtur in rarioris temperatæque naturæ attigua carne. Denique frigidi succi medulla, siccas membranas intermeans, pariterque sicco medi-

E pusillis au-
rantij pre-
cantium glo-
buli.

E grandiori-
bus vascula.

^a Nicol. Mo-
nard. simpl.
medicam.
hist. cap. 14.
Remb. Do-
don. Stirp. hist.
Pempt. 3. l. 4.
c. 22.

meditullio circumfusa instar est aquæ terram interfluentis alluentisque. Ut meritò mundi, ornatum significantis, nomine minusculum hunc impertiar mundum, in quo meliora latere maioris ornamenta satis indicat aureum inuolucrum. Hic salubritatem ac delicias discors elementorum concordia mortalibus concinnat. Hic acritas & amaritudo condimentario mellis & sacchari obsequio in meram transeunt ambrosiam. Huius denique pomi aureus autumnus æternæ frondis, florisque mundum inodorantis argenteo smaragdinoque vere pulcherrimè coronatur. Hæc habui, quæ de malis aureis conscriberem: nec elegantius potui ferreo stylo Ferrarius.

LAVS DEO DEIPARÆQUE VIRGINI MARIE.

I N D E X

R E R V M P R A E C I P V A R V M.

Quæ hoc Volumine continentur.

A

CAROS. vermes quid interimat. pag. 357	<i>Misturam aquæ Angelorum componit.</i> ibid.
<i>Aedes è viridi citro apud Hispanos Valentia.</i> 69	<i>Ex aurantijs seminibus stillatitia calculos comminuit.</i> 478
<i>Aegle Italiam salutat.</i> 49	<i>Citrei cortice condita ad delicias.</i> 177
<i>Aethiopes ad medicos usus limones adhibent.</i> 365	<i>E cortice limonum stillatitia renum arenis & calculis ejiciendis.</i> 353
<i>Alcimi, Hesperidum operarij opus.</i> 342	<i>Quomodo eliciatur apud Lotharingia Duces.</i> 354
<i>Aldobrandinae Villa Tusculanae hiberna aurantijs cella.</i> 455. & seq.	<i>Quomodo à Magni Hetruria Ducis distillarijs.</i> ibid.
<i>Eius scenographia.</i> 457	<i>E limonum succo ad varios morbos.</i> 357
<i>Alexander Caëtanus.</i> 397	<i>Araneus Medicarum arborum, eiusque remedium.</i> 158
<i>Alexander Magnus herculeo habitu.</i> 21	<i>Arborum succus tuenda & producenda vite idoneus.</i> 172
<i>Eius numisma.</i> 23	<i>Arbuscula nana qua ratione proueniant.</i> 117
<i>Alexandrum Regem malis citreis appetunt Iudæi.</i> 71	<i>Ardoris intimi remedia.</i> 169. 170
<i>Alligatoris cura in opere citri topiaria.</i> 122	<i>Arethusa Genuam alloquitur.</i> 342
<i>Aluum astringentia.</i> 78. 163	<i>Articularis morbi remedia.</i> 164
<i>Soluentia.</i> 162. 163. 164. 179. 364	<i>Assyria malus non est sola lumia.</i> 37
<i>Amalphis veteri Piccolomineorum restituta dominatui.</i> 203. ibid.	<i>Athenienses aureis cicadis cincinnati.</i> 8
<i>Eiusdem laudes.</i> ibid.	<i>Atlas Herculem consulit, Et pro consilia tres oues donat.</i> 34
<i>Amor amarus.</i> 41	<i>Hortos Hesperidum montibus circumualat.</i> 8
<i>Dulcis & amara res.</i> ibid.	<i>Oh liberatas Hesperides docet Herculem astrologiam.</i> 34
<i>Andreas Saccus pictor.</i> 91	<i>Sphæra mathematica inuentor.</i> ibid.
<i>Idem etiam architectus Antonij Card. Barberini.</i> ibid.	<i>Aurantia æstate melius nocte rigatur.</i> 453
<i>Pingit edes Barberinas.</i> ibid.	<i>Frigoris patiens.</i> 443
<i>Angeli Sale Elæosaccharum citrinum.</i> 166	<i>Gummi morbo infestatur.</i> 454
<i>Angelorum aqua factitia multiplex est.</i> 475	<i>Qua ratione curetur.</i> ibid.
<i>Eius concinnanda ratio.</i> ibid.	<i>Qua ratione tutanda à frigore, & caligine.</i> ibid. & seq.
<i>Usus.</i> 476	<i>Quo fimo gaudeat.</i> 450
<i>Antoninus Venutus.</i> 453	<i>Quo solo.</i> ibid.
<i>Aphæ quo curentur.</i> 477	<i>Quantum & quando stercoranda.</i> 452
<i>Apoplexia remedium.</i> 472	<i>Quomodo & quando fodienda.</i> ibid. & seq.
<i>Appetentiam cibi facientia.</i> 163. 165. 357 478.	<i>Ramo non conseritur.</i> 451
<i>Aqua citro que utilis, que noxia.</i> 126. & seq.	<i>Rarissime putatur.</i> 453
<i>Ex aurantia floribus stillatitia.</i> 467	<i>Seritur, & ubi frequentius.</i> 450
<i>Diuersa notæ fit.</i> ibid.	<i>Vtilius inseritur.</i> ibid.
<i>Prime notæ, & eius usus.</i> ibid.	<i>Qua ratione, & quam in arborem.</i> 451
<i>Secundæ notæ, eiusque usus.</i> ibid.	<i>Aurantia arboris descriptio.</i> 367

P p p

Sta-

INDEX RERVM.

<i>Statura.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Aurantium callosum multifforme.</i>	407
<i>Viucitas.</i>	478. & seq.	<i>Vbi potissime oriatur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Fœcunditas.</i>	371	<i>Eius descriptio.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Florum descriptio.</i>	367	<i>Figura.</i>	411
<i>Eorundem figura.</i>	369	<i>Aurantium citratum.</i>	422
<i>Flores eius multi decidui.</i>	367	<i>Plura mala Medica representat.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Poma itidem nouella caduca.</i>	371	<i>Eius figura.</i>	423
<i>Et hæc utilia.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Aurantium crispo folio.</i>	387
<i>Aurantia arborum Romæ satiuæ siluula.</i>	450	<i>Arboris & pomi descriptio.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Caries quo remedio curata.</i>	465	<i>Eius figura.</i>	389
<i>Contra frigus immodicum præsidia.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Aurantium distortum.</i>	413
<i>Sapor situ meliorescit.</i>	443	<i>Romam Neapoli missum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Siluestris indicia.</i>	451	<i>Eius descriptio.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Situs qualis.</i>	443	<i>Distortionis causa.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Aurantia ab inclytis viris in Vrbe consita.</i>		<i>Figura.</i>	415
372. & seq.		<i>Aurantium dulci cortice.</i>	430
<i>A D. Dominico.</i>	372	<i>Apud Ligures Adami pomum nuncupa-</i>	
<i>A D. Francisco.</i>	373	<i>tur.</i>	431
<i>A D. Gulielmo Aquitania Duce.</i>	372	<i>Apud Rheginos Aurantium pomum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>A Sixto V. Pont. Max.</i>	373	<i>Iidem adhibent in ludo pro ligneis globu-</i>	
<i>Quæ in fœtilibus collocandæ.</i>	451	<i>lis.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Quæ in laxiore solo.</i>	451. & seq.	<i>Eiusdem aurantij descriptio.</i>	430
<i>Quæ ad parietes ac sepes idoneæ.</i>	452	<i>Figura.</i>	433. & 435
<i>Aurantij etymologia & nomina multa.</i>	43	<i>Aurantium flore duplici.</i>	387
& seq.		<i>Eius figura.</i>	391
<i>Descriptio.</i>	371	<i>Aurantium fœmina.</i>	403
<i>Legendi tempestiuitas duplex.</i>	466	<i>Causa geminatae fœcunditatis.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Cortex ad multa utilis.</i>	477	<i>Eius descriptio.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Semina cum sole circumagi falsum.</i>	371	<i>Patria.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Succus omphacij loco apud Turcas.</i>	478	<i>Figura.</i>	405
& seq.		<i>Aurantium hermaphroditum.</i>	407
<i>Conditura.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Eius conformatio & causa.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Eius conficiendæ ratio.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Figura.</i>	409
<i>Vis medica.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Aurantium Indicum in insulis Philippinis:</i>	
<i>Vsus in cibis.</i>	<i>ibid.</i>	<i>pag.</i>	429
<i>Aurantia mala genere varia.</i>	374	<i>Quotuplex.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Pusilla in precantium globulos.</i>	479	<i>Aurantium maximum.</i>	437
<i>Grandiora conformantur in vascula.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Duplex.</i>	438
<i>Conformationis ratio.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Genua Neapolim translatum.</i>	437
<i>Aurantium acre biliosus, dulce pituitosis sa-</i>		<i>Quando maturescat.</i>	<i>ibid.</i>
<i>lubre.</i>	478	<i>Eius descriptio.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Antiquitus à limone citreoque non distin-</i>		<i>Figura.</i>	439. 441
<i>ctum.</i>	43	<i>Aurantium Olyssiponense.</i>	425
<i>In arbore senescens succum recuperat.</i>	466	<i>Olyssipone Romam ad Pios, & Barberinos</i>	
<i>Instar parui mundi.</i>	479	<i>hortos translatum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Natales habuit vetustissimos apud Sinas.</i>		<i>Sinense etiam nominatur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>pag.</i>	44	<i>Eius figura.</i>	427
<i>Non habet originem ab insita citro in Pu-</i>		<i>Aurantium roseum.</i>	393
<i>nicam.</i>	43	<i>Cur ita appellatum.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Præcipue ad solam voluptatem vescum.</i>		<i>Eius figura.</i>	395
<i>pag.</i>	477	<i>Aurantium semine carens.</i>	381
		<i>Eius</i>	

INDEX RERVM.

Eius in limoniam mira insitio. *ibid.*
Figura duplex. 383.385
Aurantium Sinense. 430
Potius Goanum vel Indicum. *ibid.*
Arboris pomique descriptio. *ibid.*
Figura. 433.435
Aurantium Stellatum. 393
Cur ita dicatur. *ibid.*
Eius figura. 395
Aurantium Striatum. 397
Eius figura. 401
Aurantium Virgatum. 397
Cur sic nuncupatum. *ibid.*
Eius figura. 399
Aurantium vulgare multiplex. 374
Cuiusque descriptio. *ibid.* & seq.
Figura dulcis & acris. 377
Dulce situ fit melius. 374
Figura hiberni sicciore medulla. 379
*Aurea mala cur Draconis custodia credi-
 ta.* 8
Ex Media in Italiam delata. 35
Oves formosas significantia. 33. & seq.
Sidera. 35
Virtutes. 22.35
Quæ verò apud Virgilium. 48
Poma nuptialia. 7
*Telluris donum in Iouis, & Iunonis nu-
 ptijs.* *ibid.*
*Aurea malus à locis nomina sortitur va-
 ria.* 36
Non est aurantia solum. 37. & seq.
Aurei mali arbor unde variè nominata. 36
Eiusdem culturam scribere quæ suaserint.
pag. 1. & seq.
*Aurei Medicique mali nomine acris olim po-
 ma confuse significata.* 45. & seq.
Aureorum malorum fabula origo varia.
pag. 33. & seq.
Aureum malum, Medicum à Media. 35
*Aureum pomum Herculis victima pro tau-
 ro.* 33
*Auri color nomen dat aureis pomis pluri-
 bus.* 48
Aurum res litigiosa. 40. & seq.

B

B *Adreddini, Arabis medici liber.* 169
Multa de citreo. *ibid.*
Balthassaris Pisanelli remedia ex citro. 170

Bellum è malis citreis apud Taruifinos. 70
 & seq.
Benaci humana figura. 94 & seq.
Bernichus vrbs unde dicta. 5
Eius author. *ibid.*
Bezaar lapis immeritò damnatur. 170
Bilem atram quid augeat. 157
Biliofis vtiles cibi. 357.478
Bilis remedia. 163.164.165.168.169
 357.429.
Brasilia Medicis arboribus siluosa. 45
Busiris Hesperides rapit. 34
Ab Hercule superatus præda spoliatur. *ibid.*

C

C *Aesares Herculis habitu.* 21
Eorundem numismata. 23
Calcis vsus in citro. 157
Calculorum remedia. 164.165.353
 357.478.
Calorem æstiuum quid mitiget. 163
Canis caduer citro vtile. 123. & seq. 157
Capilli quo densentur. 359
Quo flauescant. *ibid.*
Capiti noxia. 185
Capitis morbis vtilia. 168.175.176
 185.472.477.
Cardiacorum remedia. 162.163.164
 168.175.475.
Caries aurantie quo curata. 465
Carolus de Cardenas. 397.437
Cassianus à Puteo. 99.360
Casus industriae magister. 135
Cedrelate cedrus magna, & unde dicta. 37
Cedria citri resina. *ibid.*
Cedrina siue citrina mensa nobilissima. *ibid.*
Cedrus Atlantica laudatur. *ibid.*
*Cedrus & citrus aliquando pro eadem ar-
 bore.* *ibid.*
Quibus differunt. *ibid.*
Vtraque pro arbore Medica. *ibid.*
Cedrus in Libano monte plurima. *ibid.*
Cedrus maior & minor. 36
Vtriusque genera. *ibid.* & seq.
Cella hiberna Medicarum arborum. 138
 & seq.
Cera resinata, putationi commoda. 129
Cerae vsus in citreis transmittendis. 159
Cerasorum nomen ab oppido Cerasa. 47
Chirotheca quo inodorentur. 473
 Ppp 2 Chla-

INDEX RERVM.

<i>Chlamys cirrata in Traiani columna.</i>	163	<i>Persa cuidam instar omnis cibi.</i>	169
<i>Cholerae remedia.</i>	163.168.169.357	<i>Citreum digitatum seu multiforme Rhegi-</i>	
<i>Cibus omnium horarum.</i>	358	<i>norum.</i>	75
<i>Cirrata, & Citrata vestis quæ.</i>	162. & seq.	<i>Alibi facile degenerat.</i>	ibid.
<i>Citratum iulepum è vulgari limonum</i>		<i>Vnde mirabilis in pomo varietas.</i>	ibid.
<i>succo.</i>	358	<i>Eius figura.</i>	77. & 79
<i>Citrea mala pro varietate locorum variè</i>		<i>Eiusdem arbor quandiu viuat.</i>	75
<i>maturescunt.</i>	158	<i>Harmonilli fabula locum fecit.</i>	81
<i>Matura mandi possunt.</i>	ibid.	<i>Citreum dulci medulla apud Rheginos.</i>	72
<i>Romanis olim pretiosa.</i>	48	<i>Etiam apud Indos.</i>	ibid.
<i>Citrea medulla conditura multiplex.</i>	178	<i>Eius figura.</i>	73
<i>Quo pacto fiat.</i>	ibid.	<i>Citreum vulgare forma & magnitudine</i>	
<i>Ad vitæ longinquitatem conducibilis.</i>	ibid.	<i>varium.</i>	57
<i>Acrimonia in compositione præstare de-</i>		<i>Nonnullis multiplex.</i>	ibid.
<i>bet.</i>	179	<i>Corcyraeum.</i>	58
<i>Vis astringendi.</i>	163	<i>Cretense.</i>	ibid.
<i>Citrei caro vt edulis.</i>	162	<i>Genuense.</i>	ibid.
<i>Compositio ex Hadriano à Mynsicht.</i>	167	<i>Paruum.</i>	ibid.
<i>Huius compositionis vis medica.</i>	168	<i>Salodianum.</i>	57. & seq.
<i>Citrei conditura multiplex.</i>	44.182. & seq.	<i>Eiusdem citrei vulgaris figura.</i>	61. 63
<i>Descriptio varia.</i>	56	<i>65. 67.</i>	
<i>Digitati fabulosa origo.</i>	81	<i>Triplex tempestiuitas & differentia.</i>	72
<i>Medica præstantia ex Guidone Petino.</i>	170	<i>Citri vulgaris arbor.</i>	56
<i>Medicinales vires ex Badreddino.</i>	169	<i>Flos duplex.</i>	ibid. & seq.
<i>Ex Mario Schipanio.</i>	185	<i>Eius figura.</i>	59
<i>Odor ætilis.</i>	164	<i>Citri etymologia Arabica, Cimbrica, Græ-</i>	
<i>Pondus diuersum pro diuersitate regionum.</i>		<i>ca.</i>	41. & seq.
<i>pag.</i>	57	<i>Nomen ab urbe Citro.</i>	41
<i>Semina medicamentosa.</i>	44. 163	<i>Nomina varia.</i>	36. & seq.
<i>Vis medica ex Auicenna.</i>	162	<i>Satio.</i>	101. & seq.
<i>Ex Auerroe.</i>	163	<i>Constitio vetus, & recentior multiplex.</i>	
<i>Ex Mesue.</i>	ibid.	<i>pag.</i>	115. & seq.
<i>Ex Plinio.</i>	171	<i>Eius conferenda tempora.</i>	ibid.
<i>Ex Serapione.</i>	163	<i>Et fodienda.</i>	124
<i>Ex Medicis recentioribus.</i>	164. & seq. 185	<i>Collocatio triplex.</i>	116
<i>Vsus antiquissimus.</i>	160	<i>Propagatio quadruplex.</i>	113. & seq.
<i>Etiam Iudeis in Tabernaculorum ferijs.</i>		<i>Putanda ratio.</i>	127. & seq.
<i>pag.</i>	39	<i>Tempestiuitas.</i>	133
<i>Citreorum diuersitas unde.</i>	55	<i>Folia medicata.</i>	185
<i>Citrei dispositio.</i>	120	<i>Fœcunditas.</i>	57
<i>Irrigatio.</i>	125. & seq.	<i>Citria malus breuius viuut, quàm auran-</i>	
<i>Citreum, Amoris nota.</i>	41	<i>tia.</i>	373
<i>Ex aqua rosacea coctum frigido cordi si-</i>		<i>Citrina compositio saluberrima.</i>	181
<i>lubre.</i>	165	<i>Eius conficienda ars.</i>	ibid.
<i>Aureum remedium contra perniciosas fe-</i>		<i>Contra pestilentiam auxiliatur.</i>	ibid.
<i>bres.</i>	164	<i>Citrini corticis vsus ex Galeno.</i>	162
<i>Crudum vt edule.</i>	185	<i>Citrinum Eleosaccharum quid sit, quo-</i>	
<i>Vt dulcescat.</i>	133. & seq.	<i>tuplex, & quomodo componatur.</i>	165
<i>Vt grandescat.</i>	134. & seq.	<i>& seq.</i>	
<i>Vt toto anno in arbore pendeat.</i>	137	<i>Citrinum electarium quibus morbis salu-</i>	
<i>Vt varias induat figuras.</i>	136. & seq.	<i>bre.</i>	164

Citri-

INDEX RERVM.

<i>Citrinus succus interuallatis febribus pel-</i> <i>lendis .</i>	358	<i>Corcineus color, siue chermisinus quo con-</i> <i>cinnetur .</i>	358
<i>Citrius & citrus idem .</i>	37	<i>Cœliacorum remedium .</i>	168
<i>Citro à frigore arida remedia .</i>	157	<i>Coli dolorem quid faciat .</i>	357
<i>Araneosa & denigrata .</i>	158	<i>Coli doloribus utile .</i>	477
<i>Gracilentæ .</i>	157	<i>Collocatio limonum cuique propria .</i>	348
<i>Gumminanti .</i>	156	<i>& seq.</i>	
<i>Ab erucis & limacibus .</i>	157	<i>Comitialis morbi remedium .</i>	472
<i>A formicis .</i>	ibid.	<i>Compositio ex aurantiæ floribus, quæ fer-</i> <i>mentatum dicitur .</i>	468
<i>A muribus .</i>	ibid.	<i>Qua ratione conficiatur .</i>	ibid.
<i>A senio laboranti .</i>	ibid.	<i>E citrino cortice ad cor, Stomachum, &</i> <i>halitum .</i>	176
<i>Citro laurus fauet .</i>	93	<i>Quomodo conficienda .</i>	ibid.
<i>Præsidia contra calorem æstiuum .</i>	155	<i>E limonum succo & saccharo cutem leui-</i> <i>gans, & vitiligines tollens .</i>	364
<i>Citrosa vestis unde dicatur .</i>	162	<i>Concoctioni aduersa .</i>	169. 185
<i>Citrum inoculatione sterilefcere falsum .</i>	105	<i>Concoctioni utilia .</i>	163. 164. 165. 169
<i>pag.</i>			358. 359. 467.
<i>Citrus arbor spinæ Lusitanis .</i>	47	<i>Condimentum cibi suauissimum .</i>	175
<i>Iudeis arbor pulcherrima .</i>	38	<i>Vulgare .</i>	158. 365
<i>Arbor pomi Adamo vetiti .</i>	39	<i>Conditura ex aurantiæ floribus .</i>	470
<i>A fructu decora .</i>	40	<i>Diuersi generis fit .</i>	471
<i>A Palladio in Italiam translata .</i>	160	<i>Coralia citrino succo in tabem soluuntur .</i>	
<i>Inde ab alijs in Hispaniam .</i>	ibid.	<i>pag.</i>	165
<i>Quot modis proueniat .</i>	101	<i>Corcyraei quomodo citrati limonis arborem</i> <i>inferant .</i>	347
<i>Conualles amat, & campos .</i>	93	<i>Cordi salutaria .</i>	162. 163. 164. 165. 168
<i>Ad mare posita proficit .</i>	ibid.		169. 175. 176. 177. 185. 186. 359. 365
<i>Ad lacus .</i>	94		468. 470. 471. 476.
<i>Apud nos cur pariete gaudeat .</i>	118	<i>Corporis frigidam intemperiem quid emen-</i> <i>det .</i>	472
<i>Satiua transse endæ .</i>	102	<i>Præcipua membra quid roboret .</i>	472
<i>Vt è longinquo .</i>	121	<i>Corpus quid detergeat .</i>	365
<i>Vt è proximo .</i>	120	<i>Quid emaciet .</i>	357
<i>Translata ut infodienda .</i>	121	<i>Cosmi, Hesperidum operarij labor & opus .</i>	
<i>Quo mense .</i>	ibid.	<i>pag.</i>	342
<i>Quibus plagis, ventisq; aduertenda .</i>	ibid.	<i>Cretæ terræ opportunitas in citreis trans-</i> <i>mittendis .</i>	159
<i>Ad meridiem conuertenda .</i>	92	<i>Cruribus utilia .</i>	359
<i>A Septentrione auertenda .</i>	ibid.	<i>Cucumis & cucurbita citro amica .</i>	155
<i>Etiã ab Euro, & Austro vehementiore .</i>		<i>Frigori obfistunt .</i>	ibid.
<i>pag.</i>	93	<i>Curtius Cassarellus .</i>	472
<i>Vt in fictili deponenda, & educanda .</i>	119	<i>Cutem leuigantia & candidantia .</i>	359. 364
<i>Vt eximenda .</i>	ibid.		
<i>Vt irriganda in fictili posita & topiaria .</i>	126		
<i>pag.</i>			
<i>Eiusque talea & ramus .</i>	ibid.		
<i>Quatenus irriganda, & quo tempore .</i>	125		
<i>& seq.</i>			
<i>Variè pro regionum varietate .</i>	ibid.		
<i>Vbi rigatione non indiget .</i>	ibid.		
<i>Quas in arbores inferenda .</i>	103		
<i>Inoculatione potissimum gaudet .</i>	104		
<i>Ad opus topiarium ut idonea .</i>	121		
<i>Cleomedes Harmonilli morum moderator .</i>	82		
<i>pag.</i>			

D

D <i>Aedali, Hesperidum operarij industria,</i> <i>pag.</i>	342
<i>Decoctum citrei .</i>	168
<i>Defectionis animæ remedium .</i>	471
<i>Deter-</i>	

INDEX RERVM.

Diaphoreticum è citrei, & aurantij corti-
bus ad sudorem mouendum . 178
Eius componendi ratio . ibid.
Distillationum remedia . 359
Doloribus mitigandis inunctio . 473
Dominicus Zamperius pictor . 421
Eiusdem obitus . ibid.
Draco, signifer circulus, seu finitor . 35
Custos hortorum *Hesperidum* . 6. & seq.
Eius parentes . 7
Nutrix . 8
Forma . 7
Cades . 6.9
Draconi acuta & peruigil oculorum acies . 8
Mirus in aurum amor . ibid.
Draconis pastoris descriptio . 34
Dysenteriae remedium . 168
Dysuriae utile . 477

E

E Brietatem arcentia . 163. 168. 169
*Eleosacchari plura genera confundun-
tur ad potionem* . 167
Eleosaccharum citrinum duplex . 165
& seq.
Qua ratione conficiatur . 166
Electarium è citreo duplex . 164
Optimum . 168
Empyreuma quid . 174
Ephebeum in Parnasso, eiusque descriptio .
pag. 63
Erucae ne citri folia ledant . 157 & seq.
Exanthematum medicina . 168. 170. 468

F

F Abella de ambigua mali Medici voce .
pag. 171
Fabritius Sbardonius . 251
Facula putatoria . 128
Febrienti contrarium . 478
*Febri pestilenti aqua è floribus aurantiae
salubris* . 468
Febribus malignis remedium . 186
Iisdem pastilli ex aurantiae floribus au-
xiliantur . 471
Febrium remedia . 163. 164. 165. 168
169. 180. 186. 227. 357. 358. 359. 360
468. 471. 478.
Fermentatum ex aurantiae floribus . 468

Qua ratione conficiatur . ibid.
Etiam ubi flores non nascuntur . 469
Multiplex eius medica vis . 470
Fistilia quibus aurantijs conserantur . 451
Quibus limoniae arbusculis . 348. & seq.
Sepius fimo refouenda . 123
Fimi genera citro utilia . ibid.
*Fimus citro adhibendus varius pro varie-
tate locorum* . 100. & seq.
Effæti soli quis . 123
*Floris vulgarium limonum aqua stillati-
tia* . 358
Folia limonis utilia . 365
Folij citrini succus ad vulnera . 185
Folium aurantiae tibiae vitiose salubre . 467
Forceps putatoria . 129
Formae fauentia . 357. 359
Formica citri pestes . 157
Contra eas remedia . ibid.
Franciscus Albanus pictor . 53
Franciscus Angelonus, Caesarum scriptor .
pag. 21
Eius Museum . ibid.
Franciscus Bologninus . 360
Franciscus Carualius Societatis Iesu . 44
Franciscus Dragus . 472. & seq.
*Franciscus Gottifredus, veterum numisma-
tum peritia nobilis* . 21
Franciscus Patritius . 473
Franciscus Perrierus pictor . 29
Fungorum venenatorum remedium . 186

G

G Emma citrino succo resoluuntur . 165
*Genua quos operarios indulgeat Are-
thuse* . 341
Genua situs, limoniae arbori opportunus . ibid.
Eiusdem laudes . ibid.
*Græca mali vox ambigua Hesperidum fa-
bulam parit* . 33
Græcæ dictiones à Latinis inuersæ . 43
Guido Rhenus pictor . 345. & seq.
Ab Urbano VIII. laudatur . ibid.
Eiusdem mors . ibid.
Guidonis de Cauliaco electarium è citreo .
pag. 164
*Gulielmus de Blasere, forensis & hortensis
rei consultissimus* . 139
*Medicas omnis generis arbores alit in
Belgio* . ibid. & seq.
Gum-

INDEX RERVM.

Gummi, Medicarum arborum morbus. 150
Eius causa. ibid.
Remedia. ibid.

H

H Adriani à Mynsicht elæosaccharum citrinum. 165
Hæmorrhoidum remedium. 170
Halitus oris remedia. 163. 164. 165. 169. 171. 176. 177.
Harmonilli adolescentis parentes. 82
Forma corporis ex animi dotibus. 81
Harmonillus in musico certamine victor præmio donatur ab Apolline. 82
Flebili cantu in nemore deprehenditur. 85
In arborem digitati citrei transformatur. pag. 86
Transformationis icon. 89
Hercules iussu Euristhei pergit ad Hesperides. 8
Vt hortos inueniat, consulit multos. ibid.
& seq.
Vbi Draconem occiderit. 6
Eodem occiso, vel consopito, poma refert ad Euristheum. 9
Pastore Dracone interempto, oues prædatur. 34
Ob liberatas Hesperides astronomiam docetur ab Atlante. ibid.
Hercules inter aurea poma, sol inter sidera. 35
Inter Hesperides cultura est aurei mali. pag. 1
Hercules pomarius. 33
Hercules malorum, prouerbum. ibid.
Herculis inter Hesperides in hortis Medicis descriptio. 10
Icon. 11
Capitolini descriptio. 13
Icon. 15
Anagnini, & Beneuentani descriptiones. pag. 17
Icones. 19
Farnesiani descriptio. 29
Icon. 31
Hesperii Milesij & Hesperidum historia, fabula origo, 33
Hesperides cur operis inscriptio. 3
Africa relicta Italiam petunt. 48
Ad ostia tiberina appellant. ibid.

Hesperidum parentes. 7. & 33. & seq.
Numerus. 7. 34
Nomina. ibid.
Fabula varia. 7. & seq. & 33
Hyacinthina compositionis author. 310
Præposterè illa Neapoli conficiebatur. ibid.
Erratum emendauit Marius Schipanius. ibid.
Hieronymus Lobus Societatis Iesu. 47. 347
Hieronymus Rosolinus. 251
Hocca, Turcici ponderis genus. 361
Hollandicus morbus. 364
Hortensem rem colere & scribere regium. pag. 2. & seq.
Horti Iunonis, vel Hesperidum. 7
Mœnibus & montibus circumsæpti. 8
Iisdem addita custodes Hesperides. 7
Etiam Draco. ibid.
Et Hesperidum templi sacerdos. 8
Hæc Draconis alitrix. ibid.
Eorundem locus hortorum incertus. 5
Probabilior ad Atlantem. 7
Ex his superstites oleastri. 35
Horti Hesperidum in Italiam translati. pag. 48. & seq.
Eorum icon. 51
In Liguriam. 341. & seq.
Eorum icon. 343
In oram Neapolitanam. 444. & seq.
Eorum icon. 447
In Salodiensem ad Benacum. 94. & seq.
Eorum icon. 97
Romani Barberinorum. 28
Card. Lantis. 150. 217
Matthæiorum. 221. 289. 413
Piorum. 145. 331
Albani Sabellorum. 413
Parmenses Farnesij Ducis. 459
Humores crassos extenuantia. 165. 357
Facientia. 163
Noxios purgantia. 164. 170

I

I Acobus Boutonus è Societate Iesu. 45
Impetiginum remedium. 163
India malis Medicis affluens. 44. & seq.
Indica citrea alterum includentia. 170
Inflammationum remedia. 169. 475
Inflationes quid faciat. 163
Infla-

INDEX RERVM.

Inflationum remedia . 163.164.165.170
177.181.186.471.477.478.

Inoculatio citro congruentior . 104
Cur . 106
Quotuplex . 104
Qua ratione fiat . *ibid.* & seq.
Inoculationi cultellus . 109. & seq.
Eius figura . 111
Inodoratio ædium & vestium linearum .
aqua aurantiorum stillatitia . 467
Infitio quæ potior , surculine , an oculi . 105
Surculi , & oculi qua parte arboris facien-
da . *ibid.*
Coronalis quæ . 107
A latrocinio quæ , & quo tempore fiat . *ibid.*
& seq.
Per terebrationem . 108
Per tubulum . *ibid.* & seq.
Per semen . 109
Infitioni luna senescens commodior . 105
Infitionis surculariæ forma , & tempestiui-
tas . *ibid.* & seq.
Infitionum genera . 104. & seq.
Observationes . 103. & seq.
Infiti adminiculum . 113
Intelligentiam iuuans . 162
Intinctus mustaceus quo perficiatur . 477
Io: Baptista Martelletus . 231
Io: Baptista Martinus . 178
Io: Franciscus Romanellus pictor . 279
Ioannes Goropius Becanus Adamum cimbri-
cè loquentem facit . 41
Refellitur . 41.43.45
Ioannes Smedus Societatis Iesu . 42
Irrigatio pro diuersa locorum temperie va-
ria . 125
Irrigationi aqua idonea . 126
Irrigationis necessitas unde coniiciatur . *ibid.*
Quæ aptiora tempora . *ibid.*
Italiæ laus . 49
Mos in citro stercoranda . 122
Iuba , Rex Mauritaniæ eruditione clarus .
pag. 40
Iudei citrea emunt ad Scenopegiam . 39
Iulepum aurantiæ floribus suauius reddi-
tum . 470
Citratum duplex . 175
È citrino cortice , aut folio . 186
Iuueni vtilis cibi , 357.478

L

Labyrinthus è viridi citro in Hispania .
L pag. 69
Letitiam afferentia . 163.175
Languoris ex utraque bile remedium . 169
Laterum doloris remedium . 477
Laurus citro amica . 93
Lentiscus vitæ producendæ utilis . 172
Leonardus Episcopus Sidonius . 38
Eiusdem testificatio de citro Hierosolymi-
tana . 39
Leonilla in aurantiam conuersæ fabula . 417
Eiusdem fabulæ icon . 419
Libra ciuilis quot unciam . 168
Lienis remedium . *ibid.*
Ligustici Hesperidum horti . 341
Eorum icon . 343
Limaces ne citri poma ledant . 157. & seq.
Limoniæ arboris descriptio . 187
Floris & foliorum figura . 189
Vnde eius præstantia & varietas . *ibid.*
Limonia malus citri genus . *ibid.*
Minus longæua , quàm aurantia . 373
Quo solo fimoque gandeat . 346
Quo situ . 341
Qua ratione feratur , aut inferatur . 347
Rarò apud nos feritur . 346
Vbi feratur . 347
Quæ oculo , quæ surculo inferatur . *ibid.*
Quas quæque in arbores inferenda . *ibid.*
Nana ut infitione fiat . *ibid.*
Quomodo conferenda , & transferenda .
pag. 348
Quam quæque collocationem postulet . 349
Quo ritu & quoties stercoranda . 350
& seq.
Qua ratione & quo tempore irriganda &
putanda . *ibid.*
Limon genere varius . 187
Artis inuentum . 46
Quo pacto præparetur ad cibum . 357
Pusillus Calaber apud Genuenses & Nea-
politanos ut esculentus . 359
Citratum sacchari conditura suauissimum .
ibid.
Sapore acerrimus coccineum colorem con-
cinnans . 358
Limonis etymologia . 42. & seq.
Origo . 187
Habitudo citreo suppar . 353
Le-

INDEX RERVM.

<i>Legendi tempestiuitas & maturitas .</i>	352	<i>Figura .</i>	229.230
<i>& seq.</i>		<i>Utilitas .</i>	359
<i>Vis in glutinosos humores .</i>	43	<i>Limon imperialis .</i>	221
<i>Vsus Indis lauantibus .</i>	365	<i>Eius descriptio .</i>	ibid.
<i>E folijs utilitas .</i>	ibid.	<i>Figura .</i>	225
<i>Limones prægrandes etiam in fœtilibus col-</i>		<i>Limon incomparabilis .</i>	221
<i>liguntur .</i>	348	<i>Eius descriptio .</i>	ibid.
<i>Limonum succi utilitates .</i>	357	<i>Figura .</i>	223
<i>Coctura ad margaritas liquandas .</i>	354	<i>Limon Laura .</i>	217
<i>Conditura fœti sedanda .</i>	ibid. & seq.	<i>Vnde dictus .</i>	ibid.
<i>Odor & vis quomodo augeatur .</i>	357	<i>Falsus controuersus .</i>	ibid.
<i>Vsus in cibatu : & quibus noxius .</i>	ibid.	<i>Veri figura .</i>	219
<i>Limon Amalphitanus .</i>	203	<i>Vbi mirè grandescat .</i>	217
<i>Duplex eius magnitudo, & descriptio .</i>	ibid.	<i>Limon Ligusticus triplex .</i>	195
<i>Figura .</i>	207	<i>Vulgò dictus à S. Remo .</i>	ibid.
<i>Limon Barbadorus .</i>	257	<i>Eius figura .</i>	197
<i>Eius descriptio .</i>	ibid.	<i>Ceriescus .</i>	195
<i>Figura .</i>	259	<i>Eius figura .</i>	199
<i>Limon Caietanus .</i>	203	<i>Genuensis .</i>	195
<i>Eius descriptio .</i>	ibid.	<i>Eius figura .</i>	201
<i>Figura .</i>	205	<i>Limon, qui Lima nuncupatur .</i>	331
<i>Limon pusillus Calaber duplex .</i>	209	<i>Dulcis .</i>	ibid.
<i>Primus triplicis generis nonnemi .</i>	ibid.	<i>Eius vsus in febribus .</i>	360
<i>Secundus duplicis .</i>	ibid.	<i>Acris .</i>	331
<i>Vtriusque descriptio .</i>	ibid.	<i>Vtriusque figura .</i>	333
<i>Figura .</i>	211	<i>Romana .</i>	331
<i>Utilitas .</i>	358. & seq.	<i>Eius figura .</i>	335
<i>Gratia in cibis .</i>	359	<i>Citrata duplex .</i>	331. & seq.
<i>Limon citratus primæ notæ .</i>	263	<i>Postremæ figura .</i>	337. 339
<i>Vnde natus .</i>	ibid.	<i>Priuernatia .</i>	331
<i>Vbi laudatissimus .</i>	ibid.	<i>Limon, qui vulgò Lumia .</i>	317
<i>Alium sæpe includens, & quare .</i>	ibid. & seq.	<i>Valentina .</i>	ibid.
<i>Vere conceptus præstantior .</i>	264	<i>Eius figura .</i>	321
<i>Nomine ac specie duplex .</i>	263	<i>Medicinalis efficacia .</i>	359
<i>Vtriusque descriptio .</i>	ibid. & seq.	<i>S. Dominici, siue salis .</i>	317
<i>Figura multiplex .</i>	265. 267. 269. 271	<i>Eius figura .</i>	323
<i>Cultura peculiaris .</i>	350. & seq.	<i>Vulgò Giarretta .</i>	318
<i>Vsus .</i>	359	<i>Eius figura .</i>	327
<i>Origo fabulosa .</i>	273. & seq.	<i>Mammosa .</i>	318
<i>Limon citratus secundæ notæ Amalphita-</i>		<i>Eius figura .</i>	329
<i>nus .</i>	279	<i>Genuensis .</i>	317
<i>Eius figura .</i>	281	<i>Eius vsus .</i>	360
<i>Romanus .</i>	279. & seq.	<i>Hierosolymitana, & Hispanica .</i>	319
<i>Eius figura .</i>	283	<i>Limon, vulgò Peretta quadruplex .</i>	231
<i>Pseudocitratus .</i>	280	<i>Cuiusque descriptio .</i>	ibid. & seq.
<i>Eius figura .</i>	285	<i>Figura .</i>	233. 235. 237
<i>Siluestris .</i>	280	<i>Limon, qui pomum Adami .</i>	309
<i>Eius figura .</i>	287	<i>Multiplex est .</i>	ibid. & seq.
<i>Limon dulci medulla .</i>	227	<i>Inter limones numerandum .</i>	ibid.
<i>Duplex, Italicus & Lusitanus .</i>	ibid.	<i>Eius figura .</i>	311. 313. 315
<i>Vtriusque descriptio .</i>	ibid.	<i>Limon, qui pomum Paradisi dicitur .</i>	305

INDEX RERV.M.

Me-

INDEX RERVM.

Melancholicorum remedia. 164. 175. 359
468. 470. 471. 478.
Menses mulierum citans. 472
Immodicos sedans. 477
Meticulosi remedium. 471
Morbis contagiosis utile. 168
Epidemicis siue popularibus salubre. 169
Et frigidis. 164
Morborum aestiuorum remedia. 164
Mures citreorum auidi. 157
Quibus necentur. *ibid.*
Musculus Naserna, Harmonilli comes. 84
Eiusdem in murem transformatio. 88
Musci arborum citreis transmittendis uti-
lis. 159

N

Neapolitana amenitas ex Medicarum
arborum copia. 443
Neapolitana in ora Hesperidum horti. 444
Eorum icon. 447
Neptunus currum suum indulget, ad He-
sperides trasuehendas. *ibid.*
Neruis contraria. 163. 165. 170
Vtile. 165
Nicolaus Pusinus pictor. 99
Numismata Cesarum Herculem affectan-
tium. 21
Eorundem icones. 23

O

Octavius Piccolomineus. 203
Octavius Robertus. 280
Oculorum vitij remedium. 365
Odor vaporarius ex aqua aurantiorum stil-
latitia. 467
Odorum vis ad producendam vitam. 167
Oleum balaninum aurantia floribus inodo-
ratum. 472
Manus & lintea inodorans. *ibid.*
Etiam pelles & chirothecas. 473
Quis eius inuentor. 472
Eiusdem conficiendi ratio. *ibid.*
Oleum oliuarum ut aurantia florem oleat.
pag. 473
Oleum e citrei cortice ut manu exprima-
tur. 174. & seq.
Oleum stillatitium ex aurantia floribus ut
eliciatur. 173. 468
Pusillis aurantijs. 173. & seq.

Ex aurantijs cortice. 174
E seminibus. 164
E folijs. 467
E citri cacuminibus. 173
E floribus. 172
E cortice. 173. 175. & seq.
E seminibus. 164. 180. & seq.
E limonum cortice. 174. 363
E paruis limonibus Calabris. 358. & seq.
Olei stillatitij pars tenuissima quo conser-
uetur. 166
Operis inscriptio cur Hesperides. 3
Cur partitio quadruplex. *ibid.*
Orbi rami qui dicantur. 122
Oues aurea a pulchritudine. 33
Ouium pastor idem ac Draco hortorum cu-
stos. 34

P

Palladius citrum primus in Italiam tran-
stulit. 42. 47. 57. 160
Paralysis neruorum remedia. 164. 472
Pariendi facilitas quo iuuetur. 408
Parietes hortenses quibus aurantijs conue-
stantur. 452
Quibus limonia arboribus. 348. & seq.
Pastilli ut fiant e floribus aurantie. 471
E citrino cortice. 176. 185
E citrea medulla. 179
E limonum succo. 356
Typis ut figurentur. *ibid.* & seq.
Pastinandi mos, & stercoreandi varius.
pag. 123. & seq.
Pausilypi portus. 444
Eius villarum amenitas. *ibid.*
Pelles quo inodorentur. 473
Pestilentia remedia. 164. 165. 168. 169
181. 359. 470. 471. 476. 477.
Petrus Berrettinus pictor. 2
Eius pictura in aula Quirinali Barberi-
norum. *ibid.*
Petrus Paulus Vbaldinus pictor. 17
Petrus Petrecchinus. 360
Petrus a Valle. *ibid.*
Petrus Victorius arborem fructu decoram,
existimat citrum. 39
Virgilium reprehendens refellitur. 57
Philippinis in insulis aurantie satiuæ. 450
Philippus Gagliardus optices pictor. 13
Philippus Magalottus. 351

Q

Q99 2 Pinei

INDEX RERVM.

Pinei nuclei ad vitam prorogandam uti-
les. 172
Pituita morbi remedia. 170. 179. 359
 472. 478.
Pituitosis noxium. 357
Podagra lenimentum. 475
Poma vetera in aurantia arbore non offi-
ciunt nouis. 371
Pomi Adami liquore faeminarum capillus
flauescit. 359
Forma conciliatur. *ibid.*
Potio e citrei cortice suauissima ut compo-
natur. 177
Epastillis florum aurantia. 471
Turcica, vulgò sorbettus, e limonum succo.
pag. 360. & seq.
Pregnantium malacia remedia. 163. 171
Precantium globuli e nouellis aurantia de-
ciduis pomis. 371
Profluuium genitale quid sistat. 358
Propagatio citri quot modis fiat, & quo
tempore. 113
Senescente luna melior. 115
Pulmoni noxium. 163
Puluis e succo limonum ad potionem. 354
Pustulis pueroram utile. 169
Putatoria supellex. 128. & seq.
Eiusdem figura. 131
Putredinis remedia. 168. 179. 181. 478
Pyrrhus Ligorius. 25
Complurium voluminum scriptor. *ibid.*
Eadem ubi seruentur. *ibid.*

R

R *Adix arborum est serpens custos.* 35
Rami orbi quinam. 122
Refrigerantia corpus. 365. 478
Remingtonus medicus Anglus. 178
Renum arenas comminuentia & expellen-
tia. 165. 353. 356. 358. 477
Renum doloribus utilia. 165. 168. 169
Rheginæ oræ ob Medicas malos amœnitas.
pag. 443
Rhegini aurantijs dulci cortice ludunt. 430
Malis citreis certant. 70
Rheumatismis utile. 478
Roma Hesperidum Regia. 50
Romana cultura laus. 105

S

S *Accharum odoribus imbutum ad produ-*
scendam vitam. 167
Oleo citrino inodorum ad cibos condien-
dos. 175
Oleo stillatio conseruando aptissimum. 166
Salodienses Hesperidum horti. 94
Eorum icon. 97
Salomom Rex de plantis herbisque dispu-
tat. 3
Sanguine abundantibus vitis cibis. 47
Sanguinis profluuium quid sanet. 168
Sapientia diuina pictura in ædibus Barbe-
nis. 91
Scabiei remedium. 359
Scalpri ad insitionem facti descriptio. 110
Figura. 111
Scalprum putatorium. 129
Scorbutus, morbi genus. 364 & seq.
Eo maxime infestantur Indiam petentes.
ibid.
Eius indicia & damna. 365
Remedium. *ibid.*
Scorpionum ictus remedia. 170. 359
Semina aurantijs cum sole circumagi sal-
sum. 371
Senibus noxius cibis. 357
Vtilis. 478
Sensibus utile. *ibid.*
Sepes e vulgari citro apud Rheginos. 69
E limonia aurantieque arboribus duplex.
pag. 349. 452
Vtriusque conficiende ratio. *ibid.* & seq.
Serra putatoria. 129
Simon Cotta Sor. Iesu. 429
Sitim sedantia & restinguentia. 163. 164.
 168. 169. 179. 354. 355. 358. 359. 360
Sol Hesperides ad Italiam inuitat. 49
Sorbettus e limonum succo. 360
Eius concinnandi ratio. *ibid.*
Vsus. 364
Spiritus vitales instaurantia. 164. 177
 468. 472.
Stercorandæ citri mos Italicus. 122. & seq.
Varijs nationibus varius. 123
Sternutamentis salubre. 477
Stomacho noxia. 170. 357. 478
Stomacho utilia. 162. 163. 164. 165. 168
 169. 170. 174. 175. 176. 177. 185. 186
 358. 359. 360. 467. 468. 473. 476. 478
 Succus

INDEX RERVM.

Succus aurantij ad multa utilis. 478. & seq.
Et limonis. 354. & seq.
Sudorem mouentia. 165. 168. 178. 468. 470.
Surculi qua ratione peregrè petendi. 106
Syrupus è citreo rosaceus. 168
Eius conficiendi ratio. ibid.
Vis medica. ibid.
Ecitrea medulla ad quid utilis. 163
Duplicem præscribit Mesue. ibid.
Vulgò magistralis. 180
Quomodo concinnetur. ibid.
Ex eadem aduersus malignas febres. 186
E limonum succo ad varios morbos. 357

T

T *Ecclum hibernum Romanis in hortis*
Piorum. 145
Eius scenographia. 147
In hortis Cardinalis Lantis. 150. & seq.
Eius scenographia. 153
In hortis Parmensibus Ducis Farnesij.
pag. 459. & seq.
Eius ichnographia, & orthographia. 461
Eiusdem scenographia. 463
In hortis Salodiensibus. 149
Tusculana in Villa Aldobrandinorum. 455
& seq.
Eius scenographia. 457
Tegetes in Italia iuncea, ac filiginea. 143
Earund. m concinnatio. ibid. & seq.
Forma duplex. ibid.
Amplitudo. 144
Vfus. ibid. 145. 150
Terebinthus vitæ proroganda idonea. 172
Terra citro commoda. 100
Themidis oraculum de Hercule aurea poma
rapturo. 8
Theriaca immeritò damnatur. 170
Thoraci noxius cibus. 478
Vtilis. ibid.
Thya cedrus & citrus nonnullis. 37. & seq.
Thyrum est citreum. 40
Tiberis descriptio. 50
Ad Italiam Hesperides inuitantis concio.
ibid.
Tiberius Carnoualius Medicus. 180

Tibia scarificata, vel contusa medicina.
pag. 467
Tineis inimica. 160. 162
Tirsenia in citrati limonis arborem conuer-
sa fabula. 273
Eiusdem fabula icon. 277
Tricrucia Triquetia seuum ingenium. 84
Tristitia remedia. 163. 170
Tumoribus corporum salubre. 164

V

V *Afronia Rabiria mores inhumani.* 84
Vafronia cum Tricrucia è Parnasso
expellitur ab Apolline. 87
In scopulum utraque conuertitur. 88
Valetudinem quid iuuat. 178
Vapores intimos venenatos quid expellat.
pag. 470
Varorum remedia. 169. 547
Vasa fictilia quæ optima. 118
Vt accipiendis stirpibus præparentur. ibid.
Venenis contraria. 160. 162. 163. 164. 165
168. 169. 170. 171. 181. 186. 359
Venerem coërcens medicamentum. 168
Vermes ventris necantia. 164. 181. 186
357. 477. 478.
Vertiginem quid faciat. 185
Vertiginis remedia. 163. 472
Vestes citratae unde dicte. 162
Villa Florentina Francisci Capponij. 351
Vincentius Leonardus pictor. 69
Vini condimentum. 165
Vinum producenda vitæ quod aptissimum.
pag. 167
Viperarum veneno contrarium. 359
Vires recreantia. 170. 181
Virgilius à Petro Victorio reprehenditur. 57
Defenditur ab alijs. ibid.
Viscerum remedia. 168. 169. 472. 478
Vitæ producenda utilia. 167. 172. 178
Vitilignes tollentia. 357. 364
Vlcera circa os puerorum quo curentur. 477
Vngentum, vulgò manteca, quomodo confi-
ciatur. 473. & seq.
Vomitum sistentia. 163. 168. 170. 357
Vrinam mouentia. 168. 179. 477
Vteri vitijs, ac doloribus remedia. 468. 472
Vulnerum remedium. 185

F I N I S.

ERRATA

CORRIGE:

Pag. vers.

33 39 κήλον
 34 38 κήλα
 37 28 Differ
 38 37 Leonardns
 75 33 Citreis
 116 1 posteritarem
 155 27 ineutem
 169 17 Bredaddinus
 289 20 inolente, insulso
 349 42 fructicabunt
 354 35 pomique
 355 25 diutissimæ
 429 15 illi
 430 15 foliorum
 467 17 obdnctum
 468 38 fetmentescere
 469 27 fermentandi

μήλον
 μήλα
 Differt
 Leonardus
 Citretis
 posteritatem
 ineuntem
 Badreddinus
 suauiter olente, nec insulso
 fruticabunt
 pomique
 diutissime
 illic
 foliorum
 obductum
 fermentescere
 fermentandi

R O M A E,
Sumptibus Hermannii Scheus.
M D C X L V I.

Ex Typographia Vitalis Mascardi.

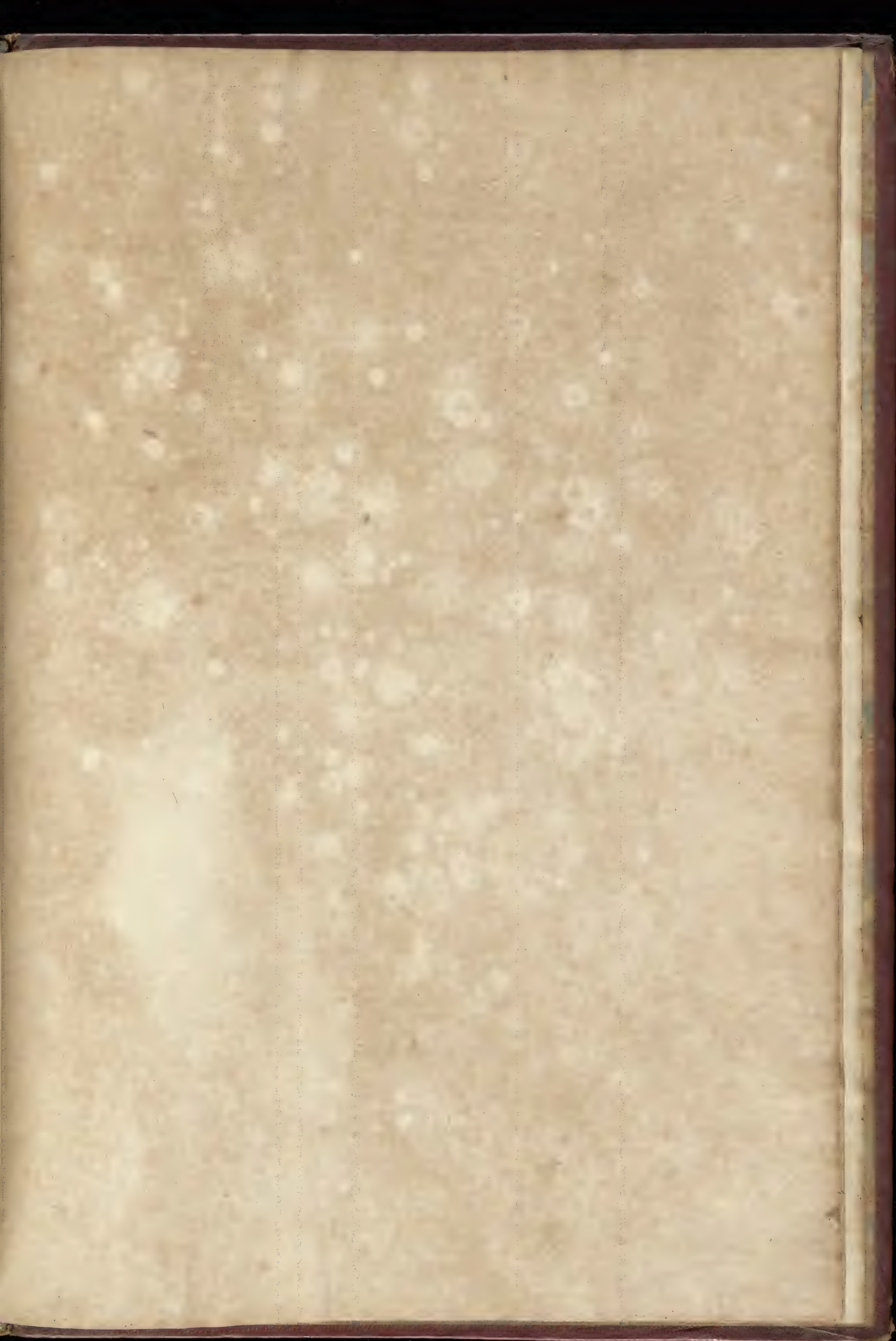
SUPERIORVM PERMISSV.

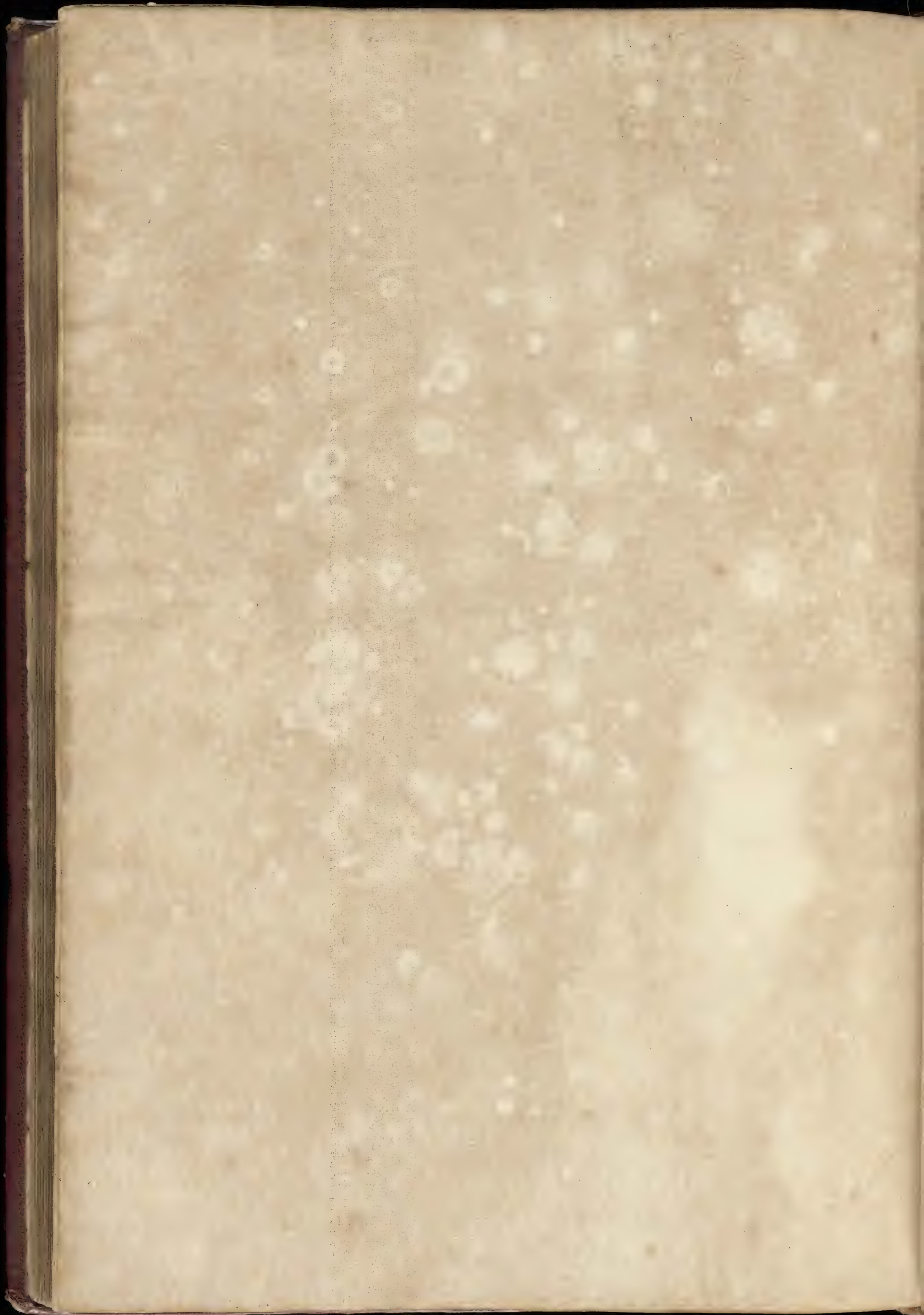
THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY

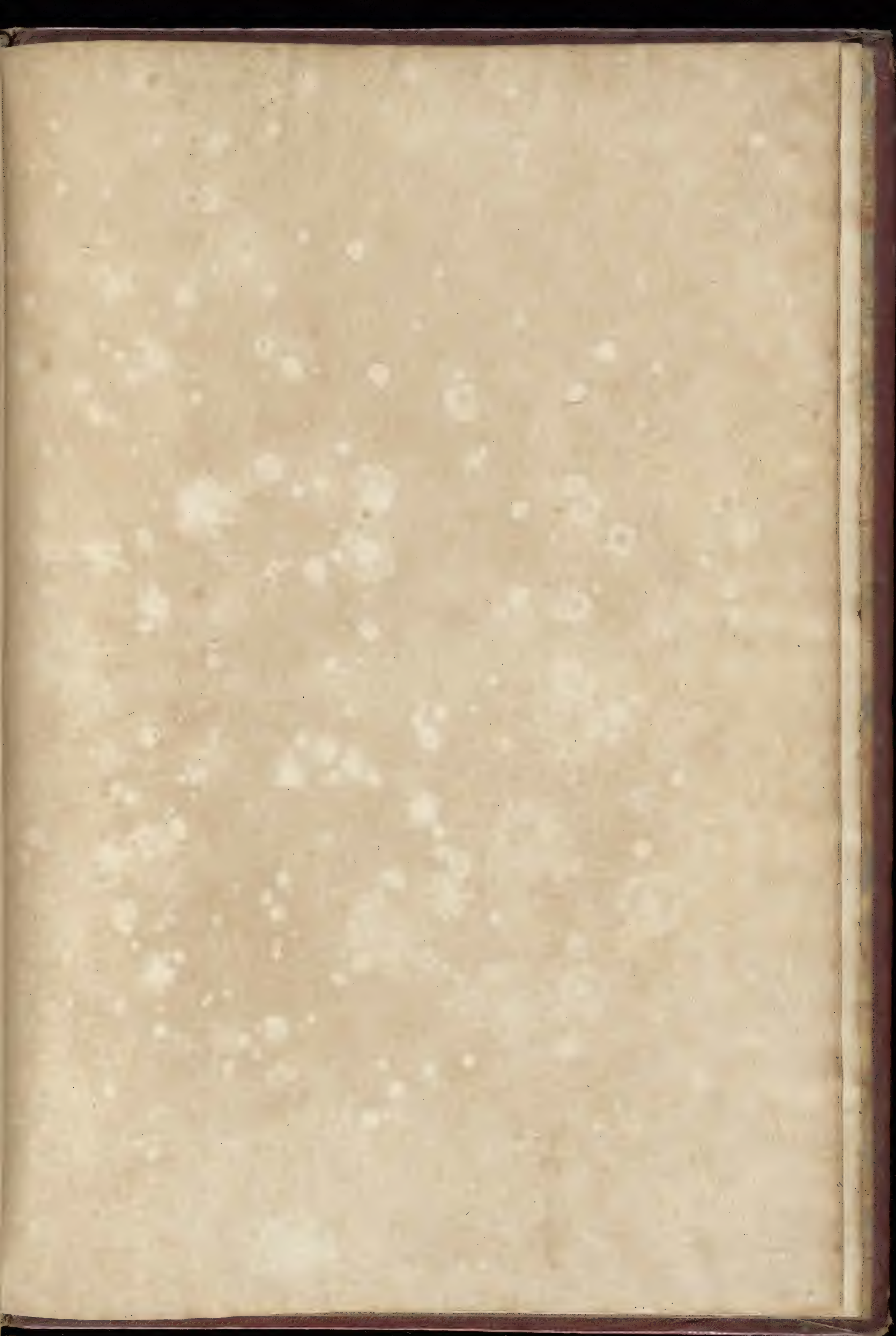

OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY

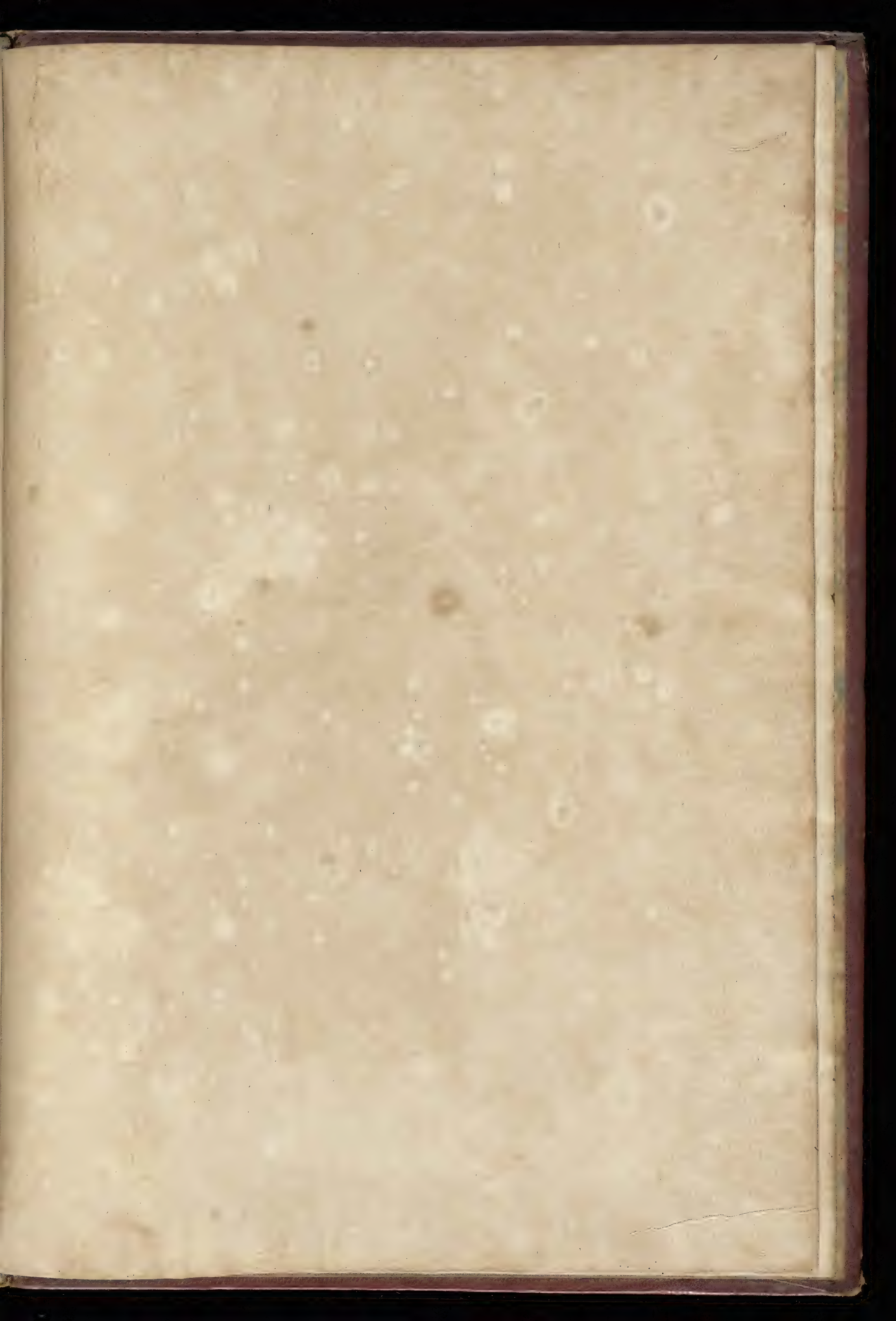
NEW YORK

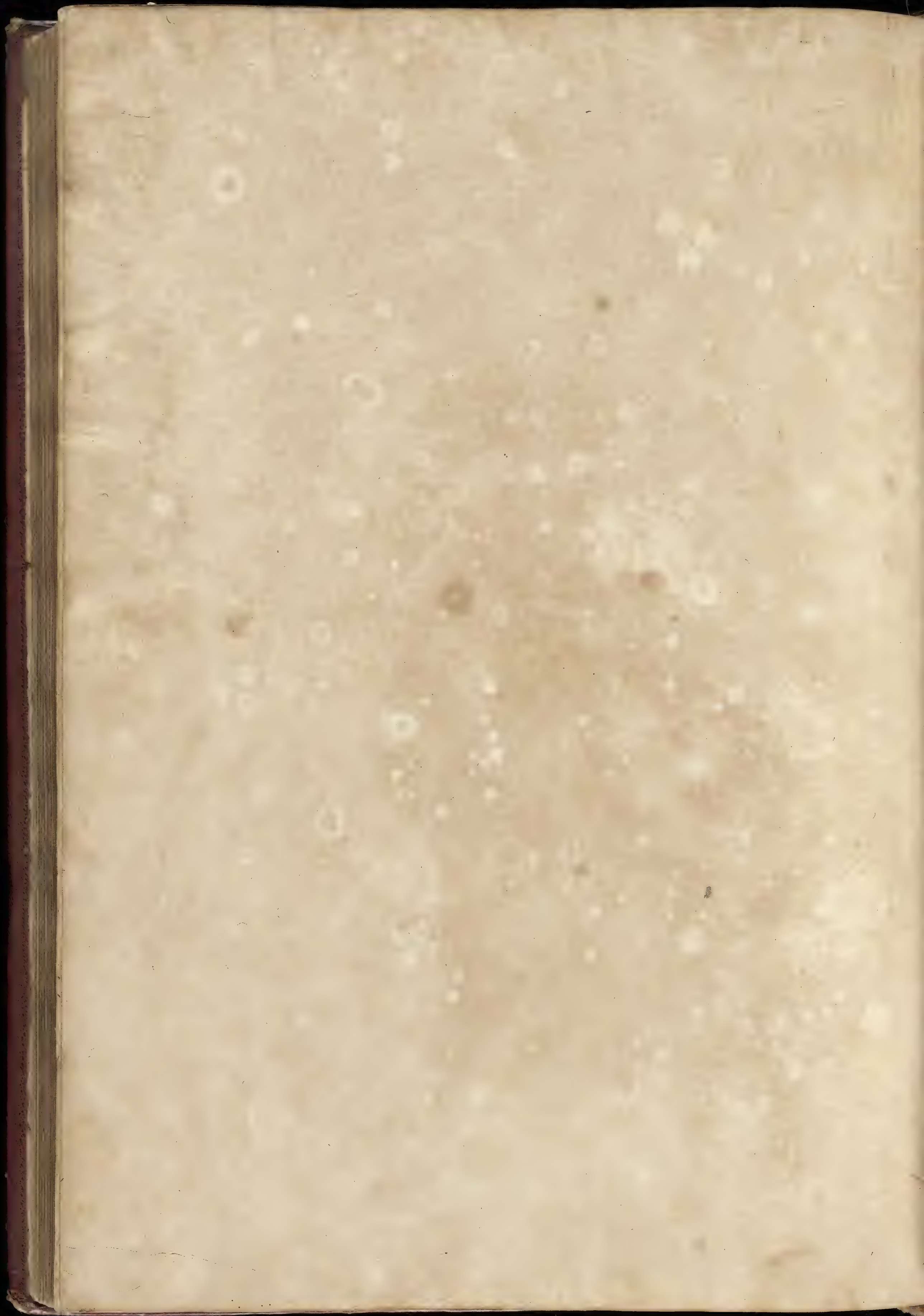

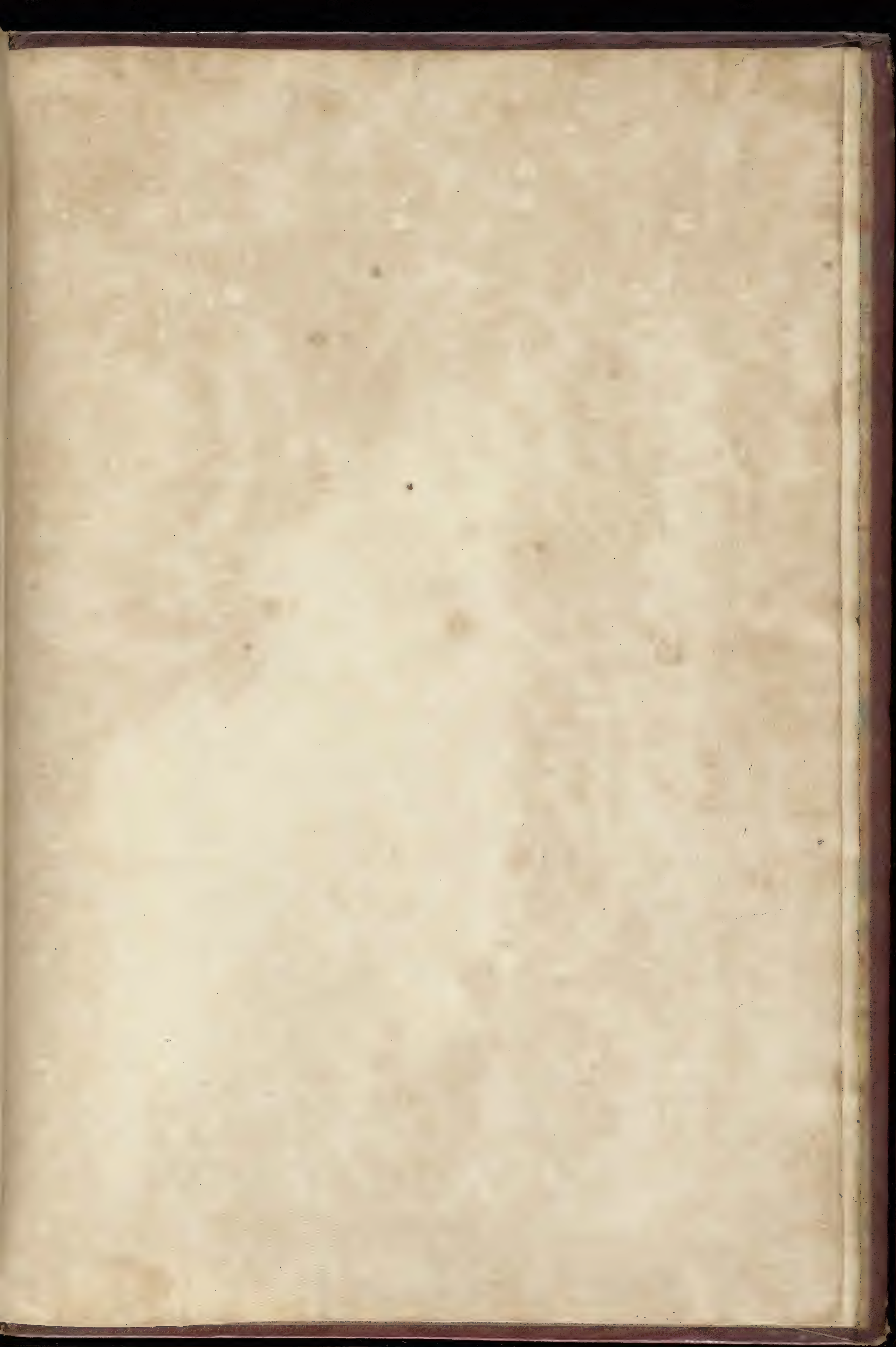

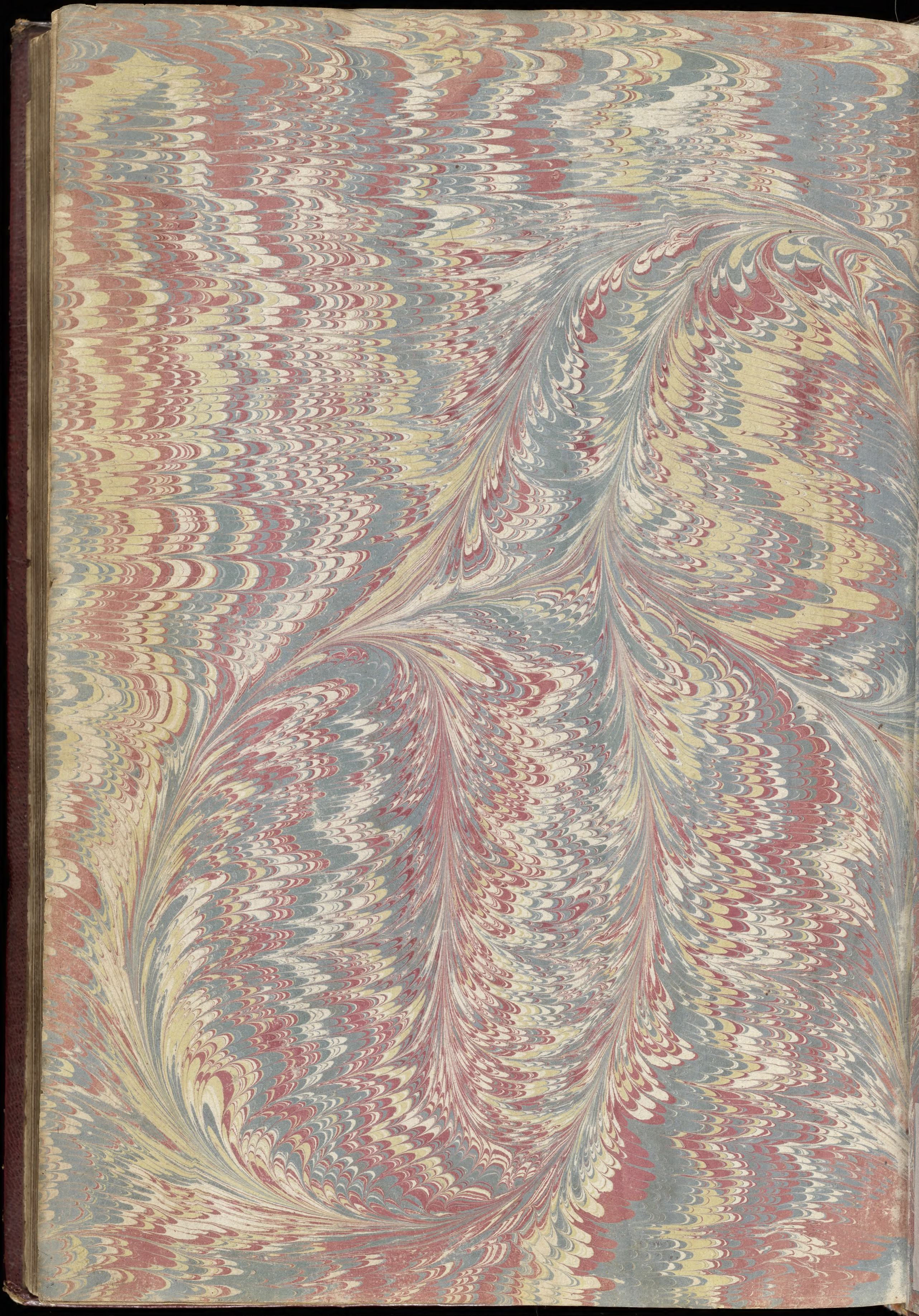

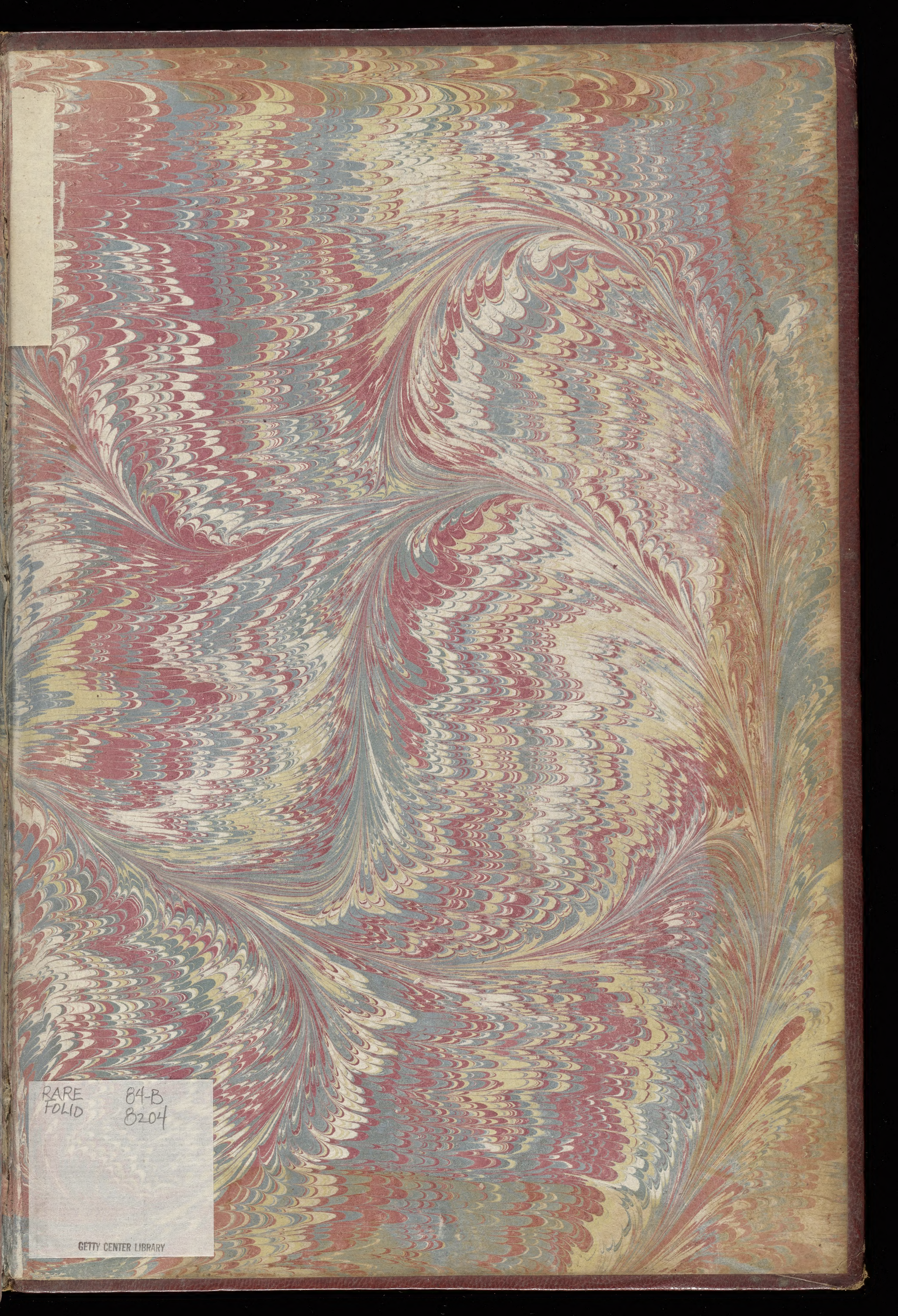
151. 145

Kh

QKB^{cc} v KE

14
m

RARE
FOLD 84-B
8204

GETTY CENTER LIBRARY

